

Universitat de Lleida

KOSOVA

Gènesi i evolució del moviment nacional albanès, de l'autonomia iugoslava a l'estat kosovar independent

Ramon Usall i Santa

ADVERTIMENT. La consulta d'aquesta tesi queda condicionada a l'acceptació de les següents condicions d'ús: La difusió d'aquesta tesi per mitjà del servei TDX (www.tesisenxarxa.net) ha estat autoritzada pels titulars dels drets de propietat intel·lectual únicament per a usos privats emmarcats en activitats d'investigació i docència. No s'autoritza la seva reproducció amb finalitats de lucre ni la seva difusió i posada a disposició des d'un lloc aliè al servei TDX. No s'autoritza la presentació del seu contingut en una finestra o marc aliè a TDX (framing). Aquesta reserva de drets afecta tant al resum de presentació de la tesi com als seus continguts. En la utilització o cita de parts de la tesi és obligat indicar el nom de la persona autora.

ADVERTENCIA. La consulta de esta tesis queda condicionada a la aceptación de las siguientes condiciones de uso: La difusión de esta tesis por medio del servicio TDR (www.tesisenred.net) ha sido autorizada por los titulares de los derechos de propiedad intelectual únicamente para usos privados enmarcados en actividades de investigación y docencia. No se autoriza su reproducción con finalidades de lucro ni su difusión y puesta a disposición desde un sitio ajeno al servicio TDR. No se autoriza la presentación de su contenido en una ventana o marco ajeno a TDR (framing). Esta reserva de derechos afecta tanto al resumen de presentación de la tesis como a sus contenidos. En la utilización o cita de partes de la tesis es obligado indicar el nombre de la persona autora.

WARNING. On having consulted this thesis you're accepting the following use conditions: Spreading this thesis by the TDX (www.tesisenxarxa.net) service has been authorized by the titular of the intellectual property rights only for private uses placed in investigation and teaching activities. Reproduction with lucrative aims is not authorized neither its spreading and availability from a site foreign to the TDX service. Introducing its content in a window or frame foreign to the TDX service is not authorized (framing). This rights affect to the presentation summary of the thesis as well as to its contents. In the using or citation of parts of the thesis it's obliged to indicate the name of the author.

KOSOVA

**Gènesi i evolució del moviment nacional albanès, de
l'autonomia iugoslava a l'estat kosovar independent**

Tesi Doctoral

Autor: Ramon Usall i Santa

Director: Dr. Manel Lladonosa

Universitat: Universitat de Lleida

Any: 2010

ÍNDEX

I. Introducció.....	13
<i>L'objecte d'estudi: el naixement i l'evolució del moviment nacional albanès a Kosova</i>	
<i>Apunts metodològics: entre la història, la sociologia i la ciència política</i>	
<i>L'estat de la historiografia sobre Kosova i el moviment nacional albanokosovar</i>	
<i>Hipòtesis i eixos conductors de la recerca</i>	
<i>Una reflexió sobre el nacionalisme i la situació socioeconòmica</i>	
<i>Nació i nacionalisme a Kosova</i>	
II. Apunts geogràfics, històrics i socioeconòmics sobre Kosova.....	39
<i>Geografia humana i arrels històriques del conflicte kosovar</i>	
<i>El simbolisme nacionalista de Kosova</i>	
<i>Dues historiografies contraposades</i>	
<i>L'estructura social i econòmica de la comunitat albanesa de Kosova</i>	
<i>Les bases socioeconòmiques del malestar albanokosovar al si de Iugoslàvia</i>	
<i>La feble economia kosovar</i>	
<i>Una demografia complexa</i>	
<i>Els altres albanesos</i>	
III. El naixement del nacionalisme albanès contemporani.....	73
<i>De Constantinoble a Prizren</i>	
<i>De Prizren a Vlora</i>	
<i>Les fronteres de la nova Albània</i>	
<i>El destí de Kosova</i>	
<i>Kosova, la qüestió albanesa i la Segona Guerra Mundial</i>	
IV. Kosova i la nova Iugoslàvia.....	93
<i>La primera revolta de la Drenica</i>	
<i>El naixement de la República Popular i Socialista de Iugoslàvia</i>	
<i>Tito-Hoxha, de l'idil·li a la ruptura</i>	
<i>La primera resistència albanesa enfront la Iugoslàvia titista</i>	
<i>La repressió a Kosova</i>	
V. El moviment nacional albanès dins la Iugoslàvia titista.....	109
<i>L'emergència de noves organitzacions clandestines</i>	
<i>Demaçi i el Moviment Revolucionari per a la Unificació dels Albanesos</i>	
<i>La primavera nacionalista</i>	
<i>La reforma constitucional iugoslava de 1974</i>	
<i>La dissidència comunista i nacionalista</i>	

VI. Kosova república!	143
<i>Belgrad 1980 – Pristina 1981</i>	
<i>La revolta kosovar de 1981</i>	
<i>El nou nacionalisme radical albanokosovar</i>	
<i>Noves organitzacions clandestines</i>	
<i>Una incipient lluita armada</i>	
<i>L'emergència del radicalisme serbi</i>	
<i>La demonització dels albanesos</i>	
VII. La fi de l'autonomia	181
<i>De Belgrad a Trepça</i>	
<i>La supressió de l'autogovern</i>	
<i>Kosovo Polje, 600 anys després</i>	
<i>Una crisi política generalitzada</i>	
<i>El principi de la fi</i>	
VIII. L'inici de la segregació	201
<i>Separació a les escoles</i>	
<i>Un programa per a "la prosperitat"</i>	
<i>Una discriminació "legal"</i>	
<i>La batalla de l'ensenyament</i>	
<i>La repressió permanent</i>	
<i>Un règim d'apartheid?</i>	
IX. Una república clandestina	225
<i>El naixement de la Lliga Democràtica de Kosova</i>	
<i>La proclamació de la república</i>	
<i>L'estratègia de la no violència</i>	
<i>De Kaçanic a la independència</i>	
<i>Govern i eleccions a l'ombra</i>	
<i>Les autonomies clandestines</i>	
X. L'estratègia de la desobediència civil	255
<i>Desobeir a la imposició</i>	
<i>El boicot electoral</i>	
<i>Construir una societat paral·lela</i>	
<i>El sistema educatiu clandestí</i>	
<i>Metges furtius</i>	
<i>L'esport, la política per altres mitjans</i>	
<i>Internacionalitzar la qüestió kosovar</i>	

XI. L'opció de la lluita armada.....	291
<i>Els orígens de l'estratègia armada</i>	
<i>LPRK, l'altre nacionalisme albanès</i>	
<i>La connexió croata</i>	
<i>Del LPRK al LPK</i>	
<i>LKÇK, una nova organització clandestina</i>	
<i>El naixement de l'Exèrcit d'Alliberament de Kosova</i>	
<i>Els primers temps de la lluita armada</i>	
XII. Dayton, la fi del monopoli polític de la LDK.....	329
<i>Els acords de Dayton</i>	
<i>L'impacte de Dayton a Kosova</i>	
<i>De la no violència passiva a la no violència activa</i>	
<i>La reacció de Rugova</i>	
<i>La qüestió dels refugiats serbis</i>	
XIII. L'extensió del combat armat.....	351
<i>Clandestins contra colons</i>	
<i>Clandestins contra policies i militars</i>	
<i>Clandestins contra col-laboracionistes</i>	
<i>La guerrilla del LKÇK</i>	
<i>Confrontació en augment</i>	
<i>Revolta a Albània, armes per a Kosova</i>	
<i>Estudiants en peu de guerra</i>	
<i>L'UÇK dona la cara</i>	
XIV. Kosova en guerra.....	385
<i>Cap a una guerra oberta</i>	
<i>Dissensions a la LDK</i>	
<i>Massacre a la Drenica</i>	
<i>Eleccions en temps de guerra</i>	
<i>Sèrbia tanca files</i>	
<i>L'UÇK passa a l'ofensiva</i>	
<i>Cercant un alto el foc</i>	
<i>Organitzant l'exèrcit d'alliberament</i>	
<i>L'ofensiva sèrbia</i>	
<i>Les FARK, l'exèrcit de Rugova</i>	
<i>L'acord d'octubre</i>	
<i>Un nou mapa polític kosovar</i>	

XV. L'OTAN entra en escena.....457

El fracàs de l'alto el foc
L'OTAN en alerta
De Raçak a París
De Rambouillet a Kléber
La tensió que no cessa
L'OTAN en guerra
Una catàstrofe humanitària
77 dies de guerra
L'acord de Kumanova i la resolució 1244
Balanç d'una guerra

XVI. L'UÇK, llums i ombres.....517

Un exèrcit popular
La composició de l'UÇK
La ideologia de la guerrilla
L'organització militar
L'estratègia de combat
Els brigadistes de l'UÇK
Els recursos econòmics
Desmilitarització i transformació de l'UÇK
Al banc dels acusats

XVII. El Kosova de la postguerra.....571

L'estiu boig de 1999
UNMIKistan
La primavera política kosovar
La minoria sèrbia
De les armes a les urnes
Una economia dependent

XVIII. Kosova Oriental i Macedònia, rere els passos de l'UÇK.....605

Sud de Sèrbia o Kosova Oriental?
Origen i desenvolupament de l'UÇPMB
L'acord de Konculj i la fi del conflicte a la vall de Presheva
La qüestió albanesa a Macedònia
L'Exèrcit d'Alliberament Nacional dels albanesos de Macedònia
L'acord d'Ohrid i la pacificació de Macedònia
La dissidència armada albanesa

XIX. Kosova, protectorat internacional.....645

La lluita per Mitrovica
Canvis profunds a Sèrbia
Les polítiques de la missió de les Nacions Unides
L'evolució electoral al Kosova de la postguerra
L'esclat violent de 2004
Del debat sobre l'estatut de Kosova al pla Ahtisaari
La mort de Rugova i el declivi de la LDK

XX. El naixement d'un nou estat.....687

El tomb electoral de 2007
El fracàs diplomàtic del pla Ahtisaari, l'avantsala de la independència
No a la negociació, autodeterminació!
La proclamació de la independència
La nova dissidència
La caixa de Pandora

XXI. Conclusions: L'adveniment de l'estat de Kosova, en perspectiva.....743

El fracàs de Iugoslàvia
De Prizren a Pristina, el nacionalisme albanès a Kosova
L'UÇK, una guerrilla triomfant
Desobediència civil i lluita armada, estratègies complementàries
El factor internacional
La persistència de la qüestió albanesa als Balcans
Autodeterminació?
La identitat kosovar
És viable l'estat de Kosova?
La independència, el darrer episodi?

XXII. Documentació i bibliografia.....793

Arxius
Documents d'organismes internacionals
Fonts orals
Bibliografia
Videografia
Publicacions periòdiques

Una consideració lingüística prèvia

El llenguatge no és mai imparcial i tot sovint evidencia les relacions de poder que s'han establert al llarg de la història. El cas de Kosova, o més ben dit, el debat sobre el nom que ha de rebre aquest territori, no n'és una excepció i la mateixa denominació que les llengües estrangeres han utilitzat per anomenar-lo ja posa en evidència qui n'exercia, històricament, la dominació. Els serbis anomenen el territori kosovar amb el nom de Kosovo, i en alguns casos amb la denominació de Kosmet (una abreviació de Kosovo i Metohija, nom amb el qual els serbis anomenen les dues regions d'aquest territori balcànic). Per contra, els albanesos utilitzen les denominacions Kosova i Kosovë.

El fet que la immensa majoria de les llengües estrangeres hagin optat per la denominació de Kosovo, fins i tot en contra dels propis criteris ortogràfics (en català, com succeeix en francès, per pronunciar de forma correcta Kosovo aquest s'hauria d'escriure Kossovo), posa en evidència que la dominació política que al llarg del segle XX ha exercit Sèrbia sobre aquest territori ha estat determinant a l'hora d'establir-ne la denominació per la qual és internacionalment conegut.

Malgrat que la denominació de Kosovo ha estat la que preferentment han utilitzat la majoria de mitjans de comunicació en llengua catalana, ens sembla que l'opció més adequada per denominar aquest territori és la de Kosova, una denominació per la qual han optat mitjans com *l'Avui* (que inicialment optà per la denominació de Kosovo), *El Punt* o *Vilaweb* (que tot i utilitzar inicialment Kosova actualment s'ha decantat per usar la designació de Kosovë) i per la qual ens decantarem en el present assaig. Val a dir, però, que atenent a la gramàtica catalana, la denominació correcta per aquest territori en la nostra llengua seria Kossova o Cossova, una denominació, però, mai utilitzada en català i per la qual, en conseqüència, no hem optat.

Excepcionalment, hem mantingut la denominació Kosovo quan es reproduïx la cita textual d'un representant serbi per intentar que aquesta sigui fidel a la literalitat i coherent amb els seu discurs.

D'acord amb aquesta decisió, a l'hora de fer esment a les diferents localitats kosovars, hem optat per la seva forma albanesa, a excepció de Kosovo Polje (Fushë Kosova, en albanès) i que hem mantingut en la seva versió sèrbia ja que és un indret al qual es va

referència sovint en l'imaginari serbi i utilitzar el seu nom albanès podria induir a confusió, i de la capital, on el fet que existeixi una versió ja consolidada en català ens ha fet obviar el nom albanès (Prishtina, que de fet, en aquest cas és molt similar al serbi, a partir del qual s'ha establert la denominació catalana) i optar per Pristina. La resta de localitats kosovars són esmentades d'acord amb el seu nom albanès.

Mapa de Kosova que inclou les denominacions de les seves municipalitats tant en serbi com en albanès.

I. INTRODUCCIÓ

L'objecte d'estudi: el naixement i l'evolució del moviment nacional albanès a Kosova

La present tesi doctoral, presentada sota el títol *Kosova. Gènesi i evolució del moviment nacional albanès, de l'autonomia iugoslava a l'estat kosovar independent*, se centra en l'estudi del nacionalisme albanès en el territori de Kosova amb l'objectiu d'analitzar els seus orígens i la seva posterior evolució al llarg de la segona meitat del segle XX i l'inici del segle XXI fins a la proclamació, el 2008, de l'estat kosovar independent, una fita que culmina una etapa de l'evolució recent de la història de Kosova de forma exitosa per als interessos del seu moviment nacional.

Certament, el territori de Kosova ha estat, especialment al llarg del segle XX, una zona en disputa permanent entre dues sobiraniaes, la sèrbia i l'albanesa. Des de la seva integració al regne dels eslaus del Sud, el precedent del regne de Iugoslàvia, la població albanesa de Kosova visqué, fins a la fi del conflicte bèl·lic de 1999, sota dominació sèrbia, exceptuant un breu període durant la Segona Guerra Mundial, i l'ocupació nazi i feixista dels Balcans que, paradoxalment, propicià la unificació del territori de Kosova a l'Albània ocupada per les tropes de Mussolini.

Kosova ha estat, doncs, un territori en disputa entre dos moviments nacionalistes que han construït bona part del seu discurs en base a la reivindicació d'aquest territori. D'una banda, el nacionalisme serbi, protagonista tràgic dels conflictes bèl·lics interiugoslavs de la darrera dècada del segle XX. Aquest nacionalisme serbi, que com exposarem al llarg del treball cerca en la situació de Kosova bona part del seu discurs legitimador, no constitueix, però, l'objecte principal del nostre estudi. Si bé és cert que no podem defugir analitzar-lo ja que el nacionalisme albanès a Kosova es construirà en bona part per oposició a l'actuació del nacionalisme serbi en aquest mateix territori, no és menys cert que l'objectiu d'aquest estudi no és radiografiar el nacionalisme serbi (un treball que han realitzat a bastament d'altres estudis, entre els quals podem citar l'obra col·lectiva dirigida pel sociòleg Nebojsa Popov, *Radiographie d'un nationalisme. Les racines serbes du conflit yougoslave* [París, Les Éditions de l'Atelier, 1998], o més

recentment l'estudi de Tim Judah, *The Serbs. History, myth & the destruction of a Nation* [Londres, Yale University Press, 2000]) sinó precisament analitzar la gènesi i l'evolució del moviment nacionalista albanokosovar, l'altra banda en aquesta eterna disputa per la sobirania de Kosova.

La primera idea que ens ve al cap en mirar de radiografiar l'evolució del moviment nacional albanokosovar (cal precisar que la utilització preferent del terme moviment nacional enlloc de nacionalisme per referir-nos al moviment polític nacionalista albanès és intencionada i que respon al prejudici que en moltes comunitats exiugoslaves té el concepte de nacionalisme, associat al xovinisme i a posicions polítiques reaccionàries, un fet que propicia que moviments nacionals d'inspiració progressista, com ho és en bona part l'albanès de Kosova, defugin adoptar aquesta denominació) és que aquest ha estat un moviment triomfant, no en va ha aconseguit proclamar la seva independència, si bé aquesta no ha assolit un reconeixement unànime al si de la comunitat internacional. Teòricament, doncs, la història del moviment nacional albanès de Kosova és una història d'èxit, que ha conduit aquest territori a esdevenir un estat independent, una situació difícilment imaginable en el moment de la gènesi d'aquest mateix moviment.

L'anàlisi del procés independentista kosovar de 2008 ens porta a afirmar que el nou estat kosovar és fill directe del conflicte bèl·lic de 1999, probablement la fita més important que hagué d'afrontar el moviment nacional albanès de Kosova des del naixement de la Iugoslàvia federal i socialista, després de la Segona Guerra Mundial. La radiografia del conflicte bèl·lic de 1999 (que de fet s'inicià el 1997, amb l'extensió dels combats entre la guerrilla de l'Exèrcit d'Alliberament de Kosova i les forces policials i militars sèrbies) en les seves diferents dimensions ocuparà, en conseqüència, bona part del nostre estudi. Certament, la guerra de Kosova evidenciava de forma clara l'existència de dues estratègies ben diferenciades al si del nacionalisme albanokosovar: d'una banda, l'estratègia liderada per Ibrahim Rugova i la seva Lliga Democràtica de Kosova, que defensava la desobediència civil pacífica i la construcció d'un sistema paral·lel com a mitjà per a l'assoliment de la independència de Kosova, estratègia que havia sigut àmpliament majoritària entre 1989 i 1999, i que comptava a les seves files amb integrants rellevants de les estructures governamentals de Kosova durant el

període autonomista, especialment de 1974 a 1989; de l'altra, l'estratègia encapçalada per l'Exèrcit d'Alliberament de Kosova, l'UÇK, i que defensava la lluita armada com a mitjà per a l'assoliment de la llibertat. La guerra de 1999 havia equiparat en rellevància les diferents estratègies nacionalistes i havia visualitzat l'existència de dues "famílies" enfrontades que, al marge de lluitar contra les forces sèrbies, combatien també per l'hegemonia política al si de la seva comunitat. Si bé l'estratègia de Rugova i la LDK ha estat a bastament estudiada (o, per ser correctes, ha estat força més estudiada que no pas la de l'UÇK), la de l'Exèrcit d'Alliberament de Kosova era pràcticament desconeguda (i, de fet, ho continua essent) més enllà d'alguns estudis, la majoria conjunturals, que feien referència fonamentalment al paper de l'UÇK en el conflicte bèl·lic desencadenat durant els darrers anys 90.

Entre aquests estudis específics referits a l'UÇK, de vegades més propers al periodisme que no a la historiografia, podem citar l'obra de Patrick Denaud i Valérie Pras, *Kosovo. Naissance d'une lutte armée. UÇK*, (París, L'Harmattan, 2000), un text basat en les entrevistes dels autors amb Bardhyl Mahmuti, dirigent de la guerrilla; la de Sandro Provvionato, *Uçk, l'armata dell'ombra. L'esercito de liberazione del Kosovo. Una guerra tra mafia, politica e terrorismo* (Roma, Gamberetti, 2000); la de Tim Judah, *Kosovo. War and Revenge* (Londres, Yale University Press, 2002); o més recentment la publicació de Henry H. Perritt Jr., *Kosovo Liberation Army: the inside story of an insurgency* (Chicago, University of Illinois Press, 2008).

Les obres esmentades analitzen el paper de l'UÇK durant la dècada de 1990, amb especial referència al seu paper durant el conflicte bèl·lic de 1997-1999, però en escasses ocasions es remunten als orígens polítics de la guerrilla i a les organitzacions clandestines del moviment nacional albanès de Kosova existents durant la Iugoslàvia titista que n'inspiraren el seu naixement.

Un dels objectius principals d'aquest treball és analitzar la gènesi i la posterior evolució del moviment nacionalista albanès a Kosova arribant fins al moment històric en el qual aquest moviment assoleix la fita de proclamar l'estat kosovar. Certament, aquest moviment té les seves arrels en la Lliga de Prizren, constituïda el 1878, esdevenint la primera expressió organitzada del nacionalisme albanès, aleshores amb l'objectiu de desfer-se del jou otomà i construir l'estat independent d'Albània. L'establiment d'una

Albània independent, el 1912, que deixà bona part dels albanesos fora de les fronteres del nou estat, propicià el sorgiment d'un nou nacionalisme albanès perifèric, amb epicentre a Kosova, que reclamava la integració dels territoris poblats majoritàriament per albanesos al recentment creat estat d'Albània.

Si bé la comprensió d'aquest període històric esdevé cabdal per poder entendre a posteriori l'evolució del nacionalisme albanokosovar, aquesta etapa no constitueix l'objecte principal del nostre estudi. Aquest objecte se centra fonamentalment en la gènesi del nacionalisme albanès de Kosova que acabarà duent aquest territori a la independència, gènesi que es produirà després de la Segona Guerra Mundial i de la reintegració de Kosova a la república Sèrbia i a la Iugoslàvia federal.

L'acció clandestina de part del moviment nacional albanès (que acabarà conduint al naixement de l'UÇK) i l'activitat possibilista de part d'aquest nacionalisme al si de les institucions autonòmiques creades per la Constitució iugoslava de 1974 (que acabarà derivant en el naixement de la LDK) marcaran l'evolució de les dues principals famílies del nacionalisme albanès a Kosova, objecte d'estudi del present treball.

La tesi doctoral *Kosova. Gènesi i evolució del moviment nacional albanès, de l'autonomia iugoslava a l'estat kosovar independent* té com a objectiu fonamental analitzar el naixement i l'evolució del nacionalisme albanokosovar dins de la Iugoslàvia socialista i federal i explicar les causes que acaben conduint aquest moviment nacional a la proclamació d'un estat independent, una fita que culmina bona part de les seves aspiracions.

El naixement i l'evolució d'aquest moviment polític, en les seves vessants social, política i sociològica, seran l'objecte d'estudi en el qual se centrarà aquest estudi, intentant oferir les claus per entendre les diferents estratègies que han conviscut al seu si i com la combinació en la utilització d'aquestes estratègies diferenciades ha acabat conduint a l'objectiu de la proclamació d'un estat kosovar independent.

Apunts metodològics: entre la història, la sociologia i la ciència política

La interdisciplinarietat és, probablement, una de les grans virtuts de les ciències socials, i, per tant, l'adopció de perspectives investigadores que contemplin una

aproximació a l'objecte d'estudi a partir de diferents disciplines contribueix enormement a enriquir el resultat del procés de recerca. De fet, podríem dir que sovint el mateix objecte d'estudi hi obliga ja que és difícil analitzar determinats fenòmens d'enorme complexitat partint exclusivament d'una única disciplina científica social. Així, doncs, per explicar un fenomen com és la gènesi i posterior evolució del moviment nacionalista albanès a Kosovo fins a l'assoliment d'un estat kosovar independent ens fa falta aproximar-nos-hi des d'una perspectiva multidisciplinària que contempli enfocaments propis de la història, de la sociologia, de la ciència política, de l'economia, o de l'antropologia, entre d'altres disciplines que tangencialment ens permeten enriquir la nostra investigació.

La primera característica que, des d'un punt de vista metodològic, ens interessa, doncs, ressaltar d'aquest estudi és la seva dimensió pluridisciplinària, essent les principals disciplines científiques socials que conformen la recerca: la història, la sociologia i la ciència política.

Com afirmava Pierre Vilar, l'historiador està dins de la història, per tant és convenient que tot estudi sigui ubicat pel propi autor en el seu context exacte que expliqui el mètode reflexiu emprat i les circumstàncies pròpies de la seva investigació. La perspectiva multidisciplinària té una explicació evident en la figura del seu autor, llicenciat en sociologia, postgraduat en desenvolupament i cooperació, i doctorant en història contemporània, un procés formatiu divers, sempre en l'àmbit de les ciències socials, que té conseqüències evidents en el desenvolupament de la recerca i en l'adopció d'un mètode reflexiu apropiat per treballar l'objecte de la investigació.

Certament, estudiar un fenomen històric com és la conformació i posterior evolució del nacionalisme albanès a Kosovo requereix d'una perspectiva multidisciplinària donat que aquest fenomen abasta un extens període històric (de fet, l'estudi es dedica fonamentalment a analitzar la gènesi del nou nacionalisme albanokosovar sorgit amb posterioritat al naixement de la Iugoslàvia socialista i federal, un procés que comprèn tota la segona meitat del segle XX), comporta el desenvolupament d'un nou moviment polític (o d'uns nous moviments polítics) al si de la societat kosovar i acaba, fins i tot, modificant aquesta mateixa societat. La història, la ciència política i la sociologia esdevenen perspectives d'anàlisi absolutament necessàries d'aquest fenomen que

certifiquen la necessitat d'explicar de forma multicausal la història, un fet que només pot ser realitzat adoptant en el procés investigador diferents perspectives científiques socials que reforcin la comprensió, des de diferents àmbits, dels fenòmens històrics.

Si bona part de la multidisciplinarietat de la recerca s'explica per la formació multidisciplinària del seu autor, cal reprendre la idea que afirma que "l'historiador està dins de la història" per entendre les raons que dugueren a l'autor a optar pel seu objecte d'estudi. Certament, les històries personals tenen una incidència d'allò més remarcable en l'evolució dels individus i l'àmbit acadèmic no resta exclòs d'aquesta influència.

Els orígens d'aquesta investigació rauen, en bona part, en la història personal del seu autor que, el 1999, començà la seva activitat professional com a tècnic de cooperació internacional per al desenvolupament en una ONGD que gestionava un camp de refugiats albanokosovars a Tirana, la capital albanesa, i que posteriorment, amb el conflicte bèl·lic kosovar ja finalitzat, assumiria responsabilitats en alguns projectes de cooperació al desenvolupament ja a l'interior de Kosova. De 1999 a 2001, l'autor visità amb certa assiduitat tant Albània com Kosova on mantingué contacte primerament amb refugiats, alguns dels quals havien participat activament en els moviments polítics nacionalistes albanokosovars, i posteriorment amb diferents agents socials i polítics kosovars, alguns amb elevats nivells de responsabilitat tant al si de la nova estructura sociopolítica kosovar com en les forces polítiques actives al país abans del conflicte bèl·lic. En certa forma es pot afirmar que la present tesi doctoral va iniciar-se el 1999, si bé aleshores el seu autor encara no era conscient que l'estava realitzant.

De 2001 a 2003, l'autor mantingué el contacte professional amb Kosova, aquest cop des de l'exercici de l'activitat laboral al si de la xarxa d'universitats Institut Joan Lluís Vives on coordinava, com a tècnic de cooperació internacional per al desenvolupament, el programa de cooperació acadèmica que les universitat dels Països Catalans realitzaven amb la Universitat de Pristina, incorporada simbòlicament a la xarxa el juliol de 1999. Fou aquest període el que comportà l'inici de la tasca investigadora de l'autor ja que, entre d'altres, entrà en contacte permanent amb diferents responsables del món acadèmic kosovar i de l'escena sociopolítica del país.

A partir de 2003, tot i el canvi en l'activitat professional de l'autor, convertit en professor d'ensenyament secundari de l'especialitat de geografia i història, aquest ha mantingut el contacte permanent amb la realitat kosovar, en part propiciat pel desenvolupament d'aquesta tesi doctoral.

En els orígens d'aquest estudi, cal situar-hi la història personal del seu autor, profundament vinculada al territori de Kosova que, de ben segur, condiciona l'elecció de l'objecte de la recerca i bona part de les perspectives d'anàlisi d'aquest mateix objecte que s'adopten al llarg de la investigació.

Al marge d'aquestes precisions sobre l'autor que situen l'historiador en el seu context i justifiquen tant l'elecció de l'objecte d'estudi com de les perspectives d'anàlisi d'aquest mateix, convé ressenyar la metodologia adoptada per l'investigador per desenvolupar la recerca. Fruit de la seva formació sociològica i de les circumstàncies personals que li permeten passar força temps convivint al si de la societat kosovar de la postguerra, un dels principals mètodes de recerca serà, doncs, el de l'observació de les pautes de conducta de la societat kosovar i dels diferents grups que la conformen, especialment les organitzacions polítiques vinculades al moviment nacional i els seus militants. Aquesta observació, de vegades convertida en participant, constitueix una base fonamental per a la comprensió, per part de l'autor, de la societat analitzada i per al desenvolupament del seu procés reflexiu al voltant de l'objecte d'estudi.

Acompanyat de l'observació, cal ressenyar també les metodologies relacionades amb l'anàlisi de la documentació que han esdevingut fonamentals per a la realització del present estudi. Les fonts documentals directes, principalment d'organitzacions polítiques pertanyents al moviment nacional albanès de Kosova, han esdevingut referents imprescindibles per analitzar l'evolució d'aquest espai polític. Al llarg del procés de recerca l'autor ha consultat diversos arxius oficials, tant a Kosova com a Albània, entre els quals cal esmentar els de l'Institut d'Història de Kosova, els de l'Institut d'Història d'Albània, l'Arxiu de Kosova, l'Arxiu Central Estatal d'Albània, i l'arxiu de la Biblioteca Nacional i Universitària de Kosova. A més cal ressenyar la consulta dels arxius de les organitzacions polítiques kosovars (com la Lliga Democràtica de Kosova [LDK], l'Exèrcit d'Alliberament de Kosova [UÇK], el Moviment Popular de Kosova [LPK], i el Moviment Popular per a l'Alliberament de Kosova [LKÇK]), una

consulta completada amb l'anàlisi dels documents procedents dels arxius personals de militants d'aquestes organitzacions polítiques. El fet que, en molts casos, aquestes organitzacions, i les seves predecessores, haguessin mantingut una activitat política clandestina i il·legal, que comportava que la possessió de documentació de les mateixes pogués arribar a ser considerada delictiva, dificultava la conservació dels seus documents.

Aquesta mancança era corregida mitjançant la utilització de fonts orals, entrevistades en profunditat, que permetien completar i contrastar les fonts documentals. Certament, la metodologia de la història oral ocupa una part important del treball metodològic al si de la present recerca, si bé no és, ni de bon tros, l'única metodologia utilitzada, com hem exposat prèviament. En el marc del treball amb les fonts orals, l'autor ha realitzat centenars d'entrevistes en profunditat amb personatges, rellevants i anònims, socials i polítics, que han estat protagonistes de la història viscuda per Kosova durant les cinc darreres dècades. Aquestes entrevistes han abastat tot l'espectre social, polític i professional amb l'objectiu de copsar les diferents opinions existents al si de la societat kosovar i construir de forma més científica l'anàlisi del moviment nacional albanès en aquest territori. Com és lògic donat l'objecte d'estudi, bona part de les fonts orals eren membres d'organitzacions polítiques nacionalistes, i amb especial èmfasi, de les organitzacions clandestines de les quals es disposa de menys fonts documentals per a l'anàlisi.

En darrer lloc, però no per això menys important, cal esmentar les fonts bibliogràfiques utilitzades (i que seran analitzades amb més detall en el proper apartat en fer referència als treballs historiogràfics existents sobre Kosova i el seu nacionalisme) que constitueixen també un element cabdal pel treball de l'autor.

L'observació, l'anàlisi de la documentació, la història oral, i l'anàlisi de les fonts bibliogràfiques existents sobre la qüestió constitueixen els principals referents metodològics de l'autor en el desenvolupament de la seva tasca investigadora que, com hem esmentat anteriorment, es caracteritza per un enfocament multidisciplinar que comprèn principalment les disciplines de la història, la sociologia i la ciència política.

L'estat de la historiografia sobre Kosova i el moviment nacional albanokosovar

Les fonts bibliogràfiques existents sobre Kosova i el seu moviment nacional albanès constitueixen, com hem exposat, una de les referències ineludibles del present treball, per la qual cosa convé ressenyar, abans del seu inici, l'estat actual de la historiografia sobre Kosova i el conjunt del moviment nacionalista albanès en aquest territori per tal de posar en context els treballs previs que s'han realitzat amb un objecte d'estudi similar.

Val a dir que al llarg de les darreres dècades el fet que la sobirania de Kosova estigués en disputa entre els nacionalismes serbi i albanès, ha propiciat el desenvolupament de dues historiografies confrontades que servien per justificar, des d'un punt de vista històric, els arguments eximits pels diferents nacionalismes. Certament, la subordinació de les historiografies nacionals sèrbia i albanesa als interessos polítics dels seus respectius moviments nacionalistes, qüestiona l'interès científic derivat de les seves recerques. El paper d'aquestes dues historiografies no serà, doncs, analitzat en aquest apartat previ que exposa els treballs historiogràfics existents sobre Kosova i que aquesta tesi ha pres com a referència, sinó que la confrontació historiogràfica entre historiadors serbis i albanesos tindrà el seu capítol propi.¹

Amb tot, és interessant ressenyar que els Balcans, i molt especialment els territoris de l'antiga Iugoslàvia, han estat escenari, especialment durant les darreres tres dècades, d'una onada de nacionalisme de caire romàntic que ha impregnat les diferents historiografies nacionals existents a l'antiga federació iugoslava convertint-les, generalment, en instruments de propaganda al servei de la causa nacionalista.²

En el cas de Kosova, aquesta situació ha propiciat l'existència de dos discursos historiogràfics contraposats, com analitzarem més endavant, basats en la disputa de la sobirania del territori. D'una banda, la historiografia sèrbia reclamava la serbianitat de Kosova en base a la presència de població eslava en aquest territori des del segle VIII; de l'altra, la historiografia nacionalista romàntica albanokosovar, representada per

¹ Vegeu l'apartat *Dues historiografies confrontades* en el capítol segon d'aquest mateix treball.

² INDJIC, Trivo. "La historiografía en la comunidad multiétnica: el caso de Yugoslavia" in ALMUIÑA, Celso (ed.). *La historia en el 96*. Revista *Ayer*, núm. 27. Madrid, Marcial Pons – Asociación de Historia Contemporánea, 1997.

l'Institut d'Albanologia o l'Institut d'Història de Pristina, encapçalada per l'historiador Ali Hadri, partidari de la tesi que defensa l'origen iliri dels albanesos, argument que determinaria una presència en el territori kosovar dels ancestres dels albanesos prèvia a l'arribada dels eslaus.

Si bé aquesta controvèrsia té el seu interès, i per això la present tesi hi dedica un apartat, els treballs fruit d'aquestes historiografies nacionalistes romàntiques no han estat la referència principal de l'autor a l'hora de realitzar la seva recerca.

Cal tenir present que el fet que l'objecte d'investigació sigui l'evolució del nacionalisme albanès a Kosova fins a la proclamació de l'estat kosovar independent, el 2008, i que, per tant, l'autor es refereixi a un període històric encara en curs i subjecte a transformacions constants provoca que la historiografia existent al respecte sigui limitada. A més, el fet que el treball se centri fonamentalment en l'estudi de l'evolució del nacionalisme albanès a Kosova, sobretot en la seva vessant clandestina, fa que les fonts bibliogràfiques que serveixin de referència clara per al treball siguin més aviat escasses.

Pel que fa a una aproximació general a la història de Kosova hem d'esmentar l'obra de l'historiador anglès Noel Malcolm, membre de l'Acadèmia Britànica, *Kosovo, a short story* (Harper Perennial, 1999). Malcolm constitueix una referència ineludible en la historiografia contemporània sobre els Balcans i pel que respecta a la qüestió kosovar ha mantingut, des de la primera hora, una posició partidària de la independència com a solució als conflictes viscuts per aquest territori com ho certifica el seu article *Kosovo: Only independence will work*, publicat l'agost de 1998 per Frosina Information Network.

Al marge de l'aportació de Malcolm convé ressenyar, en l'àmbit de la historiografia anglòfona sobre Kosova, les aportacions de James Pettifer i Miranda Vickers, autors de forma conjunta de les obres *The Albanian Question. Reshaping the Balkans* (Londres, IB Tauris, 2007), que analitza l'actualitat de la qüestió nacional albanesa en la seva globalitat; i de *Albania: From anarchy to Balkan identity* (Nova York, New York University Press, 1997), un estudi, en aquest cas centrat en l'estat d'Albània i en la seva crisi de 1997 que tingué un evident impacte en l'evolució posterior del conflicte kosovar com s'argumenta al llarg de la present obra.

També en solitari, tant Vickers com Pettifer són dues de les principals referències pel que fa a l'estudi de la història recent de Kosova. Miranda Vickers és autora d'un dels principals textos de referència internacional sobre la història kosovar, *Between Serbs and Albanians: A History of Kosovo* (Nova York, Columbia University Press, 1998), així com també d'una història general del poble albanès, *The Albanians: A Modern History* (Londres, IB Tauris, 2001), així com de nombrosos articles sobre la qüestió kosovar.

Per la seva banda, el periodista James Pettifer, també membre de l'Acadèmia Britànica i professor en diverses universitats, constitueix també una de les principals referències historiogràfiques d'aquest text. Pettifer és, en solitari, autor de *Kosovo Express: A Journey in Wartime* (Londres, Hurst, 2005), una obra realitzada a partir de la seva experiència periodística a Kosova durant el conflicte bèl·lic, a més de *A concept for a new reality. Dialogue with Hashim Thaçi* (Pristina, no consta editor, 2001), un llibre d'entrevistes amb el principal dirigent de l'UÇK, i *The New Macedonian Question* (Londres, Palgrave, 2001), un llibre que analitza la qüestió albanesa a Macedònia.

Al marge de Malcolm, Pettifer i Vickers, un dels noms que convé ressenyar repassant la historiografia anglòfona sobre Kosova és el del Tim Judah. També periodista britànic, l'obra de Judah, *Kosovo. War and Revenge* (Londres, Yale University Press, 2002), és un dels textos de referència sobre el conflicte kosovar i els seus orígens. A més, Judah és autor de *The Serbs. History, myth & the destruction of Yugoslavia* (Essex, Yale University Press, 2000), una radiografia excel·lent del nacionalisme serbi, i de *Kosovo. What everyone needs to know* (Nova York, Oxford University Press, 2008), una síntesi de la història recent de Kosova fins a la proclamació de la seva independència.

Tot i que aquestes obres constitueixen les referències principals, convé ressenyar també l'aportació de la professora Julie A. Mertus amb el text *Kosovo. How myths and truths started a war* (Berkeley, University of California Press, 1999).

En l'àmbit francòfon les referències utilitzades són més escasses però convé subratllar la importància de les aportacions de l'historiador i periodista Jean-Arnault Dérens, redactor en cap del *Courrier des Balkans*, i autor de l'imprescindible *Kosovo, année zéro* (París, Paris-Méditerranée, 2006) actualitzat i publicat novament el 2008, després de la proclamació de la independència kosovar, amb el títol *Le piège du Kosovo* (París, Éditions Non Lieu, 2008). Al marge del seu coneixement específic de la realitat kosovar,

Dérens és autor de diversos estudis sobre la qüestió balcànica entre els quals convé destacar *Balkans: La crise* (París, Gallimard, 2000) i l'obra conjunta amb Laurent Geslin, *Comprendre les Balkans: Histoire, sociétés, perspectives* (París, Éditions Non Lieu, 2007).

Si bé existeixen d'altres aproximacions a la realitat kosovar, les fonts bibliogràfiques esmentades són les referències principals que l'autor d'aquest estudi ha utilitzat. Així mateix, convé recalcar que el fet que l'objecte de la recerca sigui fonamentalment l'origen i l'evolució del moviment nacionalista albanès a Kosova, i dins d'aquest molt especialment el moviment clandestí que donà origen a l'Exèrcit d'Alliberament de Kosova, fa que fossin necessàries d'altres referències bibliogràfiques específiques destinades a l'anàlisi d'aquest moviment polític. En aquest sentit convé ressenyar les obres ja esmentades de Patrick Denaud i Valérie Pras, *Kosovo. Naissance d'une lutte armée. UÇK*, (París, L'Harmattan, 2000), de Sandro Provvionato, *Uçk, l'armata dell'ombra. L'esercito de liberazione del Kosovo. Una guerra tra mafia, politica e terrorismo* (Roma, Gamberetti, 2000), o de Henry H. Perritt Jr., *Kosovo Liberation Army: the inside story of an insurgency* (Chicago, University of Illinois Press, 2008).

En l'àmbit específic kosovar albanòfon, i referit a la història del moviment nacional clandestí, cal ressenyar les importants aportacions de l'historiador Jakup Krasniqi, actual president del Parlament kosovar i antic portaveu de l'UÇK, *Kthesa e Madhe. Ushtria Çlirimtare e Kosovës* (Pristina, Buzuku, 2006), que detalla l'activitat de l'Exèrcit d'Alliberament de Kosova, i de l'historiador i professor Ethem Çeku amb les obres *Mendimi politik i lëvizjes ilegale ne Kosovë 1945-1981* (Pristina, Brezi'81, 2003) i *Shekulli i ilegales. Proceset gjyqësore kundër ilegales ne Kosovë. Dokumente* (Pristina, Brezi'81, 2004) que documenta l'activitat del moviment nacional clandestí al llarg de la segona meitat del segle XX.

Finalment, convé enumerar les aportacions historiogràfiques realitzades des de l'àmbit ibèric on destaquen especialment les obres del professor Carlos Taibo *Para entender el conflicto de Kosova* (Madrid, Catarata, 1999), *Ni OTAN ni Milosevic. El balance en la izquierda después de Kosova* (Madrid, Catarata, 2000), *La desintegración de Yugoslavia* (Madrid, Catarata, 2000), *Bòsnia, Kosovo, Txetxènia. Qüestió nacional, conflictes i*

intervencionals (Barcelona, Edicions de 1984, 2000) i *Guerra en Kosova. Un estudio sobre la ingeniería del odio* (Madrid, Los Libros de la Catarata, 2001).

Al marge de Taibo hem d'esmentar també les obres del professor Francisco Veiga que, tot i no centrar-se específicament en la qüestió kosovar, realitzen aportacions historiogràfiques molt remarcables sobre el conjunt dels Balcans i sobre el territori de l'antiga Iugoslàvia. D'entre les obres de Veiga esmentarem amb especial èmfasi *La trampa balcánica* (Barcelona, Grijalbo, 2002), *Slobo. Una biografía no autorizada de Milosevic* (Barcelona, Debate, 2004), i *Els Balcans. La desfeta d'un somni. 1945-1991* (Vic, Eumo, 1993).

Tot i el volum considerable d'historiografia existent sobre els Balcans, l'antiga Iugoslàvia, i, en menor mesura, sobre Kosova, poques obres s'han ocupat de l'anàlisi de la gènesi i l'evolució del moviment nacional albanokosovar i moltes menys s'han dedicat amb especial interès a analitzar-ne la seva vessant clandestina que donà peu al naixement, durant la dècada de 1990, a l'Exèrcit d'Alliberament de Kosova, l'UÇK, una mancança que, precisament, el present treball pretén compensar.

Hipòtesis i eixos conductors de la recerca

Hem establert que l'objectiu principal de la present tesi doctoral és l'estudi del nacionalisme albanès a Kosova, des de la seva gènesi fins a l'assoliment d'un estat kosovar independent. Per analitzar el moviment nacional albanokosovar hem de contextualitzar prèviament el nacionalisme albanès i el naixement de la reivindicació d'una Albània independent al si de l'Imperi Otomà. Inicialment, no hi havia distinció entre el moviment nacional albanès d'Albània i de Kosova, i, de fet, l'embrió del moviment nacional s'establí a Prizren, el 1878, amb la constitució de la Lliga de Prizren, la primera estructura nacionalista albanesa.

L'esdevenir de la història, com analitzarem, acabà comportant el naixement, el 1912, de l'estat d'Albània, en una independència "a mitges" ja que a l'exterior de les fronteres del nou estat independent hi vivia més població albanesa que no pas la que ho feia a l'interior. Kosova, per tant, tot i haver estat el bressol del nacionalisme albanès en el seu conjunt, quedava fora de les fronteres d'Albània degut a la

reivindicació sèrbia sobre aquest territori i a les aliances que Sèrbia teixí a nivell internacional, amb Rússia al capdavant, que contrastaven amb la manca de recolzament internacional que tingueren les reivindicacions albaneses.

L'existència d'un estat independent d'Albània fracturà l'esdevenir del poble albanès i del seu moviment nacional. A partir d'aquest moment, a Kosova hi arrelà un fort nacionalisme albanès que tenia, però, característiques pròpies ja que el seu principal objectiu era la lluita contra el nacionalisme serbi que reivindicava i controlava el seu territori i la defensa de la reunificació nacional del poble albanès en un únic estat, és a dir, l'ampliació de les fronteres d'Albània.

Una de les hipòtesis de treball partirà, doncs, de la constatació que el nacionalisme albanès contemporani nasqué a Kosova i plantejava una estratègia conjunta arreu dels territoris albanesos de l'Imperi Otomà però que aquesta fou truncada per la independència d'Albània donant peu al naixement d'un estat amb unes fronteres força més reduïdes del que el nacionalisme albanès reivindicava.

Aquesta situació propicià el naixement d'un moviment nacional albanès específic a Kosova, que veié com després de la Primera Guerra Mundial el seu territori era incorporat al recent nascut Regne dels Eslaus del Sud, el primer nom del Regne de Iugoslàvia. Aquesta primera etapa del moviment nacional albanokosovar, que abasta el període comprès entre la independència d'Albània i la fi de la Segona Guerra Mundial, no constitueix l'objectiu de la recerca del present treball però tot i així representa un antecedent històric important per comprendre la posterior evolució del moviment nacional albanès.

Certament, en plantejar les hipòtesis de recerca cal tenir molt present la Segona Guerra Mundial i el moviment partisà, tant a Albània com a Iugoslàvia, ja que el seu triomf farà bascular cap a l'esquerra marxista el moviment nacional albanès, tant a Albània com a Kosova. L'esdevenir a partir de 1944, amb l'alliberament d'Albània i de Iugoslàvia a mans dels partisans comunistes, serà el punt de partida principal per estudiar l'evolució d'un nou moviment nacional albanès a Kosova.

De fet, partim de la hipòtesi que un nou nacionalisme albanès neix arran de la victòria partisana, un nacionalisme impregnat de marxisme que en el cas d'Albània derivarà

cap a un marxisme-leninisme ortodox conegut amb el nom d'enverisme, fruit de la política que realitzarà Enver Hoxha, líder partisà i posterior cap d'estat d'Albània. En el cas de Kosova, el fet de ser integrat dins la Iugoslàvia federal i socialista, amb Tito al capdavant, propiciarà el naixement d'un nou nacionalisme fragmentat bàsicament en dues corrents que perduraran fins als nostres dies. D'una banda, el nacionalisme albanès partidari de la col·laboració amb les institucions iugoslaves, que reivindica un estatut de república per a Kosova però que no s'oposa frontalment a la Iugoslàvia federal sinó que s'integra en les seves estructures quan aquestes reconeixen alguns dels elements propis de la cultura albanesa. El punt àlgid d'aquest nacionalisme arribarà durant el període comprès entre 1974 i 1981, és a dir, entre la reforma constitucional que concedeix a Kosova l'estatut de província autònoma a l'interior de Sèrbia (i que li atorga pràcticament totes les competències d'una república, a excepció del dret a la secessió) i la mort de Josip Broz, Tito, l'inspirador d'aquesta reforma. Aquest nacionalisme albanès participarà en la construcció de les institucions iugoslaves a Kosova, si bé intentarà fer-ho des d'una posició que reconegui els drets del poble albanès. A més aquest corrent del moviment nacional assumirà els valors ideològics del marxisme iugoslau, concretat en el socialisme autogestionari vigent a la Iugoslàvia titista.

Per altra banda, la nostra hipòtesi afirma que al mateix temps que es desenvolupava aquest nacionalisme albanokosovar integrat a les estructures iugoslaves, i àmpliament majoritari entre la població albanokosovar, naixia un nou nacionalisme albanès, d'inspiració enverista, partidari de la confrontació amb Iugoslàvia i que reclamava obertament la unificació en un únic estat de Kosova amb Albània. Aquest nacionalisme enverista, que actuava en la clandestinitat, estructurarà les seves primeres organitzacions a finals dels anys 50, i la seva evolució acabà donant peu al naixement del Moviment Popular de Kosova (LPK), el 1982, el que seria l'embrió del posterior Exèrcit d'Alliberament de Kosova.

Al marge d'aquestes dues grans famílies del nacionalisme albanokosovar, sorgides i desenvolupades durant la Iugoslàvia socialista, podem esmentar també el nacionalisme albanès d'orientació dretana, representat fonamentalment per Balli Kombëtar (BK), que havia tingut el seu punt àlgid durant l'ocupació nazi-feixista que

havia unificat Kosova i Albània sota comandament italià, però que arran de la victòria partisana havia perdut pràcticament tota la seva influència tant a Kosova com a Albània.

Una de les hipòtesis fonamentals parteix, en conseqüència, de la idea que després de la Segona Guerra Mundial Kosova és escenari del naixement d'un nou moviment nacional albanès, caracteritzat per la influència de les idees marxistes sobre el seu ideari i pel fet que Kosova ha estat separat, des de la independència d'Albània de 1912, de la resta de terres poblades majoritàriament per albanesos. Aquest nou nacionalisme es dividirà al seu temps en dos corrents, d'una banda el partidari de la col·laboració amb Iugoslàvia i del desenvolupament de la identitat albanesa a través de l'autonomia que Sèrbia reconeix a Kosova, integrat majoritàriament al si de la Lliga dels Comunistes de Kosova i en les organitzacions socials iugoslaves presents en territori kosovar, i de l'altra el nacionalisme clandestí enverista partidari de la unificació nacional i d'una estratègia d'enfrontament, si cal violent, contra l'estat iugoslau, emmarcat en diferents organitzacions clandestines d'inspiració enverista.

Aquesta anàlisi del moviment nacional albanokosovar radiografiarà la situació fins a 1981 quan, després de la mort de Tito, una important revolta, amb una participació molt activa dels grups clandestins però amb un abast que comprenia bona part del moviment nacional integrat al si de les estructures iugoslaves, sacsejà la situació i començà a atorgar una major rellevància al moviment clandestí, fusionat a partir d'aquell moment en el Moviment Popular de Kosova.

L'elevat grau d'enfrontament entre les comunitats sèrbia i albanesa que es produeix a Kosova al llarg de la dècada dels 80 i els canvis polítics que es produïren arreu de Iugoslàvia amb l'arribada del multipartidisme, provocaren, el 1989, la supressió de l'autonomia kosovar i la desaparició de la Lliga dels Comunistes de Kosova.

La nostra hipòtesi apunta que el 1989 es visqué una reordenació al si del moviment nacional albanès. La supressió de l'autonomia propicià que desapareguessin els albanesos partidaris de participar en les institucions iugoslaves, reconvertits en una Lliga Democràtica de Kosova (LDK), encapçalada per Ibrahim Rugova, que primer reclamava l'estatut de república per a Kosova dins la Iugoslàvia federal per acabar, pocs mesos després, defensant obertament l'opció de la independència kosovar.

La desaparició de la Lliga dels Comunistes de Kosova, fruit de la dissolució de l'anterior partit únic iugoslau, la Lliga dels Comunistes de Iugoslàvia, de la qual la LDK no era sinó una filial, propicià que bona part dels seus membres albanesos s'integressin a la LDK mentre que els serbis ho feren en bona part al Partit Socialista de Sèrbia (PSS) de Slobodan Milosevic evidenciant que, en realitat, l'antic partit únic no era sinó una plataforma institucional on convivia sensibilitats contraposades.

A partir de 1989, doncs, el moviment nacional albanès quedava fragmentat en dues famílies d'implantació molt desigual. La principal família nacionalista s'estructurava al voltant de la recent constituïda LDK, àmpliament majoritària, i partidària de la independència de Kosova i de la utilització d'una estratègia de desobediència civil pacífica per assolir-la.

L'altra família, el moviment clandestí, també es recomposaria fruit dels esdeveniments de 1989. El Moviment Popular de Kosova impulsaria als pocs anys una estratègia de lluita armada, oposada a la desobediència pacífica de la LDK, concretada en el naixement de l'UÇK. Des del punt de vista ideològic, el moviment nacional clandestí continuaria reivindicant-se com a enverista, per tant, marxista-leninista ortodox, en contraposició amb una LDK de posicions més aviat conservadores. A més, el moviment clandestí es mostrava obertament partidari de la unificació de Kosova amb Albània, discrepant de la reivindicació d'una república kosovar independent que realitzava la LDK.

El domini que al si del moviment nacional albanès exercí la LDK entre 1989 i 1998 fou pràcticament inqüestionable. La LDK, més que una organització política fou un autèntic moviment social, absolutament majoritari al si de la seva comunitat. La desfeta de la seva estratègia pacifista, però, propicià que el nacionalisme clandestí, representat per l'UÇK, guanyés terreny fins al punt de contestar-li l'hegemonia entre 1998 i 1999 quan semblava, certament, que l'UÇK s'havia convertit en la principal organització del moviment nacional albanès a Kosova.

El conflicte bèl·lic de 1999 i, sobretot, la intervenció internacional que en propicià la seva resolució en uns termes força favorables a les forces albaneses, modificaren de nou el moviment nacional albanès a Kosova, un moviment on era fàcil reconèixer els dos corrents que des de principis de la segona meitat del segle XX l'havien definit. Per

una part, la LDK; per l'altra, els partits sorgits de l'UÇK, bàsicament el Partit Democràtic de Kosova (PDK) i l'Aliança pel Futur de Kosova (AAK) que, en un exercici de *realpolitik*, havien abandonat la reivindicació de la unificació amb Albània (que, de fet, ja s'havia difuminat durant el conflicte bèl·lic, probablement degut a les escasses simpaties que entre la comunitat internacional despertava la idea de la unificació), deixant aquesta idea per a petites organitzacions amb implantació més aviat escassa com els encara actius Moviment Popular de Kosova (LPK) o Moviment Nacional per a l'Alliberament de Kosova (LKÇK).

Aquest nou escenari, on s'ha produït una col·laboració evident, malgrat la tibantor, entre les diferents famílies del nacionalisme albanokosovar ha estat el que, juntament amb la complicitat de part de la comunitat internacional que ha jugat un paper d'allò més rellevant en aquest procés, ha permès la proclamació de la independència de Kosova.

La present recerca se centra fonamentalment en un eix de treball vinculat a l'estudi del moviment nacional albanokosovar en la seva vessant clandestina, ja que és, segurament, la més deseconguda. L'objectiu és clar, definir el naixement i la posterior evolució que el nacionalisme clandestí tingué a Kosova i definir la seva contribució a l'establiment d'un estat kosovar independent.

Certament, aquesta és una de les hipòtesis fonamentals del treball, que malgrat la seva escassa implantació inicial, l'evolució del moviment nacional clandestí ha estat determinant per a l'assoliment de l'objectiu de la independència de Kosova, un objectiu que, tot i no ser el que inicialment aquest sector del nacionalisme albanokosovar ambicionava, ja que era obertament partidari de la unificació amb Albània, constitueix una fita de gran transcendència històrica.

De fet, una de les hipòtesis que centren la present recerca és que és la combinació de les estratègies dels diferents sectors del moviment nacional albanès de Kosova la que acabarà conduint a la independència kosovar, un objectiu que pot ser finalista per a una part d'aquest moviment o senzillament una etapa prèvia cap a la reunificació nacional amb Albània per a l'altra.

Com pot comprovar-se, doncs, els eixos de treball en el marc d'aquesta recerca fan referència a la gènesi i l'evolució del moviment nacionalista albanokosovar, especialment en la seva vessant clandestina i apunten que la seva, la d'aquesta vessant, fou una aportació imprescindible per a l'assoliment dels objectius polítics que el nacionalisme albanokosovar ha aconseguit.

Una reflexió sobre el nacionalisme i l'estructura socioeconòmica

L'arrelament popular del nacionalisme albanès a Kosova no pot ser entès sense vincular-lo a l'estructura socioeconòmica d'aquest territori. L'organització clànica que hi impera fa que les relacions humanes al si de la comunitat albanesa estiguin caracteritzades per un fort sentiment de pertinença al grup nacional. Però al marge d'aquesta peculiar forma organitzativa és important analitzar l'estructura econòmica de Kosova, una qüestió que desenvoluparem posteriorment amb més profunditat i que esdevé clau per entendre la implantació del nacionalisme albanokosovar en aquest territori.

No pot destriar-se l'anàlisi de la gènesi i l'evolució del moviment nacional albanès a Kosova de la situació econòmica que ha viscut aquest territori, considerat la zona econòmicament més deprimida de la Iugoslàvia socialista i federal.

L'escàs desenvolupament econòmic de Kosova, ja fos en el marc de l'Imperi Otomà, o posteriorment dins la Sèrbia independent, dins del Regne de Iugoslàvia o finalment al si de la Iugoslàvia socialista, és un factor clau que explica l'arrelament popular del nacionalisme albanès i la seva posició hegemònica com a força més representativa de la comunitat albanesa.

En el marc de la Iugoslàvia federal i socialista, que pretenia haver resolt la qüestió de les nacionalitats en base a una política "d'amistat i fraternitat" entre els diferents pobles que conformaven la federació, Kosova fou sempre un focus permanent de tensions de caràcter nacional i aquest fet segurament s'explica per la combinació de l'estructura social del territori, heretada de les formes de vida tradicionals albaneses amb una forta influència dels clans familiars, i per la seva estructura econòmica,

caracteritzada per un endarreriment evident respecte els altres territoris que conformaven Iugoslàvia.

La manca d'una prosperitat econòmica homologable a la resta de Iugoslàvia explica, en bona part, per què a Kosova hi prevalgué un nacionalisme de forta arrel popular que no pot ser comprès sense fer referència als aspectes socials i culturals que conformen la identitat albanesa.

El fet que Kosova fos el bressol del nacionalisme albanès contemporani, no en va fou a la localitat de Prizren on es constituí, el 1878, la Lliga de Prizren, la primera estructura política nacionalista albanesa que reivindicava els drets nacionals d'Albània al si de l'Imperi Otomà, ens dóna una bona mostra de la importància que aquest territori té en l'imaginari col·lectiu albanès. Aquest imaginari col·lectiu es caracteritza per la voluntat d'establir profunds lligams comunitaris entre els integrants del poble albanès que tenen per objectiu superar les divisions que poguessin establir-se al seu si. En una època, la de finals del segle XIX, fortament caracteritzada per la influència religiosa a la zona, el nacionalisme albanès pretén superar la divisió religiosa del seu poble, expressada per l'existència de població albanesa de credo musulmà (la majoritària), de credo catòlic i de credo ortodox, en base a una identificació nacional comuna que s'expressa en una de les frases que més han identificat el nacionalisme albanès contemporani: "La religió dels albanesos és l'albanisme", pronunciada per primer cop pel poeta Vasa Pashko, un dels protagonistes de la renaixença cultural albanesa del segle XIX. Una afirmació, repetida àmpliament, que pretén construir un moviment nacional que uneixi el poble albanès en base a la seva pertinença nacional més enllà de les diferències religioses. Una consigna que ha estat tot un èxit, ajudada per la instauració del socialisme que pretengué eliminar tota la influència religiosa sobre la societat, i que perdura fins als nostres dies com un dels elements bàsics de cohesió de la població albanesa d'Albània, de Kosova o de la resta de territoris limítrofs poblats per albanesos.

La definició d'aquest primer nacionalisme albanès contemporani establert a Prizren a finals del segle XIX estava impulsada pels notables de l'època i tenia un caràcter romàntic homologable al dels nacionalismes que es desenvolupaven amb força a la resta de l'Europa central i oriental. Seria la Segona Guerra Mundial qui faria bascular el

nacionalisme albanès cap a posicions marxistes fruit de les victòries partisanses a Albània i a Iugoslàvia.

A partir d'aquest moment, l'element de classe passà a formar part de forma indestriable del discurs nacionalista albanès, si bé en el cas de Kosova conservà en un primer temps una forta influència del nacionalisme més conservador fruit de la circumstància històrica que únicament l'ocupació feixista d'Albània i nazi de Iugoslàvia havia permès unificar Kosova i Albània en una mateixa estructura administrativa, si bé sota control forà.

Tal i com havia succeït amb la independència albanesa de 1912, la fi de la Segona Guerra Mundial marcà una evolució diferent del moviment nacional a Albània i a Kosova. Si el 1912 la diferència havia estat marcada per la necessitat de construir un estat en el primer cas i per la reivindicació de la unificació nacional en el segon, a partir de 1944 el moviment nacional albanès pretindrà construir el socialisme a Albània mentre que reclamarà la concessió del dret a l'autodeterminació en el cas de Kosova, territori integrat a la república de Sèrbia i, per tant, a la federació de Iugoslàvia.

L'intent iugoslau de resoldre les qüestions nacionals al seu territori fou un fracàs evident a Kosova. Si en d'altres regions la prosperitat econòmica i la legitimitat atorgada als partisans per la victòria contra l'ocupant alemany permeté relegar a un segon terme el debat identitari, almenys durant els primers anys del desenvolupament de Iugoslàvia, en el cas kosovar aquest debat fou, des d'un principi, impossible d'evitar.

Les friccions serbo-albaneses pel control d'aquest territori caracteritzaren de forma permanent l'esdevenir de Kosova al si de Iugoslàvia. La discriminació evident que en molts períodes de la història iugoslava patiren els albanesos de Kosova fou un dels elements principals que explica l'arrelament del seu nacionalisme, entès com l'únic moviment polític que denunciava la situació de desigualtat que els albanokosovars patien a la seva pròpia terra. La força d'aquest arrelament ha de ser entesa també per la manca de desenvolupament econòmic i industrial que patí Kosova en comparació amb la resta de territoris iugoslavs. Si bé podem considerar el seu desenvolupament com a superior al d'Albània (un fet que afegit a l'ampli reconeixement autonòmic que la constitució de 1974 representà per a Kosova, permeté en un moment determinat, especialment entre 1974 i 1981, la integració d'una part substancial del moviment

nacional albanès al si de les estructures estatals iugoslaves), a nivell global, com veurem, el fet que Kosova fos el germà pobre de la federació iugoslava i que les condicions de vida de la població albanesa hi fossin força més dures que les de la població sèrbia constituïren factors claus per explicar l'àmplia implantació i incidència del nacionalisme albanès entre la població albanokosovar.

L'arrelament del nacionalisme ha de ser comprès, doncs, partint de la pròpia estructura de la societat albanesa, molt comunitària i amb una influència clànica evident, combinada amb l'estructura econòmica, caracteritzada per un escàs desenvolupament i per un greuge comparatiu evident amb d'altres comunitats habitant el mateix territori.

De fet, els vincles entre l'arrelament d'un determinat nacionalisme i l'estructura socioeconòmica d'un territori no constitueixen un fenomen exclusiu de Kosova. En bona part dels conflictes més virulents de caràcter nacional podem constatar com els nacionalismes reivindicatius enfrontats al domini dels estats estan fortament vinculats a una situació de discriminació socioeconòmica evident que permet un fort arrelament popular del seu discurs. És el cas, per exemple, del nacionalisme irlandès o palestí, per citar alguns dels exemples més eloqüents en aquest sentit en les darreres dècades. No sempre és el cas, perquè l'anàlisi dels moviments nacionalistes és complex i ha d'atendre a les diferents conjuntures en les quals es desenvolupa, però sembla evident que en aquells casos en els quals el nacionalisme té un arrelament popular molt fort cal tenir sempre present l'estructura socioeconòmica en la qual evoluciona.

Aquest seria el cas de Kosova, on el moviment nacional albanès troba raons i arguments, més enllà dels identitaris, per eixamplar la seva base social en la situació evident de discriminació social i econòmica que pateix la seva població en relació a la comunitat sèrbia que també habita a Kosova. Els aspectes socioeconòmics constitueixen, en conseqüència, un element imprescindible a l'hora de procedir a l'anàlisi de l'evolució del moviment nacional albanokosovar.

Nació i nacionalisme a Kosova

Per cloure aquest primer apartat introductori, convé una reflexió al voltant de la consideració de nació i de la possibilitat d'atribuir a Kosova aquesta condició. Certament, el vocabulari relacionat amb les qüestions nacionals, i que comprèn paraules utilitzades de forma reiterada en el present treball, com "nació", "nacionalisme", "moviment nacional", "pàtria", "patriotisme", o fins i tot "poble" (un sinònim poc concret de nació que, com el mateix Pierre Vilar indicava, de poca cosa més serveix que per a evitar reiteracions), pot induir moltes vegades a equívoc. Les paraules "estat" i "imperi", que acostumen a respondre a divisions administratives, són força més clares de delimitar i en el nostre treball faran referència, pel que respecta a Kosova, o bé a l'estat iugoslau o a l'albanès, o bé a l'imperi Otomà.

L'escassa claredat dels conceptes relacionats amb la nació ens fa necessària una precisió prèvia que atenent a les peculiaritats de la Iugoslàvia socialista i federal, on Kosova estigué integrat al llarg de bona part de la segona meitat del segle XX, és absolutament necessària.

Tot i que la tradició marxista ha concedit històricament una importància més aviat escassa als fenòmens nacionals, considerats fets moderns vinculats a la dissolució del feudalisme i al desenvolupament del sistema productiu capitalista i liderats tradicionalment per la burgesia, en el cas balcànic la importància dels nacionalismes, sobretot arran dels processos independentistes que de l'Imperi Otomà protagonitzaren diverses de les nacions balcàniques, obligà a la Iugoslàvia socialista a tenir ben present aquesta qüestió articulant-la a partir del discurs de la "germandat entre els pobles". Iugoslàvia, una estructura administrativa nacionalment d'allò més complexa, atorgava la consideració de "nació" a les seves sis repúbliques (Sèrbia, Croàcia, Eslovènia, Bòsnia, Macedònia i Montenegro) però la negava a Kosova, a qui atribuïa senzillament la consideració de "nacionalitat", en un exemple similar al de la Constitució espanyola de 1978, que reserva per Espanya la consideració de "nació" i atribueix a la resta de pobles integrats a l'estat espanyol la de "nacionalitats". Establir les diferències entre "nació" i "nacionalitat" és francament difícil, ja que una paraula deriva de l'altra i es pressuposa que la nacionalitat és la condició que té qui pertany a una determinada nació. En el cas iugoslau, però, la diferència era molt clara, qui tenia

la consideració de nació tenia dret a l'autodeterminació i gaudia de l'estatut de poble constituent, mentre que qui era únicament considerat una nacionalitat no tenia dret a la secessió ni a constituir la seva pròpia república.

L'argument principal per negar als albanesos, més que no pas a Kosova, la consideració de nació constituent era que aquests ja tenien el seu propi estat en la veïna Albània, i que, per tant, dins Iugoslàvia havien de ser considerats, senzillament, com una nacionalitat. En el rerefons d'aquest argument hi havia la por evident a que la concessió del dret a l'autodeterminació als albanesos de Iugoslàvia impliqués, de forma immediata, que aquests l'exercissin amb l'objectiu d'unificar-se amb Albània en un únic estat per a la nació albanesa.

Al llarg de la història Kosova no ha rebut mai la consideració de nació. Els moviments nacionals serbi i albanès que se'n disputaven la seva sobirania l'han considerat com a part de les seves respectives nacions. En aquest sentit, el cas del conflicte nacional kosovar seria assimilable al d'Irlanda del Nord on la independència irlandesa deixà part del territori que el nacionalisme irlandès reivindicava com a propi fora de l'administració del nou estat i, per tant, propicià la continuïtat de l'enfrontament entre els nacionalismes irlandès i britànic, que reivindicaven la seva sobirania sobre els sis comptats de l'Ulster que romanien sota domini del Regne Unit.

En l'imaginari nacionalista serbi Kosova (o Kosovo, com l'anomenarien ells), no seria sinó part integrant de la nació sèrbia. Un fet similar al succeït al si del moviment nacionalista albanès que, des d'un bon principi, ha considerat Kosova, i la resta de territoris poblats per albanesos a Iugoslàvia, com una part de la nació albanesa que no pogué ser integrada a l'estat d'Albània quan aquest esdevingué independent com a conseqüència de la debilitat internacional de la posició albanesa.

El territori de Kosova, segons la doctrina dels nacionalismes que se'l disputen, no constituïria en cap cas una nació, sinó que seria únicament part d'una nació més extensa, ja sigui la sèrbia o l'albanesa.

El fet que Kosova hagi acabat esdevenint un estat independent pot canviar aquesta consideració? Certament, es fa difícil argumentar que sí. De fet, l'existència de l'estat kosovar obeeix més a un exercici de realisme polític per part del nacionalisme albanès

que no pas a la convicció íntima que els kosovars constitueixin una nació diferenciada de l'albanesa o de la sèrbia. El pes de la integració a Sèrbia i a Iugoslàvia, i la impossibilitat de forçar a la comunitat internacional a contemplar la integració de Kosova a Albània com una solució viable, decantaren el nacionalisme albanès cap a la defensa d'un estat kosovar independent, conscient que l'aclaparadora majoria demogràfica albanesa en aquest nou estat en propiciaria el seu control.

La solució de la independència de Kosova, tot i que segurament és la més pragmàtica i viable, no satisfà cap dels dos nacionalismes que tradicionalment s'han enfrontat per la seva sobirania. Ni el serbi, que reclamaria que Kosova fos part integrant de l'estat de Sèrbia, i que, com a mal menor, es mostraria disposat a concedir-li, en el seu particular exercici de realisme polític, una àmplia autonomia que respectés els drets de la comunitat albanesa que hi habita; ni l'albanès, que reivindicaria la integració de Kosova en un estat albanès que aplegués tota la població albanesa.

L'opció de la independència, i amb ella la del naixement d'un estat kosovar, ha estat reivindicada en les darreres dècades per la part més significativa del moviment nacional albanokosovar que, certament, considerava que el fet de tenir un estat implicaria la desvinculació de Kosova de Sèrbia i permetria garantir els drets de la comunitat albanesa que les polítiques agressives del nacionalisme serbi fins aleshores havien restringit.

La independència de Kosova implica el naixement d'un nou estat, que no d'una nova nació. Kosova és un estat multiètnic i plurinacional on hi conviuen individus pertanyents a diferents nacions (principalment l'albanesa i la sèrbia, tot i que, com veurem hi trobem també integrants de d'altres comunitats nacionals). El nacionalisme albanès ha hagut de transigir en la seva voluntat d'imposar Kosova com un estat mononacional i, pressionat per la comunitat internacional, ha hagut de considerar la població serbokosovar com a part integrant de ple dret del nou estat i com a comunitat constituent del mateix.

El naixement del nou estat de Kosova ha generat un debat sobre la identitat kosovar que és abordat també en la present recerca si bé la mateixa, com el seu títol indica, se centra en l'anàlisi de l'evolució del moviment nacionalista albanès a Kosova fins al naixement del nou estat.

II. APUNTS GEOGRÀFICS, HISTÒRICS I SOCIOECONÒMICS SOBRE KOSOVA

Geografia humana i arrels històriques del conflicte kosovar

Els Balcans són un territori especialment ric en història. Cruïlla entre Orient i Occident, entre els imperis austrohongarès i otomà, entre el cristianisme i l'islam, la regió balcànica ha estat un escenari de conflictes permanents al llarg de la història. Kosova, per tant, no podia ser-ne una excepció.

Aquest territori, amb una extensió de prop d'11.000 quilòmetres quadrats, deu la seva denominació a la localitat de Kosovo Polje, que en serbi significa Camp de les Merles. Kosovo Polje, una petita localitat situada pocs quilòmetres al nord-est de Pristina, ocupa un lloc preferent en l'imaginari nacionalista serbi ja que fou en aquesta plana on el 28 de juny de 1389 les tropes del príncep serbi Lazar Hrebeljanovic i els seus aliats s'enfrontaren a l'exèrcit del sultà otomà Murat I. Aquesta batalla, en la qual hi participaren de forma conjunta serbis i albanesos contra les tropes de l'imperi otomà, acabà amb derrota local i marcà l'inici de la dominació otomana de la regió. La cruesa de la batalla, durant la qual tant el príncep Lazar com el sultà Murat perderen la vida, i la importància geoestratègica que comportà en aquella època la penetració d'un imperi musulmà cap al cor de l'Europa cristiana, convertiren l'enfrontament del Camp de les Merles en una batalla de transcendència mundial. Fins i tot en la literatura catalana medieval es feu referència a aquest combat tot produint una important novel·la anònima que sota el títol *Jacob Xalabín* recollia els successos de la plana de les Merles, evidentment lamentant-se de l'avanç musulmà i de la derrota de les tropes de Lazar.

Per extensió, la denominació sèrbia de Kosovo, agafada de la localitat de Kosovo Polje, s'utilitzà per denominar el conjunt de la plana on es situa aquesta localitat històrica, i que finalment s'ampliaria al territori que actualment coneixem com a Kosova fruit de les divisions polítiques sorgides de la creació de la segona Iugoslàvia. Els albanesos,

que coneixen el Camp de les Merles amb el nom de Fusha e Kosovës, adoptaren per la seva part la denominació de Kosova (o Kosovë) per designar aquest mateix territori.

Kosova, situat a la frontera històrica entre l'Orient i l'Occident, ha cultivat al llarg dels segles una geografia humana diversa. Al seu territori hi han conviscut, i hi conviuen, diverses pràctiques religioses que l'han convertit en una cruïlla cultural que permet apreciar, en els carrers d'alguns dels seus pobles i ciutats, la coexistència de mesquites i esglésies catòliques i ortodoxes, en una mostra més que evident de la geografia humana de la regió.

De població, actualment, majoritàriament musulmana, Kosova compta, però, amb d'altres creences religioses amb important arrelament entre la seva població: la catòlica i l'ortodoxa. Aquesta diversitat religiosa es reflecteix també en la composició ètnica. De majoria albanesa, Kosova compta amb la presència de serbis, la minoria més important de la regió, de bosnis, de turcs i de gitanos, entre d'altres.

I és precisament aquesta geografia humana tan diversa, la que es troba a l'origen de les turbulències polítiques que han agitat el territori al llarg de bona part de la seva història.

La pluralitat cultural de Kosova es reflexa també en el seu mapa lingüístic. Al marge de l'albanès, que és la llengua àmpliament majoritària; els ciutadans i les ciutadanes kosovars parlen també d'altres idiomes. El serbocroat, utilitzat per les minories sèrbia i bòsnia i per una petita part d'albanesos, i el turc, llengua vehicular de la minoria turca, completen un ric mapa lingüístic, que mostra fidelment la composició ètnicament plural del país.

La regió de Kosova ha estat històricament poblada per serbis i albanesos i per tant, està subjecta a interpretacions històriques esbiaixades que pretenen legitimar-ne una o altra sobirania. El que és ben cert és que els serbis foren un dels pobles eslaus que arribaren del nord i que tot creuant el Danubi s'establiren durant els segles VI i VII a la península Balcànica. Convertits al cristianisme ortodox, crearen els seus primers estats esdevenint posteriorment vassalls de l'imperi Bizantí que aleshores controlava l'actual territori kosovar. A la fi del segle XII, però, amb l'afebliment polític bizantí, els serbis prengueren el control de Kosova. Naixia així la dinastia sèrbia dels Nemanjic, que

arribà a dominar gairebé tota la península balcànica, incloent l'actual Albània i bona part del nord del que avui coneixem com a Grècia.

Daten d'aquest període, especialment del segle XIV, alguns dels monestirs ortodoxos que avui encara perduren a Kosova i que són un dels principals arguments del nacionalisme serbi per justificar la seva presència històrica en territori kosovar.

La puixança sèrbia i ortodoxa a Kosova arribà, però, a la seva fi el juny de 1389 a la plana de Kosovo Polje. En aquella època, els albanesos, encara majoritàriament catòlics, combateren en bona part al costat del príncep Lazar per aturar l'avanç otomà per la península Balcànica. De fet, no pot considerar-se la batalla del Camp de les Merles com una qüestió exclusivament sèrbia ja que cal recordar que els estats medievals no eren estats nacionals i que durant els combats de Kosovo Polje també hi havia serbis a les files de les tropes otomanes al temps que abundaven els albanesos entre l'exèrcit del príncep Lazar, uns albanesos que, com hem apuntat, eren en aquella època majoritàriament de credo catòlic.

El fet que la presència sèrbia a Kosova es remunti al segle XII, és contestada per la historiografia albanesa que afirma que els actuals albanesos són descendents dels iliris, que poblaven antigament l'oest dels Balcans i, per tant, també la regió de Kosova. La dubtosa filiació existent entre iliris i albanesos és únicament reconeguda de forma taxativa per la historiografia albanesa. Els iliris, com es demostra en textos bizantins, poblaren la regió balcànica occidental com a mínim fins al segle VII. Per contra, la presència d'albanesos com a tals es troba recollida per primer cop en un text, també bizantí, datat del segle XI, el que serviria com a argument a la historiografia albanesa per justificar la seva presència en territori kosovar abans de l'arribada dels eslaus serbis que es produí al segle XII.

En qualsevol cas, tant pels serbis com pels albanesos de l'època medieval, la batalla del Camp de les Merles suposà un profund trasbals de l'ordre que fins aleshores imperava a la regió de Kosova. Un trasbals que tingué importants conseqüències degut a l'ocupació otomana dels Balcans i a la conversió massiva a l'islam de la població albanesa.

A la barrera ètnica que ja separava els eslaus serbis dels albanesos, s'hi afegí, arran de l'ocupació otomana, una nova barrera religiosa. Mentre l'islam penetrava amb força entre la població albanesa fins al punt d'arribar a convertir-se en uns segles en la seva religió majoritària, els serbis conservaren la fe ortodoxa amb l'afegitó que degut a la situació d'ocupació que patia el seu territori l'església ortodoxa es convertí en garant de la identitat nacional sèrbia, un fet que explica les estretes vinculacions que posteriorment existirien entre els successius estats serbis i els capitosts de l'església ortodoxa.

Arran de la derrota de Kosovo Polje, els serbis començaren a construir un discurs èpic al voltant de la batalla de 1389 que es configurarà com un dels elements principals del nacionalisme serbi que combatrà al llarg del segle XIX contra l'ocupació otomana.

Per contra, els albanesos, assimilats religiosament a l'invasor turc, no consideraran la batalla del Camp de les Merles com una gran derrota. En primer lloc, perquè el territori kosovar formava part abans de l'ocupació otomana d'un estat serbi; i en segon, perquè l'afirmació nacional arribaria força més tard que la sèrbia i ho faria, tot sovint, oposant-se als mites sobre els quals es construïa el nacionalisme serbi, el principal dels quals era sens dubte la batalla de 1389. Amb tot, cal tenir present que també existiren alguns cants èpics en albanès lamentant la desfeta del Camp de les Merles, tot i que aquests no serviren de punt de referència al nacionalisme albanès que sorgiria a la fi del segle XIX.

El despertar nacional tant de serbis com d'albanesos a Kosova es produí durant els anys de l'ocupació otomana. De fet, fou a partir de 1804 quan, després de diverses insurreccions, els serbis assoliren una certa autonomia al si de l'imperi turc. El principat serbi, inicialment de dimensions molt reduïdes, s'eixamplaria fins al punt d'assolir la independència total i ser reconegut per les potències europees durant el congrés de Berlín de 1878. Tot i la independència sèrbia, Kosova continuava aleshores sota domini de l'imperi otomà i el reforçat nacionalisme serbi s'enfrontava a un jove nacionalisme albanès per la sobirania d'aquest territori. Kosova havia esdevingut, des de 1690, una zona poblada majoritàriament per albanesos arran del que el nacionalisme serbi anomenà posteriorment el "gran èxode serbi" i que es produí quan una xifra

considerable de serbis abandonà aquest territori per participar en els combats dels austríacs contra les tropes otomanes.

El moviment nacionalista albanès també troba a Kosova les seves principals referències històriques. Les referències albaneses, al marge de la pretesa filiació iliria, no troben però les seves arrels en la història medieval sinó en el mateix període històric durant el qual es produeix el naixement del nacionalisme albanès. El 1878, Prizren, la capital històrica de Kosova, és escenari de la primera manifestació del nacionalisme albanès. En aquell temps, Kosova era una *wilayet* (província) de l'imperi otomà que comprenia un vast territori i que tenia la seva capital a la ciutat de Skopje, actual capital de Macedònia, i poblada en aquell temps també de forma majoritària per albanesos. Aquell mateix any, mentre el Congrés de Berlín ratificava la independència sèrbia i discutia la possibilitat de cedir territoris poblats majoritàriament per albanesos al nou estat serbi, l'incipient nacionalisme albanès feia acte d'aparició amb el naixement de la Lliga de Prizren creada davant l'alarma que entre els albanesos provocava l'amenaça de passar a formar part d'un estat nacional serbi.

La Lliga de Prizren, al marge de ratificar la seva oposició a la integració dels albanesos en un estat serbi, serví d'afirmació per al nacionalisme albanès tot assentant les bases de la reclamació de la seva sobirania. Així, doncs, la Lliga reclamà l'autonomia de les regions albaneses al si de l'imperi otomà i proclamà un govern provisional albanès. La resposta turca fou, però, ferotge i, el 1881, la incipient resistència nacional albanesa va ser esclafada per les tropes otomanes.

Des d'aquest instant, Kosova esdevingué un dels focus principals del nacionalisme albanès, i cal situar en aquest mateix territori la principal de les insurreccions que, el novembre 1912, acabarien provocant la declaració d'independència d'Albània, a Vlora, davant del temor albanès a que els seus territoris no fossin repartits entre Sèrbia, Montenegro, Bulgària i Grècia, les forces vencedores de la primera guerra balcànica.

La proclamació de la independència albanesa comportava el naixement d'un estat albanès que s'afegia al ja existent estat serbi, i calia ara dilucidar sota sobirania de quin estat recauria el territori de Kosova, al centre de la discòrdia entre ambdós pobles. A la Conferència de Londres de 1913, les principals potències europees acabarien establint les fronteres dels estats balcànics. Els serbis, conscients de la importància de la cita,

desplegaren a l'estranger una intensa activitat destinada a donar a conèixer Kosova com una terra sagrada per als serbis de la qual l'estat serbi no podia ser amputat. Els albanesos, per contra, cercaven el reconeixement internacional de la seva independència, proclamada a finals de 1912, i unes fronteres per al seu nou estat que cobrissin el màxim de població albanesa possible.

De fet, la distribució de Kosova centrà un dels debats de la conferència. La reunió fou escenari de diferents postures, mentre el projecte austríac assignava la meitat oest de l'actual Kosova al nou estat d'Albània, que hauria comprès així les localitats de Peja, Gjakova i Prizren, la proposta russa integrava Shkodra, actualment a l'estat d'Albània, a Sèrbia.

El compromís final, però, posà en evidència la manca de suports internacionals a la causa albanesa. L'Albània independent deixava més població albanesa fora que dins les seves fronteres, mentre que Sèrbia i Montenegro veien com el compromís final assolit a Londres els era força avantatjós ja que comportava que se'ls assignés, més aviat degut a la relació de forces entre les grans potències europees i a les aliances amb les quals Sèrbia comptava entre aquestes que a una pretesa legitimitat històrica, territoris poblats ja majoritàriament per albanesos.³ Era el cas de Kosova que, en les fronteres que el coneixem actualment, quedava de forma completa sota sobirania sèrbia.

El simbolisme nacionalista de Kosova

Degut a la seva intensa història, i a la disputa territorial per la seva sobirania, Kosova es convertí en un territori simbòlic pels nacionalismes serbi i albanès. La importància del terreny simbòlic en la construcció d'aquests nacionalismes quedà en evidència al llarg del conflicte bèl·lic dels anys 1998 i 1999. Durant els atacs de l'OTAN contra Iugoslàvia, i com a represàlia contra l'independentisme albanès a Kosova, les forces sèrbies destruïren la casa albanesa que havia albergat, el 1878, la reunió de la Lliga de Prizren i que albergava un museu destinat al record d'aquell esdeveniment històric que recollia els postulats històrics del nacionalisme albanès que considera que els seus territoris naturals s'estenen al marge de les actuals fronteres d'Albània comprenent, a més de

³ QOSJA, Rexhep. *La question albanaise*. Parigi, Fayard, 1995. Pàg. 75-108.

Kosova, part de Macedònia i territoris actualment sota sobirania de Montenegro, de Sèrbia i de Grècia.⁴ L'atac de les forces sèrbies tenia una evident lectura simbòlica que passava per esborrar la principal referència històrica del nacionalisme albanès a Kosova.

Per contra, l'atac serbi contra la casa de la Lliga de Prizren trobà resposta, en el mateix conflicte de la fi de la dècada dels 90, en els atacs perpetrats per independentistes albanesos contra esglésies i monestirs ortodoxos situats en territori kosovar. La presència d'històrics monestirs, datant en alguns casos dels segles XIII i XIV, és una de les principals raons històriques que invoquen els nacionalistes serbis per justificar la seva argumentació de que Kosova és el bressol de la pàtria sèrbia.

Els atacs esmentats evidencien la importància del terreny simbòlic en els diferents discursos nacionalistes que pretenen justificar una o altra sobirania sobre el territori kosovar. De fet, la Lliga de Prizren constitueix el principal símbol del nacionalisme albanès, juntament amb la figura de Gjerg Kastrioti "Skanderbeg", un general que havia servit com a oficial otomà i que liderà diferents revoltes de caps tribals albanesos contra les tropes turques convertint-se en la primera, i molt primària, expressió del que molt posteriorment seria el nacionalisme albanès.⁵ No és d'estranyar que després de la retirada de les tropes sèrbies i de la restauració del museu de la Lliga de Prizren, els albanesos de Kosova decidissin instal·lar, al bell mig de la ciutat de Pristina, una estàtua de Skanderberg, imitant la que presideix la principal plaça de Tirana, la capital albanesa. Una estàtua que, més enllà de recordar la figura de Skanderberg, que tingué un rol històric similar al que pogueren tenir també els albanesos i serbis que

⁴ El Museu de la Lliga de Prizren, situat a la històrica localitat kosovar, fou reparat després de la retirada de les tropes sèrbies de Kosova, el juny de 1999, mitjançant donacions particulars, i actualment continua essent un dels principals centres de referència del nacionalisme albanès.

⁵ "Skanderberg", que entre 1443 i 1468 aconseguí diverses victòries contra les tropes turques i es convertí així en símbol no únicament de les tribus albaneses locals sinó de tota la cristiandat, degut a la seva fe cristiana i al fet que les seves victòries representaven una de les primeres en la península Balcànica de les tropes invasores musulmanes, fou l'inspirador del nacionalisme albanès modern que sorgiria el 1878. La bandera nacional albanesa, que recull una àguila bicèfala (fent honor al nom d'Albània en llengua albanesa: Shqipëria, terra de les àguiles) s'inspira en l'escut d'armes de la família de Skanderberg. Fins i tot la historiografia de l'Albània comunista d'Enver Hoxha, profundament nacionalista, elevà Gjerg Kastrioti "Skanderberg" al rang de màxim heroi nacional.

combateren contra les tropes otomanes a la batalla del Camp de les Merles, té la funció de certificar que Pristina és un territori albanès, donat que la figura de Kastrioti s'ha convertit ja en un símbol nacionalista albanès. Els nacionalistes albanesos han auspicat també la construcció d'una estàtua de Skanderberg a Skopje, l'actual capital de Macedònia, estat amb prop d'un terç de població albanesa.

La Lliga de Prizren constitueix, a més, un símbol nacionalista d'una forta càrrega política contemporània donat que evoca, ineludiblement, al record del programa nacionalista que allí hi establiren els albanesos i que passa per la reunificació de tota la població albanesa en un estat independent que compregui les actuals Albània, Kosova, la part occidental de Macedònia, la regió del sud de Sèrbia, part de Montenegro i una petita porció del nord de Grècia. L'evocació de la Lliga de Prizren constitueix, doncs, la reivindicació d'una Albània completa, el que alguns han qualificat de "Gran Albània".

La funció simbòlica que en el nacionalisme albanès troba el territori kosovar es reproduïx també, i segurament de forma més accentuada, en el cas del nacionalisme serbi. La mitologia construïda al voltant de la batalla de Kosovo Polje de 1389 s'ha convertit en una de les principals fonts místiques de les quals s'alimenta el discurs nacionalista serbi.

L'associació que tradicionalment ha existit entre el nacionalisme serbi i la religió ortodoxa, a diferència del que succeeix en el cas albanès, on el moviment nacional no té una lectura religiosa donada l'existència de diferents credos religiosos, ha propiciat que Kosova s'hagi convertit en un element crucial de la retòrica nacionalista sèrbia fins al punt que qualifiqui aquest territori com a "bressol" de la pàtria sèrbia. La importància religiosa que adquiriren els monestirs de Gracaniça, de Deçan, i, sobretot, de Peja, que arribà a convertir-se, durant el segle XIII, en seu de l'arquebisbat de l'Església ortodoxa sèrbia que fou fins i tot elevat al rang de patriarcat i en conseqüència en centre neuràlgic de l'Església sèrbia, conferiren una lectura especialment tràgica a la pèrdua enfront les tropes otomanes d'aquest territori. Per la religió ortodoxa, que al mateix temps, durant l'ocupació otomana dels Balcans, es convertí en garant del nacionalisme serbi, la pèrdua de Kosova havia convertit aquesta terra en un territori màrtir i, per tant, especialment preuat per al nacionalisme.

Les referències a l'èxode de la "terra promesa" de 1690, i, molt especialment, la derrota de les tropes del príncep Lazar enfront les de l'Imperi otomà al Camp de les Merles centraren la poesia i els cants èpics del nacionalisme. Fins i tot la que és segurament l'obra pictòrica sèrbia més coneguda fa referència a la batalla de 1389. El quadre *La noia de Kosovo*, obra d'Uros Predic el 1919, recull la imatge d'una jove donant aigua a un combatent ferit durant la batalla .

Reproducció del quadre La noia de Kosovo, del pintor serbi Uros Predic.

Alguns dels principals herois del nacionalisme serbi troben el seu origen en aquesta batalla: el príncep Lazar, que preferí la mort a la submissió, segons la mitologia èpica sèrbia, i Milos Obilic, que aparentant ser un traïdor als serbis s'infiltrà fins a la tenda del mateix sultà otomà i l'assassinà provocant que tot seguit les tropes turques acabessin amb la seva vida.⁶

⁶ JUDAH, Tim. *The Serbs. History, myth & the destruction of Yugoslavia*. Essex, Yale University Press, 2000. Pàg. 29-72.

A l'igual que succeeix en el cas albanès amb la figura de Skanderberg, el culte als herois del camp de les Merles perdura al llarg del temps i sobreviu fins i tot al comunisme iugoslau ja que la seva invocació representa, en termes contemporanis, l'assumpció d'una posició ideològica nacionalista sèrbia.

No és estrany que la resurrecció del nacionalisme serbi que es produí a mitjans dels anys 80 es realitzés a partir d'invocacions a la situació de Kosova: les que realitzà l'Acadèmia de les Arts i de les Ciències de Sèrbia en el seu polèmic *Memorandum* de 1986, i, sobretot, les que féu Slobodan Milosevic, quan era un dels homes forts de la Lliga dels Comunistes de Sèrbia, durant una visita a Kosovo Polje l'any 1987. Milosevic afirmà en aquella ocasió als camperols serbis que protestaven pel que consideraven un control excessiu dels albanesos de la vida social i política de Kosova:

“Mai ha sigut una característica del poble serbi i montenegrí el d'acovardir-se davant dels obstacles, el de desmobilitzar-se quan ha de lluitar, el de desmoralitzar-se quan les coses van malament. Heu de quedar-vos aquí, tant pels vostres antecessors com pels vostres descendents. [...] Iugoslàvia no existeix sense Kosova! Iugoslàvia es desintegrarà sense Kosova! Iugoslàvia i Sèrbia no lliuraran Kosova!”⁷

Si algú podia pensar que les paraules de 1987 obeïen a l'excitació pròpia d'un míting, Milosevic confirmava les seves referències a Kosova en una pausada entrevista realitzada al seu despatx, quan era president de la República de Sèrbia: “Kosova és el centre de Sèrbia. Tota la nostra història és a Kosova, tots els nostres monestirs són allà”.⁸ Es posava de manifest l'important paper simbòlic que pel nacionalisme serbi tenia la qüestió de Kosova. Una importància que es manifestaria novament el 1989, quan en un context d'emergència del nacionalisme, Sèrbia es disposà a commemorar el 600è aniversari de la derrota de la batalla del Camp de les Merles, una commemoració que tingué novament una dimensió simbòlica molt important. I la

⁷ DJUKIC, Slavoljub. *Izmedju slave i anateme: Politicka biografija Slobodana Milosevica*. Belgrad, Filip Višnjić, 1994. Pàg. 49. Citat a JUDAH, Tim. *The Serbs*. Pàg. 29.

⁸ Entrevista a Slobodan Milosevic reproduïda al capítol 1, *Enter Nationalism*, del reportatge *The Death of Yugoslavia*, realitzat per la BBC britànica el 1995 i dirigit per Michael Simkin, Angus MacQueen i Paul Mitchell.

tingué perquè aquells que commemoraren la desfeta de 1389, prop d'un milió de serbis congregats el 28 de juny de 1989 a la plana de Kosovo Polje per retre homenatge a les despulles del príncep Lazar i per escoltar els nous crits de guerra al poble serbi que des de la tribuna realitzaria Slobodan Milosevic, plantejaren una equivalència entre la situació existent el 1389 (un Kosova, centre espiritual de l'Església ortodoxa sèrbia, amenaçat per les tropes musulmanes de l'Imperi otomà) i la de 1989, on s'assimilaven els albanesos als turcs otomans, degut al fet que la majoria d'albanesos de Kosova eren de religió musulmana, i el nacionalisme serbi considerava que Kosova, província autònoma de Sèrbia, estava amenaçada "pel separatisme i l'irredentisme" albanès.

Les derrotes medievals enfront les tropes musulmanes i la voluntat de venjança foren un dels principals trets característics del nacionalisme serbi. Invocar la batalla de 1389 a Kosovo Polje i assimilar-la al combat contra els "infidels" albanesos de Kosova de 1989 no fou l'única ocasió en la qual el nacionalisme serbi pretengué associar els musulmans contemporanis (en la majoria dels casos població nativa dels Balcans que es convertí a l'islam durant l'ocupació otomana) als ocupants turcs de l'època medieval: abans d'assaltar la localitat bòsnia de Srebrenica, teòricament protegida per tropes de les Nacions Unides, i albergant un volum considerable de població bòsnia musulmana (és a dir, eslaus convertits a l'islam durant el període otomà), el comandant de les tropes serbobòsnies, el general Ratko Mladic, afirmava davant les càmeres de la televisió sèrbia que amb l'assalt es venjarien les atrocitats que els musulmans havien comès 600 anys abans contra el poble serbi.

El paper simbòlic que tant el nacionalisme albanès com el serbi atorgaven a Kosova, presagiava una cruenta batalla per la seva sobirania que ja es manifestà amb intensitat al llarg del tot el segle XX però que esclataria amb una força especial just a la fi de la centúria, amb un conflicte bèl·lic, que després exposarem amb detall, que assoliria una notorietat internacional similar o superior a la que ja havia provocat el 1878 i el 1913 durant les conferències internacionals de Berlín i Londres, on el problema kosovar havia estat ja a l'ordre del dia de les principals potències mundials de l'època.

La construcció dels discursos nacionalistes serbi i albanès, que tot i el comunisme que imperà en el seus territoris al llarg de la segona meitat del segle XX mantingueren

plenament la seva vigència, i la seva oposició al voltant de la qüestió de Kosova marcaria el destí tràgic que viuria aquest territori, evocant la seva també tràgica història.

Dues historiografies contraposades

Un molt encertat proverbi etiòp afirma que “fins que els lleons no tinguin els seus propis historiadors, els caçadors seran sempre glorificats”. La saviesa popular del país africà posa en evidència que la història no és mai neutral i que l’aproximació que sobre aquesta es realitza depèn del prisma que adopten els historiadors per intentar explicar-la. L’essència del proverbi es pot traslladar perfectament al cas de Kosova, on la confrontació de posicions historiogràfiques per legitimar una o altra posició política respecte a qui ha d’exercir la sobirania d’aquest territori han estat una constant al llarg dels darrers temps.

La història i la historiografia juguen un paper clau en la configuració de les identitats nacionals, i el juguen fins al punt que el filòsof i historiador francès Ernest Renan considerà que l’aprenentatge equivocat de la història constitueix una part essencial en el fet de ser una nació. Novament, el cas de Kosova és un exemple prou eloqüent de les argumentacions de Renan ja que trobem que les posicions polítiques actuals, tant del nacionalisme serbi com del nacionalisme albanès, estan fonamentades en mites històrics d’un fonament científic com a mínim qüestionable i que es converteixen en veritats absolutes degut a la seva socialització generalitzada i al seu rol cohesionador de les respectives comunitats nacionals.

El cas de Kosova presenta l’existència de dues historiografies contraposades que expliquen, cadascuna a la seva manera, la història d’aquest territori atenent a la seva voluntat de legitimar una determinada adscripció nacional, ja sigui sèrbia o albanesa.

En els seus orígens, tant la historiografia sèrbia com l’albanesa es caracteritzaren per un marcat romanticisme i una evident presa de posició nacionalista. En el cas serbi, per exemple, la historiografia romàntica, i de marcat caràcter religiós donada la confrontació amb les tropes otomanes, serví com un dels principals elements que configuraren una ideologia nacional sèrbia. Ilija Garasanin, historiador i polític del segle

XIX, establí les bases del nacionalisme serbi tot argumentant la necessitat d'un estat serbi fort després de la retirada otomana dels Balcans i la conveniència d'agrupar els eslaus del sud sota el lideratge dels serbis, en el fonament del que durant el segle XX es convertiria en el Regne dels Eslaus del Sud i posteriorment en Iugoslàvia.⁹

Al llarg del segle XX, la historiografia sèrbia es fonamentà en un discurs nacionalista i estretament vinculat a l'Església ortodoxa. Tot i així, cal afirmar que durant el període socialista, Iugoslàvia pretengué instaurar una historiografia comuna a les nacions i nacionalitats fonamentada en la "germanor" entre els pobles i nacions que formaven la federació. Malgrat aquests intents unitaristes, el nacionalisme serbi conservà una important ascendència sobre la historiografia produïda al país com es demostrà amb el memoràndum de l'Acadèmia de les Ciències i les Arts de Sèrbia que recollia les posicions tradicionals de la historiografia nacionalista sèrbia.

El discurs històric serbi sobre Kosova està fonamentat en dues línies argumentals que pretenen evidenciar que la presència sèrbia en aquest territori es produí abans que l'albanesa i que Kosova representa per a la nació sèrbia el bressol de la seva espiritualitat i del seu martiri. En aquest sentit, la presència d'esglésies i monestirs ortodoxos datats del segle XII serveixen per argumentar una presència des de temps remots dels serbis en aquestes terres, i la batalla de Kosovo Polje esdevé el fil argumental que defensa Kosova com escenari del principal martiri serbi i, per tant, com a bressol de l'espiritualitat de la nació sèrbia.

Aquests arguments, degudament socialitzats i popularitzats, serveixen a la causa del nacionalisme que argumenta que tot i ser minoria, els serbis són els primers pobladors de Kosova i que, per tant, els pertoca exercir-ne la sobirania. A més, aquest discurs historiogràfic fonamentat en l'origen dels primers pobladors es complementa amb les aportacions que la historiografia sèrbia ha fet per defensar que la creixent presència d'albanesos en territori kosovar ha estat provocat per l'èxode de la població sèrbia de la província. És el cas, per exemple, del que defensa Vasa Cubrilovic que durant la dècada de 1930 denuncià l'expulsió dels serbis de Kosova per part dels albanesos i que proposà per contrarestar-la que Sèrbia adoptés una política de deportació de la

⁹ JUDAH, Tim. *The Serbs*. Pàg. 56-61.

població albanesa per tal de preservar el control del que ell considerava el bressol de la seva pàtria.¹⁰

L'establiment de qui foren els primers pobladors del territori que avui coneixem com a Kosova constitueix la gran disputa entre les historiografies nacionals sèrbia i albanesa. Com hem exposat, la historiografia nacionalista sèrbia argumenta que els eslaus s'establiren a la península Balcànica entre els segles VI i VII i que arribaren a Kosova al segle XII convertint-lo en el seu centre espiritual. Seguint aquest fil argumental, els serbis constituïren els primers pobladors de Kosova i històricament aquest és un territori que els pertany.

La historiografia albanesa, també de marcat caràcter romàntic i nacionalista, estableix com un dels seus principis a l'hora de configurar la seva identitat nacional que existeix una filiació històrica entre els iliris, que poblaven el sud dels Balcans abans de l'arribada dels eslaus, i els actuals albanesos. Aquest argumentari, que també està degudament socialitzat entre la població albanesa, defensa, en conseqüència, que els primers pobladors del Kosova actual foren els ascendents dels albanesos el que dona a aquests darrers la legitimitat per exercir el control del territori.¹¹

L'historiador britànic Noel Malcolm afirma que existeixen dues teories sobre l'origen dels albanesos, l'esmentada filiació iliria i la que atribueix el seu origen als tracis. La historiografia nacionalista albanesa, però, sempre ha optat per la versió iliria ja que implica defensar que els albanesos han viscut sempre en el territori d'Albània, ja que els iliris poblaven la part occidental de la península Balcànica, mentre que els tracis habitaven a l'oriental.¹²

Tot i aquestes argumentacions, resulta força absurd parlar de serbis o albanesos al segle VII, donat que les característiques nacionals que els han configurat distaven molt d'existir, però com molt bé expliquen les paraules de Renan, una transmissió equivocada de la història esdevé un dels elements essencials de la configuració d'una nació, un fet que succeeix tant en el cas serbi com en l'albanès.

¹⁰ QOSJA, Rexhep. *La question albanaise*. Pàg. 135-158.

¹¹ MILOSEVICH, Mira. *El trigo de la guerra. Nacionalismo y violencia en Kosova*. Madrid, Espasa, 2001. Pàg. 31-33.

¹² MALCOLM, Noel. *Kosovo: A short history*. Londres, Papermac, 1998. Pàg. 28.

El recurs a l'evocació dels primers pobladors de Kosova esdevindrà una constant en el conflicte polític que enfrontarà serbis i albanesos i les historiografies respectives esdevindran una dels principals armes polítiques per combatre la dialèctica de l'enemic. Un exemple ben eloqüent el trobem en la figura d'Ismail Kadaré, el principal representant de la literatura albanesa contemporània,¹³ que durant la guerra de 1999 argumentava el següent: “Kosova, fins al segle VII en el qual els eslaus arribaren als Balcans, és un territori iliri-albanès. Sota la pressió eslava es converteix en un territori comú dels seus habitants primitius, els albanesos, i dels seus nous habitants, els serbis. Els albanesos, primers pobladors, continuen essent majoria en tot moment”.¹⁴

Certament, la història, o més ben dit la interpretació de la història derivada de les diferents historiografies, es convertí en un element clau de la confrontació entre serbis i albanesos fins al punt que el mateix Kadaré afirmava: “Es cometen assassinats i horrors en nom de la història, i es renuncia a ella d'immediat quan la història no convé als criminals”.¹⁵

En un context de confrontació política nacionalista, les diferents historiografies romàntiques i també nacionalistes es converteixen en argument de confrontació i en instrument legitimador cara a la pròpia població dels atacs comesos contra l'altra comunitat. L'exemple més clar el trobem en l'argumentari del nacionalisme serbi durant la confrontació bèl·lica de 1998-1999 que afirma que la seva voluntat és protegir la “terra sagrada” de Kosova, “bressol” de la seva pàtria, dels albanesos, a qui s'associa als otomans, vencedors de la batalla del Camp de les Merles, un dels episodis principals de la història tràgica de Sèrbia segons la historiografia nacionalista.

¹³ Ismail Kadaré (Gjrokaster, Albània, 1936) és un dels principals intel·lectuals albanesos. Format a la Universitat de Tirana i a l'Institut Gorki de Moscou es convertí, des de 1960, en l'escriptor més popular en llengua albanesa amb unes obres d'una elevada qualitat literària i inspirades en llegendes i fets històrics albanesos. Membre significat de l'Acadèmia de les Ciències Albaneses, s'ha caracteritzat per la seva contribució a la internacionalització de la situació dels albanesos de Kosova i pel recolzament a la seva causa. El 1999 escrigué *Tres cants fúnebres per Kosova* (Barcelona, Proa, 1999) que recollia el destí tràgic d'aquest territori immers en ple conflicte bèl·lic.

¹⁴ KADARÉ, Ismail. “El infierno lleva por nombre Kosova” in *El País*, 30 d'abril de 1999.

¹⁵ KADARÉ, Ismail. “El infierno lleva por nombre Kosova” in *El País*, 30 d'abril de 1999.

La història juga, doncs, un paper important en el conflicte de Kosova convertint-se en argument per a les posicions contraposades. De fet, la història com a mite nacional que tenen tant els serbis com els albanesos constitueix un dels seus principals elements identitaris, una identitat que en el cas balcànic es construeix tot sovint per oposició a "l'altre". En el cas serbi, a l'invasor infidel otomà; i en el cas albanès, a l'eslau.

A aquesta contraposició historiogràfica cal afegir-hi el factor religió que si bé no és un element clau per explicar el conflicte nacional kosovar sí que juga un paper important a l'hora de configurar les diferents identitats nacionals, principalment la sèrbia, molt més cohesionada en el que respecta a la religió que no pas l'albanesa.

L'associació tradicional entre nacionalisme serbi i Església ortodoxa fa també que la historiografia sèrbia consideri Kosova un territori sagrat pels ortodoxos i escenari del martiri que el poble serbi hagué de patir davant la invasió otomana musulmana. Aquesta historiografia defensaria les teories del xoc de civilitzacions que posteriorment argumentà Huntington.¹⁶ Per contra, en aquest sentit, la historiografia albanesa deixa de banda els aspectes religiosos a l'hora de configurar la identitat nacional. N'és un bon exemple que el principal heroi històric segons la historiografia nacionalista sigui Gjerg Kastrioti "Skanderbeg", un catòlic que s'oposà a la dominació otomana d'Albània i que constitueix la primera expressió d'alguna cosa assimilable al nacionalisme albanès.

La identitat nacional albanesa deixa la religió en un segon terme i assumeix que al si de la seva comunitat hi conviuen diferents creences que han d'agrupar-se sota una mateixa bandera, d'aquí que la historiografia nacionalista no faci incís en la seva diferència religiosa amb els serbis sinó que plantegi el conflicte que els oposa en termes exclusivament de sobirania sobre un territori.

La història juga un paper significatiu en el conflicte kosovar. En primer lloc, perquè les tensions en aquest territori (malgrat elevats períodes de convivència entre albanesos i serbis, o entre els seus ascendents) es remunten a l'Edat Mitjana i tenen una relativa continuïtat històrica fins a l'accentuació de la confrontació durant els segles XIX i XX; i

¹⁶ HUNTINGTON, Samuel P. *El choque de civilizaciones y la reconfiguración del orden mundial*. Barcelona, Paidós, 1997.

en segon lloc, perquè les interpretacions de la història, és a dir, les diferents historiografies, constitueixen un dels principals arguments que exhibeixen durant el conflicte les parts enfrontades utilitzant el discurs històric, sovint equivocadament, com un dels principals elements de constitució de les seves respectives identitats nacionals.

L'estructura social i econòmica de la comunitat albanesa de Kosova

Al marge del debat historiogràfic, que constitueix un exemple prou significatiu de la utilització de la història per argumentar posicions polítiques contemporànies, ens cal analitzar algunes de les característiques socials i econòmiques de la comunitat albanesa de Kosova per entendre l'arrelament del nacionalisme i dels elements culturals i identitaris al seu si.

Un dels elements que caracteritza la societat albanesa és la seva estructura clànica. Heretada de l'època medieval, aquesta forma d'organització social ha perdurat fins als nostres dies i la seva influència fou molt intensa al llarg dels segles XIX i XX. Les estructures clàniques albaneses, conegudes com a *fis*, es basen en el nucli familiar i tot i tenir arrelament a tots els territoris poblats per albanesos, són especialment incidents al nord d'aquest territoris, és a dir a la zona albanesa que comprèn Kosova. Els clans albanesos es consolidaren fonamentalment durant l'edat mitjana i assoliren un dels seus moments àlgids durant el segle XV quan el príncep Lekë Dukagjini, originari de Kosova, s'erigí en continuador del combat de Skanderbeg contra l'ocupació otomana.

Sense èxit en el seu combat contra l'ocupació otomana (la resistència albanesa contra l'invasor turc quedà, a finals del segle XV pràcticament destruïda), el gran llegat del príncep Lekë Dukagjini fou el *Kanun e Lekë Dukagjini* (el Codi de Lekë Dukagjini), popularment conegut com a Kanun, un codi de comportament que regia els clans albanesos i que fou adoptat amb especial èmfasi al nord dels seus territoris. Del segle XV al XX, aquest codi regí les relacions entre els clans.

Els pilars que guiaven el Kanun, l'honor, l'hospitalitat, la conducta correcta i la lleialtat familiar, i el compliment estricte de les lleis que aquest contemplava, entre les quals hi havia les venjances de sang, han guiat el comportament albanès a Kosova al llarg de segles i ni tan sols l'arribada del federalisme socialista iugoslau fou capaç d'eradicar-

los. Enver Hoxha prohibí el Kanun a Albània, i, de fet, el sud albanès no havia estat mai tan estricte com el nord en el seu compliment, però tot i així, en alguns territoris, malgrat la omnipresència de l'estat enverista, se'n mantingué la pràctica. Allò més rellevant, però, és que a Kosova, la incidència dels clans i de les velles lleis que els regien era d'allò més remarcable, un fet que propiciaria un fort arrelament del nacionalisme i una defensa aferrissada dels elements culturals i identitaris que definien el poble albanès.

Un dels primers elements a considerar, doncs, a l'hora de procedir a l'anàlisi de la societat albanesa és la importància de l'estructura clànica heretada de l'època medieval que ni tan sols l'arribada del socialisme iugoslau pogué modificar. Aquesta estructura permetrà una implantació molt notable del nacionalisme albanès, malgrat generar una divisió en base a les disputes de sang que precisament durant la dècada dels 90 del segle XX s'intentarà eradicar en base a un discurs de cohesió nacional, com veurem posteriorment.

L'estructura social albanesa facilitarà l'extensió del nacionalisme i la seva hegemonia al si de la comunitat, però el fort arrelament d'aquest moviment nacional no s'explica sense tenir en consideració els greuges socioeconòmics que contra aquesta comunitat s'instauren al llarg del pas del temps.

A l'evident greuge que suposà per Kosova, i per la resta de territoris albanesos que posteriorment serien integrats al regne de Iugoslàvia, quedar fora de les fronteres de l'estat albanès que es consolidà a la conferència de Londres de 1913, i que, fruit de la manca de suports internacionals a la causa albanesa, integrà Kosova a Sèrbia, cal afegir-hi la discriminació socioeconòmica que la població albanesa patí a l'interior de Iugoslàvia, ja sigui reialista o socialista.

L'estructura econòmica eminentment rural de Kosova i la voluntat de Belgrad de garantir la preeminència de la població sèrbia d'aquest territori convertiren Kosova en el "sud" iugoslau alimentant unes bases socioeconòmiques del malestar albanokosovar que acabarien explicant la forta implantació d'un nacionalisme que afegia la voluntat de reparar la discriminació socioeconòmica al tradicional discurs cultural i identitari.

L'anàlisi de les bases socioeconòmiques d'aquest malestar de la població albanesa al si de la Iugoslàvia federal i socialista esdevé indispensable per a la comprensió del seu moviment nacional.

Les bases socioeconòmiques del malestar albanokosovar al si de Iugoslàvia

Donat el contingut de la recerca, que analitza la gènesi i el desenvolupament del moviment nacionalista albanès a Kosova des del període en el qual aquest territori era una autonomia al si de Iugoslàvia fins a l'assoliment d'un estat kosovar independent, posarem especial èmfasi en l'anàlisi de la situació socioeconòmica de Kosova al si de la República Federal i Socialista de Iugoslàvia. Si bé més endavant analitzarem la conformació de Iugoslàvia des d'un punt de vista administratiu i polític, creiem que un apunt sobre la situació econòmica de Kosova al si de la federació esdevé necessari per argumentar el pes que els aspectes socioeconòmics tindran a l'hora d'explicar la implantació i el desenvolupament del moviment nacional albanès a Kosova.

La configuració federal de la Iugoslàvia socialista (formada per sis repúbliques a les quals s'afegirien posteriorment dues províncies autònomes, Kosova i la Voivodina) convertia aquest estat en d'allò més heterogeni des del punt de vista econòmic i social. La prosperitat de repúbliques com Eslovènia i Croàcia, industrialment desenvolupades i amb uns índex econòmics molt per sobre de la mitjana federal, contrastava amb l'endarreriment d'altres repúbliques com és el cas de Bòsnia i Hercegovina o Macedònia. És a dir, que Iugoslàvia reproduïa internament una fractura entre les repúbliques del nord, industrialitzades i econòmicament més desenvolupades, i les del sud, eminentment rurals i amb un índex de desenvolupament inferior. Entremig, i amb una mitjana similar a la federal iugoslava, s'hi situava la república de Sèrbia, el desenvolupament de la qual es veia afavorit en part pel fet que Belgrad ostentava la capitalitat federal, amb l'impuls econòmic que aquest fet comportava.

Qui se situava a la cua del desenvolupament iugoslau era però el territori de Kosova, convertit en el veritable "sud" de la federació i en l'indret on el desenvolupament humà s'allunyava més de la mitjana federal.

Aquest endarreriment econòmic de Kosova, si bé era heretat de la primera meitat del segle XX, s'accentuà notablement amb la construcció i consolidació de la Iugoslàvia socialista. Així, doncs, la distància econòmica entre Eslovènia, la república més desenvolupada de la federació, i Kosova, l'entitat més endarrerida, va créixer de forma notable durant la segona meitat de segle. Si l'any 1946 l'ingrés mitjà a Eslovènia era tres cops superior a Kosova, aquesta distància no feu més que accentuar-se des d'aleshores passant a una proporció de 4,1 a 1 el 1952, de 4,6 a 1 el 1965, de 5,4 a 1 el 1981, per arribar a una diferència de 6,1 a 1 el 1984.¹⁷ En definitiva, la Iugoslàvia socialista havia eixamplat al doble la diferència econòmica existent entre Eslovènia i Kosova.

Les disparitats econòmiques existents entre les repúbliques i les províncies autònomes iugoslaves queden perfectament reflectides en el quadre següent que analitza les diferències del Producte Social Brut (el conjunt de béns materials produït per la societat durant un període de temps incloent els mitjans de producció, els objectes de consum i excloent els serveis) per habitant al si de la Iugoslàvia federal a principis de la dècada de 1990.¹⁸

Producte Social Brut distribuït per repúbliques i províncies autònomes a Iugoslàvia

República o província	% Població	% Producte Social per habitant
Eslovènia	8,2	212
Croàcia	19,9	123
Voivodina	8,7	119
Sèrbia (sense Kosova i Voivodina)	24,6	93
Montenegro	2,7	78
Bòsnia i Hercegovina	18,9	74
Macedònia	8,9	66
Kosova	8,1	31
Iugoslàvia	100	100

¹⁷ TAIBO, Carlos. *Para entender el conflicto de Kosova*. Madrid, Catarata, 1999. Pàg. 45.

¹⁸ Extret de FÉRON, Bernard. *Yugoslavia, orígenes de un conflicto*. Barcelona, Salvat, 1995. Pàg. 56.

El quadre il·lustra a la perfecció les diferències econòmiques existents al si de la Iugoslàvia federal i la distància de Kosova respecte la resta de territoris, una distància que feia conviure al si de la federació territoris industrialitzats avançats amb territoris, com Kosova, tercermundistes.

Aquestes diferències propiciaren la creació, durant els anys 60, d'un Fons de Solidaritat federal que, amb recursos de les repúbliques riques, intentava desenvolupar les regions més pobres, amb un resultat poc satisfactori i la conseqüent protesta dels territoris més desenvolupats. Malgrat que Kosova fou destinatari de bona part d'aquests fons (de fet, es calcula que s'hi arribà a invertir un milió de dòlars al dia durant algun període), les desigualtats no feren sinó accentuar-se al llarg dels anys 70 i 80 fins arribar a les xifres exposades amb anterioritat.

El salari mitjà també ens dóna bona mostra d'aquesta desigualtat ja que mentre que el 1990 era a Kosova de 2.250 dinars, assolia a Eslovènia 5.500 dinars, passant pels 3.100 de Macedònia i Montenegro, els 3.300 de Bòsnia, els 4.400 de Sèrbia o els 4.700 de Croàcia.¹⁹ Unes xifres que no fan sinó ratificar la idea de desigualtat dins el mateix estat federal.

Si bé la Iugoslàvia socialista comportà millores inqüestionables per a la ciutadania de Kosova, com és el cas de la reducció de la mortalitat infantil de 164‰ el 1955 a 55,2‰ el 1987,²⁰ de la mortalitat general de 18,2‰ a 5,3‰ durant les mateixes dates, o l'augment de l'esperança de vida,²¹ a més de la instauració d'uns sistemes sanitari i educatiu públics i molt sòlids, queda clar que Kosova es mantingué allunyat del desenvolupament mitjà del conjunt de la federació iugoslava, un fet que li valgué el convertir-se en el "sud" iugoslau, és a dir, en el territori econòmicament i socialment menys desenvolupat de la federació.

¹⁹ *Le Monde*, 13 de juliol de 1991.

²⁰ Les dades sobre economia i societat que es revelen en aquest capítol estan extretes de REINECK, Janet. *The past as Refuge: Gender, Migration and Ideology among Kosova Albanians*. Berkeley, University of California, Tesi doctoral, 1991. Pàg. 34, n. 8.

²¹ L'esperança de vida dels homes a Kosova passà de 48,64 anys, el 1954; a 67,66 anys, el 1987; mentre que la de les dones cresqué també passant de 45,29 anys, el 1954; a 71,48 anys, el 1987.

Un mostra molt clara de l'endarreriment de Kosova en relació al conjunt de Iugoslàvia el tenim en la comparació de la renda per càpita kosovar amb la del conjunt del territori federal. Així, doncs, trobem que el 1954 Kosova tenia una renda equivalent al 48% de la renda federal, el 1975 equivalent al 33%, i el 1980 equivalent al 28%. És a dir, que la renda de Kosova, que era a l'inici de la Iugoslàvia socialista més o menys la meitat de la renda federal, havia passat, el 1980, a ser menys d'un terç de la mateixa. Kosova s'havia desenvolupat, certament, i ens ho demostren els indicadors a nivell de salut que hem exposat amb anterioritat, però el seu ritme de desenvolupament era infinitament inferior al de la resta de Iugoslàvia, un fet que havia produït que la distància existent entre Kosova i la resta de territoris iugoslaus fos més accentuada encara en entrar a la dècada de 1980.

Aquesta fractura kosovar respecte el conjunt de Iugoslàvia era traslladable a tots els aspectes de la vida social i econòmica. Certament, Kosova havia conservat una estructura rural i familiar que la industrialització havia fet passar a millor vida a la resta de territoris federals. Un exemple molt eloqüent de la diferència entre la forma de vida de Kosova i de la resta de Iugoslàvia el trobem en analitzar el tamany de les famílies. Segons dades de 1981 trobem que la mitjana de membres per família a Kosova era de 6,92, fins i tot superior a la de 1953, amb 6,24 membres; mentre que la mitjana federal de membres era de 3,62. Aquesta dada evidencia l'amplitud de les famílies a Kosova i sobretot la diferència en la taxa de natalitat entre aquest territori i la resta de Iugoslàvia.

La comparació de les dades kosovars i les de la Iugoslàvia federal ens evoquen la comparació de dades socials i econòmiques entre un país del Tercer Món i un país industrialitzat. Kosova tindria uns indicadors socials i econòmics més propis d'un país en vies de desenvolupament que no pas d'un estat europeu socialista i industrialitzat.

Kosova havia estat i continuava essent el "sud" de Iugoslàvia, el territori menys desenvolupat des d'un punt de vista econòmic i social del conjunt de la federació. La instauració del socialisme no havia reduït la fractura existent, des del punt de vista econòmic, entre Kosova i la resta de Iugoslàvia i malgrat els innegables progressos no havia fet sinó accentuar-la propiciant un desenvolupament desigual de les diferents repúbliques i províncies autònomes. Kosova, territori cobejat des d'un punt de vista

del romanticisme nacionalista serbi i albanès, era, paradoxalment, la terra més pobre de Iugoslàvia, l'indret més inhòspit i menys desenvolupat de l'estat federal.

La feble economia kosovar

Un dels objectius del socialisme iugoslau des de la seva victòria després de la Segona Guerra Mundial havia estat el desenvolupament econòmic de la federació i la seva conversió d'una economia eminentment rural a una d'industrialitzada. En conseqüència, la dependència inicial de l'economia iugoslava de l'agricultura, que copava un 67,2% del conjunt de l'economia l'any 1948, deixà pas a un escenari industrialitzat el 1981 on únicament un 19,9% de l'economia federal depenia de l'agricultura.

Malgrat la feble industrialització, Kosova visqué un procés similar al del conjunt de Iugoslàvia. El 1948 Kosova era un territori dependent de forma absoluta de l'agricultura, que representava un 80,9% de l'economia del territori. Aquesta xifra s'havia modificat substancialment el 1981, deixant pas a un escenari on l'agricultura representava només un 24,6% de l'economia kosovar.²² Certament, aquesta xifra podria conduir-nos a establir que Kosova havia viscut un procés industrialitzador similar al de la Iugoslàvia federal, un fet que s'allunyava però de la realitat ja que, paradoxalment, un 50% de la població kosovar continuava vivint en àrees rurals dependents de l'agricultura.

Kosova era un territori escassament industrialitzat, concentrant bona part de la indústria al nord de la província autònoma, essencialment en el complex miner de Trepça que constituïa el principal motor industrial i econòmic de la regió.

La riquesa natural de Kosova no era, però, gens menyspreable i en el seu territori s'hi trobaven importants dipòsits de magnesi, carbó, zinc, plom i lignit. De fet, la riquesa mineral constituïa el principal recurs econòmic kosovar, però associats a la mineria s'havien desenvolupat a Kosova complexos industrials de baixa productivitat i sobreestimats des d'un punt de vista econòmic.

²² REINECK, Janet. *The past as Refuge: Gender, Migration and Ideology among Kosova Albanians*. Pàg. 34, n. 8.

Durant els anys 80, però, les mines de Trepça, que fins aleshores havien estat líders en la producció de zinc a Europa, afrontaren una crisi a tots els nivells que generà pèrdues constants i un elevat endeutament. Un estudi de 1987 certificà el dèficit organitzatiu de les mines, una actitud poc responsable en el treball i un elevat absentisme.²³ Un estudi que d'altra banda podria ser aplicable a una gran majoria de complexos industrials iugoslaus, especialment dels territoris menys desenvolupats de la federació.

La debilitat de la indústria kosovar queda palesa amb aquesta dada: el níquel produït a Kosova tenia un cost que duplicava el de la producció del mateix material en una planta similar dels Estats Units. A aquesta situació, a més, calia sumar-hi el fet que les plantes industrials operaven molt per sota de la seva capacitat, com és el cas per exemple de l'empresa Ferronikl, que treballava únicament al 70% del seu potencial.

Les mines de Trepça i l'agricultura constituïen els dos principals referents de l'economia kosovar, amb l'afegitó de l'administració. Una economia molt feble que explica les diferències existents al si de la federació de Iugoslàvia. De fet, l'economia kosovar tenia un pes gairebé insignificant en el conjunt de l'economia federal i, per exemple, les seves exportacions únicament representaven un 1,7% del conjunt total d'exportacions iugoslaves (mentre Kosova representava un 8,1% del total de la població).

Però la principal variable que mostra la feblesa de l'economia kosovar és l'elevadíssim atur que havia de suportar aquest territori. El 1988, Kosova afrontava una xifra d'atur insòlita en un país socialista ja que un 36,3% de la seva població activa es trobava sense feina, una xifra que contrastava amb el 14,2% d'atur federal i amb l'atur gairebé inexistent a les pròsperes repúbliques de Croàcia i Eslovènia. Aquesta variable mostra amb tota la seva cruesa les diferències existents al si de Iugoslàvia. De fet, l'atur no cessaria de créixer a Kosova durant els anys 80 fins assolir un inquietant 57% el 1989, una xifra que demostra la paràlisi econòmica del país.²⁴ A més, el volum de població jove existent al territori faria que bona part de la població aturada, gairebé un 70%,

²³ THOMAS, Robert. *Serbia under Milosevic. Politics in the 1990s*. Londres, Hurts & Company, 1999. Pàg. 29.

²⁴ TAIBO, Carlos. *Para entender el conflicto de Kosova*. Pàg. 49.

tingués una edat inferior als 25 anys,²⁵ el que creava una bossa de població potencialment contestatària, receptiva al discurs de les organitzacions nacionalistes albaneses clandestines. El significatiu augment de l'atur, que s'accentuà encara més durant els anys 90, seria una de les proves evidents que les mesures de lliure mercat introduïdes a finals de segle tingueren un efecte més aviat escàs a Kosova.

Certament, una economia que afronta una situació en la qual més d'un terç de la seva població activa es troba en atur no pot ser sinó una economia feble i en crisi permanent. Una crisi només sostinguda gràcies, fonamentalment, a dues variables: en primer lloc, als Fons de Solidaritat (no en va només un 4,6% de les inversions que es realitzaven a Kosova el 1978 havien estat generades per recursos propis, la resta provenia dels fons d'inversió federals); i, en segon lloc, i molt especialment, als diners enviats al país per la diàspora kosovar.

Les inversions derivades dels fons de solidaritat servien per mantenir a Kosova una indústria obsoleta i, com hem vist, altament improductiva, però la crisi econòmica que s'estengué al conjunt de la federació iugoslava a finals dels 80 provocà que les repúbliques més riques es replantegessin la seva contribució a aquests fons. Així, doncs, el novembre de 1990, Eslovènia, Sèrbia i la Voivodina anunciaren que no realitzarien més pagaments de taxes a la federació,²⁶ una situació que situà en escac i mat l'economia federal iugoslava, que certificaria pràcticament la seva mort després que Eslovènia i Croàcia es neguessin, un mes després, a reconèixer el deute generat pel govern federal en conèixer-se l'apropiació d'1,8 bilions de dòlars per part de Milosevic dels fons federals.²⁷ L'esfondrament dels fons federals tingué un gran impacte a Kosova, ja que aquests mantenien una part important de l'economia, i deixaren pas als fons enviats al país per la diàspora com a principal suport econòmic de la població.

²⁵ POULTON, Hugh. *The Balkans. Minorities and States in Conflict*. Pàg. 60.

²⁶ *Oslobodjendje*, 12 de novembre de 1990. Citat i traduït a l'anglès in *FIBS, Daily Report* (Eastern Europe). 29 de novembre de 1991. Pàg. 74.

²⁷ RAMET, Sabrina P. *Balkan Babel. The disintegration of Yugoslavia from the death of Tito to ethnic war*. Boulder, Westview Press, 1996. Pàg. 45-46.

L'existència d'una nombrosa diàspora constitueix un dels principals elements per explicar la subsistència, en una situació de crisi econòmica permanent, de la població kosovar. La Iugoslàvia de Tito, a diferència de la resta de països socialistes, fou aperturista en matèria fronterera i permeté que la seva població emigrés a la recerca de llocs de treball conscient que el fet de tenir una important diàspora treballant a l'Europa Occidental representava un elevat flux d'entrada de divises al país, unes divises que reforçaven l'economia local.

Aquesta situació fou especialment remarcable a Kosova, un territori exportador d'emigració i que tingué en la seva diàspora un dels principals suports econòmics. Centenars de milers de kosovars emigraren durant els anys 60 i 70, molt especialment a Alemanya i Suïssa, constituint al llarg del darrer terç del segle XX el principal recurs econòmic del país. De fet, la diàspora jugarà un paper primordial no només des d'un punt de vista econòmic, sinó també polític, ja que seran els recursos econòmics generats per aquesta diàspora els que permetran finançar els projectes del moviment nacional albanès durant els anys 80 i 90.

En resum, des d'un punt de vista econòmic, Kosova presentava la situació clàssica d'un país tercermundista: era posseïdor de matèries primeres venudes a un preu més aviat escàs però havia d'importar productes manufacturats a preus elevats. A més, el territori afrontava un atur elevadíssim i tenia una economia en bona part rural i molt feble.

Aquesta situació alimentà el nacionalisme albanès que considerava que Kosova era víctima d'una injustícia econòmica i que la seva població pagava un càstig molt elevat en forma d'atur com a conseqüència d'una mala gestió econòmica.

Una complexa demografia

Una de les raons adduïdes per justificar l'adscripció nacional de Kosova ha estat, juntament amb les argumentacions històriques, la demografia. En el cas kosovar, doncs, la demografia assoleix una importància política cabdal ja que és sovint en base a dades demogràfiques que albanesos i serbis han justificat la seva reivindicació sobre aquest territori.

La primera remarca que ens convé fer des d'un punt de vista demogràfic en referir-nos a Kosova és que aquest territori pot ser considerat també tercermundista atenent a criteris demogràfics. Les diferències econòmiques existents al si de Iugoslàvia tenen també el seu reflex en la demografia i Kosova reproduïx l'esquema bàsic, des d'un punt de vista demogràfic, d'un país en vies de desenvolupament: un elevat creixement natural de població.

El que crida l'atenció en parlar de Kosova és el creixement de la seva població, un creixement sostingut al llarg de tota la segona meitat del segle XX. Mentre Iugoslàvia tenia el 1955 un índex de creixement de població del 15,5‰ que es convertia el 1987 en un 6,1‰, seguint l'evolució lògica d'un país desenvolupat i industrialitzat; Kosova mantenia el 1987 una taxa de creixement natural de població del 24,7‰, gairebé idèntica a la que aquest mateix territori tenia el 1955 amb un creixement del 25,4‰.²⁸ Kosova mantenia un creixement de població propi d'un territori subdesenvolupat.

Aquest creixement de població es produïa de forma força més remarcable entre la població albanesa, però l'anàlisi comparada de les taxes de natalitat dels serbis de Sèrbia i dels de Kosova ens permet afirmar que els serbokosovars mantenien un índex de creixement força més accelerat que els seus connacionals de Sèrbia (mentre el 1981 els serbis de Sèrbia tenien una mitjana de 1,9 fills per família, els serbis de Kosova la tenien de 3,4),²⁹ un fet justificat per les condicions de subdesenvolupament de Kosova respecte a Sèrbia, unes condicions que afectaven també els serbokosovars.

Aquest primer indicador demogràfic, el creixement natural de la població, ens permet situar Kosova com un territori demogràficament tercermundista. Certament, aquesta és una variable interessant, que posteriorment analitzarem de forma detallada per nacionalitats, però el que veritablement condiciona des d'un punt de vista demogràfic Kosova és la seva composició ètnica. Efectivament, la diversitat ètnica de Kosova (i la relació estadística que s'estableix entre les diferents nacionalitats) és segurament la principal variable d'anàlisi d'aquesta societat. En el quadre següent exposem l'evolució

²⁸ Dades extretes de REINECK, Janet. *The past as Refuge: Gender, Migration and Ideology among Kosova Albanians*. Pàg. 34, n. 8.

²⁹ TAIBO, Carlos. *Para entender el conflicto de Kosova*. Pàg. 51.

de la composició ètnica de la població de Kosova al llarg de la segona meitat del segle XX.

Composició ètnica de la població de Kosova

(segons els censos de 1948, 1953, 1961, 1971, 1981 i 1991)

	1948		1953		1961		1971		1981		1991	
	Pob	%	Pob	%	Pob	%	Pob	%	Pob	%	Pob	%
Albanesos	498.242	68,5	524.559	64,9	646.805	67,1	916.168	73,7	1.226.736	77,4	1.607.690	82,2
Serbis	171.911	23,6	189.869	23,5	227.016	23,6	228.264	18,4	209.498	13,2	195.301	10,0
Montenegrins	28.050	3,9	31.343	3,9	37.558	3,9	31.555	2,5	27.028	1,7	20.045	1,0
Musulmans	9.679	1,3	6.241	0,8	8.026	0,8	26.357	2,1	58.562	3,7	57.408	2,9
Gitanos	11.230	1,5	11.904	1,5	3.202	0,3	14.593	1,2	34.126	2,2	42.806	2,2
Turcs	1.315	0,2	34.538	4,3	25.784	2,7	12.244	1,0	12.513	0,8	10.838	0,6
Croats	5.290	0,7	6.201	0,8	7.251	0,8	8.264	0,7	8.717	0,6	8.161	0,4
Altres	2.103	0,3	3.441	0,4	8.316	0,5	6.248	0,5	7.260	0,4	12.498	0,6
Total	727.820		808.141		963.988		1.243.693		1.584.440		1.954.747	

Font: CLARK, Howard. *Civil resistance in Kosovo*. Pàg. 215.

L'anàlisi del quadre precedent ens permet constatar diverses qüestions. En primer lloc, que la població de Kosova és una població ètnicament diversa i que aquesta diversitat no es limita a serbis i a albanesos sinó que inclou d'altres categories com és el cas dels montenegrins, dels gitanos, dels turcs (de vegades de difícil consideració per part de les autoritats iugoslaves ja que en ser musulmans i albanòfons, a més de parlants del turc, en ocasions s'atribuïa la condició de turcs als albanesos, un gest que no era causal sinó que tenia una clara intencionalitat política i que explicaria la variabilitat que pateix aquesta comunitat especialment en les dades del cens de 1953), dels eslaus musulmans (fonamentalment bosnis), o fins i tot dels croats. Aquesta primera consideració ens porta a considerar Kosova com un territori multiètnic, una multietnicitat que no ens ha de fer perdre de vista l'àmplia majoria que al llarg de la

segona meitat del segle XX hi han representat els albanesos, el principal grup de població del territori.

Certament, allò que és veritablement interessant de l'evolució de la composició de la població de Kosova és la relació que s'estableix entre albanesos i serbis.

Si mirem amb atenció el quadre apreciarem que la població albanesa de Kosova no ha cessat de créixer, tant en termes absoluts com percentuals (si exceptuem el pas del cens de 1948 a 1953, quan es produeix un retrocés percentual segurament degut a que es comptabilitza molta més població turca de la que s'havia fet fins aleshores i que de ben segur que havia estat inclosa dins les estadístiques en el grup de població albanesa). El creixement ha estat a més molt significatiu i és fidel reflex d'un elevat índex de creixement de població que ha multiplicat gairebé per 3 el conjunt de la població de Kosova en poc més de 40 anys. Demogràficament, doncs, els albanesos han augmentat la seva representativitat respecte el conjunt de la població, però partint sempre d'una posició majoritària.

Cal tenir present que, en parlar de Kosova, la demografia ha estat sempre un tema controvertit i sobre el qual el règim iugoslau ha intentat manipular sovint les dades al marge d'intentar, mitjançant plans de deportació dels albanesos a Turquia, modificar l'estructura demogràfica en favor dels interessos de la població sèrbia.

Una anàlisi detallada de l'evolució de la població sèrbia ens mostra que aquesta també ha estat en creixement durant el període comprès entre 1948 i 1971. El ritme de creixement, però, ha estat sensiblement inferior al de la població albanesa, un fet que ha propiciat el descens percentual de la població sèrbia respecte al conjunt total de la població de Kosova.

El cens de 1981 reflexa per primer cop un descens quantitatiu de la població serbokosovar, un descens que es ratificarà en el cens de 1991. Certament, aquesta dada fou el principal argument que esgrimí el nacionalisme serbi per considerar que els serbis eren expulsats de Kosova pels albanesos, molt especialment arran de la promulgació de la constitució de 1974 que concedia una àmplia autonomia a Kosova i permetia l'accés dels albanesos a llocs de responsabilitat. Tot i així, aquesta és una interpretació errònia ja que el descens de població sèrbia es deu fonamentalment a

l'emigració que es produeix com a conseqüència de la depressió econòmica que viu la regió en relació a la resta de territoris iugoslaus. Els serbis no es veuen forçats a marxar de Kosova per la pressió dels albanesos sinó que marxen per la situació econòmica que viu el territori, amb un atur elevadíssim i amb unes perspectives econòmiques de futur desesperants.

L'emigració tampoc era estranya a la població albanesa de Kosova (ens ho demostra la seva àmplia diàspora arreu d'Europa i Amèrica, així com també la presència albanesa a la resta de repúbliques iugoslaves) però l'elevat ritme de creixement natural de la població en mitigava els efectes a l'hora de considerar la composició ètnica de la població kosovar en el seu conjunt.

La demografia fou sovint utilitzada a Kosova com una arma política. El nacionalisme serbi atribuï la reducció percentual de la seva població en territori kosovar a la pressió albanesa, intentant justificar una intervenció destinada a frenar el seu creixement. Per contra, els albanesos, conscients de no tenir l'aparell estatal al seu favor, utilitzaren la demografia, i molt especialment el manteniment d'un elevat creixement demogràfic, com un instrument per garantir-se una àmplia majoria respecte el conjunt de la població de Kosova.³⁰

De fet, les zones rurals de Kosova mantingueren un elevadíssim ritme de creixement (amb unes famílies amb una mitjana de 6,7 fills) que contrastava amb el dels mateixos albanesos urbans (amb una mitjana de 2,7 fills).³¹ La majoria rural existent a Kosova feia que el creixement de la població fos elevadíssim. El fet que aquest creixement fos fonamentalment rural ha posat en determinades ocasions en qüestió la teoria de la utilització de la demografia com una arma política per part dels albanesos, partint de la base que les elits polítiques són fonamentalment urbanes, tot i així no cal menystenir la tesi ja que importants sectors entre la mateixa població albanesa hi insisteixen i a més lliga amb la idea que l'entorn rural era fonamentalment nacionalista, i, per tant, més procliu a garantir mitjançant el creixement demogràfic una àmplia majoria de

³⁰ Entrevista amb el professor N. Kuçani, el 21/11/2002, a Prizren. El professor Kuçani argumenta que a falta d'altres armes, la demografia es convertí en un instrument per garantir el manteniment de la població albanesa en un context advers.

³¹ TAIBO, Carlos. *Para entender el conflicto de Kosova*. Pàg. 51.

població favorable als albanesos, mentre que els sectors urbans eren més permeables al discurs del comunisme iugoslau.

L'evolució demogràfica ens permet, també, establir que la població serbokosovar mantenia actituds, des del punt de vista demogràfic, més properes al territori serbi, més desenvolupat en tots els sentits. En serien bones mostres un ritme de creixement sensiblement inferior al de la població albanesa (per bé que molt superior al de la població de Sèrbia, tot sigui dit), o fins i tot indicadors com el de l'avortament, molt més estès entre la població serbokosovar que entre l'albanokosovar.

En el seu conjunt, la situació demogràfica de Kosova estava caracteritzada per una majoria creixent de població albanesa, per la presència d'una minoria sèrbia molt significativa i per l'existència d'altres comunitats menors però amb una representativitat considerable.

Els altres albanesos

Els albanesos de Kosova no eren, però, els únics albanesos de Iugoslàvia. La població albanesa s'estenia també pels territoris de Macedònia, Montenegro i Sèrbia, sempre amb continuïtat territorial respecte a Kosova. Aquesta situació convertia el poble albanès en un dels més dividits des del punt de vista administratiu del planeta: al marge de l'estat d'Albània, podien trobar-se albanesos a Grècia, a les repúbliques iugoslaves de Macedònia, Sèrbia i Montenegro, i a la província autònoma de Kosova.

És interessant remarcar la divisió existent entre els albanesos dins de Iugoslàvia perquè bona part dels moviments nacionalistes albanesos, malgrat sorgir a Kosova, plantejaren una solució global per tots els albanesos de Iugoslàvia, prenent essencialment agrupar-los en una única república. Aquesta preocupació pel conjunt de la població albanesa, de Kosova, on aquesta era majoritària, però també de la resta de territoris iugoslavs, serà una constant en el moviment nacionalista albanès. En són un bon exemple algunes de les denominacions de les organitzacions vinculades a aquest espai polític, que evidenciaven que entre les seves preocupacions hi incloïen també els drets dels albanesos de Macedònia, Sèrbia i Montenegro, com és el cas del Moviment Revolucionari per la Unificació dels Albanesos, el LRBSH, liderat per Adem Demaçi, o

del Moviment per a la República Socialista Albanesa de Iugoslàvia el LRSSHJ, denominació original del que posteriorment esdevindria el Moviment Popular de Kosova, LPK.

Al marge de Kosova, el territori iugoslau on hi habitava més població albanesa era la república de Macedònia. En aquest territori, la població albanesa hi havia viscut un procés demogràfic similar al de Kosova, amb un creixement constant de la població tant des del punt de vista percentual com pel que respecta a les xifres totals. Així, doncs, la població albanesa de Macedònia ha augmentat constantment durant la segona meitat del segle XX: el 1961 constituïa un 13% del volum total de la població de Macedònia, una xifra que passà al 17% el 1971, al 19,7% el 1981, al 21% el 1991, i al 25,4% el 2002.³² Les dades oficials, però, especialment durant el període iugoslau, foren sovint contestades per la població albanesa que reclamava constituir prop d'un 30% de la població de la república de Macedònia.³³ La demografia també representava, en el cas macedoni, un cavall de batalla important per les autoritats que intentaven presentar un escenari on la població albanesa de Macedònia constituïa un volum de població inferior al que realment representava.

De fet, la població albanesa constitueix la majoria en 16 de les 86 municipalitats en que es divideix el país, situant-se aquestes municipalitats al nord-oest de Macedònia, establint continuïtat territorial amb Albània i Kosova.

Pel seu volum demogràfic, actualment proper a les 600.000 persones, els albanesos de Macedònia es convertiren en el següent focus de reivindicació nacional més important darrera de Kosova.

Força menys nombrosa és la població albanesa resident a la república de Montenegro que constitueix un 5,03% del total dels residents a la república adriàtica, el que representa poc més de 30.000 ciutadans.³⁴ Aquesta població es concentra al sud-est

³² ORTAKOVSKI, Vladimir. *Interethnic relations and minorities in the Republic of Macedonia*. Skopje, Sts. Cyril and Methodius University, 2001.

³³ "Macedonia: overdue ethnic census is completed" in *The New York Times*. 2 de desembre de 2003.

³⁴ REPUBLIC OF MONTENEGRO. *Census of population, households and dwellings, 2003. Population. National or ethnic affiliation*. Podgorica, Republic of Montenegro Statistical Office, 2004. Pàg. 12.

del país, a la regió de Malesija i sobretot a la població d'Ulçin, territoris fronterers amb Albània.

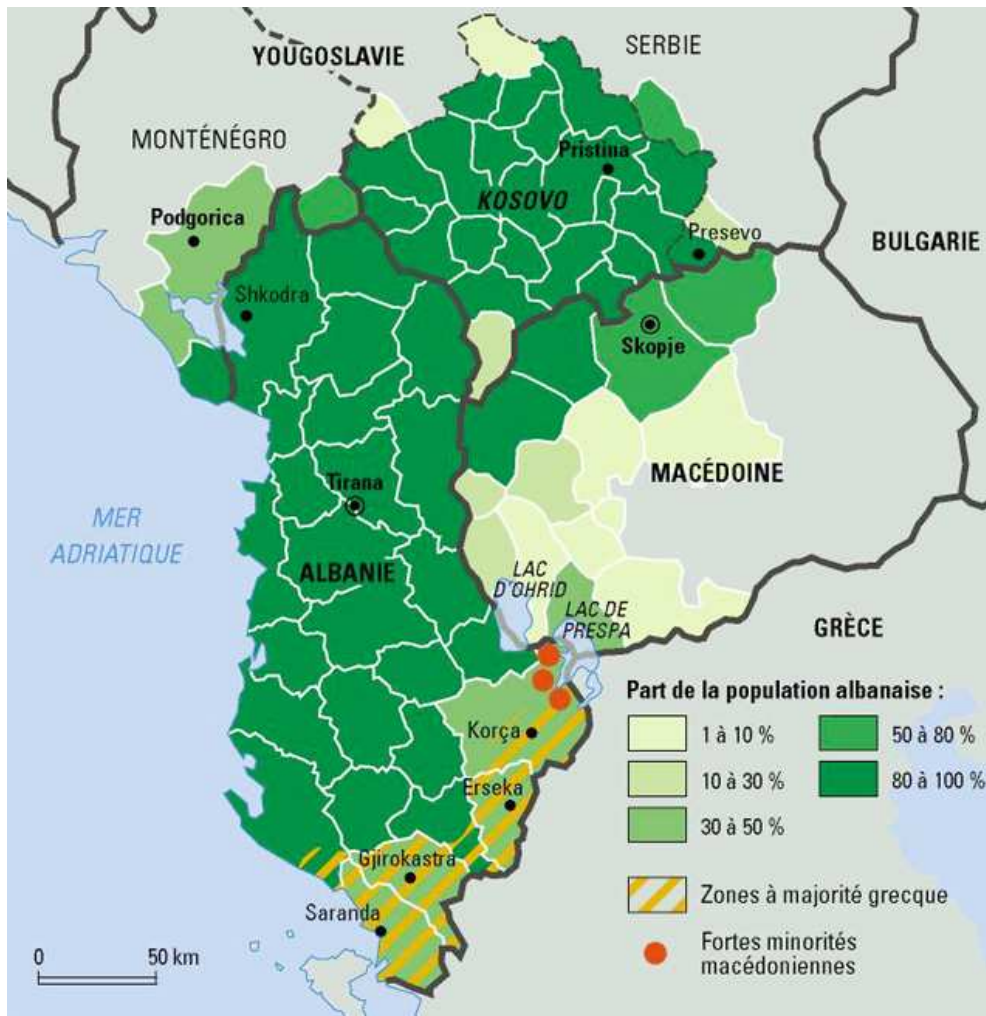
Finalment, a la república de Sèrbia, existeix una majoria de població albanesa als municipis del sud de la república de Bujanovac i Presheva, i una significativa presència albanesa a Medvedja. El territori que comprenen aquests municipis és designat pels albanesos de Kosova amb nom de Kosova Oriental.

En aquests municipis el cens de 1981 ens parla d'un 90% d'albanesos a Presheva, d'un 60% a Bujanovac, i d'un 30% a Medvedja, constituint un total de prop de 70.000 persones.³⁵ Una situació que el 2001 (no hi ha dades de 1991 ja que els albanesos boicotejaren el cens), s'estimava en un 92% de població albanesa a Presheva, d'un 50% a Bujanovac, i d'un 32% a Medvedja.³⁶

En total, la població albanesa de Iugoslàvia habitant fora del territori de Kosova constituïa un volum de població proper a les 700.000 persones, una xifra considerable que també convertia a aquests albanesos en subjecte a considerar especialment per part de les organitzacions del moviment nacional albanès, sorgides en la seva majoria de Kosova, regió on com hem vist els albanesos constituïen una amplíssima majoria. Els habitants d'aquests territoris, sobretot els de Macedònia i del sud de Sèrbia, tindran un paper important després de la guerra de Kosova quan agafaran el relleu de la reivindicació nacional mitjançant la lluita armada als seus compatriotes albanokosovars.

³⁵ HUMANITARIAN LAW CENTRE. *Albanians in Serbia. Preševo, Bujanovac and Medveđa*. Belgrad, Humanitarian Law Centre, 2002. Pàg. 5.

³⁶ UNITED NATIONS. *UN Inter Agency Assessment Mission to Southern Serbia*. UN, Abril de 2001.

Mapa amb la distribució de la població albanesa als Balcans (Font: *Le Monde Diplomatique*, a partir de l'obra de Rexhep Qosja, *La Question albanaise*, París, Fayard, 1995)

III. EL NAIXEMENT DEL NACIONALISME ALBANÈS CONTEMPORANI

De Constantinoble a Prizren

Les primeres expressions organitzades del nacionalisme albanès sorgiren després de la signatura del protocol de Londres, el 1877, que reconeixia el principi d'autonomia per a les diferents nacionalitats compreses a l'Imperi otomà a excepció de l'albanesa, i atorgava territoris poblats per albanesos a Montenegro i a Bulgària.

Anteriorment, i des dels temps de Skanderberg, els albanesos ja havien estat protagonistes de diferents revoltes contra el poder otomà, però les seves reivindicacions no s'havien estructurat de forma organitzada i no s'havien dotat d'un programa polític que pogués dur-nos a considerar-les com el naixement del nacionalisme albanès.

La primera estructura de la qual es dotaren els pioners del nacionalisme albanès fou el Comitè Central per a la Defensa dels Drets dels Albanesos que nasqué a Constantinoble, l'actual Istanbul, el 1877 impulsat per un grup d'intel·lectuals albanesos que defensaven la idea de la creació d'una regió autònoma albanesa en el marc de l'Imperi otomà. Aquest mateix comitè fou l'autor del primer document nacionalista albanès, el *Tercuman i Sark*, que recollia una de les posteriors reivindicacions de la Lliga de Prizren i que consistia en la creació d'una única província (*wilayet*) albanesa al si de l'imperi turc que agrupés les províncies otomanes poblades majoritàriament per albanesos. Aquest comitè era presidit per Abdul Frashëri, que es convertiria en una de les insígnies figures del nacionalisme albanès.

Al temps que naixia el Comitè Central per a la Defensa dels Drets dels Albanesos, es creà a Itàlia una altra estructura que pretenia reivindicar els drets del poble albanès en un context internacional hostil als seus interessos, era el Comitè Italo-Albanès, que també es dedicà a promoure la reivindicació autonomista formulada a Constantinoble.

La guerra russo-turca de 1877 i 1878 va certificar els temors del nacionalisme albanès i el tractat de San Stefano, signat el 3 de març de 1878, certificà l'assignació de territoris poblats per albanesos a Sèrbia, Montenegro i Bulgària, nacions eslaves el nacionalisme

de les quals havia emergit amb anterioritat a l'albanès a la península Balcànica ocupada pels otomans. El bloqueig d'aquests acords per part dels imperis austro-hongarès i britànic, degut al seu temor a una posició predominant de Rússia a la regió balcànica, provocà que la seva ratificació es posposés fins a la Conferència de Berlín.

El tractat de San Stefano deixà ben clar que els estats eslaus veïns ambicionaven territoris poblats per albanesos i provocà, per tant, la resposta de les incipients estructures organitzatives de l'aleshores autonomisme albanès. El Comitè Central per a la Defensa dels Drets dels Albanesos es mobilitzà amb rapidesa i convocà una reunió nacionalista albanesa a la localitat de Prizren que coincidís temporalment amb la celebració del Congrés de Berlín, la conferència internacional on es decidia bona part del futur del poble albanès sense que aquest hi fos convidat.

El 10 de juny de 1878, tres dies abans de l'obertura de la cimera de Berlín, prop d'una vuitantena de nacionalistes albanesos es reuniren en una mesquita de Prizren. Abdul Frashëri, la figura emergent del nacionalisme albanès en aquella època, realitzà el parlament inicial. De la reunió en sorgí el naixement de la Lliga albanesa de Prizren, una organització que es definia com "la lliga per defensar els drets del poble albanès".³⁷

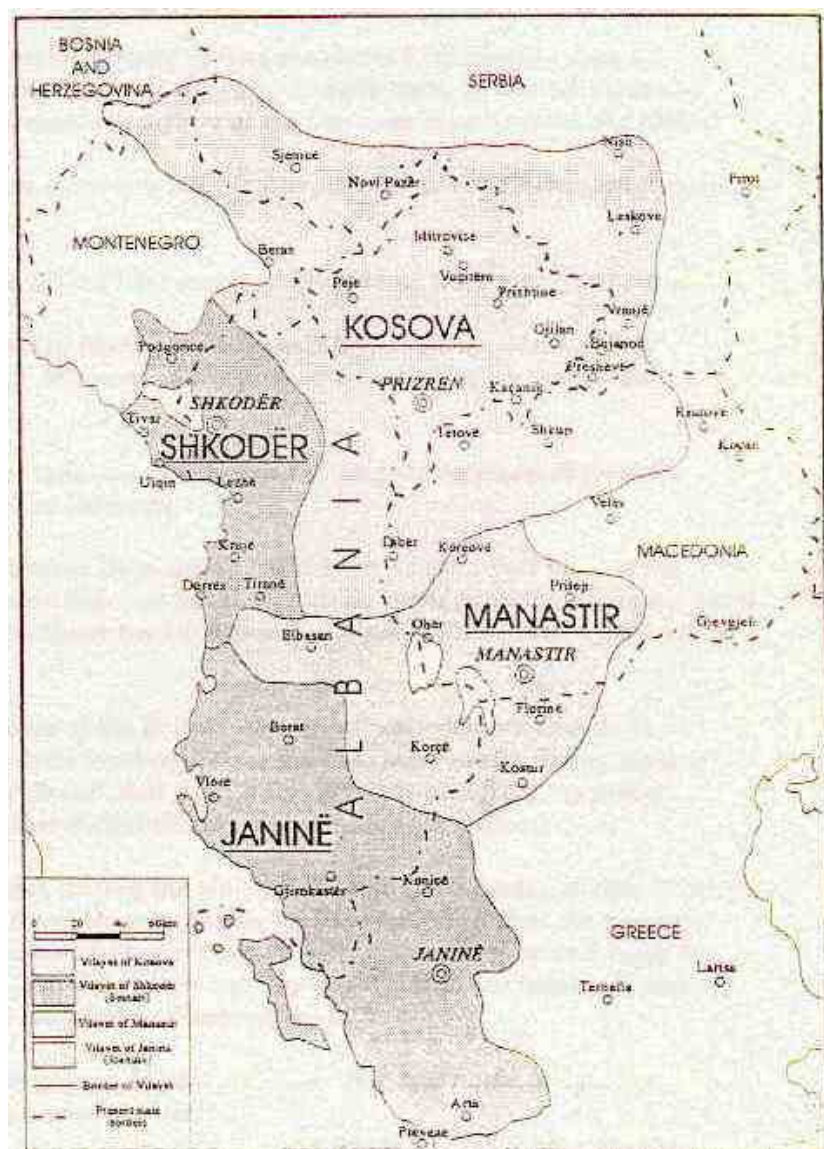
La Lliga de Prizren representava la primera organització nacionalista albanesa que naixia i actuava en el territori que el nacionalisme albanès reclamava com a propi, convertint-se així en el seu principal referent.

Tot i considerar-se a l'arrel del nacionalisme albanès, la Lliga de Prizren fou inicialment una organització autonomista tot i que pretenia també organitzar l'oposició política i militar a la divisió dels territoris poblats per albanesos. Els delegats participants a Prizren es mostraren favorables al manteniment de la sobirania del sultà otomà sobre els territoris albanesos com una garantia contra la partició.³⁸ La proposta inicial de la Lliga recollia la que ja havia formulat anteriorment el Comitè de Constantinoble i que comprenia la unificació de les províncies albaneses de l'Imperi otomà en una única unitat administrativa i política de caràcter autònom al si de l'imperi. La proposta

³⁷ SAVICH, Carl K. *Greater Albania: Explained*. Internet, www.serbianna.com, 12 d'abril de 2001.

³⁸ POLLO, Staefanq; PUTO, Arben. *The history of Albania from its origins to the present*. Londres, Routledge, 1981. Pàg. 118.

albanesa comprenia, doncs, la unificació de les províncies otomanes de Janina (situada al nord de l'actual Grècia, a la regió de Çameria, i al sud d'Albània), de Monastir (situada a l'actual Macedònia), de Shkoder (situada al nord d'Albània i a la regió de Montenegro) i de Kosova (que comprenia l'actual Kosova, part del sud de Sèrbia i de l'oest de Macedònia), totes elles poblades majoritàriament per població albanesa. Aquesta reivindicació territorial albanesa establerta a la Lliga de Prizren, i basada en la idea d'unificar les terres habitades per albanesos, constituïria un dels principals punts del programa polític del nacionalisme albanès que perdurarà fins als nostres dies.

Mapa dels quatre vilayets (províncies) poblats per albanesos al si de l'Imperi Otomà el 1878

(Font: Kosova Information Centre, Londres)

Tot i això, convé remarcar que la Lliga de Prizren es constituí com una estructura autonomista que pretenia evitar la divisió dels territoris albanesos i obtenir per a aquests una certa autonomia però que en cap cas pretenia inicialment la constitució d'un estat independent. Aquest fet és important de ressenyar ja que, inicialment, l'activitat de la Lliga no anirà dirigida contra les autoritats otomanes, a qui reclamen la creació d'una província única albanesa de caràcter autònom, sinó contra les nacions eslaves veïnes que pretenen annexonar-se territoris poblats per albanesos. En aquest sentit, en el moment de la seva fundació, les autoritats turques no veieren amb mals ulls la Lliga de Prizren ja que consideraven que podia servir els seus interessos d'afiançar-se als Balcans; a més, cal tenir present que entre molts dels delegats musulmans la solidaritat islàmica amb els "germans otomans" pesava més que l'incipient identitat nacionalista albanesa que pregonava Abdul Frashëri.

El concepte d'identitat nacional entre els albanesos era més aviat escàs abans de la reunió de Prizren. El suport inicial que les autoritats otomanes atorgaren a la Lliga fou a canvi de la manifestació explícita dels reunits que es consideraven abans otomans que albanesos, una posició que fou recolzada per alguns delegats musulmans que situaven en un primer terme la solidaritat islàmica. Per contra, Abdul Frashëri i els delegats que ell liderava centraren el debat en la necessitat de crear una identitat nacional albanesa més enllà de les creences religioses o de les adscripcions tribals.

Tot i que la Lliga de Prizren no realitzà una proclama sobiranista i que mantingué el seu reconeixement a la sobirania otomana, serví de primer pas per crear una identitat nacional comuna entre tots els albanesos. De fet, els albanesos eren fins aleshores un poble dividit en quatre províncies otomanes, amb tres religions diferents (musulmana, catòlica i ortodoxa). El principal element que els unia, la llengua albanesa, no comptava amb un estàndard literari i no existia ni tan sols un consens sobre l'alfabet que calia utilitzar per escriure-la (els musulmans utilitzaven l'àrab, els catòlics el llatí i els ortodoxos el ciríl·lic). Entre els elements unitaris caldria esmentar també l'arrelament de les tradicions, basades en els Kanuns, o codis de conducta establerts per personalitats significatives de l'època medieval i que regien la conducta dels albanesos. El més conegut era el Codi de Lekë Dukagjinit, de gran influència al nord d'Albània i a Kosova; però existien d'altres kanuns, com els de Skanderbeg, Çermenikë,

Papa Zhuli o Labëria, que amb lleis similars a les del de Dukagjinit permetien establir una certa homogeneïtat en les tradicions albaneses, que tenien, però, també en aquest aspecte, elements diferenciadors remarcables.

En aquest sentit, la Lliga de Prizren i la seva reivindicació autonomista es convertí en un important element de cohesió entre la població albanesa i començà a donar a la seva comunitat una identitat nacional transversal que tenia un marcat caràcter laic per evitar que poguessin sorgir diferències religioses al si del moviment nacionalista.

El juliol de 1878, la Lliga de Prizren envià un memoràndum al Congrés de Berlín concretant la seva proposta. La Lliga demanava la unió dels albanesos en una sola província otomana governada des de Bitola per un governador turc però assessorat per un comitè albanès elegit per sufragi universal. El memoràndum anava una mica més enllà de la reunió inicial de Prizren i contenia afirmacions qüestionant també la dominació turca dels territoris albanesos. Tot i que la delegació britànica forçà el debat del document, el Congrés de Berlín ignorà la proposta albanesa i Otto von Bismarck arribà a proclamar que la nació albanesa no existia. Montenegro, Sèrbia i Bulgària veieren legitimada la seva annexió de territoris poblats per albanesos el que provocà la indignació albanesa i una radicalització creixent de la Lliga de Prizren, que precisament havia nascut amb l'objectiu d'evitar aquesta partició.

El desencís albanès de Berlín comportà que la Lliga de Prizren iniciés la resistència armada i es plantegés cada cop uns objectius més ambiciosos en termes nacionals, superant àmpliament la proposta autonomista inicial.

De Prizren a Vlora

La desfeta otomana al Congrés de Berlín feu replantejar les posicions de l'autonomisme albanès. Els resultats de la cimera havien posat en evidència, a ulls dels principals líders nacionalistes, que l'Imperi otomà era incapaç de defensar els interessos albanesos. De forma creixent, els dirigents albanesos accentuaren el seu malestar amb les autoritats otomanes i iniciaren el procés de reclamació d'una autonomia completa.

Començava així la lluita armada contra l'ocupació otomana que tingué el seu primer episodi en l'atemptat contra la vida de Mehmed Ali Pasha, un emissari diplomàtic turc que fou assassinat a la localitat kosovar de Gjakova l'agost de 1878.

Els 16.000 efectius militars amb els quals comptava la Lliga de Prizren es convertiren en insurgència armada contra l'ocupant turc a partir de la debacle de Berlín. Les autoritats otomanes forçaren la dissolució de la Lliga, però a la pràctica el que aconseguiren és que els grups de caràcter més nacionalista es fessin amb les seves regnes i la convertissin en una organització independentista. La Lliga de Prizren rebutjà de forma completa l'autoritat turca i es mostrà partidària de la secessió de l'Imperi otomà.

Bressol de la Lliga, la regió de Kosova fou un important feu del moviment nacionalista. El 1881, en una nova reunió de la Lliga a la localitat de Prizren es proclamà un govern provisional albanès presidit per Ymer Prizreni, una altra insígnia figura del nacionalisme albanès. La Lliga de Prizren també inicià una intensa ofensiva militar a Kosova que la portà a controlar les poblacions de Vushtri, Peja, Mitrovica, Prizren i Gjakova, un control que fou més aviat efímer ja que l'exèrcit turc el reprengué als pocs mesos esclafant els insurgents i destruint les estructures de la Lliga de Prizren.

El fet que Kosova fos l'escenari no ja únicament de la creació de la primera organització nacionalista albanesa moderna sinó també de la primera gran revolta independentista esclafada a sang i foc per les tropes otomanes ajudà a conferir a aquest territori una mística especial per als nacionalistes albanesos que recreaven així un univers similar al que els serbis havien mitificat després de la batalla de Kosovo Polje de 1389, també contra les tropes otomanes.

La renaixença nacional albanesa iniciada a Prizren el 1878 no s'aturà, però, amb els atacs de les tropes turques. Ans al contrari, les revoltes se succeïren arreu de les províncies otomanes poblades per albanesos al temps que el nacionalisme albanès anava reforçant-se amb l'augment de la consciència i de la identificació nacional dels albanesos. En aquest procés hi jugà un paper molt important l'intel·lectual Sami Frashëri, que el 1879 havia creat la Societat per la Impressió en Caràcters Albanesos, que, comprenent albanesos musulmans, catòlics i ortodoxos, començà a instaurar un estàndard literari per a la llengua albanesa que es consolidà el 1908 amb l'adopció, en

una reunió d'intel·lectuals a Bitola, de l'alfabet llatí per a l'escriptura de l'albanès. A més, l'establiment de les primeres escoles en llengua albanesa també ajudaren a la cohesió de la llengua i a l'extensió de la consciència nacional albanesa.

Al marge de la qüestió lingüística, Sami Frashëri també dotà de contingut ideològic el nacionalisme albanès mitjançant la publicació del manifest del Comitè albanès d'Istanbul *Què volen els albanesos?* (1897) i del programa nacional que el mateix Frashëri redactà sota el títol *Albània, el què ha estat, el què és, i el que serà?* (1899).³⁹

L'efervescència nacional albanesa es ratificà el 1906 quan a Bitola diversos dirigents nacionalistes albanesos creaven el clandestí Comitè per a l'Alliberament d'Albània que reprenia amb especial intensitat les activitats armades contra les autoritats otomanes. Des d'aleshores, les revoltes albaneses es generalitzaren assolint una gran intensitat durant els anys 1911 i 1912. El maig de 1912 els milicians insurgents albanesos prenen la ciutat de Skopje i evidenciaven el seu poder militar.

Fou precisament aquest clima d'insurgència generalitzada en les províncies otomanes poblades per albanesos el que precedí a la convocatòria de l'assemblea nacional albanesa de Vlora. 83 líders albanesos, de diferents credos religiosos, es reuniren el 28 de novembre de 1912 en aquesta localitat albanesa proclamant la independència d'Albània i establint un govern provisional per a aquest nou estat.

La proclamació de Vlora havia de representar la culminació del procés iniciat a Prizren, el 1878, i que pretenia la unificació nacional dels albanesos i la seva constitució en estat sobirà. Però les guerres balcàniques iniciades el 1912, que en el cas albanès provocaren combats entre milicians albanesos i tropes sèrbies i montenegrines, i la necessitat d'una ratificació internacional de la proclama de Vlora deixaren en suspens l'alegria albanesa per la independència i la instauració d'un executiu provisional.

Les fronteres de la nova Albània

La proclamació de la independència albanesa realitzada a Vlora no tingué, però, la seva ratificació internacional fins a la Conferència de Londres de maig de 1913. Els

³⁹ QOSJA, Rexhep. *La question albanaise*. Pàg. 281.

interessos albanesos no estigueren massa ben representats en aquesta cimera i el resultat en fou el sorgiment d'un estat albanès les fronteres del qual deixaven fora més de la meitat de la seva població.

L'acord final adoptat a Londres respongué a les negociacions entre Rússia i l'Imperi Austrohongarès. Els russos defensaren una proposta que encara limitava més l'extensió territorial de l'estat albanès, mentre que els austrohongaresos plantejaren la inclusió a les fronteres de la nova Albània de les localitats kosovars de Peja, Gjakova, i Prizren així com també de la de Janina, al nord de l'actual Grècia. L'acord final en foren les fronteres d'Albània que a dia d'avui coneixem, i que deixaren Kosova, un dels principals feus de la revolta nacionalista albanesa, fora del territori sota sobirania del nou estat.

El projecte nacionalista albanès d'agrupar tots els territoris poblats per albanesos en un sol estat no fou defensat per cap de les potències participants en la cimera de Londres. El govern provisional establert per la proclamació de Vlora envià a la conferència un memoràndum que incloïa la següent reivindicació:

“El poble albanès reclama pel seu Estat les fronteres que li són naturals i que s'imposen a la vegada per raons ètniques i pel seu dret de primer habitant dels Balcans. Disminuint o mutilant les seves fronteres naturals, Europa posarà l'Estat albanès en una situació d'impossibilitat material de viure per ell mateix ja que li mancaran els mitjans econòmics necessaris per al seu desenvolupament”.⁴⁰

El memoràndum del govern de Vlora, que recollia la reivindicació clàssica del nacionalisme i la historiografia albanesa que considera el seu poble com a descendent dels ilirs i per tant primer poblador de la península Balcànica, no fou recollit per cap de les grans potències, en bona part donada la no pertinença del poble albanès als pobles germànics, eslaus o llatins, el que el convertia en un poble les reivindicacions del qual no tenien cap suport ferm a nivell internacional.

Rexhep Qosja, un dels grans intel·lectuals albanesos de Kosova del segle XX, considera les fronteres sorgides de la Conferència de Londres com unes de les darreres fronteres

⁴⁰ *Memoràndum del Govern Provisional de Vlora*, citat a QOSJA, Rexhep. *La question albanaise*. Pàg. 91.

colonials existents a Europa.⁴¹ De fet, les fronteres establertes en aquesta cimera es convertirien en un font de tensions entre els estats balcànics al llarg del tot el segle XX evidenciant que la problemàtica nacional albanesa restà irresolta tot i el naixement d'un estat albanès.

La proclamació de Vlora i el posterior reconeixement de la independència d'Albània a la cimera de Londres representaren una victòria molt amarga pel nacionalisme albanès. D'una banda, l'alegria es desfermava ja que el reconeixement de la independència comportava el naixement del primer estat albanès de la història. Per altra banda, però, la independència tenia un regust ben amarg donada la pèrdua de bona part de l'extensió territorial que els albanesos reclamaven pel seu estat.

Aquest fet, que d'altres nacions del món també han viscut a l'hora de la proclamació de la seva independència, com fou el cas d'Irlanda, que el 1921 veié com els 6 comptats del nord de l'illa restaven sota sobirania britànica, provocà que el nacionalisme albanès no pogués donar per conclòs el seu procés de construcció d'un estat i hagués de mantenir la reivindicació d'aquells territoris que considerava encara propis.

La independència, però, no dugué l'estabilitat a Albània. El príncep Guillem de Wied, nomenat rei d'Albània per les grans potències només pogué mantenir-se sis mesos en el càrrec. Una fragilitat que també es traslladà al mateix estat, que el 1914, amb l'esclat de la Primera Guerra Mundial, veia com el seu territori era ocupat per Grècia, Itàlia, França i l'Imperi austrohongarès.

El destí de Kosova

La conferència de Londres havia deixat Kosova dins de l'estat de Sèrbia, que vivia aleshores una efervescent agitació nacionalista en favor del projecte de la "Gran Sèrbia". Els combats entre nacionalistes albanesos i serbis es perllongaren a Kosova després de 1913 mentre els grups nacionalistes serbis, entre ells la coneguda com a "Mà Negra", la societat secreta Ujedinjenje ili Smrt (La Unió o la Mort), que el 1914

⁴¹ QOSJA, Rexhep. *La question albanaise*. Pàg. 102-107.

seria responsable de l'atemptat a Sarajevo contra la vida de l'arxiduc austrohongarès Francesc Ferran, que se situà a l'origen de la Primera Guerra Mundial.

L'esclat de la primera gran guerra tingué novament importants conseqüències a la península Balcànica, evidenciant que la conferència de Londres no havia solucionat les problemàtiques existents a la regió. Albània, segurament l'estat balcànic més dèbil, pagà bona part dels plats trencats i es veié envaïda per tropes gregues (al sud), italianes (a l'oest), franceses (a la localitat de Korçe), i austrohongareses (al nord). Sèrbia, per la seva part, seria també ocupada per alemanys, austrohongersos i búlgars.

L'ocupació del territori kosovar per part de tropes austrohongareses deixà pas, el 1916, al naixement d'una autonomia a Kosova que, sota control austríac, pretenia debilitar les posicions polítiques sèrbies. L'autonomia kosovar fou més aviat efímera ja que la fi de la Primera Guerra Mundial restituí a Sèrbia la seva sobirania sobre aquest territori.

De fet, arran de la primera gran guerra, Sèrbia sortí políticament reforçada. El juliol de 1917 ses signà el Pacte de Corfú que proposava la unió dels eslaus del sud, és a dir, de serbis, croats i eslovens, una unió que cristal·litzaria el novembre de 1918 amb la proclamació del Regne dels Serbis, Croats i Eslovens, un regne d'eslaus que continuava, però, mantenint la sobirania sobre Kosova, un territori habitat majoritàriament per població no eslava.

El naixement del que posteriorment es convertiria en el Regne de Iugoslàvia accentuà la pressió sèrbia sobre el territori kosovar que veié com era objecte d'una política colonitzadora que se sustentà en el Decret sobre la colonització de les regions meridionals (1920) i en la posterior llei sobre la colonització d'aquestes mateixes regions (1931).

Mentre Albània veia com fins el 1920 encara perdurava part de l'ocupació estrangera del seu territori (fins aquell mateix any no fou alliberada la simbòlica ciutat de Vlora de l'ocupació italiana), Kosova continuava essent escenari de tensions entre serbis i albanesos.

El 1918 naixia a Shkoder el Comitè de Defensa Nacional de Kosova (CDNK), presidit per Kadri Hoxha, que pretenia combatre la separació de Kosova del nou estat albanès. El CDNK participà activament en l'alliberament de Vlora, el 1920, i mantingué viva la

reivindicació de la unificació nacional albanesa tant a nivell intern com en l'escena internacional com ho demostren les protestes que el Comitè presentà a la Societat de Nacions per denunciar la repressió i la colonització sèrbia.⁴²

Durant els anys 20, el govern italià de Mussolini ambicionava el control d'Albània el que motivà la signatura de diversos acords que pràcticament convertien la jove Albània en colònia italiana: l'explotació dels recursos minerals i el Banc Nacional albanès estaven sota control italià. L'ambició territorial que Itàlia tenia sobre Albània quedà en evidència el 1937 quan Galeazzo Ciano, ministre d'afers estrangers italià, afirmà que Albània hauria de passar a control italià.

L'estratègia italiana de guanyar influència a l'Adriàtic a costa del control d'Albània també comportà el recolzament italià a les guerrilles albaneses que actuaven a Kosova. Aquestes guerrilles, anomenades *kachak* (un mot turc que designa un rebel o un bandit), constituïen, conjuntament amb el Comitè de Defensa Nacional de Kosova, un veritable moviment d'alliberament nacional que, com veurem, recollí les simpaties dels mateixos comunistes iugoslaus.

La resistència que els nacionalistes albanesos pretenien abanderar contra la repressió sèrbia convertí la qüestió albanesa en una de les principals preocupacions del regne de Iugoslàvia. Així, doncs, el 1937, el Club Cultural Serbi de Belgrad, amb Vasa Cubrilovic al capdavant, exposava el seu projecte de deportació dels albanesos de Kosova i de Macedònia a Turquia, en el que es convertiria en un dels primers referents d'un projecte amb la voluntat de netejar ètnicament el territori kosovar. La proposta de Cubrilovic, que arribà a citar textualment que l'únic camí per acabar amb la majoria albanesa a Kosova era "utilitzar la força bruta d'un estat organitzat",⁴³ fou acceptada pels cercles polítics iugoslaus i el 1938 es signava un acord entre Turquia i Iugoslàvia sobre la transferència de població albanesa cap al país del Bòsfor.

Els acords per a la transferència de població albanesa, juntament l'aplicació de la nova legislació sobre colonització, provocaren un èxode considerable dels albanesos amb destinació fonamentalment a Turquia, i en menor mesura a Albània. La historiografia

⁴² ARMILLOTTA, Giovanni. "Kosova: alla ricerca di una patria. Tra epopea ed ingiustizia, il martirio di un popolo eroico" in *L'altra Europa*, núm. 5, volum II, 1990. Pàg 21-24.

⁴³ JUDAH, Tim. *The Serbs*. Pàg. 149-150.

albanesa, com el mateix Enver Hoxha s'encarregà de recordar, xifra en prop de 500.000 els albanesos que foren forçats a abandonar Kosova durant el període comprès entre 1913 i 1941.⁴⁴

La proposta sèrbia exaltà els ànims dels nacionalistes albanesos que accentuarien les seves activitats i reivindicarien l'annexió del territori de Kosova i de la Macedònia occidental a l'estat d'Albània.

Les tensions ètniques acumulades al llarg de les primeres dècades del segle XX, esclatarien amb força amb l'adveniment de la Segona Guerra Mundial, un conflicte bèl·lic que tindria una especial cruesa en la península Balcànica i que, paradoxalment, comportaria, per primera vegada, la unificació de Kosova i Albània en una unitat política i administrativa.

Kosova, la qüestió albanesa i la Segona Guerra Mundial

El 7 d'abril de 1939, a l'inici de la Segona Guerra Mundial, les tropes feixistes italianes de Benito Mussolini iniciaren la invasió d'Albània. L'exèrcit albanès es veié paralytzat degut a la importància que en ell havien tingut els instructors militars italians i als llocs rellevants que en l'estructura militar ocupaven oficials albanesos pro-italians. Inicialment, la resistència a l'ocupació italiana la lideraren grups irregulars que foren esclafats de forma ràpida per les tropes italianes.⁴⁵

Albània havia estat objecte del desig expansionista italià des dels anys 20, un desig que amb l'adveniment de la Segona Guerra Mundial es convertiria en una realitat després que haguessin estat repetides les amenaces d'ocupació italianes fins al punt de contemplar propostes de partició del territori albanès entre Itàlia i Iugoslàvia.

L'ocupació feixista de l'estat d'Albània comportà l'annexió del territori albanès a Itàlia. Amb l'aliança dels sectors reaccionaris locals, una Assemblea Constituent proclamà la "unificació" d'Albània amb Itàlia i oferí la corona albanesa, després que el rei Zog

⁴⁴ HOXHA, Enver. *Los titistas*. Tirana, 8 Nëntori, 1983. Pàg. 9.

⁴⁵ JANDOT, Gabriel. *L'Albanie d'Enver Hoxha (1944-1985)*. París, L'Harmattan, 1994. Pàg. 71-72. Aquesta publicació ha servit de font per descriure els esdeveniments lligats a l'ocupació italiana i a l'evolució de la Segona Guerra Mundial al territori d'Albània.

hagués de fugir del país, al monarca italià, Víctor Manuel III. L'estructura política albanesa es modificà radicalment, Albània es convertí de facto en una autonomia italiana i el seu govern autònom perdé les competències en afers exteriors al temps que veia com la política albanesa es realitzava en funció dels interessos italians.

L'ocupació italiana comportà també la creació del Partit Feixista Albanès, una estructura política dependent del Partit Nacional Feixista de Mussolini a Roma però que aconseguí atreure nombrosos militants albanesos a les seves files, entre ells sectors nacionalistes amb orientacions ideològiques d'extrema dreta.

L'ocupació italiana serví per visualitzar una fractura que ja es covava al si del nacionalisme albanès. D'una banda, els sectors d'extrema dreta d'aquest nacionalisme optaren per col·laborar amb l'ocupant italià degut a la seva coincidència ideològica i a la seva voluntat d'utilitzar les potències de l'eix per materialitzar el somni inicial del nacionalisme d'agrupar tots els albanesos en una sola entitat política. De l'altra, els sectors d'esquerres i comunistes, oposats a l'ocupació italiana, que des de l'arribada de les tropes s'organitzaren per construir la resistència i alliberar el país de les tropes ocupants feixistes.

El principal exponent del nacionalisme d'extrema dreta era l'organització Balli Kombetar (Unió Nacional), liderada per Midhat Frasheri i Ali Klissura, i que des d'un bon principi s'alià amb els ocupants italians amb l'esperança de poder unificar la nació albanesa.

Per contra, la resistència nacionalista i d'esquerres a l'ocupació italiana s'organitzaria inicialment de forma autònoma fins que el novembre de 1941 naixia el Partit Comunista d'Albània (PCA), que agrupà diferents petits nuclis comunistes sota el lideratge d'Enver Hoxha. En la seva assemblea fundacional, el PCA definí el seu principal objectiu pel que anomenà "guerra antifeixista d'alliberament nacional" i que consistia en "la lluita per la independència nacional del poble albanès i per un govern popular i democràtic en una Albània lliure del feixisme".⁴⁶

El PCA organitzà, tot just després de la seva fundació, grups de partisans que iniciaren la lluita armada contra els ocupants. Precisament aquests grups foren l'embrió de

⁴⁶ DD.AA. *Albania*. Tirana, 8 Nëntori, 1989. Pàg. 49.

l'Exèrcit d'Alliberament Nacional Albanès, que nasqué després de la conferència albanesa d'alliberament nacional, realitzada el setembre de 1942 i en la qual s'adoptà una plataforma que entre els seus punts incloïa la lluita per una Albània lliure, independent i democràtica.

El nacionalisme albanès escenificava així la seva fractura: mentre sectors d'extrema dreta pretesament nacionalistes col·laboraven amb els ocupants italians, els nacionalistes d'esquerra organitzaven la resistència al voltant del PCA. Les dues concepcions del nacionalisme albanès s'enfrontaven al camp de batalla, els uns al costat dels ocupants italians i els altres organitzant la resistència a l'ocupació.

Un nou element de discòrdia entre aquests sectors aparegué a partir del 6 d'abril de 1941, quan els nazis alemanys i les potències de l'eix envairen Iugoslàvia procedint al seu desmembrament. Kosova, i les regions poblades per albanesos de Iugoslàvia (l'oest de Macedònia i part de Montenegro i del sud de Sèrbia) foren integrades a l'Albània autònoma sota ocupació feixista italiana atenent a les reivindicacions de Balli Kombetar i dels sectors feixistes albanesos que col·laboraven amb les potències de l'eix. Aquest nou territori autònom fou anomenat "Nova Albània" i agrupava per primer cop en un mateix organisme administratiu tots els territoris poblats majoritàriament per albanesos, tot i que continuava essent un organisme associat a la Itàlia feixista i per tant no pot considerar-se un estat albanès sobirà.

Objecte de la mateixa ocupació italiana que Albània vivia des de 1939, Kosova, convertit en un districte de la nova Albània autònoma, veié reproduïda la fractura nacionalista entre partidaris del feixisme italià i resistents a l'ocupació. Els comunistes albanesos de Kosova seguiren les consignes del Partit Comunista Iugoslau, que ja el 1940 s'havia mostrat favorable a la creació d'una República de Kosova com a solució a la problemàtica nacional d'aquest territori al si de Iugoslàvia,⁴⁷ i crearen, el 1943, el Consell d'Alliberament Nacional de Kosovo-Metohia, que tot i agrupar també delegats comunistes serbis feu la següent proclamació fundacional:

⁴⁷ Document "Les tesis sobre la qüestió nacional a Kosovo i Metohia", exposat per Mosa Pijade a la V Conferència Nacional del Partit Comunista de Iugoslàvia celebrada a Zagreb el 1940. Citat a partir de l'arxiu de la República Socialista Federativa de Iugoslàvia a DD.AA. *Sobre los acontecimientos de Kosova*. Tirana, 8 Nëntori, 1981. Pàg. 46.

“Kosova [...] és una regió habitada en la major part per població albanesa que, com sempre, desitja també avui unir-se a Albània. Per això sentim com un deure mostrar al poble albanès el camí correcte per a que pugui realitzar les seves aspiracions. L’únic camí, doncs, perquè el poble albanès de Kosova [...] s’uneixi a Albània és la lluita conjunta amb la resta de pobles de Iugoslàvia contra el sagnant ocupant nazi i els seus mercenaris perquè aquest és l’únic camí per conquerir la llibertat, a través del qual tot els pobles, també l’albanès, tindran la possibilitat de decidir el seu destí sobre la base del dret a l’autodeterminació, inclosa la separació. En són garantia l’Exèrcit d’Alliberament Nacional de Iugoslàvia i l’Exèrcit d’Alliberament Nacional d’Albània amb el qual està íntimament lligat”.⁴⁸

Tot i que la declaració del Consell kosovar no fou acceptada pels òrgans centrals del Partit Comunista de Iugoslàvia, era evident la coincidència entre els comunistes albanesos d’Albània i de Kosova en la seva estratègia de combatre primer contra l’ocupant feixista i resoldre després la qüestió albanesa mitjançant l’exercici del dret a l’autodeterminació. La col·laboració entre comunistes albanesos i iugoslaus en la lluita contra les potències de l’eix facilità que els comunistes albanesos de Kosova s’integressin en un organisme sota tutela del Consell Antifeixista d’Alliberament Nacional de Iugoslàvia, amb l’aspiració que la fi de l’ocupació i la victòria dels partisans comportés una solució democràtica a la seva problemàtica nacional i que facilités, per tant, la seva annexió a Albània.

La repressió sèrbia que tradicionalment s’havia abatut sobre Kosova facilità, però, la temptació de la col·laboració amb els ocupants italians per fer pagar a la població sèrbia els greuges històrics pendents. De fet, Balli Kombetar fou especialment activa en territori kosovar on la voluntat de revenja contra l’antiga repressió sèrbia facilità el reclutament de l’organització feixista. La temptació de col·laborar amb les autoritats feixistes italianes fou reforçada per la política que aquestes adoptaren a Kosova en matèria lingüística: per primera vegada s’obriren escoles en llengua albanesa i es facilità que aquest fos l’idioma vehicular de l’administració local. Aquestes mesures,

⁴⁸ DD.AA. *El Consejo Popular de la Región Autónoma de Kosova-Metohia 1943-1953*. Pristina, 1955. Pàg 10. Citat a DD.AA. *Sobre los acontecimientos de Kosova*. Pàg. 48.

afegides a la voluntat de revenja, possibilitaren que una part de la població albanokosovar acceptés l'ocupació feixista italiana i col·laborés amb l'ocupant.

Un nou canvi en l'evolució de la guerra a Kosova i Albània succeí el setembre de 1943, quan Itàlia capitulà i signà un armistici amb les forces aliades. L'Alemanya nazi es veié forçada a ocupar l'Albània autònoma, que incloïa Kosova, i amb l'objectiu de legitimar la seva ocupació es decantà per recolzar els sectors nacionalistes feixistes albanesos que després de l'ocupació alemanya encara assoliren un paper més rellevant, si més no a Kosova.

Juntament amb Balli Kombetar, el nacionalisme d'extrema dreta albanès estava representat pel Comitè Albanès de Kosova i pel Comitè Nacional Albanès, aquest darrer liderat per Bedri Pejani i de marcat caràcter islàmic. Foren precisament aquestes forces locals les que els nazis alemanys utilitzaren com a suport principal per a la seva ocupació.

El 16 de setembre de 1943, aquests sectors nacionalistes col·laboracionistes amb l'ocupant nazi creen la Segona Lliga de Prizren, que reprenia els objectius unificadors de la nació albanesa que havia tingut la Lliga de 1878 però des d'una perspectiva feixista.⁴⁹ Les autoritats d'ocupació alemanyes toleraren i incentivaren la reunió ja que eren ben conscients que aquests sectors podien constituir la base local sobre la qual recolzar la seva autoritat.

Bedri Pejani, que havia estat elegit president de la Segona Lliga de Prizren, escrigué a Heinrich Himmler, cap de les Waffen SS, demanant-li la formació d'unitats albaneses enquadrades al si de les SS. Himmler respongué afirmant que la seva voluntat era la creació de dues unitats de les SS albaneses. La primera nasqué l'abril de 1944, era la divisió 21 de les SS coneguda amb el nom de "Skanderberg". La segona unitat no s'arribà a crear mai degut a l'evolució de la guerra, però la "Divisió Skanderberg" agrupà el seu si prop de 6.500 albanesos, que procedien en dues terceres parts de Kosova.

⁴⁹ SAVICH, Carl. "Kosova's nazi past: the untold story". Internet, www.serbianna.com, 27 de juny de 2004.

La divisió “Skanderberg” de les SS fou responsable de diferents matances contra població sèrbia i contra albanesos sospitosos de col·laborar amb la resistència comunista a l’ocupació nazi.⁵⁰ La divisió albanesa de les SS fou responsable de la deportació de prop de 300 jueus kosovars cap a camps de concentració, així com també de la mort i deportació de milers de famílies sèrbies.⁵¹

Paradoxalment, el nacionalisme col·laboracionista d’extrema dreta utilitzaria els símbols nacionals que posteriorment també faria seus el comunisme albanès i que, com hem vist anteriorment, se situen als orígens del naixement del nacionalisme com són la figura d’Skanderberg i la Lliga de Prizren de 1878.

No convé, però, estigmatitzar els albanesos com a col·laboracionistes dels feixistes i dels nazis ja que també existiren serbis, croats i bosnis que col·laboraren amb les tropes ocupants. De fet, la cruesa de l’enfrontament interètnic als Balcans convertí la Segona Guerra Mundial en un gran pretext per a polítiques de neteja ètnica de la qual tots els pobles en foren víctimes i botxins alhora.

El col·laboracionisme de certs sectors del nacionalisme albanès amb el feixisme i el nazisme podem incloure’l dins d’una pràctica que es produí en diverses nacions sense Estat on sectors nacionalistes d’orientació ideològica dretana no tingueren recança en col·laborar amb l’Alemanya nazi tot pensant que aquesta col·laboració podia reportar-los algun benefici per a la seva causa nacional. Podem citar els casos de Bretanya, on el Partit Nacional Bretó (PNB) col·laborà amb l’ocupant nazi i fins i tot arribà a crear el Bezan Perrot (la milícia Perrot), una unitat auxiliar de les SS formada per nacionalistes bretons; d’Algèria, on diversos militants de l’independentista Partit del Poble Algerià (PPA) s’enrolaren a l’exèrcit alemany amb l’esperança que la derrota de França en la guerra provoqués la independència algeriana; o d’Irlanda, on diversos membres de l’IRA també optaren per la col·laboració amb els nazis anhelant la unificació i la llibertat completa de l’illa d’Irlanda.

⁵⁰ SAVICH, Carl. “Eyewitness to genocide in Kosova: Kosovo-Metohija and the Skenderber Division”. Internet, www.serbianna.com, 23 d’octubre de 2000. SAVICH, Carl. “Kosova during World War II, 1941-1945 and genocide in Kosova: The Skenderberg SS Division”. Internet, www.serbianna.com, 28 de novembre de 2000.

⁵¹ VICKERS, Miranda. *Between Serb and Albanian: A history of Kosova*. Nova York, Columbia University Press, 1998. Pàg. 53.

Malgrat la existència innegable de la col·laboració, seria reduccionista presentar una imatge col·laboracionista amb l'ocupant italià i alemany dels nacionalistes albanesos de Kosova. La constitució del Consell d'Alliberament Nacional de Kosovo-Metohia, que nasqué a la fi de 1943, i sobretot els acords de col·laboració entre l'Exèrcit d'Alliberament Nacional d'Albània i l'Exèrcit d'Alliberament Nacional de Iugoslàvia, motivaren que els albanokosovars s'enrolessin en nombre remarcable a les files dels partisans. No en va, es calcula que 50.000 albanesos de Kosova moriren combatent a les files dels partisans comunistes liderats per Tito.⁵²

L'adscripció de bona part del nacionalisme albanès de Kosova al costat del comunisme iugoslau en el seu combat contra l'ocupant alemany tenia el seu fonament en els acords que havien segellat els partisans d'Albània i de Iugoslàvia, però també en la sensibilitat que des dels anys 20 havien mostrat els comunistes iugoslaus per la qüestió nacional de Kosova. Ja l'any 1928, en el seu IV congrés, el Partit Comunista Iugoslau havia reconegut la injustícia històrica practicada contra el poble albanès i havia reconegut la legitimitat de l'activitat patriòtica que aleshores duia a terme el Comitè de Defensa Nacional de Kosova. Des d'aleshores, els comunistes iugoslaus s'havien manifestat en favor del reconeixement del dret a l'autodeterminació i de la constitució d'una república a Kosova i, eventualment, del respecte a la voluntat del poble albanès de Kosova d'annexionar-se a Albània.⁵³

El 29 de novembre de 1943, però, el Consell Antifeixista d'Alliberament Nacional, en la reunió considerada com la partida de naixement de la segona Iugoslàvia i que tingué lloc a la localitat de Jajce, decidí que Iugoslàvia fos constituïda com una república democràtica i federal sota el principi de la igualtat entre nacions. Kosova no fou, però, considerada una nació degut, especialment, a la pressió dels delegats serbis, i els albanesos de Kosova hagueren de conformar-se amb la consideració de minoria nacional.

⁵² ARMILLOTTA, Giovanni. "Kosova: alla ricerca di una patria. Tra epopea ed ingiustizia, il martirio di un popolo eroico". Pàg 21-24.

⁵³ El 2 febrer de 1937, en un article a la revista *Proleter*, del Partit Comunista Iugoslau, titulat "Contra el perill de la guerra, contra l'atac de la reacció feixista! Unim totes les forces democràtiques en el Front Popular Militant de Iugoslàvia", el mateix Tito reconeixia la necessitat "d'una urgent solució a la problemàtica nacional conforme al principi del dret democràtic a l'autodeterminació".

El Consell d'Alliberament Nacional de Kosovo-Metohia, nascut amb posterioritat a la reunió de Jajce, adoptà, com hem vist prèviament, postures contràries a les acordades a la reunió federal del 29 de novembre i es mostrà partidari de l'autodeterminació, reconeixent el dret kosovar a la separació i fins i tot a la unificació amb Albània. Era evident la contradicció manifesta entre la posició del Consell kosovar i el federal que desautoritzà ben aviat les posicions del Consell de Kosova al qual fins i tot qüestionà el dret a existir. Tot i així, la proclama local serví per enrolar els albanesos a les files del combat partisà i evitar que la dreta nacionalista pogués acusar als nacionalistes d'esquerres de voler foragitar l'ocupant alemany però cedint la sobirania de Kosova a Sèrbia.

L'alliberament de Belgrad, el 20 d'octubre de 1944, i el de Tirana, el 17 de novembre del mateix any, escenificaren la victòria antifeixista tant a Iugoslàvia com a Albània. Al mateix temps, i en clau interna del nacionalisme albanès, també evidenciaren la victòria del nacionalisme d'esquerres sobre la dreta nacionalista representada per Balli Kombëtar i pels monarquistes de Legalitet que a Albània i a Kosova havien format govern sota l'ocupació alemanya i havien pretès així legitimar-la.

Iugoslàvia i Albània eren els únics països europeus que s'havien alliberat de l'ocupació alemanya amb una presència testimonial de tropes aliades alienes a les forces locals, el que atorgava una legitimació afegida als exèrcits d'alliberament nacional d'ambdós països per formar govern i als partits comunistes que els havien liderat per imposar-se com a força hegemònica en el nou escenari polític.

La victòria antifeixista no resolía, però, el problema de la sobirania de Kosova. La reunió constituent de la nova Iugoslàvia de Tito havia considerat els albanesos únicament com una minoria nacional sense dret a república pròpia. Els partisans kosovars, per contra, havien manifestat la seva voluntat de reconèixer el dret a l'autodeterminació i de respectar la voluntat lliurement expressada pel poble de Kosova. Dues postures contraposades que motivaren nous conflictes iniciats fins i tot abans que el conjunt de Iugoslàvia fos completament alliberat de la presència de les tropes ocupants alemanyes.

IV. KOSOVA I LA NOVA IUGOSLÀVIA

La primera revolta de la Drenica

L'adopció de la resolució favorable a l'autodeterminació i a la unió amb Albània que adoptà el Consell Nacional d'Alliberament de Kosovo-Metohia, en la coneguda com a Conferència de Bujan, desencadenà una intensa batalla ideològica al si del moviment partisà que acabà amb la imposició dels acords adoptats el 29 de novembre de 1943 en la reunió que se situa al l'origen de la nova Iugoslàvia socialista.

Tot i les reivindicacions dels partisans kosovars i els acords existents entre els exèrcits d'alliberament nacional de Iugoslàvia i d'Albània, Tito s'adonà que només mantenint Kosova dins de les fronteres de Sèrbia podria fer avançar la causa del comunisme entre els serbis, temptats també per la resistència nacionalista a l'ocupació que representaven els *četniks* de Draza Mihailovic, anteriors col·laboradors dels ocupants alemanys.⁵⁴ L'aposta estratègica de Tito i del Consell Antifeixista per a l'Alliberament Nacional de Iugoslàvia fou cridar a l'ordre el Consell de Kosova i desautoritzar les resolucions que aquest havia pres.

L'arquitectura institucional iugoslava sorgida de la reunió de Jajce, per bé que força feble degut a la situació de guerra que vivia el país, deixava ben clar que els albanesos constituïen una minoria nacional i que, per tant, no tenien dret a la seva pròpia república i a l'exercici del dret a l'autodeterminació, i tot i que no es definien de forma clara les fronteres entre futures repúbliques, Kosova quedava sota administració sèrbia.

La deslegitimació de les proclames dels partisans kosovars generà un important malestar entre la població albanesa de Kosova, que havia pagat un elevat preu en vides humanes durant la guerra i que veia com des de Belgrad se la pretenia estigmatitzar com a col·laboradora dels exèrcits ocupants.

⁵⁴ VICKERS, Miranda. "The status of Kosova in Socialist Yugoslavia" in *Bradford Studies on South Eastern Europe*, núm. 1, Bradford, 1994. Pàg. 10.

Aquest malestar, afegit a l'evident descontentament de la dreta nacionalista col·laboracionista que veia com la fi de l'ocupació alemanya, segons la incipient estructura institucional que adoptava la nova Iugoslàvia, comportaria la integració de Kosovo a Sèrbia i a Iugoslàvia, generà una situació propícia a una revolta en territori kosovar contra la nova ordenació jurídica que pretenien imposar els partisans iugoslaus.

La indignació dels albanesos de Kosovo desencadenà en una revolta quan, mentre les brigades de partisans kosovars combatien encara, a la fi de 1944, a Croàcia i Eslovènia per expulsar els ocupants alemanys que encara restaven a Iugoslàvia, diverses divisions de partisans serbis, montenegrins i macedonis (la 46^a i 52ª divisions serbo-montenegrines i la 50ª divisió macedònia) entraven a Kosovo i hi desencadenaven una vasta campanya militar amb l'objectiu declarat de perseguir els elements locals col·laboradors dels ocupants nazis, però també amb la finalitat d'imposar el seu poder en un territori considerat díscol en matèria nacional.

Milers d'albanesos de Kosovo foren detinguts i assassinats acusats de col·laborar amb els nazis, mentre que molts d'altres eren mobilitzats a la força per anar a combatre a Croàcia i Eslovènia. Els excessos dels partisans eslaus contra la població albanesa acabaren desencadenant una autèntica revolta popular que tingué el seu epicentre en la regió de la Drenica, el principal feu del nacionalisme albanès a Kosovo.

La regió de la Drenica agrupa una plana situada al nord-oest de Pristina i que separa les regions conegudes tradicionalment com a Kosovo (a l'est) i Metohija, o Dukajin, tal i com la coneixen els albanesos (a l'oest). Situada al cor de Kosovo (entès com el conjunt format per Kosovo i Dukajin), la Drenica és una regió rural i amb una població distribuïda en petites localitats. Ètnicament pràcticament homogènia, és a dir poblada gairebé únicament per albanesos, la Drenica ha estat històricament una de les places fortes del nacionalisme albanès al temps que ha mantingut una estructura clànica fonamentada en les normes socials més tradicionalistes. La revolta de gener i febrer de 1945 s'inicià en aquest territori que paradoxalment, gairebé 50 anys després, seria el bressol de l'Exèrcit d'Alliberament de Kosovo, l'UÇK.

La revolta de la població albanesa a la Drenica venia a sumar-se, per bé que la seva naturalesa era notablement diferent, als combats que el desembre de 1944 havien

iniciat 8.000 antics combatents de la divisió Skanderberg de les SS i col·laboradors dels ocupants nazis i feixistes, liderats per Shuban Polluja, contra l'exèrcit dels partisans que s'havia desplegat a Kosova.⁵⁵

L'amplitud de la revolta a la Drenica provocà novament una resposta repressiva amb l'establiment, el febrer de 1945, d'una administració militar a Kosova que amb el mandat de "desarmar", "pacificar" i "rehabilitar", dugué a terme una pràctica d'execucions sistemàtiques i, segons fonts albaneses, acabà provocant 36.000 morts en el conjunt de Kosova.⁵⁶ Les denúncies albaneses de les pràctiques dels partisans de procedència eslava eren callades amb acusacions de col·laboracionisme amb les tropes ocupants, una acusació que en l'escenari existent a Albània i a Iugoslàvia el 1945 desautoritzava qualsevol reclamació.

Tot i així, durant el procés constituent que vivia Iugoslàvia durant el 1945, la qüestió de Kosova continuà centrant una part important del debat. L'abril de 1945, amb la revolta de la Drenica encara recent, el Consell Antifeixista de Sèrbia reclamava la sobirania sèrbia sobre Kosova. Una posició que fou ratificada pel mateix Consell d'Alliberament Nacional de Kosovo-Metohia, que havia abandonat les reivindicacions inicials degut a l'extraordinària mutació que havia patit des del seu naixement. Dusan Mugosa, dirigent del Consell kosovar afirmà el mateix abril de 1945: "Nosaltres, el poble de Kosovo-Metohia, volem ser annexionats a la fraterna Sèrbia federal"⁵⁷

Dusan Mugosa havia substituït al capdavant del Consell a Miladin Popovic, que havia mantingut postures molt més properes al nacionalisme albanès ja que havia estat fundador, el 1941, del Partit Comunista d'Albània. La mort violenta de Popovic també provocà controvèrsia ja que la seva responsabilitat s'atribueix de forma diferent segons la font. Fonts albaneses acusen els serveis secrets de la incipient Iugoslàvia d'haver-lo assassinat com a conseqüència de les seves simpaties per la causa kosovar, mentre que fonts sèrbies atribueixen el crim a la dreta nacionalista de Balli

⁵⁵ CHICLET, Christophe; RAVENEL, Bernard (dirs.). *Kosovo: le piège*. París, L'Harmattan, 2000. Pàg. 221.

⁵⁶ REPISHTI, Sami. "Human Rights and the Albanian Nationality in Yugoslavia" in GRUENWALD, Oskar; ROSENBLUM-CALE, Karen. *Human Rights in Yugoslavia*. Nova York, Irvington Publishers, 1986. Pàg. 238.

⁵⁷ Cita recollida a *Borba*, 8 d'abril de 1945.

Kombetar.⁵⁸ En qualsevol cas, les postures favorables a l'annexió a Sèrbia de Mugosa en el precís instant en el qual es desenvolupava el debat constituent afavoriren clarament els interessos serbis, que pretenien així demostrar que els organismes antifeixistes kosovars recolzaven l'annexió a Sèrbia, tot obviant la realitat de la revolta de la Drenica.

El naixement de la República Popular Federativa de Iugoslàvia

Tot i l'acord que, sota pressió dels aliats, havien signat els comunistes iugoslaus i el govern iugoslau a l'exili després de l'ocupació, conegut com a acord Tito-Subasic i signat el juny de 1944, el Partit Comunista Iugoslau liderà tot sol el procés de construcció de la nova Iugoslàvia i constituí la nova Assemblea Nacional a partir del Consell Antifeixista d'Alliberament Nacional de Iugoslàvia, de filiació comunista.

L'11 de novembre de 1945, els comunistes iugoslaus convocaren les primeres eleccions legislatives després de la fi de la guerra. L'oposició boicotejà la convocatòria i únicament concorregué a la contesa electoral la llista del Front Popular, controlada pel Partit Comunista Iugoslau, que assolí un 90,48% dels vots.

Aquestes eleccions donaren pas a la primera Assemblea Nacional Iugoslava electa després de la guerra. En la seva primera sessió, celebrada en la simbòlica data del 29 de novembre de 1945, exactament dos anys després de la reunió del Consell Antifeixista a Jajce, la nova assemblea abolia oficialment la monarquia i desposseïa la família reial dels seus drets. La monarquia Iugoslava desapareixia i en el seu lloc es proclamava la República Popular Federativa de Iugoslàvia.

La nova Iugoslàvia socialista inicià aleshores el procés de redacció de la seva Carta Magna, un debat que, de fet, i com hem vist anteriorment, ja estava a l'ordre del dia de l'actualitat política Iugoslava al llarg de tot l'any 1945. Donada la composició del nou estat, la qüestió nacional fou un dels principals problemes que aquest hagué

⁵⁸ Aquesta contradicció entre les fonts queda evidenciada en els articles de Giovanni Armillotta "Kosova: alla ricerca di una patria", que atribueix el crim als serveis secrets Iugoslaus, i en el d'Alex Dragnich i Slavko Todorovich "Kosova in the New Yugoslavia" (publicat a *Kosova.com*, s/ll, s/d), que responsabilitza a Balli Kombetar.

d'abordar, i com és evident el debat sobre la sobirania de Kosova i dels territoris iugoslaus poblats per albanesos ocupava un lloc destacat en aquests debats.

Després d'un llarg procés, la nova constitució de Iugoslàvia fou proclamada el 31 de gener de 1946. La carta magna iugoslava era pràcticament calcada a la constitució de la Unió Soviètica de 1936, i creava estructures federals centralitzades al temps que reconeixia els drets de les repúbliques federades.

El debat constitucional comportà que la qüestió nacional passés a manifestar-se en forma de conflicte a l'hora d'acordar l'estructura i la composició de la Iugoslàvia federal.⁵⁹ La possibilitat de l'existència d'una República de Kosova que havien defensat els comunistes iugoslaus abans de la Segona Guerra Mundial, quedà completament descartada per la pressió sèrbia. El nou text constitucional definia Iugoslàvia com un estat federal format per sis repúbliques sobiranes. Les repúbliques eren les d'Eslovènia, Croàcia, Bòsnia i Hercegovina, Montenegro, Macedònia i Sèrbia.

La constitució iugoslava establia les diferències entre les nacions constituents, aquelles que tenien dret a república, i les minories nacionals, entre les quals se situaven els albanesos, que no podien considerar-se nacions i no tenien dret a una república ja que s'interpretava que, com en el cas dels albanesos, aquestes minories ja tenien un estat-mare fora de les fronteres iugoslaves; en el cas que ens ocupa, Albània.

Tot i així, les principals minories nacionals, els albanesos i els hongaresos, no foren tractades de forma igualitària en la constitució de 1946. Mentre els hongaresos de la Voivodina, inclosa en la República de Sèrbia, aconseguiren que aquest territori fos considerat com a "província autònoma" de Sèrbia i tingués dret, per tant, a estructures governamentals autònomes amb un cert marge de decisió respecte Belgrad; els albanesos reberen un tracte diametralment oposat.

La minoria nacional albanesa de Iugoslàvia fou dividida entre tres repúbliques diferents: Montenegro, Sèrbia i Macedònia. Els territoris poblats per albanesos, malgrat la continuïtat geogràfica existent entre ells, veien, doncs, com les fronteres de les noves repúbliques els suposaven una divisió afegida. A més Kosova, que agrupava la gran majoria dels albanesos de Iugoslàvia, i que s'integrava a la República de Sèrbia,

⁵⁹ BANAC, Ivo (ed.). *Eastern Europe in Revolution*. Nova York, Cornell University Press, 1992. Pàg. 171.

no rebia en el text constitucional de 1946 la consideració de “província autònoma” sinó de “territori autònom”, un matís important ja que aquesta consideració comportava que les estructures d’administració locals no tenien pràcticament marge de maniobra autònoma respecte de Sèrbia.⁶⁰

A pesar que la constitució establia la igualtat entre els ciutadans, les repúbliques i les nacions de Iugoslàvia, era evident que els albanesos eren els grans perdedors del debat constituent. Amb una població superior a la d’eslovens, montenegrins o macedonis, veien com no únicament se’ls negava el dret a tenir la seva pròpia república sinó que se’ls considerava de forma diferent fins i tot a d’altres minories nacionals, com és el cas de l’hongaresa.

El procés constituent iugoslau comportà després de l’aprovació de la carta magna de 1946 que l’Assemblea Nacional es convertís en Parlament Nacional i que Josip Broz Tito, fos nomenat primer ministre mentre Ivan Ribar era elegit president.

Albània, per la seva part, havia viscut un procés similar al iugoslau que l’havia portat a proclamar, l’11 de gener de 1946, la República Popular d’Albània, amb el dirigent comunista Enver Hoxha com a cap del govern. De fet, els processos d’alliberament nacional iugoslau i albanès havien tingut importants punts en comú i entre les formacions comunistes d’ambdós estats s’havien signat acords estratègics que havien permès enrolar els albanesos de Kosova en el combat antifeixista i que havien comportat que les unitats partisans de l’Exèrcit d’Alliberament Nacional d’Albània, un cop alliberat el seu territori a la fi de 1944, penetressin a Iugoslàvia per combatre amb els partisans iugoslaus contra les tropes nazis que encara romanien en aquest territori.⁶¹

Malgrat l’evident problema que representava Kosova per a les relacions entre Iugoslàvia i Albània, inicialment, l’amistat antifeixista i comunista, serví per l’establiment de relacions formals i intenses entre ambdós països i entre els seus principals dirigents, Tito i Enver Hoxha. Unes relacions que sempre es veurien, però,

⁶⁰ MERTUS, Julie A. *Kosovo. How myths and truths started a war*. Berkeley, University of California Press, 1999. Pàg. 288.

⁶¹ DD.AA. *Albania*. Pàg. 57.

condicionades per l'anòmala situació que representava la presència d'un elevat nombre de població albanesa al si de les fronteres de Iugoslàvia.

Tito-Hoxha, de l'idil·li a la ruptura

La seva ideologia comunista i combat antifeixista que havien dut a terme durant la Segona Guerra Mundial convertí els primers ministres iugoslau, Josip Broz Tito, i albanès, Enver Hoxha, en fermes aliats. Malgrat la qüestió de Kosova, l'afinitat ideològica convertí en un idil·li les relacions entre Tito i Hoxha, i en conseqüència entre Albània i Iugoslàvia.

El novembre de 1946, un cop ja estabilitzades les estructures polítiques en ambdós estats, Albània i Iugoslàvia signaren un acord econòmic que representava l'establiment de relacions formals d'amistat entre ambdós països.⁶²

El mateix 1946, una delegació comunista albanesa viatjà a Belgrad per reunir-se amb dirigents iugoslaus. Al capdavant de l'expedició hi havia el mateix Enver Hoxha, que fou rebut per Tito, amb el qual intercanvià posicions al voltant de diferents qüestions, entre elles, la de Kosova. Tot i que per Enver Hoxha la reunificació dels territoris poblats per albanesos no era una prioritat estratègica el 1946, el cap del govern albanès reivindicà davant del primer ministre iugoslau la sobirania albanesa sobre Kosova. La resposta de Tito als plantejaments d'Hoxha fou, segons els arxius comunistes albanesos, reconèixer la legitimitat de la reivindicació albanesa tot posposant, però, la seva resolució degut a l'equilibri intern que havia de mantenir la Iugoslàvia postbèl·lica. Els informes albanesos sobre la trobada recullen que Tito afirmà textualment: "Kosova i la resta de regions [de Iugoslàvia] habitades per albanesos pertanyen a Albània i les hi retornarem, però no pas ara perquè actualment la reacció gran sèrbia no ho acceptaria".⁶³

⁶² JANDOT, Gabriel. *L'Albanie d'Enver Hoxha (1944-1985)*. Pàg. 325.

⁶³ Aquestes afirmacions es recullen en el dossier "Visita de la delegació albanesa a Iugoslàvia, 1946" que forma part de l'Arxiu Central del Partit del Treball d'Albània (la denominació que el Partit Comunista d'Albània adoptà el 1948). Aquest document es cita en diverses ocasions, entre elles a DD.AA. *Sobre los acontecimientos de Kosova*. Pàg. 52.

La credibilitat que pot atorgar-se al que recullen aquests arxius és relativa i més pel que respecta a la literalitat de les afirmacions de Tito. Certament, és comprensible que el dirigent iugoslau pretengués tranquil·litzar el seu homòleg albanès davant la incòmoda pregunta sobre la situació de Kosova, però és francament difícil d'imaginar que Tito designés la "reacció gran sèrbia" per referir-se als sectors serbis que desitjaven mantenir la sobirania sobre Kosova i més tenint en compte la postura que havien adoptat les incipients estructures polítiques iugoslaves respecte aquesta qüestió.

En qualsevol cas, el contingut de la trobada entre Tito i Hoxha no se centrà en la qüestió de Kosova sinó que feu especial incidència en les relacions albanò-iugoslaves en el marc del context postbèl·lic que caracteritzava ambdós països. La reivindicació de Kosova i de la resta de territoris poblats per albanesos no era una demanda fonamental per a l'executiu comunista albanès malgrat que el seu fort component nacionalista li feia mantenir sempre una postura ambigua en aquest sentit.

Durant els primers anys del mandat d'Enver Hoxha la qüestió de Kosova no centrà de forma especial la vida política albanesa. Entre d'altres coses perquè els territoris albanesos vivien una forta contradicció entre nord i sud. El sud albanès, poblat per toscs i de tradició més modernista, havia estat escenari del naixement del Partit Comunista i bona part dels seus dirigents tenien aquest origen geogràfic (el mateix Enver Hoxha era fill de Gjirokaster, localitat situada al sud d'Albània). El nord, per contra era poblat per gegs, i entre la seva població s'hi mantenien encara estructures clàniques i tradicionalistes, al marge que d'entre les seves files havien sorgit bona part dels elements nacionalistes conservadors que havien col·laborat amb les potències ocupants. Els kosovars, situats al nord, eren gegs i per tant, degut a l'enfrontament que en clau interna vivien les diferents famílies albaneses, l'executiu d'Enver Hoxha mantenia una certa desconfiança respecte la reivindicació de Kosova segurament també influenciat pels estigmes col·laboracionistes que el discurs comunista iugoslau atribuïa als albanokosovars.

Aquesta postura inicial de mantenir la qüestió de Kosova en un segon terme, Enver Hoxha la mantindria fins a la ruptura entre Albània i Iugoslàvia, com a conseqüència de la ruptura prèvia entre Tito i Stalin, és a dir, entre Iugoslàvia i la Unió de Repúbliques

Socialistes Soviètiques. Abans, però, les relacions entre els líders partisans albanès i iugoslau ja havien començat a deteriorar-se com a conseqüència del que Albània percebia com una ambició territorial de Iugoslàvia sobre el seu territori.

Amb la fi de la guerra i la instauració de “democràcies populars” de caràcter socialista en bona part de la península Balcànica, els dirigents de Iugoslàvia i de Bulgària, i en menor mesura d’Albània, es plantejaren la possibilitat de crear una federació balcànica. Georgi Dimitrov, el dirigent comunista búlgar, de gran prestigi al si de la Internacional Comunista, i Josip Broz Tito, signaren l’1 d’agost de 1947 a Bulgària un pacte d’assistència i unió duanera que agrupava Bulgària, Iugoslàvia i també Albània i que era el primer pas cap a la pretesa federació socialista dels Balcans i fins i tot del sud-est europeu, ambicionant agrupar, a més dels estats citats, a Romania, Hongria, Polònia, Txecoslovàquia i una eventual Grècia socialista.⁶⁴

L’acord entre Tito i Dimitrov suscità el rebuig del Kremlin que pressionà per què els comunistes balcànics abandonessin el projecte. Dimitrov, molt proper a Moscou, acatà la decisió de Stalin però Tito es mostrà contrariat per la postura soviètica, que negava qualsevol iniciativa en matèria de política internacional a les democràcies socialistes sota la seva influència, i començaria així a covar-se el conflicte que en escassos mesos acabaria derivant en la ruptura entre Tito i Stalin.

Des d’Albània s’interpretà que el fracàs de la proposta de federació balcànica podia amagar una altra idea: l’ambició territorial de Iugoslàvia sobre Albània. L’amenaça iugoslava fou una constant en el discurs albanès durant el període comunista. Segons aquest punt de vista, Tito ambicionava un acord polític amb Albània que en permetés la seva absorció i que la convertís en la setena república de la Iugoslàvia federal i socialista. En qualsevol cas, aquesta idea fou frontalment rebutjada pel Partit Comunista i per la societat albanesa que mantenia una postura marcadament nacionalista.

El rebuig de Tito a acatar les imposicions soviètiques després que Dimitrov sí que ho hagués fet motivaren l’inici de l’enfrontament entre Stalin i Josip Broz. El fet que l’Exèrcit Roig soviètic no estigués desplegat en territori iugoslau ajudà al desafiament

⁶⁴ CALIC, Maire-Janine. “Européaniser ‘l’autre Europe’” a *Le Monde Diplomatique*, edició francesa, juliol de 1999, pàg. 11.

de Tito. El maig de 1948 el Kremlin acusava obertament de nacionalisme el règim de Tito, i en una carta del 28 de juny del mateix any el Kominform cridava a la revolta dels militants del Partit Comunista de Iugoslàvia contra la línia “revisionista” de Tito.

Després d'aquesta carta, el Partit Comunista d'Albània s'alineà de forma clara amb Moscou i condemnà el Comitè Central del Partit Comunista de Iugoslàvia, tot evidenciant que la ruptura que es forjava entre Belgrad i Moscou comportaria també la ruptura entre Belgrad i Tirana.

L'expulsió dels militants prosoviètics del Comitè Central del Partit Comunista de Iugoslàvia acabà de precipitar els esdeveniments i l'11 d'agost de 1948 es feia oficial la ruptura entre l'URSS i Iugoslàvia ja que el Kremlin feia públic un comunicat en el qual denunciava el “desviacionisme” del règim iugoslau i definia l'estat federal com a “enemic de la Unió Soviètica”.⁶⁵

Iugoslàvia desafià l'URSS i sol·licità ajut a Occident per garantir la defensa del seu territori, un fet que lligat a la no presència de tropes soviètiques a Iugoslàvia evità la intervenció de l'Exèrcit Roig a l'estat balcànic.

La ruptura entre l'URSS i Belgrad, és a dir, entre Tito i Stalin, tingué importants conseqüències al si del comunisme albanès. El PCA, que el novembre de 1948 s'havia convertit en el Partit del Treball d'Albània (PPSH, segons les seves inicials en albanès), visqué una confrontació interna entre els partidaris de la línia iugoslava i els fidels a Moscou, encapçalats per Enver Hoxha. Finalment, i en part pel seu marcat comunisme nacionalista, s'imposà la línia d'Hoxha de fidelitat a Moscou i hostilitat amb Belgrad que acabà amb l'exclusió de Koçi Xoxe, el principal iugoslavista del PPSH, i la posterior purga dels partidaris d'aquesta línia.

El 12 de novembre de 1948 Albània trencava les seves relacions diplomàtiques amb Iugoslàvia. L'idi·li viscut per Tito i Hoxha arran de la guerra contra l'ocupació nazi i feixista havia acabat amb una sonora ruptura que revifaria la rellevància del conflicte de Kosova en les relacions entre ambdós estats.

⁶⁵ OCAÑA, Juan Carlos. “El ‘cisma’ yugoslavo, 1948” in OCAÑA, Juan Carlos. *Historia de las Relaciones Internacionales del Siglo XX*. Internet, Historiasiglo20.org, 2003.

Enver Hoxha, tot i ser clarament partidari d'un comunisme nacional i nacionalista (acusació que Stalin esgrimia contra Tito) es mostrà favorable a la postura soviètica en part pel seu marxisme-leninisme ortodox, però en part també per la seva voluntat de deslliurar-se de la creixent tutela iugoslava sobre els afers albanesos i acabar així amb qualsevol possible ambició territorial que Iugoslàvia pogués tenir sobre Albània.

La ruptura entre Albània i Iugoslàvia tingué importants conseqüències sobre la qüestió de Kosova ja que des d'aleshores el règim de Tirana adoptà una postura de suport més o menys obert a les reivindicacions dels albanokosovars que acabaria condicionant la mateixa evolució del nacionalisme albanès en aquest territori.

La primera resistència albanesa enfront la Iugoslàvia titista

El resultat polític de la Segona Guerra Mundial, que comportà l'annexió de Kosova a Sèrbia i a la nova Iugoslàvia dirigida pel mariscal Tito, suscità el naixement de la primera resistència albanesa que s'oposava a la integració del territori kosovar a Sèrbia. Aquesta resistència s'articulà fonamentalment al voltant del Moviment Nacional Democràtic Albanès (LNDSH, Lëvizjes Nacional Demokratike Shqiptare), un moviment nascut el 1943, encara sota l'ocupació nazi de Kosova, que havia definit un programa on el seu objectiu principal era la constitució d'un estat que agrupés tots els territoris de l'anomenada Albània ètnica, és a dir, totes les terres poblades per albanesos, un fet que comportaria, evidentment, la unificació en un sol estat de Kosova i Albània. Al marge del seus objectius nacionals, que constituïen el nucli ideològic principal del moviment, el LNDSH, defensava també un programa polític democràtic.⁶⁶

El programa polític de la LNDSH fou inspirat per sectors intel·lectuals d'un marcat patriotisme albanès, essent-ne figures significades alguns professors com és el cas d'Ymer Berisha o Ibrahim Kelmendi, a més d'altres professionals liberals coincidents en l'objectiu de la unificació nacional albanesa.

⁶⁶ LNDSH. *Program*. Reproduït a ÇEKU, Ethem. *Mendimi politik i lëvizjes ilegale ne Kosovë 1945-1981*. Pristina, Brezi'81, 2003. Pàg. 105-106.

L'activitat d'aquest moviment, però, no era exclusivament política i plantejava la necessitat d'organitzar una resistència militar per assolir l'objectiu de la unificació de l'Albània ètnica. En aquest sentit, el LNSH organitzà diferents grups armats per tal de combatre per l'assoliment d'aquesta unificació. Els seus combatents participaren activament en els enfrontaments de la Drenica, però també en els que tingueren lloc en d'altres indrets kosovars com fou el cas de Mitrovica.

El LNSH donà peu al naixement d'altres organitzacions que compartien el seu programa polític favorable a la unificació nacional albanesa. La més remarcable d'aquestes fou Besa Shqiptare (Fe Albanesa), creada l'agost de 1945, impulsada, entre d'altres, pel professor Ymer Berisha. Besa Shqiptare nasqué com una organització clandestina que assumí el programa nacional democràtic albanès definit amb anterioritat pel LNSH i s'organitzà en base a petits grups que actuaven, políticament i militarment, contra la dominació sèrbia de Kosova.

A més de Besa Shqiptare, s'organitzaren a Kosova d'altres grups clandestins, com és el cas de Bashkimi Shqiptar (Unió Albanesa), grup que fou desarticulat després de la detenció dels seus escassos membres i del seu processament, el novembre de 1950 a Pristina. Tant Besa Shqiptare com Bashkimi Shqiptar, comptaren amb el suport de l'Albània d'Enver Hoxha que, fonamentalment a través de la Sigurimi, la seva policia política, recolzà les activitats d'aquests petits grups clandestins contra el règim iugoslau, amb qui el poder de Tirana vivia fortament enfrontat des de la ruptura entre Hoxha i Tito.

A aquests grups, s'hi sumaren d'altres estructures clandestines, sovint sense ni tan sols un nom formal, com fou el cas dels grups liderats per Njazi Malokut o Aziz Spahisë, que foren desarticulats i processats durant la dècada dels 50.

L'activitat tant del LNSH com de la resta d'organitzacions clandestines s'estengué fonamentalment durant la segona meitat de la dècada dels 40 i els primers anys 50, conformant els primers nuclis de resistència organitzada contra la Iugoslàvia federal que construïa el mariscal Tito. Els seus membres foren, en conseqüència, la primera fornada de militants del moviment nacional albanès des de la constitució de la segona Iugoslàvia, un moviment que tindria continuïtat al llarg de la segona meitat del segle XX fins a donar naixement, a finals de segle, a l'Exèrcit d'Alliberament de Kosova.

A principis dels anys 50, però, aquest moviment clandestí viuria temps molt difícils amb una organització molt feble i petita, limitada a reduïts grups d'activistes clandestins amb poc marge d'actuació i amb una repressió constant per part de la policia i de l'estament judicial.

La repressió a Kosova

Com ja hem esmentat la ruptura completa entre Albània i Iugoslàvia tingué importants conseqüències per a Kosova. Si fins al 1948 les autoritats sèrbies i federals iugoslaves ja desconfiaven de la lleialtat dels albanokosovars envers l'estat iugoslau, a partir d'aquest any la desconfiança es multiplicà condicionada per l'enfrontament obert que entre Albània i Iugoslàvia es produïa a tots els nivells.

Aquesta situació accentuà la política repressiva contra els albanesos de Kosova, que ja eren obertament acusats de "traïdors" a Iugoslàvia per tenir "vel·leitats secessionistes" i per desitjar la seva unió amb "l'enemiga" Albània. La política repressiva que durant els anys 50 es dugué a terme a Kosova estigué personificada pel ministre de l'Interior del govern iugoslau Aleksandar Rankovic. Rankovic decidí governar Kosova amb mà de ferro i hi implantà, *de facto*, un estat policial fonamentat en la repressió contra qualsevol tipus de manifestació nacionalista albanesa.

La repressió contra els albanesos a Kosova no es manifestava, però, únicament mitjançant mètodes policials sinó que tenia formes molt més subtils però molt més útils i cruents. Només cal donar un cop d'ull a la composició del Partit Comunista o dels òrgans administratius per comprovar la marginació a la qual estava sotmesa la població albanesa. El 1953, per exemple, els serbis i montenegrins representaven un 20% de la població total de Kosova i per contra aportaven un 50% dels membres del Partit i un 68% dels càrrecs administratius i de direcció de l'Estat en territori kosovar.⁶⁷ Aquesta situació implicava que el Partit estigués dirigit pels serbomontenegrins, tot i que aquests representaven una minoria, i el que encara és més greu, que la representació de l'administració i la direcció de l'Estat iugoslau a Kosova hagués exclòs

⁶⁷ TAIBO, Carlos. *Guerra en Kosova. Un estudio sobre la ingeniería del odio*. Madrid, Los Libros de la Catarata, 2001. Pàg. 48.

de forma evident una participació significativa de la població albanesa que en conseqüència veia com una minoria gaudia dels privilegis del poder exercit contra la majoria de la població del territori.

A aquesta repressió institucionalitzada s'hi afegí la debilitat econòmica endèmica que vivia Kosova. A diferència de la resta de Iugoslàvia, que creixia gairebé a un ritme exponencial, Kosova a penes fou industrialitzada i la seva activitat industrial es concentrà bàsicament en les mines i els complexos hidroelèctrics destinats a abastar a la resta de Iugoslàvia. Aquesta debilitat econòmica i la marginació en la qual vivia la població albanesa provocà que des de 1948 es produís un important èxode de famílies albaneses cap a Turquia, un èxode econòmic que no afectà únicament als albanesos sinó que també provocà la migració de població sèrbia cap a zones de Iugoslàvia econòmicament més desenvolupades. La signatura d'un acord entre Iugoslàvia i Turquia, el 1953, per retorn dels "turcs" iugoslaus facilità l'èxode albanès cap al Bòsfor davant les nul·les perspectives de prosperitat que les polítiques desenvolupades a Kosova oferien a la població albanesa.

El triangle format per la repressió policial, la marginació política i administrativa, i la debilitat econòmica, oferien ben poques perspectives a una població albanesa que començà a organitzar les primeres protestes per denunciar aquesta situació.

De forma paral·lela a aquestes protestes hi hagué, durant els anys 1955 i 1956, la voluntat d'organitzar una fugida massiva d'albanesos a Turquia per tal d'organitzar-hi una resistència militar amb l'objectiu d'alliberar Kosova per les armes.⁶⁸ El projecte de lluita armada no cristal·litzà i a Kosova hi continuava regnant la política repressiva de Rankovic que s'escenificava a la perfecció en la UDBA, l'acrònim serbocroat de la policia secreta iugoslava.

Com a conseqüència de l'enfrontament de Iugoslàvia amb l'Albània d'Enver Hoxha, Rankovic i la UDBA sospitaven que Hoxha havia infiltrat nombrosos agents en territori kosovar amb l'objectiu de sabotejar l'estat iugoslau, el que comportà que la població

⁶⁸ QOSJA, Rexhep. *La Question albanaise*. Pàg. 284.

albanesa de Kosova fos contemplada en la seva globalitat com un enemic potencial de l'estat iugoslau, com una cinquena columna en favor d'Albània.⁶⁹

Des de 1948, i amb el vist-i-plau d'Aleksandar Rankovic, segurament un dels predecessors de la política nacionalista sèrbia incendiària que posteriorment adoptaria Milosevic, la UDBA generalitzà el seu control sobre la població albanesa de Kosova requisant-li totes les armes en operacions que comportaven un setge sobre petites poblacions a més de violents interrogatoris on sovint s'utilitzava la tortura contra els interrogats.

El punt àlgid de la repressió de Rankovic i els seus homes contra Kosova arribà el 1956 amb el conegut com a "judici de Prizren". La UDBA arrestà un nombrós grup d'albanokosovars sota l'acusació de formar una xarxa d'espies infiltrada a Kosova que operava en favor dels interessos d'Albània des de 1950. La suposada xarxa abarcava albanesos membres del Partit Comunista Iugoslau, i suposadament, fins i tot familiars dels càrrecs de més alta responsabilitat ostentats per albanesos dins de Iugoslàvia. El procés fou un intent de Rankovic per criminalitzar tota la població albanesa de Kosova i justificar la seva política repressiva en aquest territori.

El procés, que tingué lloc a Prizren durant els mesos de juny i juliol de 1956, no presentà cap evidència contra els 9 acusats (entre els quals hi havia membres del Partit, editors i sobretot camperols) i tot i així aquests foren condemnats a dures sentències de presó en base únicament als testimonis orals. Rankovic pretenia, amb les dures sentències, escarmentar als albanesos de Kosova i evitar qualsevol temptativa d'articular la dissidència política nacionalista albanesa.

El "judici de Prizren" i la dura sentència que en resultà, eren una mesura repressiva de caràcter judicial que completava l'escenari que es dibuixava a Kosova durant els anys 50. Prèviament, el 1953, l'estat iugoslau havia adoptat mesures centralitzadores tot abolint el Consell de les Nacions, per la qual cosa els poders constitucionals de Kosova i també de la Voivodina foren delegats a la República de Sèrbia. L'objectiu d'aquesta

⁶⁹ MALCOLM, Noel. *Kosovo: A short history*. Pàg. 320.

modificació era restar autonomia a les províncies i a les repúbliques i enfortir l'administració central de Iugoslàvia.⁷⁰

El context general dels anys 50 era, doncs, de franca hostilitat cap als albanesos de Kosova, acusats de ser enemics de Iugoslàvia i marginats d'una administració que, tot i excloure'ls, encara pretenia centralitzar tot el poder en l'estat central iugoslau.

En aquest context d'hostilitat contra la població albanesa sorgiren les primeres denúncies que se situaren a l'origen del naixement del nacionalisme albanès modern. Adem Demaçi, que es convertiria en una de les principals figures del nacionalisme albanès i que el 1999 acabaria essent designat com a portaveu de l'Exèrcit d'Alliberament de Kosova, publicà durant la segona meitat dels anys 50 diversos textos que denunciaven aquesta situació i que cridaven a la resistència contra l'administració sèrbia. La publicació d'aquestes proclames li valgué a Demaçi la detenció sota l'acusació de "propaganda hostil" contra el règim iugoslau. En un judici celebrat el 1958, Adem Demaçi fou condemnat a 3 anys de presó, sentència que el convertí en un símbol per a l'incipient moviment nacionalista albanès.

⁷⁰ MERTUS, Julie A. *Kosovo. How myths and truths started a war*. Pàg. 289.

V. EL MOVIMENT NACIONAL ALBANÈS DINS LA IUGOSLÀVIA TITISTA

L'emergència de noves organitzacions clandestines

Després d'una primera fornada d'organitzacions clandestines albaneses, on la més significativa fou el Moviment Nacional Democràtic Albanès, el LNDSH; la segona meitat de la dècada dels 50 veié néixer una nova onada d'estructures polítiques clandestines que renovaren el moviment nacional malgrat mantenir-ne l'objectiu polític fonamental: la unificació del poble albanès en un únic estat.

La feblesa estructural que anaren adquirint tant el LNDSH com Besa Shqiptare i la resta d'estructures clandestines provocà que aquestes organitzacions tinguessin una activitat pràcticament nul·la a mitjans de la dècada dels 50. Aquesta situació propicià el sorgiment de noves estructures organitzatives que compartien l'objectiu de la unificació nacional albanesa.

La primavera de 1957 es fundava, sota l'auspici de Metush Krasniqi, el Partit Revolucionari per a la Unificació de les Terres Albaneses amb la Terra Mare (Partia Revolucionare për Bashkimin e Tokave Shiptare me Tokën Amë), anomenat també en ocasions Partit Revolucionari per a la Unificació de les Terres Albaneses amb l'Estat Mare. L'organització impulsada per Krasniqi sorgia en un context marcadament influenciat per l'ideologia marxista-leninista, no en va el comunisme era al poder tant a Albània, de la mà d'Enver Hoxha i el Partit del Treball; com a Iugoslàvia, de la mà de Tito i la Lliga dels Comunistes. Aquesta qüestió marcaria profundament l'evolució del moviment albanès clandestí ja que aquest es reclamaria d'ideologia marxista-leninista, sovint afí a les posicions definides per Enver Hoxha. L'organització impulsada per Krasniqi es considerava una organització de caràcter revolucionari, inspirada per la doctrina política marxista vigent en aquella època.

Tot i així, el perfil ideològic revolucionari no constituirà el cos central de la definició política del partit, que serà marcadament nacional. Metush Krasniqi expressarà el seu disgust per la situació política que viu el poble albanès al si de la República Popular i Federal de Iugoslàvia. Krasniqi i el seu partit seran especialment crítics amb la divisió a la qual ha estat sotmès el poble albanès i amb les fronteres que se li han imposat, una

divisió que al seu entendre no és únicament física sinó també moral. Com el nom mateix del partit indica, el seu objectiu fonamental serà la unificació de la població albanesa en un únic estat.

En aquest sentit, el Partit Revolucionari per a la Unificació de les Terres Albaneses amb la Terra Mare estructurarà un programa polític on els principals principis que guiaran la seva activitat seran l'assoliment de la llibertat del poble albanès en aquells territoris que, com Kosova, estan sota dominació d'altres estats; i la unificació nacional dels albanesos amb el seu estat-mare d'Albània.⁷¹

El partit desenvoluparà una intensa activitat propagandística favorable a la unificació amb Albània en diferents territoris poblats per albanesos. De fet, serà actiu en diferents poblacions de Kosova, de Macedònia i del sud de Sèrbia, on difondrà el seu discurs favorable a la unificació nacional albanesa.

El partit, tal i com reconeixerà en els seus estatuts, no limitarà la seva activitat a l'àmbit estrictament polític i contemplarà l'impuls d'una activitat armada mitjançant la creació de la Brigada dels Combatents Albanesos, amb l'objectiu de combatre per l'alliberament i la unificació nacional. L'activitat armada, però, fou pràcticament inexistent, un fet que no lliurà als membres del partit d'una repressió que no distingia entre la dissidència estrictament política i la dissidència político-militar.

L'escassa militància amb la qual comptava el partit propicià que aquest quedés pràcticament desarticulat després de les detencions del 3 de novembre de 1958. En aquesta data, la policia macedònia arrestava Metush Krasniqi i els seus principals companys de militància en una operació contra l'organització clandestina. Els detinguts foren objecte, mesos després, d'un procés polític que deixà sense activitat el partit. El 7 de març de 1959, Krasniqi i els seus companys eren processats a Gjilan sota l'acusació "d'activitats contra l'estat". La sentència del procés 19/59 comportà la condemna de Metush Krasniqi a 18 anys de presó, i dels seus companys Marko Gashi i

⁷¹ ÇEKU, Ethem. *Mendimi politik i lëvizjes ilegale ne Kosovë 1945-1981*. Pàg. 140-146.

Sejdi Kryeziu a 10 anys i 2 mesos.⁷² La resta de processats reberen sentències inferiors, que, tot i així, deixaren el partit absolutament desarticulat.

Amb l'activitat de l'organització completament extingida, Metush Krasniqi fou amnistiada el 1966, vuit anys després del seu arrest a Macedònia.

Pocs anys després de la constitució del partit de Krasniqi, naixia una nova organització amb uns objectius pràcticament calcats als del Partit Revolucionari per a la Unificació de les Terres Albaneses amb la Terra Mare. Era el Comitè Revolucionari per a la Unificació de Kosova amb Albània (Komiteti Revolucionar për Bashkimin e Kosovës me Shqipërinë) que sorgí el 1960 impulsat per un grup de camperols liderats per Ali Aliu, Ramadan Hoxha i Kadri Halimi.

Aquest Comitè nasqué després de la constatació, per part del seu grup fundador, de la situació de marginació en la qual vivien els albanesos a Iugoslàvia, exposats, al seu entendre, al terror esclau i a un clima de repressió especialment intens durant els anys 50. Amb l'objectiu d'acabar amb la marginació i la repressió, Aliu i els seus companys impulsaren la creació d'una organització clandestina i il·legal partidària de la unificació nacional de tots els territoris albanesos amb l'estat d'Albània.

El Comitè Revolucionari per a la Unificació de Kosova amb Albània, malgrat la seva escassa militància, ambicionava tenir activitat en tots els territoris albanesos sota domini iugoslau, on pretenia agrupar els sectors populars albanesos, els represaliats polítics i els enemics declarats del règim iugoslau. Els principis del seu programa polític eren l'alliberament i la unificació nacional, és a dir, la constitució d'un únic estat que agrupés tota la població albanesa. "No acceptem la divisió nacional", era una de les seves principals consignes programàtiques i, en conseqüència, el que pretenia era acabar amb aquesta divisió mitjançant la unió de totes les terres albaneses en un sol estat.⁷³

El Comitè Revolucionari basà el seu combat en favor de la unificació nacional albanesa en els principis de la Lliga albanesa de Prizren, de la Lliga de Peja, i de la Conferència de

⁷² La resolució judicial contra Krasniqi i els seus companys es troba reproduïda a ÇEKU, Ethem. *Shekulli i ilegales. Proceset gjyqësore kundër ilegales ne Kosovë. Dokumente*. Pristina, Brezi'81, 2004. Pàg. 268-331.

⁷³ HALIMI, Kadri. *Shkëndija e lirisë*. Pristina, 1995. Pàg. 32-37.

Bujan, celebrada pels partisans comunistes albanesos durant l'ocupació nazi i que havia reconegut el dret de Kosova a decidir el seu futur, i per tant, el seu dret a unir-se a Albània, un cop acabada la contesa bèl·lica.

A l'igual que les organitzacions que l'havien precedit en la lluita clandestina, el Comitè Revolucionari per a la Unificació de Kosova amb Albània no es plantejà limitar el seu combat al l'àmbit estrictament polític sinó que intentà formar unes forces militars que havien d'estar encapçalades per Zeqir Hajrizi. Aquestes forces armades del Comitè Revolucionari planejaren accions, sobretot, a Presheva i Bujanovac, al sud de Sèrbia, que no arribarien, però, a executar-se. De fet, les activitats del Comitè Revolucionari tingueren una vida més aviat efímera ja que el 19 de setembre de 1961, després de ser arrestats, els seus principals dirigents foren processats i condemnats a dures penes de presó. Ali Aliu i Ramadan Hoxha reberen una condemna a 8 anys de reclusió, mentre que Kadri Halimi era sentenciat a 7 anys i 6 mesos de presó.

Malgrat tenir una implantació limitada i una durada efímera com a conseqüència de la repressió, tant el Partit Revolucionari per a la Unificació de les Terres Albaneses amb la Terra Mare com el Comitè Revolucionari per a la Unificació de Kosova amb Albània, tingueren un paper important en la revifalla organitzativa del moviment nacional albanès clandestí, ja que establiren les primeres estructures organitzades després d'un període molt difícil per al nacionalisme albanès com havien estat els primers anys de la dècada dels 50. Juntament amb ells, emergia la figura d'Adem Demaçi, empresonat el 1958, i que començava a convertir-se en el referent visible d'aquest moviment nacional que havia de sobreviure en la clandestinitat i la il·legalitat.

Demaçi i el Moviment Revolucionari per a la Unificació dels Albanesos

La dècada dels 50 estigué marcada a Kosova per la repressió dirigida per Aleksandar Rankovic. El ministre serbi pregonava un discurs ferotgement antialbanès i al voltant de la seva figura s'articulà, el 1956, el conegut com a Club de Rankovic. Aquest grup, encapçalat pel mateix ministre de l'interior, defensà la deportació a Turquia de la població albanesa de Iugoslàvia i assolí una influència notable en alguns cercles de poder de Belgrad.

Els propòsits racistes de Rankovic suscitaron el rebuig de la població albanesa, i entre les oposicions al ministre iugoslau destacà la d'Adem Demaçi que, des de 1956, començà a realitzar escrits crítics amb el sistema iugoslau i amb les posicions del Club de Rankovic, reclamant la unificació nacional albanesa. El 1957, els propòsits de Demaçi assoliren una major difusió i foren més ben compresos per la població albanesa de Kosova i de la resta de Iugoslàvia, que començà a considerar-lo un referent polític.

Adem Demaçi augmentà la seva hostilitat contra el sistema iugoslau fins al punt de plantejar-se l'organització d'estructures il·legals, a imatge del Partit Revolucionari per a la Unificació de les Terres Albaneses amb la Terra Mare i del Comitè Revolucionari per a la Unificació de Kosova amb Albània. Els propòsits polítics mantinguts per Demaçi li valgueren el fet de ser perseguit per la UDBA, primer a escala local, i posteriorment a nivell federal. Com a conseqüència d'aquesta persecució política, Adem Demaçi fou detingut i acusat "d'activitats subversives contra Iugoslàvia", fet que comportà el seu processament, la seva condemna i el seu ingrés a presó entre els anys 1958 i 1961.

L'empresonament de Demaçi fou degut exclusivament a un delictes d'opinió: foren les seves posicions polítiques les que motivaren la seva condemna. Durant aquests primers tres anys de presó (cal tenir present que Adem Demaçi serà empresonat de nou entre 1964 i 1974, i entre 1975 i 1990), Demaçi continuà escrivint textos i reflexionant sobre la necessitat d'articular un moviment polític que organitzés els albanesos de Kosova en base a l'objectiu de la unificació nacional, un fet prioritari per a ell un cop alliberat, l'any 1961.

L'estada a la presó evidencià, a ulls d'Adem Demaçi, la necessitat d'organitzar la dissidència albanesa a Iugoslàvia. Aquesta idea, afegit a la legitimitat que havia donat a Demaçi el fet de convertir-se en un insigne pres polític, motivà el naixement d'una nova organització política clandestina que defensava la unificació nacional del poble albanès com a objectiu prioritari.

Des de 1961, Adem Demaçi començà a treballar en la constitució del que seria el Moviment Revolucionari per a la Unificació dels Albanesos (LRBSh, Lëvizja Revolucionare për Bashkimin e Sqiptarëve). Des de la presó, Demaçi ja havia redactat alguns textos que posteriorment servien de base ideològica al nou moviment, però

des de la seva posada en llibertat havia intensificat la seva activitat il·legal amb l'objectiu de donar naixement a aquesta nova organització.

Adem Demaçi treballà en la redacció dels estatuts i del programa polític del LRBSH amb Ramadan Shala, a la localitat de Peja. Entre els dos establiren les bases ideològiques i organitzatives del nou moviment. El programa del LRBSH tenia els següents punts fonamentals:

“1) El primer i últim objectiu del nostre moviment és assegurar el dret a l'AUTODETERMINACIÓ per SEPARAR els territoris poblats per una majoria albanesa i que actualment es troben sota l'administració de Iugoslàvia. És a dir, el primer i últim objectiu del nostre Moviment és l'ALLIBERAMENT de les terres albaneses ocupades per Iugoslàvia i la unificació d'aquestes amb la seva terra mare, Albània.

2) El nostre Moviment, per aconseguir aquest objectiu, utilitzarà tots els mitjans i les eines que estiguin al seu abast: mitjans politico-propagandístics, mitjans pacífics i fins i tot mitjans no pacífics com la lluita armada i l'alçament popular.

3) Per a la realització del dret obligat del poble albanès a l'alliberament i la unificació, el nostre MOVIMENT acceptarà amb molta alegria cada ajuda i recolzament sincer, material i moral, vingui d'on i de qui vingui.

4) El nostre Moviment no condueix la seva activitat i la seva lluita contra Iugoslàvia i el seu sistema sinó que les activitats i la lluita continuaran fins alliberar i unificar les terres albaneses ocupades per Iugoslàvia.

5) Ser membre del Moviment vol dir que lluitis amb carn i ossos, vol dir que donis la teva vida i la teva riquesa per l'alliberament i la unificació albanesa.”⁷⁴

El programa polític del LRBSH se centrava en l'alliberament nacional del poble albanès sotmès per Iugoslàvia i en la seva unificació amb l'estat d'Albània. A nivell metodològic, el LRBSH no renunciava a cap forma de lluita per a l'assoliment d'aquest objectiu i contemplava la utilització tant de mitjans polítics i pacífics com de la lluita armada.

Demaçi havia definit una lluita a llarg termini i en el mateix programa reconeixia haver plantejat “una lluita vasta i extensa”, depenent “de la correlació de forces existent en

⁷⁴ Arxiu de Kosova. “Statuti dhe programi i LRBSH-së” *Dossier Demaçi 1958-1975*.

tot moment amb Iugoslàvia". Tàcticament, i no sense una mica d'ingenuïtat, Demaçi i Shaba havien inclòs en el programa la necessitat dels militants del LRBSH de "no dormir en cap moment", de "treballar avui i no demà", en una mostra del sacrifici que al seu entendre exigia la seva causa.

Després del procés d'elaboració del programa polític i de la forma organitzativa, el LRBSH es constituïa formalment el setembre de 1963. El Moviment Revolucionari per a la Unificació dels Albanesos es convertiria en la principal referència clandestina del moviment albanès a Kosova. Des del punt de vista organitzatiu, en haver d'actuar clandestinament, el LRBSH s'estructurà en comitès locals, sovint amb pocs membres degut al rigor de l'activitat política clandestina.

Des del punt de vista ideològic, i, evidentment, tenint present que el seu principal objectiu era l'alliberament i la unificació nacional, el LRBSH es considerava un moviment revolucionari, d'arrel marxista-leninista, i recolzava la política comunista ortodoxa desenvolupada a Albània per Enver Hoxha. No en va, l'organització reclamava la unificació de tots els albanesos a l'estat comunista albanès liderat per Hoxha.

El naixement del LRBSH marcà una fita important en la història del moviment nacionalista albanès a Kosova. El LRBSH no era la primera organització clandestina que naixia després de la Segona Guerra Mundial, però, segurament degut a la rellevància d'Adem Demaçi, sí que fou la més important i la que assolí una major notorietat entre la població albanesa. En certa forma, el LRBSH establí les bases d'un nou moviment nacional albanès, que, a finals del segle XX, acabaria derivant en el naixement de l'Exèrcit d'Alliberament de Kosova.

Aquest nou nacionalisme estava caracteritzat per la seva voluntat de reunificar la població albanesa en un sol estat i per la seva ideologia marxista-leninista, doctrina adoptada per la influència que l'Albània enverista exercia sobre els sectors kosovars més revolucionaris.

La resposta sèrbia a la iniciativa de Demaçi no es feu esperar. Si bé la dècada dels 60 pot considerar-se com un període de distensió en el territori kosovar, les autoritats comunistes iugoslaves, encara plenament immerses en el seu enfrontament amb Albània, no es mostraren disposades a tolerar l'existència d'una organització que

pregonava la unificació amb Albània i que defensava l'ortodòxia marxista d'Hoxha enfront del socialisme autogestionari iugoslau que representava Tito. Així doncs, per bé que, com veurem posteriorment, durant la dècada dels 60 es toleraren certes expressions nacionalistes albaneses a Kosova, Demaçi fou detingut novament l'any 1964, i empresonat sota acusacions similars a les que l'havien dut a la presó l'any 1958. En aquesta ocasió, Demaçi restaria empresonat fins el 1974, un fet que el convertiria en un símbol de la lluita nacionalista albanesa i que serviria per legitimar i expandir el LRBSH i el discurs que aquest pregonava.

De fet, Demaçi no fou l'únic integrant del LRBSH a ésser víctima de la repressió política iugoslava, sinó que foren nombrosos, al llarg dels anys 60, els processos contra grups d'integrants del moviment, que foren sovint condemnats a llargues penes de presó per delictes d'opinió

La primavera nacionalista

La primavera nacionalista que es visqué a Kosova un cop arribada la dècada dels 60, no tingué, però, a Demaçi i la seva opció rupturista com a principals protagonistes. En aquella època, el nacionalisme comunista i independentista de Demaçi no era ni de bon tros majoritari entre la població albanokosovar, una població que començà a veure de bons ulls les reformes que endegà a Kosova l'estat iugoslau durant els 60 i que es concretaren bàsicament en dues iniciatives.

La primera tingué lloc l'any 1963 quan Sèrbia i Iugoslàvia es dotaren d'una constitució centralista que no permetia la representació directa de Kosova als organismes federals. Tot i el centralisme de les reformes desenvolupades, aquestes modificaren l'estatut de Kosova i passaren la consideració legal d'aquest territori de "regió" a "província", un fet que representava una lleugera millora que encara estava, però, molt lluny de les ambicions kosovars.

Si bé és cert que aquesta mesura fou més aviat simbòlica i que el pes específic de Kosova dins la Iugoslàvia federal continuà essent gairebé nul i sempre vehiculat a través de Sèrbia, el 1966 es produïa una segona iniciativa que canviaria radicalment l'escenari de repressió policial que havia viscut fins aleshores Kosova. Aleksandar

Rankovic, el polèmic ministre de l'Interior que havia dut a terme una política policial marcadament antialbanesa, era forçat a dimitir pel president Tito. A més d'aprovar la seva destitució, el sisè plenari del Comitè Central de la Lliga dels Comunistes de Sèrbia condemnà i censurà "l'actuació d'alguns sectors de l'aparell de seguretat de l'estat per dur a terme actituds discriminatòries i pràctiques il·legals completament contràries al programa de la Lliga dels Comunistes de Iugoslàvia i a la Constitució iugoslava".⁷⁵ Aquesta declaració representava, per primer cop, la condemna de la política de discriminació dels albanesos desenvolupada per les autoritats sèrbies i iugoslaves i juntament amb el cessament de Rankovic havia de comportar canvis substancials en la situació política de Kosova.

La destitució de Rankovic i la censura de la discriminació dels albanesos anaren acompanyades, el mateix 1966, per l'adopció de mesures descentralitzadores que, aquest cop sí, atorgaren un cert nivell de decisió a les províncies autònomes, estatut que Kosova havia assolit formalment amb la reforma constitucional de 1963.

Darrera de la destitució de Rankovic quedava un bagatge repressiu molt dur per a la població albanesa de Iugoslàvia. Una dada evidencia aquest fet: de 1952 a 1966 més de 450.000 albanesos foren expatriats de Iugoslàvia en direcció a Turquia. El cessament de Rankovic permetia respirar de nou a la comunitat albanesa de Iugoslàvia i el principi de descentralització assumit per Tito li havia de permetre un cert desenvolupament fins aleshores aturat per les pràctiques discriminatòries de les autoritats sèrbies.

A partir de 1966 es feren certes concessions als albanesos de Kosova. El març de 1967, Tito visitava per primera vegada Kosova en 16 anys i, en una declaració molt eloqüent, criticava obertament les condicions de vida de la província: "No es pot parlar d'igualtat de drets quan els serbis tenen preferència a les fàbriques i els albanesos són rebutjats encara que tinguin la mateixa o una millor qualificació".⁷⁶

A les declaracions de Tito s'hi afegiren d'altres mesures concretes que tenien com a objectiu satisfer algunes de les reivindicacions dels albanokosovars. Així, doncs, el 1968 s'abolia la denominació de la província com a "Kosovo-Metohija" o "Kosmet", un nom

⁷⁵ HONDIUS, Fritz. *The Yugoslav Community of Nations*. La Haia, Mouton, 1968. Pàg. 19

⁷⁶ MALCOLM, Noel. *Kosovo: A short history*. Pàg. 324.

que indignava als albanesos, i passava a adoptar-se el nom de “Kosovo”. A més, es reconeixia a les províncies autònomes com a “comunitats socio-polítiques”. A aquestes mesures s’hi afegiria el 1969, l’autorització als albanesos de Kosova d’utilitzar la bandera d’Albània com a símbol de la seva comunitat nacional, un gest inusual i de gran importància simbòlica que semblava contradictori amb les tradicionals acusacions que Belgrad havia llençat contra els nacionalistes albanesos acusant-los de secessionistes i de nacionalistes irredempts ufanosos per unificar el seu territori al d’Albània.

L’any que marcà un important punt d’inflexió en la situació política de Kosova fou el 1968. Durant el mes de febrer, els condemnats durant el “procés de Prizren” de 1956 foren públicament rehabilitats i es condemnà la política repressiva que la policia secreta iugoslava havia realitzat contra els albanesos. Aquesta rehabilitació, juntament amb les altres mesures que anaren encaminades a satisfer les reivindicacions albaneses, possibilità el naixement d’una veritable primavera nacionalista a Kosova. Durant l’estiu de 1968 se succeïren els debats ideològics al si de la comunitat albanesa. Demaçi i el seu LRBSH ja havien deixat clara la seva postura: un marxisme-leninisme ortodox i la voluntat d’unificació de Kosova amb Albània. Tot i això, la posició de Demaçi, malgrat la seva aurèola de màrtir, continuava essent minoritària. Per contra, diversos sectors socials i polítics de Kosova, molts d’ells vinculats a la oficialista Lliga dels Comunistes, defensaren per primer cop l’estatut de república per a Kosova. Era una via intermitja entre la integració a Sèrbia que defensaven els nacionalistes serbis i la secessió i la integració amb Albània que pregonaven Demaçi i el seu grup.

En aquest sentit, l’estiu de 1968, Kosova fou l’escenari de la creació d’una comissió, presidida per Fadil Hoxha, un dels pioners del moviment partisà kosovar, que tenia com a objectiu proposar canvis constitucionals per a la regió. La comissió recollí bona part de les reivindicacions creixents dels sectors socials kosovars, concretades en la revindicació de l’estatut de república. El 16 d’agost de 1968, en una reunió a Gjakova, la comissió acordà reclamar el següent:

“1. Una constitució de la República Socialista i Federal de Iugoslàvia que reconegui els albanesos com a nació.

2. Una constitució i una llei que garanteixin la utilització de la bandera nacional albanesa.
3. Que les terres de Kosova s'anomenin República de Kosova.⁷⁷

Malgrat la proposta de la comissió, la reivindicació de l'estatut de República per a Kosova no fou assumit per la Lliga dels Comunistes de Kosova, que defensà públicament la necessitat de dotar la província d'una major autonomia, sense arribar però a reivindicar l'estatut de república.

La primavera nacionalista que durant l'estiu havia sacsejat els ambients intel·lectuals kosovars es convertí en una reivindicació popular durant els mesos de novembre i desembre de 1968. A l'igual que succeïa arreu d'Europa, on els joves, emmirallats per la revolta francesa de maig, sortien de forma massiva als carrers, Kosova també fou escenari d'una revolta juvenil que tingué un marcat caràcter nacionalista.

Les mobilitzacions del 68 kosovar s'iniciaren el 6 d'octubre de 1968, quan milers de joves prengueren els carrers de Prizren, Peja i Gjakova. Les manifestacions s'estengueren quan el 27 de novembre, la vigília de la celebració del Dia de la Independència Nacional d'Albània i del Dia de l'Alliberament de Kosova, desenes de ciutats kosovars sortiren al carrer, entre elles Pristina, la capital. Les manifestacions de novembre de 1968 es realitzaren al crit de "Kosova República!" i deixaren un balanç de com a mínim una persona morta i desenes de ferides.⁷⁸ A la reivindicació de l'estatut de república, que per primera vegada es demanava en manifestacions populars als carrers, s'hi afegiren d'altres consignes que reivindicaven una universitat per a Kosova, la fi de la política colonial sèrbia, o que lloaven a Albània i a Enver Hoxha.⁷⁹ Evidentment, per les consignes manifestades, els sectors més revolucionaris del

⁷⁷ Arxiu de Kosova. *Buletini Informativ*. Pristina, agost de 1968.

⁷⁸ MERTUS, Julie A. *Kosovo. How myths and truths started a war*. Pàg. 290.

⁷⁹ Al marge del popular "Kosova república", algunes de les consignes repetides durant les mobilitzacions kosovars de 1968 foren les següents: "Volem l'autodeterminació fins a la separació", "Volem la unificació de les terres poblades per albanesos amb Kosova", "Fora la política colonialista sobre Kosova", "Pels nostres drets vessarem la nostra sang", "Que ningú jugui amb la nostra sort", "La Lluita d'Alliberament Nacional [referint-se al combat partisà durant la Segona Guerra Mundial] no va portar igualtat total", "Volem constitució", "Volem universitat", i "Llibertat pels presos polítics". Citades a ÇEKU, Ethem. *Mendimi politik i lëvizjes ilegale ne Kosovë 1945-1981*. Pàg. 170.

nacionalisme kosovar, entre ells el LRBSH de Demaçi, tingueren un paper fonamental en el desenvolupament de les manifestacions que estigueren encapçalades per una avantguarda estudiantil força més procliu a les tesis de Demaçi que no pas els sectors nacionalistes albanesos de la Lliga dels Comunistes de Kosova que també participaren en les mobilitzacions.

Tot i que les manifestacions deixaren el balanç d'un mort, desenes de ferits i 44 sentències de presó contra militants nacionalistes albanesos, la resposta iugoslava fou força més conciliadora del que s'hauria pogut preveure. Tito insistí en la política descentralitzadora que havia pregonat i els anys següents a la revolta adoptà diverses mesures destinades a satisfer les reivindicacions dels manifestants, entre elles la referent a l'ús de la bandera albanesa.

Les mobilitzacions de 1968, a més d'afectar el debat sobre la condició jurídica i política de Kosova, reforçaren el moviment nacional clandestí, representat pel LRBSH, que havia estat protagonista actiu de les manifestacions, i que com a conseqüència d'aquests fets augmentà notablement la seva popularitat i la seva militància.

El 1970 es produiria un altre fet que també seria determinant per la posterior evolució del moviment nacionalista albanès. Aquell any es creava la Universitat de Pristina, la primera universitat de Kosova, un fet àmpliament reivindicat pel moviment nacionalista. La universitat, que agrupava els diferents ensenyaments superiors existents a Pristina i dependents fins aleshores de la Universitat de Belgrad, instaurava un model d'ensenyament bilingüe, en albanès i en serbocroat. La introducció de l'albanès en l'ensenyament superior provocà l'arribada de nombrosos professors procedents d'Albània i l'autorització de la utilització de llibres de text procedents de Tirana. En pocs anys, la Universitat de Pristina va créixer de forma exponencial i es convertí en el símbol de l'auge de la comunitat albanesa que començava a ocupar llocs de responsabilitat i a tenir una proporció al si de la Lliga dels Comunistes i de l'administració més d'acord amb el percentatge de població de la seva comunitat.

Però al marge de facilitar l'accés a la formació superior de la població albanesa, la Universitat de Pristina es convertí en el principal focus de difusió de pensament nacionalista. Ràpidament els joves que havien protagonitzat la revolta de novembre de

1968 es convertiren en un actor important de la vida universitària i utilitzaren aquesta plataforma per difondre la seva ideologia rupturista.

La primavera nacionalista albanesa de Kosova havia donat els seus fruits i la reivindicació de l'estatut de república per a Kosova continuava flotant en l'ambient. El canvi constitucional de 1974, sense arribar a concedir a Kosova l'estatut de república, representaria l'estatut d'autonomia més ampli del qual els kosovars havien gaudit fins aleshores dins de Iugoslàvia.

La reforma constitucional iugoslava de 1974

L'important canvi constitucional de 1974 tingué el seu preludi l'any 1971 quan una reforma del text constitucional vigent aleshores atorgà a les províncies autònomes (és a dir, a Kosova i a la Voivodina) un estatut pràcticament igual al de les repúbliques en matèria de presa de decisions de caràcter econòmic i fins i tot en matèria de política exterior. El més important d'aquesta reforma era, però, que es considerava la Presidència federal de Iugoslàvia com un organisme col·lectiu format per dos representants de cadascuna de les repúbliques i un de cada província autònoma. Aquesta era fonamentalment la gran aportació que realitzà la reforma de 1971, la d'incorporar un representant de Kosova a la presidència col·legiada de Iugoslàvia sense que aquest hagués de ser representat a través de la República de Sèrbia, de la qual Kosova formava part.⁸⁰

Aquesta mesura inspiraria el posterior nou text constitucional promulgat l'any 1974. Cal tenir present que la Constitució de Iugoslàvia aprovada aquest any representà la quota d'autogovern més elevada assolida per Kosova al si de la Iugoslàvia federal. Tito, amb les mesures adoptades en la nova Carta Magna, pretenia solucionar l'encaix de Kosova dins Iugoslàvia atorgant a la població albanesa un marge important d'autonomia però sense reconèixer-la com a "nació" i, per tant, sense atorgar-li l'estatut de república, que constitucionalment implicaria concedir-li el dret a la secessió.

⁸⁰ MALCOLM, Noel. *Kosovo: A short history*. Pàg. 327.

La reforma constitucional de 1974 es produí en un context polític en el qual afloraven diferents moviments nacionalistes al si de Iugoslàvia, un fet gairebé inèdit després de la Segona Guerra Mundial si exceptuem el cas de Kosova. A la primavera que visqué el nacionalisme albanès durant la segona meitat dels anys 60, s'hi sumà, amb l'inici de la dècada dels 70, una nova primavera nacionalista, aquest cop croata. El 1971 tingué lloc a Croàcia una revolta nacionalista i liberal (a diferència del nacionalisme kosovar, d'orientació marxista, el nacionalisme croat tenia importants influències ideològiques liberals) que fou esclafada amb duresa pels organismes estatals. Malgrat tot, la primavera croata resulta important a l'hora d'analitzar el context en el qual es promulgà la Constitució de 1974 que consagrà un model d'estat federal amb un nivell molt elevat de descentralització i que debilità enormement la posició de Sèrbia, que veia com es legitimaven constitucionalment les províncies autònomes existents al seu interior i com se'ls atorgava representació directa als organismes federals iugoslaus.

La Constitució de 1974, que estigué en vigor fins a la desintegració de l'estat federal iugoslau, reconegué a Kosova i a la Voivodina el seu caràcter de províncies socialistes autònomes i els atorgà una representació en els organismes federals i col·legiats gairebé idèntica a la que tenien les repúbliques. A més, les províncies autònomes estaven autoritzades a tramitar les seves pròpies lleis, un fet inèdit fins aleshores ja que la legislació era dictada per l'Assemblea de la República de Sèrbia.

De facto, el text constitucional gairebé reconeixia a Kosova com una república. Formalment, però, mantenia la sobirania sèrbia sobre aquest territori, en part per evitar la sensació de Sèrbia de sortir excessivament debilitada fruit de l'adopció del nou text constitucional. A més, hi havia una diferència substancial entre l'estatut de república i el de província autònoma: el dret a la secessió, un temor que, en el cas de Kosova, estava fonamentat en la por que provocava entre la classe política iugoslava el fet d'un possible referèndum autodeterminista entre la població kosovar.

L'adopció de la nova Constitució suscità protestes entre els incipients nacionalistes serbis que consideraven que la nova carta magna deixava en paper mullat la sobirania sèrbia sobre Kosova. De fet, aquest seria un element important a l'hora de configurar el discurs del nou i virulent nacionalisme serbi que emergiria durant la dècada dels 80 i que acabaria tenint conseqüències tràgiques per al conjunt dels Balcans.

El nacionalisme albanès, per la seva banda, rebé de formes diferents el text constitucional. Els sectors vinculats a la Lliga dels Comunistes de Kosova i a la intel·lectualitat albanesa que havia protagonitzat la primavera nacionalista dels 60, reberen amb moderada satisfacció el text. Si bé és cert que la reivindicació de la república per a Kosova no havia estat assolida, tampoc ho és menys que a ulls d'aquests sectors el text constitucional representava un gran avenç per Kosova i li permetia gaudir de la més elevada quota d'autogovern amb la qual fins aleshores havia comptat.

Per contra, els sectors nacionalistes i comunistes partidaris de la unificació amb Albània, clarament minoritaris, es mostraren descontents amb el text i, com exposarem posteriorment, continuaren amb les seves activitats dissidents convertint Kosova en un focus d'inestabilitat permanent per al govern de Belgrad.

Tot i això, els anys 70 es recorden entre la població albanesa de Kosova com els anys de més prosperitat del territori. Al reconeixement polític de Kosova s'hi afegia el reconeixement de la llengua i la cultura albaneses, el que permeté el desenvolupament cultural de la regió. Les activitats de caràcter nacionalista vinculades a les estructures del poder local estaven autoritzades. Així, doncs, el 1978 se celebrà de forma pública el centenari del naixement de la Lliga de Prizren, un fet impensable durant els anys de repressió de Rankovic anteriorment o de Milosevic posteriorment.

Fou durant aquest període quan un albanokosovar ocupà el càrrec polític més important que ha ostentat mai un albanès a Iugoslàvia. Fou el cas de Fadil Hoxha, quadre dirigent de la Lliga dels Comunistes de Kosova, que es convertí en vicepresident federal de Iugoslàvia durant els anys 1978 i 1979.⁸¹

Tot i la reforma política, Kosova continuà, però, en una greu situació econòmica mentre veia com la renda per càpita existent al seu territori era cada vegada més ridícula comparada amb la de les repúbliques iugoslaves més pròsperes. De fet, serà aquesta situació de crisi econòmica gairebé permanent la que fomentarà l'èxode de part de la població sèrbia de Kosova cap a altres repúbliques i la que alimentarà el discurs nacionalista albanès més radical que veurà com la manca de perspectives de

⁸¹ MERTUS, Julie A. *Kosovo. How myths and truths started a war*. Pàg. 17.

millora en un futur pròxim serà un important caldo de cultiu per a les seves posicions polítiques.

Malgrat tot, el període comprès entre 1974 i 1981 ha de ser considerat com el de més prosperitat de Kosova dins de Iugoslàvia, un període caracteritzat per una elevada autonomia política, per la normalització de la presència dels albanesos en la vida política i administrativa del territori, i pel revifament cultural de la llengua i cultura albaneses.

La dissidència comunista i nacionalista

Tot i el canvi constitucional de 1974 i l'àmplia autonomia concedida a Kosova, els grups nacionalistes i comunistes partidaris de la reunificació de Kosova amb Albània no cessaren la seva activitat sinó més aviat tot el contrari. Durant els anys 70 els grups de caràcter independentista i comunista es multiplicaren i, tot i que degut a la seva estructura clandestina no arribaven a la majoria de la societat kosovar, es convertiren en un actor polític important.

El Moviment Revolucionari per a la Reunificació dels Albanesos (LRBSH) d'Adem Demaçi havia marcat el camí a seguir i diverses organitzacions s'havien afegit a la seva estela fins al punt que els serveis secrets iugoslaus establiren que durant els anys 70 operaven a Kosova set organitzacions separatistes albaneses, a les quals calia afegir dos grups més que actuaven a Macedònia.⁸²

Si bé les declaracions dels serveis secrets iugoslaus tenien certa vocació alarmista no és menys cert que l'anàlisi de l'escena política clandestina al Kosova d'aquella dècada ens permet identificar com a mínim cinc partits polítics de caràcter independentista i comunista.

El Moviment d'Alliberament Nacional de Kosova (LNÇK)

⁸² RAMET, Sabrina P. *Nationalism and Federalism in Yugoslavia, 1962-1991*. Bloomington, Indiana University Press, 1992. Pàg. 194.

El degà d'aquests grups clandestins era el Moviment Revolucionari per a la Reunificació dels Albanesos (LRBSH), liderat per un Adem Demaçi que el 1974 sortia de la presó després de 10 anys de condemna per delictes polítics després de veure com es reduïa en cinc anys la durada de la condemna que li havia estat imposada el 1964. La reducció de la condemna de Demaçi pretenia esdevenir un símbol de l'obertura iugoslava respecte la qüestió de Kosova, però la resposta del dirigent nacionalista fou continuar la seva militància independentista i comunista al si del LRBSH el que li valgué una nova detenció, el 1975, tot just quinze mesos després del seu alliberament, i que li comportà posteriorment una nova sentència, aquest cop a 15 anys de presó.

El LRBSH, fidel als principis de l'ortodòxia marxista-leninista d'Hoxha, es mostrà crític amb la reforma constitucional i continuà defensant la unificació de Kosova amb Albània com a única sortida a la problemàtica nacional kosovar.

Aquesta situació provocà que, malgrat la pretesa obertura, el moviment nacional albanès clandestí continués essent objecte de la repressió sèrbia. Els anys 1974 i 1975 foren especialment durs per al moviment clandestí ja que al marge de la nova detenció de Demaçi, es produïren grans onades repressives arreu de Kosova que debilitaren enormement el LRBSH.

La debilitat estructural a la qual s'havia vist abocada l'organització plantejà la necessitat de la seva refundació. Un dels debats que centrà aquesta refundació fou la conveniència o no que l'organització continués duent aquest mateix nom. Finalment, degut a la pressió policial exercida pels serveis secrets iugoslavs de la UDBA, que havien identificat tots els membres del LRBSH i tenien un nivell molt elevat de coneixement de l'organització, els seus integrants decidiren impulsar una organització completament nova que recollint l'herència del LRBSH decidí anomenar-se Moviment Nacional per l'Alliberament de Kosova i de les Terres Albaneses de Iugoslàvia (LNÇKVSHJ, Lëvizja Nacionale për Çlirimin e Kosovës dhe Viseve Shqiptare në Jugosllavi).

Aquest moviment utilitzava habitualment el nom abreviat de Moviment Nacional per l'Alliberament de Kosova (LNÇK) i fou impulsat inicialment per Metush Krasniqi (antic dirigent del Partit Revolucionari per a la Unificació de les Terres Albaneses amb la Terra Mare), Sabri Novosella, Shefqet Jashari i Jusuf Gërvalla.

El LNÇK acordà guiar la seva acció segons els cinc principis següents:

- “1. Organització dels nous membres.
2. Propaganda de la causa de l’alliberament i la unificació de totes les terres albaneses en un estat albanès dins de les seves fronteres nacionals.
3. Que es tingui molt de compte amb la causa de la conspiració per a l’existència.
4. Preparació militar que sobretot ha de ser acceptada pels joves. Cal que aquests no s’allunyin del servei militar de l’ocupant odiat, el servei militar a l’exèrcit de l’ocupant ha de ser utilitzat per aprendre les seves tàctiques militars.
5. Que es treballi per l’exèrcit popular, que cada albanès estigui armat.”⁸³

Els principis d’actuació del LNÇK deixaven clar que seguia el camí marcat en el seu moment pel LRBSH: assolir l’objectiu de l’alliberament i la unificació nacional albanesa. A més, el LNÇK no només considerava legítimes totes les formes de lluita, sinó que centrava la seva actuació en la necessitat de la preparació militar per tal de combatre el poder serbi i iugoslau. Amb els seus principis, aquest moviment apuntava la necessitat, al seu entendre, de construir un exèrcit popular capaç d’enfrontar-se a l’ocupant.

A més de significats militants clandestins, com Metush Krasniqi, el LNÇK tingué un substrat important de la seva militància procedent de sectors universitaris: alumnes i professors de la Universitat de Pristina s’integraren a la nova organització clandestina. Un altre dels militants més significats del LNÇK fou Jusuf Gërvalla, que a finals de 1979 fugí de Kosova escapant a una important onada repressiva que comportaria la detenció d’una part significativa dels militants de l’organització.

Jusuf Gërvalla es refugià a Alemanya, on continuà la seva activitat política, entrant en contacte amb d’altres organitzacions clandestines per tal de coordinar-ne l’actuació,

⁸³ Manuscrit de Sabri Novosella, Suècia, 1993. Citat a ÇEKU, Ethem. *Mendimi politik i lëvizjes ilegale ne Kosovë 1945-1981*. Pàg. 207.

unes actuacions que acabarien fructificant a principis dels anys 90 amb la integració de les diferents estructures il·legals en una organització unificada.⁸⁴

Capçalera de la revista clandestina Lajmëtari i lirisë

Jusuf Gërvalla, amb el seu germà Bardosh i d'altres simpatitzants nacionalistes de posicions enveristes, impulsà, el 1980, la publicació d'una revista clandestina en sintonia amb aquesta doctrina marxista d'alliberament nacional. La publicació duia el títol *Lajmëtari i lirisë* (El missatger de la llibertat) i la seva capçalera ja deixava prou clares quines eren les posicions dels seus editors. De fet, el títol de la revista anava acompanyat del següent text: "Amb la ploma i el fusell... el missatger de la llibertat... per l'alliberament i la unificació amb la màre pàtria, l'Albània socialista!". *Lajmëtari i lirisë*, sense ser una publicació de partit, assolí una incidència remarcable entre els membres de les organitzacions clandestines d'inspiració marxista i, entre 1980 i 1981, es convertí en una publicació de referència en aquest àmbit polític.

El LNÇK impulsaria, a partir de 1981, la publicació de la revista *Zëri i Kosovës* (La Veu de Kosova), una capçalera el nom de la qual havia estat establert pel Grup Revolucionari el 1974 i que seria recurrent entre els moviments nacionalistes clandestins.

⁸⁴ Jusuf Gërvalla contactà, durant el seu exili alemany, amb Kadri Zeka i l'Organització Marxista Leninista de Kosova; i amb el Front Roig Popular d'Ibrahim Kelmendi; dues organitzacions que juntament amb el LNÇK de Gërvalla acabaren constituïnt, el 1982, el Moviment per a la República Socialista Albanesa de Iugoslàvia. Jusuf Gërvalla, i el seu germà Bardosh, foren assassinats, juntament amb Kadri Zeka, en un atemptat que els serveis secrets iugoslavs realitzaren contra el moviment nacional albanès clandestí a Alemanya.

ZËRI I KOSOVËS

Organ i Levizjes Nacionalçlirimtare të Kosovës

dhe Viseve të tjera Shqiptare në Jugosllavi

Nr. 1 — Nëntor 1981

Kosova
gjëmëmاده,
trimëresha
Kosovë

Kosova jonë martire. Lëre që t'i
shtrinë për dhë djemtë e dëshirit,
bonjakët e tu, po as gjëmën s'të
lanë t'ua hësht. Të të shkollonë dje-
mtë pa nam e mishan?
Nafshita plagët në trupin e ri e të
hështim të djalërisë sate, Kosovë,
ato dabet të t'i qaj? Ku i ke spita-
let, ku i ke mjekët që i ngrize me
thaujtë e durrve? Për kë ndërtove
e për kë a mundove? Që, kur t'u
duben më së shumti djemtë të tu,
për të mjekuar plagët që morën
duke kërkuar për ry bukë e të dre-
jta, si të mos i shtrish në spita-
le, po ata të mjekohen shpallave me
harishte, ose durrve të hotës, si
harbutë?! Apo i ke për të mjekuar

Capçalera del primer número de la revista Zëri i Kosovës publicada pel LNÇK el 1981

L'Organització Marxista Leninsta de Kosova (OMLK)

Una altra de les organitzacions il·legals més actives durant els darrers anys 70 fou l'Organització Marxista Leninista de Kosova. Aquesta nova organització clandestina trobava la seva arrel en les cèl·lules clandestines i il·legals que el 1972 s'havien organitzat al voltant d'un grup de joves estudiants que publicaven escrits a la revista estudiantil *Bota e Re*. Aquests grups havien volgut dotar-se d'una mínima seriositat organitzativa i d'una certa coordinació per agrupar els esforços militants que diferents grups de joves desenvolupaven fins aleshores de forma inconexa i poc estructurada.

L'evolució d'aquesta primera organització de cèl·lules de joves militants clandestins desembocà en la celebració, l'agost de 1973, d'una reunió d'un grup d'activistes que tenia com a objectiu la unificació de les diferents cèl·lules clandestines en un únic grup per tal de coordinar-ne i organitzar-ne millor les seves activitat. Com a conseqüència d'aquesta reunió naixia el Grup Revolucionari (GR, Grupi Revolucionar).

Durant aquesta reunió Kadri Osmani fou elegit president del GR, mentre que Mehmet Hajrizi n'assumí la vicepresidència. Els càrrecs del grup els completaven Xhafer Shatri,

nomenat com a responsable de joventut, i Binak Ulaj, que assumí la tasca de responsable de publicacions.⁸⁵

Precisament l'impuls de publicacions clandestines fou una de les primeres tasques que realitzà el GR. El 1973 naixia *Zëri i Kosovës* (La Veu de Kosova) que es convertiria en la principal publicació clandestina. *Zëri i Kosovës* esdevindrà una capçalera de gran prestigi entre les organitzacions clandestines ja que posteriorment d'altres grups il·legals la publicaran, fins arribar als nostres dies, en que és editada pel Moviment Popular de Kosova.

Reproducció de la portada del primer número de la revista Zëri i Kosovës, editada pel Grup Revolucionari el 1974

⁸⁵ ÇEKU, Ethem. *Mendimi politik i lëvizjes ilegale ne Kosovë 1945-1981*. Pàg. 191.

Entre les primeres cèl·lules clandestines del GR hi trobem militants que posteriorment se significaran al si del moviment nacional albanès. És el cas de Rexhep Mala o de Kadri Zeka, que moriran durant la dècada dels 80 com a conseqüència dels trets de la policia sèrbia i dels seus secrets iugoslaus, o bé de Hydajet Hyseni, que precisament integrarà un cèl·lula clandestina amb Zeka i Mala.

Al marge de la publicació de *Zëri i Kosovës*, una de les primeres actuacions del GR fou la constitució del seu Comitè d'Estudiants que pretenia agrupar els estudiants membres del grup i assolir nova militància entre l'estudiantat kosovar, un sector on el discurs del GR era rebut en alguns casos amb oberta simpatia. Inicialment, la responsabilitat d'aquest Comitè d'Estudiants del GR recaigué en Xhafer Shatrit. El Comitè, a més de Shatrit, comptava amb Rexhep Mala, Hydajet Hyseni, Hilmi Ramadani i Gani Sylja entre les seves files.

El maig de 1974, és a dir gairebé nou mesos després de la creació del GR, el grup rebia la seva primera onada repressiva provocant nombroses detencions entre les seves files. Els arrestos impossibilitaren la publicació del quart número de la revista *Zëri i Kosovës* i deixaren sense responsable el Comitè d'Estudiants, ja que Xhafer Shatrit figurava entre els detinguts. Les detencions foren seguides per unes condemnes que sentenciaren Kadri Osmani a 9 anys de presó, Xhafer Shatri a 8 anys, Binak Ulaj a 5 anys, Jahsar Aliaj a 5 anys, i Metë Shatri a 3 anys.

Després de l'onada repressiva de 1974, Rexhep Mala substituï Shatrit al capdavant del comitè estudiantil i Gani Sylja assumí la responsabilitat de tirar endavant la publicació de *Zëri i Kosovës*. Amb tot, la repressió havia castigat durament el GR ja que havia comportat l'empresonament dels seus principals dirigents i impulsors.

La repressió continuà el 1975 amb l'arrest de Rexhep Mala i Hilmi Ramadani, que debilitava una mica més l'organització, per bé que aquesta encara mantenia una certa activitat.

El 1976, després de les onades repressives que l'havien debilitat enormement, el GR es reorganitzà i passà a anomenar-se Grup Marxista Leninista de Kosova (GMLK, Grupi Marksist Leninist i Kosovës). El canvi de nom comportà també la substitució de *Zëri i Kosovës* per una nova publicació anomenada *Pararoja*.

A partir de 1976, el GMLK augmentà la seva activitat i popularitat, convertint-se en un referent de la lluita nacional clandestina. El 1978, durant la celebració del centenari de la Lliga de Prizren, els dies 12 i 13 de juliol, el GMLK repartí octavetes reclamant els drets nacionals dels albanesos de Kosova. Una acció que els militants del grup repetirien la matinada del 27 al 28 de novembre de 1979, a propòsit d'una visita de Tito a Kosova. Les accions d'aquest grup eren més aviat simbòliques i realitzades sovint per militants de curta edat, en ocasions estudiants d'instituts de secundària. És el cas de la destrucció de les lletres construïdes amb pedres escrivint la paraula Tito en una muntanya enfront de la localitat de Kamenitça per escriure a continuació el mot Enver, en referència al president albanès Enver Hoxha.⁸⁶ Aquestes accions simbòliques i no violentes tenien, però, un gran impacte en les localitats on es produïen i alimentaven la popularitat del GMLK.

Aquest augment de les activitats del grup, especialment actiu el 1979, li valgué una gran admiració entre el jovent kosovar. Tot i aplegar únicament uns 200 militants, el GMLK s'havia convertit en una referència de la lluita clandestina. Precisament al llarg de l'any 1979, el GMLK viuria un nou procés que l'acabaria conduint a l'adopció d'una nova denominació. Els membres del grup mantingueren estretes relacions amb el grup clandestí de Mustafa Xhemajlit, i impulsaren conjuntament la iniciativa de crear un partit comunista albanès de Kosova. Naixia així, el mateix 1979, l'Organització Marxista Leninista de Kosova (OMLK, Organizata Marksiste Leniniste e Kosovës).

L'OMLK sorgia com a resultat de l'expansió del GMLK i de la seva necessitat d'un canvi estratègic en l'activitat. L'OMLK inicià la publicació de la revista *Liria* (Llibertat) i definí un programa on no es preveia la constitució d'una República de Kosova sinó que es defensava la tesi de la unificació, considerant la reivindicació de l'estatut de república com una fase superada i reclamant la integració directa de Kosova a l'estat d'Albània.

⁸⁶ Entrevista amb Xhevdet Thaçi, alumne de l'institut de secundària de Kamenitça durant la segona meitat dels anys 70. Gjilan, març de 2002.

*Capçalera de la revista Liria, de l'OMLK, amb la consigna comunista:
"Proletaris de tots els països: Uniu-vos!"*

L'OMLK es dotà de diferents òrgans organitzatius on destacaven el Comitè Director i la Conferència de l'organització, on participaven el Comitè Director, la redacció de *Liria*, els comitès locals i alguns grups especials de l'organització. Uns òrgans que havien d'estar subjectes als inconvenients organitzatius derivats de la clandestinitat.

El 1980, l'OMLK accentuà els seus contactes amb d'altres organitzacions clandestines, com el Front Roig Popular o el Moviment Nacional d'Alliberament de Kosova, amb l'objectiu d'apropar posicions i construir espais comuns de treball, uns contactes que acabrien fructificant el 1982. A més, aquell mateix 1980, diversos militants de l'OMLK assumiren la responsabilitat de la compra d'armament amb l'objectiu de preparar-se per a la lluita armada, un fet que posava en evidència la consideració, per part del moviment, que la lluita armada esdevindria un mètode d'actuació necessari per a l'assoliment de la llibertat de Kosova.

Després de participar activament en la revolta de 1981, l'OMLK fou víctima de la repressió generalitzada que afectà el moviment albanès i que conduí centenars dels seus membres a les comissaries i a les presons iugoslaves. L'any següent, el 1982, l'OMLK s'integrava al nouat Moviment per a la República Socialista Albanesa de Iugoslàvia, confluint així amb la resta de principals organitzacions clandestines que actuaven a Kosova.⁸⁷

⁸⁷ ÇEKU, Ethem. *Mendimi politik i lëvizjes ilegale ne Kosovë 1945-1981*. Pàg. 190-199.

El Front Roig Popular (FKP)

La diàspora albanokosovar a Alemanya fou l'escenari on nasqué i es desenvolupà el Front Roig Popular (FKP, Fronti i Kuq Popullor). A diferència de les organitzacions clandestines exposades prèviament, el Front Roig Popular desenvolupà fonamentalment la seva activitat entre la colònia albanesa d'Alemanya.

El FKP nasqué l'octubre de 1977, impulsat per diversos militants albanesos exiliats a Alemanya i encapçalat per Ibrahim Kelmendi. Aquest Front, comptà, en la seva constitució, amb el suport actiu del Club de Treballadors Albanesos "Emin Duraku" de Düsseldorf, que recolzà Kelmendi en el procés constituent.

El Front definí, en el seu naixement, un programa polític que contemplava, a l'igual que la resta d'organitzacions il·legals, l'objectiu de l'alliberament nacional de Kosova i la seva unificació amb l'estat d'Albània. La redacció del programa comptà amb la complicitat del lingüista alemany Jürgen Link i del croat Lazar Dodic.

La nova estructura política considerava legítimes totes les formes de lluita per l'alliberament de Kosova i plantejava la necessitat d'organitzar el combat per la llibertat. El FKP argumentava que la guerra per l'alliberament de Kosova era una guerra per la llibertat, i, en conseqüència, una guerra justa i legítima.⁸⁸

Per difondre els seus plantejaments, el Front Roig Popular publicà, durant els anys 1977 i 1978, la revista *Bashkimi* (Unió), que a més de ser distribuïda entre els cercles albanokosovars a la diàspora, arribava per canals clandestins a l'interior de Kosova.

⁸⁸ Memòries d'Ibrahim Kelmendi, Peja, 2003. Citat a ÇEKU, Ethem. . *Mendimi politik i lëvizjes ilegale ne Kosovë 1945-1981*. Pàg. 200.

Capçalera de la publicació Bashkimi, del Front Roig Popular

El 1979, Ibrahim Kelmendi entrà clandestinament en territori kosovar per tal d'impulsar sobre el terreny la lluita d'un Front Roig Popular els militants del qual acabarien integrant-se, el 1982, al Moviment per a la República Socialista Albanesa de Iugoslàvia.

El Partit Comunista Marxista Leninista dels Albanesos de Iugoslàvia (PKMLSHJ)

L'estiu de 1978, Kosova veia nèixer una nova organització il·legal i clandestina que vindria a afegir-se a les ja existents. Un grup d'activistes comunistes i nacionalistes encapçalats per Abdullah Prapashtica i Osman Osmani crearen el Partit Comunista Marxista Leninista dels Albanesos de Iugoslàvia (PKMLSHJ, Partia Komuniste Marksiste Leniniste Shqiptare në Jugosllavi).

El PKMLSHJ sorgia a imatge dels partits comunistes partidaris de les tesis de l'Albània d'Enver Hoxha que es creaven en diferents països i que per diferenciar-se dels partits comunistes pro-soviètics o eurocomunistes adoptaven la denominació de "Partit Comunista Marxista Leninista", com succeí en el cas de l'Estat espanyol amb el naixement, el 1964, del Partit Comunista d'Espanya (Marxista-Leninista), el PCE(m-l).

El PKMLSHJ mantenia una línia política de caràcter enverista, defensant una posició ideològica propera al marxisme-leninisme ortodox que pregonava Enver Hoxha, defensant els drets nacionals del poble albanès de Iugoslàvia.

El programa polític del PKMLSHJ definia l'organització com un partit de la classe treballadora i del poble albanès de Iugoslàvia, establint com a reivindicació primera de la seva actuació el reconeixement de Kosova i de la resta de terres poblades per albanesos de Iugoslàvia com una nova entitat. Aquesta entitat hauria de configurar una nova república iugoslava suprimint les fronteres de les repúbliques existents per tal de constituir-se en República Socialista Albanesa de Iugoslàvia. Aquesta nova república, segons el PKMLSHJ, hauria d'agrupar totes les terres poblades per albanesos a Iugoslàvia i hauria de tenir un govern elegit per la classe treballadora, estructurat al voltant d'un Front Popular.

A diferència d'altres organitzacions clandestines que ambicionaven directament l'annexió de Kosova a Albània, el PKMLSHJ plantejava com a objectiu essencial la constitució d'una República Albanesa al si de Iugoslàvia, i no renunciava, fins i tot, a incloure la denominació "Iugoslàvia" al nom del partit.

Des de la seva creació, el PKMLSHJ mantingué una intensa activitat clandestina, i participà de forma especialment activa en la revolta de 1981. El 30 de maig de 1981, després de la insurrecció kosovar, el partit adreçà una carta al Comitè de les Nacions de la Lliga dels Comunistes de Kosova i als diferents comitès comunals del país tot denunciant la situació econòmica i política dels albanesos de Iugoslàvia, i reclamant novament l'estatut de república per a Kosova.

El PKMLSHJ no s'escapà de la repressió que castigà el moviment nacional clandestí i veié com es generalitzaren les detencions entre les seves files després de 1981. El 1982 foren processats i condemnats a penes de fins a 14 anys de presó alguns dels seus principals dirigents. El PKMLSHJ acabaria, finalment, integrant-se, el mateix 1982, al Moviment per a la República Socialista Albanesa de Iugoslàvia, confluint amb les altres principals organitzacions del moviment clandestí.

Fronti i Çlirimit Kombëtar

Durant els darrers mesos de l'any 1979, Kosova fou de nou testimoni del naixement d'una nova organització clandestina. Impulsat per Sejdi Veseli, Rarahman Bahtiri i Shemsi Veseli naixia el Front d'Alliberament Nacional (FÇK, Fronti i Çlirimit Kombëtar),

un grup clandestí implantat fonamentalment a la regió de Llap. La implantació inicial del grup, centrada a Podujeva i els seus voltants, s'amplià amb el pas dels anys deixant pas a la constitució de comitès locals del FÇK a Pristina, Obilic, Suhareka, Vranidoll i Mitrovica; uns comitès, però, que no eixamplaren substancialment una estructura organitzativa amb escassa influència més enllà de la regió de Llap. El FÇK impulsà una estructura armada que responia al seu mateix esquema organitzatiu i que adoptà el nom de Front Nacional d'Alliberament (FNÇ, Fronti Nacional Çlirimtare). Aquesta estructura militar no arribà a consolidar-se i no pogué dur a terme l'activitat armada que els seus impulsors pretenien que realitzés.⁸⁹

Al l'igual que la majoria dels grups clandestins que li eren contemporanis, el FÇK defensà l'alliberament nacional de Kosova i de la resta de terres albaneses de Iugoslàvia i un projecte ideològic proper al marxisme-leninisme ortodox vigent a l'Albània d'Enver Hoxha.

Ideali

Entre els molts grups clandestins sorgits a finals dels anys 70, trobem constància de l'existència de l'organització patriòtica Ideali, un petit nucli organitzat de militants independentistes i comunistes kosovars que s'havia constituït a partir d'un grup d'alumnes de l'institut d'ensenyament secundari 11 de Maig de Peja. La constitució de grups com Ideali, format per alumnes de secundària, evidencia l'efervescència política que vivia Kosova durant aquests anys, una efervescència que motivà la creació de nombrosos grups de joves que, influenciats per la doctrina de les organitzacions clandestines però sense poder entrar-hi en contacte, impulsaren la creació de grups propis a imatge de les estructures clandestines clàssiques.⁹⁰

El grup Ideali, que a diferència de molts d'altres grups que tot i constituir-se no mantingueren cap activitat rellevant, es dedicà a l'edició i distribució de comunicats polítics i de material propagandístic d'acord amb els seus principis que reclamaven la

⁸⁹ ÇEKU, Ethem. *Shekulli i ilegales. Proceset gjyqësore kundër ilegales ne Kosovë. Dokumente*. Pàg. 88-90.

⁹⁰ ÇEKU, Ethem. *Shekulli i ilegales. Proceset gjyqësore kundër ilegales ne Kosovë. Dokumente*. Pàg. 95-96.

unificació del poble albanès i, per tant, l'alliberament dels territoris albanesos sota domini iugoslau, a més d'una ortodoxa doctrina comunista inspirada per Enver Hoxha.

Beslidhja Kombëtare Demokratike Shqiptare (BKDSH)

Una altra de les organitzacions clandestines que nasqueren durant la dècada dels 70 fou l'Aliança Nacional Democràtica Albanesa (BKDSH, Beslidhja Kombëtare Demokratike Shqiptare). A diferència de la resta d'organitzacions il·legals, que ideològicament beuran de les fonts de marxisme-leninisme, la BKDSH reivindicarà els principis del Moviment Nacional Democràtic Albanès dels anys 40, i no es considerarà una estructura política marxista, una excepció entre les organitzacions clandestines d'aquella època.

El principal impulsor d'aquesta nova estructura política fou Hysen Atami, un militant nacionalista albanès amb un estret vincle amb la regió de Çameria, un territori situat, en part, sota administració de l'estat de Grècia. Atami visità per primer cop Kosova el 1970, on establí els seus primers contactes amb membres de l'antic Moviment Nacional Democràtic Albanès. Fruit d'aquests contactes nasqué, el 1972, el Moviment per a l'Alliberament de les Terres Albaneses (LLTSH, Lëvizjes për Lirimin e Tokave Shqiptare), una estructura també clandestina que tindrà com a principal objectiu alliberar els territoris albanesos sota sobirania grega i iugoslava i integrar-los a l'estat d'Albània. El LLTSH es constituí formalment el 16 d'agost de 1972 a la localitat de Vushtrri.

El principal dirigent d'aquesta nova organització en territori kosovar fou Emin Fazliu, que adoptà per a la clandestinitat el pseudònim d'Arben Kosova. Anys després de la seva creació, i amb Fazliu exiliat a Alemanya, el LLTSH afrontà la seva reestructuració que acabà propiciant el naixement de la BKDSH.

Dirigida per Emin Fazliu i Hysen Atami, la BKDSH celebrà el seu congrés constituent els dies 26 i 27 d'agost de 1977 a la localitat alemanya de Donzdorf. En aquest congrés la BKDSH establia com el seu principal objectiu l'alliberament i la reunificació dels conjunt dels territoris poblats per albanesos, al temps que es reclamava de tradició democràtica, i no pas marxista com el gruix dels integrants del moviment clandestí.

Hysen Atami, el principal dirigent de la BKDSH, considerarà Çameria i Kosova com a territoris de vital importància per a la configuració de la nació albanesa: “Kosova i Çameria són les dues ales de l’ànguila” afirmava en referència a l’ànguila bicèfala representada a la bandera albanesa. D’aquí que la lluita de la BKDSH se centri de forma especial en aquests dos territoris. De fet, el lema més conegut de la BKDSH fou: “No hi ha Albània sense Kosova ni Çameria!”.⁹¹

L’abril de 1979, la BKDSH, en una reunió celebrada a Frankfurt, decidí organitzar un Consell Militar amb l’objectiu de preparar el terreny per una guerra d’alliberament nacional. Hysen Atami fou nomenat comandant d’aquest Consell Militar que no arribà, però, a actuar i que es limità a reclutar alguns militants entre els sectors propers a l’organització.

La BKDSH era una estructura petita i amb una activitat més aviat escassa, molt més que la de les seves companyes d’inspiració marxista. Pràcticament extingida durant anys, el 1992, la BKDSH es convertí en un partit polític legal que participaria del procés multipartidista paral·lel endegat per l’Assemblea de Kosova.

Altres organitzacions clandestines

Al marge de les esmentades, existien a Kosova d’altres organitzacions clandestines que també reclamaven l’alliberament nacional des d’un punt força diferent al de les estructures d’inspiració enverista. Entre aquestes podem citar el moviment Legalitetit (OKLL, Organizatas Kombetare Lëvizja e Legalitetit) que aplegava els monarquistes albanesos partidaris de construir un regne d’Albània que inclogués també el territori de Kosova. Tot i tenir poc predicament en un escenari dominat pels nacionalistes d’inspiració marxista, Legalitetit distribuïa la seva publicació *Atdheu* a l’interior de Kosova i pretenia aplegar els pocs monàrquics que hi quedaven.

Al marge de Legalitetit, que era la filial kosovar d’una organització que pretenia tenir àmbit albanès, existien també organitzacions com el Comitè Nacional Kosova Lliure (Komitetit Komtar Kosova e Lire) que publicava la revista *Kosova*, o una renascuda Besa

⁹¹ BKDSH. *The program of the Albanian National Democratic Alliance, BKDSH*. Pristina, BKDSH, 1992. Pàg. 2.

Shqiptar que es definia com a “organització kosovar revolucionària nacional democràtica albanesa” i que assumia un programa similar al del BKDSH, heretat de les posicions del LNDSH durant la dècada dels 40, i distribuïa una revista de títol homònim al nom de l’organització. Aquestes posicions responien a les defensades pels petits grups en els quals s’havia fragmentat el LNDSH al llarg dels anys 50 i 60 i que havien tingut escàs marge d’actuació davant l’avenç de les posicions marxistes al si del moviment nacional.

Al marge d’aquests grups, emergiren també diferents publicacions amb posicions similars entre les quals podem citar *Dardania*, *Heroizma Shqiptare* (Heroïsme Albanès) o *Lidhja e Prizrenit* (Lliga de Prizren), totes elles distribuïdes de forma clandestina i, per tant, amb una escassa difusió.

Tot i el darrer exemple, que no és sinó una petita excepció, un dels denominadors comuns de les organitzacions clandestines del moviment nacional albanès era la seva defensa de la línia ideològica de l’Albània comunista d’Enver Hoxha, que compartia espai amb la reivindicació de l’alliberament nacional de Kosova.

Amb posterioritat, alguns dels militants d’aquestes organitzacions han argumentat que la seva filiació ideològica propera a un marxisme-leninisme ortodox de caràcter estalinista obeïa fonamentalment a una presa de posició nacional, a la defensa de la ideologia de l’Hoxha albanès enfront del Tito eslav, més que no pas a una consciència real dels avenços o retrocessos del model albanès. A més, la ruptura de relacions entre Iugoslàvia i Albània havia creat una fossa de desconeixement entre ambdós països, un fet que alimentava les concepcions idíl·liques i idealitzades d’Albània. Hydajet Hyseni, membre de l’OMLK, argumentaria posteriorment a propòsit de la identificació ideològica de la seva organització amb l’Albània d’Hoxha:

“Per descomptat, no érem estalinistes. [...] La identificació amb la germana Albània era en realitat força dèbil. Era a un nivell de fantasia. La majoria d’activistes no coneixien res sobre Albània. Ja que no hi havien estat, podien permetre’s grans il·lusions sobre el país.

És similar al nen orfe que mai ha conegut a la seva mare, pot fàcilment glorificar-la. Jo era un d'aquells que tingueren aquestes fantasies sobre Albània”⁹²

Malgrat que bona part dels seus militants desconeixien la realitat albanesa, aquestes organitzacions clandestines tenien, en molts casos, evidents relacions amb l'estructura estatal albanesa, sobretot a través de la Sigurimi, els serveis secrets albanesos que miraven d'operar a Kosova, i havien optat per uns principis ideològics de caràcter marxista-leninista-maoista degut a que durant els anys 70 estava vigent l'aliança d'Enver Hoxha amb el Partit Comunista de la Xina. L'opció ideològica era, en alguns casos, raonada i fonamentada, però en molts, obeïa exclusivament a una posició nacional: calia defensar el model ideològic de la mare-pàtria Albània amb la qual s'ambicionava unificar-se.

Totes aquestes organitzacions comptaven amb el suport més o menys explícit d'Albània, però degut a la repressió existent a Kosova contra les formes d'expressió del nacionalisme radical hagueren d'adoptar estructures clandestines i compartimentades que si bé servien per garantir-ne la seguretat, dificultaven enormement el desenvolupament de la seva activitat política.

El gruix dels militants d'aquests grups clandestins procedia habitualment de l'estudiantat de la Universitat de Pristina, que des de la seva creació, el 1970, s'havia convertit en una veritable escola de formació de quadres nacionalistes albanesos. Degut a aquesta situació, foren també els estudiants d'aquesta universitat els que foren tot sovint víctimes de la repressió adreçada contra el nacionalisme albanès radical. Per citar-ne un exemple, el 1974, després de manifestacions de protesta estudiantils, més de 100 estudiants universitaris de Pristina foren detinguts per les autoritats iugoslaves i sentenciats a llargues condemes de presó.⁹³

Aquest fet evidencia les dues cares de la política estatal iugoslava respecte a Kosova: un aperturisme amb uns límits molt ben definits i una política repressiva contundent contra els sectors socials i polítics que no acceptessin els límits de l'obertura establerts en la Constitució de 1974. Així, doncs, malgrat que es considera que els anys 70 foren

⁹² MERTUS, Julie A. *Kosovo. How myths and truths started a war*. Pàg. 77.

⁹³ RAMET, Sabrina P. *Nationalism and Federalism in Yugoslavia, 1962-1991*. Pàg. 194.

els de més prosperitat cultural i política de Kosova dins Iugoslàvia, no és menys cert que durant aquest període el gruix dels presoners polítics existents a Iugoslàvia (i val a dir que la dècada dels 70 fou rica en dissidències en la majoria de repúbliques iugoslaves) estava format pels albanesos de Kosova.⁹⁴

Durant els anys 70 no s'aturaren els processos polítics a militants nacionalistes albanesos i molts d'ells foren sotmesos a tortures i maltractaments durant la seva detenció. La diferència amb els períodes de repressió anteriors era que en aquest cas les mesures repressives es focalitzaven exclusivament contra els militants nacionalistes que no acceptaven l'estatut que per Kosova havia promulgat Iugoslàvia i, per tant, tenien un abast limitat.

Tot i així, i segons informes policials iugoslaves, durant els anys que es considera que hi hagué una política més liberal des de Belgrad respecte a la qüestió de Kosova, és a dir, entre 1974 i 1981, com a mínim 618 albanesos foren acusats d'activitats "nacionalistes i irredentistes" a Kosova dels quals 89 reberen sentències de presó d'entre 1 i 15 anys de reclusió.⁹⁵

L'estratègia iugoslava de focalitzar la repressió en els grups dissidents clandestins comportava l'existència d'un règim dur i sever pels presoners polítics acusats de pertànyer a aquestes organitzacions. El maltractament dels presos albanesos fou una constant a les presons iugoslaves fins al punt que arribà a provocar la mort de dos presoners a mans de funcionaris del centre penitenciari d'Idrizovo, a Skopje,⁹⁶ capital de la república de Macedònia.⁹⁷

⁹⁴ AMNESTY INTERNATIONAL. *Yugoslavia. Ethnic Albanians – Victims of Torture and Ill-Treatment by Police*. Nova York, Amnesty International, 1992.

⁹⁵ "Informe a l'Assemblea Federal", difós per Tanjug, l'agència estatal de premsa iugoslava i reproduït pel diari albanès *Rilindja* en la seva edició del 9 de juny de 1981.

⁹⁶ L'any 1978, a la presó d'Idrizovo, sis presoners polítics albanesos foren maltractats amb duresa per funcionaris de presons després que els presos es neguessin a ser internats en cel·les d'aïllament. Com a conseqüència de la pallissa rebuda, dos presoners moriren i els altres quatre foren greument ferits i veierem com s'augmentava la seva condemna. Davant les protestes de grups en defensa dels Drets Humans, el govern federal iugoslau obrí una investigació que acabà amb l'empresonament del director de la presó d'Idrizovo i de cinc guàrdies del centre penitenciari.

⁹⁷ REPISHTI, Sami. "Human Rights and Albanian Nationality" in GRUENWALD, Oskar; ROSENBLUM-CALE, Karen. *Human Rights in Yugoslavia*. Nova York, Irvington Publishers, 1986. Pàg 253-254.

Aquests maltractaments generalitzats donaren lloc, el 1978, a revoltes a les presons protagonitzades per presoners polítics albanesos que protestaven així contra els mattractaments i el tracte discriminatori que els dispensaven els guàrdies serbis de presons.⁹⁸

La dissidència política d'orientació nacionalista i comunista es convertí en el principal actor polític oposat a l'estatut de Kosova com a província autònoma i mantingué una intensa activitat al llarg de la dècada dels 70. Per bé que clandestina, i força minoritària, l'actuació de les organitzacions nacionalistes i comunistes anà quallant lentament al si de la societat kosovar fins al punt que serien les capdavanteres de la gran revolta de 1981.

Malgrat que Kosova visqué la seva època de major autonomia dins Iugoslàvia durant aquests anys, el territori no estigué exempt d'una intensa problemàtica política que portà a Tito a afirmar, l'any 1980, que "Kosova era el principal problema que havia d'afrontar Iugoslàvia".⁹⁹

⁹⁸ RAMET, Sabrina P. *Nationalism and Federalism in Yugoslavia, 1962-1991*. Pàg. 194.

⁹⁹ MERTUS, Julie A. *Kosovo. How myths and truths started a war*. Pàg. 22.

VI. KOSOVA REPÚBLICA!

Belgrad 1980 – Pristina 1981

El 4 de maig de 1980 s'anunciava la notícia de la mort de Tito, esdevinguda a Ljubljana, capital de la república d'Eslovènia. La defunció de Josip Broz va trasbalsar tota la federació ja que la seva figura de líder dels resistents partisans i d'arquitecte de la Iugoslàvia socialista i federal nascuda amb la fi de la Segona Guerra Mundial era la principal font de legitimació d'un estat que tenia evidents febleses internes i que havia hagut de realitzar grans equilibris polítics per contenir les tensions nacionals existents al seu si.

Tito havia estat el principal garant de la Iugoslàvia unida, de la política de germanat entre els pobles i nacions que conformaves la república federal iugoslava; una política que, tot sigui dit, havia estat duta a terme amb mà de ferro i amb una pressió constant sobre els sectors polítics dissidents.

El dol per la mort de Tito va assolar i paraitzar Iugoslàvia. Un tren dugué el seu cadàver des de Lubljana fins a Belgrad i el seu pas fou saludat per desenes de milers de persones que volien donar el seu darrer adéu al creador de la Iugoslàvia contemporània. El funeral de Tito, que tingué lloc a Belgrad i que congregà milers de persones a més d'una nodrida representació diplomàtica estrangera, fou una gran mostra de dolor però també d'inquietud política. Alguns representants estrangers feien càbales sobre el temps de vida que li quedava a Iugoslàvia sense una figura amb la legitimitat del mariscal Tito al capdavant. Emulava així les profètiques paraules que havia pronunciat Ernesto "Che" Guevara quan de visita a l'estat balcànic respongué a l'eslògan oficialista que deia que Iugoslàvia tenia " sis repúbliques, cinc nacionalitats, quatre idiomes, tres religions, dos alfabets, un exèrcit" amb l'afirmació "...i zero possibilitats de sobreviure".

Que la figura de Tito era difícilment substituïble i que la seva mort podria accentuar les tensions nacionals mal apagades a la fi de la Segona Guerra Mundial era un fet que coneixia tothom a Iugoslàvia. El mateix Tito n'era ben conscient per la qual cosa ell fou

un dels inspiradors del canvi en la presidència iugoslava que s'havia de produir un cop desapareguda la seva persona. Amb Josip Broz desapareixia també el càrrec personal de president de Iugoslàvia, a partir de maig de 1980 la presidència iugoslava s'exerciria de forma col·lectiva, és a dir, que estaria formada per un representant de cada república i de cada província autònoma, entre els quals es triaria de forma rotatòria un representat que ostentaria formalment el càrrec de president però obeint a les decisions preses per l'organisme col·legiat.

Si els comunistes iugoslavs havien adoptat aquesta mesura era per garantir la continuïtat de la Iugoslàvia federal segons el model titista, conscients que no existia a l'estat una figura amb la legitimitat del mariscal que no despertés recels entre les nacionalitats diferents a la seva. És a dir, que la solució de la presidència col·legiada fou presa a consciència sabent que les tensions nacionals podien posar en greu perill l'existència mateixa de Iugoslàvia com a estat federal.

La societat kosovar també rebé, de forma majoritària, la mort de Tito amb una expressió de dol. No en va, el president iugoslau havia estat l'artífex de la Constitució de 1974 que havia donat a Kosova l'autonomia més àmplia que fins aleshores havia gaudit al si de Iugoslàvia. De fet, encara avui el període de govern de Tito, molt especialment la dècada dels 70, és recordat entre els kosovars com una etapa de tolerància cap al fet nacional i cultural albanès i de certa prosperitat social de la població albanesa de Kosova, per bé que com hem vist es mantingué la repressió contra els sectors nacionalistes més radicals que no es consideraven satisfets amb l'autonomia concedida per Tito al seu territori.

Els presagis referents als conflictes nacionals que s'apressava a viure Iugoslàvia i que s'apuntaren a Belgrad durant el funeral de Tito l'any 1980, es feren realitat menys d'un any després. El primer gran conflicte que hagué d'afrontar la Iugoslàvia post-titista tingué lloc precisament a Kosova quan una revolta dels estudiants de la Universitat de Pristina iniciada l'11 de març de 1981 acabà derivant en una revolta generalitzada de la població albanesa de Kosova reclamant per al seu territori l'estatut de república.

Els fets de Pristina de 1981 eren la primera visualització clara dels greus conflictes interns que afrontaria des d'aleshores Iugoslàvia sense Tito, uns conflictes que accentuarien les posicions nacionalistes arreu de l'estat federal i que acabarien

desembocant en les diferents guerres balcàniques que tingueren lloc durant la dècada dels 90.

La revolta kosovar de 1981

La revolta que sacsejà tot Kosova i bona part de les estructures federals de Iugoslàvia l'any 1981 començà per una qüestió ben banal: la reclamació d'una millora del menjar servit als estudiants als menjadors universitaris i d'unes condicions de vida dignes a la residència universitària de Pristina.

L'any 1981 la Universitat de Pristina comptava amb 20.000 estudiants, una xifra elevadíssima que convertia en estudiant d'aquesta universitat a un de cada deu adults que habitaven a la capital kosovar.¹⁰⁰ Aquesta xifra convertia Pristina en la ciutat amb el percentatge més elevat d'estudiants universitaris de tota Iugoslàvia. A més, com ja hem apuntat, la Universitat de Pristina s'havia convertit en un focus de difusió d'ideologia nacionalista albanesa, quan no en el planter d'activistes dels grups nacionalistes i comunistes clandestins, el que feia que la universitat no estigués únicament al centre de la vida social de la ciutat sinó també de la seva vida política.

L'alumnat de la Universitat de Pristina que no residia a la ciutat procedia fonamentalment de la resta de Kosova o de les localitats amb població albanesa de Macedònia i Montenegro. Aquest alumnat representava un volum important del conjunt dels estudiants de la universitat i acostumava a viure en residències estatals universitàries i a fer els seus àpats també en menjadors universitaris. Foren precisament les condicions de vida d'aquests estudiants les que desencadenaren la primera protesta de la revolta kosovar de 1981, una protesta a molt petita escala comparada amb la magnitud que posteriorment assolirien aquests esdeveniments.

Fou l'11 de març, quan prop de dos mil estudiants de la Universitat de Pristina es manifestaren pel centre de la ciutat. Si bé la manifestació tenia com a finalitat denunciar les condicions de vida de l'estudiantat, alguns dels participants, de ben segur els elements més ideologitzats d'entre l'alumnat universitari, estengueren la

¹⁰⁰ POULTON, Hugh. *The Balkans: Minorities and States in Conflict*. Londres, Minority Rights Groups, 1991. Pàg. 61.

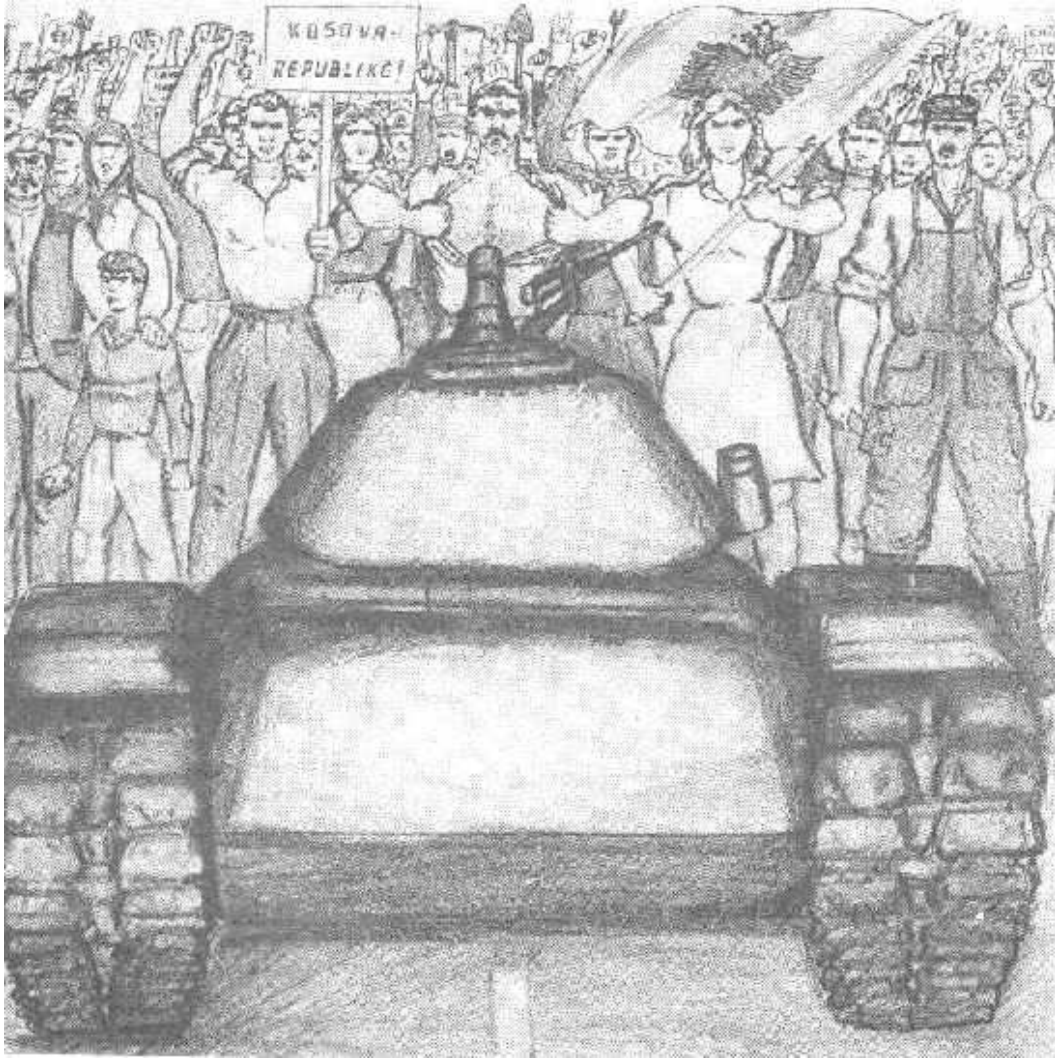
denúncia a les condicions de vida dels albanesos a Kosova. Aquesta primera manifestació fou dispersada per la policia sense excessiva violència. De fet, la manifestació de l'11 de març no fou excessivament participativa però fou magnificada per l'agència de premsa oficialista iugoslava, Tanjug, quan pretengué denunciar "els elements hostils que havien intentat explotar el descontentament d'alguns estudiants per la qualitat del menjar als menjadors universitaris amb d'altres finalitats".¹⁰¹

Després de dues setmanes de calma, les protestes estudiantils es reprengueren el 25 de març a Prizren i el 26 novament a Pristina. En aquesta ocasió les manifestacions derivaren en enfrontaments violents amb la policia i provocaren una trentena de ferits i una vintena de detinguts. La violenta actuació policial correngué de boca en boca arreu de Kosova i significà un punt d'inflexió que convertiria el que inicialment havia estat una protesta estudiantil en una revolta popular en tota regla.

Entre l'1 i el 2 d'abril les manifestacions s'estengueren a la resta de principals ciutats kosovars i aquest cop ja no foren només els estudiants els qui hi participaren. Se'ls unieren els treballadors albanesos, amb els miners al capdavant. Les manifestacions de principi d'abril derivaren novament en greus enfrontaments amb la policia que carregà amb duresa contra els manifestants. Davant la magnitud que prenien els esdeveniments, el govern federal iugoslau decretà l'estat d'emergència i envià unitats especials de policia i exèrcit procedents de d'altres territoris a controlar Kosova.

La intervenció militar federal, amb més de 30.000 homes patrullant per Kosova, fou contemplada per la població albanesa com una "ocupació militar" i encara exacerbà més els ànims de la població. Les manifestacions continuaren i fins i tot s'hi sumaren els albanesos membres del cos de policia de Kosova. L'eslògan principal era la reivindicació de "Kosova República!" però s'hi pogueren escoltar consignes contra l'explotació de les mines kosovars, contra les dures condicions de vida d'estudiants i treballadors albanesos, per la llibertat dels presoners polítics, contra el xovinisme serbi, i finalment consignes que reclamaven la unificació de Kosova amb Albània i que defensaven el règim d'Enver Hoxha.

¹⁰¹ Comunicat de l'agència Tanjug del 12 de març de 1981. Citat a MERTUS, Julie A. *Kosovo. How myths and truths started a war*. Pàg. 30.

Il·lustració publicada per la revista Liria que escenifica la revolta de 1981, amb la intervenció dels tancs enfront la reivindicació albanesa de l'estatut de república per a Kosova (Font: Liria, 1981)

Si bé segurament els eslògans favorables a Enver Hoxha no eren secundats per tots els manifestants, el fet que les organitzacions nacionalistes i comunistes clandestines participessin activament en la revolta explica el que perquè de la successió d'aquestes consignes que foren explotades pels mitjans de comunicació serbis per criminalitzar qualsevol altra reivindicació plantejada pels manifestants albanesos.

La revolta continuà durant tot el mes d'abril amb manifestacions i enfrontaments arreu de Kosova que provocaren nombrosos morts i ferits. De fet, la xifra de víctimes de la revolta de 1981 ha suscitat gran controvèrsia entre serbis i albanesos. Mentre la premsa iugoslava, basant-se en els comunicats oficials, parlava d'11 morts a la fi d'abril, els cercles albanesos de Kosova elevaven aquesta xifra fins a un miler de

persones assassinades com a conseqüència dels enfrontaments. Amnistia Internacional, en una aproximació més neutral i objectiva, establí en 300 el nombre probable de morts provocats per l'actuació militar i policial durant la revolta.¹⁰²

A més de les morts, la repressió contra la revolta kosovar comportà la detenció de més de 2.000 ciutadans albanesos i prop de 500 condemnes a presó en judicis que foren celebrats de forma ràpida.¹⁰³

La revolta kosovar de 1981 representà una ruptura evident amb l'evolució positiva que havia viscut a nivell polític aquest territori durant els anys 70. Aquest cop confluïren al carrer el nacionalisme pragmàtic que havia acceptat la Constitució de 1974 i que només reclamava l'estatut de república per a Kosova, i els sectors nacionalistes més radicals que reclamaven la unificació amb Albània. Durant la revolta les organitzacions clandestines jugaren un paper molt rellevant que provocà que les reivindicacions que aquests defensaven fossin magnificades per bé que tot just representaven la voluntat d'un sector molt minoritari de la societat kosovar. Tot i així, la repressió amb la qual Belgrad afrontà la revolta feu créixer la popularitat i els adeptes a les organitzacions nacionalistes més radicals que ampliaren la seva base social i que es multiplicaren durant els anys posteriors a 1981.

A l'arrel de la revolta no hi havia només una protesta estudiantil o la posterior reivindicació de l'estatut de república per a Kosova. Amb la generalització de la revolta de 1981 hi tingué molt a veure la forta crisi econòmica que vivia Kosova i que afectava de forma especial a la població albanesa. Kosova havia d'afrontar en aquell temps un índex d'atur del 27,5%, quan a Eslovènia, la república més pròspera de Iugoslàvia, tot just arribava al 2%.¹⁰⁴ La crisi econòmica que vivia aquest territori fou una de les principals raons que serviren per convertir les manifestacions estudiantils inicials en una autèntica revolta popular.

Iugoslàvia insistí en atribuir la responsabilitat de les manifestacions a grups "contrarevolucionaris" al servei dels serveis secrets albanesos com l'OMLK, el

¹⁰² AMNESTY INTERNATIONAL. *Yugoslav Prisoners of Conscience*. Londres, Amnesty International, 1985. Pàg. 12.

¹⁰³ MALCOLM, Noel. *Kosovo: A short history*. Pàg. 335.

¹⁰⁴ MERTUS, Julie A. *Kosovo. How myths and truths started a war*. Pàg. 23.

PKMLSHJ, o el Front Roig. Els organismes iugoslaus s'esforçaren en ressaltar la participació d'aquests grups en la revolta i, en conseqüència, a difondre la tesi que els esdeveniments de Kosova estaven dirigits pel govern albanès amb la finalitat de debilitar Iugoslàvia i annexionar-se el territori kosovar.

Al marge d'atribuir-los la responsabilitat de la revolta, el govern iugoslau inicià una veritable persecució contra l'independentisme kosovar. La revolta havia evidenciat que el discurs nacionalista radical tenia molt espai polític per créixer a Kosova, i els serveis iugoslaus optaren per la guerra bruta per fer-li front. El 17 de gener de 1982, aquests mateixos serveis foren responsables de l'atemptat, perpetrat en un barri perifèric de la ciutat alemanya de Stuttgart, contra tres dels principals dirigents de les organitzacions independentistes i revolucionàries a les quals atribuïen la responsabilitat de la revolta kosovar.

Alemanya i Suïssa s'havien convertit en seus de l'exili de molts militants nacionalistes kosovars, que es trobaven còmodes entre la nombrosa diàspora albanesa existent en aquests estats. La guerra bruta tenia també la finalitat d'evitar que els grups clandestins albanesos se sentissin segurs en territori estranger.

L'atemptat de gener de 1982 costà la vida als germans Jusuf i Bardhosh Gërvalla, dirigents del Moviment d'Alliberament Nacional de Kosova, i a Kadri Zeka, dirigent de l'Organització Marxista-Leninista de Kosova.¹⁰⁵ Els atemptats iugoslaus contra els dirigents independentistes albanesos de Kosova evidenciaven l'opció de Iugoslàvia per la guerra bruta i tingueren importants conseqüències en la configuració del nou nacionalisme radical albanès sorgit arran de la revolta de 1981 ja que aquest plantejaria la resistència armada contra l'ocupació sèrbia com un eix fonamental de la seva actuació política.

¹⁰⁵ Les figures dels germans Gërvalla i de Kadri Zeka esdevingueren els primers màrtirs reivindicats pel nou nacionalisme radical albanès que ja defensaria de forma oberta l'enfrontament armat amb les autoritats iugoslaves pel reconeixement de la sobirania albanesa de Kosova. De fet, el mateix Exèrcit d'Alliberament de Kosova (UÇK) volgué homenatjar als militants nacionalistes assassinats a Alemanya tot assignant a la seva 131a brigada el nom de Jusuf Gërvalla i a la 171a brigada la denominació de Kadri Zeka, en un intent d'evidenciar la continuïtat existent entre el combat de les organitzacions clandestines de finals dels 70 i l'UÇK.

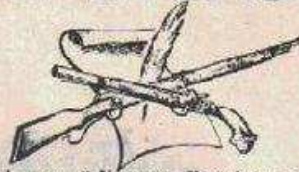
*Imatge de l'atemptat contra els germans Gërvalla i Kadri Zeka, atribuït als serveis secrets iugoslaus
(Font: www.pasqyra.com)*

A diferència del que havia succeït el 1968, el govern albanès no guardà silenci davant la revolta i recolzà obertament les reivindicacions d'un estatut de república per a Kosova i l'atorgament de major llibertat i majors drets democràtics als albanesos de Kosova.¹⁰⁶ Respectant els principis de la diplomàcia internacional, Albània negà qualsevol responsabilitat sobre la revolta i qualsevol vincle dels seus serveis secrets amb organitzacions polítiques kosovars al temps que afirmava que no tenia cap ambició territorial sobre Iugoslàvia.

La revolta de 1981 acabà amb la dinàmica de la dècada dels 70 i obrí un nou període d'enfrontament entre els nacionalismes albanès i serbi que es polaritzaven cada cop més cap a posicions radicals.

¹⁰⁶ La posició oficial del Partit del Treball d'Albània quedà recollida en els articles publicats pel seu diari oficial, *Zeri i Popullit*, els més importants dels quals foren més tard recollits en el següent llibre: DD.AA. *Sobre los acontecimientos de Kosova*. Tirana, 8 Nëntori, 1981.

ZËRI I KOSOVËS

Organ i Lëvizjes Nacionalçlirimtare të Kosovës dhe viseve të tjera shqiptare në Jugosllavi

Në ballë të këtij populli dhe këmbët e këtij populli, bëjmë dhe vdekja për realizimin e aspiratave të tij, do të na vijë si përjetim në i bukur e me fisnik në gjithë jetën. Dhe / do të ketë forcë që të na ndalë në rrugën tonë të ndritshme.

Jusuf Gërvalla

Nr. 3

Mars 1982

Bardhosh Gërvalla

Jusuf Gërvalla

Kadri Zeka

TRE RANË, ME MIJËRA U NGRITËN

Fajtorit i ka faj çdo kush. Shovinizmi, serboizmi i mbytur në gjakun e popullit shqiptar e gjithëshia edhe në gjakun e popullit serb pr ardhjet nga dita në ditë më shpeshë buze gjeroshës. Populli shqiptar ka vendosur një herë e përgjithmonë të bëhet zot në vatrën e tij. Ai i ka vu bijat e tij në ballë dhe u ka thënë: Murrin nga urejtja ime për kolonizatorin dhe me të çam përpara. Nga urejtja e tij e pa kufi morën për luftën e tyre edhe Jusuf e Bardhosh Gërvalla me Kadri Zekën. Dhe në një natë me hënë Kosova i përcelli për në mërgim, por përcelja e tyre ishte dheja të vërgamë. Këtu nuk ishin si të tjerët, nuk i

përcollën këta në mërgim pse kishin pritë me vite para enteve të inkuadrimit, por pse në orët e vona të natës ishin ulkuar shpesh në mbledhjet ilegale dhe vendimet e tyre popullit i futi thellë në gjirin e tij. I përcelli Kosova vetëm me një kush! që këta të mos e harronin atë. Dhe bijtë besim, kudo që u ndodhën u rreguan patriotë të vertetë të cilët me shembullin e tyre frymëzuan shumë bashkëkohës.

U ngritën me ta në lokatet e «Rindjes» e Kadri Prishtinës, në odat e Duganimit, në korzon e Prishtinës, në klubet e punëtorëve, në barakat tonë të thjeshta ku i prisim deri në orët e vona. Ju pamë

me plisë në kokë, me çiftet e megafon në dorë dhe me këmbë e puzueshje në gojë. Na trokitët derë me derë, na futa në manifestime për festat kombëtare. Kur vëllezit dhe motrat tona u mbytur në gjak, para se të vraponim në tek ju, vrapoi ju tek ne. Në çajgjetat me furinë të guha dhe në ta fidem besimio. Na thate se duhet të sofizizohemi me vëllezit dhe motrat tona. Në që ishim mësuar të shkruajmë dra ato dhe të rrimë në odë deri në orët e vona, rrimë Karadakov e Çyevices, nga baballarët këhim mësuar se lufta mund të bëhet vetëm me prodhë në grykë të Koxhurrë e në

log të Baranit, në fushë e Kosovës dhe në Rjeshtë e Nemura. Por ju na mësuan se lufta mund dhe duhet të bëhet edhe në rrugët e Myshkës, Çjenesës, Shautarit, Dysklorit, e Cyrritur dhe ate me shumë efekt. Dhe në dal nga dal, kush më në herë e kush pak më vonë u bindën se luftën duhet zhvilluar aty ku të gromdam. Shkruam thirrje, siguruar flamur, formuarat tërëse e përshkruar që në fakt ishin edhe ato që i hartuam rima nëpër rrugët e Prishtinës. Kërkuan edhe në buçë, republikë dhe punë. Udhëtoam nga largësi të mëdha dhe me ditë të tera i dogëm të gjitha domosdoshit që u bënt në kurriz tonë.

Coberta de la publicació Zëri i Kosovës, del LNÇK, organització en la qual militaven els germans Gërvalla, que recull la notícia de la seva mort i de la de Kadri Zeka en un atemptat dels serveis secrets iugoslaus

El Moviment per a la República Albanesa de Iugoslàvia, el nou nacionalisme radical

La revolta de 1981 i la guerra bruta dels serveis secrets iugoslaus contra les organitzacions comunistes i nacionalistes clandestines de Kosova plantejà al nacionalisme radical la necessitat de dotar-se de noves estructures per afrontar el repte que plantejava l'extensió social de la reivindicació de l'estatut de república per a

Kosova i l'inici dels atemptats dels serveis secrets iugoslaus contra destacats dirigents independentistes.

Aquest procés de confluència política, necessari a ulls dels independentistes kosovars després de la revolta de la primavera de 1981, començà a forjar-se el juny del mateix 1981 quan diversos militants independentistes impulsaren la plataforma organitzativa "Tesis sobre el Front Popular per a la República de Kosova" ("Teza rreth Frontit Popullor për Republikën e Kosovës"). Aquesta plataforma, encapçalada per Hydajet Hyseni, Mehmet Hajrizi i Nezir Myrtaj, es considera l'acta fundacional del que serà el nou nacionalisme radical albanokosovar, ja que n'establirà les bases per a la seva posterior confluència. En l'impuls d'aquestes tesis hi col·laboraren, al marge dels esmentats membres de la OMLK; Jusuf Gërvalla, del LNÇK; Ibrahim Kelmendi, del Fronti i Kuq Popullor; i, posteriorment, Abdullah Prapashtica, del PKMLSHJ. Les tesis fonamentals que defensava aquesta plataforma eren la necessitat de construir un front per reclamar l'estatut de república per a Kosova al si de la federació iugoslava.¹⁰⁷

L'impuls al Front representava un primer intent seriós d'agrupar les organitzacions clandestines. Per reforçar i impulsar aquest nou Front, Mehmet Hajrizi i Hydajet Hyseni, de forma consensuada amb els dirigents d'altres estructures il·legals, com Jusuf Gërvalla, redactaren un document amb la posició política dels partidaris de la creació d'un front per a la consecució de la república de Kosova. El document del Front recollia el següent argumentari:

"-L'objectiu del Front per a la República de Kosova és que la província de Kosova s'alliberi de l'ocupació sèrbia i aconseguixi l'estatut de república dins la federació iugoslava.

-La reivindicació de l'estatut de república per a Kosova és justa i està recolzada per tot el poble albanès.

-El poble albanès no ha decidit mai el seu futur. Les seves terres han estat ocupades per la força, dividides contra la seva voluntat i annexionades a Sèrbia. [...]

¹⁰⁷ LPK. *Lëvizja Popullore e Kosovës 1982-2002. 20 vjet veprimtari*. Internet, www.lpk-kosova.com, febrer de 2002.

-El poble albanès de Kosova té totes les característiques per ser considerat com una nació, no és una minoria, no és una nacionalitat [...] com l'han classificat els xovinistes iugoslaus. [...]

-La República de Kosova possibilitarà un ràpid desenvolupament de l'economia i de la cultura a Kosova, així com també l'afirmació nacional de tot el poble albanès del conjunt de Iugoslàvia.

-La República de Kosova serà una gran victòria pels albanesos de Macedònia, del sud de Sèrbia, i de Montenegro.

-La República de Kosova no causarà cap mal als altres pobles de Iugoslàvia i a la seva federació; ans al contrari, la República de Kosova anirà en favor dels seus interessos i dels de la federació iugoslava.

-Per assolir el seu objectiu, el Front ha de reunir als treballadors, als camperols, als joves, a les dones, als intel·lectuals revolucionaris i als elements progressistes de la burgesia, a tots els comunistes, patriotes i revolucionaris veritables, independentment de les seves idees polítiques, diferències socials, religioses o provincials.

-El Front Popular per a la República de Kosova ha de ser una unió lluitadora [...], un eix important per a l'educació, la mobilització i l'organització de tot el poble en el combat per la justícia i la llibertat. [...]

-Al si del Front Popular per a la República de Kosova hi tenen cabuda totes les organitzacions i grups il·legals de comunistes, de patriotes i de revolucionaris, independentment de si la república és el seu objectiu final o no, de si comparteixen o no l'objectiu d'assolir el veritable socialisme. [...] Al Front hi tenen cabuda tot els que desitgen la llibertat de Kosova i la República de Kosova.

-Al Front poden participar-hi els albanesos de Macedònia, de Montenegro, del sud de Sèrbia i de d'altres indrets de fora de Kosova.

-El Front no tindrà cap vincle amb la Lliga dels Comunistes de Iugoslàvia sinó que la combatrà a l'igual que la resta d'organitzacions oficials que són instruments del xovinisme serbi. El Front treballarà per que la gent que participa enganyada i manipulada en aquestes organitzacions s'apropi a les posicions del Front.

-El Front també combatrà l'enfrontament del poble albanès amb la resta de pobles de Iugoslàvia. El Front no identifica els pobles iugoslaus amb els seus líders. El combat del Front no s'adreça contra els pobles i els treballadors iugoslaus, sinó que al contrari, considera que són els seus aliats en la lluita per la justícia i la llibertat.

-[...] La unió fa la força. La unió és el nostre imperatiu. Units com a germans, serem més forts que tots els nostres enemics. Units en el Front Popular per a la República de Kosova aconseguirem la victòria i la llibertat.”¹⁰⁸

Fou a partir d'aquesta proposta política que s'estructurà l'actuació del nacionalisme albanokosovar durant el segon semestre de 1981, un moviment que patí nombrosos episodis repressius entre els quals cal destacar el ja esmentat assassinat, a mans dels serveis secrets iugoslaus, de Jusuf i Bardhosh Gërvalla i de Kadri Zeka en territori alemany. Les tesis circularen a bastament entre els militants clandestins i l'entorn de la Universitat de Pristina, suscitant un important debat entre els militants independentistes kosovars.

Fruit de l'evolució de les tesis per un Front Popular per la República de Kosova, i com a conseqüència del procés de confluència d'organitzacions independentistes, dos dels principals grups clandestins existents a Kosova aleshores decidiren unificar-se i constituir una nova organització, de caràcter més ampli, que naixeria el 17 de febrer de 1982 a la localitat d'Izmir, a Turquia amb el nom de Moviment per a la República Socialista Albanesa de Iugoslàvia (LRSSHJ, Lëvizjen për Republikën Socialiste Shqiptare në Jugosllavi).¹⁰⁹

El primer document de la nova organització clandestina els signaven Faton Topalli, Osman Osmani, Sabri Novosella i Abdullah Prapashtica i duia per títol “Resolució sobre la unió de les forces polítiques revolucionàries per a l'actuació a Kosova i a la diàspora”. Aquest primer text tenia el següent contingut:

“1. L'organització formada pel LNÇKVSHJ i el PKMLSHJ passarà a denominar-se Moviment per a la República Socialista Albanesa de Iugoslàvia (LRSSHJ, Lëvizjen për Republikën Socialiste Shqiptare në Jugosllavi).

2. L'organització interior es realitzarà segons l'exemple de la resta de repúbliques de la federació iugoslava.

¹⁰⁸ FRONTI POPULLOR PER RËPUBLIKEN E KOSOVËS. *Tezat rreth Fronti Popullor për Republikën e Kosovës*. Document que recull les tesis, redactat per Hyseni i Hajrizi. Kosova, 1981.

¹⁰⁹ LPK. *Lëvizja Popullore e Kosovës 1982-2002. 20 vjet veprimtari*.

3. Més endavant es formarà una comissió de membres del Comitè Central per a l'elaboració de les tesis programàtiques i els estatuts del LRSSHJ.
4. Al Comitè Central hi entraran els membres dels dos anteriors Comitès Centrals al complet.
5. El Presidium del Comitè Central s'elegirà en la seva propera trobada.
6. L'òrgan del LRSSHJ serà *Zëri i Kosovës*, ja que aquest nom expressa la veu de Kosova; mentre que l'òrgan de la joventut del LRSSHJ s'anomenarà *Republika*.¹¹⁰

Després d'aquesta primera manifestació pública, un document fundacional del LRSSHJ es donà a conèixer el 15 de maig de 1982 amb l'objectiu d'associar aquesta data simbòlica que representa la victòria sobre el feixisme a la lluita del poble albanès per l'alliberament de Kosova. El nou document ja feia públiques les posteriors incorporacions que s'havien produït, com veurem, al LRSSHJ i anunciava de nou que el portaveu de l'organització seria *Zëri i Kosovës*.

Aquesta nova organització, el LRSSHJ, agrupà inicialment només el Moviment d'Alliberament Nacional de Kosova i dels albanesos de Iugoslàvia (LNÇKVSHJ), liderat aleshores per Sabri Novosella i del qual formaven part fins a la seva mort els germans Gërvalla, i el Partit Comunista Marxista-Leninista dels Albanesos de Iugoslàvia (PKMLSHJ), encapçalat per Adbullah Prapashtica. La confluència entre aquestes dues organitzacions comptava amb el complet vist-i-plau de les autoritats albaneses de la República Popular i Socialista d'Albània fins al punt que la constitució del nou moviment es feu en presència de l'ambaixador albanès a Turquia, Bujar Hoxha. Pràcticament tot just després de constituir-se, aquest nou moviment passaria a agrupar també també els membres de l'Organització Marxista-Leninista de Kosova (OMLK) i del Front Roig Popular (FKP), convertint-se en el principal referent del nou nacionalisme radical emergent a Kosova durant la dècada dels 80.

Com el seu nom indica, el Moviment per a la República Socialista Albanesa de Iugoslàvia, assumiria formalment la posició de l'Albània d'Enver Hoxha pel que

¹¹⁰ *Nga vendim për bashkimin e forcave politike revolucionare për veprim në Kosovë dhe në mërgim në shkallë të përbashkët* (Resolució sobre la unió de les forces polítiques revolucionàries per a l'actuació a Kosova i a la diàspora). Document manuscrit. Citat a ÇEKU, Ethem. *Mendimi politik i lëvizjes ilegale në Kosovë 1945-1981*. Pàg. 226.

respecta al conflicte kosovar: la creació d'una República Albanesa al si de Iugoslàvia. Era clar que el fet que el mateix ambaixador d'Albània a Turquia participés en l'acte constituent a Izmir evidenciava el recolzament de la diplomàcia d'Enver Hoxha a la nova organització kosovar. Però tot i l'objectiu formalment establert, els militants del LRSSHJ tenien ben clar que el seu objectiu darrer era la independència política de Kosova i la seva annexió a Albània. En l'aspecte ideològic, el nou moviment es caracteritzava per un marxisme-leninisme ortodox d'acord amb els principis vigents a l'Albània socialista d'Hoxha, de qui es declaraven obertament partidaris.

Formalment, el moviment reclamava la creació d'una República de Kosova al si de la federació iugoslava però exigia que aquesta nova república agrupés també la resta de territoris, al marge de la província autònoma de Kosova, poblats també per albanesos. És a dir, part de Montenegro, part de Macedònia i els municipis del sud de Sèrbia, el Kosova oriental segons el llenguatge nacionalista albanès. El LRSSHJ pretenia agrupar en una mateixa república tota la ciutadania albanesa de Iugoslàvia, amb l'objectiu evident que aquesta república pogués exercir en un curt període de temps el dret a la secessió que aleshores reconeixia la Carta Magna iugoslava als territoris amb estatut de república.

El nou moviment es dotà, a imatge dels partits comunistes clàssics, d'un Comitè Central i, a partir de juny de 1982, impulsà la publicació clandestina *Zëri i Kosovës* (La Veu de Kosova), una capçalera que ja havia estat prèviament utilitzada pel Grup Revolucionari, el 1974. *Zëri i Kosovës* era publicada a Alemanya sota la direcció inicial de Skender Durmishi i distribuïda entre la diàspora albanesa europea i de forma clandestina a l'interior de Kosova. De fet, el LRSSHJ combinà l'acció exterior i interior: mentre la direcció política actuava fonamentalment des de l'exterior de Iugoslàvia, el moviment traslladà a l'interior de Kosova una estructura clandestina i compartimentada com la que havien tingut els seus predecessors que evità en bona part que el LRSSHJ es convertís en una organització de masses.¹¹¹

¹¹¹ JUDAH, Tim. "The Kosovo Liberation Army (KLA-UÇK)" in *Journal of International Affairs*, setembre-novembre, 2000.

Capçalera de la publicació Zëri i Kosovës, editada pel LRSSHJ.

També a imatge de les organitzacions comunistes clàssiques, el LRSSHJ estructurà al seu voltant una sèrie d'estructures polítiques sectorials vinculades a l'activitat del partit que tenien l'objectiu de difondre els seus posicionaments en àmbits específics. La més important d'aquestes estructures era la Unió de Treballadors de Kosova (BPK, Bashkimit të Punetorëve të Kosovës) que funcionava com el sindicat del LRSSHJ. La BPK actuava, a l'igual que el partit, des de la clandestinitat i pretenia aplegar els seus militants i simpatitzants i organitzar-los en l'àmbit laboral. La BPK impulsà la publicació *Punëtoret* (Treballadors) que era distribuïda també de forma clandestina a les fàbriques de Kosova.

L'altra principal estructura era la Unió de Dones de Kosova (GK, Bashkimi i Grave të Kosovës) que aplegava les militants femenines de l'organització i que llençava un discurs específic orientat a les dones albanokosovars. La GK publicava una revista clandestina amb el títol *Kosovarja e Re* (La nova Kosovar).

Aquestes estructures donaven al LRSSHJ una amplitud que feia que tot sovint optés per presentar-se com un moviment més ampli que estrictament el que representava el partit assumint la denominació Moviment per a la Independència de Kosova (Lëvizja

për Pavarësinë e Kosovës). Tot i que aquesta no fou una denominació formal de l'organització, era utilitzada de forma recurrent en les seves publicacions clandestines per deixar clar que l'objectiu del partit era assolir l'alliberament complet de Kosova.

El 1984, poc després de la seva creació, el LRSSHJ decidia suprimir la lletra S de Socialista de les seves sigles convertint-se així en el Moviment per a la República Albanesa de Iugoslàvia (LRSHJ).

El 1985, el LRSHJ canviaria de nou la seva denominació per adoptar la de Moviment Popular per la República de Kosova (LPRK, Lëvizja Popullore për Republikën e Kosovës). El canvi de nom de l'organització no és pas banal ja que implicava l'eliminació de l'anterior referència a Iugoslàvia. Amb aquesta acció el LPRK optava per accentuar el seu caràcter independentista i profunditzava en les "Tesis sobre el Front Popular per la República de Kosova" que n'havien inspirat, el 1981, la seva creació.

Fou precisament el 1985 quan entraria a formar part del LPRK el que posteriorment seria un dels principals dirigents de l'Exèrcit d'Alliberament de Kosova i un dels símbols del combat independentista kosovar. Es tracta d'Adem Jashari que a mitja dècada dels 80 entrà a formar part del nucli del LPRK a la localitat de Prekaz, al cor de la rebel Dreniça.¹¹²

El LPRK culminaria el seu procés organitzatiu durant la segona meitat de la dècada dels 80. El novembre de 1986, Zurich acollia l'Assemblea Consultiva del LPRK, on hi participaren tots els delegats de l'organització i que serví fonamentalment per convocar la seva I^a Assemblea General que tindria lloc, també a Suïssa, durant el juliol de 1987. Aquesta primera assemblea serví per estructurar l'organització i per aprovar el programa i els estatuts del LPRK. El fet que les principals reunions de l'organització se celebressin en territori suís certificava que Suïssa s'havia convertit en la reraguarda del moviment independentista albanokosovar degut a la important diàspora que hi vivia.

L'Assemblea General confirmà també la voluntat del LPRK d'internacionalitzar el conflicte de Kosova per la qual cosa, el 1988, el moviment editaria el seu programa en albanès, francès, alemany i serbocroat, al temps que enviava una petició, en albanès i

¹¹² LPK. *Lëvizja Popullore e Kosovës 1982-2002. 20 vjet veprimtari.*

francès, a la Conferència de Països Balcànics denunciant la problemàtica del territori kosovar.

La dècada dels 80 seria, doncs, la de la consolidació d'un nou nacionalisme radical albanès a Kosova caracteritzat per una major cohesió organitzativa i per l'inici de l'activitat armada amb l'objectiu d'alliberar Kosova. Serà precisament aquest moviment nascut durant la dècada dels 80 el que donarà naixement, a posteriori, a l'Exèrcit d'Alliberament de Kosova (UÇK) que es convertirà en el grup de resistència armada que els seus antecessors havien desitjat constituir per bé que sense una tan marcada ideologia marxista-leninista pro-enverista com la que existia en aquell moment entre els grups clandestins kosovars.

L'activitat d'aquest nou nacionalisme radical kosovar alimentarà i s'alimentarà del nou discurs nacionalista serbi que sorgirà de forma paral·lela durant la mateixa dècada dels 80 fent especial èmfasi en la qüestió de Kosova. L'enfrontament entre ambdós nacionalismes tensarà encara més la situació kosovar fins al punt d'establir les condicions que permetran el tràgic desenllaç que, a posteriori, tindrà la qüestió kosovar durant la dècada dels 90.

Noves organitzacions clandestines

La creació del LRSSHJ agrupà les principals organitzacions clandestines existents a Kosova a principis de la dècada dels 80 però no aconseguí unificar de forma completa l'espai nacionalista radical ja que amb posterioritat al naixement del LRSSHJ es crearen noves estructures clandestines que també reclamaven l'alliberament nacional des d'una posició ideològica propera al comunisme enverista albanès.

La principal organització sorgida després de la confluència d'Izmir de 1982 fou el Partit de la Guerra de Kosova (PLK, Partia e Luftes e Kosoves), una estructura clandestina creada el 5 de desembre de 1983 en una casa privada del barri de Tauk Bahçe, a Pristina. En la seva fundació hi participaren els militants Kadri Osmani, Rexhep Mala i Nuhi Berisha.¹¹³ Els dos primers havien sortit feia poc de la presó després d'haver estat

¹¹³ OSMANI, Kadri. *Në vend të reagimit,- një përmirësim Fejtonit ekskluziv të gazetës "Zëri i ditës", i datës 29 mars 2004: Dokumente sekrete për Kosovën të viteve 1983-1992*. Pristina, TN, 30 de març de 2004.

empresonats arran de la revolta de 1981, i el tercer era un militant clandestí. Mala i Berisha acabarien morts després d'un enfrontament amb la policia sèrbia l'any 1984, quan es disposaven a reunir-se amb d'altres militants per tal d'unificar tot el moviment independentista clandestí.

El Partit de la Guerra de Kosova emergia com una nova estructura organitzativa diferenciada del LRSSHJ però mantenint-hi un vincle important. De fet, Rexhep Mala i Nuhi Berisha foren reivindicats, un cop morts, com a militants d'aquest moviment. A diferència de les organitzacions clandestines que s'havien creat de forma prèvia, el grup impulsat per Osmani, Mala i Berisha pretengué fer un pas que els seus predecessors tot defensant la necessitat d'estructurar una organització que preparés Kosova per a una guerra d'alliberament nacional.

En el Kosova de 1983, plantejar obertament la necessitat d'un conflicte bèl·lic semblava una autèntica quimera; tot i així el Partit de la Guerra centrà el seu discurs precisament en la necessitat de preparar-se per a un conflicte bèl·lic, i en funció d'aquest objectiu estructurà la seva organització.

A nivell ideològic, tot i no definir-se en excés, el Partit de la Guerra de Kosova bevia de les fonts dels seus predecessors i defensava l'alliberament de Kosova i dels territoris poblats per albanesos per procedir posteriorment a la seva unificació nacional amb Albània, al temps que pregonava també un comunisme d'inspiració enverista.

Malgrat tot, el tret distintiu del PLK era la seva defensa de la necessitat d'impulsar de forma immediata accions armades concretes i estructurar un moviment que permetés que en un futur no massa llunyà que Kosova pogués afrontar una guerra contra l'exèrcit iugoslau.

Amb aquest objectiu el PLK impulsà una estructura organitzativa clandestina que pretenia abastar tots els territoris iugoslaus poblats per albanesos. L'eix bàsic d'aquesta estructura eren cèl·lules clandestines formades per tres militants. L'organització estava compartimentada en petites cèl·lules de tres integrants que no es coneixien entre elles amb l'objectiu d'evitar al màxim l'impacte de la repressió sobre l'organització en cas de produir-se una onada repressiva. Aquestes cèl·lules conformaven les unitats guerrilleres a partir de les quals s'estructurava el PLK, que

comptava amb un pla de creixement que imitava l'estructura dels exèrcits convencionals amb la constitució d'esquadres i brigades organitzades per zones militars.

Tot i les seves intencions, el PLK no pogué estructurar-se com un exèrcit en mantenir una xifra de militants reduïda. Malgrat tot, el partit impulsà diferents grups, un integrat per estudiants, i la resta estructurats de forma territorial, establint nuclis a Mitrovica, Ferizaj, Kaçanika, Pristina i Podujeva.

La novetat del PLK respecte als seus predecessors, també clandestins, fou el fet que aquest nou partit defensava una guerra oberta per alliberar Kosova; una guerra que, a més, s'havia de desenvolupar en base a la doctrina militar professional. És a dir, que el PLK, defensava la construcció d'un exèrcit que aprengué l'estratègia militar convencional. Els primers passos del partit s'encaminaren a preparar la guerra en dos sentits: el primer, formar futurs quadres militars, és a dir, propiciar l'adquisició de formació militar entre els militants del partit; i el segon, contactar amb oficials albanesos integrats a l'exèrcit iugoslau per tal que possessin els seus coneixements militars al servei de la causa de l'alliberament de Kosova.

El pla del PLK feu els seus primers passos, i els seus membres contactaren amb oficials albanesos de l'exèrcit iugoslau que consideraven propers a les idees independentistes, però els contactes no passaren d'aquest estadi i no es concretaren en cap acció.

El partit també propicià que alguns dels seus militants s'integressin en acadèmies policials o militars, per tal d'assolir la formació militar necessària, un itinerari que desenvoluparen, per exemple, els militants Musafa Ademin i Ejup Tahirin, integrant-se en l'acadèmia de policia i passant posteriorment a treballar a la secció de documents identificatius i passaports de la seu de Pristina del Ministeri d'Afers Interns.¹¹⁴

L'existència del Partit de la Guerra de Kosova fou més aviat efímera i la seva activitat es va veure engolida per l'evolució del LRSNJ, que es convertí, durant la dècada dels 80, en l'estructura clandestina de referència.

¹¹⁴ OSMANI, Kadri. *Në vend të reagimit,- një përmirësim Fejtonit ekskluziv të gazetës "Zëri i ditës", i datës 29 mars 2004: Dokumente sekrete për Kosovën të viteve 1983-1992*. Pristina, TN, 30 de març de 2004.

A l'igual que el PLK, també nasqueren d'altres estructures clandestines com el Front Antirevisionista (Fronti Antirevizionist), una organització formada per partidaris acèrrims de la doctrina comunista ortodoxa representada per Enver Hoxha i que acusaven de revisionista i reformista, com feia el Partit del Treball d'Albània, al socialisme iugoslau de Tito. Els integrants del Front Antirevisionista defensaven també una guerra popular contra Iugoslàvia i la seva doctrina revisionista amb l'objectiu d'alliberar Kosovo i instaurar un comunisme a imatge i semblança de l'albanès.

Aquest Front Antirevisionista, a l'igual que d'altres organitzacions clandestines d'escassa militància, practicament no mantingué cap activitat i es diluí en el marc de l'hegemonia que al llarg de la dècada assoliria el Moviment per la República Albanesa de Iugoslàvia al si del moviment kosovar clandestí.

Una incipient lluita armada

La revolta kosovar de març i abril de 1981 havia comportat l'extensió de la violència arreu de Kosovo, però no havia desencadenat enfrontaments armats entre resistents albanesos i forces de seguretat sèrbies. Fou precisament això el que succeí el maig de 1981. Per primer cop en molts anys, un grup d'albanokosovars s'enfrontava amb les armes a la policia sèrbia. Succeí a la rebel Drenica on la policia havia intentat arrestar Tahir Meha, acusat de possessió d'armes, una llarga tradició entre els clans albanesos de la regió. Meha havia obert foc al mercat de Skenderaj contra els policies que havien provat d'arrestar-lo i s'havia refugiat a la seva casa familiar de Prekaz, un petit poblet de la municipalitat de Skenderaj.

Des de la casa familiar, i amb el recolzament del seu pare, Nebih Meha, Tahir s'havia enfrontat a les unitats policials que provaven de detenir-lo. La família Meha ja s'havia distingit històricament per la seva rebel·lia, i alguns dels predecessors familiars de Tahir Meha havien combatut en el moviment *kachak*. Tahir Meha i el seu pare Nebih combateren amb duresa contra la policia sèrbia que sol·licità ajuda militar per atacar la casa familiar dels Meha a Prekaz.¹¹⁵ Després de dies d'intensos combats, i de la intervenció fins i tot d'un helicòpter que atacà per aire el refugi familiar, el 13 de maig

¹¹⁵ JUDAH, Tim. *Kosovo. War and Revenge*. Londres, Yale University Press, 2002. Pàg. 100.

de 1981 moria Tahir Meha en el que representava la primera resistència armada oberta contra la policia sèrbia duta a terme a Kosova en les darreres dècades.

L'enterrament de Meha no pogué ser massiu degut al control policial i militar serbi, però s'aplegaren per acomiadar-lo alguns dels seus veïns i amics entre els quals destacava la família Jashari, representada per Shaban Jashari i els seus fills Hamza i Adem. El sepeli de Tahir Meha no fou una cerimònia religiosa sinó un acte d'afirmació patriòtica on s'afirmà: "La lluita que has començat [en referència al difunt Meha], nosaltres la continuarem fins a la darrera gota de la nostra sang".¹¹⁶ La proclama era pràcticament una premonició del que succeiria el març de 1998 al mateix llogarret de Prekaz.

La mort de Tahir Meha, i la seva resistència, que el moviment nacional albanès clandestí considerava heroica i exemplar, era la primera mostra de l'existència d'albanesos disposats a enfrontar-se amb les armes a la mà al poder serbi i iugoslau.

El nacionalisme albanès de Kosova es plantejava també la necessitat de la resistència armada com a instrument de lluita política. Els assassinats de Stuttgart, el 1982, havien representat un cop molt dur per al moviment radical kosovar i alguns dels seus membres plantejaren la necessitat de donar-hi resposta en els mateixos termes. De fet, els sectors independentistes ja havien contestat als assassinats d'Alemanya mitjançant petits atemptats contra membres dels serveis iugoslavs a Brussel·les.¹¹⁷ La reestructuració del nou nacionalisme radical, però, donaria més consistència a la resposta contra la guerra bruta iugoslava.

El LRSNJ també intentà organitzar una resistència armada a l'interior de Kosova, sense tenir, però, massa èxit. El 1983, dos militants de l'organització, Zijah Shemsiu i Sami Kurteshi, eren arrestats per la policia iugoslava mentre realitzaven un transport d'armes de Suïssa a Kosova amb l'objectiu d'armar algunes de les cèl·lules clandestines de l'organització. L'operació policial avortà l'intent i acabà amb l'empresonament dels militants, un dels quals, Zijah Shemsiu, moriria el 1985 en un presó de Belgrad després de ser sotmès a intenses tortures. Els incipients intents del LRSNJ d'organitzar una

¹¹⁶ THAÇI, Toger Naser. *Memorial Complex Adem Jashari, Prekaz*. Pristina, TMK, 2004. Pàg. 7.

¹¹⁷ CHICLET, Christophe. "Aux origines de l'Armée de Libération du Kosova" in *Le Monde diplomatique* (edició francesa), maig de 1999, pàg. 6-7.

resistència armada acabaren en determinades ocasions en enfrontaments armats de militants kosovars contra la policia iugoslava amb un tràgic desenllaç pels independentistes. Fou el cas, per exemple, de Rexhep Mala i Nuhi Berisha que moriren en una operació policial de les forces policials sèrbies al barri de Kodrën e Trimave, a Pristina, l'11 de gener de 1984, una circumstància que es repetí el 8 de febrer del mateix any amb la mort en enfrontament amb la policia de Bajram Bahtiri.

Mala i Berisha havien impulsat, el 1983, la creació d'un grup armat al qual s'havien integrat membres del LRSNJ, com Saban Shala, i al voltant del qual també s'articulaven militants del Front Nacional d'Alliberament, com Sejdi Veseli, o del Partit de la Guerra de Kosova, com Kadri Osmani. Mala i Berisha foren assassinats durant una trobada que havia de servir per agrupar els moviments clandestins nacionalistes de Kosova, una unió que la seva mort abortà.¹¹⁸ La resta d'integrants del grup de Mala i Berisha, realitzaren diverses accions armades de poca entitat després de la mort dels dos militants independentistes per posar de relleu la continuïtat del seu combat però assolint una escassa repercussió. "Les bombes només eren per dir que existíem" afirma, molt temps després, Saban Shala, aleshores membre del grup.¹¹⁹

Aquests tímids inicis de la lluita armada a Kosova desencadenaren un brutal resposta per part de les autoritats sèrbies i iugoslaves que no escatimaren esforços en combatre aquest nou nacionalisme radical. De 1982 a 1989, més de 12.000 albanokosovars foren arrestats sota l'acusació de pertànyer al moviment nacionalista clandestí,¹²⁰ una dada que evidencia que durant la dècada dels 80 aquest moviment assolí una certa rellevància política motivada en bona part per la resposta repressiva que hi donaven les autoritats iugoslaves i que no feia sinó augmentar la seva simpatia entre la població.

El LRSNJ, l'organització hegemònica del nacionalisme radical albanès, hagué d'afrontar múltiples cops repressius iugoslavs que costaren la vida, l'exili o la tortura i la presó un important nombre dels seus membres. L'activitat militant i repressiva era recollida a la

¹¹⁸ Entrevista a Avni Klinaku, militant del LKÇK. Pristina, juliol de 2007.

¹¹⁹ JUDAH, Tim. *Kosovo. War and revenge*. Pàg. 110.

¹²⁰ CHICLET, Christophe. "Aux origines de l'Armée de Libération du Kosova". Pàg. 6-7.

revista *Zëri i Kosovës* que, com s'ha esmentat, era distribuïda entre la diàspora kosovar a Europa i de forma clandestina dins de Kosova.

Durant la segona meitat de la dècada dels 80 el LPRK, el nou nom del LRSNJ, reforçà la seva aposta per la resistència armada. Una de les accions més espectaculars que intentà el moviment fou l'intent de segrestar, sense èxit, el cònsol iugoslau a Stuttgart per tal d'exigir posteriorment intercanviar-lo per Adem Demaçi, el pres polític albanès més reputat.¹²¹ Tot i que aquesta incipient lluita armada no assolí nivells elevats i constants de confrontació violenta, sí que evidenciava que el desig d'aquest nacionalisme passava per contemplar l'estratègia armada com a fonamental per al seu projecte alliberador.

L'emergència del radicalisme serbi

L'evolució del nou nacionalisme radical albanès anirà associada al sorgiment d'una nova forma de radicalisme nacionalista serbi, un radicalisme que, precisament, es justificarà ideològicament en base a la confrontació amb el corrent ideològic nacionalista albanès apel·lant a les arrels històriques que Kosova representa per l'imaginari col·lectiu serbi.

La mort de Tito comportà una reordenació dels corrents ideològics vigents a Iugoslàvia i aquesta reordenació va anar associada a un auge creixent de tots els nacionalismes. La desaparició de la principal figura que representava la Iugoslàvia federal i que pregonava la política de "germandat entre pobles" alimentà els nacionalismes d'arreu dels territoris iugoslavs, també el dels serbis, que durant la dècada dels 80 conformaren el cos doctrinari del que seria el seu nou radicalisme nacionalista, un projecte on la reivindicació de Kosova com a territori ancestral serbi jugà un paper central.

Malgrat tot, el nacionalisme serbi trigarà una mica més a moure peça després de la mort de Tito del que ho feu el nacionalisme albanès. La revolta de 1981 descol·locà en certa forma les autoritats de Belgrad, que hi respongueren amb una repressió desmesurada que, contràriament als seus interessos, no feu sinó alimentar les files

¹²¹ CHICLET, Christophe, RAVENEL, Bernard (dirs.). *Kosovo: le piège*. Pàg.77

dels nacionalistes albanokosovars. Tot i així, el nacionalisme serbi assumí ben aviat un discurs hostil i d'enfrontament total amb les reivindicacions albaneses. El 1982, un any després de la revolta, Belgrad decidia purgar de forma massiva la Lliga dels Comunistes de Kosova (LCK) en considerar-la plena d'elements "nacionalistes" albanesos. Fruit d'aquesta purga, especialment intensa l'estiu de 1982, prop de mil militants de la LCK foren expulsats del partit i diversos nuclis de l'organització dissolts seguint els dictats de Belgrad.¹²²

L'eradicació dels sectors nacionalistes albanesos de la Lliga dels Comunistes era només una part de l'estratègia nacionalista sèrbia. En realitat, l'objectiu fonamental dels serbis era un canvi constitucional que revoqués els privilegis que, al seu entendre, tenia Kosova fruit del text constitucional de 1974. De fet, aquesta carta magna era considerada una obra fonamentalment de Tito que havia suposat un greuge per Sèrbia ja que concedia una àmplia autonomia a dos territoris teòricament sota la seva sobirania (Kosova i la Voivodina). La desaparició de Tito de l'escena política revifava els ànims dels sectors nacionalistes serbis que ambicionaven un text constitucional més favorable als seus interessos. Així, doncs, el setembre de 1982, els dirigents polítics serbis iniciaren una ofensiva amb l'objectiu de modificar la constitució. La pressió sèrbia donà els seus fruits i la presidència rotativa i col·legiada de Iugoslàvia prengué la decisió d'establir una comissió per analitzar un possible canvi constitucional. Els treballs d'aquesta comissió es visualitzaren de forma incipient el setembre de 1983. En els seus primers apunts formals, aquesta comissió recolzava un cert canvi constitucional, però l'absència de consens en el tipus de reforma que calia abordar, degut al xoc frontal d'interessos entre les diferents nacionalitats que hi eren presents, acabà amb qualsevol possibilitat de concreció de la mateixa.¹²³

Les maniobres polítiques del nacionalisme serbi no tenien encara, però, una traducció a nivell de mobilització popular homologable a les manifestacions albaneses de 1981. La primera gran demostració pública del nou radicalisme serbi arribà després de la mort de l'antic ministre d'interior iugoslau, Aleksandar Rankovic, que havia estat exclòs del govern després d'ocupar el ministeri de 1945 a 1966, precisament per ser

¹²² MERTUS, Julie A. *Kosovo. How myths and truths started a war*. Pàg. 293.

¹²³ ANTIC, Zdenko. "Serbian problems" in *The South Slav Journal II*, núm. 4, 1988/89. Pàg. 16-17.

considerat un exponent del nacionalisme serbi. El funeral per Rankovic, l'agost de 1983, aplegà prop de 100.000 persones i es convertí en un acte d'afirmació del radicalisme nacionalista serbi.

La vindicació de la figura de Rankovic en un context com el de 1983 tenia una lectura ben clara. El nacionalisme serbi reivindicava el retorn a una política com la que havia desenvolupat l'antic ministre, caracteritzada per la persecució del nacionalisme albanès i per no fer cap concessió autonomista a Kosova.

Si el funeral de Rankovic serví per què el nou radicalisme nacionalista serbi fes una gran demostració de força al carrer després de la mort de Tito, una de les principals institucions culturals sèrbies s'encarregaria de construir el cos ideològic i doctrinari d'aquest corrent polític, que tindria precisament en la reivindicació de la sobirania sèrbia de Kosova un dels seus principals arguments. La institució encarregada de construir aquest discurs fou l'Acadèmia Sèrbia de les Ciències i les Arts, que agrupava intel·lectuals nacionalistes que assumirien la responsabilitat d'estructurar doctrinàriament el nou nacionalisme emergent.

El 1985, l'Acadèmia Sèrbia de les Ciències i les Arts publicà l'obra de l'historiador Dimitrije Bogdanovic *Knjiga o Kosovu* (Un llibre sobre Kosova).¹²⁴ El text acusava la població albanesa de pretendre crear una província "ètnicament pura" i de fomentar l'èxode de la població sèrbia d'un territori, Kosova, que l'autor considerava el bressol de la pàtria sèrbia. L'obra de Bogdanovic suscità una àmplia polèmica sobre la qüestió de Kosova,¹²⁵ però la seva importància rau en que contindrà els principals arguments que durant la dècada dels 80 eximirà el nacionalisme serbi: Kosova com a bressol de la

¹²⁴ BOGDANOVIC, Dimitrije. *Knjiga o Kosovu*. Belgrad, Acadèmia Sèrbia de les Ciències i les Arts, volum DLXVI, 1985.

¹²⁵ El nacionalisme albanès també construirà durant la dècada dels 80 una historiografia nacional que pretindrà argumentar el seu dret a la secessió. Especialment interessant serà l'aportació de l'historiador Hajredin Hoxha que defensarà que la conferència de Bujan de 1943 contemplava el dret a la secessió dels pobles. Hoxha participà, conjuntament amb d'altres historiadors, en una obra col·lectiva publicada el 1984 a Ljubljana que sota el títol *Albanci v novi Jugoslaviji* (Els albanesos i la nova Iugoslàvia) agrupava aportacions d'intel·lectuals kosovars crítics amb la política sèrbia respecte Kosova. El combat entre historiografies es cobrà el càrrec del professor albanès de Kosova Ali Hadri, cap de l'Institut Històric, forçat a dimitir a principis dels 80 precisament per ser considerat nacionalista albanès.

seva pàtria i la persecució albanesa contra la població sèrbia amb l'objectiu d'expulsar-la de Kosova.

L'assaig de Bogdanovic es completaria durant els anys 80 amb tota una altra sèrie d'aportacions d'historiadors serbis que articularen un discurs historiogràfic destinat a legitimar la política sèrbia a Kosova. Especialment notable fou l'obra *Kosova i Metohija u srpskoj istoriji* (Kosova i Metohija en la història sèrbia), publicat el 1989 amb la participació dels acadèmics Radovan Samardzic i Dusan Batakovic, dos dels principals exponents d'aquesta nova historiografia nacionalista sèrbia.¹²⁶

Al marge de la producció historiogràfica vinculada a l'Acadèmia Sèrbia de les Ciències i les Arts, el document que veritablement es convertí en l'eix central de la política nacionalista sèrbia fou el conegut com a *Memoràndum*, un text elaborat per un grup d'acadèmics sobre "les qüestions socials al nostre país". El document fou filtrat a la premsa el setembre de 1986, i publicat pel diari de Belgrad *Vecernje Novosti* els dies 25 i 26 d'aquest mes. La seva filtració obrí un intens debat ja que el document contenia un "programa nacional pel poble serbi" i feia, a més, especial incidència en la qüestió de Kosova, considerada com un dels principals problemes que havia d'afrontar la societat sèrbia de l'època.

El Memoràndum de l'Acadèmia Sèrbia de les Ciències i les Arts (coneguda per l'acrònim SANU, corresponent a les seves inicials en serbocroat, Srpske Akademije Nauka i Umjetnosti) estava dividit en dues parts diferenciades. La primera estava dedicada a la crisi econòmica i social que vivia Iugoslàvia, però la part veritablement interessant i polèmica del document era la segona, que pot considerar-se l'esboç d'un programa nacional serbi. Aquesta segona part del Memoràndum estava íntegrament dedicada a analitzar la situació de Sèrbia i del poble serbi. Segons els seus autors, Sèrbia era la gran víctima del sistema polític i econòmic imperant arran de la proclamació de la constitució de 1974. La república de Sèrbia havia de fer importants esforços per contribuir als fons de la federació iugoslava mentre veia com Croàcia i Eslovènia es desenvolupaven deixant-la ràpidament enrere des d'un punt de vista econòmic. A aquest greuge, els acadèmics serbis hi afegien un greuge polític: segons

¹²⁶ DD.AA. *Kosovo i Metohija u srpskoj istoriji*. Belgrad, Srpska knjizevna zadruga, 1989. N'existeix una versió en francès: DD.AA. *Le Kosovo-Metohija dans l'histoire serbe*. Lausana, L'Age d'Homme, 1990.

ells, Sèrbia havia estat dividida en tres parts pel text constitucional de 1974, un fet que accentuava les vel·leïtats autonomistes de la Voivodina i, sobretot, de Kosova, el principal problema serbi a ulls dels redactors del Memoràndum.

El text recollia l'argumentari nacionalista que afirmava que els serbis de Kosova estaven subjectes a "un genocidi físic, polític, jurídic i cultural"¹²⁷ per part de la població albanesa, sense rebre cap suport de la resta de repúbliques. En tant que programa nacional serbi, el Memoràndum, a més de la situació dels serbis a Kosova, s'ocupava també del seu estat en d'altres territoris iugoslavs, especialment a Croàcia. Fruit de l'anàlisi de la situació d'aquest poble, els acadèmics apuntaven l'existència "d'un procés orientat a la destrucció total de la unitat nacional del poble serbi".

El marcat caràcter nacionalista del text feu que múltiples veus s'alcessin contra el Memoràndum arreu de Iugoslàvia, un estat que el 1986 encara era socialista i federal. Tot i aquestes crítiques, bona part de l'opinió pública sèrbia assumí el contingut del document, especialment en l'aspecte relacionat amb Kosova, estenent-se la idea que l'autonomia atorgada als albanokosovars per la constitució de 1974 permetia un "genocidi" contra la població sèrbia que es veia forçada a l'èxode de la província autònoma.

Si l'Acadèmia Sèrbia estructurà el discurs nacionalista a escala iugoslava, a Kosova, una sèrie d'activistes nacionalistes serbis assumiren vehicular un discurs similar. La primavera de 1985, a instància de Kosta Bulatovic, Miroslav Solevic i Busko Budimirovic, militants nacionalistes serbokosovars, es feu públic el document que fou posteriorment conegut com a "Petició dels 2.016", atenent al nombre de signatures que havia aconseguit recollir. La petició liderada per Bulatovic argumentava que els serbis veien vulnerats els seus drets a Kosova i exigia protecció a les autoritats sèrbies i federals. Al marge de contenir aquesta reclamació, el document esmentava que 300.000 albanesos d'Albània s'havien instal·lat a Kosova des de 1941, deixant entendre que el que caldria fer era expulsar-los.¹²⁸

¹²⁷ Acadèmia Sèrbia de les Ciències i les Arts (SANU). *Memorandum of the Serbian Academy of Sciences and Arts*. Belgrad, SANU, 1995. Pàg. 133.

¹²⁸ Bulatovic i els seus companys nacionalistes serbis de Kosova foren els veritables impulsors del discurs que contagiaria tot el nacionalisme serbi sobre el greuge que patia el poble serbi a Kosova. Tot i actuar

La “Petició dels 2.016” es convertiria en un altre argument esgrimit pels nacionalistes serbis (de fet, sortiria citada al Memoràndum de l’Acadèmia) per justificar una política repressiva contra els nacionalistes albanesos de Kosova. El gener de 1986, dos centenars d’intel·lectuals serbis signaren un document adreçat a les assemblees de Sèrbia i Iugoslàvia exigint una “actuació immediata” a Kosova en defensa dels interessos serbis.

El discurs nacionalista serbi s’estructurava, doncs, al voltant del suposat greuge que patien els serbis a Kosova, un territori d’una importància simbòlica cabdal per a Sèrbia. La qüestió de Kosova cohesionava de forma notable la població sèrbia al voltant del discurs nacionalista, un discurs que, per contra, cap dels aleshores dirigents de la Lliga dels Comunistes de Sèrbia assumia de forma pública.

El corpus ideològic del nou radicalisme nacionalista serbi s’havia constituït, però encara li mancava un darrer episodi. El sorgiment d’un dirigent polític que representés aquest corrent que suscitava cada cop més simpaties entre la població sèrbia. L’any 1987 s’ompliria aquest buit quan Slobodan Milosevic, aleshores secretari general de la Lliga dels Comunistes de Sèrbia, es convertiria en el dirigent polític que assumiria públicament aquest discurs.

Milosevic era un dirigent gris que havia crescut a l’ombra del seu mentor, Ivan Stambolic, de qui havia anat seguint els passos. El 1984, quan Stambolic es convertí en secretari general de la Lliga dels Comunistes de Sèrbia, Milosevic ocupà la vacant que el primer deixà al capdavant del de l’estructura local del partit a Belgrad. El gener de 1986, l’operació successòria es repetí, i quan Stambolic fou nomenat president de la República de Sèrbia, Milosevic passà a encapçalar la Lliga dels Comunistes en aquest territori.¹²⁹

Paradoxalment, fins el 1987, Milosevic no s’havia significat pel seu nacionalisme sinó més aviat al contrari, la seva línia política seguia fidelment la doctrina marxista

amb l’evident complicitat d’una part de l’*intelligentsia* sèrbia, el 1986 Bulatovic fou arrestat per unes autoritats que consideraven que no podien justificar perseguir als militants albanesos acusant-los de “nacionalistes” i no fer cap tipus d’actuació davant del discurs extramadament nacionalista dels serbis de Kosova agrupats al voltant de Bulatovic.

¹²⁹ JUDAH, Tim. *Kosovo. War and revenge*. Pàg. 52.

iugoslava imperant aleshores al si del partit únic. Des de 1984, Milosevic s'havia caracteritzat per ser un ferm opositor de les demandes de liberalització i de les creixents manifestacions del nacionalisme serbi.

La postura política pública de Milosevic canviaria notablement l'abril de 1987. Segurament conscient de la influència creixent que en l'opinió pública adquirien els representants serbis de Kosova, convertits en els nous abanderats del nacionalisme, Milosevic donà un gir a la seva carrera política. El gest derivat de les visites de Slobodan Milosevic a Kosova es considerà un tombant no només en la seva carrera personal sinó en l'evolució històrica de Sèrbia i Iugoslàvia, ja que implicà l'inici de les tempestes nacionalistes que durant els anys següent assolaren els Balcans.

Després de les incessants reclamacions dels nacionalistes serbis de Kosova davant les autoritats de Belgrad, aquestes accediren finalment a enviar un representant a territori kosovar. Ivan Stambolic, president de Sèrbia, defugí el repte i delegà en Slobodan Milosevic, l'home fort de la Lliga dels Comunistes de Sèrbia, la tasca. La primera visita de Milosevic a Kosova es produí el 20 d'abril de 1987. Tot i que la intenció inicial de Milosevic era reunir-se únicament amb les autoritats locals de la Lliga dels Comunistes, durant la visita coincidí amb una concentració de serbis nacionalistes als quals pretengué adreçar-se amb el clàssic llenguatge de les autoritats de l'època: "Camarades, el nacionalisme sectari basat en odis nacionals no pot ser progressista". La resposta dels concentrats, amb el dirigent local Miroslav Solic al capdavant, fou emplaçar Milosevic a una nova visita, aquest cop per escoltar les reclamacions dels nacionalistes serbis: "Camarada president, vostè ens ha donat un monòleg, nosaltres el convidem a un diàleg". Milosevic acceptà el repte i acordà una nova visita a Kosova el 24 d'abril de 1987.¹³⁰

Un cop retornat a Belgrad, Milosevic medità la seva actuació futura a Kosova amb la col·laboració del seu cercle principal de relacions, dins del qual destaca la seva dona Mirjana Markovic. De fet, fou Markovic qui inspirà la conducta de Milosevic quan, en

¹³⁰ VEIGA, Francisco. *Slobo. Una biografia no autorizada de Milosevic*. Barcelona, Debate, 2004. Pàg. 76. Les imatges d'aquesta conversa es recullen també al capítol 1, *Enter Nationalism*, del reportatge *The Death of Yugoslavia*, realitzat per la BBC britànica el 1995 i dirigit per Michael Simkin, Angus MacQueen i Paul Mitchell.

una conversa privada amb el seu marit, li afirmà a aquest darrer que “ja havia arribat el moment de retornar Kosova a Sèrbia”.¹³¹

El 24 d'abril, Slobodan Milosevic retornava a Kosova aquest cop amb un reguitzell de càmeres i periodistes disposats a immortalitzar la seva visita. La presència de mitjans de comunicació de Belgrad no fou trivial ja que va ser precisament la difusió de les paraules de Milosevic el que contribuï a magnificar la seva aureola com a nou gran dirigent dels serbis.

Milosevic arribà a Kosovo Polje (indret emblemàtic pels serbis ja que fou l'escenari de la batalla del Camp de les Merles) acompanyat d'Azem Vllasi, dirigent albanès de la Lliga dels Comunistes de Kosova, i s'adreçà a la Casa de Cultura local on s'escoltaren, una darrera l'altra, intervencions de serbis en un to cada cop més obertament nacionalista i antialbanès. La jornada havia estat preparada a consciència pels militants nacionalistes serbokosovars. Els serbis que no pogueren entrar a l'interior de la Casa de Cultura de Kosovo Polje es concentraren a l'exterior de l'edifici, provocant una policia formada majoritàriament per albanesos mitjançant el llançament de pedres i els crits d'“assassins!” destinats als albanesos. Tal i com havien previst els nacionalistes serbis, la manifestació derivava en un conflicte interètnic. Milosevic, avisat dels esdeveniments que succeïen fora del recinte, decidí sortir per entrevistar-se amb els manifestants. Les càmeres de televisió immortalitzaren el diàleg que Slobodan Milosevic mantingué amb un manifestant serbi:

“Milosevic: –Camarades, camarades, parleu!

Manifestant: –La policia ens ha atacat. Han pegat dones i nens. Els albanesos s'hi han afegit. Ens han apallissat. Són ells els qui ens ataquen.

Milosevic: –Ningú hauria d'atrevir-se a pegar-vos! Ningú té dret a pegar-vos!”¹³²

¹³¹ Entrevista a Mirjana Markovic recollida al capítol 1, *Enter Nationalism*, del reportatge *The Death of Yugoslavia* (BBC, 1995).

¹³² Declaracions de Slobodan Milosevic a Kosovo Polje el 24 d'abril de 1987 reproduïdes al capítol 1, *Enter Nationalism*, del reportatge *The Death of Yugoslavia* (BBC, 1995).

La frase “ningú té dret a pegar-vos!” referida als serbis de Kosova es convertí en portada de tots els telenotícies de Iugoslàvia. Representava tota una declaració d'intencions que per si no era prou eloqüent fou completada posteriorment pel mateix Milosevic amb una intervenció a la Casa de Cultura, després del reguitzell de proclames nacionalistes sèrbies que havien arribat fins i tot a proposar l'expulsió dels albanesos de Kosova. Milosevic afirmà en la seva intervenció:

“Camarades, heu de quedar-vos aquí. Aquesta és la vostra terra, aquestes són les vostres cases, els vostres prats i jardins, les vostres memòries. No heu d'abandonar la vostra terra perquè la vida hi sigui difícil, perquè estigieu oprimits per la injustícia i la humiliació. Mai ha estat propi del caràcter del poble serbi i montenegrí amagar-se davant l'adversitat, desmobilitzar-se quan s'ha de lluitar, desmoralitzar-se quan les coses esdevenen difícils. Heu de quedar-vos aquí, pels vostres avantpassats i pels vostres descendents. Si no ho feu, avergonyireu els vostres avantpassats i defraudareu els vostres descendents. Però no us suggereixo que us quedeu sofrint i suportant una situació que no us satisfà. Al contrari! Cal canviar-la, juntament amb la resta de gent progressista aquí, a Sèrbia i a Iugoslàvia. [...] Iugoslàvia no existeix sense Kosovo! Iugoslàvia es desintegrarà sense Kosovo! Iugoslàvia i Sèrbia no renunciaran a Kosovo!”¹³³

Les declaracions de Milosevic, i especialment el ressò que se'n feu el seu bon amic Dusan Mitevic a la televisió de Belgrad, serviren per alçar-lo al rol de nou líder del nacionalisme serbi. Miroslav Soljevic, un dels dirigents dels nacionalistes serbis de Kosova, considerava que la frase pronunciada a les portes de la Casa de Cultura de Kosovo Polje, havia servit per “entronitzar-lo com a un Tsar pels serbis”.¹³⁴

Slobodan Milosevic havia abandonat la retòrica comunista de la “unitat i la germanetat” entre els pobles que conformaven Iugoslàvia per abanderar el discurs nacionalista serbi que tenia en la reivindicació de Kosova el seu eix central. Instrumentalment, el discurs nacionalista seria molt útil a Milosevic que veuria com en

¹³³ Discurs de Slobodan Milosevic a la Casa de Cultura de Kosovo Polje el 24 d'abril de 1987. Reproduït a DJUKIC, Slavoljub. *Izmedju slave i anateme: Politika biografija Slobodana Milosevica*. Belgrad, Filip Višnjić, 1994. Pàg. 49

¹³⁴ SILBER, Laura; LITTLE, Alan. *The death of Yugoslavia*. Londres, Penguin – BBC, 1995. Pàg. 37.

un futur proper es convertiria en president de Sèrbia, fins i tot a costa d'Ivan Stambolic, el seu protector i mentor polític fins als fets de Kosovo Polje.

Les paraules de Milosevic i el ressò que assoliren, donaren ales a la revindicació nacionalista sèrbia. Amb posterioritat a l'abril de 1987 se succeïren les manifestacions nacionalistes amb Kosova com a rerefons. El juny del mateix any, Milosevic convocà una reunió especial de la Lliga dels Comunistes de Iugoslàvia per discutir la qüestió kosovar. Paral·lelament, més de tres mil nacionalistes serbis de Kosova es manifestaren enfront l'Assemblea federal, al centre de Belgrad. Sense acord amb la resta de la federació, Milosevic anuncià a principis de 1988 el que seria el seu programa per Kosova: una reforma que comportés l'anul·lació de l'autonomia i la gestió directa dels afers kosovars des de la República de Sèrbia. La proposta suscità la viva oposició dels representants albanesos a la Lliga dels Comunistes de Kosova que, a finals del mateix 1988, foren apartats de la direcció del partit.

Milosevic alimentà un clima nacionalista arreu de Sèrbia amb la celebració dels anomenats "Mítings de la Veritat". Durant el segon semestre de 1988, se'n celebraren pop d'un miler on hi participaren més de tres milions de persones. La reivindicació de la serbianitat de Kosova fou un dels eixos centrals d'aquests "fòrums populars" on una de les consignes més repetides fou la que afirmava "Qui traeix Kosovo, traeix el poble".¹³⁵

L'èxtasi nacionalista sèrbia atiat per Milosevic es visualitzà de forma clara en la gran manifestació del 19 de novembre de 1988 a Belgrad. Un milió de persones s'aplegaren a la capital sèrbia i escoltaren la proclama nacionalista de Milosevic: "Cada nació té un amor que manté calent el seu cor. Per Sèrbia aquest amor és Kosova. És per això que Kosova continuarà dins de Sèrbia." El dirigent serbi plantejà de forma dramàtica la causa dels serbokosovars afirmant que el sofriment de la minoria eslava en aquest territori "era una ferida incurable en els seus cors i en els cors de tota Sèrbia". En to bel·licós Milosevic afegia: "Guanyarem la batalla de Kosovo independentment dels obstacles a què hem de fer front dins i fora del país".¹³⁶

¹³⁵ JUDAH, Tim. *Kosovo. War and Revenge*. Pàg. 54.

¹³⁶ Discurs de Slobodan Milosevic del 19 de novembre de 1988, recollit a MOORE, Patrick. "Whither Serbia?" *Radio Free Europe Research*, Volum 13, Número 48, Part 2. 2 de desembre de 1988.

Era el preludi del que succeiria posteriorment amb la supressió de l'autonomia de Kosova i l'inici dels conflictes nacionals que assolarien Iugoslàvia. El radicalisme serbi ja havia establert les seves sòlides bases: un discurs articulat al voltant de la reivindicació de la serbianitat de Kosova i profundament antialbanès, un cos doctrinari elaborat per l'Acadèmia de les Ciències i les Arts de Sèrbia i amb el Memoràndum de 1986 com a full de ruta, i el lideratge de Slobodan Milosevic com a nou profeta de masses del nacionalisme. La combinació d'aquests elements conformava un nou nacionalisme serbi profundament agressiu amb els albanesos de Kosova i alhora molt arrelat al si de la societat sèrbia, cada cop més allunyada del llenguatge de "germandat entre pobles" del comunisme iugoslau i més entregada a una retòrica nacionalista agressiva.

La demonització dels albanesos

Com hem esmentat, el nacionalisme serbi emergent tenia en Kosova el seu principal leitmotiv. La reivindicació de la serbianitat de Kosova, i sobretot la denúncia que en l'actualitat, aquest territori ancestral considerat bressol de la pàtria sèrbia, es trobava lliurat a les mans dels nacionalistes albanesos, motivà que el discurs radical serbi demonitzés el conjunt de la població albanesa amb l'objectiu de mobilitzar la societat sèrbia per recuperar Kosova de les mans d'aquest ferotge enemic.

Un dels eixos principals d'aquest discurs antialbanès passava per convertir, a ulls de la societat sèrbia, els albanesos de Kosova en autèntics indesitjables, en dimonis responsables de totes les maldats del poble serbi. Un dels exemples més eloqüents d'aquestes intencions fou l'associació que, al llarg dels anys 80, s'intentà establir des de Belgrad entre la població albanesa i la delinqüència. Aquest discurs era especialment cruent a l'hora de parlar de les violacions, intentant dibuixar un escenari on els homes albanesos violaven de forma gairebé sistemàtica a les dones sèrbies de Kosova. Una denúncia que assumí fins i tot l'Església Ortodoxa sèrbia el 1984 per boca d'un dels seus dignataris, Anastasije Jevtic, que denuncià la violació de noies joves i dones grans a mans d'albanokosovars. La premsa de l'època editada a Belgrad es feu ressò sistemàtic d'aquest tipus de denúncies, recurrents entre els nacionalistes serbis, fins al punt de donar una imatge absolutament esbiaixada de la realitat de Kosova, fent creure que aquest era un territori lliurat a la delinqüència albanesa i on les dones

sèrbies eren sistemàticament violades. Malgrat la falsedat d'aquestes acusacions, les mateixes no foren desmentides de forma taxativa fins a finals de la dècada dels 80, quan un comitè independent d'advocats i defensors dels drets humans de Sèrbia elaborà un informe a partir de les estadístiques de violació de la dècada dels 80 que venia a desmentir per complet la tesi que havien defensat la premsa i els nacionalistes serbis a propòsit de les violacions a Kosova. La primera conclusió de l'informe fou, paradoxalment, que les violacions que es produïen a Kosova eren sensiblement inferiors que les que es produïen en d'altres territoris de Iugoslàvia. Mentre Sèrbia tenia un percentatge de 2,43 violacions per cada 10.000 homes, a Kosova aquesta nefasta estadística ens donava un resultat de 0,96; és a dir, una xifra considerablement inferior que en cap cas justificava presentar els albanesos de Kosova com un poble procliu a la violació sistemàtica. A més, el segon tòpic que trencà aquest estudi fou el de la imatge de l'home albanès violant a la dona sèrbia. Les dades estadístiques certificaren que en el 71% dels casos de violació ocorreguts a Kosova durant la dècada de 1980 l'assaltant i la víctima eren de la mateixa nacionalitat. L'estadística més demolidora era la xifra total quantitativa de violacions de dones sèrbies a mans d'albanesos. Entre 1982 i 1989 se n'havien produït exactament 31, és a dir, una mitjana de 5 per any,¹³⁷ que si bé són absolutament deplorables, demostren que el discurs de demonització dels albanesos a propòsit de les violacions estava construït sobre una gran falsedat.

L'objectiu del nacionalisme serbi de demonitzar l'enemic estava assolit i malgrat que l'evidència estadística negava el discurs construït, la societat sèrbia ja havia assumit el missatge criminalitzador dels albanesos i de ben poc valgueren els posteriors desmentiments que, tot sigui dit, ocuparen un espai escàs als mitjans de comunicació serbis en comparació amb el ressò que havien obtingut els discursos que alimentaven l'odi interètnic tot emparant-se en una pretesa violació massiva de dones sèrbies a mans d'homes albanesos de Kosova.

¹³⁷ Les dades estadístiques són extretes de BOBI, G. "Kosovska 'drama' i kominternovski 'greh'" in GABER, Slavko ; KUZMANIC, Tonci. *Zbornik Kosova - Srbija - Jugoslavija*. Ljubljana, Knjižnica revolucionarne teorije, 1989. Pàg. 137-148.

L'exemple del discurs sobre les violacions és una evidència de com el nacionalisme serbi pretenia criminalitzar el seu enemic albanès a partir de la construcció d'una falsedat repetida de forma sistemàtica fins al punt de fer-la passar per verídica a ulls de la majoria de la població. El de les violacions no fou, però, un cas aïllat i la premsa sèrbia aprofitava qualsevol incident amb la participació d'albanesos per exercir aquest discurs demonitzador que es practicà de forma sistemàtica durant aquests anys.

Dos dels casos més il·lustratius d'aquesta pràctica criminalitzadora foren els de l'agricultor serbi Djordje Martinovic, el 1985, i del soldat albanès Aziz Keljmendi, el 1987, el tractament mediàtic dels quals serví de forma notable al propòsit nacionalista serbi.

Aquests dos casos assoliren una notable notorietat i per tant ens serveixen de forma molt il·lustrativa per evidenciar la pràctica demonitzadora, però hem de tenir present, tal i com hem vist en parlar del discurs sobre les violacions, que el procés criminalitzador del conjunt de la població albanesa tingué múltiples vessants i episodis.

L'1 de maig de 1985 la premsa iugoslava editada a Belgrad publicava la notícia que Djordje Martinovic, un pagès serbi de la regió de Gjilan, a Kosova, i alhora empleat civil de l'exèrcit iugoslau, havia estat atacat per dos desconeguts albanesos que l'havien assaltat fins al punt de deixar-lo inconscient. La premsa destacava, entre les múltiples agressions que relatava, que Martinovic havia estat empalat amb una ampolla de cervesa; és a dir, que aquesta li havia estat introduïda per l'anús. El "cas Martinovic" es convertí ben aviat en un escàndol de caràcter nacional i en l'ocasió propícia per la premsa sèrbia per criminalitzar la població albanesa. El diari oficialista *Politika* vinculà el cas a una suposada negativa de Martinovic a vendre les seves terres, un fet que situaria l'agressió en el marc del conflicte per la propietat de la terra, un argument recurrent a l'hora de parlar en aquella època de les tenses relacions entre serbis i albanesos a Kosova. L'argumentari nacionalista serbi afirmava que els albanesos assetjaven la població sèrbia amb la intenció de forçar-la a l'èxode de la província, un assetjament que anava acompanyat de la compra de terrenys a propietaris serbis per tal, suposadament, de garantir que les terres, malvenudes segons els serbis com a causa de la por a l'enemic albanès, quedaven en mans d'albanesos. El fet que el diari *Politika* situés el cas en aquests paràmetres contribuïa a reforçar la idea que els

albanesos volien fer-se amb les terres sèrbies aprofitant qualsevol mitjà, fins i tot l'agressió física i sexual del seu legítim propietari.

El setmanari *NIN* contribuí també a sobredimensionar els fets dedicant-los una gran cobertura i situant-los també en l'escenari d'una agressió ètnica d'albanesos contra un ciutadà serbi de Kosova. L'argumentari de la premsa de Belgrad venia a certificar el discurs de la indefensió dels serbokosovars davant els actes d'assetjament als quals els sotmetia la comunitat albanesa.

Certament, la declaració inicial de Djordje Martinovic afirmava que havia estat víctima d'una agressió a mans de dos albanesos desconeguts, però la narració d'aquests fets no fou matisada com la versió donada per Martinovic sinó que fou assumida com a pròpia pels mitjans. Una setmana després dels fets, i tot i que inicialment havien partit de la hipòtesi que Martinovic havia estat veritablement agredit, les autoritats de Gjilan afirmaren que l'agricultor serbi no havia estat víctima de cap agressió i que l'ampolla de cervesa se l'havia introduït ell mateix a l'anus. La notícia provoca un autèntic escàndol, ja que mentre els mitjans afins al discurs serbi denunciaven el que consideraven una nova humiliació contra el pagès serbi, alguns mitjans menys afins, especialment els editats a les altres repúbliques, es feren ressò de la versió de les autoritats kosovars que es decantaven pel fet que Djordje Martinovic s'havia produït ell mateix les lesions durant un acte d'autosatisfacció sexual.¹³⁸

El cas Martinovic es convertí en un autèntic afer d'Estat fins al punt que arribà a ser discutit a l'Assemblea Federal de Iugoslàvia. La discussió jurídica fou extensa i de difícil concreció i acabà finalment amb un informe d'experts que afirmaven que la introducció de l'ampolla al cos de Martinovic tant podia haver estat obra d'altres persones com del pes del seu mateix cos. De fet, no es trobà mai un culpable de la suposada agressió, però tot i així la vivència de Djordje Martinovic es convertí per bona part de la societat sèrbia en el símbol del martiri que el poble serbi havia de patir a Kosova a mans dels albanesos. L'interès de la societat sèrbia pel cas quedà ben pal·les el 1986 quan el llibre *Slucaj Martinovic* (El cas Martinovic), obra del periodista de *NIN*,

¹³⁸ Sobre el cas Martinovic vegeu el segon capítol de l'obra de Julie A. Mertus que amb el títol "Impaled with a Bottle": The Martinovic Case, 1985" detalla l'afer. MERTUS, Julie A. *Kosovo. How myths and truths started a war*. Pàg. 95-121.

Svetislav Spasojević, es convertí en un dels més venuts a Sèrbia amb una tirada de més de 50.000 exemplars.

En qualsevol cas, amb el tèrbol afer Martinovic quedava clar que el nacionalisme serbi aprofitaria qualsevol excusa per criminalitzar la població albanesa i contribuir així al seu objectiu d'alçar el poble serbi contra l'albanès adduint el suposat greuge que el primer patiria en territori kosovar a mans del segon.

Un altre exemple d'aquesta política criminalitzadora el trobem en el cas d'Aziz Kelmendi, també conegut amb el nom de la "massacre de Paracin". Aziz Kelmendi era un jove soldat albanès de l'exèrcit iugoslau que, el 3 de setembre de 1987, a la caserna de l'exèrcit federal iugoslau a la localitat serbia de Paracin, obrí foc contra els seus companys matant quatre soldats i ferint-ne cinc més abans de procedir, segons sembla, a suïcidar-se.¹³⁹ L'acció, pròpia d'algú amb les facultats mentals pertorbades, fou presentada per la premsa sèrbia com un atac contra Iugoslàvia. El diari oficialista *Politika* titulà la notícia "Kelmendi dispara contra Iugoslàvia" mentre que el *Borba* optà per un títol similar: "Tret contra Iugoslàvia". La crònica d'aquest darrer diari anava força més enllà i situava com a responsable de la massacre de Paracin "la contrarrevolució a Kosova", convertida ja "en un problema iugoslau".¹⁴⁰ L'anàlisi dels fets de la caserna de Paracin protagonitzats per Aziz Kelmendi no es feia a partir de la seva condició de pertorbat sinó de la seva nacionalitat albanesa. L'atac de Kelmendi, en ser aquest albanès, no podia ser sinó un atac d'un irredempt nacionalista contra Iugoslàvia, i fou a partir d'aquesta premissa que es construï tot el discurs polític i mediàtic sobre els fets. Judicialment s'avalà aquesta teoria quan es processà un grup de vuit soldats, sis d'ells albanesos, com a còmplices de la matança protagonitzada per Kelmendi.

La massacre de Paracin fou aprofitada pel govern per atiar el clima antialbanès entre la població sèrbia, presentant els fets com un crim sectari conseqüència del conflicte que es vivia a Kosova. Segons la idea que es volia vendre, el nacionalisme albanès era el

¹³⁹ Sobre la massacre de Paracin vegeu el tercer capítol de l'obra de Julie A. Mertus "'A Shot Against Yugoslavia': The Paracin Massacre, 1987". MERTUS, Julie A. *Kosovo. How myths and truths started a war*. Pàg. 135-164.

¹⁴⁰ Article "Pucnji u Jugoslaviju" (Trets contra Iugoslàvia), *Borba*, 4 de setembre de 1987.

responsable darrer del crim. Seguint aquesta lògica, la premsa utilitzà l'ocasió per criminalitzar les posicions nacionalistes albaneses i per extensió tota la població albanokosovar.

El cas Martinovic, la massacre de Paracin o les acusacions de violacions contra dones sèrbies foren alguns dels casos que il·lustren aquesta política sistemàtica de criminalització de l'albanès que inicià el nacionalisme serbi. El fet que la cohesió al voltant de la reivindicació de Kosova fos un dels principals pilars del nou nacionalisme serbi facilità que la població albanesa d'aquest territori fos, per tant, el seu principal enemic que era, en conseqüència, sistemàticament demonitzat amb l'objectiu de permetre actuacions en la seva contra amb la completa complicitat de la societat sèrbia, com de fet succeiria poc després amb la materialització del que ja havia estat una amenaça de Slobodan Milosevic: la supressió de l'autonomia que Tito havia concedit a Kosova.

VII. LA FI DE L'AUTONOMIA

De Belgrad a Trepça

L'estratègia nacionalista sèrbia anunciava modificacions profundes en l'administració de Kosova. Aquests canvis se centraven fonamentalment en dos fronts: el primer, la necessitat de canviar els dirigents de la Lliga dels Comunistes de Kosova, amb Azem Vllasi al capdavant, considerats propers al moviment nacionalista albanès en haver plantejat la necessitat de dotar Kosova de l'estatut de república; i el segon, la voluntat de modificar l'ordenament constitucional imposat per Tito el 1974 i que havia concedit a Kosova l'estatut de província autònoma dins la república de Sèrbia.

La primera de les intencions del nacionalisme serbi fou materialitzada el 17 de novembre de 1988, després de l'onada nacionalista que havien comportat els milers de "mítings per la veritat". El novembre de 1988 els dirigents albanesos de la Lliga dels Comunistes de Kosova, Azem Vllasi i Kaqusha Jashari, foren apartats de l'organització acusats de mantenir posicions nacionalistes albaneses i sobretot de ser crítics amb les propostes de reforma constitucional que manejava el dirigent de la Lliga dels Comunistes de Sèrbia, Slobodan Milosevic, i que comportava la supressió de l'autonomia de Kosova. Especialment Vllasi s'havia convertit en la bèstia negra dels nacionalistes serbis i els "mítings de la veritat" i els estadis de futbol serbis, termòmetres de la temperatura social, eren escenari de crits i càntics contra el dirigent comunista albanès arribant en alguns casos fins i tot a reclamar-ne l'execució.

La destitució d'Azem Vllasi, i la purga generalitzada de dirigents albanesos al si de la LCK, evidenciava les intencions de Milosevic d'evitar l'oposició des de llocs significatius del partit únic iugoslau a la seva intenció de suprimir l'estatut de província autònoma de Kosova.

La decisió de purgar els dirigents comunistes albanokosovars, presa a Belgrad, provocà la mobilització dels treballadors albanesos de les mines de Trepça, el principal complex industrial de Kosova. Aquesta seria una constant en aquesta batalla política i les decisions preses a Belgrad per Milosevic tindrien en els miners de Trepça un dels seus

més fermes contestataris. Un fet que, donada la innegable condició obrera dels participants en les protestes, posaria en qüestió les acusacions de “contrarevolucionari” dirigides per Belgrad contra el moviment de protesta kosovar.

La decisió de purgar la Lliga dels Comunistes de Kosova fou contestada el mateix novembre de 1988 pels miners de Trepça mitjançant una marxa des del complex industrial, situat a la ciutat de Mitrovica, fins a Pristina. La manifestació, que comportà la paralització de les mines, es convertí, al llarg dels seus 55 quilòmetres de durada, en un acte en defensa dels dirigents albanesos de la LCK i de l'autonomia de Kosova, amenaçada per les vel·leïtats sèrbies. A la marxa de Trepça s'hi sumaren manifestacions a les principals ciutats kosovars (Prizren, Gjakova, Peja, Gjilan, Ferizaj...) que també s'adreçaren cap a la capital amb l'objectiu de recolzar la mobilització dels miners. A la seva arribada a Pristina, els estudiants albanesos i desenes de milers de ciutadans i ciutadanes d'arreu de Kosova s'uniren a la marxa fins al punt que aquesta aplegà prop de mig milió de persones. Miners i estudiants acamparen davant de la seu central de la LCK com a acte de protesta contra la destitució de Vllasi.

La mobilització, que fou tot un èxit a Kosova, provocà la ira de Belgrad que qualificà als manifestants d'“enemics de Iugoslàvia”, una paradoxa quan precisament un retrat de Tito, dues banderes mineres a més de les de Iugoslàvia, Albània i Turquia encapçalaven la marxa.¹⁴¹ A partir d'aquest instant, Milosevic trobaria en els treballadors albanesos de les mines de Trepça uns fermes opositors a les seves intencions respecte Kosova. Malgrat tot, la impressionant mobilització popular no modificà les intencions sèrbies d'impulsar una modificació constitucional orientada precisament cap a la supressió de l'autonomia kosovar. Slobodan Milosevic presentava el contingut de la reforma a Belgrad, el mateix novembre de 1988, en la conferència de la Lliga dels Comunistes de Sèrbia, i exposava de forma molt clara la seva voluntat de recuperar tota la sobirania de Sèrbia sobre un territori kosovar que era acusat des de Belgrad de mantenir una actitud “nacionalista” i “contrarevolucionària”:

“Les modificacions de la Constitució de la República Socialista de Sèrbia que estan en procés i ben aviat seran realitzades contribuiran àmpliament a estabilitzar les relacions

¹⁴¹ CLARK, Howard. *Civil resistance in Kosovo*. Londres, Pluto Press, 2000. Pàg. 47-48.

polítiques al si de la nostra república, però també a nivell de Iugoslàvia. Excepte a Kosova, on l'activitat política de la Lliga dels Comunistes està interrompuda i on les forces separatistes han agafat el timó i imposen el seu punt de vista, l'estatut actual de la República de Sèrbia, que no té les mateixes posicions ni el mateix poder sobre tot el seu territori, ha estat considerat unànimement inacceptable durant la discussió pública que ha tingut lloc per tota la República. Aquest estatut ha conduït a greus problemes de dret constitucional i polític, i sobretot a una desigualtat dels treballadors i ciutadans en la realització dels seus drets constitucionals sobirans i de la seva llibertat. A Kosova, l'acció prolongada de les forces contrarevolucionàries, la il·legalitat generalitzada, l'èxode dels serbis, montenegrins, musulmans, croats i d'altres, frustrats dels seus drets, sotmesos a tota mena de pressions, amenaçats en la seguretat de la seva persona i dels seus béns, tota aquesta situació tràgica ve en bona part pel fet que la República de Sèrbia no s'ha constituït en estat sobirà sobre tot el seu territori i a que a la pràctica les províncies s'isolen, es separen de Sèrbia i s'oposen a ella."¹⁴²

Les intencions sèrbies eren ben clares. Milosevic estava decidit a suprimir l'autonomia kosovar posant fi a l'ordre constitucional heretat de Tito adduint que aquest ordre comportava un greuge per Sèrbia, com havia afirmat l'Acadèmia de les Arts i les Ciències en el seu *Memoràndum*, i li negava l'autoritat sobre Kosova. A més, Milosevic dibuixava un escenari apocalíptic a Kosova, d'acord amb la política de criminalització i demonització dels albanesos, per tal de justificar la presa del control per part de Belgrad dels destins de la província autònoma.

La destitució d'Azem Vllasi al capdavant de la LCK, ja de per si impopular entre la població albanesa, es completà amb el nomenament de Rrahman Morina al capdavant del partit. Morina, tot i ser albanès, era extremadament impopular entre els albanokosovars ja que ocupava fins aleshores el càrrec de cap de la policia i havia estat protagonista dels episodis repressius viscuts en els darrers anys. La decisió de situar un albanès fidel als dictats de Belgrad, i a més un important protagonista de la repressió policial, exacerbà encara més els ànims de la població albanesa.

¹⁴² Parlament de Slobodan Milosevic a la conferència de la Lliga dels Comunistes de Sèrbia de novembre de 1988 sota el títol "El contingut de la reforma". MILOSEVIC, Slobodan. *Les années décisives*. Lausana, L'Age d'Homme, 1990. Pàg. 250-251.

Les protestes a Trepça i Pristina no van alterar els plans de Milosevic i a principis de 1989 l'Assemblea Nacional de Sèrbia començava a preparar la reforma constitucional inspirada pel dirigent serbi i que contemplava l'abolició de l'autonomia kosovar. El 20 de febrer de 1989 l'Assemblea sèrbia aprovava les esmenes a la constitució sèrbia que restringien enormement els poders de Kosova i cedien a Sèrbia el control de la policia, de les corts i de la defensa civil al temps que també li atorgaven el control de la política social i econòmica, de la política educativa i la potestat d'elegir la llengua oficial i de dictar instruccions administratives.

Les mesures adoptades per Sèrbia representaven la concreció del discurs nacionalista que des de feia temps es plantejava la necessitat de suspendre l'autonomia de Kosova. En certa forma, els canvis constitucionals proposats per Sèrbia, que també afectaven l'altra província autònoma de la república, la Voivodina, suposaven l'enterrament de la constitució iugoslava de 1974. Malgrat tot, i d'acord amb la constitució vigent a principis de 1989, calia que els canvis constitucionals proposats per Sèrbia fossin acceptats per l'Assemblea de Kosova. És a dir que el marc legal existent en aquell moment exigia que per aprovar formalment les mesures que suprimien de facto l'autonomia kosovar calia el vist-i-plau del màxim exponent d'aquesta autonomia, l'Assemblea de Kosova.

Per tant, el debat sobre el futur de l'autonomia kosovar es traslladava a Kosova i novament les mesures adoptades a Belgrad motivaren la reacció a Trepça. Els treballadors albanesos del complex miner reaccionaren de nou als dictats de Belgrad, aquest cop amenaçant ja de forma directa la seva autonomia. De fet, la capital iugoslava havia esdevingut una ciutat sumament impopular pels miners de Trepça que al llarg dels darrers anys havien popularitzat la dita "Trepça treballa, Belgrad es construeix" tot evidenciant que el fruit de la riquesa generat a les mines del nord de Kosova servia sobretot per alçar Belgrad.

Els treballadors de Trepça lideraren les noves protestes contra l'intent de suprimir l'autonomia kosovar i el 20 de febrer de 1989 iniciaren una altra vaga. Aquest cop diversos miners es tancaren a les mines, alguns en vaga de fam, i renunciaren a sortir-ne si Rrahman Morina no era destituït del seu càrrec i Milosevic no feia marxa enrere en la que consideraven una política discriminatòria contra els ciutadans albanesos. Els

treballadors de Trepça es convertiren en defensors de la Carta Magna iugoslava vigent fins aleshores popularitzant el lema: “Ni un pas enrere en els principis fonamentals de la constitució de 1974”. Els miners de Trepça s’erigien, per molt que des de Belgrad se’ls acusés d’“enemics de Iugoslàvia”, en defensors de la concepció titista de Iugoslàvia enfront de la política nacionalista sèrbia.

Si bé després de poc més d’una setmana de vaga semblava que els miners assolien part dels seus objectius en fer-se pública la dimissió de Rrahman Morina, quan la notícia arribà a Belgrad les autoritats sèrbies suspengueren la dimissió i iniciaren una gran escalada repressiva amb l’objectiu d’aniquilar qualsevol protesta a Kosova.

Les protestes, però, s’estenien més enllà de Trepça i comprenien amplis sectors socials. Amb motiu de l’inici de la vaga, el 22 de febrer, un grup de 215 intel·lectuals kosovars demanà públicament a l’Assemblea Nacional de Sèrbia “que no suspengués l’autonomia de Kosova i que no arruïnés els fonaments de la unitat nacional iugoslava”.¹⁴³ A més, les protestes ocupaven els carrers per la qual cosa, l’escalada repressiva de Belgrad, que amb l’afer Morina ja havia demostrat que no estava disposada a cedir, provocà l’ocupació militar de Kosova.

El govern declarà l’estat d’emergència i s’inicià una limitació de drets (el de vaga, per exemple, fou suspès) i una política repressiva que acabà amb milers de detinguts, processats i empresonats. Els efectius de l’exèrcit iugoslau es desplegaren a Kosova com ja havien fet el 1945, el 1968 i el 1981, durant les anteriors revoltes kosovars. Entre els arrestats i processats cal destacar la figura d’Azem Vllasi, l’antic dirigent de la LCK a qui les autoritats responsabilitzaren de les vagues i manifestacions i que fou formalment acusat de “contrarevolucionari que posa en perill l’ordre social”,¹⁴⁴ una acusació que segons la legislació iugoslava de l’època podia fins i tot comportar la pena de mort.

Kosova defensava al carrer la seva autonomia, però el que estava en joc anava molt més enllà de la província autònoma. En joc hi havia el model de Iugoslàvia que es

¹⁴³ RUGOVA, Ibrahim. *La question du Kosova. Entretiens avec Marie-Françoise Allain et Xavier Galmiche*. París, Fayard, 1994. Pàg. 228.

¹⁴⁴ MAGAS, Branka. *The Destruction of Yugoslavia: Tracking the Break-up 1980-92*. Londres, Verso, 1993. Pàg. 180-189.

construïa en una cruïlla històrica. Vet aquí per què les mobilitzacions en suport al manteniment de l'autonomia de Kosova s'estengueren també a la república d'Eslovènia. Ljubljana, la capital eslovena, fou escenari d'una gran manifestació en suport dels miners de Trepça i de les seves reivindicacions. Belgrad, al seu torn, sortia també al carrer per defensar tot el contrari. Una bona mostra que el que estava en disputa a Kosova anava molt més enllà d'aquest territori. A Kosova hi havia en joc el futur de Iugoslàvia.

La supressió de l'autogovern

El 23 de març de 1989 es reunia l'Assemblea de Kosova per debatre les reformes constitucionals que proposava l'Assemblea de Sèrbia i que a la pràctica comportaven la supressió de l'autonomia kosovar. Com que la decisió favorable d'aquesta assemblea era un requisit legal segons la constitució vigent, una pressió enorme envoltà la reunió. De fet, Pristina, i molt especialment els espais propers a la seu de l'Assemblea, es despertà el 23 de març en un veritable clima d'ocupació militar. Tancs, vehicles de l'exèrcit i helicòpters de combat protegien o coaccionaven, segons la versió, la reunió de l'Assemblea.

En un clima enrarit i amb presència policial a l'interior de la sala, l'Assemblea de Kosova votava favorablement al canvi constitucional que feia desaparèixer la seva autonomia. Les maniobres de Belgrad per assolir aquest vot favorable, exemplificades per les purgues que Milosevic havia realitzat al si de la Lliga dels Comunistes de Kosova, havien assolit el seu objectiu i Sèrbia havia vençut el que era el seu escull principal des del punt de vista legal a l'hora d'abolir l'autonomia kosovar: el vot favorable a aquesta proposta de l'organisme que precisament representava aquesta autonomia.

Mentre l'Assemblea de Kosova votava contra la voluntat popular de la immensa majoria de ciutadans i ciutadanes de la regió, els carrers de Pristina i de les principals ciutats kosovars eren escenari d'una autèntica *intifada*, com encertadament la qualificà l'intel·lectual kosovar Shkëlzen Maliqi.¹⁴⁵ Milers de joves albanesos sortiren

¹⁴⁵ MALIQI, Shkëlzen. *Kosova. Separate worlds*. Pristina, Dukagjini, 1998. Pàg. 81-95.

als carrers en protesta contra l'abolició de l'autonomia i se succeïren, durant els darrers dies de març, els enfrontaments amb la policia. Els informes oficials parlaren de 24 morts, incloent-hi 2 oficials de policia, una xifra que Amnistia Internacional augmentà fins a 140, afegint-hi milers de ferits i prop d'un miler de manifestants empresonats.¹⁴⁶

Una imatge recurrent a Kosova durant el 1989, la repressió contra una manifestació nacionalista albanesa, en aquesta ocasió a Pristina. (Font: www.pashtriku.com)

Mentre els carrers de Kosova s'inflamaven, a Belgrad era el torn de l'Assemblea de Sèrbia d'aprovar formalment la reforma constitucional. El 28 de març de 1989, l'assemblea sèrbia es preparà per una reunió amb un caràcter inusualment festiu on s'aprovaren definitivament les reformes constitucionals de Sèrbia. Amb el vot de l'Assemblea de Sèrbia es culminava el procés de reforma i se certificava la supressió de l'autonomia de Kosova. Era un moment històric, no únicament per Kosova i Sèrbia, sinó pel conjunt de Iugoslàvia ja que representava una victòria del nacionalisme serbi sobre l'ordre constitucional iugoslau estructurat per Tito el 1974.

Sèrbia anunciava formalment que tornava a estar completa i que Kosova, considerada el seu cor i el seu bressol pels nacionalistes serbis, tornava a estar en mans sèrbies. Belgrad ho celebrava mentre els carrers de Pristina eren escenari de cruents enfrontaments entre manifestants i policia.

¹⁴⁶ AMNESTY INTERNATIONAL, *Yugoslavia: Police violence in Kosova province – the victims*. Setembre de 1994, EUR/70/16/94. Pàg. 4.

La decisió d'abolir l'autonomia havia encès la metxa del polvorí kosovar i els enfrontaments se succeïren durant mesos en un clima d'autèntica ocupació militar i policial. El gener de 1990, una marxa de desenes de milers d'albanesos exigia l'aixecament de les mesures d'urgència, l'absolució d'Azem Vllasi i dels processats albanesos per causes polítiques, i, sobretot, la proclamació de la República albanesa de Kosova. Els enfrontaments es repetiren i l'estat d'emergència fou declarat, amb la conseqüent arribada de nous efectius de l'exèrcit i de la policia federal. Durant aquest mes de gener, els enfrontaments amb la policia i l'exèrcit causaren una desena de morts, una xifra que es duplicava durant el mes de febrer següent quan l'exèrcit iugoslau havia fet intervenir a Kosova encara més tropes, més tancs i fins i tot avions de guerra.

Que la batalla que es lliurava a Kosova era una batalla que afectava el conjunt de Iugoslàvia quedà en evidència durant l'any 1990 quan primer Eslovènia, el febrer, i posteriorment Croàcia, l'abril, feren tornar a casa a les seves unitats policials federals desplegades a Kosova adduint que no volien participar en una operació en interès del nacionalisme serbi i mostrant el seu desacord amb la pràctica policial i l'abolició de l'autonomia kosovar.

En aquest clima enrarit, durant els mesos de març i abril de 1990 es produí un episodi mai aclarit: l'enverinament massiu d'infants albanesos i l'extensió del rumor que eren deliberadament enverinats a les escoles en el marc d'una política sèrbia d'extermini de la població albanesa. El rumor s'estengué ràpidament arreu de Kosova i provocà nous enfrontaments al carrer. Si bé en el seu moment experts internacionals consideraren que es tractava fonamentalment d'un cas d'histèria massiva, posteriorment, el 1995, un expert en toxicologia de Nacions Unides certificà la presència de substàncies, com el Sarin o el Tabun, utilitzades en armes químiques que sembla ser que foren utilitzades per l'exèrcit iugoslau.¹⁴⁷

El cas és que els enverinaments accentuaren encara més la fossa existent entre la població albanesa i sèrbia de Kosova i propiciaren atacs contra béns de ciutadans serbis, una situació que serví d'excusa a les autoritats per augmentar, encara més, la presència policial a la zona.

¹⁴⁷ *Kosova Communication*, 5 de desembre de 1995.

Durant el mes d'abril, en un fet inusual fins aleshores, les autoritats federals iugoslaves revocaren algunes de les mesures especials que afectaven a Kosova i alliberaren alguns dels més significatius presoners polítics albanesos, entre ells Azem Vllasi i Adem Demaçi. Tot i així, la decisió de les autoritats federals, comportava que la qüestió de la seguretat a Kosova quedés en mans del govern serbi i de les seves forces de seguretat, amb la retirada gradual de la policia federal de territori kosovar.

Malgrat el que inicialment era una mesura aperturista, poca cosa canvià sobre el terreny i, com veurem posteriorment, el govern serbi impulsà una sèrie de mesures encaminades a marginar a tots els nivells la població albanesa de Kosova.

Malgrat la decisió federal de l'abril, el juny de 1990 el govern serbi restituïa de nou mesures d'urgència a Kosova i el 5 de juliol es posava formalment fi a l'autonomia kosovar amb la dissolució oficial de l'Assemblea de Kosova per part de l'Assemblea de la República Socialista de Sèrbia. Era la fi legal de l'autonomia i, com exposarem, l'inici d'una política de construcció nacional kosovar des de la il·legalitat.

Kosovo Polje, 600 anys després

En aquest context de tensió, i amb la primera gran victòria nacionalista sota el braç, Sèrbia s'afanyava a celebrar l'efemèride del 600 aniversari d'una de les principals dates de referència en la seva història: la Batalla del Camp de les Merles de 1389 que havia suposat la derrota davant les tropes otomanes i per tant l'ocupació del territori serbi.

En clau de la política de l'època, la celebració revestia una gran importància ja que traslladada a la contemporaneïtat representava la represa d'una batalla entre musulmans (és a dir, albanesos) i ortodoxos (és a dir, serbis). No hi feia res que els albanesos de l'època haguessin combatut al costat de les tropes del príncep Lazar contra els soldats otomans. La interpretació que es feia dels fets de Kosovo Polje de feia sis segles traslladada a la contemporaneïtat situava en l'imaginari serbi als albanesos com uns ocupants que desenvolupaven el rol que havien jugat els otomans, ja que en compartien religió, en la batalla de feia 600 anys.

Atenent a aquesta premissa, el nacionalisme serbi organitzà una gran demostració de força pel 28 de juny de 1989, la data en la qual es complien exactament 600 anys de la

batalla de Kosovo Polje, considerada una gran desfeta, perquè havia certificat l'inici de l'ocupació otomana; però també una gran mostra d'heroïtat, perquè la batalla havia estat cruenta i representava, al seu entendre, un símbol de la resistència sèrbia contra l'ocupació otomana que mai cessaria.

La celebració d'aquest 600 aniversari no pot entendre's, però, sense situar-la en el context de dura pugna per la sobirania de Kosova entre el nou nacionalisme serbi i la població albanesa. En l'imaginari serbi, aquest 600 aniversari suposava l'oportunitat de revenjar-se de la pèrdua de Kosova i de recuperar-lo, a través de la recent supressió de la seva autonomia i la seva completa annexió a Sèrbia, de mans musulmanes. Tant li feia si feia sis segles els oponents havien estat otomans, i ara eren uns albanesos que en aquella època també havien combatut els turcs; el fet era que sis segles després, el nacionalisme serbi tenia l'oportunitat de venjar una derrota davant d'uns musulmans mitjançant la recuperació completa de Kosova de mans d'uns altres musulmans.

El nacionalisme serbi vestí les seves millors gales aquell 28 de juny. L'Església Ortodoxa Sèrbia, un dels pilars d'aquest nou nacionalisme, exhibí al monestir de Gracanica les despulles del príncep Lazar i l'esplanada de Gazimestan, prop de Pristina, a Kosovo Polje, al mateix indret on havia tingut lloc l'històrica batalla del Camp de les Merles, acollí centenars de milers de serbis arribats de tota Iugoslàvia. La premsa de l'època xifrà en més d'un milió els participants a la concentració.

Certament, la commemoració de la batalla de 1389 fou una de les grans demostracions del nacionalisme serbi. Entre el públic els milers de retrats de Slobodan Milosevic, erigit en una mena de nou príncep Lazar pels serbis, es barrejaven amb banderes sèrbies, retrats d'herois llegendaris escassament recordats durant l'època socialista, símbols religiosos ortodoxos... Que Milosevic s'havia convertit en el líder que aglutinava tot aquest nacionalisme quedà en evidència quan féu aparició a Gazimestan, just a migdia, i baixà de l'helicòpter que l'havia dut fins a la concentració. Els càntics de "Slobo, el serbi, Sèrbia és amb tu" o de "Príncep Lazar, no vas tenir la sort de tenir Slobo al teu costat" mostraren als presents qui era l'autèntic protagonista de la vetllada.

Compartint tribuna amb Milosevic hi havia el patriarca ortodox i desenes de popes, simbolitzant l'agermanament entre el nou líder serbi i l'Església Ortodoxa, però també

uns descol·locats dirigents de Iugoslàvia, que assistien atònits a la que seria una de les actes de defunció de la moribunda federació titista. L'eslovè Janez Drnovsek, president segons la presidència rotatòria de l'estat iugoslau, i el croat Ante Markovic, primer ministre federal, assistien atònits a la gran demostració de força del nacionalisme serbi.

Milosevic realitzà, davant de centenars de milers de persones que l'aclamaven, un discurs que ha passat a la història ja que aventurava per primer cop de forma explícita la possibilitat d'un conflicte bèl·lic als Balcans.

“Fa sis segles, sis cents anys exactament que en aquest lloc, al cor de Sèrbia, al camp de Kosovo, fou lliurada una de les més grans batalles de l'època. [...] Per un concurs de circumstàncies socials i polítiques, aquesta gran celebració s'inscriu en un any durant el qual, després de dècades, Sèrbia ha recuperat la seva integritat política, nacional i espiritual. [...] Els atzars de la història i de l'existència podrien fer-nos creure que si Sèrbia ha recuperat el seu Estat i la seva dignitat precisament en aquest any 1989, és únicament per poder festejar un esdeveniment d'un passat llunyà que ha tingut una immensa significació històrica i simbòlica pel seu esdevenidor. [...]

La batalla de Kosovo vehicula un altre gran símbol. És el símbol de l'heroisme. Hi hem consagrat múltiples cants, danses i innumbrables obres literàries i històriques. Fa ja sis segles que l'heroisme de Kosovo inspira la nostra creativitat, alimentant el nostre orgull i prohibint-nos d'oblidar que vam ser un gran exèrcit, coratjós i orgullós, un dels pocs que van restar invencuts en la derrota.

Avui, sis segles més tard, estem de nou immersos en batalles, i confrontats en lluites a venir. Aquestes ja no són amb armes, tot i que aquestes darreres encara no s'hagin d'excloure. Però siguin de la naturalesa que siguin, aquestes batalles no es guanyaran sense determinació, sense coratge ni esperit de sacrifici, sense aquelles virtuts que foren presents aleshores en el camp de Kosovo.”¹⁴⁸

El discurs de Milosevic es completava amb algunes vagues referències a la conciliació i la fraternitat heretades del vell llenguatge titista però absolutament buides de

¹⁴⁸ Discurs de Slobodan Milosevic durant la celebració del 600 aniversari de la batalla del Camp de les Merles, el 28 de juny de 1989. Reproduït íntegrament a MILOSEVIC, Slobodan. *Les années décisives*. Pàg. 310-315.

contingut vista l'actitud de Sèrbia respecte a Kosova i la Voivodina. La religió, fins aleshores allunyada dels discursos públics, ocupà també un lloc en el discurs de Milosevic que afegí: "Fa sis segles, en aquest camp de Kosovo, Sèrbia va defensar heroicament la seva terra, però també Europa. Sèrbia se situava en aquella època a l'avantguarda de la protecció de la cultura i la religió europees". Era la concessió del líder serbi a una església ortodoxa plenament integrada en el nou corrent nacionalista.

El 28 de juny de 1989, mentre els albanesos romanien tancats a les seves cases, una marea humana de nacionalistes serbis certificava la seva presa del poder a Kosova. L'abolició de l'autonomia era un fet i es començava a implementar una política discriminatòria contra la població albanesa que certificava la victòria nacionalista sèrbia.

Una crisi política generalitzada

Si bé és cert que la supressió de l'autogovern de Kosova serà un dels objectius prioritaris de la reforma constitucional sèrbia de 1989, no hem d'obviar que posteriorment s'adoptaren d'altres canvis constitucionals condicionats per l'escenari de crisi a l'estat federal i també de cruenta crisi al si del bloc de països socialistes.

Així, doncs, el 1989, l'any de la reforma constitucional sèrbia que abolia l'autonomia de Kosova, es produïa una reconfiguració de l'ordre europeu vigent des de la fi de la Segona Guerra Mundial que afectaria de forma notable l'òrbita socialista en la qual s'havia mantingut Iugoslàvia. L'estat iugoslau, després de la seva ruptura amb Stalin, el 1948, havia mantingut un model propi de socialisme, el socialisme autogestionari, i tot i les evidents relacions a tots els nivells amb els països del bloc socialista, no pertanyia ni a l'acord de defensa militar conegut amb el nom de Pacte de Varsòvia, ni al consell econòmic d'ajuda mútua, el COMECON. Tot i així, la crisi general del model socialista afectà també, com és lògic, una Iugoslàvia que tenia, a més de la crisi econòmica derivada de l'esgotament del model socialista, una important crisi interna com a conseqüència de la peculiar estructura, nacionalment diversificada, de l'estat federal iugoslau.

L'any 1989 va veure caure la immensa majoria de règims comunistes europeus. L'Europa de l'Est va ser escenari d'intensos processos de canvi que van acabar amb el socialisme real i instauraren el pluripartidisme i l'economia de mercat. Les revolucions tingueren una evolució diferent en tots els territoris, però un denominador comú en el fet de materialitzar-se durant el 1989 i de propiciar una transició del socialisme al capitalisme. Una dita popular de l'època resumia els processos que acabaren amb el socialisme real de la següent forma: "A Polònia ha durat deu anys, a Hongria deu mesos, a la RDA deu setmanes, a Txecoslovàquia deu dies, i a Romania deu hores".¹⁴⁹ Així es feia referència a la durada dels processos revolucionaris en cadascun dels països socialistes de l'est europeu.

Certament, l'any 1989 certificava un canvi polític que trencava el vell ordre heretat de la Segona Guerra Mundial. El 24 d'agost prenia possessió del seu càrrec el primer primer ministre no comunista de Polònia, Tadeusz Mazowiecki, i el 29 de desembre s'instal·lava al capdavant de Txecoslovàquia el fins aleshores opositor Vaclav Havel. Entremig, la caiguda del mur de Berlín, i l'assassinat, el Nadal de 1989, del matrimoni Ceaucescu, en una Romania que, a diferència de la resta, visqué el canvi polític en una situació d'extrema violència.

Com era previsible, la caiguda dels règims socialistes europeus i la seva obertura cap al pluripartidisme i l'economia de mercat tingueren un efecte remarcable sobre Iugoslàvia. De fet, l'URSS ja caminava a passes forçades cap a la seva dissolució i la seva entrada al món capitalista, i només l'aïllament internacional en el qual havia viscut endarrerien aquest procés a Albània, on la caiguda del socialisme no es produiria fins el 1992.

Iugoslàvia, per la seva part, encarava la situació amb un problema afegit, la possibilitat que la crisi econòmica del socialisme acabés desembocant en la desaparició de l'estat federal iugoslau degut al complex equilibri entre repúbliques, i entre províncies autònomes com és el cas de Kosova, que havia de mantenir.

Segurament la principal diferència de Iugoslàvia amb la resta de països del bloc socialista que foren escenari d'importants revolucions durant l'any 1989 fou que a la

¹⁴⁹ ZORGBIBE, Charles. *Histoire des relations internationales. 1962 à nos jours*. París, Hachette, 1995. Pàg. 360.

federació iugoslava la problemàtica nacional se situà en el primer lloc de l'ordre del dia de la política interna i que, malgrat que durant els anys 1989 i 1990 també s'hi introduí el pluripartidisme i una certa obertura en matèria d'economia de mercat, l'existència d'aquesta problemàtica nacional irresolta marcà l'esdevenir de l'estat i de fet convertí Iugoslàvia en el territori que visqué de forma més cruenta el pas d'una economia socialista a una de capitalista.

Iugoslàvia no estigué exempta dels canvis que es produïren a la resta de l'Europa de l'Est i durant el 1990 la Lliga dels Comunistes de Iugoslàvia (LCI), el partit únic durant el període socialista, renuncià al monopoli del poder i permeté la constitució de partits polítics, un fet que provocà, paradoxalment, la seva dissolució i la creació de partits basats essencialment en criteris nacionals. La introducció del pluripartidisme anà també acompanyada de tímides mesures en matèria econòmica que situaven l'antiga Iugoslàvia a les portes de l'economia de mercat cap a la qual les repúbliques que formaven l'estat federal avançarien a velocitats desiguals.

La desaparició de la LCI i la creació de partits majoritàriament d'abast nacional, que no federal, propicià que les primeres eleccions multipartidistes de Iugoslàvia donessin la victòria als partits nacionalistes, o en el cas serbi al Partit Socialista Serbi de Slobodan Milosevic, que malgrat no ser un partit nacionalista a l'ús, degut a que es presentava com a hereu de la Lliga dels Comunistes de Sèrbia, mantenia un discurs i una pràctica assimilables als partits nacionalistes de la mateixa Sèrbia o de la resta de repúbliques iugoslaves.

Les eleccions a Sèrbia de desembre de 1990 conduïren Slobodan Milosevic a la presidència de la República de Sèrbia, i al seu Partit Socialista de Sèrbia (SPS) a obtenir una ampla majoria parlamentària. Aquesta majoria del SPS fou interpretada des de l'exterior com una victòria dels comunistes enfront de l'oposició ultranacionalista representada per figures com Vuk Draskovic i Vojislav Seselj, i de l'oposició també nacionalista de centre-dreta encapçalada per personalitats com Zoran Djindjic o Vojislav Kostunica; però cal tenir present que Slobodan Milosevic, erigit en defensor dels valors del nacionalisme serbi, capitalitzà el vot nacionalista pel Partit Socialista de Sèrbia. De fet, com ho demostrarien les aliances posteriors de Milosevic amb algun dels representants de l'ultranacionalisme serbi, la distància política en matèria

nacional entre el president serbi i alguns dels seus opositors era pràcticament inexistent.

La victòria de Milosevic a les eleccions sèrbies, que foren boicotejades per la població albanesa de Kosova, combinada amb les victòries nacionalistes a la resta de repúbliques iugoslaves deixaven un escenari complicat per la supervivència de Iugoslàvia. La caiguda del bloc socialista, que a l'Europa de l'Est com hem vist havia tingut lloc, amb més o menys rapidesa durant l'any 1989, continuava a Iugoslàvia amb uns resultats electorals que difícilment podien permetre la continuïtat ni de l'estat federal iugoslau ni del seu socialisme autogestionari.

El principi de la fi

L'any 1989 el conflicte de Kosova havia encès l'espurna d'un conflicte nacional generalitzat a escala iugoslava. Les repúbliques d'Eslovènia i de Croàcia, amb vel·leïtats independentistes cada cop menys dissimulades, havien decidit retirar els seus policies de Kosova i mostrar, especialment en el cas eslovè, la seva completa disconformitat amb la política sèrbia en territori kosovar.

El desembre del mateix 1989, Eslovènia, després d'haver estat escenari de manifestacions de protesta contra la política sèrbia a Kosova, prohibia a la seva república el desenvolupament de mobilitzacions en suport de la política de Sèrbia la qual cosa tensà la corda entre les dues repúbliques fins al punt que Sèrbia proclamà, de forma unilateral, un boicot contra Eslovènia.

Certament, el context no podia ser més crític per Iugoslàvia. El socialisme real s'esfondrava arreu d'Europa i l'emergència de partits nacionalistes amenaçava la unitat iugoslava forjada per Tito. El gener de 1990, la Lliga dels Comunistes de Iugoslàvia afrontava el seu XIVè congrés a Belgrad. Seria el darrer que el partit únic iugoslau celebraria i ni tan sols podria finalitzar-se ja que les delegacions eslovena i croata decidiren abandonar-lo. La fossa entre repúbliques, i molt especialment entre Sèrbia d'una banda, i Eslovènia i Croàcia de l'altra, s'accentuava cada cop més.

En aquest context arribaren les eleccions multipartidistes de 1990 que renovaren els governs de cadascuna de les repúbliques. A Eslovènia, en les eleccions legislatives

d'abril de 1990 s'imposà la coalició DEMOS (Oposició Democràtica d'Eslovènia, que agrupava diferents partits opositors) amb una àmplia majoria, un fet que contrastaria amb les eleccions presidencials de maig on el comunista reformista Milan Kucan es feu amb la presidència enfront del candidat de DEMOS.

A Croàcia resultà victoriosa la nacionalista Unió Democràtica Croata (HDZ), amb poc més d'un 40% dels vots, liderada per Franjo Tudjman que es convertí així en president de la república de Croàcia.

Eslovènia i Croàcia havien cedit bona part del poder a partits sorgits de l'oposició i no pas del règim (per bé que cal remarcar que el president eslovè Kucan era un important dirigent comunista, tot i que dels que s'havia enfrontat a la política de Milosevic i li havia plantat cara al darrer congrés del la LCI) la qual cosa assimilava aquestes repúbliques als països de l'Europa de l'Est, com Polònia o Txecoslovàquia, on les urnes havies derrotat els antics comunistes.¹⁵⁰

A la república de Bòsnia i Hercegovina els resultats electorals foren força més complexos ja que tres forces nacionalistes (bòsnia, sèrbia, i croata) on sortiren victorioses reflectint en el mapa electoral l'evidència que la composició ètnica de Bòsnia la convertia en una "petita Iugoslàvia".

La república de Macedònia deixà també una victòria nacionalista si bé l'Organització Revolucionària Interna de Macedònia – Partit Democràtic per la Unitat Nacional de Macedònia (VMRO–DPMNE) no pogué formar govern en renunciar a fer-ho amb els representants electes de la minoria albanesa de Macedònia.

Finalment, els resultats a Sèrbia i a Montenegro donaren la victòria, respectivament, al Partit Socialista de Sèrbia, i al Partit Democràtic dels Socialistes, dues formacions hereves de l'antic partit únic.

Les eleccions de 1990, en un primer anàlisi, accentuaven de forma notable les diferències entre les repúbliques iugoslaves ja que els partits d'àmbit iugoslau fracassaven estrepitosament deixant pas a formacions polítiques d'àmbit nacional i no federal. Una altra idea remarcable és que únicament a Sèrbia i a Montenegro els partits sorgits de l'antiga Lliga dels Comunistes sortien victoriosos del procés electoral

¹⁵⁰ TAIBO, Carlos. *La desintegración de Yugoslavia*. Madrid, Catarata, 2000. Pàg. 48.

multipartidista, si bé com hem esmentat anteriorment no podem obviar el marcat vernís nacionalista que tenien ambdós partits i que en certa forma els homologuen a molts dels altres partits nacionalistes victoriosos a la resta de repúbliques iugoslaves.

Els processos electorals de 1990 marcarien l'inici de la fi de Iugoslàvia. Aquell mateix any, Eslovènia decidí convocar, el 23 de desembre, un plebiscit per la sobirania i la independència de la república que obtingué un 88,5% de vots favorables. Aquest resultat desembocà, el 25 de juny de 1991, en la proclamació unilateral de la independència d'Eslovènia. Un gest que imità la república de Croàcia que també proclamà la seva independència el 25 de juny de 1991 després que en el referèndum del 19 de maig un 83% del cens electoral croat hagués participat en el plebiscit deixant com a resultat un 94,17% de vots favorables a la independència.

Aquesta situació allunyà l'atenció de Kosova, que havia estat el focus inicial on els conflictes nacionals iugoslaus s'havien manifestat amb una major virulència, per centrar-la en la resta de repúbliques que afrontaven la possibilitat d'una confrontació bèl·lica davant la negativa de Belgrad a acceptar les independències eslovena i, especialment, croata.

El juny de 1991 esclatà el primer conflicte bèl·lic. Tingué una durada efímera i provocà únicament unes desenes de morts, una xifra preocupant però incomparable amb les que deixarien al seu darrera la resta de conflictes iugoslaus. Enfrontà a l'exèrcit federal iugoslau, el JNA, amb les forces de Defensa Territorial d'Eslovènia. Fou una primera guerra efímera segurament perquè la composició ètnica d'Eslovènia, poblada de forma gairebé homogènia per eslovens,¹⁵¹ no propicià una intervenció més decidida de Sèrbia que no tenia, sota el seu prisma, població a defensar.

Un cas diferent fou el de Croàcia, on de forma paral·lela a la proclama independentista croata, la minoria sèrbia del país, que havia boicotejat el plebiscit sobiranista, decidí proclamar una regió autònoma sèrbia la defensa de la qual acabaria sent finalment l'argument esgrimit per Belgrad per intervenir militarment a Croàcia. Milícies

¹⁵¹ Les dades recollides en el cens iugoslau de 1981 estableixen que Eslovènia era la república ètnicament més homogènia, poblada per un 97,7% per eslovens; una situació similar a la de la república de Macedònia, amb un 95,5% de població macedònia. Un fet que reduïa la tensió en aquestes repúbliques al voltant de les reivindicacions territorials.

paramilitars nacionalistes sèrbies i l'exèrcit federal iugoslau combatien conjuntament contra milícies nacionalistes croates i les unitats de defensa territorial de Croàcia en una guerra desigual que fou especialment intensa durant els darrers mesos de 1991.

Les situacions d'Eslovènia i de Croàcia, i el més que previsible conflicte a Bòsnia i Hercegovina, allunyaren de l'atenció internacional la situació de Kosova fins al punt que el debat sobre l'antiga província autònoma no estigué present en cap dels fòrums internacionals per solucionar el conflicte iugoslau. Inicialment, la comunitat internacional era favorable al manteniment de les fronteres exteriors de Iugoslàvia, però el reconeixement oficial, el 23 de desembre de 1991, que Alemanya concedí unilateralment a les independències d'Eslovènia i Croàcia modificà la situació i la comunitat internacional es veié forçada al seu reconeixement modificant així la seva política inicial favorable al respecte de les fronteres exteriors de Iugoslàvia, per una de nova centrada en el respecte de les fronteres internes (és a dir de les fronteres entre repúbliques), una decisió que perjudicava de forma notable els interessos de la població albanesa de Kosova que en no tenir l'estatut de república veia dificultat el seu accés a la independència.

Les proclames independentistes de Croàcia i Eslovènia s'estengueren a Macedònia, que el 8 de setembre de 1991 celebrà un plebiscit favorable a la sobirania i en conseqüència poc després proclamà formalment la seva independència. Bòsnia i Hercegovina seguí el mateix camí amb la celebració d'un referèndum el febrer de 1992 boicotejat per la població sèrbia i que deixà un resultat del 62,7% de vots favorables a la independència, que fou proclamada l'abril de 1992.

Les diferències entre Macedònia i Bòsnia foren, però, abismals. Mentre la primera república, ètnicament homogènia, pogué proclamar la independència sense més problemes, Bòsnia i Hercegovina afrontà, des de 1992, una cruenta guerra que durà fins el 1995 i que deixà un balanç de centenars de milers de morts i milions de desplaçats.

L'any 1992, les proclames independentistes de les repúbliques iugoslaves havien propiciat el naixement de quatre nous estats: Eslovènia, Croàcia, Macedònia i Bòsnia i Hercegovina. La vella Iugoslàvia federal titista ja era història i la federació iugoslava era formada únicament per les repúbliques de Sèrbia i Montenegro. Kosova, el focus inicial

on la tensió nacionalista a Iugoslàvia s'havia mostrat amb més cruïsa, continuava dins d'aquesta nova Iugoslàvia i veia com el fet de veure's privada de l'estatut de república impossibilitava el reconeixement de la seva sobirania.

Paradoxalment, la qüestió nacional albanesa, el principal problema nacional que havia afrontat la Iugoslàvia socialista des de la seva constitució, havia quedat relegat a un segon terme amb l'adveniment de les guerres d'Eslovènia, i, sobretot, de Croàcia i Bòsnia. La virulència dels combats en aquests territoris motivà el desplaçament de l'atenció internacional cap a aquestes repúbliques, deixant orfe un independentisme kosovar que, com veurem, també seguí el model de convocar un plebiscit i fer una proclama sobiranista però amb una diferència substancial respecte les repúbliques secessionistes, la seva manca de reconeixement internacional.

Kosova, escenari del primer acte de la dissolució de Iugoslàvia, veia com l'adveniment de la fi de l'estat federal iugoslau la deixava en una situació d'indefensió, sotmesa a una nova Iugoslàvia encara més serbianitzada i sense un estatut que li permetés col·locar la seva situació en els ordres del dia dels debats internacionals sobre el futur l'antiga Iugoslàvia.

VIII. L'INICI DE LA SEGREGACIÓ

Separació a les escoles

La supressió de l'autonomia de Kosova del març de 1989 havia estat el primer pas per imposar l'hegemonia dictada des de Belgrad. La voluntat sèrbia, però, no s'aturaria en l'abolició de l'autogovern sinó que continuaria desplegant mesures orientades a la segregació entre les poblacions sèrbia i albanesa i a la concessió de privilegis a la minoria serbokosovar.

La primera de les mesures destinades a certificar aquesta segregació fou adoptada el setembre de 1989, coincidint amb l'inici del curs escolar 1989-1990. Fins aleshores, el sistema educatiu vigent a Kosova proposava cursos tant en llengua albanesa com en llengua sèrbia, amb uns continguts adaptats a les diferents comunitats en matèries com la història o la literatura, però sempre compartint espai físic.¹⁵²

La novetat de setembre de 1989 era la segregació física entre sistemes. Aquelles escoles que havien acollit fins aleshores classes tant en albanès com en serbi foren objecte durant l'estiu de 1989 d'obres destinades a separar l'alumnat i el professorat segons la seva nacionalitat. Nous murs s'alçaren a l'interior dels centres educatius amb l'objectiu ben clar de separar físicament les comunitats; en els casos on amb aquesta mesura no n'hi havia prou s'imposaren horaris diferenciats per tal d'evitar la coincidència entre serbis i albanesos en el mateix centre.

Aquesta mesura segregacionista representava el trasllat de la batalla política al terreny educatiu, un sector que adquiriria una importància cabdal en el conflicte polític que vivia Kosova. La mesura fou adoptada per les autoritats sèrbies amb l'argument que la separació física evitava la discriminació que suposadament patien fins aleshores els serbis als centres educatius, però la realitat era una altra: l'adopció d'aquesta mesura assentava la primera pedra pel que posteriorment s'acabaria produint i que no fou

¹⁵² Entrevista amb el professor Zeqir Demi, de la Facultat d'Educació de la Universitat de Pristina. Gjlan, 13 de juliol de 2007. Sobre el sistema educatiu a Kosova durant la segona meitat del segle XX és interessant l'obra DEMI, Zeqir. *Zhvillimi i sistemit edukativ dhe arsimor në Kosova mbi bazat e legjislacionit arsimor 1945-1990*. Pristina, Shtëpia Botuese Libri Shkollor, 2005.

altra cosa que l'expulsió del professorat i l'alumnat albanès dels centres educatius de titularitat pública de Kosova.

La mesura destinada a separar físicament els alumnes serbis i albanesos s'havia aplicat als centres educatius de primària i secundària, però l'extrema tensió que vivia Kosova durant els mesos posteriors a l'abolició de l'autonomia propicià que la conflictivitat s'estengués també a l'ensenyament superior, a la Universitat de Pristina.

Com hem vist anteriorment, la Universitat de Pristina havia estat, des de la seva creació el 1969, un focus important d'activitat política del moviment nacional albanès i d'entre les files dels seus estudiants n'havien sorgit significats militants de les diferents organitzacions independentistes albaneses. Aquesta significació militant d'una part important dels estudiants albanesos de la universitat havia comportat que, en el període comprès entre 1981 i 1990, n'haguessin estat exclosos 1.900 estudiants albanesos sota l'acusació de mantenir idees polítiques contràries a les oficials.¹⁵³ De fet, centenars d'aquests estudiants es trobaven entre la legió d'albanesos detinguts i empresonats per les autoritats sota l'acusació "d'irredentisme nacionalista" durant aquest mateix període de temps.

Per bé que la universitat també tenia programes educatius en llengua albanesa i sèrbia, que en ocasions es desenvolupaven en edificis separats, existien al si de l'àmbit universitari espais on es produïa una convivència entre estudiants serbis i albanesos, com era el cas de la residència d'estudiants de Pristina, on s'allotjaven alumnes procedents d'altres localitats de Kosova.

El febrer de 1990, i seguint el model del que havia succeït als centres de primària i secundària, els estudiants serbis allotjats a la residència universitària de Pristina sol·licitaren un edifici separat per a ells argumentant que no desitjaven conviure més amb els estudiants albanesos per raons de seguretat. Era evident que l'estratègia sèrbia passava per segregar les comunitats en tot l'àmbit educatiu i anar relegant la comunitat albanesa a un segon terme mentre la sèrbia gaudia de totes les facilitats per desenvolupar les seves tasques acadèmiques.

¹⁵³ BYLYKBASHI, Ilaz. *555... Kosovë. Kronikë 1981-1995*. Pristina, Rilindja, 1996. Pàg. 108.

La decisió d'atorgar l'edifici número 5 de la residència universitària als estudiants serbis anà acompanyada d'una brutal actuació policial amb l'objectiu de foragitar els alumnes albanesos que fins aleshores hi eren allotjats. El 27 de febrer de 1990, la policia entrà al recinte de la residència universitària i arribà fins al punt d'obrir foc contra l'edifici 5.¹⁵⁴

La brutalitat policial contra els estudiants albanesos i la voluntat manifesta dels alumnes serbis de no conviure amb els albanesos augmentà la tensió a la residència universitària fins al punt que el 16 de març, en senyal de protesta contra l'actitud de la policia, dels estudiants serbis i de les autoritats educatives segregacionistes, els estudiants albanesos decidiren abandonar en massa la residència. La imatge de centenars d'estudiants, carregats amb totes les seves pertinences, abandonant de forma conjunta la residència despertà la solidaritat de la ciutat de Pristina amb els alumnes. Fent gala de la seva tradicional hospitalitat, els albanesos de Pristina acolliren als estudiants a les seves cases, els restaurants i les cafeteries els alimentaren gratuïtament, mentre fins i tot la comunitat islàmica de la ciutat els obria les seves portes permetent-los dormir a la madrassa, l'escola islàmica local.¹⁵⁵

El gest de solidaritat tenia una evident lectura política i evidenciava el recolzament de la població albanesa a un alumnat que es negava a ser segregat i a viure i estudiar en unes condicions d'inferioritat respecte una minoria sèrbia que veia realitzat el seu desig de separació i que gaudia, a més, d'uniques condicions privilegiades a l'hora d'estudiar.

El curs acadèmic 1989-1990 havia situat l'educació al centre de la batalla entre albanesos i serbis i havia assentat les bases pel que acabaria succeint posteriorment: la renúncia forçosa del professorat i l'alumnat albanès del sistema oficial i la creació d'un sistema d'ensenyament paral·lel en la clandestinitat.

En qualsevol cas, la decisió presa el setembre de 1989 i que certificava la separació entre comunitats era molt il·lustrativa de les mesures que posteriorment adoptaria el govern serbi i que anirien sempre orientades a consolidar la segregació i a atorgar privilegis a la comunitat sèrbia enfront de l'albanesa.

¹⁵⁴ BYLYKBASHI, Ilaz. 555... *Kosovë. Kronikë 1981-1995*. Pàg. 112.

¹⁵⁵ DÉRENS, Jean-Arnault. *Kosovo, année zéro*. París, Paris-Méditerranée, 2006. Pàg. 99.

Un programa per a “la prosperitat”

L'abolició de l'autonomia i la separació física dels alumnes a les classes van ser els primers passos d'un vast projecte del govern serbi per tal de “serbianitzar” Kosova. Aquestes primeres mesures foren impulsades el gener de 1990 amb l'adopció, per part de l'Assemblea federal de l'anomenat “Programa iugoslau de Mesures a realitzar a Kosovo”,¹⁵⁶ un plec de mesures que es completaren el març del mateix 1990 amb l'adopció per part del parlament de Sèrbia del “Programa per a la pau, la llibertat, la igualtat, la democràcia i la prosperitat” a Kosova. Aquest document, de nom pompós que molt encertadament diversos autors han qualificat d'orwellià,¹⁵⁷ seria el full de ruta del govern serbi respecte a Kosova i evidenciaria la seva voluntat de recuperar el domini total sobre l'antiga província autònoma i concedir tots els privilegis a la minoria sèrbia que hi habitava.

Legislar sobre Kosova es convertí en una de les activitats preferents del parlament serbi que en el període comprès entre 1990 i 1992 promulgà 32 lleis, 470 decrets o mesures especials, i 2 programes (entre ells l'esmentat “Programa per a la pau, la llibertat, la igualtat, la democràcia i la prosperitat”) destinats a garantir el control i els privilegis serbis sobre el territori kosovar.¹⁵⁸

El global de la legislació que s'imposà tenia l'objectiu de derogar els progressos que pels albanesos havia suposat la constitució de 1974 i retornar a la política desenvolupada per personatges com Rankovic. Aquest corpus legislatiu pretenia imposar el serbocroat com a única llengua oficial, l'alfabet ciríl·lic com a alfabet d'ús corrent, esborrar els noms de carrers i els monuments públics referits a albanesos i canviar-los per personatges de la història sèrbia, canviar la denominació del territori passant del Kosova (o Kosovo, en serbocroat) a Kosovo i Metohija... En essència, doncs, evidenciar que el control del territori l'exercia Sèrbia.

¹⁵⁶ MALCOLM, Noel. *Kosovo: A short history*. Pàg. 346.

¹⁵⁷ Howard Clark, Noel Malcolm o Jean-Arnaud Dérens coincideixen a qualificar el nom del parlament conegut com a “Programa per a la realització de la pau i la prosperitat a Kosova” com a propi de l'escenari recreat per George Orwell a la seva novel·la 1984.

¹⁵⁸ KELMENDI, Nekibe. “Kosova under the burden of the Serbian discriminatory laws”. Pristina, 1992.

El principal instrument per a l'assoliment d'aquest objectiu fou la promulgació, el 30 de març de 1990, del "Programa per a la pau, la llibertat, la igualtat, la democràcia i la prosperitat" a Kosova (que per abreujar anomenarem Programa per a la pau i la prosperitat), un programa que contenia les principals directrius que el govern serbi pretenia aplicar a Kosova.

Una de les mesures més importants fou la nova divisió administrativa del territori kosovar. Aquesta divisió pretenia, sense amagar-se'n, reduir el pes de la població albanesa, que representava més un 80% dels habitants del territori, i augmentar la representativitat de la població sèrbia, que únicament en representava un 10%. Amb aquesta finalitat es crearen cinc departaments kosovars (coneguts amb el nom d'*okrug*) i els albanesos únicament tenien majoria en els de Pristina i Prizren. A la resta s'homologaven petits pobles serbis a grans ciutats albaneses i amb aquesta farsa es compensava la diferència de població existent entre nacionalitats.¹⁵⁹

El pla serbi era, però, molt més ambiciós que una simple divisió administrativa. El programa comportava la creació de nous municipis de majoria sèrbia (com era el cas de Kosovo Polje o Zvečan) amb l'objectiu de controlar els complexos industrials importants, els recursos naturals, les fronteres estatals, i d'establir les bases d'una possible futura partició del territori.

La demografia era una de les obsessions del programa i aquest tenia la intenció de modificar l'evolució demogràfica que havia viscut Kosova en la segona meitat del segle XX i que, com hem vist, havia representat un augment, tant des del punt de vista quantitatiu com percentual, de la població albanesa. Així, doncs, l'article 91 del Programa per a la pau i la prosperitat anunciava l'adopció de "les activitats necessàries" per reduir la natalitat. Sense que el text ho arribés a especificar, era ben evident que es referia a la natalitat albanesa.

Per modificar l'estructura demogràfica de Kosova el programa no proposava únicament aturar la taxa de creixement de la població albanesa sinó que oferia incentius als serbis i montenegrins que tinguessin intenció d'establir-se en territori kosovar. La idea dels autors del programa era ben clara, un objectiu bàsic era modificar

¹⁵⁹ DUIJZINGS, Ger; JANJIC, Dusan; MALIQI, Shkëlzen. *Kosova-Kosova, confrontation or coexistence*. Nimega, Peace Research Centre – University of Nijmegen, 1996. Pàg. 167-168.

l'estructura demogràfica i això calia fer-ho en base a tres eixos: frenar la natalitat albanesa, incentivar la instauració de colons serbis i montenegrins, i finalment "oferir" als albanesos la possibilitat de marxar de Kosova.

La segregació que imposava el programa arribava en alguns casos a emular l'apartheid sudafricà. Un exemple ben clar: mentre la població sèrbia i montenegrina que desitgés instal·lar-se a Kosova gaudia de totes les facilitats laborals i logístiques (fins al punt que es posà en funcionament un programa de construcció immobiliària pels serbis que s'hi instal·lessin), la població albanesa tenia específicament prohibit comprar o vendre béns immobiliaris sense un permís especial. Calia afegir a aquestes mesures la decisió sèrbia de revocar totes les adquisicions de béns realitzades per albanesos a serbis que haguessin abandonat Kosova.

El programa no buscava, doncs, ni la pau, ni la prosperitat, ni la democràcia, ni molt menys la igualtat. El programa serbi no era sinó una cobertura legal que instaurava un règim de segregació on la població sèrbia passava a ser ciutadana de primera en un territori on, per contra, la immensa majoria de la població albanesa veia negats els seus drets.

El programa serbi camuflava el seu contingut anti-albanès sota un pretès anti-nacionalisme albanès. L'article 6 del text era molt eloqüent en aquest sentit ja que avisava que "si els nacionalistes i separatistes albanesos continuen oposant-se a la política aprovada [...] seran aturats per tots els mitjans. [...] La societat està obligada a protegir als seus membres de nacionalitat albanesa d'aquesta mena de primitivisme i de la violència del nacionalisme albanès".¹⁶⁰

La persecució política s'institucionalitzava i l'article 17 del programa preveia l'expulsió de tots els dirigents d'empreses o d'institucions que haguessin participat en les mobilitzacions que havien tingut lloc a Kosova en protesta contra la supressió de l'autonomia. Aquesta mesura suposava oficialitzar la negació de la llibertat d'expressió i de reunió per a la població albanesa, que, evidentment, era la única que havia protestat contra una mesura destinada a instaurar un règim hegemònic de privilegi pels serbis.

¹⁶⁰ CLARK, Howard. *Civil resistance in Kosovo*. Pàg. 72.

A més, el contingut del Programa per a la pau i la prosperitat certificava la desaparició de gairebé totes les institucions kosovars. La responsabilitat sobre l'ordre públic era transferida al Ministeri d'Interior de la República de Sèrbia, i aquesta feia renéixer la Militia (Milícia) una força especial de policia que havia estat especialment activa durant el període d'Aleksander Rankovic al capdavant del ministeri d'interior serbi però que després de la seva desaparició de la primera línia política havia estat desmantellada. La recuperació d'aquesta policia especial tenia un simbolisme important donada la significació que havia tingut Rankovic en la repressió contra els albanesos de Kosova fins el 1966. Aquesta mesura anava acompanyada per la dissolució del sistema constitucional i judicial kosovar i la seva completa integració al sistema de la república sèrbia.

El llegat principal de Tito, la constitució federal de 1974, era definitivament desmantellat. L'abolició de l'autonomia n'havia estat el primer pas i la legislació continguda en el Programa per a la pau i la prosperitat havia fet la resta.

Paradoxalment, però, només un element continuava vigent heretat d'aquella constitució titista: els vots de Kosova i la Voivodina, que tenien l'autonomia abolida, a la presidència federal col·lectiva. Així, doncs, mentre Kosova tenia el seu règim de província autònoma abolit, Milosevic mantenia la presència d'un representant kosovar, Riza Spunhxiu, a la presidència federal conscient que això li permetia mantenir una majoria de vots (els vots de Sèrbia, de Montenegro, de Kosova i de la Voivodina ja conformaven la meitat dels vots de la presidència col·lectiva). L'exemple de Spunhxiu evidència que tot i que la immensa majoria d'albanesos de Kosova s'oposaren als plans serbis de Milosevic, aquest trobà encara alguns aliats de nacionalitat albanesa com és el cas de Riza Spunhxiu o per exemple de Rahman Morina, un albanès lleial a Belgrad que succeí a Vllasi al capdavant de la Lliga dels Comunistes de Kosova després de l'expulsió d'aquest darrer.

En essència, el Programa per a la pau i la prosperitat el que pretenia era situar Kosova sota un control ferri i directe de Belgrad i concedir un seguit de privilegis a la població sèrbia amb l'objectiu de modificar la realitat social i demogràfica existent en el territori. Tot el contrari que el que la seva orwelliana denominació afirmava.

Una discriminació “legal”

L'adopció del Programa per a la pau i la prosperitat seria completat amb tota una sèrie de mesures jurídiques orientades a consolidar els privilegis de la minoria sèrbia i a justificar legalment la discriminació envers la majoria albanesa que s'havia instaurat des de la supressió de l'autogovern.

Foren moltes les lleis promulgades en aquest sentit, però són especialment remarcables les que s'adoptaren durant els mesos de juny i juliol de 1990, destinades a reforçar els continguts del programa que Sèrbia havia dissenyat i aprovat per Kosova el març d'aquell mateix any.

L'excusa per adoptar una legislació de caràcter clarament discriminatori era, segons els arguments de les autoritats sèrbies, la situació “excepcional” que vivia Kosova. L'estat d'excepció que vivia el país havia estat provocat per l'actitud del govern serbi, però aquest no tenia vergonya alhora de presentar-lo com a justificació per a l'adopció d'una legislació de caràcter discriminatori.

L'onada legislativa de l'estiu de 1990 tenia, segons les autoritats sèrbies que promulgaren les lleis, un “caràcter temporal” cenyit a la situació “excepcional” que vivia Kosova, i per tant calia entendre-la en aquest context. L'objectiu de la legislació no era pas, però, acabar amb aquesta excepcionalitat sinó garantir els privilegis de la minoria sèrbia a través de mesures discriminatòries envers la població albanesa.

El 26 de juny de 1990 s'adoptava la Llei sobre les activitats dels òrgans de la República en circumstàncies excepcionals. Aquestes “circumstàncies excepcionals” eren les que vivia Kosova aleshores i les que suposadament justificaven la temporalitat de les mesures per bé que algunes, com veurem, tenien un caràcter irreversible.

Aquesta llei sobre les òrgans de la República pretenia eliminar aquelles institucions encara existents que s'haguessin significat per defensar posicions crítiques amb l'abolició de l'autonomia o favorables al moviment nacional albanès. La institució més important que aquesta llei clausurà fou l'Acadèmia de les Arts i les Ciències de Kosova, un organisme nascut gairebé al mateix temps que la Universitat de Pristina i que s'havia significat per ser un dels centres del coneixement kosovar al temps que havia mantingut dures crítiques a la política sèrbia respecte a Kosova des de l'accés de

Milosevic al poder. De fet, bona part dels membres de l'Acadèmia havien participat a la creació de la Lliga Democràtica de Kosova (LDK), el moviment nacionalista albanès que, com exposarem posteriorment, havia nascut amb la instauració del pluripartidisme a Iugoslàvia.

La clausura de l'Acadèmia de les Arts i les Ciències de Kosova posava de relleu que l'objectiu del govern de Sèrbia incloïa la desaparició de les institucions culturals kosovars en el context d'un pla per serbianitzar per complet l'antiga província autònoma.

Que la finalitat del govern serbi era desmantellar l'estructura social albanesa de Kosova ho tornava a posar en evidència un altre dels continguts de la llei del 26 de juny: la clausura del diari en llengua albanesa *Rilindja* (Renaixement). *Rilindja* era la publicació en albanès més antiga al Kosova de l'època ja que es publicava des de 1945. Aquest diari de filiació comunista s'havia mostrat també crític amb la supressió de l'autonomia. La decisió de tancar-lo no tenia altra lectura que la voluntat d'ofegar l'espai comunicatiu dels albanesos de Kosova.

El tancament de *Rilindja*, l'únic diari legal publicat en albanès, era també un atac frontal a la llengua albanesa. Assaltada la seva seu el 5 de juliol i agredits bona part dels seus periodistes, la clausura de *Rilindja* es feu efectiva el 7 d'agost de 1990. L'espai comunicatiu albanès de Kosova havia sofert anteriorment un cop fort el mateix 5 de juliol quan la policia sèrbia entrà a les instal·lacions de Ràdio Televisió de Pristina (RTP, Radio dhe Televizioni i Prishtinës) per aturar-ne les emissions informatives.¹⁶¹

Al marge de l'actuació contra institucions culturals i comunicatives, la llei sobre les activitats dels òrgans de la República contemplà també l'acomiadament de centenars de funcionaris albanesos.¹⁶²

El tractament de la qüestió laboral requerí la realització d'una llei específica per part del govern serbi amb l'objectiu de legitimar l'expulsió de milers d'albanesos de la seva feina. Així es promulgava, el 26 de juliol de 1990, la llei de relacions laborals en circumstàncies excepcionals, una legislació destinada a donar cobertura als

¹⁶¹ BYLYKBASHI, Ilaz. 555... *Kosovë. Kronikë 1981-1995*. Pàg. 113.

¹⁶² MALCOLM, Noel. *Kosovo: A short history*. Pàg. 346.

acomiadaments massius de treballadors albanesos de l'administració i de les empreses estatals radicades a Kosova.¹⁶³

La llei sobre relacions laborals estenia poders per acomiadar de forma arbitrària els treballadors quan es donessin aquestes famoses "circumstàncies excepcionals" que es produïen a Kosova. Es calcula que aquesta llei permeté l'acomiadament de 80.000 albanesos dels seus llocs de treball a l'administració o en empreses públiques.¹⁶⁴

La política d'acomiadament de personal albanès s'inicià el 1989 amb l'expulsió dels treballadors de les empreses del complex industrial Ramiz Sadiku. El gener de 1990 s'havia repetit amb l'acomiadament de 6.000 treballadors albanesos afectant la fàbrica de tubs de Ferizaj o el servei de Correus i Telecomunicacions de Kosova. Els acomiadaments s'accentuaren amb les lleis de juny i, molt especialment de juliol de 1990, i segons fonts albaneses l'acomiadament de treballadors d'aquesta nacionalitat assolí el 1995 la xifra de 140.000 persones.¹⁶⁵

Una mesura d'aquestes característiques adoptada en qualsevol país hagués provocat una situació social explosiva, però en un territori com Kosova, que el 1989 tenia una xifra d'atur del 57% de la seva població activa,¹⁶⁶ convertien el país en un polvorí i el deixaven, més que mai, a mercè dels diners enviats per la diàspora albanokosovar.

Aquest era sens dubte un dels objectius de la política de relacions laborals del govern serbi, negar qualsevol perspectiva laboral de futur als joves albanesos de Kosova per tal de forçar-los a l'emigració, i en conseqüència, a modificar l'estructura demogràfica de la població.

Tot i que l'objectiu de forçar molts joves albanokosovars a l'emigració durant els anys 90, fou una realitat, l'objectiu serbi de modificar la correlació demogràfica no s'aconseguí ja que la taxa de creixement de la població albanesa es mantingué encara molt superior a la sèrbia malgrat l'emigració i els privilegis concedits a la minoria serbokosovar.

¹⁶³ CLARK, Howard. *Civil resistance in Kosovo*. Pàg. 73.

¹⁶⁴ DÉRENS, Jean-Arnault. *Kosovo, année zéro*. Pag. 99.

¹⁶⁵ BYLYKBASHI, Ilaz. *555... Kosovë. Kronikë 1981-1995*. Pàg. 197.

¹⁶⁶ Vegeu el capítol "Kosova, el "sud" iugoslau" en aquesta mateixa obra.

Certament, la mesura laboral contribuí a una situació social explosiva on la crisi econòmica al si de les famílies albaneses era desesperant i únicament pal·liada per la injecció de diners procedents de l'exterior.

Les mesures legals referents a les institucions i a l'àmbit laboral es completaren, el juliol de 1992, amb l'adopció d'un nou programa que definia de forma molt clara la voluntat del govern de modificar la situació demogràfica de Kosova i d'incentivar-hi la implantació de població sèrbia, seguint un model colonial basat en l'atorgament de grans privilegis als serbis que decidissin mudar-se a Kosova.

Aquest programa duia per nom "Programa de desenvolupament per aturar l'emigració i pel retorn dels serbis i montenegrins" a Kosova i oferia incentius als serbis i montenegrins que decidissin traslladar-se a territori kosovar al temps que contemplava programes d'inversió que comportaven la construcció de fàbriques i d'habitatges pels serbis acollits al pla.¹⁶⁷

L'evident voluntat sèrbia d'invertir la correlació existent entre població albanesa i sèrbia a Kosova no tingué, però, l'èxit esperat. La política de discriminació envers la població albanesa garantí als serbis el domini de Kosova, però no aconseguí alterar-ne la demografia, en bona part perquè la població sèrbia no hi emigrà en massa per tal de canviar-ne l'estructura demogràfica. Únicament alguns dels refugiats serbis desplaçats de les seves llars com a conseqüència de les guerres de Bòsnia i de Croàcia foren receptius als plans de colonització de Kosova impulsats pel govern serbi. La xifra de refugiats establerts a Kosova es calcula en 6.000 serbobosnis, arribats majoritàriament el 1994, i 20.000 serbis fugits de la Krajina després de la recuperació d'aquest territori per part de l'exèrcit croat el 1995.¹⁶⁸

L'escàs èxit de la política de colonització provocà que alguns sectors nacionalistes serbis es plantejessin la necessitat de la partició de Kosova, cedint una petita part del territori als albanesos. Els nacionalistes Dobrica Cosic i Branimir Stokic plantejaren propostes de partició sempre favorables territorialment als serbis. Per exemple, Stokic proposà, en la seva obra *Kosova, entre les reivindicacions històriques i ètniques (Kosovo između istorijskog i etničkog prava)* publicada a Belgrad el 1994, una divisió on als

¹⁶⁷ CLARK, Howard. *Civil resistance in Kosovo*. Pàg. 71.

¹⁶⁸ TAIBO, Carlos. *Para entender el conflicto de Kosovo*. Pàg. 86.

albanesos se'ls concediria un terç del territori, mentre que els dos terços restants passarien a mans dels serbis que representaven únicament un 10% de la població.¹⁶⁹

Les propostes de partició, tot i que han estat recurrents per part del nacionalisme serbi, no fructificaren però servien per constatar el fracàs dels intents del govern serbi de modificar l'estructura demogràfica incentivant un pla de colonització amb aquest objectiu.

La batalla de l'ensenyament

L'educació s'havia convertit en un dels escenaris principals de la batalla entre serbis i albanesos a Kosova. L'adopció de la mesura de la separació física per part del govern serbi a principi del curs acadèmic 1989-1990 no fou sinó el primer episodi d'una llarga batalla. Enmig de la promulgació de les legislacions discriminatòries, l'Assemblea de Sèrbia decidí aprovar, el 8 d'agost de 1990, una llei sobre educació on es derogava la legislació educativa vigent a Kosova i s'imposava un currículum unificat per tots els centres educatius de Sèrbia, Kosova inclosa.

Aquests decrets sobre ensenyament materialitzaven en l'àmbit escolar la desaparició de totes les conquestes en matèria cultural que els albanesos havien aconseguit amb la constitució iugoslava de 1974. La imposició d'un currículum unificat significava a la pràctica la desaparició dels continguts propis que tenia l'escola albanesa de Kosova i que era especialment remarcable, com hem exposat anteriorment, en assignatures com història o literatura.

La decisió sèrbia conduí a un tens inici de curs el setembre de 1990 i se situà a l'arrel de la instauració d'un sistema d'ensenyament paral·lel i clandestí incentivat per la comunitat albanesa. Una de les situacions més tenses es visqué a Peja coincidint amb l'inici de curs quan una escola de majoria sèrbia anuncià la seva intenció de no oferir cursos en albanès, una situació que provocà la indignació de pares i alumnes albanesos i que provocà el naixement de la primera escola paral·lela de Kosova.

¹⁶⁹ KULLASHI, Muhamedin. "1981-1990: la producció del odi" in DD.AA. *Informe sobre el conflicte y la guerra de Kosovo*. Madrid, Ediciones del Oriente y del Mediterráneo, 1999. Pàg. 57.

En la majoria d'escoles i instituts kosovars, però, la decisió de mestres i professors albanesos fou la de no acatar els dictats del govern serbi i continuar realitzant les seves classes en llengua albanesa i amb els continguts que l'Assemblea de Kosova, recentment reconstituïda de forma unilateral i sense el reconeixement de Sèrbia, havia establert.

L'estratègia dels ensenyants albanesos era clara: desobeir els dictats de Belgrad per continuar garantint un model educatiu propi. La resposta no es feu esperar i el gener de 1991 les autoritats sèrbies deixaren de pagar el seu sou als albanesos que exercien de professors d'ensenyament secundari, una mesura que el mes d'abril s'estengué als mestres de primària. Quedava clar que les autoritats sèrbies pretenien foragitar els albanesos del sistema educatiu en cas que, com succeïa, aquests no es mostressin partidaris d'acatar les reformes educatives que anul·laven l'ensenyament albanès.

La confirmació d'aquesta voluntat arribaria l'agost de 1991. El 30 i el 31 d'agost de 1991 prop de 6.000 professors d'ensenyament secundari rebien una carta anunciant-los el seu acomiadament sota l'acusació de "no respectar els plans i els programes d'ensenyament".¹⁷⁰ El mateix els succeïa a 115 directors d'escoles primàries que també eren expulsats dels seus llocs de treball.

De la separació física de setembre de 1989 s'havia passat a l'expulsió dels albanesos del sistema educatiu públic de 1991. El curs acadèmic 1991-1992 començà amb una tensió extrema després que es posés en evidència la voluntat de les autoritats sèrbies de fer fora als albanesos del sistema d'ensenyament. El 2 de setembre de 1991, coincidint amb l'inici del curs escolar, una escena es reproduí a les escoles d'arreu de Kosova: pares, professors i alumnes de nacionalitat albanesa arribaven als centres educatius i veien com la policia sèrbia els vetava l'entrada.

Les protestes albaneses davant la situació es repetiren gairebé de forma diària durant diversos mesos i s'estengueren als centres d'ensenyament secundari, que també havien vetat la presència d'alumnes albanesos. La vulneració de la mateixa constitució iugoslava, que garantia l'escolarització elemental universal, provocà la reobertura de

¹⁷⁰ BYLYKBASHI, Ilaz. 555... *Kosovë. Kronikë 1981-1995*. Pàg. 127.

les escoles primàries si bé sense ni una sola inversió i amb la política de separació i segregació que s'havia iniciat el 1989.

El fet que l'ensenyament secundari no fos obligatori propicià el naixement d'un sistema paral·lel, ja que les autoritats sèrbies no es veieren obligades per la seva pròpia constitució a garantir l'accés universal a aquest tipus d'educació.

L'escena que es visqué el setembre de 1991 als centres de primària i secundària es repetí a la Universitat de Pristina amb una especial crueta ja que aquesta institució era considerada un dels bressols del nacionalisme albanès. Amb anterioritat ja s'havia purgat part del personal i s'havia reduït el nombre d'alumnes admesos anualment (al marge de la repressió que havien patit bona part dels seus estudiants més compromesos), però l'inici del curs acadèmic 1991-1992 marcà una nova confrontació quan la policia sèrbia impedí l'accés dels alumnes albanesos a les facultats.

La Universitat de Pristina fou objecte d'una purga que s'inicià l'agost de 1990 a la Facultat de Medicina i que a finals de 1991 ja havia comportat l'expulsió de 982 professors albanesos així com d'altres empleats universitaris d'aquesta mateixa nacionalitat.¹⁷¹ Les estructures de govern de la universitat havien estat serbianitzades i s'havia imposat un rector serbi, Radivoje Papovic, que havia definit la Universitat de Pristina com "la factoria del diable", en referència a la seva importància en l'imaginari nacionalista albanès, i que havia establert com una de les seves primeres tasques la necessitat de modificar "l'odi contra tot allò que és serbi que s'ha estat acumulant aquí durant dècades".¹⁷² La serbianització de la Universitat de Pristina arribà fins i tot al terreny dels símbols, quan al bell mig del campus universitari es decidí la construcció d'una gran catedral ortodoxa, que es convertiria en un dels símbols del centre de la ciutat on se situaven la majoria d'edificis universitaris. La decisió suscità també vives protestes per bé que la catedral no s'acabà mai de construir, romanent, encara a dia d'avui, a mig construir al centre del campus universitari.

¹⁷¹ KOLIQUI, Hajrullak. *The survival of the University of Prishtina*. Pristina, University of Prishtina, 1997. Pàg. 129.

¹⁷² PAX CHRISTI INTERNATIONAL. *Kosova: The conflict between Serbs and Albanians*. Brusel·les, Pax Christie International, 1995. Pàg. 28.

El rector Papovic es convertiria, donada la seva posició i la seva política, en un dels símbols de la repressió sèrbia contra els albanesos en l'àmbit educatiu, un fet que li valdria, l'any 1997, ser objecte d'un atac mitjançant cotxe bomba realitzat per l'UÇK, l'Exèrcit d'Alliberament de Kosova. Anteriorment, però, el seu accés al càrrec i la seva política d'expulsió dels albanesos de la universitat havia suscitat, durant el 1991, una onada de protestes estudiantils.

L'ensenyament s'havia convertit en un important escenari de confrontació a Kosova, i a la política de serbianització impulsada pel govern de Belgrad hi respondrien els albanesos mitjançant la promulgació d'un sistema d'ensenyament paral·lel i clandestí que, com veurem, es convertí en una de les banderes de l'estratègia de desobediència civil liderada per la Lliga Democràtica de Kosova.

La repressió permanent

Les mesures legals destinades a consolidar la segregació i la discriminació de la població albanesa de Kosova anaren acompanyades d'una intensa repressió amb l'objectiu d'aturar tota contestació i de mantenir una pressió policial constant sobre la ciutadania albanesa.

El desenvolupament d'aquesta intensa política repressiva anà acompanyat per la purga que havia permès la llei laboral al si de la judicatura i de la policia. La policia havia estat depurada d'agents albanesos i els jutges d'aquesta nacionalitat havien estat expulsats del cos judicial,¹⁷³ uns fets que configuraven una policia i una justícia al servei dels interessos serbis i, per tant, absolutament proclius al desenvolupament de les polítiques repressives dictades des de Belgrad. Es calcula que el nombre d'albanesos expulsats del cos de policia fou substituït per una xifra doblada d'agents serbis i montenegrins, al voltant d'uns 7.000.¹⁷⁴ La xifra total de policies, militars i paramilitars serbis desplegats a Kosova arribava durant els primers anys de la dècada dels 90 a un total de 40.000 efectius, segons afirma Ibrahim Rugova.¹⁷⁵ L'elevat volum d'efectius i la

¹⁷³ TAIBO, Carlos. *Para entender el conflicto de Kosova*. Pàg. 85.

¹⁷⁴ CLARK, Howard. *Civil resistance in Kosovo*. Pàg. 78.

¹⁷⁵ RUGOVA, Ibrahim. *La question du Kosovo*. Pàg. 115.

seva composició ètnica facilitaven que la seva teòrica tasca de manteniment de l'ordre s'acabés convertint en una tasca repressiva contra la població majoritària albanesa.

Si bé l'abril de 1990 l'executiu serbi havia adoptat la decisió d'alliberar Azem Vllasi, dirigent de la Lliga dels Comunistes de Kosova empresonat sota l'acusació d'organitzar les manifestacions de protesta contra l'abolició de l'autonomia, i Adem Demaçi, l'històric dirigent nacionalista albanès, fundador del LRBSH, el Moviment Revolucionari per la Unificació dels Albanesos, i considerat el Nelson Mandela kosovar en haver patit 28 anys de presó en tres períodes diferenciats (1958-1961, 1964-1974, i 1975-1990); la mesura dels alliberaments no havia estat sinó un miratge. La política de repressió contra els albanesos continuà amb una intensitat fins i tot superior quan en aquell mateix mes d'abril de 1990 bona part de les tropes federals iugoslaves presents a Kosova foren substituïdes per unitats de la policia sèrbia, molt més hostils contra la població albanesa.

Precisament Adem Demaçi seria un dels principals protagonistes en la denúncia d'aquesta repressió ja que un cop alliberat es convertí en dirigent del Consell de Defensa dels Drets Humans i les Llibertats (CDHRF, en les seves sigles en anglès, i Këshilli për Mbrojtjen e të Drejtave e të Lirive të Njeriut, KMDLNJ, en albanès), un organisme nascut el 1989 i que centrava la seva activitat en denunciar les vulneracions dels Drets Humans que es produïen en territori kosovar. El 1991, un any després del seu alliberament, Demaçi fou distingit amb el Premi Sajarov per la Llibertat de Consciència, una distinció atorgada pel Parlament Europeu a persones distingides per la defensa dels Drets Humans i les llibertats. Curiosament, entre el llistat de premiats, a més de Demaçi s'hi inclou un altre albanès de Kosova, ja que el 1998 Ibrahim Rugova també rebé aquesta distinció.

A Kosova, a principis dels anys 90, les vulneracions de les llibertats i dels Drets Humans eren constants. Les detencions arbitràries i la violència policial hi eren rutinàries, permeses per una llei que les emparava. No en va, la legislació sèrbia permetia la detenció i l'empresonament de fins a dos mesos de durada de tot aquell que hagués comès un "crim verbal" entre els quals s'hi incloïa el fet d'insultar els "sentiments

patriòtics” dels ciutadans serbis.¹⁷⁶ Entre 1989 i 1992 aproximadament 20.000 albanesos de Kosova foren empresonats durant un període d’entre un i dos mesos.¹⁷⁷ Una xifra extraordinària per un territori amb una població propera als dos milions d’habitants.

La legislació sèrbia permetia, a més, la retenció de ciutadans per a “converses informatives”, un fet que facilitava a la policia el poder custodiar durant tres dies a comissaria qualsevol ciutadà per tal d’interrogar-lo. Aquest procediment representava, a la pràctica, l’autorització de les detencions arbitràries i que es convertí en un instrument recurrent de la policia sèrbia a Kosova, com demostren les dades de 1994 que certifiquen que durant aquell any 15.000 persones foren retingudes mitjançant aquest sistema habitualment sense arribar a conèixer les raons per la seva retenció. El mateix any 1994, el CDHRF recollí, al marge d’aquestes 15.000 retencions, 2.157 agressions policials, 3.553 assalts de domicilis privats i 2.963 detencions arbitràries.¹⁷⁸

La tortura i els maltractaments policials eren una constant a les comissaries de la policia sèrbia a Kosova, i per bé que, lògicament, la legislació sèrbia no permetia la tortura, aquesta es practicava de forma sistemàtica i estava emparada per les elevades concessions que la llei feia a la policia. Els excessos policials provocaren que diverses persones morissin com a conseqüències de les tortures mentre estaven sota custòdia policial. Les xifres del CDHRF i de l’Humanitarian Law Centre de Belgrad parlen de 2 morts per tortura a les comissaries el 1991, 2 el 1992, 2 el 1993, 8 el 1994 i 5 el 1995.¹⁷⁹

Foren diferents les organitzacions no governamentals que denunciaren aquests excessos policials. Al marge del CDHRF, de caràcter estrictament local, diferents ONG s’interessaren per la situació dels Drets Humans a Kosova, entre elles Amnistia Internacional, que el 1992 emetria l’informe *Yugoslavia: Ethnic Albanians – victims of torture and ill-treatment by police in Kosova province* recollint quinze casos il·lustratius dels maltractaments policials a Kosova, i Helsinki Watch (que posteriorment es

¹⁷⁶ MALCOLM, Noel. *Kosovo: short history*. Pàg. 349.

¹⁷⁷ RUGOVA, Ibrahim. *La question du Kosova*. Pàg. 102.

¹⁷⁸ MALCOLM, Noel. *Kosovo: A short history*. Pàg. 350.

¹⁷⁹ CLARK, Howard. *Civil resistance in Kosovo*. Pàg. 79.

convertiria en Human Rights Watch) que realitzaria un informe el 1992 sota el títol *Yugoslavia: Human Rights Abuse in Kosova 1990-1992*, i un altre el 1994 anomenat *Open Wounds: Human Rights Abuses in Kosova*.

Les denúncies d'organitzacions humanitàries certificaven la cruesa de la repressió a Kosova, en part permesa pel cert oblit al qual havia quedat relegat aquest territori arran dels conflictes d'Eslovènia, de Croàcia i posteriorment de Bòsnia i Hercegovina. Les guerres de Croàcia i de Bòsnia havien desplaçat l'interès internacional cap a aquests focus de conflicte bèl·lic fent passar gairebé desapercebuda la situació a Kosova per bé que el govern serbi s'havia atrevit, fins i tot, l'any 1993 a expulsar el personal de l'Organització per a la Seguretat i la Cooperació a Europa (OSCE) i a negar el visat al personal de Nacions Unides i d'Amnistia Internacional.

Els conflictes bèl·lics havien provocat l'arribada a Kosova d'alguns dels principals grups paramilitars serbis que protagonitzaven els cruentos episodis de la neteja ètnica a Croàcia i Bòsnia. El caràcter ultranacionalista tant de la Guàrdia dels Voluntaris Serbis, els tràgicament cèlebres "Tigres", de Zeljko Raznjatovic, més conegut amb el sobrenom d'Arkan; com de les Àguiles Blanques de Vojislav Seselj, comportava que els dos líders paramilitars consideressin Kosova com a bressol de la pàtria sèrbia i, per tant, un indret on actuar de forma preferent per preservar les essències de la serbianitat.

Mentre combatien als fronts de Croàcia i Bòsnia, els paramilitars mantenien una certa presència a Kosova, on acostumaven a descansar dels combats i on obriren una oficina de reclutament al bell mig de Pristina, al Grand Hotel, que permetia als serbokosovars allistar-se a les milícies paramilitars.¹⁸⁰ Amb anterioritat a l'arribada d'aquests grups, diversos civils serbis s'havien armat i havien creat milícies civils que s'afegien al grup paramilitar anomenat *Bozur* que pretenia aconseguir una majoria eslava a Kosova, i que, segons els rumors, incloïa antics membres de la milícia especial dirigida per Aleksander Rankovic, que s'havien distingit per atemorir camperols albanesos a les zones rurals de Kosova.¹⁸¹ L'arribada dels nous paramilitars i l'obertura d'una oficina

¹⁸⁰ Entrevista amb Agim T., veí del carrer Nenë Tereza de Pristina, el mateix carrer on s'ubica el Grand Hotel. Pristina, agost de 1999.

¹⁸¹ THOMPSON, Mark. *A Paper House: The Ending of Yugoslavia*. Londres, Hutchinson Radius – Vintage, 1992. Pàg. 145.

d'allistament possibilità l'enrolament de diversos joves serbokosovars als Tigres d'Arkan i a les Àguiles Blanques de Seselj. Segons informà el gener de 1995 el diari serbi *Jedinstvo*, 1.896 serbis de Kosova havien lluitat com a paramilitars a les guerres de Croàcia i Bòsnia, un fet que fou interpretat com un missatge per part del diari a la població albanesa certificant l'existència de grups paramilitars serbis disposats a combatre.¹⁸²

Donada la importància que hi atribuïen, els dirigents paramilitars accentuaren la seva presència a Kosova. Vojislav Seselj, cap del Partit Radical Serbi, d'extrema dreta, es convertí en professor de dret a la serbianitzada Universitat de Pristina des d'on defensà l'expulsió dels albanesos del sistema educatiu secundari i superior.¹⁸³ Seselj arribà a Kosova amb l'objectiu de garantir que no es faria cap concessió a la població albanesa.

Arkan, per la seva banda, s'instal·là a Kosova també el 1992 i es beneficià del boicot de la població albanesa a les eleccions sèrbies per presentar una candidatura independent i ser elegit diputat a l'Assemblea de Sèrbia. Arkan, instal·lat al Grand Hotel, al cor de Pristina, i sempre protegit per una legió de guardaespalles, mantenia un discurs extremadament hostil contra la població albanesa fins al punt que la convidà a "anar d'excursió a les muntanyes d'Albània si no li agrada la dominació sèrbia".¹⁸⁴ Arkan es convertí també en propietari del FC Pristina, a qui pretenia fer recuperar el seu lloc a la primera divisió iugoslava argumentant que el bressol de la pàtria sèrbia no podia no estar representat a la màxima competició futbolística del país. El FC Pristina fou depurat de jugadors albanesos i es convertí en un equip ètnicament pur, a imatge del Kosova que volien aconseguir Arkan i els seus tigres.

L'acció dels paramilitars, però sobretot la de la policia sèrbia, convertiren la població albanesa de Kosova en víctima d'una repressió incessant que venia a acumular-se a les mesures segregacionistes i discriminatòries que també patia des dels primers anys 90. Mentrestant, els conflictes bèl·lics a Eslovènia, i sobretot a Croàcia i Bòsnia, amagaven

¹⁸² *Kosova Communication*, butlletí del Ministeri d'Informació de la República de Kosova, núm 203, 16 de gener de 1995.

¹⁸³ *Vreme News Digest Agency*, núm. 51, 14 de setembre de 1992.

¹⁸⁴ "UN official regrets "psychopathic" Arkan not tried" in *CNN.com*, 16 de gener de 2000.

al món la repressió que patia el poble albanès de Kosova. A més, els albanokosovars veien com dues de les repúbliques que més havien denunciat la repressió sèrbia al seu territori, com era el cas d'Eslovènia i Croàcia, es trobaven ara immerses en conflictes bèl·lics i en processos d'independència que els havien fet apartar la mirada del que succeïa a Kosova i de la repressió sèrbia que hi continuava amb una intensitat fins i tot superior a l'existent fins aleshores.

Un règim d'apartheid?

La legislació i la pràctica segregacionista i discriminatòria impulsada pel govern serbi a Kosova a principis dels anys 90 ha suscitat un intens debat per la consideració que determinats intel·lectuals albanesos feren del règim imposat per Belgrad assimilant-lo a l'apartheid existent a Sudàfrica al llarg de gairebé tot el segle XX.

Shkëlzen Maliqi, un dels pensadors albanesos més influents, definí el règim implantat a Kosova per les autoritats sèrbies encapçalades per Milosevic com un "apartheid balcànic". Maliqi afirmava, el 1998, repassant els esdeveniments de la darrera dècada a Kosova: "El govern serbi va continuar la seva repressió, amb les seves batudes policials, els seus assassinats, els seus processos-espectacle; va establir un apartheid balcànic".¹⁸⁵

Zenun Çelaj, membre del secretariat del Consell per la Defensa dels Drets Humans i les Llibertats, homologava, ja el 1990, en una entrevista a *Voice of America* la situació de Kosova a la de Sudàfrica, si bé matisava que es tractava d'un nou tipus d'apartheid: "[La situació actual a Kosova] és un tipus especial de segregació, un nou tipus d'apartheid en circumstàncies europees, que ha començat a ser aplicat per primer cop a Kosova".¹⁸⁶

¹⁸⁵ MALIQI, Shkëlzen. "Obertura para un epílogo. Más allá de Drenica" in JAKUPI, Gani (ed.). *Un paréntesis en el silencio. Kosovo: reflexiones en el umbral de una guerra*. Madrid, Catarata, 2001. Pàg. 143.

¹⁸⁶ ÇELAJ, Zenun. "An apartheid of a new type in European circumstances", entrevista a *Voice of America*, 14 de març de 1990. Reproduïda a DD.AA. *What the kosovars say and demand. Vol. III*. Tirana, 8 Nëntori, 1991. Pàg. 43-45.

L'assimilació entre el règim d'apartheid a Sudàfrica i la situació que vivien els albanesos a Kosova fou un argument recurrent entre els sectors albanokosovars, conscients que la simple idea de la invocació d'un règim homologable al sudafricà al cor d'Europa despertava la consciència de la comunitat internacional.

Des de Belgrad es responia al discurs albanès amb un exercici de cinisme tenint en compte les legislacions que l'executiu serbi havia promulgat. Sèrbia manifestava que a Kosova no es podia parlar d'apartheid sinó d'exclusió voluntària de la població albanesa, que donada la legislació discriminatòria i l'abolició de l'autonomia havia optat per la constitució d'un sistema social paral·lel al marge del sistema oficial dominat per Sèrbia.

D'una forma força més argumentada, autors com Jean-Arnault Dérens han plantejat la necessitat de matisar aquesta utilització de la paraula apartheid per designar el règim serbi imposat a Kosova: "La noció d'apartheid ha de ser criticada. [...] El costum massa estès d'utilitzar termes molt forts, com ara genocidi, holocaust o feixisme, en contextos diversos, presenta el risc de fer-los perdre el seu sentit. Passa el mateix amb l'apartheid de Sudàfrica, que es fonamentava en un política sistemàtica de segregació racial, garantida per la Constitució. Si bé el règim de Belgrad aplicà una gran repressió a Kosova i va desenvolupar un política de segregació, és exagerat parlar d'apartheid. Cap llei racial va ser promulgada".¹⁸⁷

L'apartheid fou un règim molt concret que es visqué a Sudàfrica al llarg del segle XX i difícilment homologable a qualsevol altre règim existent arreu del planeta. El govern blanc sudafricà promulgà diverses lleis de caràcter racial que prohibien la venda de terres de blancs a negres, els matrimonis mixtes, les relacions sexuals mixtes; i que establiren una classificació racial de la població per després segregar-la físicament i fins i tot establir-ne censos electorals diferenciats, evidentment favorables als interessos de la població blanca.

Certament, les desenes de lleis racials de l'apartheid sudafricà que assentaren una discriminació flagrant envers la població negra no tenen igual i, per tant, la utilització de

¹⁸⁷ DÉRENS, Jean-Arnault. *Kosovo, année zéro*. Pàg. 101.

la terminologia apartheid aplicada a qualsevol altre context que no sigui el de la Sudàfrica de la segona meitat del segle XX pot provocar un cert malentès.

Malgrat tot, cal tenir present que existeixen certes similituds entre el règim d'apartheid i el règim implantat per Belgrad a Kosova a partir de 1989. La voluntat de Belgrad passava per la separació física de les poblacions (un exemple ben clar el trobem a les escoles, però també en la nova divisió administrativa que contemplava la creació de noves municipalitats sèrbies) i per la segregació i discriminació de la població albanesa (com ho mostra per exemple la legislació laboral que legitimava l'acomiadament de desenes de milers de treballadors albanesos).

Potser el mot apartheid, que significa "separació" en afrikaans, seria apropiat per designar la situació de Kosova, entenent que el que pretenia Belgrad era separar la població sèrbia de l'albanesa, i concedir a la primera nombrosos privilegis. Tot i així, les implicacions que té el mot apartheid més enllà del seu únic significat de separació fan que, com hem esmentat, sigui difícilment utilitzable fora d'un altre context que no sigui el sudafricà.

De fet, Belgrad no promulgà mai cap llei de caràcter racial en el sentit clàssic del terme. No prohibí els matrimonis mixtos, com feu l'apartheid (per bé que aquests eren escassos a Kosova, a diferència del que succeïa en d'altres indrets de Iugoslàvia); no creà censos electorals diferenciats segons l'ètnia dels ciutadans (per bé que els albanesos es negaren des de l'abolició de l'autonomia a participar en els processos electorals serbis i iugoslaus); o no restringí els drets individuals a la població albanesa com feu l'apartheid suprimint, per exemple, el dret de vaga a la població negra.

Tot i això, bona part de la legislació sèrbia ens recorda en certa forma alguns dels objectius de l'apartheid. La restricció de la venda de terres i propietats de serbis a albanesos evoca en certa forma una de les primeres lleis sobre les quals es fonamentà posteriorment l'apartheid (la llei de Terres de Nadius, adoptada el 1923, i que prohibia en gairebé tots els preceptes la venda de terres de blancs a negres), i legislacions com la laboral de 1990, que permeté l'expulsió dels seus llocs de treball de desenes de milers de treballadors albanesos, evidencien una voluntat segregacionista i discriminatòria envers la població albanesa de Kosova.

Des del punt de vista del rigor acadèmic cal matisar l'ús de la paraula apartheid per designar el règim imposat per Belgrad a Kosova, si bé cal tenir present que aquest règim es fonamentava en la separació, la segregació i la discriminació de la població albanesa, majoritària en aquest territori.

IX. UNA REPÚBLICA CLANDESTINA

El naixement de la Lliga Democràtica de Kosova

La situació política que es produí al conjunt de Iugoslàvia a finals dels anys 1980, amb la crisi del model socialista autogestionari i del sistema de partit únic, i que acabà provocant la introducció del pluripartidisme i de l'economia de mercat a l'estat federal, tingué importants conseqüències en l'evolució del moviment nacional albanès a Kosova. La instauració d'un sistema polític pluripartidista propicià, per primer cop des de la fi de la Segona Guerra Mundial, la creació de partits nacionalistes albanesos de caràcter legal.

Fins aleshores, les organitzacions del moviment nacional albanès, la més activa de les quals era el LPRK, el Moviment Popular de la República de Kosova, havien estat clandestines i il·legals. El nou escenari polític sorgit de l'esfondrament del model socialista propiciava per primer cop la creació d'organitzacions polítiques de caràcter legal que reivindicassin els drets nacionals dels albanesos de Kosova.

La primera, i principal, d'aquestes organitzacions polítiques albaneses legals fou la Lliga Democràtica de Kosova (LDK, Lidhja Demokratike e Kosovës), nascuda el 23 de desembre de 1989 i impulsada per un important grup d'intel·lectuals albanesos encapçalats per l'escriptor i filòsof Ibrahim Rugova.

Les arrels de la LDK es trobaven fonamentalment en l'activitat que, a finals de la dècada dels 80, havien desenvolupat algunes associacions d'intel·lectuals kosovars, molt especialment l'Associació d'Escriptors de Kosova i l'Associació de Filòsofs i Sociòlegs de Kosova que havien estat molt actives en la denúncia de la repressió i la reclamació de llibertats.

L'Associació de Filòsofs i Sociòlegs, que posteriorment impulsaria la campanya "Per la democràcia, contra la violència" que aplegà 400.000 signatures per denunciar la situació de Kosova, s'havia mostrat especialment activa des del punt de vista intel·lectual a l'hora de denunciar la repressió sèrbia. Entre els sociòlegs i filòsofs més representatius hi destacava Fehmi Agani, professor a la Universitat de Pristina, que es

convertiria, amb el naixement de la LDK, en un dels principals ideòlegs de l'estratègia del partit.

Per la seva banda l'Associació d'Escriptors de Kosova era presidida, des de 1988, per Ibrahim Rugova, i les seves dissertacions per a l'elaboració d'un programa nacional albanès havien convertit aquesta associació en un dels nuclis a partir dels quals s'estructuraria la LDK. De fet, els escriptors serbokosovars havien abandonat l'entitat en negar-se a formar part d'un organisme que no fos exclusivament serbi, una decisió que havia accentuat el rol polític de l'Associació d'Escriptors.

Fou a partir d'aquestes dues associacions, i dels cercles intel·lectuals que hi militaven, que s'estructurà la nova Lliga Democràtica de Kosova. La LDK presentava una novetat important respecte a les organitzacions del moviment albanès que havien existit en la clandestinitat, des del LRBSH d'Adem Demaçi fins al LPRK, ja que els seus promotors sorgien de les files de la Lliga dels Comunistes de Kosova i havien ocupat càrrecs d'una certa rellevància durant l'autonomia kosovar. Ibrahim Rugova, que es convertiria en president de la LDK, havia estat membre de la Lliga dels Comunistes, i president de l'Associació d'Escriptors de Kosova. A imatge del seu president, bona part dels principals dirigents de la LDK provenien de la Lliga dels Comunistes de Kosova i havien tingut llocs de certa responsabilitat des de l'autonomia promulgada per la constitució iugoslava de 1974. Això configurava a la LDK una naturalesa completament diferent a la de les organitzacions independentistes albaneses que havien existit amb anterioritat i que, precisament, s'havien caracteritzat per la seva militància clandestina i per una extracció bàsicament jove i procedent de cercles estudiantils sense responsabilitats en les estructures de poder autonòmiques o federals.

La nova Lliga Democràtica de Kosova celebrà la seva assemblea fundacional el 23 de desembre de 1989, amb l'autonomia kosovar ja suspesa i amb un règim de repressió considerable malgrat el multipartidisme naixent al conjunt de Iugoslàvia. Inspirada en el seu nom per la Lliga de Prizren, la LDK aprovà en aquella mateixa assemblea el seu programa polític que defensava una Iugoslàvia federal on Kosova tingués el dret de decidir el seu estatut, en una clara evidència de la seva voluntat de convertir-lo en una república iugoslava en igualtat de drets amb la resta de repúbliques federals.

El programa de la LDK afirmava: “Iugoslàvia ha de ser entesa com l’interès de tots, a partir del moment en el qual estigui fonamentada en les bases de la lliure voluntat de tots, incloent la lliure voluntat de la població de Kosova, el que representa el reconeixement del dret dels ciutadans de Kosova també a decidir lliurement sobre qualsevol nou ajustament de la Federació”.¹⁸⁸ La LDK restava, en principi, fidel als orígens de bona part de la seva militància i reclamava una Iugoslàvia on es reconeguessin els drets nacionals dels albanesos fins al punt de permetre que Kosova adoptés l’estatut de república. Una posició política que la diferenciava de moviments com el LPRK que apostaven obertament per la independència i per la completa desvinculació de Iugoslàvia.

Malgrat la seva presa de posició oficial en favor d’una Iugoslàvia federal que reconegués el dret de Kosova a convertir-se en república, la LDK modificaria ràpidament aquesta posició com a conseqüència dels esdeveniments succeïts a la mateixa Iugoslàvia a partir de 1989. La proclamació de la independència de les repúbliques d’Eslovènia i de Croàcia tingué una importància cabdal en el canvi de posició de la LDK que reconsiderà la seva posició inicial i, en veure que la Iugoslàvia federal que havia existit perdia el seu sentit amb les independències eslovena i croata, passà a mostrar-se partidària de la proclamació d’una República de Kosova sobirana i independent, sense estar integrada en la federació iugoslava. La posició inicial de la LDK, però, defensava l’estatut de república per a Kosova dins de la federació.

En el seu programa, la LDK defugia definir-se com un partit polític convencional i es considerava una “associació per a l’acció sociopolítica i cultural de tots aquells que aproven les seves orientacions programàtiques i les seves intencions”.¹⁸⁹ Certament, la LDK és difícilment homologable a un partit polític convencional ja que ben aviat adoptà la categoria d’un ampli moviment que representava els interessos de la majoria dels albanesos de Kosova. Ibrahim Rugova afirmà que un mes després de la seva

¹⁸⁸ Programa de la Lliga Democràtica de Kosova (LDK) aprovat a l’assemblea fundacional de desembre de 1989. LDK, “The programme of the Democratic League of Kosova” in *What the kosovars say and demand*. Vol. III. Pàg. 121.

¹⁸⁹ LDK, “The programme of the Democratic League of Kosova” in *What the kosovars say and demand*. Vol. III. Pàg. 122.

constituïó la LDK ja comptava amb prop de 200.000 membres,¹⁹⁰ una militància que s'ampliaria fins al punt d'estar xifrada, segons diferents fonts, en prop dels 700.000 afiliats. Es fa difícil creure aquesta xifra tenint en compte el volum de població de Kosova i el caràcter voluntari de l'afiliació, però és cert que la LDK es convertí ben aviat en un autèntic moviment de masses, molt allunyat del que convencionalment és un partit polític, i que la seva capacitat mobilitzadora era elevadíssima per la qual cosa la xifra de simpatitzants i de militants, per força, també havia de ser-ho.

Des d'un punt de vista econòmic, la LDK es mostrà partidària de les reformes encarades a l'economia de lliure mercat:

“[La LDK és partidària d'adoptar] reformes socioeconòmiques l'objectiu de les quals sigui fer sortir tan aviat com sigui possible el país de la crisi i iniciar ràpidament un desenvolupament econòmic. Amb aquest objectiu, la LDK es partidària de l'economia de mercat, de diferents formes de propietat, d'un mercat modern, i de l'exclusió de les interferències polítiques incompetents en els afers econòmics que han tingut nefastes conseqüències”.¹⁹¹

Els dirigents de la LDK, alguns d'ells provinents de la Lliga dels Comunistes, es mostraven favorables a la implementació d'una economia de lliure mercat, una postura, d'altra banda, generalitzada entre els nous partits polítics sorgits a Iugoslàvia arran de la implantació del multipartidisme.

El programa de la LDK feia especial referència, però, a la qüestió nacional tot defensant la igualtat entre les nacionalitats a Kosova i a Iugoslàvia:

“La LDK treballarà per la completa igualtat nacional a Iugoslàvia i a Kosova. Treballarà per afirmar la consciència de què Kosova pertany a tots aquells que hi viuen:

-que tant històricament com avui en dia Kosova pertany als albanesos, montenegrins, serbis, turcs i altres, i que juntament l'han de desenvolupar i fer avançar;

¹⁹⁰ RUGOVA, Ibrahim. *La question du Kosovo*. Pàg. 85.

¹⁹¹ LDK, “The programme of the Democratic League of Kosova” in *What the kosovars say and demand*. Vol. III. Pàg. 122.

- que viure en amistat és la base del benestar i de la felicitat dels pobles;
- que la multiplicitat de cultures i tradicions, enteses correctament, és saludable;
- que la cooperació i l'amistat entre els pobles és impossible sense coneixement, comprensió i respecte per les cultures i tradicions i per l'existència i interès de l'.altre.

La LDK lluitarà contra qualsevol actitud o punt de vista de desigualtat. En particular s'oposa a:

- qualsevol privilegi nacional o discriminació,
- qualsevol concepte sobre els pobles autòctons i constituents i pobles la presència dels quals és accidental o marginal;
- qualsevol tipus de xovinisme o hegemonisme;
- les manipulacions nacionalistes i burocràtiques de la qüestió nacional.”¹⁹²

La posició de la LDK reclamava el respecte dels drets dels albanesos i la seva consideració igualitària amb la resta de pobles de Iugoslàvia, conseqüència de la qual se'n derivava el seu dret a constituir una república federada. De fet, la postura de la LDK en aquest sentit tindria una influència immediata en la posterior proclamació, per part de la dissolta Assemblea de Kosova, de la República de Kosova al si de la Federació Iugoslava.

El naixement de la LDK modificaria substancialment el moviment nacional albanès i convertiria aquesta organització en hegemònica i pràcticament en la representant a tots els efectes dels albanesos de Kosova.

La posició del Moviment Popular per a la República de Kosova, el LPRK, sorgit després de les manifestacions reivindicant l'estatut de república el 1981, contrastava amb la de la LDK. El LPRK havia optat per no convertir-se en un moviment legal, com havia fet la LDK, i continuar a la clandestinitat al temps que accentuava la seva defensa de la independència i de la necessitat d'un combat armat contra la repressió sèrbia. Aquestes dues concepcions diferenciades marcarien dos corrents al si del moviment nacional albanès. D'una banda la majoritària LDK, amb importants càrrecs procedents

¹⁹² LDK, “The programme of the Democratic League of Kosova” in *What the kosovars say and demand*. Vol. III. Pàg. 124-125.

de l'autonomia kosovar a Iugoslàvia, partidària d'una estratègia no violenta; i de l'altra, un clandestí i minoritari LPRK, partidari de la independència i de la lluita armada.

Per bé que la LDK era gairebé hegemònica entre la població albanesa, el multipartidisme propicià el naixement de diversos partits albanesos a Kosova al marge de l'esmentada LDK i del clandestí LPRK. Així, doncs, naixerien, a partir de 1990, partits de diferents orientacions ideològiques que coincidien, però, en la defensa dels drets nacionals dels albanesos de Kosova. Es crearen el Partit Socialdemòcrata de Kosova (PSDK, Partia Socialdemokrate e Kosovës), el Partit Liberal de Kosova (PLK, Partia Liberale e Kosovës), el Partit Agrari de Kosova (PFK, Partia Fshatare e Kosovës) o el curiós Partit Albanès Cristianodemòcrata de Kosova (PSHDK, Partia Shqiptare Demokristiane e Kosovës). D'escassa activitat i amb una militància poc representativa en comparació amb la LDK, l'existència d'aquests partits servia per visualitzar un sistema multipartidista kosovar, irreal perquè la LDK absorbia pràcticament tota la representació dels albanesos de Kosova.

L'únic partit legal veritablement actiu i amb certa capacitat mobilitzadora, al marge de la LDK, fou el Partit Parlamentari de Kosova (PPK, Partia Parlamentare e Kosovës) sorgit a partir del Parlament de la Joventut, un moviment juvenil molt actiu impulsat per Veton Surroi i que es caracteritzà per la convocatòria d'importants mobilitzacions per denunciar la situació repressiva que es vivia a Kosova.

El desembre de 1989, al marge de la LDK, nasqué un altre important moviment al si de la societat kosovar que actuaria sovint de forma coordinada amb la Lliga Democràtica, fou el Consell de Defensa dels Drets Humans i les Llibertats (CDHRF) que desenvolupà, com hem vist amb anterioritat, un important paper a l'hora de documentar i denunciar la repressió.

La instauració del multipartidisme va permetre també la creació de sindicats independents al marge de la Confederació de Sindicats de Iugoslàvia, un fet que es produí de forma ràpida i intensa a Kosova, sobretot en base a plantejaments similars als que des de terreny polític defensava la LDK. El naixement de diversos sindicats independents a Kosova propicià la creació de la Unió de Sindicats Independents de Kosova (BSPK, Bashkimi i Sindikatave të Pavarura të Kosovës), creada en un congrés celebrat a Gjakova entre els dies 30 de juny i 1 de juliol de 1990. La BSPK

desenvoluparia un paper important a l'hora de mobilitzar els treballadors albanesos en defensa no només dels seus drets laborals sinó també dels drets nacionals que el sindicat també reivindicava.

La proclamació de la república

El naixement de la LDK, la seva ràpida extensió i la influència que exercí al si de la població albanesa, foren elements claus a l'hora d'explicar que els membres albanesos de l'Assemblea de Kosova que havia estat dissolta el març de 1989 decidissin reunir-se de nou per proclamar la República de Kosova.

El 2 de juliol de 1990, 114 dels 123 membres albanesos de la dissolta Assemblea de Kosova es reuniren a Pristina, davant de les portes tancades de l'edifici parlamentari. La seva voluntat era constituir de nou l'Assemblea de Kosova que havia acordat dissoldre's el 23 de març de 1989 sota la pressió política de Milosevic i l'amenaça dels tancs iugoslaus que ocupaven Kosova. Les autoritats sèrbies negaren als membres de l'Assemblea la possibilitat de reunir-se dins el parlament, però els representants decidiren mantenir igualment la convocatòria a les portes de l'Assemblea kosovar.

Anteriorment, l'Assemblea de Kosova ja havia provat de reunir-se el juny de 1989, sis mesos de després de la seva supressió, però l'intent no havia reeixit, per la qual cosa la cita del 2 de juliol de 1990 constituïa la primera trobada del parlament kosovar després de l'abolició de l'autonomia i, en conseqüència, de la seva supressió com a institució.

El gest era clar, representava un desafiament a les autoritats i a la legislació sèrbia imposada des de Belgrad que havia certificat la desaparició de l'autonomia kosovar. Amb el simple fet de reunir-se, els membres de l'Assemblea de Kosova, considerats els més "iugoslavistes" d'entre el conjunt de la població albanesa degut al fet que havien ocupat càrrecs de responsabilitat política durant l'autonomia, desafiaven els dictats de Milosevic i pretenien corregir la decisió que ells mateixos havien adoptat més d'un any abans i que havia fet possible la reforma constitucional sèrbia que acabava amb l'autogovern kosovar.

Si el simple fet de reunir-se ja era un desafiament a les autoritats de Belgrad, el contingut de la resolució que adoptà l'Assemblea de Kosova elevava el grau del

desafiament. L'Assemblea decidí proclamar la República de Kosova, independent de Sèrbia, però encara dins les estructures federals de Iugoslàvia. El contingut de la proclama concordava amb la tesi que inicialment defensava la LDK i que consistia en reclamar el dret de Kosova a constituir-se en república federada al si de Iugoslàvia.

La proclama adoptà la forma de Declaració constitucional i recollia el desig de constitució de Kosova en república que anteriorment havia manifestat l'Acadèmia de les Ciències i de les Arts de Kosova, que políticament recolzava la LDK, i que comptava amb un amplíssim suport social entre la població albanesa.

El text adoptat pels 114 reunits a les portes de l'Assemblea de Kosova afirmava el següent:

“Procedint d'acord amb la voluntat fermament expressada per la majoria de la població de tot Kosova, una voluntat expressada en el seu més alt nivell per la Declaració de l'Acadèmia de les Ciències i les Arts de Kosova sobre la nova posició constitucional de Kosova, així com també sobre el rol i la posició de l'Assemblea de Kosova com a representant suprem i òrgan constitucional de poder i d'autogovern a Kosova, l'Assemblea de Kosova proclama solemnement la següent

DECLARACIÓ CONSTITUCIONAL

sobre Kosova com una unitat igual i independent en el marc de la Federació Iugoslava (confederació) i com un subjecte igual a les altres unitats de Iugoslàvia.

1. Aquesta Declaració expressa i proclama la situació fonamental i constitucional de la població de Kosova i d'aquesta Assemblea com un acte d'autodeterminació política en el marc de Iugoslàvia.
2. Mentre per la seva part i al seu nivell aquesta Assemblea proclama Kosova com una unitat de Iugoslàvia, en base als principis de l'autèntica democràcia, del respecte per la voluntat popular i dels col·lectius humans i nacionals; espera la confirmació d'aquest acte constitucional a la Constitució de Iugoslàvia amb el ple suport de l'opinió democràtica de Iugoslàvia i de l'opinió internacional.
3. Aquesta Assemblea confirma Kosova com una comunitat político-constitucional, i la seva nova posició constitucional com una posició política comuna de ciutadans i

nacionalitats iguals de Kosova, on els albanesos, com a majoria de la població de Kosova i un dels pobles més nombrosos de Iugoslàvia, a l'igual que els serbis i d'altres pobles a Kosova, són considerats un poble-nació i no una nacionalitat (una minoria nacional).

4. Mentrestant, fins a l'aplicació jurídica definitiva d'aquesta Declaració Constitucional, l'Assemblea i els òrgans de poder a Kosova basen les seves relacions en l'ordre constitucional de Iugoslàvia en la Constitució Iugoslava i no en les reformes constitucionals de la República Socialista de Sèrbia de 1989, per la qual cosa la decisió de l'Assemblea de Kosova del 23 de març de 1989, aprovant aquestes reformes, queda anul·lada.

5. Fins a la proclamació de la nova Constitució de Kosova, l'Assemblea de Kosova es comunicarà públicament sota aquest nom, considerant-se a si mateixa com una unitat social i política i l'únic òrgan decisor de Kosova.”¹⁹³

El text deixava ben clar que l'Assemblea revocava l'acord del 23 de març de 1989 i que decidia desobeir a la imposició de la legislació sèrbia que se n'havia derivat a través d'una proclama constitucional que pretenia convertir Kosova en la setena república de Iugoslàvia, estat que la declaració insinuava que calia convertir en una confederació.

La resposta sèrbia a la proclama de l'Assemblea de Kosova no es feu esperar. Tres dies després de la reunió de Pristina l'Assemblea de Sèrbia acordà la dissolució oficial de l'Assemblea kosovar al temps que declarà il·legal la seva proclamació. L'òrgan legislatiu serbi pretenia així acabar amb els vestigis de l'autonomia i situar fora de la llei als parlamentaris de Pristina que havien optat per desobeir els dictats serbis.

La Declaració constitucional del 2 de juliol seria, doncs, el primer pas cap a una república clandestina, que actuaria sense reconeixement legal de cap mena però amb la legitimitat de comptar amb el suport de la majoria de la població a la qual pretenia representar. La decisió sèrbia de situar fora de la llei als parlamentaris de la reconstituïda Assemblea de Kosova abocava a aquest òrgan a la desobediència respecte les lleis de Belgrad i a l'articulació d'una pràctica política fonamentada en la desobediència civil i en la construcció d'institucions paral·leles.

La proclamació de la República de Kosova al si de la Iugoslàvia federal, seguia el model d'aquells que encara confiaven en una possible reforma de Iugoslàvia, defensant per

¹⁹³ Declaració Constitucional de l'Assemblea de Kosova, adoptada a Pristina, el 2 de juliol de 1990. Text reproduït a DD.AA. *What the kosovars say and demand*. Vol. III. Pàg. 5-6.

aquest estat un model confederal. La realitat iugoslava, però, caminava en un altre sentit, i mentre Kosova es proclamava com a república esperant la complicitat de la resta de Iugoslàvia, especialment d'Eslovènia i de Croàcia, que en ocasions havien manifestat el seu recolzament a les reivindicacions albaneses enfront Sèrbia, la Iugoslàvia federal que fins aleshores havia existit caminava cap a la seva desaparició.

El mateix dia que l'Assemblea de Kosova aprovava la seva Declaració constitucional, l'Assemblea d'Eslovènia es reunia per aprovar una Declaració de sobirania de l'estat d'Eslovènia. Era el primer pas cap a la independència d'Eslovènia, una decisió que tindria importants conseqüències en l'estratègia del moviment albanès de Kosova, que fruit de la desaparició de la Iugoslàvia federal existent fins aleshores, decidiria modificar la seva opció republicana en el si d'una federació per una estratègia purament independentista basada en la voluntat del reconeixement de la independència nacional de la República de Kosova.

El 2 de juliol de 1990, però, l'estratègia de l'Assemblea de Kosova passava per independitzar-se de Sèrbia però continuar formant part de Iugoslàvia com a setena república de la federació. La declaració de l'Assemblea kosovar tingué, però, escàs impacte fora de Kosova i de Sèrbia i la complicitat de l'opinió iugoslava fou gairebé inexistent i, en conseqüència, el debat que Kosova volia traslladar a les més altes instàncies de l'estat federal iugoslau perquè considerés la seva proclama, mai va arribar a existir.

La decisió de l'Assemblea, però, inaugurava la pràctica de la desobediència que caracteritzaria l'acció política dels albanesos de Kosova durant els anys 90. En aquest cas, una desobediència institucional que assentava les bases per a la creació d'un sistema social, il·legal segons la legislació vigent dictada per Belgrad, però amb un amplíssim suport social en territori kosovar.

L'estratègia de la no violència

El naixement de la LDK comportà l'inici d'una estratègia de desobediència civil que s'estengué a l'àmbit institucional com ho demostra la proclama de l'Assemblea de Kosova. Un dels trets característics de la pràctica política impulsada per la LDK fou la

seva defensa d'una estratègia no violenta d'enfrontament al poder serbi. A diferència del que havia succeït amb les organitzacions clandestines sorgides durant els anys 70, que optaven per una estratègia que contemplés la lluita armada com a mecanisme per assolir l'alliberament nacional, la LDK optà per una estratègia pacifista, una opció fonamentada bàsicament en dues constatacions: la primera, que una estratègia no violenta suscitaria la simpatia de la comunitat internacional; la segona, que la fortalesa de l'aparell militar i policial serbi i iugoslau impossibilitava plantejar-se una estratègia d'enfrontament armat amb aspiracions de victòria.

Analitzant aquesta situació, la LDK impulsà una activitat política caracteritzada per la no violència, fins i tot en aquells casos on la repressió sèrbia era més intensa. Aquesta estratègia fou compartida per la immensa majoria dels agents polítics del moviment nacional albanès de Kosova, especialment per l'organització sindical BSPK o per la mateixa Assemblea de Kosova, i només se'n desmarcà el LPRK, que considerava la lluita armada com un mitjà legítim i necessari per aconseguir la independència del territori kosovar.

Aquesta estratègia no violenta per la qual apostà la LDK havia estat inspirada pels treballadors albanesos del complex miner de Trepça, que havien estat protagonistes de grans mobilitzacions pacífiques, el 1988 amb una gran marxa de prop de 55 quilòmetres, entre Mitrovica i Pristina, en protesta per l'expulsió d'Azem Vllasi i de la resta de dirigents de la Lliga dels Comunistes de Kosova; i el 1989, amb una vaga de fam reclamant el retorn dels dirigents comunistes locals i protestant contra la voluntat sèrbia d'abolir l'autonomia kosovar. Les mobilitzacions dels miners de Trepça s'havien desenvolupat en un clima pacífic malgrat la repressió sèrbia i havien obert el camí d'una forma de lluita no violenta.

Malgrat que bona part de les protestes albaneses tenien un caràcter no violent, aquestes foren durament contestades per la policia i l'exèrcit, que entre març de 1989 i febrer de 1990, és a dir durant les mobilitzacions populars arreu de Kosova en protesta per la supressió de l'autogovern, provocà la mort de 70 persones.¹⁹⁴

¹⁹⁴ BYLYKBASHI, Ilaz. 555... *Kosovë. Kronikë 1981-1995*. Pàg. 57.

Un dels actors principals en aquesta estratègia de mobilització no violenta fou la Unió de Sindicats Independents de Kosova, la BSPK, que recollí el testimoni dels miners de Trepça i organitzà nombroses mobilitzacions a partir de la seva constitució, a finals de juny de 1990. Una de les primeres accions de la BSPK fou la convocatòria, durant el mes de juliol de 1990, d'una vaga de 30 minuts diaris, entre les 10 i les 10.30h, durant 7 dies consecutius, una vaga que anava acompanyada d'una protesta pels carrers i que era especialment nombrosa a Pristina. Amb aquesta mobilització, la BSPK pretenia atreure l'opinió internacional sobre la discriminació contra els albanesos de Kosova. La convocatòria d'aquestes mobilitzacions accentuà la repressió laboral contra els treballadors albanesos a les empreses.

El 3 de setembre, la BSPK augmentà la intensitat de la seva protesta amb la convocatòria d'una vaga general que va paralitzar Kosova. Els treballadors albanesos, pràcticament de forma unànime, seguiren la convocatòria de vaga. Aquells que per la naturalesa de la seva feina no pogueren afegir-se a l'aturada lluiren un braçalet verd com a símbol de solidaritat amb els vaguistes. La resposta del govern serbi a l'aturada completa de l'activitat a Kosova fou la detenció del president de la BSPK, Hajrullah Gorani.

Malgrat el cop repressiu, l'activitat de la BSPK es continuà guiant per la mobilització no violenta i l'1 de juliol de 1991 el sindicat kosovar convocà una nova vaga general, en un context especialment crític per Iugoslàvia ja que havia esclatat la guerra llamepec contra una Eslovènia que acabava de declarar-se independent. La vaga general de l'1 de juliol de 1991 ocupà els carrers de Kosova amb el lema "Nosaltres estem pel diàleg, i tu?", una consigna amb el qual la BSPK pretenia mostrar la seva aposta per una solució dialogada i no repressiva als conflictes que vivia Iugoslàvia i, especialment, a la situació conflictiva de Kosova. La demanda de diàleg per part dels treballadors albanesos no obtingué cap resposta per part de les autoritats de Belgrad que no feren sinó accentuar el seu perfil repressiu.

Els treballadors i les treballadores foren, doncs, un actor de vital importància a l'hora de visualitzar l'aposta per una estratègia no violenta, però ni molt menys l'únic. El caràcter pacífic de les convocatòries de la BSPK i la menció específica de la renúncia

per part dels albanesos de Kosova a l'ús de la violència es repetí en moltes altres convocatòries.

Entre elles les de les dones albaneses, que realitzaren dues mobilitzacions especialment significatives, la primera durant la celebració del 8 de març de 1990, al Palau del Jovent de Pristina, on les dones convidaren als seus fills a tornar a casa i protestaren pels carrers de la ciutat solidaritzant-se amb els estudiants expulsats i reclamant que l'exèrcit que els reprimia no enviés els seus fills a la guerra; i la segona, a principis de 1991, després de la convocatòria de la periodista de ràdio Afërdita Saraçini-Kelmendi, que organitzà una protesta silenciosa d'una hora que aplegà un miler de dones reclamant la fi de la violència.

Moltes de les mobilitzacions albaneses de principis dels anys 90 pretenien contraposar l'aposta per la no violència dels albanesos enfront de la repressió violenta exercida pel govern serbi.

Una de les accions més significatives en aquest sentit fou la campanya "Per la democràcia, contra la violència" que fou coordinada per l'Associació de Filòsofs i Sociòlegs de Kosova, pel CDHRF, i per l'Associació per una Iniciativa Democràtica Iugoslava (UJDI), una associació per a la democratització de Iugoslàvia d'abast federal que a Pristina estava formada bàsicament per joves albanesos. La iniciativa, que a la pràctica comptà amb el suport de les estructures de la LDK, aconseguí aplegar 400.000 signatures, una xifra elevadíssima per una població que no arribava als dos milions d'habitants, que el juny de 1990 foren adreçades a les Nacions Unides per sensibilitzar la comunitat internacional sobre la situació de negació de les llibertats que vivien els albanesos de Kosova.

Un altre dels actes més representatius en contra de la violència fou la mobilització convocada el 13 de juny de 1991 pel Partit Parlamentari de Kosova. El PPK organitzà una manifestació on simbòlicament pretenia escenificar l'enterrament de la violència. 40.000 persones s'afegiren a una marxa presidida per un fèretre que representava la violència i que fou conduït des de l'església catòlica de Shën Ndou fins al cementiri on intervingueren el dirigent del PPK, Veton Surroi, que també havia estat anteriorment un dels impulsors de la campanya "Per la democràcia, contra la violència", i Adem Demaçi, entre d'altres.

Aquest clima favorable a una política no violenta havia estat, en part, propiciat per un fet sense precedents al si de la societat albanesa de Kosova: la mobilització d'un grup d'estudiants, posteriorment encapçalats pel professor universitari Anton Çetta, que tenia com a objectiu reconciliar les famílies albaneses enfrontades i acabar amb la tradició ancestral de la revenja. Així nasqué el Comitè per a la reconciliació i la fi de les disputes de sang a Kosova, una organització que aconseguí, durant l'any 1990, un miler de reconciliacions.¹⁹⁵ Aquestes reconciliacions foren acompanyades de manifestacions populars de masses, com fou el cas de les de l'1 de maig de 1990 a Verrat e Llukës, a la plana de Deçan, on s'aplegaren centenars de milers de persones, en un acte que sobrepassà la dimensió estrictament reconciliativa i que es convertí en una mobilització d'afirmació nacional albanesa. Moltes de les reconciliacions públiques foren reprimides per la policia sèrbia que colpejà nombrosos participants en aquests actes.

L'actuació d'Anton Çetta serví per trencar amb una tradició violenta de venjança al si de la societat albanesa i per cohesionar la població en un moment crític per a la mateixa, reforçant amb el seu discurs d'una forma notable l'opció no violenta per la qual optaven la LDK i la majoria del moviment nacional albanès de Kosova. A més, Çetta presidí també l'Associació Mare Teresa, de caràcter humanitari, que pretenia garantir l'assistència sanitària a la població, al temps que es distingí pel seu combat contra l'analfabetisme, la poligàmia i en favor de l'educació i dels drets de les dones, realitzant una interpretació oposada als aspectes repressius de la cultura i la tradició que ell mateix es dedicava a estudiar.

El discurs de la no violència tingué una important incidència entre la població albanesa que majoritàriament optà per recolzar-lo. Així, doncs, les formes de lluita no violentes es feren molt presents al si de la societat kosovar a principis dels anys 90. Entre elles, els homenatges populars a les víctimes de la repressió sèrbia, que consistien en concentracions pacífiques de ciutadans, molts cops amb veles enceses. Un costum, el de les veles enceses, que s'estengué a les finestres i balcons de les cases com a símbol pacífic de protesta contra la situació repressiva que vivia el país.

¹⁹⁵ CLARK, Howard. *Civil resistance in Kosovo*. Pàg. 60-64.

De Kaçanik a la independència

L'acció no violenta ideada per la LDK anava acompanyada d'una estratègia de desobediència que implicava des de la principal institució de Kosova, la seva Assemblea, fins al conjunt de la societat civil a través de la creació d'un sistema d'organització social paral·lel.

El primer acte desobedient de l'Assemblea de Kosova havia estat la seva Declaració constitucional, proclamada el 2 de juliol de 1990, que havia estat rebutjada per Belgrad al temps que Sèrbia suspenia i declarava fora de la llei aquest parlament kosovar. Fidel a l'estratègia definida per la LDK, l'Assemblea de Kosova, reunida al juliol a Pristina a les portes de la seva seu tradicional, decidí reunir-se novament per desplegar la Declaració constitucional que havia proclamat la República de Kosova en el marc de la Iugoslàvia federal.

La primera necessitat d'aquesta nova república, fictícia degut a la manca de reconeixement de la seva proclama per part de les autoritats federals, fou dotar-se d'una constitució, a imatge de la resta de repúbliques que conformaven la Iugoslàvia federal. Amb aquest objectiu, el 7 de setembre de 1990 fou convocada per primer cop l'Assemblea de Kosova després de la seva declaració del 2 de juliol. El context repressiu que imposaven les autoritats sèrbies obligaren a que l'Assemblea es reunís en la més estricta clandestinitat i sota un gran secretisme. Enlloc de Pristina, on el parlament kosovar s'havia reunit tradicionalment, els delegats albanesos optaren per traslladar la seva cita a la localitat rural de Kaçanik, al sud-est de Kosova, prop de la frontera amb Macedònia, amb l'únic testimoni de les càmeres de la televisió d'Albània, autoritzades a ser presents a la reunió.

La cita de Kaçanik fou de gran importància ja que va ser durant aquesta reunió clandestina de l'Assemblea de Kosova que s'aprovà la Constitució de la República de Kosova, coneguda popularment com a Constitució de Kaçanik.

Seguint les bases establertes per la Declaració constitucional del 2 de juliol, el 7 de setembre de 1990 l'Assemblea de Kosova aprovava una Constitució que definia Kosova com un estat sobirà al si de la Federació de Iugoslàvia. El text constitucional partia de la premissa de declarar la República de Kosova com un estat sobirà i independent (com

recollia el seu article 2), com havia fet Eslovènia, però que formava part de la Iugoslàvia federal, en igualtat de drets amb les altres sis repúbliques que constituïen la federació.

Els delegats de l'Assemblea que aprovaren el text constitucional s'erigien en representants legítims de Kosova i esperaven "el reconeixement per part de les unitats federals de Iugoslàvia de la sobirania de la República de Kosova com un membre en igualtat de dret de la comunitat iugoslava de nacions".¹⁹⁶

La Constitució kosovar establia textualment que "la República de Kosova és l'estat democràtic del poble albanès i dels membres de les altres nacions i minories nacionals que en són els seus ciutadans: serbis, musulmans, montenegrins, croats, turcs, roms i altres que viuen a Kosova".¹⁹⁷ El text constitucional reconeixia, doncs, la pluralitat nacional de Kosova però citava el poble albanès com a nacionalitat majoritària i preeminent.

La Constitució establia Kosova com una república presidencial i definia l'Assemblea de Kosova com el seu òrgan legislatiu. La constitució contemplava, doncs, els mecanismes per renovar un parlament heretat del període autonòmic iugoslau i amb una composició dictada per la Lliga dels Comunistes, a més de definir el procediment per a l'elecció del president de Kosova.

L'Assemblea de Kosova establí que les lleis sèrbies i iugoslaves només serien considerades vàlides per la població de Kosova si estaven en harmonia amb l'esperit de la nova Constitució kosovar. Una declaració que invalidava, a ulls de l'Assemblea de Kosova, la legislació sèrbia que havia abolit l'autogovern i que imposava un règim de discriminació envers la població albanesa. L'Assemblea no disposava, però, de cap mecanisme per fer complir les seves disposicions i per tant, la república proclamada es convertí en una república fictícia, a la qual cap de la resta de repúbliques iugoslaves volgué reconèixer.

¹⁹⁶ "Statement of the delegates at Kaçanik", 7 de setembre de 1990, in BERISHA, Ibrahim (et al.) *Albanian Democratic Movement in Former Yugoslavia: Documents 1990-1993*. Pristina, 1993.

¹⁹⁷ POULTON, Hugh. *The Balkans: Minorities and States in Conflict*. Pàg. 70.

Tanmateix, la Constitució de Kaçanik fou d'una importància vital per al moviment nacional albanès de Kosova ja que establí les bases d'un sistema d'organització política i social paral·lel a l'oficial, dominat per les autoritats sèrbies. Si Sèrbia controlava els organismes oficials de Kosova i n'expulsava als albanesos, aquests havien optat per construir una societat paral·lela que únicament comptava amb el reconeixement de la seva pròpia població.

Tot i que la Constitució de Kaçanik reconeixia Kosova com un estat sobirà, la mateixa Carta Magna optava per federar-lo amb la resta de repúbliques que constituïen Iugoslàvia, d'acord amb la Declaració constitucional del 2 de juliol i amb els principis fundacionals de la LDK. La constitució kosovar, però, en definir la República de Kosova com un estat sobirà, es reservava el dret a la independència de Kosova respecte de Iugoslàvia, un dret que tenien constitucionalment reconegut les repúbliques que oficialment integraven la federació.

La Constitució adoptada a Kaçanik culminava el procés de constitució de la República de Kosova al si de la Federació Iugoslava. Aquesta república, però, no deixava de ser fictícia ja que ni la Iugoslàvia federal ni cap de les seves repúbliques l'havien reconegut. És a dir que Kosova s'havia proclamat com una república integrant de Iugoslàvia sense que Iugoslàvia i les seves lleis la reconeguessin com a tal.

Aquesta situació era conseqüència de la voluntat inicial de la LDK i els seus simpatitzants de reformar Iugoslàvia per transformar-la en una confederació que reconegués els drets dels albanesos de Kosova a tenir la seva pròpia república. La proposta, però, feia tard ja que ben aviat Eslovènia i Croàcia proclamarien la seva independència, un fet que tindria especial incidència en el moviment nacional albanès ja que deixava sense sentit la seva proposta de construcció d'una nova Iugoslàvia confederal.

El reconeixement de les independències d'Eslovènia i de Croàcia, produït el 25 de juny de 1991, i les posteriors proclames independentistes de Macedònia i de Bòsnia i Hercegovina, certificaven la fi del somni iugoslau. Una Iugoslàvia confederal deixava de tenir sentit des de la perspectiva dels albanesos ja que estaria completament dominada per Sèrbia. Els albanesos passaren a argumentar que no tenia sentit obligar-los a ells, una població no eslava, a viure al si de l'estat dels eslaus del sud (el significat

etimològic del mot Iugoslàvia), quan poblacions eslaves com els eslovens, els croats o els macedonis havien optat per independitzar-se'n.

L'evolució de Iugoslàvia després de la proclamació de la República de Kosova com a part integrant de la federació feu decantar cada cop més tant a la LDK com al conjunt de la població albanokosovar per una solució independentista. A més, el clima de repressió era cada cop més asfixiant, un fet que reforçava les vel·leïtats secessionistes dels albanesos. Un exemple prou eloqüent n'és la repressió exercida per les autoritats sèrbies escassos dies després de la proclamació de la Constitució de Kaçanik, que fou anunciada per TVSH, la Televisió pública d'Albània. Amb la voluntat d'atemorir la població, la policia sèrbia entrà, el 9 de setembre de 1990, a les localitats de Klinë i Pollata provocant quatre morts. Era la seva resposta a la proclama de Kaçanik.

La manca de reconeixement per l'autoproclamada República de Kosova al si de la Federació i la constatació que Iugoslàvia era irreformable acabaren decantant a la immensa majoria de la població de Kosova per una proposta independentista.

La LDK es manifestà de forma clara per la independència de Kosova, a l'igual que ho feren la resta de partits albanokosovars. Anteriorment ja ho havia fet el LPRK, que havia seguit una evolució similar, passant de la reivindicació inicial d'una república per als albanesos de Iugoslàvia a la defensa de la independència de Kosova i fins i tot del seu dret a la reunificació amb Albània.

Aquesta modificació substancial de l'estratègia de la LDK tingué la seva traducció a l'Assemblea de Kosova, que el 22 de setembre de 1991, poc més d'un any després de la seva reunió per aprovar la Constitució de Kaçanik, i un cop quatre antigues repúbliques iugoslaves s'havien declarat ja independents, proclamava la independència de la República de Kosova.

Aquesta proclamació d'independència es feu en base a la Constitució aprovada el 7 de setembre de 1990, que com hem esmentat garantia la sobirania de Kosova. El canvi que establia la proclamació del 22 de setembre de 1991 era que deixava de considerar la República de Kosova com a part integrant de la Federació Iugoslava i la proclamava estat independent. La resolució de proclamar la independència de Kosova que havia adoptat l'Assemblea contemplava que aquesta decisió havia de ser ratificada

mitjançant un plebiscit popular. La proclamació independentista anà seguida, doncs, de l'organització d'un referèndum per tal de consultar a la població de Kosova si recolzava l'opció de la independència.

La decisió de convocar un referèndum a celebrar entre els dies 26 i 30 de setembre de 1991 certificava la capacitat organitzativa, especialment de la LDK, que desafiava així obertament a les autoritats sèrbies convocant una consulta "il·legal". El fet que la consulta es celebrés arreu de Kosova, cridant a les urnes més d'un milió de persones, evidenciava una certa tolerància sèrbia amb les institucions paral·leles. Tot i això, el referèndum es celebrà en un clima de repressió considerable ja que més de 40 dels seus organitzadors foren arrestats i empresonats, en alguns casos fins a dos mesos.¹⁹⁸ Malgrat tot, la població albanesa no s'intimidà i participà massivament en la convocatòria electoral.

El cens establert per l'Assemblea de Kosova era de 1.051.357 persones, i integrava la població, major d'edat, de totes les nacionalitats habitant en territori kosovar. D'aquest més d'un milió de persones cridat a les urnes, un 87% participà en el referèndum, és a dir 914.802 electors.¹⁹⁹

La primera dada a analitzar és la de la participació, una xifra molt elevada per un referèndum celebrat de forma paral·lela i gairebé clandestina. La participació fou massiva entre la població albanesa, una situació que contrasta amb el boicot de la minoria sèrbia, que tot i ser cridada a les urnes i ser present al cens, optà per no participar-hi, una conseqüència lògica ja que la població serbokosovar recolzava la legislació imposada per Belgrad i que havia certificat la desaparició de l'autonomia i la supressió de la legalitat de l'Assemblea de Kosova.

Els més de 900.000 kosovars que participaren en el referèndum deixaren un resultat fora de tot dubte: un 99,87% es mostrà favorable a la independència de Kosova. El resultat era previsible ja que el plebiscit mateix havia esdevingut un acte de sobirania. Els col·legis electorals, adornats amb banderes albaneses i amb quadres de motius

¹⁹⁸ AMNESTY INTERNATIONAL. *Amnesty International Report 1992*. Londres, Amnesty International, 1992. Pàg. 230

¹⁹⁹ Els resultats del referèndum celebrat entre el 26 i el 30 de setembre de 1991 són extrets del diari *Bujku*, editat a Pristina, de l'1 d'octubre de 1991, pàg. 1-3.

patriòtics, visqueren llargues cues en els horaris d'obertura i es convertiren en una festa durant els recomptes.²⁰⁰

Referèndum per la independència de Kosova, 26-30 de setembre de 1991

	Vots totals	Percentatge
Cens	1.051.357	100%
Participació	914.802	87,01%
Vots afirmatius	913.705	86,90% del cens 99,87% de la participació

La celebració del referèndum, i els seus resultats, tant des del punt de vista de la participació com dels suports recollits en favor de la independència, foren una autèntica victòria cívica del moviment nacional albanès. L'Assemblea de Kosova, i molt especialment la LDK, que és qui havia organitzat sobre el terreny el referèndum, sortiren reforçades del plebiscit que havia mostrat de forma inqüestionable la voluntat majoritària de la població de Kosova de fer un acte de sobirania.

Després de la celebració del referèndum que certificava la independència, l'Assemblea de Kosova es reuní novament el 19 d'octubre de 1991. En aquesta trobada l'Assemblea esmenà la constitució de Kaçanik i declarà formalment la independència. La república fictícia que s'havia proclamat del 2 de juliol de 1990 com una república integrant de la Iugoslàvia federal, havia decidit convertir-se en una república independent, sense deixar, però, de ser clandestina ja que no comptà amb cap reconeixement més enllà del de l'estat d'Albània, que fou l'únic a reconèixer la validesa del referèndum i, en conseqüència, de la proclama independentista.

Precisament, una de les grans febleses de la proclamació de la independència fou la manca de suports internacionals. Albània reconegué ràpidament la nova República de Kosova com un estat independent, però cap altre país seguí el seu exemple. La doctrina internacional passava per la inviolabilitat de les fronteres interiors de

²⁰⁰ Entrevista a Ekrem S., participant en el referèndum de 1991, a la localitat de Deçan. Deçan, agost de 1999.

Iugoslàvia, per la qual cosa només es reconeixien les independències d'aquells territoris que tenien, al si de la Iugoslàvia titista, l'estatut de república. El reconeixement d'Albània tingué escassa transcendència internacional ja que es tractava d'un estat feble i sense aliats en l'escena mundial i a més era una decisió política previsible ja que Albània recolzava tradicionalment les reivindicacions del moviment nacionalista albanès de Kosova.

El fet que Albània es trobés, a més, immersa en plena crisi política com a conseqüència de l'esfondrament del model socialista, propicià que l'estat albanès no pogués desenvolupar un suport actiu a Kosova a nivell diplomàtic internacional. Els kosovars hagueren de conformar-se amb el reconeixement formal, alguna rebuda diplomàtica als seus representants institucionals i, sobretot, i el més important, en gaudir d'Albània com a reraguarda on poder desenvolupar lliurement les seves activitats, per bé que en un clima d'elevada inestabilitat degut a l'enfrontament polític existent entre el Partit Socialista, hereu del comunista Partit del Treball d'Enver Hoxha, i el Partit Democràtic, d'orientació extremadament liberal i proamericana, liderat per Sali Berisha.

Malgrat la manca de recolzament internacional, la societat kosovar decidí posar en marxa el model de societat definit per l'Assemblea de Kosova en la constitució i, en conseqüència, creà un govern de Kosova i realitzà els passos necessaris per modificar la composició de l'Assemblea i convertir-la en un parlament elegit democràticament per la ciutadania.

Govern i eleccions a l'ombra

Per bé que la LDK, com a partit àmpliament majoritari al si de la comunitat albanesa, dirigís l'estratègia del moviment nacional albanès, els diferents partits albanesos de Kosova, amb la Lliga Democràtica al capdavant, impulsaren un organisme de coordinació que els aplegava i que es convertí en un important rector de la vida política clandestina.

El 1991, després que s'haguessin constituït a Kosova diferents partits polítics com a conseqüència del multipartidisme instaurat a Iugoslàvia, naixia el Consell de Coordinació dels Partits Polítics Albanesos de Kosova (Këshillin Koordinues të Partive

Politike shqiptare të Kosovës) impulsat per la LDK amb l'objectiu de coordinar l'estratègia sobiranista dels diferents partits albanesos. Amb la creació d'aquest Consell, la LDK, que exercia a la pràctica de pal de paller del moviment nacional i de partit pràcticament hegemònic, pretenia escenificar l'existència de pluralisme polític a Kosova, i la cohesió complerta dels diferents partits en recolzar l'opció de la independència que havia proclamat l'Assemblea de Kosova.

El 22 de juliol de 1991 es constituïa formalment el Consell de Coordinació que estaria integrat inicialment per la Lliga Democràtica de Kosova (LDK), el Partit Parlamentari de Kosova (PPK), el Partit Agrari de Kosova (PFK), el Partit Albanès Democratacristià (PSHDK), el Partit Socialdemòcrata de Kosova (PSDK), i el Partit Republicà de Kosova (PRK). La presidència del Consell recaigué en Ibrahim Rugova, que també presidia la LDK.

Quedava fora del Consell de Coordinació el Moviment Popular per la República de Kosova (LPRK), enfrontat a les tesis de la LDK, sorgit del moviment il·legal dels anys 70 i 80, i partidari d'una estratègia d'alliberament que considerés l'opció de la lluita armada.

El Consell, al marge de constatar el pluralisme polític existent entre els albanesos de Kosova, servia per escenificar una posició política conjunta de la LDK i de la resta de petits partits albanokosovars, entre els quals destacaven dirigents com Veton Surroi (del PPK) o Shëlkezen Maliqi (del PSDK). A més, el Consell de Coordinació actuava considerant també les aportacions de personalitats com Adem Demaçi, del CDHRE; o Hajrullah Groani, sindicalista del BSPK.

La posició del Consell de Coordinació fou cabdal en la decisió de l'Assemblea de Kosova de proclamar la independència i sotmetre aquesta decisió a consulta popular. Un cop ratificada mitjançant referèndum i proclamada de manera formal per l'Assemblea de Kosova, el 19 d'octubre de 1991, fou el Consell de Coordinació, d'acord amb l'Assemblea, qui inicià el desplegament de les institucions kosovars que contemplava el text constitucional de Kaçanik mitjançant el nomenament, el mateix 19 d'octubre, del primer ministre del govern provisional de Kosova, un càrrec per al qual es proposà a Bujar Bukoshi.

Pocs dies abans, l'11 d'octubre de 1991, el Consell de Coordinació dels Partits Polítics Albanesos de Iugoslàvia, que també presidit per Ibrahim Rugova agrupava tots els partits albanesos de territori iugoslau (és a dir de Kosova, de Montenegro, de Macedònia i del sud de Sèrbia) feia pública una Declaració política reclamant els drets històrics del poble albanès.

El 19 d'octubre, al mateix temps que l'Assemblea de Kosova esmenava la constitució de Kaçanik, el Consell de Coordinació dels partits albanokosovars nomenava un primer ministre en un acte que servia per posar en marxa les institucions de govern que la constitució contemplava. El càrrec de primer ministre recaigué en la figura de Bujar Bukoshi, un dels fundadors de la LDK i estret col·laborador d'Ibrahim Rugova. Bukoshi rebé l'encàrrec de constituir un govern a l'exili a l'espera d'una convocatòria electoral que renovés l'Assemblea de Kosova d'acord amb els continguts de la nova constitució kosovar.

El nomenament de Bukoshi com a primer ministre creava una certa bicefàlia al si del moviment nacional albanès. D'una banda, Ibrahim Rugova, president de la LDK, exercia el lideratge moral del nacionalisme albanès treballant des de l'interior de Kosova; de l'altra, Bukoshi, també de la LDK, es feia càrrec del govern provisional kosovar des de l'exili, amb les garanties que treballar des de l'exterior proporcionaven des del punt de vista de la seguretat. El moviment nacional albanès demostrava així que considerava primordial tenir sectors de la diàspora que treballessin en favor de la construcció nacional des de la seguretat que proporcionava l'exili.

Mentre Bukoshi, metge de professió, organitzava el govern kosovar, el Consell de Coordinació dels partits albanesos de Kosova començà a treballar per organitzar les primeres eleccions parlamentàries kosovars després de la proclamació de la independència, unes eleccions que havien de renovar l'Assemblea de Kosova, encara amb una composició heretada dels temps de l'autonomia iugoslava.

Al mateix temps que les eleccions legislatives, el Consell de Coordinació decidí convocar també eleccions presidencials. La població de Kosova seria cridada a les urnes per elegir dues de les principals institucions que contemplava la constitució kosovar: l'Assemblea de Kosova i la presidència del país.

La cita electoral tingué lloc el 24 de maig de 1992, organitzada pel Consell de Coordinació. La convocatòria electoral era un nou desafiament a les autoritats sèrbies ja que representava convocar les eleccions a un parlament i a una presidència “clandestines”. La cita amb les urnes es desenvolupà en un clima de tensió, per la presència i la pressió policial sèrbia, però també de gran il·lusió ja que la participació representava un acte de desobediència enfront les autoritats de Belgrad i de reconeixement d’una república clandestina que malgrat tot era capaç d’organitzar un procés electoral amb una elevada participació.

Les eleccions legislatives tingueren una participació de 762.257 electors a l’interior de Kosova, el que representava un 89,32% del cens electoral. A més, 105.300 electors més participaren en les eleccions a través de les meses instal·lades a l’exterior del país per facilitar la participació de la diàspora.²⁰¹ La participació ja representava una primera victòria pel moviment nacional albanès, que certificava així la identificació dels ciutadans del país amb un parlament “il·legal i clandestí”.

A les eleccions legislatives hi participaren 22 candidatures que presentaren un total de 490 candidats a l’Assemblea de Kosova. Segons la constitució, aquest parlament kosovar estava format per 130 parlamentaris, l’elecció dels quals combinava els sistemes majoritari i proporcional: 100 diputats eren elegits de forma directa per districte electoral seguint el principi del sistema majoritari, i els 30 diputats restants corresponien a les minories ètniques i als partits petits que obtinguessin més d’un 3% dels vots.

Els resultats foren àmpliament favorables a LDK que obtingué 574.755 vots, és a dir un 76,44% dels vots emesos. La Lliga Democràtica obtingué així 96 escons a la nova Assemblea de Kosova. El següent partit més votat fou el Partit Parlamentari de Kosova, que obtingué 36.594 vots i un 4,89%. Els seguiren el Partit Agrari de Kosova (amb 23.682 vots i un 3,15%), el Partit Albanès Democratacristià (amb 23.303 vots i un 3,10%) i les candidatures independents (amb 24.702 vots i un 3,29%).

²⁰¹ Les dades del procés electoral del 24 de maig de 1992 estan extretes de l’informe *Raporti i Komisionit Qendror për Zgjedhjet Shumëpartiake Presidenciale dhe Parlamentare në Republikën e Kosovës*. Pristina, 15 qershor 1992

El Partit de l'Acció Democràtica (SDA), que representava els bosnis de Kosova, la minoria musulmana eslava, i que era un partit filial de la SDA de Bòsnia i Hercegovina liderada per Alja Izetbegovic; i el Partit Popular Turc, que representava la minoria turca, tot i obtenir un nombre reduït de sufragis obtingueren representació a l'Assemblea de Kosova a través dels escons reservats a les minories nacionals. Només els bosnis (eslaus musulmans) i els turcs obtingueren representació ja que la resta de minories declinà presentar candidatures en aquestes eleccions. Els serbis les boicotejaren obertament i els gitanos roms no tenien partits polítics que els representessin. Cal esmentar, però, que la participació de bosnis i turcs, sobretot dels primers, no fou hegemònica ja que tenien d'altres partits que participaven en les eleccions sèrbies.

La composició de l'Assemblea de Kosova sorgida del procés electoral era, doncs, la següent:

Diputats a l'Assemblea de Kosova, eleccions legislatives del 24 de maig de 1992

Partit	Diputats
Lliga Democràtica de Kosova (LDK)	96
Partit Parlamentari de Kosova (PPK)	13
Partit Agrari de Kosova (PFK)	7
Partit Albanès Democratacristià (PSHDK)	7
Candidats independents	2
Partit de l'Acció Democràtica (minoria bòsnia)	4
Partit Popular Turc (minoria turca)	1

En les eleccions presidencials que se celebraren de forma simultània el candidat a la presidència de Kosova per la LDK, Ibrahim Rugova, obtingué també una aclaparadora victòria ja que finalment concorregué a les urnes com a únic candidat. Rugova obtingué un 99,5% dels sufragis emesos, sobre un total de 867.557 vots.

Rugova, fins aleshores president de la LDK, era proclamat president de la clandestina República de Kosova, en un procés electoral que representava una espectacular

victòria de la LDK que obtenia més d'un 75% dels vots en les eleccions legislatives mentre el seu candidat aplegava més del 99% dels vots a les eleccions presidencials. Els resultats electorals del 24 de maig de 1992 confirmaven el que en certa forma ja s'evidenciava a Kosova des de finals de 1989: que la LDK s'havia convertit més que en un partit, en un moviment nacional que aplegava la voluntat sobiranista del poble albanès de Kosova.

Al marge de renovar l'Assemblea de Kosova i elegir president, les eleccions de maig de 1992 pretenien un efecte propagandístic que servís per internacionalitzar la qüestió de Kosova, en un context en el qual bona part dels mitjans de comunicació i de l'opinió pública mundial tenien els ulls posats al conflicte dels Balcans. Malgrat que les autoritats sèrbies denegaren el permís als mitjans procedents d'Albània, i que un grup de periodistes procedents de Croàcia va ser expulsat, 82 agències de notícies internacionals cobriren el procés electoral acompanyades de 8 equips de televisió procedents de països occidentals.²⁰²

Les autoritats sèrbies havien estat relativament permissives amb la celebració de les eleccions clandestines. La pressió policial i la tensió es mantenien, però el procés electoral havia pogut desenvolupar-se amb certa normalitat.

La permissivitat amb el procés electoral contrasta amb l'actitud que adoptaren les autoritats quan l'Assemblea de Kosova electa el 24 de maig de 1992 provà de reunir-se per constituir-se formalment. El parlament kosovar fou convocat pel 24 de juny, però la reunió no pogué materialitzar-se ja que la policia sèrbia ho impedí.²⁰³ Les forces policials ocuparen el barri on havia de tenir lloc la reunió de l'Assemblea i actuaren amb contundència atacant el Seminari musulmà que havia d'acollir la cita i arrestant diversos responsables de l'edifici i parlamentaris kosovars. Entre els detinguts hi havia el vicepresident de la LDK, Fehmi Agani, un dels principals ideòlegs del partit i diputat electe a l'Assemblea de Kosova.

L'estratègia sèrbia era clara: s'havia tolerat les eleccions clandestines però no es tenia cap intenció de permetre que el parlament sorgit d'aquest procés electoral pogués reunir-se normalment i legislar, ni que fos de forma clandestina, com teòricament

²⁰² BYLYKBASHI, Ilaz. 555... *Kosovë. Kronikë 1981-1995*. Pàg. 147.

²⁰³ RUGOVA, Ibrahim. *La question du Kosovo*. Pàg. 108.

haurien de fer els parlaments d'arreu del món. Aquesta situació provocà que la representativitat dels albanesos de Kosova, enlloc del seu parlament, que no podia reunir-se, recaigués en dues figures. A l'interior, en la persona d'Ibrahim Rugova, president de la clandestina República de Kosova; i a l'exterior en Bujar Bukoshi, ratificat com a primer ministre del govern kosovar que actuava des de l'exili a Alemanya coordinant un govern que havia nomenat ministres de justícia, de finances, d'informació, d'educació, de sanitat, i, fins i tot, de defensa.

Tot i no convocar eleccions municipals, es nomenaren alcaldes i consistoris que eren majoritàriament multipartidistes però on la LDK ocupava sempre un lloc preeminent. De fet, el mateix Rugova reconeixia en una entrevista, el 1993, que "les assemblees locals de la LDK assumeixen les funcions d'autoritat local perquè al si del partit és més fàcil l'organització de la vida municipal".²⁰⁴

Kosova s'havia dotat, doncs, d'un parlament democràticament elegit que no podia reunir-se per la pressió de les autoritats sèrbies. Únicament es pogueren reunir algunes de les comissions parlamentàries que s'impulsaren, i que pogueren fugir de la pressió policial.

El Consell de Coordinació dels Partits Polítics Albanesos de Kosova, que havia de ser substituït, per lògica, per l'activitat parlamentària, es desinflà sense que un parlament pluripartidista agafés el seu relleu, una situació que provocà que la LDK es convertís en l'organització hegemònica dels albanesos de Kosova, controlant la presidència i el govern a l'exili, i amb una escassa oposició que no podia expressar-se al parlament ja que aquest tenia prohibit reunir-se.

Les autonomies clandestines

Els albanesos de Kosova havien optat per la proclamació de la República de Kosova, inicialment dins la Iugoslàvia federal i posteriorment com a estat independent. La seva república, però, no havia passat d'una república clandestina sense reconeixement internacional. L'estratègia dels albanokosovars fou, en certa forma, imitada per la

²⁰⁴ MAN. "Interview de Ibrahim Rugova et Rexhep Ishmajli, 16 août 1993" in *La résistance civile au Kosovo*. París, MAN, 1994. Pàg. 41.

resta d'albanesos de Iugoslàvia que optaren per proclames unilaterals d'autonomia que, mancades de reconeixement per part de les entitats polítiques a les quals pertanyien, convertirien aquestes autonomies en autonomies clandestines, sense reconeixement més enllà del que els atorgava la població albanesa.

A Macedònia, el territori que albergava, al marge de Kosova, un major nombre de població albanesa, els albanesos havien boicotejat el referèndum d'independència que celebrà el país el setembre de 1991. Malgrat aquest boicot, havien impulsat dos partits polítics que participaren en les eleccions macedònies de 1990, el Partit de la Prosperitat Democràtica (PPD, Partië e Prosperitetit Demokratik) i el Partit Democràtic Popular (PDP, Partië Demokratike Popullore), que, conjuntament, obtingueren 23 representants al Parlament de Macedònia, format per 120 diputats.

Malgrat la representació al parlament, que no els permetia aleshores participar del govern com succeiria posteriorment, els albanesos de Macedònia optaren per l'organització, a les 13 municipalitats del país amb majoria albanesa, d'un "referèndum per l'autonomia territorial dels albanesos de Macedònia". Aquest referèndum, celebrat els dies 11 i 12 de gener de 1992, que no fou reconegut per les autoritats macedònies, contemplava un cens de 383.894 persones de les quals participaren en el referèndum 361.627 que deixaren a les urnes un 99% de vots favorables a l'autonomia albanesa.²⁰⁵

L'organització del referèndum anà a càrrec dels partits albanesos, principalment del PPD. El referèndum autonomista fou considerat per les autoritats macedònies esclaves com la primera pedra per a un posterior acte de secessió de la comunitat albanesa i, en conseqüència, fou declarat il·legal. L'autonomia que en resultà, era, doncs, una autonomia clandestina que no gaudia del reconeixement de l'estat macedoni.

El referèndum comptava amb el suport del Consell de Coordinació dels Partits Polítics Albanesos de Iugoslàvia, que agrupava tots els partits albanesos de territoris iugoslaus, i que definia una estratègia orientada al reconeixement, en el cas macedoni, d'una autonomia que garantís a la població albanesa els seus drets polítics i culturals.

²⁰⁵ BYLYKBASHI, Ilaz. 555... *Kosovë. Kronikë 1981-1995*. Pàg. 214.

El referèndum albanomacedoni de gener de 1992 fou seguit per una nova convocatòria electoral clandestina per proclamar una nova autonomia albanesa, aquest cop al sud de Sèrbia. Les localitats de Presheva, Medvegja i Bujanovac, territoris amb una elevada població albanesa situats al sud de Sèrbia, convocaren un referèndum autonomista els dies 1 i 2 de març de 1992. Aquestes localitats, considerades el Kosova Oriental, havien estat separades de Kosova per una divisió administrativa de 1953, i ara pretenien el reconeixement d'una autonomia que els atorgués el dret a la unificació territorial amb Kosova a més de reconèixer els seus drets polítics i culturals. El resultat concedí una àmplia majoria als partidaris de l'autonomia, per bé que la negativa de les autoritats sèrbies a reconèixer el referèndum i els seus resultats convertí l'autonomia de Presheva, Medvegja i Bujanovac en una altra autonomia clandestina.

Finalment, la tercera autonomia clandestina que proclamaren els albanesos fou als territoris de Montenegro amb majoria de població d'origen albanès (les localitats d'Ulqin, Plava, Rozhaja i Tuzi). A Montenegro la LDK hi estructurà una organització filial sota la denominació de Lliga Democràtica de Montenegro (LDMZ, Lidhja Demokratike në Mal të Zi) que fou especialment activa juntament amb el Fòrum Democràtic dels Albanesos de Montenegro (Forumi Demokratik i Shqiptarëve në Mal të Zi). Aquest Fòrum havia estat el responsable de la proclamació del Memoràndum sobre l'Estatut Especial dels Albanesos de Montenegro, un estatut que pretenia garantir l'autonomia dels territoris albanesos de Montenegro.²⁰⁶

L'estratègia de desobediència a les autoritats havia comportat, doncs, que a principis dels anys 90 existissin en els territoris poblats per albanesos a l'antiga Iugoslàvia una república clandestina, la de Kosova, i tres autonomies, també clandestines, a Macedònia, al sud de Sèrbia i a Montenegro.

Aquesta situació obeïa a l'estratègia que havia definit el Consell de Coordinació dels partits albanesos de Iugoslàvia, que havia formulat tres opcions per assolir els seus objectius polítics. La primera opció, la que es duia a terme, prenia en consideració la impossibilitat de canviar les fronteres internes de Iugoslàvia, com pregonava la comunitat internacional. En conseqüència defensava un estat independent per a

²⁰⁶ BYLYKBASHI, Ilaz. 555... *Kosovë. Kronikë 1981-1995*. Pàg. 218.

Kosova (que tot i no tenir durant la Iugoslàvia titista estatut de república els albanesos defensaven que tenia dret a la independència ja que era una província autònoma amb representació, fins i tot, a la presidència federal), el reconeixement dels albanesos de Macedònia com a nació constituent de l'estat macedoni amb una àmplia autonomia, i l'atorgament d'una autonomia que permetés l'autogovern i una administració pròpia als albanesos de Macedònia i el sud de Sèrbia.

Aquests primer escenari possible que plantejava Rugova era el que duien a terme els partits albanesos, però es plantejaven dues estratègies en cas que la posició internacional es modifiqués. La segona estratègia contemplava la possibilitat que s'acceptés una modificació de les fronteres internes de Iugoslàvia, i en conseqüència reclamava la constitució d'una República independent que agrupés tots els territoris poblats per albanesos a l'antiga Iugoslàvia. La tercera opció contemplada pels partits albanesos passava per l'acceptació de la modificació de fronteres internacionals, una situació que en cas de produir-se conduiria als partits albanesos de Iugoslàvia a demanar l'annexió dels seus territoris a l'estat d'Albània.²⁰⁷

Els condicionants internacionals havien fet decidir als albanesos per una tàctica que passés pel reconeixement de la república independent de Kosova i l'autonomia de la resta de territoris albanesos a l'antiga Iugoslàvia, però els partits albanesos no amagaven que en cas que existís la possibilitat, la seva pretensió seria la de reunificar-se en un sol estat albanès, una proposta molt allunyada de les pretensions d'una comunitat internacional que s'havia negat fins i tot al reconeixement de la república de Kosova i de les autonomies albaneses a Macedònia, Sèrbia i Montenegro.

²⁰⁷ RUGOVA, Ibrahim. *La question du Kosovo*. Pàg. 171-172.

X. L'ESTRATÈGIA DE LA DESOBEDIÈNCIA CIVIL

Desobeir a la imposició

El principi fonamental de l'estratègia política de la LDK fou la desobediència civil a les imposicions dictades per les autoritats sèrbies. La desobediència impulsada per la Lliga Democràtica es basava en el principi de la resistència civil pacífica i en la construcció d'un estat paral·lel que regís la vida dels albanesos de Kosova.

El primer nivell de desobediència passava per les institucions polítiques pròpies de Kosova. La LDK fomentà que l'Assemblea de Kosova, dissolta el març de 1989, adoptés una postura favorable a la desobediència institucional respecte la legislació que havia impulsat Sèrbia i que suprimia l'autonomia kosovar i les institucions pròpies de Kosova. Aquesta desobediència institucional es concretà en la postura que adoptà a partir de 1990 l'Assemblea de Kosova que decidí insubordinar-se i constituir-se de nou després d'haver estat dissolta. El parlament kosovar adoptà una Declaració constitucional, promulgà una Constitució i finalment, davant del procés de dissolució de l'antiga Iugoslàvia federal, proclamà la independència de la República de Kosova. L'Assemblea kosovar era, doncs, un dels pilars fonamentals de l'estratègia desobedient de la LDK ja que implicava que un organisme polític existent a Kosova fins l'abolició de l'autonomia de 1989 optés per la desobediència respecte una legislació sèrbia que considerava injusta i adoptés una sèrie de mesures que havien de ser considerades el corpus legal de Kosova, donant així cobertura a l'estratègia de desobediència que s'ampliaria de l'àmbit institucional a tot l'àmbit social del país.

Des del seu naixement, la LDK tenia molt clar que un dels seus principis era subvertir l'ordre jurídic que Sèrbia pretenia imposar des de l'arribada de Slobodan Milosevic al poder. Inicialment, la voluntat de la LDK era construir una república de Kosova al si de la federació iugoslava, una opció que els esdeveniments viscuts a la federació entre 1990 i 1991 acabaren per descartar. La LDK, i la resta d'agents polítics i socials de Kosova que seguien la seva estratègia, optaren aleshores per la solució independentista, que es concretà en la proclamació de la independència i el referèndum sobiranista que tingué lloc el setembre de 1991.

Aquesta voluntat de la LDK de subvertir l'ordre jurídic serbi es concretà en l'estratègia de la desobediència civil pacífica que fou ideada principalment per dues de les figures més importants del partit. A l'arrel d'aquesta estratègia desobedient s'hi situen principalment dos dels intel·lectuals més qualificats al si de la LDK, Ibrahim Rugova, filòsof, escriptor i president del partit; i, sobretot, Fehmi Agani, vicepresident de la LDK i eminent professor de sociologia a la Universitat de Pristina.

El sociòleg Fehmi Agani era considerat un dels principals ideòlegs de la LDK i el pare de l'estratègia de la resistència civil pacífica. Agani era un distingit membre de la intel·lectualitat kosovar: filòsof, sociòleg, professor universitari, membre de l'Acadèmia de Kosova, ex director de l'Institut Albanològic de Pristina... A més s'havia convertit, des de la fundació de la LDK, en un dels seus principals estratèges. Des de la vicepresidència del partit, convertit en la mà dreta d'Ibrahim Rugova, Agani definí l'estratègia de desobediència institucional participant en l'elaboració de la Declaració constitucional i la Constitució de Kosova, i organitzant els referèndums per la independència i la convocatòria posterior d'eleccions legislatives i presidencials clandestines. De fet, Agani fou el principal arquitecte de l'estat paral·lel que es construï a Kosova.

L'estratègia política que Agani, Rugova i el conjunt de la LDK pregonaren es basava, com el mateix Agani explicaria, en "una impugnació permanent de la dominació sèrbia, en el rebuig de l'annexió il·legal de Kosova, en la negació de la legitimitat sèrbia en el nostre territori".²⁰⁸ El principi bàsic de l'estratègia de la desobediència civil quedava perfectament definit: es tractava de negar la legitimitat de la dominació sèrbia de Kosova. Una negació que realitzaria en primer lloc la principal institució política del país, l'Assemblea de Kosova, i que posteriorment s'estendria a tots els àmbits de la societat kosovar que procedirien, mitjançant la construcció d'un sistema d'organització social paral·lel i independent de Belgrad, a construir espais de llibertat fora del control de les autoritats sèrbies.

L'acció desobedient que pregonava Fehmi Agani s'inspirava en el principi de Rousseau que afirmava que "ni tan sols el més poderós ho és tant com per eternitzar el seu

²⁰⁸ AGANI, Fehmi. "La impugnación de la dominación serbia" in JAKUPI, Gani (ed.) *Un paréntesis en el silencio*. Pàg. 83-87.

domini si no el transforma en dret al temps que també transforma la submissió del seu adversari en un deure”. Agani afirmava que “la impugnació [de la legitimitat sèrbia a Kosova] tenia precisament com a objectiu no permetre que Sèrbia transformi la ‘lleï de la força’ en ‘lleï assumida’. No podem reconèixer la dominació sèrbia sinó com una forma de violència, d’agressió”.²⁰⁹

La LDK entenia que calia negar tota legitimitat a les autoritats sèrbies i a la seva política, i evitar així que la imposició que pretenien realitzar mitjançant la força es convertís en una “lleï assumida” per la ciutadania albanesa de Kosova.

La impugnació de la dominació sèrbia i la negació de la seva legitimitat era el primer pas de l’estratègia de construcció nacional. “La refutació de la legitimitat sèrbia no equival a l’alliberament de Kosova, però sí que n’és un pas previ important”, escrivia Agani.²¹⁰ El pas següent era la construcció d’una societat paral·lela que substituís les estructures de poder controlades per Belgrad. Aquesta societat paral·lela es feia més necessària que mai davant la constatació que els albanesos eren expulsats del món laboral i convidats a marxar de forma forçosa del sistema educatiu públic regit per Belgrad,

La LDK pregonaria, doncs, una estratègia de desafiament a les autoritats sèrbies basada en el principi de la desobediència civil pacífica. La no violència serà també una de les característiques d’aquesta línia d’actuació, ja que Rugova i la resta de dirigents de la Lliga Democràtica tindran la creença que aquesta aposta no violenta suscitarà les simpaties de la comunitat internacional.

La contestació de la legitimitat sèrbia tingué manifestacions molt diverses a Kosova. Anteriorment hem analitzat el procés constituent de la República de Kosova, un procés de desobediència institucional que establí el marc jurídic i polític del moviment desobedient kosovar, però aquest procés polític constituent es combinà també amb una actuació de gran importància, el boicot electoral de la població albanesa a les eleccions sèrbies amb l’objectiu de negar la legitimitat de Sèrbia a Kosova i visualitzar

²⁰⁹ AGANI, Fehmi. “La impugnación de la dominación serbia” in JAKUPI, Gani (ed.) *Un paréntesis en el silencio*. Pàg. 86.

²¹⁰ AGANI, Fehmi. “La impugnación de la dominación serbia” in JAKUPI, Gani (ed.) *Un paréntesis en el silencio*. Pàg. 85.

que les úniques eleccions que concerneixen als ciutadans i ciutadanes de Kosova són aquelles que han d'elegir les institucions, aleshores clandestines, del país.

El boicot electoral

Una de les actuacions que impulsà el moviment nacional albanès de Kosova, amb la LDK al capdavant, per impugnar la dominació sèrbia i considerar-la il·legítima fou, com hem esmentat, el boicot als diferents processos electorals que tenien lloc al conjunt del territori serbi.

El primer procés que fou objecte d'un boicot per part de la població albanesa de Kosova fou el referèndum constitucional que celebrà Sèrbia els dies 1 i 2 de juny de 1990. Aquest referèndum havia d'aprovar un nou text constitucional per a la República de Sèrbia que incloïa l'abolició de l'autonomia kosovar. Els partits serbis de l'oposició defensaren l'abstenció en considerar que calia aprovar la nova constitució després de realitzar eleccions multipartidistes i no abans com havia decidit Milosevic. L'abstenció sèrbia fou més aviat escassa i l'únic lloc on veritablement aquesta opció assolí xifres significatives fou Kosova, però no precisament per la crida realitzada per l'oposició sèrbia sinó per la posició dels partits albanesos, i fonamentalment de la LDK, que també defensaren el boicot albanès al referèndum constitucional serbi. A Kosova, la participació en el referèndum fou escassament d'un 20%,²¹¹ el que deixava l'elevada xifra d'un 80% d'abstenció que evidenciava que el gruix de la població seguia la consigna política de la LDK d'impugnar la legitimitat del poder serbi a través del boicot electoral.

Davant la convocatòria, pel 9 de desembre de 1990, d'eleccions legislatives i presidencials a la República de Sèrbia, el Consell de Coordinació dels Partits Polítics Albanesos de Kosova realitzà una crida al boicot electoral com a mitjà per refusar legitimitat a les autoritats sèrbies que havien abolit les institucions kosovars.

La crida al boicot fou seguida massivament per la població albanokosovar, que representava aproximadament un 12% del cens electoral serbi. Els processos electorals de desembre de 1990 comportaren l'accés de Slobodan Milosevic a la presidència

²¹¹ THOMAS, Robert. *Serbia under Milosevic. Politics in the 1990s*. Pàg. 70.

sèrbia (amb un 65,34% dels vots emesos) i una àmplia majoria pel seu partit, el Partit Socialista de Sèrbia (SPS), al parlament. El SPS havia obtingut un 46,1% del total dels vots emesos i en canvi gaudia de 194 diputats, un 77,6% del total d'escons de l'Assemblea de Sèrbia, una situació que, en part, era possible ja que l'obtenció d'escons a la circumscripció de Kosova necessitava de molt pocs vots degut al boicot albanès, i, en conseqüència, el vot dels serbis de la zona, fidels a Milosevic i al SPS, permetien l'obtenció d'aquesta àmplia majoria.

El debat sobre la conveniència de la participació electoral dels albanesos a les eleccions sèrbies fou intens entre els partits de l'oposició sèrbia, alguns sectors intel·lectuals kosovars i la comunitat internacional, partidària més aviat d'una solució com la que havien adoptat els hongaresos de la Voivodina que, malgrat la dissolució de la seva autonomia, havien optat per participar a les eleccions sèrbies i ser presents al parlament a través dels diputats que obtingué la Unió Democràtica dels Hongaresos de la Voivodina.

La posició de la LDK, auspiciada per la doctrina de Rugova i Agani, era molt clara: calia boicotejar uns processos electorals mancats de legitimitat per evidenciar la situació d'opressió que vivien els albanesos de Kosova. A ulls de la LDK, i del Consell de Coordinació dels Partits Polítics, les úniques eleccions legítimes a Kosova eren les eleccions per elegir la seva assemblea i el seu president.

La crida al boicot que realitzà el Consell de Coordinació no es limità únicament el procés electoral de desembre de 1990 sinó que afectà també el cens que el 1991 realitzaren les autoritats sèrbies. Els partits albanokosovars pretenien negar a Sèrbia la legitimitat d'establir un cens de població de Kosova i dificultar-los així el desenvolupament de processos electorals en aquest territori.

El boicot fou, però, una arma de doble fil per als albanesos de Kosova ja que, com hem vist, aquesta posició permetia que els escons corresponents al seu territori recaiguessin sempre en mans sèrbies a canvi de molt pocs vots i que a més, els representants polítics electes per territori kosovar pertanyessin a l'ala més extrema del nacionalisme serbi.

L'exemple més clar d'aquesta situació es produí durant les eleccions parlamentàries i presidencials sèrbies que tingueren lloc el 20 de desembre de 1992. La LDK i els partits albanesos repetiren la seva crida al boicot, una situació que decepcionà a l'oposició política sèrbia que presentava un candidat alternatiu a Milosevic a les eleccions presidencials, Milan Panic, que confiava en la possibilitat de derrotar al candidat del SPS en cas de comptar amb el vot favorable d'una població albanesa radicalment oposada a la política desenvolupada pel president serbi.

Malgrat que fins i tot la LDK mantingué converses amb Panic, els partits albanesos de Kosova mantingueren el boicot electoral ja que mantenien que participar-hi implicava donar legitimitat al procés, una legitimitat que precisament pretenien negar a través del boicot.²¹²

El resultat de les eleccions presidencials fou favorable a Milosevic, que obtingué un 53,24% dels vots, seguit de Panic, amb un 32,11% dels vots. La majoria absoluta que obtingué Milosevic no feu necessària una segona volta, on alguns sectors opositors serbis havien suggerit que els albanesos participessin després d'haver-se abstingut en la primera. Certament, un hipotètic vot albanès favorable a Panic hagués convertit en molt més renyida l'elecció presidencial, però difícilment hagués salvat la distància que separava a ambdós candidats. Tot i així, bona part de l'oposició a Milosevic pertanyia al nacionalisme serbi més extremista i per tant es fa difícil pensar en la coexistència del vot albanès amb aquests sectors que pregonaven per Kosova exactament la mateixa política, quan no més extrema, que la que hi desenvolupava Milosevic.

El fet que el boicot electoral albanès permetés obtenir escons per la circumscripció de Kosova gràcies únicament als vots dels electors serbis, que a més es caracteritzaven per un comportament electoral favorable al nacionalisme més extremista, propicià la presentació en aquest territori d'una candidatura independent, categoritzada oficialment com a "grup de ciutadans", liderada per Zeljko Raznatovic, el dirigent paramilitar serbi conegut pel sobrenom d'Arkan.

²¹² CLARK, Howard. *Civil resistance in Kosovo*. Pàg. 87.

Arkan i el seu “grup de ciutadans”, tot i obtenir únicament 17.352 vots i un 0,3% dels vots totals emesos al conjunt de Sèrbia, obtingué 5 representants parlamentaris.²¹³ El paramilitar Arkan s’havia convertit en diputat amb un discurs extremadament hostil contra la població albanesa, convidada constantment durant la seva campanya a acatar la dominació sèrbia o a marxar de Kosova.

L’elecció d’Arkan, i la nova victòria del SPS entre els serbis de Kosova, evidenciava de forma clara la posició política d’aquesta comunitat, molt propera als sectors més extremistes del nacionalisme serbi. El partit de l’opositor Vuk Draskovic, la coalició DEPOS, havia recollit a Kosova fins i tot menys vots dels que hi havia obtingut Arkan, per bé que Draskovic defensava també una posició no menys nacionalista que la de Milosevic respecte la qüestió kosovar, un tema que semblava agermanar el govern i la majoria de l’oposició sèrbia.

Precisament, la posició que l’oposició sèrbia mantenia respecte Kosova fou un dels principals esculls que dificultà qualsevol modificació en l’estratègia de la LDK de boicotejar els processos electorals serbis. Al marge de la qüestió de principis que representava la seva voluntat de qüestionar la legitimitat de la dominació sèrbia, un sentit més pràctic dificultava qualsevol entesa amb els principals partits d’oposició ja que aquests mantenien en la seva majoria posicions similars a les de Milosevic en el que respecta a la qüestió de Kosova.

Veton Surroi, fins el 1993 dirigent del Partit Parlamentari de Kosova (PPK), i Shelkezën Maliqi, fins el 1993 vicepresident del Partit Socialdemòcrata de Kosova (PSDK), foren els principals intel·lectuals kosovars que es plantejaren la conveniència de participar en els processos electorals serbis, sense concretar però una proposta ben definida en aquest sentit. Les idees de Surroi i Maliqi els valgueren un rebuig frontal dels seus propis partits, que continuaren fidels als dictats de la LDK de boicotejar les eleccions sèrbies.

Certament, alguns analistes han atribuït a aquest boicot electoral, que facilitava la feina a Milosevic i debilitava l’oposició sèrbia, la condescendència que en determinades ocasions el govern serbi mantenia amb la societat paral·lela que havien

²¹³ THOMAS, Robert. *Serbia under Milosevic. Politics in the 1990s*. Pàg. 133.

articulat Rugova i la LDK. L'anàlisi no és del tot correcte, ja que la repressió fou considerable contra els impulsors dels processos electorals clandestins a Kosova i els arquitectes de la societat paral·lela, i la postura de l'oposició sèrbia distava molt de reconèixer els drets nacionals de la població albanesa de Kosova, una posició que dificultava, per tant, qualsevol entesa amb la LDK. Tot i així és cert que existia un cert interès per part de Milosevic en mantenir l'status quo i aferrar-se així al poder, un fet que el conduïa a una certa tolerància respecte a alguns aspectes de la societat paral·lela articulada per la LDK. Malgrat tot, en determinades ocasions la repressió era cruenta, i aquesta certa tolerància desapareixia per complet. És el cas de l'Assemblea de Kosova, que no va poder reunir-se mai ja que la repressió exercida per la policia sèrbia n'impossibilità la trobada.

Tot i la controvèrsia que suscità, el boicot electoral evidenciava a ulls de la comunitat internacional la voluntat de la població albanesa de no reconèixer les institucions imposades per la dominació sèrbia, una situació que encara quedava més palesa en constatar l'elevada xifra de participació de la població albanesa en les eleccions clandestines que organitzava l'Assemblea de Kosova.

Construir una societat paral·lela

El primer pas per refutar la legitimitat sèrbia en territori kosovar estava donat amb el boicot electoral; la passa següent que calia fer era la construcció d'un sistema social paral·lel. Les primeres actuacions s'encaminaren a donar legitimitat política a l'autoproclamada República de Kosova mitjançant l'organització d'un referèndum autodeterminista i la posterior organització d'eleccions a l'Assemblea de Kosova.

La creació d'un sistema polític paral·lel no era, però, suficient i l'estratègia desobedient impulsada per la LDK pretengué també crear un sistema social paral·lel que garantís a les institucions kosovars un cos sobre qui legislar. La idea comportava implicar no únicament les elits polítiques en l'estratègia de desobediència sinó estendre la pràctica desobedient al conjunt de la societat albanesa de Kosova. L'objectiu era clar, crear l'embrió d'un futur estat kosovar.

L'eix principal sobre el qual s'estructurà aquesta societat paral·lela fou l'educació. Les polítiques de segregació, de canvi curricular i d'expulsió del sistema educatiu de bona part dels mestres albanesos que havia impulsat el règim de Belgrad, assentaren les bases per a la creació d'un sistema educatiu paral·lel que respongués a les necessitats del professorat i l'alumnat albanokosovar. El sistema educatiu paral·lel, que compregué, com veurem, totes les etapes de l'ensenyament, des de primària fins a la universitat, es convertí en la primera mesura de construcció d'una societat paral·lela que impulsà el moviment de resistència civil, i fou una mesura reeixida que deixà pas a noves actuacions orientades a organitzar la societat albanesa al marge dels dictats legislatius de Belgrad.

A l'educació la seguí la sanitat, els dos pilars bàsics sobre els quals se sustentà durant la dècada dels 90 el sistema social paral·lel kosovar. Progressivament, aquesta societat paral·lela s'estengué a diferents àmbits de la vida social com és el cas dels mitjans de comunicació, de l'esport o del lleure, o fins i tot creant uns consells financers responsables d'administrar els recursos econòmics, construint així un sistema de gestió integral al marge de les autoritats oficials.

Estructurar un sistema social d'aquestes característiques tenia un cost evident que calia sufragar. Bona part de l'activitat de les institucions paral·leles anà orientada en aquest sentit, en organitzar un sistema fiscal que permetés finançar aquesta societat paral·lela. El govern de la República de Kosova, amb Bujar Bukoshi com a primer ministre exercint des de l'exili, s'encarregà, fonamentalment, de gestionar les donacions voluntàries dels treballadors i treballadores albanokosovars emigrats en països europeus. Aquest "impost", que no podia ser sinó voluntari però que era pagat per la immensa majoria de membres de la diàspora kosovar, s'establia en un 3% del salari que aquests treballadors percebien per les seves feines.²¹⁴ Malgrat que sovint s'ha considerat la diàspora com la principal font de finançament de les institucions paral·leles, les xifres sobre les contribucions voluntàries rebudes fins el setembre de 1994 certificaven que les aportacions de la diàspora no arribaven a la tercera part de

²¹⁴ Entrevista amb Bujar Thaçi, emigrant albanokosovar establert a Suïssa. Gjilan, agost de 2002.

les recollides a l'interior de Kosova: 1,6 milions de marcs alemanys a l'exterior, per 5,5 milions a l'interior.²¹⁵

Si el govern a l'exili era l'encarregat de recaptar les contribucions entre els integrants de la diàspora albanokosovar arreu d'Europa, a l'interior aquesta responsabilitat requeia en els Consells de Finances que existien en cadascun dels municipis kosovars. Aquests Consells de Finances formaven part de les institucions paral·leles i estaven participats pels diferents partits existents al municipi, i sovint recollien gestors econòmics del període de l'autonomia kosovar dins la Iugoslàvia titista. Els Consells municipals de Finances establien les contribucions que cada família del municipi podia realitzar i posteriorment procedien a recollir-la, tractant directament amb els interessats. La contribució era voluntària però que la pressió social gairebé la convertia en obligatòria. Una obligatorietat que, tot sigui dit, sí que existia formalment a l'hora de pagar els impostos gestionats per la República de Sèrbia.

Bona part de les contribucions recollides a l'interior provenien de petits negocis que pagaven en funció de la seva facturació. A Pristina, el Consell de Finances establí cinc categories d'empresaris que contribuïen segons els seus ingressos amb aportacions mensuals que anaven des dels 100 fins als 1.500 marcs alemanys.²¹⁶ Només s'excloïa del pagament d'aportacions aquelles famílies que el Consell de Finances considerava massa pobres.

Aquestes recaptacions anaven destinades a sufragar les despeses de la construcció d'una societat paral·lela, essent el sistema educatiu el principal servei en el qual s'invertien els ingressos. De fet, al sistema educatiu paral·lel s'hi destinava pràcticament el 90% dels ingressos rebuts mitjançant les contribucions voluntàries, una distribució que realitzava el Consell municipal de Finances en funció dels interessos propis de cadascun dels municipis.

Aquest sistema de recaptació no estigué exclòs de la repressió sèrbia. Els Consells municipals de Finances procuraven no acumular quantitats massa elevades de diners

²¹⁵ AIM, 6 de setembre de 1994. Dades publicades per la Alternativa Informativa Mreza (Xarxa Alternativa d'Informacions), una agència de periodistes independents del sud-est europeu.

²¹⁶ Xifres citades per Howard Clark després d'una entrevista amb un empresari de Pristina el 1998. CLARK, Howard. *Civil resistance in Kosovo*. Pàg. 103.

per temor a la confiscació policial, un fet que es produí en repetides ocasions arreu del país i que anava tot sovint acompanyat de maltractaments per part de la policia sèrbia.

El sistema de contribució voluntària fou un dels pilars bàsics que permeté el desenvolupament de la societat paral·lela ja que era el responsable de cercar el finançament necessari per desenvolupar les activitats pròpies d'aquesta societat i materialitzava un dels elements fonamentals per a la configuració d'un estat: la recaptació i la gestió dels impostos.

El sistema educatiu clandestí

La construcció d'un sistema educatiu paral·lel fou, com hem esmentat, el principal exponent de la política de desobediència civil i de construcció d'institucions kosovars al marge de la legalitat imposada des de Belgrad. Pel seu simbolisme, el desenvolupament de l'ensenyament paral·lel esdevingué la bandera de l'estratègia kosovar de resistència a la dominació sèrbia, per la qual cosa bona part dels esforços de l'executiu kosovar i de les institucions municipals paral·leles es concentraren en la consolidació d'aquest sistema que permetia educar, segons un currículum propi dictat per les instàncies educatives vinculades a l'Assemblea de Kosova, als infants i adolescents albanesos.

La idea de desenvolupar un sistema educatiu al marge de l'oficial sorgí com a conseqüència de les mesures adoptades per Sèrbia en referència a l'educació a Kosova. El setembre de 1989, les autoritats sèrbies havien introduït la segregació entre alumnes serbis i albanesos a les escoles kosovars; l'agost de 1990, l'Assemblea de Sèrbia havia fet un pas més enllà i havia imposat un currículum uniformitzat a les escoles d'arreu de Sèrbia, el que implicava impedir els continguts propis en matèries com història, llengua o literatura que els albanesos havien introduït durant el període autonomista; l'adopció d'aquesta darrera mesura havia implicat que nombroses escoles deixessin d'oferir, amb l'inici del curs acadèmic 1990-1991, la possibilitat de cursar els estudis en llengua albanesa.

Com hem vist amb anterioritat, la voluntat del professorat albanès de desobeir els dictats de Belgrad en matèria educativa acabaren desencadenant, amb l'inici de l'any

1991, la suspensió per part de l'administració sèrbia, del pagament dels salaris als professors i mestres albanesos, un fet que sumat a la prohibició d'impartir un ensenyament amb continguts propis estigué a l'arrel del naixement del sistema educatiu paral·lel kosovar.

El sistema educatiu kosovar es regia, fins a la supressió de l'autonomia, a través del Consell d'Educació de Kosova, un organisme depenent de l'Assemblea kosovar que tenia les competències en matèria educativa. El Consell d'Educació havia estat creat el 24 d'agost de 1969, mitjançant una decisió de l'Assemblea de Kosova, i li corresponia la competència per aprovar els currículums i els llibres de text pels ensenyaments primari i secundari impartits a Kosova.²¹⁷

L'abolició formal de l'autonomia, el juliol de 1990, comportà en poc temps la supressió del Consell d'Educació de Kosova, tot just després de l'aprovació dels continguts curriculars dels ensenyaments primari i secundari. La República de Sèrbia deixà de pagar els salaris dels treballadors del Consell i posteriorment, l'11 de desembre de 1990, l'Assemblea de Sèrbia aprovava l'abolició de la llei del Consell d'Educació de Kosova, per la qual cosa aquest organisme deixava d'existir a ulls de la legalitat sèrbia. El Consell mantindria la seva activitat i després de la proclamació de la República de Kosova, obtindria el mandat del ministeri d'Educació kosovar de continuar la seva tasca, evidentment, sense els representants serbis que hi havien participat durant els anys de l'autonomia.

Tant el Consell d'Educació de Kosova com l'Institut Pedagògic de Kosova, que també havia estat suspès amb la supressió de l'autonomia, però que havia mantingut la seva activitat al marge de la nova legalitat sèrbia, tingueren un paper clau a l'hora de configurar el naixent sistema educatiu paral·lel. Després de la declaració constitucional del 2 de juliol de 1990, el Consell d'Educació de Kosova s'havia reunit el 24 d'agost en una important sessió on establí els currículums de primària i secundària en albanès i turc i on deixà clara la voluntat dels albanesos de Kosova de no acceptar la imposició educativa sèrbia i de mantenir un sistema educatiu amb continguts propis.

²¹⁷ DEMI, Zeqir. *The importance of the Education Council of the Republic of Kosova to school independence in Albanian*. Pristina, The Council of Education of Kosova, 1998. Pàg. 9.

La primera escola que se situà al marge del sistema educatiu oficial serbi fou l'escola "7 de setembre" de Peja, que duia aquest nom en honor a la data en la qual fou aprovada la Constitució de la República de Kosova, popularment coneguda com a Constitució de Kaçanik. L'escola nasqué després que el setembre de 1990, un centre educatiu primari de la ciutat de Peja amb una majoria d'alumnat serbi, anunciés la seva intenció, d'acord amb la uniformització curricular que havia aprovat l'Assemblea de Sèrbia, de no oferir ensenyament en albanès com havia fet fins aleshores. Després de les protestes diàries que durant els dos primers mesos realitzaren professors, pares i mares, i alumnes, els afectats decidiren impulsar una escola clandestina en llengua albanesa que permetés educar als seus infants. Diverses persones oferiren els seus domicilis privats per a la realització de les classes. Naixia així el primer centre educatiu clandestí de Kosova. Era l'inici de la desobediència educativa. En un principi, aquesta escola fou durament castigada per les autoritats sèrbies que, el gener de 1991, empresonaren durant 31 dies el responsable de l'ensenyament paral·lel a Peja sota l'acusació d'incitació a la desobediència.²¹⁸

El naixement de l'escola "7 de setembre" de Peja aventurava el que succeiria de forma massiva amb l'inici del curs escolar 1991-1992 ja que mentre es desenvolupava el curs anterior l'administració sèrbia havia deixat de pagar els seus salaris a milers de mestres i professors de secundària albanesos al temps que anunciava un pla que abolia la meitat dels centres d'ensenyament secundari i que únicament garantia plaça en aquest tipus de centres per un 28% dels alumnes albanesos que acabaven l'ensenyament primari.²¹⁹

L'inici del curs 1991-1992 es preveia conflictiu especialment després de l'acomiadament, l'agost de 1991, tot just un mes abans del començament de curs, de 6.000 professors albanesos de secundària i de 115 directores d'escoles primàries.

El 2 de setembre de 1991, data prevista per a l'inici de curs, deixà imatges insòlites arreu de Kosova. Professors, pares, mares i alumnes albanesos arribaven a les escoles i es trobaven com la policia els barrava el pas, i fins i tot en alguns casos els colpejava i

²¹⁸ CLARK, Howard. *Civil resistance in Kosovo*. Pàg. 96.

²¹⁹ CDHRF. *Discrimination in Education*. Informe del Centre de Defensa dels Drets Humans i les Llibertats realitzat el novembre de 1991.

arrestava. Els albanesos eren expulsats del sistema educatiu. Només el fet que la Constitució de Iugoslàvia obligava a garantir l'ensenyament primari per a tots els infants permeté la reobertura de la majoria escoles de primària, seguint però el principi de segregació que garantia unes molt millors condicions educatives per a l'alumnat serbi degut a la nul·la voluntat de l'administració sèrbia de gastar recursos econòmics en finançar l'escola albanesa.

L'ensenyament secundari, però, no deixava opció. En no ser obligatori, l'única possibilitat de l'alumnat era matricular-se als centres que seguien el currículum serbi, un fet al qual no estaven disposades les famílies albaneses que pretenien que els seus fills i filles tinguessin professorat albanès i que se'ls impartissin uns continguts d'acord amb la seva realitat lingüística i cultural.

La impossibilitat d'escolaritzar l'alumnat en el sistema serbi garantint que aquest rebés un ensenyament en albanès fou el principal fenomen que provocà que el model de l'escola "7 de setembre" de Peja es generalitzés. Les traves imposades per les autoritats sèrbies a l'inici del curs 1991-1992 acceleraren el desenvolupament del sistema educatiu paral·lel.

Professors, pares, mares i alumnes convingueren la necessitat de garantir l'educació dels infants albanokosovars i al mateix temps que mantenien les protestes a les portes de les escoles per denunciar la seva exclusió del sistema educatiu oficial, iniciaren la realització de classes clandestines en espais cedits per particulars com ara garatges o fins i tot mesquites.

La posada en marxa d'aquest sistema educatiu requeria d'un gran esforç humà. En primer lloc, de mestres i professors, que es convertiren en un exemple de dignitat, ja que realitzaren la seva feina en condicions molt difícils, exposades a la repressió i rebent a canvi un salari ínfim pagat per les institucions kosovars clandestines i que era inicialment de 20 marcs alemanys al mes, una xifra que a finals dels anys 90 augmentà fins als 150 marcs,²²⁰ però que continuava representant uns ingressos amb els quals difícilment una família podia subsistir sense cap altra ajuda externa. En segon lloc, de pares, mares i alumnes, que hagueren d'assumir rebre l'educació de forma clandestina

²²⁰ Entrevista a Xhefir Morina, mestre a la localitat d'Istog, agost de 1999.

i en espais poc adequats per a aquesta finalitat; i en tercer lloc, de la societat kosovar en general que hagué de facilitar els espais per a què aquesta educació paral·lela pogués dur-se a terme al temps que a través de les seves aportacions voluntàries garantia des d'un punt de vista financer la subsistència d'aquest sistema educatiu.

El curs 1991-1992 marcà un tombant en l'evolució del sistema educatiu albanès a Kosova. L'extensió dels centres educatius clandestins motivà la necessitat de reorganitzar el marc en el qual es desenvolupava el sistema d'ensenyament kosovar, un fet que es produí a instàncies de l'Institut Pedagògic de Kosova, que amb el suport de tots els partits polítics albanesos, impulsà una reforma educativa que es concretà en els acords presos durant la sessió del Consell d'Educació de Kosova celebrada el 23 de desembre de 1991. Durant aquesta reunió del Consell es discutiren i aprovaren els currículums educatius de l'ensenyament primari i secundari sota "condicions i circumstàncies extraordinàries", unes condicions i circumstàncies que feien referència a l'expulsió del professorat i l'alumnat albanès dels centres oficials i a la creació d'unes estructures educatives paral·leles.

Els currículums educatius aprovats el desembre de 1991 començaren a aplicar-se a les aules a mig curs 1991-1992 i estigueren en vigor durant tot el període de l'ensenyament paral·lel essent, doncs, la principal referència en matèria educativa d'aquest sistema clandestí.

Al marge d'organitzar els continguts educatius, el Consell d'Educació prengué el 23 de desembre de 1991 la decisió de considerar, atenent als canvis polítics que es produïen a Kosova, el serbocroat com una llengua "no nativa" i que per tant no havia de ser ensenyada als centres educatius paral·lels que depenien del Ministeri d'Educació de la República de Kosova.²²¹ La decisió d'eliminar l'ensenyament del serbocroat a les escoles albaneses de Kosova era una decisió política condicionada per la decisió sèrbia de prohibir l'ensenyament en albanès i una reacció a l'ofensiva sèrbia en matèria educativa.

L'escola havia passat a ser un terreny de batalla política i el Consell d'Educació de Kosova havia decidit proposar nomenar o modificar els noms dels centres educatius

²²¹ DEMI, Zeqir. *The importance of the Education Council of the Republic of Kosova to school independence in Albanian*. Pàg. 41.

albanesos assignant-los noms de personalitats històriques albaneses, de dates de gran importància per la història albanesa o bé d'indrets geogràfics albanesos. La proposta fou aprovada pel Ministeri d'Educació de la República de Kosova que, a més, prengué, el 13 de febrer de 1992, la decisió de col·locar, a tots els centres educatius albanesos de Kosova, una imatge de Skanderbeg, heroi nacional albanès que feu front a l'ocupació otomana d'Albània i que és considerat un símbol nacional.²²²

El sistema educatiu paral·lel era, doncs, un instrument al servei de la construcció nacional de Kosova, que educava a l'alumnat partint de la premissa que la República de Kosova era una realitat. Conscients d'aquesta situació, les autoritats sèrbies, que al seu temps pretenien utilitzar el seu sistema educatiu per "serbianitzar" Kosova, emprengueren una dura repressió contra aquest ensenyament clandestí que provocà un gran nombre de morts, maltractaments i detencions entre el personal docent i l'alumnat albanès. A l'inici del curs 1993-1994, la República de Kosova feia públic un document que feia balanç de la repressió durant els primers dos anys, els compresos entre 1991 i 1993, d'escola clandestina:

"El procés educatiu dels albanesos durant el període 1991-1993 comportà una repressió espantosa. Com a resultat del terror estatal serbi, 18 alumnes, 2 professors, 1 director, i 3 pares foren assassinats, mentre 2 pares més eren greument ferits. La policia sèrbia maltractà 2.000 professors i directors i més de 400 alumnes dels centres educatius primaris i secundaris. 140 professors i 6 alumnes foren condemnats a penes d'entre 20 i 60 dies d'empresonament."²²³

Les dificultats per desenvolupar normalment la tasca educativa, amb una repressió constant, unes condicions materials molt adverses i uns salaris molt pobres, provocaren que la qualitat del sistema educatiu paral·lel no fos la idònia. L'exili d'una part important dels mestres i professors acabà provocant que, el 1997, prop d'un 20% dels docents no tinguessin la qualificació necessària per impartir la docència que

²²² DEMI, Zeqir. *The importance of the Education Council of the Republic of Kosova to school independence in Albanian*. Pàg. 45.

²²³ *Kosova Communication*, 6 de setembre de 1993.

realitzaven.²²⁴ Malgrat les adversitats, el sistema educatiu paral·lel es convertí en un dels bucs insígnia de l'estratègia de desobediència civil. L'èxit d'aquest sistema, mancances al marge, fou evident, com ho demostra la intensa repressió sèrbia i el posterior intent de l'administració oficial de reconduir l'alumnat albanès cap al sistema serbi oficial mitjançant el reconeixement dels estudis cursats al sistema paral·lel i la introducció, novament, d'assignatures en llengua albanesa, una proposta que no tingué èxit més enllà d'un petit nombre d'alumnes, fills generalment dels escassos matrimonis mixtes existents al país.²²⁵

La voluntat de construir un sistema educatiu propi no s'aturà en els estadis primari i secundari de l'ensenyament sinó que tingué continuïtat en el desenvolupament d'una universitat paral·lela. L'educació superior clandestina s'organitzà a partir de la Universitat de Pristina, que havia estat fins aleshores la única universitat del territori kosovar, i que a l'igual que la resta dels àmbits educatius també havia estat objecte d'una política de serbianització que havia foragitat de les aules universitàries al professorat i a l'alumnat albanesos.

La política d'expulsió del personal albanès de la universitat s'inicià l'agost de 1990 a la Facultat de Medicina i tingué el seu punt àlgid amb l'inici del curs acadèmic 1991-1992 quan, a l'igual que succeí amb d'altres etapes de l'ensenyament, els albanesos veieren tancades les portes d'accés a la universitat i s'inicià una política d'acomiadament de professorat albanès.

Els edificis que havia ocupat fins aleshores la Universitat de Pristina quedaren exclusivament en mans del professorat i l'alumnat serbi, que representaven una xifra força reduïda en comparació amb el volum total que històricament havia tingut la universitat. Amb el nomenament, el 1991, del rector serbi Radivoje Papovic, es certificava la presa del comandament de la universitat per part de les autoritats sèrbies ja que Papovic assumia el discurs de Belgrad arribant a definir la Universitat de Pristina, com hem exposat amb anterioritat, com "la factoria del diable". Certament, la Universitat de Pristina s'havia significat per ser un viver de militants independentistes albanokosovars, però constituïa el principal centre del saber i de la difusió del

²²⁴ CLARK, Howard. *Civil resistance in Kosovo*. Pàg. 100.

²²⁵ Entrevista a Fatmir Gashi, mestre a l'escola paral·lela. Vrella, juliol de 1999.

coneixement de Kosova, i l'efervescència política que hi vivien els seus estudiants albanesos anava precisament associada al fet que la universitat havia estat històricament un lloc de pensament crític i de reflexió social.

La idea que les autoritats sèrbies tenien del que havia de ser la Universitat de Pristina quedà molt clara quan n'expulsaren l'alumnat i el professorat albanès, la tardor de 1991. El govern serbi pretenia construir una universitat sèrbia ètnicament pura i el qui en seria el nou rector serbi s'encomanava com a primera tasca "esborrar l'odi que s'ha acumulat a la universitat contra tot allò que fos serbi".²²⁶

Expulsats dels edificis universitaris on fins aleshores havien desenvolupat la seva activitat acadèmica, alumnes, professors i personal administratiu de la Universitat de Pristina s'aplegaren per organitzar una universitat paral·lela que sota la mateixa denominació d'Universitat de Pristina s'erigís en legítima hereva d'aquella universitat que havia nascut l'any 1970.

La principal dificultat que hagué d'afrontar l'impuls d'una universitat paral·lela fou la manca d'infraestructures per realitzar una activitat universitària normal. L'expulsió no havia comportat només deixar de tenir accés a les aules sinó al conjunt de serveis universitaris com les biblioteques, amb la Biblioteca Nacional i Universitària de Kosova al capdavant, els laboratoris, els edificis administratius, el rectorat... La feina inicial fou, doncs, trobar espais des d'on poder garantir l'ensenyament, uns espais que a l'igual que en els casos de l'educació primària i secundària foren majoritàriament cedits per particulars.

El 17 de febrer de 1992, la Universitat de Pristina paral·lela obria les seves portes impartint la seva docència en edificis privats i en unes condicions francament complicades per algunes disciplines científiques. La biblioteca també s'organitzà de forma clandestina en domicilis particulars després que els nous directors serbis de la biblioteca universitària, situada al bell mig del campus de Pristina, haguessin optat per

²²⁶ PAX CHRISTI INTERNATIONAL. *Kosovo: The Conflict Between Serbs and Albanians*. Pàg. 28.

una política de serbianització del fons bibliogràfic procedint a la destrucció de llibres en llengua albanesa.²²⁷

Les mancances materials eren evidents, especialment en les disciplines científiques i tecnològiques, però la preparació dels docents, procedents tots ells de la Universitat de Pristina fins aleshores oficial, permeté garantir una certa qualitat en els continguts acadèmics, segurament a un nivell superior al dels ensenyaments primari i secundari.

La posada en funcionament de la universitat paral·lela fou organitzada pels òrgans directius de la Universitat que havien estat recentment elegits en un procés d'elecció de rector desenvolupat el desembre de 1991. Si bé seguiren els dictats de construcció d'institucions paral·leles que defensaven tant la LDK com l'Assemblea de Kosova, la posada en funcionament de la nova Universitat de Pristina fou obra dels seus òrgans de govern, encapçalats pel rector Ejup Statovci. El rector Statovci adreçà, el 2 de gener de 1992, una crida a les autoritats federals iugoslaves i als dirigents mundials sobre la situació del professorat i l'alumnat universitari albanès a Kosova reclamant el seu retorn als edificis als quals se'ls negava l'entrada. La resposta de les autoritats sèrbies a la crida de Statovci fou el nomenament del rector Papovic al capdavant de la Universitat de Pristina i la seva detenció, que li comportà una condemna a dos mesos de presó, una sentència que no compliria sencera ja que el 29 de gener seria alliberat davant la pressió internacional.²²⁸

Certament, els òrgans de gestió legítims de la Universitat de Pristina foren els responsables de la posada en funcionament d'una universitat paral·lela. Entre els dirigents universitaris cal destacar-hi la presència del representat estudiantil, un jove Hashim Thaçi que es distingiria al capdavant de la Unió Independent d'Estudiants de la Universitat de Pristina (UPSUP), l'organisme representatiu de l'estudiantat al si dels òrgans de govern de la universitat.

La posada en marxa d'aquesta universitat representà un èxit per a la resistència albanesa ja que culminava la seva construcció completa d'un sistema educatiu que

²²⁷ Entrevista amb Ramadan Beshiri, bibliotecari a la Biblioteca Nacional i Universitària de Kosova, febrer de 2002.

²²⁸ Sobre la història de la Universitat de Pristina paral·lela vegeu l'obra de KOLIQI, Hajrullah. *The Survival of the University of Pristina, 1991-96*. Pristina, University of Prishtina, 1997.

abastava totes les etapes de l'ensenyament. Malgrat que la universitat paral·lela hagué de fer front també a un clima de repressió, a l'èxode de part dels seus estudiants cap a l'exili, polític o econòmic, o a la seva incorporació al mercat laboral per les necessitats econòmiques familiars, el balanç del seu desenvolupament fou certament positiu ja que el curs 1996-1997 tenia matriculats 13.805 alumnes, lluny dels 19.620 de 1991-1992, però una xifra gens menyspreable tenint en consideració les circumstàncies en les quals havia de desenvolupar-se l'ensenyament universitari.²²⁹

La mobilització social en favor de l'ensenyament albanès i en denúncia de l'actitud sèrbia es concretà en una gran marxa celebrada el 12 d'octubre de 1992 a les portes de la Facultat de Filosofia. Hi participaren nombrosos alumnes universitaris que pretenien recuperar els seus objectes d'estudi, i que foren acompanyats per desenes de milers de persones. La marxa fou durament reprimida per la policia sèrbia i representà la darrera gran mobilització educativa als carrers de la població albanesa fins el 1997, quan un grup d'estudiants reprengué les manifestacions però en un context polític absolutament diferent.

Certament, la consigna desenvolupada a partir de l'octubre de 1992 fou la de consolidar les estructures paral·leles i activar formes de desobediència pacífica seguint la doctrina pregonada per la LDK. L'objectiu era construir una societat, al marge de les institucions oficials sèrbies, que fos l'embrió del futur estat kosovar.

La Universitat de Pristina desenvolupà a la perfecció, en la mesura de les seves mancances, la tasca que li fou assignada i ho feu amb la implicació de forma conjunta de tots els estaments que la conformaven. Els i les estudiants universitaris foren els primers a comprendre les dificultats que vivia la institució i s'implicaren en el seu desenvolupament. La UPSUP impulsà nombroses activitats, entre elles la publicació de *Bota e re* (Món nou), una publicació que feu fortuna i es convertí en un popular diari entre el jovent kosovar. La UPSUP reclamava compromís als estudiants amb la Universitat de Pristina, convidant-los a continuar els seus estudis ja que la seva presència contribuïa a donar vida a la universitat. Els òrgans dirigents estudiantils s'implicaren en la recerca d'allotjament per a l'estudiantat que arribava a Pristina des d'altres localitats kosovars davant l'ocupació de les residències estudiantils oficials per

²²⁹ KOLIQI, Hajrullah. *The Survival of the University of Pristina, 1991-96*. Pàg. 177-180.

l'alumnat serbi, i per assolir aquest objectiu comptaren amb la complicitat de força ciutadans que oferiren allotjament als alumnes forans.²³⁰

Com hem esmentat, malgrat les seves limitacions evidents, la Universitat de Pristina paral·lela assolí un nivell acceptable en la docència. Certament, les seves titulacions gaudien d'un prestigi pràcticament nul fora de Kosova, però els diferents professors estrangers que passaren per la universitat durant el seu període clandestí pogueren comprovar que el nivell de l'alumnat era remarcable i que el rigor presidia l'activitat docent, malgrat que com és fàcilment imaginable,²³¹ la Universitat de Pristina paral·lela fos també un indret on l'independentisme kosovar, especialment les seves vessants més militants i actives, tingués un predicament considerable.

En conjunt, doncs, l'objectiu albanès de construir un sistema educatiu que els permetés mantenir l'escolarització dels seus infants i joves al marge del sistema oficial serbi fou assolit i es convertí en un dels símbols de la resistència pacífica que duia a terme el poble albanès de Kosova.

Metges furtius

Un altre dels pilars sobre els quals intentà assentar-se el sistema social paral·lel impulsat per la LDK i l'Assemblea de Kosova fou la creació d'un sistema sanitari. Malgrat els esforços en aquest sentit, el sistema sanitari paral·lel no assolí l'extensió del sistema educatiu però tot i així jugà un paper rellevant en una societat com la kosovar, amb greus deficiències sanitàries.

Kosova, el territori menys desenvolupat de Iugoslàvia des del punt de vista econòmic, tenia importants mancances en matèria sanitària. Unes mancances que castigaven de forma especial la població albanesa. Les dades són molt eloqüents en aquest sentit ja que el 84% dels morts per malalties infeccioses que es produïen en el conjunt de

²³⁰ Entrevista amb Abedin Selimi, membre de la Unió Independent d'Estudiants de la Universitat de Pristina, juliol de 2003.

²³¹ Entrevista amb Xhevdet Thaçi, professor de la Universitat de Pristina, juliol de 2002.

Iugoslàvia eren albanesos.²³² Unes xifres que demostren l'endarreriment endèmic de la societat kosovar que no tenia un sistema sanitari comparable al de la resta de territoris de Iugoslàvia. De fet, a Iugoslàvia hi havia una mitjana d'1 metge per cada 445 habitants, una xifra que en el cas de Kosova arribava a 1 metge per cada 1.000 habitants,²³³ una dada que mostra l'endarreriment sanitari d'aquest territori.

Les deficiències sanitàries a Kosova eren notòries. A la manca evident de professionals de la medicina s'hi afegien unes condicions especialment precàries. Per exemple, l'any 1990 només un 44% de la població tenia accés a aigua potable i un 28,9% de les cases estaven associades a una xarxa de tractament d'aigües residuals.²³⁴ Les conseqüències sanitàries d'aquesta situació de precarietat eren evidents i Kosova presentava la taxa de mortalitat infantil més elevada d'Europa i un preocupant índex de mortalitat provocada per malalties contagioses.

Aquest escenari sanitari era el que havia d'afrontar Kosova abans de l'inici de la política de segregació i d'exclusió de la població albanesa impulsada pel règim de Belgrad, una política que no faria sinó accentuar les deficiències existents.

La sanitat tingué també un paper important en el conflicte entre serbis i albanesos, especialment en el terreny de la rumorologia. El cas dels enverinaments d'infants albanesos que tingueren lloc durant el març de 1990 minaren la confiança de la població albanesa en els metges serbis, a qui la *vox populi* atribuïa la responsabilitat d'una desatenció envers els pacients d'origen albanès. La desconfiança mútua de les poblacions sèrbia i albanesa envers els metges d'una nacionalitat diferent a la seva s'estengué per culpa dels rumors que atribuïen a l'altre la responsabilitat d'haver desatès a un pacient, d'haver-lo tractat erròniament a propòsit o fins i tot de receptar medicaments amb la finalitat d'esterilitzar-lo per evitar la procreació. Malgrat la inexistència de fonaments que avalessin el que no era sinó una llegenda urbana, la desconfiança envers els metges d'una nacionalitat diferent a la pròpia s'instal·là a

²³² GASHI, Alush. *The impact of "Ethnic Cleaning" on the Medical Profession and Provision of Health Care*. Conferència pronunciada davant l'Acadèmia de les Ciències a Washington el 19 de maig de 1993.

²³³ Citat pel metge Avdyl Krasniqi a l'obra d'Ibrahim Rugova. RUGOVA, Ibrahim. *La question du Kosovo*. Pàg. 71.

²³⁴ Dades citades per Avdyl Kraniqi a RUGOVA, Ibrahim. *La question du Kosovo*. Pàg. 71.

Kosova, un fet que propicià l'exclusió del personal sanitari d'origen albanès del sistema mèdic oficial dominat pel règim serbi.

La persecució contra el personal sanitari albanès s'inicià l'agost de 1990 i comportà l'expulsió de prop de la meitat dels treballadors sanitaris de Kosova, incloent el personal de la Facultat de Medicina de la Universitat de Pristina. Prestar atenció sanitària als manifestants, als vaguistes o als treballadors expulsats dels seus llocs de treball foren algunes de les raons que l'administració exhibí per expulsar els metges albanesos de les seves feines.²³⁵

A diferència de que succeí en el cas educatiu, on a partir de l'expulsió del personal albanès s'inicià un sistema paral·lel al qual acabarien fent cap tots els professors i professores albanesos, en el cas sanitari els metges albanesos no abandonaren en cap cas, o pràcticament en cap cas, les estructures sanitàries oficials des d'on intentaren mitigar l'efecte sanitari de la política que el règim serbi desenvolupava. A més, la majoria d'aquests metges s'implicaren en activitats sanitàries de caràcter voluntari fora del seu lloc de treball.

L'organització d'un sistema sanitari fora del sistema oficial dominat pel règim serbi fou el que pretengueren impulsar els metges exclosos dels seus llocs de treball. Obriren consultes privades, amb mitjans molt limitats, i centrades fonamentalment en l'atenció als sectors de població més necessitats, especialment a aquells que realitzaven un sacrifici important com és el cas dels miners, els professors i els seus familiars. La LDK intentà organitzar un fons de solidaritat que recollia a nivell local i que servia per finançar les principals necessitats derivades d'aquesta activitat mèdica. Tot i així, en l'àmbit sanitari, l'experiència de la LDK no fou tan reeixida com en el cas educatiu. De fet, l'atenció sanitària paral·lela no podia cobrir algunes necessitats bàsiques per les quals calia recórrer al sistema sanitari oficial, que provocava molts recels entre la població albanesa. El gener de 1993, el diari *Bujku*, alineat amb les tesis de la LDK, cridà públicament a no boicotejar els programes de vacunació oficials,²³⁶ un boicot que

²³⁵ Entrevista a Jeta Kiseri, alumna de la Facultat de Medicina de la Universitat de Pristina, abril de 2002.

²³⁶ POULTON, Hugh, VICKERS, Miranda. "The Kosovo Albanians" in POULTON, Hugh, TAJI-FAROUKI, Suha (eds). *Muslim Identity and the Balkan State*. Londres, Hurst, 1996. Pàg. 191.

es materialitzava pel temor provocat per l'extensió del rumor que afirmava que aquestes vacunes podrien ser utilitzades per esterilitzar els infants kosovars.

La instauració d'un sistema sanitari paral·lel que respongués a les necessitats sanitàries de la població de Kosova fou fonamentalment obra de l'organització humanitària Associació Mare Teresa, una estructura independent de qualsevol partit polític inspirada per la figura de la Mare Teresa de Calcuta, albanesa de Macedònia, que tot i adoptar-ne el nom no formava part de la xarxa humanitària creada per la religiosa.

L'Associació Mare Teresa, presidida inicialment per Anton Çetta, responsable també de la campanya per les reconciliacions entre famílies enfrontades, i després de la seva mort pel capellà catòlic Don Lush Gjergj, impulsà una xarxa humanitària que implicava garantir l'atenció sanitària però també la distribució d'aliments en zones necessitades. Després de l'atenció mèdica en domicilis particulars amb grans mancances materials, el març de 1992 l'Associació Mare Teresa obrí la seva primera clínica a Pristina, una xifra que l'abril de 1997, sis anys després de l'inici de les activitats de l'associació, ja s'havia ampliat fins a 80. Certament, les 80 clíniques creades per l'Associació Mare Teresa eren petits centre sanitaris on en total hi treballaven 350 metges i 500 infermeres, però que garantien una àmplia cobertura sanitària.²³⁷

A principis de 1998, la xifra de clíniques s'havia ampliat fins a 91, entre elles una clínica a Pristina que podia albergar 15 naixements diaris. En total, l'Associació Mare Teresa comptava amb la participació d'uns 7.000 voluntaris que garantien una ajuda humanitària, sanitària i alimentícia, que arribava a 350.000 persones.²³⁸

Evidentment, la xarxa organitzada per l'Associació Mare Teresa no garantia una cobertura mèdica completa i presentava importants mancances en matèria d'equipaments, però tot i així desenvolupava una tasca sanitària de vital importància per al país. Després de començar a rebre el suport d'ONG com Metges Sense Fronteres o Catholic Relief Services, l'associació pogué afrontar reptes sanitaris més importants i millorà notablement el funcionament de les seves clíniques, un fet que portà a la paradoxa que algunes de les clíniques del sistema paral·lel creat per l'associació

²³⁷ KOSOVO INFORMATION CENTER. "Mother Teresa marks 6th Anniversary" in *Kosova Communication*, 7 d'abril de 1997.

²³⁸ CLARK, Howard. *Civil resistance in Kosovo*. Pàg. 107.

humanitària estiguessin més ben assortides que no pas les clíniques del sistema oficial, un fet que acabà comportant que fins i tot població sèrbia acudís a les clíniques de l'Associació Mare Teresa que, fundades sobre un principi humanitari, atendien els pacients sense distinció de l'origen ètnic. Aquest darrer fet certificava l'èxit parcial del sistema sanitari paral·lel, que si bé no assolí la dimensió del sistema educatiu, sí que permeté una atenció important convertint-se, segurament, en l'element més referencial d'aquesta voluntat d'articular una societat al marge de la oficial juntament amb el sistema educatiu.

L'esport, la política per altres mitjans

El general alemany Karl Von Clausewitz, un dels teòrics més influents de la guerra, definia els conflictes bèl·lics moderns com a actes de naturalesa política. Von Clausewitz teoritzà sobre el concepte de guerra en la seva obra en vuit volums *De la guerra*, de la qual s'acostuma a recordar la seva frase més cèlebre: "La guerra és la continuació de la política per altres mitjans".

En l'actualitat, donada la importància que l'esport ha adquirit en les nostres societats, podríem considerar que l'esport és també una prolongació de la política per altres mitjans, ja que tot sovint els enfrontaments esportius són metàfores de conflictes polítics.

L'antiga Iugoslàvia és un bon mirall on analitzar l'esport com a continuació, per altres mitjans, de la política. Hi ha qui situa en el partit que disputaren, el 13 de maig de 1990, els croats del Dinamo de Zagreb i els serbis de l'Estrella Roja de Belgrad, l'inici obert de les hostilitats entre croats i serbis, que aquell dia s'enfrontaren als carrers de la capital croata i a les graderies de l'estadi en un clima d'oberta exaltació nacionalista i d'odi ètnic cap al rival.

Kosova no restà al marge d'aquesta conflictivitat política traslladada al terreny esportiu i el futbol, i en general tot l'esport kosovar, com a fet social, també reflectiren la bel·ligerància política que anava en augment i que sacsejava la regió. A l'igual que succeïa a la resta de Iugoslàvia, el futbol era, a Kosova, l'esport que congregava un

major nombre de públic i, per tant, el més susceptible de visualitzar els conflictes que tenien lloc al país.

El futbol kosovar es ressentí sovint de la tensa situació de la regió, i els anys 1981 i 1989 hagué d'aturar les competicions locals i regionals com a conseqüència dels greus conflictes que assolaren el país. En el cas de 1981, degut a les manifestacions populars reclamant l'estatut de república, i el 1989, per les mobilitzacions dels miners de Trepça contra l'escalada nacionalista sèrbia que liderada per Milosevic tenia com a objectiu liquidar l'autonomia kosovar concedida per Tito.

La repressió creixent després de l'accés de Milosevic al poder serbi quedà evidenciada, també als terrenys de joc, quan el mateix 1989, la policia entrava a l'estadi del FC Pristina, durant un partit que enfrontava l'equip kosovar al Proleter Zrenjanin, un equip serbi de la Voivodina, colpejant els jugadors albanesos del club pristinès quan aquests protestaven contra l'àrbitre, fins al punt de trencar la cama al capità i ídol local, Gani Llapashtica. El partit acabà en batalla campal, amb jugadors i seguidors del club kosovar detinguts, en el que fou considerat com un exemple de la repressió que s'abatia sobre l'esport albanès a Kosova.²³⁹

El FC Pristina deixà, però, ben aviat de ser el club que representava la població albanesa de Kosova ja que fou adquirit per Zelko Raznjatovic, Arkan, que purgà l'equip de jugadors albanesos i el convertí en símbol de la política d'exclusió de la població albanesa, i, per tant, en una icona del nacionalisme serbi a Kosova.

L'esport no s'escapà de la política de serbianització de Kosova que havia impulsat Milosevic al capdavant del govern de Sèrbia. Els acomiadaments del personal educatiu i sanitari s'estengueren també al domini esportiu. Només 3 dels 112 treballadors albanesos en l'àmbit de l'esport a Kosova preservaren els seus llocs de treball.²⁴⁰ Era evident que la voluntat del govern serbi era la de serbianitzar l'esport a Kosova, excloent la població albanesa de la pràctica i de la gestió de l'esport. En aquest sentit, Arkan es convertí en un fidel aliat de Milosevic, ja que serbianitzà el FC Pristina, l'equip de futbol més important de Kosova, i el màxim exponent de l'esport d'elit a la regió.

²³⁹ LATIFI, Driton. "Before and after the war". Parlament de Driton Latifi a la "World Conference of Sports Media" celebrada a Copenhage, l'any 2000.

²⁴⁰ CLARK, Howard. *Civil resistance in Kosovo*. Pàg. 111.

L'esport kosovar en general, i el futbol en concret, seguiren la consigna de la LDK i del govern paral·lel de l'autoproclamada República de Kosova i decidiren impulsar competicions esportives independents. El 1991, la Federació de Futbol de Kosova (FFK) es refundà convertint-se en un organisme independent de la federació sèrbia, d'acord amb la política de creació d'institucions paral·leles que defensava l'estratègia de la desobediència civil. Aquell mateix any, la FFK organitzà una lliga de futbol kosovar on participaren 20 equips de la regió que decidiren abandonar les competicions de la federació iugoslava per la política discriminatòria contra la població albanesa que duia a terme el règim serbi.

La reacció de les autoritats sèrbies fou prohibir a aquests equips la utilització de les principals infraestructures esportives del país, estadis inclosos. La lliga paral·lela hagué de buscar escenaris improvisats, com vells estadis en zones rurals, que malgrat la deficiència estructural arribaven a aplegar milers de persones en els partits de major interès, en un acte que esdevenia un desafiament al govern de Belgrad. En nombroses ocasions, la policia sèrbia aturà violentament el desenvolupament dels partits i arrestà jugadors, afeccionats i periodistes esportius. Foren diversos els membres de la Federació de Futbol de Kosova, que mantenia clandestinament les seves oficines, o dels clubs albanesos que foren detinguts i processats per les autoritats sèrbies sota l'acusació d'organitzar activitats esportives il·legals, el que els valgué en molts casos sentències de presó i dures sancions econòmiques. Mentrestant, les principals infraestructures esportives eren utilitzades pels equips serbis que continuaven fidels a règim de Milosevic.²⁴¹

Malgrat les dificultats estructurals que afrontava i la repressió a la qual es veia exposat, el futbol kosovar paral·lel desenvolupà una intensa activitat i aplegà fins a 130 clubs i més de 10.000 llicències, unes xifres que mostren l'important grau d'organització que assolí, malgrat la seva clandestinitat, la Federació de Futbol de Kosova.

La FFK impulsà també la creació d'una selecció de Kosova que disputà, el 14 de febrer de 1993, un partit contra la selecció d'Albània, que era, recordem-ho, l'únic estat que havia reconegut la proclamació de la independència de Kosova. El matx es disputà a

²⁴¹ Entrevista a Sabri Hashani, president de la Federació de Futbol de Kosova (elegit l'octubre de 2001), juliol de 2003.

Tirana i acabà amb una victòria d'Albània per 3 gols a 1. El resultat, però, era el de menys i el partit pretenia mostrar internacionalment l'existència de Kosova. Malgrat l'èxit del matx, la selecció de Kosova no tingué continuïtat i no repregué la seva activitat fins després de la guerra de 1999. L'estratègia de la FFK, que es desenvolupava en unes condicions de dificultat extrema, contemplava consolidar primer les competicions kosovars abans d'impulsar una selecció nacional.

L'exemple del futbol, que com hem dit era l'esport més popular del país i, per tant, el que més públic i més practicants congregava, fou seguit per la resta de federacions esportives kosovars, que optaren per separar-se de les federacions iugoslaves i crear estructures independents i paral·leles d'acord amb l'estratègia global de desobediència civil.

Es crearen fins a 23 federacions esportives kosovars, aplegant en total prop de 200.000 esportistes,²⁴² una xifra elevadíssima tenint present el volum de població i sobretot les condicions adverses en les quals aquestes federacions paral·leles havien d'organitzar la pràctica de l'esport. Algunes federacions assoliren, fins i tot, una certa notorietat internacional com és el cas de l'Associació de Karate de Kosova que aconseguí participar en competicions internacionals, un fet que ajudava a la perfecció a l'estratègia desobedient kosovar ja que servia per mostrar al món l'existència de Kosova.

El desenvolupament de les diferents federacions esportives comportà el naixement de Comitè Olímpic de Kosova (COK), que aplegava les diferents federacions esportives paral·leles kosovars i que tenia com a objectiu principal el reconeixement del COK per part del Comitè Olímpic Internacional (COI) i, en conseqüència, l'admissió de la participació dels esportistes kosovars als Jocs Olímpics. Si bé la fita de l'admissió al si del COI no fou assolida, el Comitè Olímpic de Kosova desenvolupà una important tasca per l'esport kosovar, internacionalitzant-ne el seu problema i fent augmentar les oportunitats, nacionals i internacionals, pels esportistes albanokosovars. El 1996, el president de l'Associació de Karate de Kosova, Besim Hasani, fou elegit president del Comitè Olímpic de Kosova, una elecció que premiava la seva tasca al capdavant del karate kosovar, que havia assolit notables èxits esportius, i que era doblement

²⁴² LATIFI, Driton. "Before and after the war".

meritòria ja que s'havia produït enfront del candidat pregonat per la LDK, el partit que controlava pràcticament tots els organismes de la societat kosovar paral·lela.

La pràctica de l'esport a Kosova no era, doncs, exclusivament, un acte de naturalesa esportiva, sinó que tenia una important lectura política, ja que implicava el desafiament a l'ordre imposat per Belgrad i el reforçament d'unes estructures paral·leles que eren l'embrió d'un futur estat kosovar.

L'esport és un bon exemple de com la societat paral·lela impulsada pels albanesos de Kosova tingué incidència en àmbits diversos de la vida quotidiana. També se'n ressentiren, per exemple, els mitjans de comunicació. El tancament dels principals mitjans albanesos de Kosova provocà, per exemple, que una publicació especialitzada en agricultura, com és el cas del setmanari *Bujku* (L'Agricultor) hagués de convertir-se, donada la situació, en un diari generalista afí a la LDK i al govern paral·lel de Kosova. El mateix succeí amb *Zëri* (La Veu), una publicació destinada al jovent que es convertí en un setmanari d'informació política, evidentment amb tesis properes a la LDK. Pel que fa als mitjans audiovisuals, la major notorietat l'assolí la Televisió d'Albània, TVSH, que dedicava importants informacions a la situació de Kosova, i que, durant el mandat de Sali Berisha com a president albanès, iniciat l'abril de 1992 i estès fins la revolta de 1997, ho feia d'acord amb la línia pregonada per la LDK. A la TVSH, que es rebia a totes les llars de Kosova, s'hi afegien també les emissions en albanès de Radio Zagreb i d'altres emissores internacionals com la BBC o Deutsche Welle, molt menys seguides, però, que la televisió albanesa.

El monopoli que exercia la LDK sobre els mitjans de comunicació paral·lels, es trencà el 1994 quan Veton Surroi, de retorn del seu exili a Londres, reobrí el setmanari *Koha* (El Temps) que posteriorment, el 1997, es convertiria en *Koha Ditore* (El Temps a diari), un dels diaris més influents de Kosova. La publicació dirigida per Surroi, membre del Partit Parlamentari de Kosova, mantindria una línia editorial més crítica amb la LDK i propera a la seva principal oposició interna, liderada en bona part pel mateix partit on s'integrava el seu director.

La societat paral·lela kosovar també articulà escenaris artístics paral·lels, normalment poc convencionals. Els artistes kosovars, exclosos dels llocs tradicionals d'exposició, veieren com els restaurants i les cafeteries de Pristina es prestaven com a

improvisades galeries d'art.²⁴³ Certament, la vida artística no era especialment intensa, però gràcies fonamentalment a grups d'estudiants de la Universitat de Pristina, Kosova no perdé l'activitat relacionada amb les arts malgrat viure en un context força difícil per a la creació.

Internacionalitzar la qüestió kosovar

L'esforç que comportava per a la població el desenvolupament quotidià de l'estratègia de la desobediència civil i de la construcció d'una societat paral·lela s'alimentava tot sovint amb l'argument del suport internacional a la causa kosovar i a l'estratègia pacífica mitjançant la qual aquesta causa es reivindicava. Durant la primera meitat dels anys 90, Kosova va viure creient en el suport internacional a la seva causa, creient en la idea que una intervenció internacional resoldria la seva situació de forma favorable als interessos de la població albanesa.²⁴⁴

Aquesta percepció de la realitat venia condicionada pel tractament que els mitjans de comunicació afins a la LDK oferien de la situació internacional, magnificant qualsevol gest de suport o de complicitat amb la resistència civil a Kosova, un fet que afavoria que el gruix de la població confiés en el discurs del govern paral·lel, que afirmava que, gràcies a la seva estratègia pacífica, Kosova comptaria amb importants suports internacionals que contribuirien a resoldre la difícil situació que travessava la població. Certament, com veurem, aquests suports internacionals existien, però eren magnificats fins al punt de crear una percepció esbiaixada de la realitat internacional respecte a Kosova.

En clau interna, els suports internacionals eren exhibits com un element per tancar files al voltant de la LDK i del seu govern, desacreditant especialment les opcions favorables a un enfrontament armat amb el poder serbi, opcions acusades des de la LDK de temeràries i de contraproductives pels interessos de Kosova. A ulls de la LDK,

²⁴³ Entrevista a Teuta R., estudiant de la Universitat de Pristina, juny de 1999.

²⁴⁴ Entrevista a Xhefar Thaçi, refugiat albanokosovar a Tirana, juny de 1999. La percepció manifestada per Xhefar Thaçi fou confirmada en moltes d'altres entrevistes amb refugiats i ciutadans kosovars, que afirmaven creure fermament, a principis dels anys 90, en el suport internacional a la causa de Kosova.

només una estratègia pacífica com la que es duia a terme podia comptar amb el suport de la comunitat internacional.

Donada la importància que el moviment de resistència civil a Kosova concedia als actors internacionals a l'hora de resoldre la qüestió kosovar, la internacionalització de la seva problemàtica fou una línia estratègica que es desenvolupà de forma conjunta a la creació d'una societat paral·lela. L'estratègia kosovar cercava suports internacionals diversos, però buscava sobretot el suport d'un aliat principal, els Estats Units d'Amèrica. En primer lloc, pel rol preeminent que aquests desenvolupaven en el nou ordre mundial; i en segon, per la important diàspora albanesa existent en aquest territori, que exercia de grup de pressió favorable als interessos dels albanesos de Kosova.

La nombrosa diàspora albanesa fou un dels principals suports sobre els quals es recolzà l'estratègia per internacionalitzar la qüestió kosovar. Molt sensible als temes nacionals, aquesta diàspora, ja fos procedent d'Albània o de la mateixa Kosova, s'organitzà a principis dels 90 per incidir, en els governs dels seus respectius països, de forma favorable als interessos de Kosova. El rol capdavanter el desenvolupà la diàspora albanesa als EUA, conformada per més de 350.000 albanoamericans, que a través de la Lliga Cívica Albano-Americana, creada el gener de 1989 per Joe DiGuardio, congressista americà d'origen albanès, exercí una activitat notable a les institucions americanes amb l'objectiu de defensar la causa nacional albanesa.²⁴⁵

La Lliga Cívica Albano-Americana fou la responsable de l'organització de nombrosos actes de suport a la causa albanesa, entre ells la visita de dirigents albanesos de Kosova, l'abril de 1990, al Congrés americà, o la manifestació de més de 10.000 albanesos a les portes de la Casa Blanca i del Capitoli de Washington, el juliol de 1991, reclamant la llibertat de Kosova.

La importància de la diàspora albanesa als EUA, sumada al convenciment dels dirigents de la LDK que el suport nordamericà a la seva causa els conduiria a la resolució del conflicte, provocaren que l'actuació als EUA es convertís en una prioritat pels dirigents albanokosovars, que tingueren en la Lliga Cívica Albano-Americana un aliat preferent.

²⁴⁵ ALBANIAN AMERICAN CIVIC LEAGUE. "The Albanian American Civil League changing history for twenty years", consultat a la pàgina web de l'AACL (www.aacl.com), el gener de 2008.

L'èxit en la recerca de suports internacionals fou, però, més aviat escàs en una qüestió fonamental: el reconeixement de la independència de la República de Kosova, proclamada la tardor de 1991. Només Albània reconegué formalment el nou estat malgrat que la diàspora albanesa intentà que aquest reconeixement s'estengués a d'altres països. Als EUA, la Lliga Cívica Albano-Americana proposà, el gener de 1992, una resolució al Congrés instant al reconeixement de la independència de Kosova, que no fructificà.

El mateix 1991, davant la negativa internacional al reconeixement de la seva independència, i per tant davant la impossibilitat de seure de ple dret a l'Organització de les Nacions Unides, Kosova s'integrava a la recent creada UNPO, l'Organització de Pobles i Nacions No representats, que agrupava territoris sense representació internacional que, com Kosova, reclamaven els seus drets culturals i polítics.

Més ressò que la integració de Kosova a l'UNPO tingué la concessió, també el 1991, del premi Sàkharov per la llibertat de consciència a Adem Demaçi. El premi, concedit pel Parlament Europeu, a persones dedicades a la defensa de la llibertat i dels Drets Humans, era un reconeixement que anava més enllà de la figura de Demaçi, que havia passat 26 anys en presons iugoslaves, i que es feia extensiu al conjunt del poble de Kosova i al seu combat per la llibertat. Demaçi es convertí en el primer albanès a fer un discurs al Palau d'Europa, però tot i així, el premi Sàkharov no modificà la política exterior de la Comunitat Econòmica Europea, que en aquells moments era partidària de no modificar les fronteres externes de la Iugoslàvia federal.

L'estratègia per internacionalitzar la qüestió kosovar contemplava la difusió d'informació constant a nivell internacional sobre la situació a Kosova, una tasca que assumí en bona part el gabinet del primer ministre Bujar Bukoshi que, a diferència del president Rugova, gestionava el govern des de l'exili. Bukoshi obrí una oficina presidencial a la ciutat alemanya de Bonn, mentre que el seu ministre d'informació, Xhafer Shatri, assentava la seva oficina a Ginebra, des d'on transmetia de forma constant informacions sobre la situació de Kosova. Amb el temps, el govern paral·lel de la República de Kosova obrí diferents delegacions exteriors, a Londres, a Brussel·les i a Estocolm, amb l'objectiu de cercar suports internacionals a la seva causa.

L'activitat diplomàtica més intensa es continuà desenvolupant, però, als Estats Units, a més amb alguns èxits remarcables. L'abril de 1992, el Senat americà aprovava la resolució 290 on denunciava "la repressió sistemàtica i brutal dels albanesos per part del poder serbi".²⁴⁶ El 27 de desembre de 1992, el president nordamericà George Bush, prometia, poc abans d'abandonar la presidència en favor de Bill Clinton, que els Estats Units no permetrien que Kosova es convertís en una nova Bòsnia. Unes afirmacions que Clinton, el seu successor, repetiria el febrer de 1993. Les paraules dels dos presidents nordamericans, difoses àmpliament a Kosova, contribuïren de forma notable a generar, entre la població albanokosovar, la sensació que es produiria una intervenció internacional per resoldre la seva situació.

Europa no quedava al marge de l'activitat diplomàtica kosovar. No en va, era el vell continent qui havia d'afrontar, al cor mateix de la seva geografia, el sagnant conflicte dels Balcans, del qual Kosova no era, a ulls dels diplomàtics europeus, més que una qüestió menor davant les guerres de Croàcia i Bòsnia. Malgrat tot, la Conferència Internacional sobre l'antiga Iugoslàvia, celebrada l'agost de 1992 a Londres, promoguda per la Unió Europea, contemplà un "grup especial" dedicat a "l'exprovíncia autònoma" de Kosova, on hi participà una delegació albanokosovar. Els acords d'aquest grup foren més aviat minsos i poc mediatitzats ja que el protagonisme als mitjans de comunicació se l'endugueren les discussions sobre una Bòsnia castigada durament per la guerra. La conferència acordà l'enviament d'una missió de la Conferència per a la Seguretat i la Cooperació a Europa (la CSCE, convertida, el 1995, en OSCE) i l'inici de negociacions internacionals en matèria d'educació.

El primer d'aquests acords es començà a materialitzar el 1993, amb la instal·lació a Kosova d'una missió permanent de la CSCE. La missió, però, durà únicament sis mesos ja que el juliol del mateix any, Belgrad decidia no renovar-li el mandat en protesta per la seva exclusió de la CSCE. La decisió sèrbia havia estat presa en clau bòsnia, però de retruc havia afectat Kosova, que veia com una missió internacional destinada a garantir el respecte als Drets Humans era expulsada del país.

Les denúncies sobre les vulneracions dels Drets Humans que es produïen a Kosova sí que assoliren un cert ressò internacional, sense que, però, impliquessin un

²⁴⁶ RUGOVA, Ibrahim. *La question du Kosovo*. Pàg. 232-233.

reconeixement de les institucions paral·leles creades per la resistència civil kosovar o una modificació de la política internacional respecte a Kosova. A les denúncies d'ONG internacionals, com les prestigioses Human Rights Watch o Amnistia Internacional, s'hi afegiren organismes oficials com és el cas de la Comissió de Drets Humans de l'ONU o la mateixa Assemblea General que, el 1992, adoptà les primeres resolucions denunciant la vulneració dels Drets Humans a Kosova.

Aquestes resolucions es completarien amb els informes del relator de les Nacions Unides, Tadeusz Mazowiecki, substituït més tard per Elisabeth Rehn, que recollí en diferents informes realitzats des de 1993 la vulneració sistemàtica dels drets de la població albanesa. Mazowiecki recollia les següents afirmacions en el seu informe de l'1 de març de 1994:

“La situació dels Drets Humans a Kosova continua degradant-se; existeixen informes que esmenten tractes abusius i discriminatoris per part de les autoritats. [...] Hi ha, sense cessament, informes sobre el tractament discriminatori i abusiu dels albanesos per part de la policia sèrbia. [...] A més de l'ús brutal i excessiu de la força per part de la policia sèrbia, cal afegir un clima d'odi ètnic i d'assetjament sistemàtic al sentiment d'inseguretat entre la població albanesa”²⁴⁷

Les denúncies sobre vulneracions dels Drets Humans constituïen un avenç important, certament, però la voluntat del moviment nacional albanès a Kosova era anar més enllà d'una estricta denúncia humanitària i reclamar el reconeixement dels seus drets nacionals. En aquest sentit, durant el 1993, Ibrahim Rugova intensificà la seva activitat diplomàtica visitant diferents països. El president kosovar viatjà a Albània, l'únic estat que el reconeixia com a president d'un país independent, on fou rebut amb tots els honors pel seu homòleg Sali Berisha; però visità també Àustria, Anglaterra i França, abans d'assolir un dels seus èxits més notables a nivell diplomàtic en entrevistar-se, el 3 de febrer de 1994, amb el president nordamericà Bill Clinton. Ibrahim Rugova, acompanyat del primer ministre Bujar Bukoshi, es reuní amb Clinton a la Casa Blanca,

²⁴⁷ MAZOWIECKI, Tadeusz. “Human Rights in Kosova”, extracte de l'informe del relator de Nacions Unides publicat a *Kosova Communication*, Ginebra, 1 de març de 1994.

en el que fou interpretat com un gest de simpatia del president dels EUA cap a la causa kosovar.

Al marge dels EUA, un dels fronts principals a nivell internacional sobre el qual pretenia incidir el moviment kosovar era les Nacions Unides. En aquest sentit, el febrer de 1993, Ibrahim Rugova presentava a l'ONU un Pla de pau per a Kosova, on reclamava la conversió d'aquest territori en un protectorat de les Nacions Unides, un fet que, paradoxalment succeiria any després. El pla ideat per Rugova recollia les següents exigències:

- “1) Desplegament immediat d'un nombre significatiu de soldats de pau de l'ONU o de l'OTAN.
- 2) Fer de Kosova un protectorat de les Nacions Unides.
- 3) Augmentar el nombre d'observadors de la CSCE a Kosova.
- 4) Extensió de la zona d'exclusió aèria a Kosova.
- 5) Aturar la purificació ètnica a Kosova mitjançant una política d'intimidació dels serbis.
- 6) Desarmament i dissolució de les unitats paramilitars sèrbies, situació de tot l'armament pesant serbi sota control internacional.
- 7) Reobertura de l'aeroport de Pristina per a vols amb finalitat humanitària
- 8) Aturar la colonització de Kosova per part de Sèrbia.
- 9) Permetre reunir l'Assemblea lliurement elegida.
- 10) Exemptar Kosova de les sancions internacionals aplicades a Sèrbia i Montenegro.”²⁴⁸

La proposta de Rugova no fou considerada, però manifestava de forma clara l'esperança de la LDK i del seu president en una actuació de la comunitat internacional per resoldre la problemàtica de Kosova. És paradoxal veure com moltes de les reivindicacions que formulà Rugova el 1993 s'acabarien complint després de la guerra de 1999. Tot i així, en el moment de la presentació del pla de pau de Rugova, les preocupacions de la comunitat internacional se centraven, pel que fa als Balcans, en la

²⁴⁸ Pla de pau per a Kosova presentat a les Nacions Unides per Ibrahim Rugova el febrer de 1993. Text reproduït a RUGOVA, Ibrahim. *La question du Kosovo*. Pàg. 260-261.

guerra de Bòsnia, que amenaçava d'eternitzar-se provocant una destrucció massiva i una xifra insuportable de morts, ferits i desplaçats.

Malgrat els periples internacionals de Rugova, i les nombroses paraules d'afecte i de simpatia que recollia, el president kosovar no aconseguí cap millora efectiva sobre el terreny. Els seus viatges, les seves entrevistes, els seus plans de pau, degudament difosos pels mitjans afins a la LDK, reforçaven la convicció de la població albanesa de Kosova que la comunitat internacional intervindria per resoldre la seva situació; una intervenció, però, que mai es feia efectiva.

Certament, la comunitat internacional estava força més ocupada a resoldre la qüestió bòsnia que, en tenir una expressió extremadament violenta, centrava l'interès dels telenotícies d'arreu del món. La realitat començava a posar en qüestió un dels principis de la desobediència pacífica inspirada per Rugova: que només si desenvolupaven una acció no violenta obtindrien el suport de la comunitat internacional. Bòsnia començava a desmentir l'afirmació del president kosovar. El món fixava els seus ulls a Sarajevo per la violència que en territori bosni es desplejava. Kosova, que bregava en silenci malgrat que era en el seu territori on s'havia iniciat la folla cursa de Milosevic, era cada cop més oblidada en no tenir el remor de fons dels trets i les explosions que se sentien a Bòsnia. Els kosovars partidaris de la lluita armada, encara molt minoritaris, s'apuntaven la lliçó.

XI. L'OPCIÓ DE LA LLUITA ARMADA

Els orígens de l'estratègia armada

Si bé l'hegemonia que sobre el moviment nacional albanès exercí a principis dels anys 90 la Lliga Democràtica de Kosova traslladà la imatge que el nacionalisme albanès de Kosova era, en el seu conjunt, partidari d'una estratègia pacifista i no violenta, el cert és que els orígens de la lluita armada per l'alliberament de Kosova es remunten, com hem exposat amb anterioritat, a la dècada dels 80, quan les organitzacions clandestines passaren de les paraules als fets i articularen els primers enfrontaments armats contra les autoritats sèrbies i iugoslaves.

Certament, mentre la LDK trobava entre els seus principals impulsors destacats dirigents de la Lliga dels Comunistes de Kosova durant el període de l'autonomia, l'altre sector més significatiu del moviment nacional, el que defensava obertament l'estratègia armada i que estava encapçalat pel LPRK, trobava les seves arrels en les diferents organitzacions clandestines que havien existit a Kosova des de la dècada dels 60. En efecte, totes elles, des del Partit Revolucionari per a la Unificació de les Terres Albaneses amb la Terra Mare fins al Moviment per a la República Socialista Albanesa de Iugoslàvia, havien defensat la legitimitat de la lluita armada per l'alliberament de Kosova.

En la majoria dels casos, aquesta legitimitat de l'estratègia armada no havia passat d'una declaració d'intencions o de petits sabotatges i les autoritats iugoslaves havien colpejat amb duresa les estructures organitzatives d'aquests partits, abans fins i tot que haguessin pogut posar en pràctica alguna de les seves premisses insurreccionals.

Durant la dècada dels 80, però, les crides a la rebel·lió armada es convertiren en alguns casos en realitat, esdevenint-se els primers actes d'una estratègia armada que cristal·litzaria anys després. El primer dels enfrontaments armats fou el que lliurà Tahir Meja, militant independentista kosovar que el maig de 1981 fou abatut a la Drenica per la policia sèrbia en una operació on també hi participaren militars iugoslaves. Meja, abans de la seva mort, s'havia enfrontat ja a un control de la policia sèrbia que havia

provat d'arrestar-lo en un mercat proper a Skenderaj en detectar que estava en possessió d'armes de foc.

El segon fou el que tingué lloc, el gener de 1984, a Pristina, quan una unitat d'elit de la policia sèrbia s'enfrontà a un grup de militants albanesos provocant la mort de Rexhep Mala i Nuhi Berisha. El grup de Mala i Berisha, constituït el 1983, comptava amb d'altres membres, com Saban Shala, que un cop morts els seus companys, realitzaren algunes accions armades, fonamentalment amb l'objectiu de demostrar la seva existència.²⁴⁹

Els fets de maig de 1981 i gener de 1984 evidenciaven la voluntat del moviment clandestí albanès de posar en pràctica una estratègia resistent des del punt de vista militar que anés més enllà de les paraules com havia succeït fins aleshores. La intensitat de la repressió sèrbia contra aquest moviment clandestí (cal recordar que els serveis secrets serbis havien assassinat, el gener de 1982, els germans Jusuf i Bardhosh Gervalla i Kadri Zeka) propicià que aquest moviment passés de defensar i legitimar l'acció armada en les seves declaracions polítiques de principis a practicar la lluita armada contra les autoritats sèrbies i iugoslaves.

Els esdeveniments polítics que tingueren lloc a Kosova durant la segona meitat de la dècada dels 80 legitimaren aquells sectors que, fins i tot en els temps de l'autonomia, havien pregonat la necessitat de combatre l'estat iugoslau. La política de Milosevic abocà el moviment clandestí cap a una estratègia cada cop més centrada en la necessitat d'estructurar una resistència armada.

Aquest moviment clandestí estava representat, a finals dels anys 80, de forma hegemònica pel LPRK per bé que fins a les morts de Mala i Berisha, el 1984, també calia tenir presents dues petites organitzacions partidàries de la lluita armada, el Front Nacional d'Alliberament (FNÇ) i el Partit de la Guerra de Kosova (PLK), que acabarien cessant la seva activitat aquell mateix 1984, un fet que acabaria integrant els seus escassos militants al si del LPRK.

La creixent tensió existent a Kosova provocà que el LPRK adoptés, a partir de 1987, la decisió de proveir-se d'armes i municions, al temps que incentivava la formació militar

²⁴⁹ JUDAH, Tim. *Kosovo. War and revenge*. Pàg. 110.

d'alguns dels seus membres. Aquest fet evidenciava que, al si de l'organització, el recurs a la lluita armada, ja fos ofensiva per combatre per l'alliberament de Kosova, o defensiva, per aturar les agressions policials i militars sèrbies, era considerat una necessitat.

Des de 1988, el LPRK donà ordres als seus militants a l'interior de Kosova de realitzar accions de sabotatge especialment contra el sistema elèctric i el transport de carbó. Amb aquestes accions, els militants independentistes pretenien sabotejar el funcionament elèctric a Kosova, que degut al seu mal servei era extremadament impopular, i impedir a les autoritats sèrbies extreure amb normalitat els recursos minerals, considerats pràcticament l'única font de riquesa existent a Kosova.

Aquests petits sabotatges s'estengueren durant els anys 1988 i 1989, i tot i que no aconseguiren una gran visibilitat, sí que demostraren l'existència d'una resistència interior partidària d'utilitzar la violència com a forma de lluita. Aquesta línia d'actuació es consolidà el mateix 1989 quan el LPRK decidí conformar un sector militar al si de la seva organització.²⁵⁰

La decisió d'organitzar un sector militar, i per tant, el fet d'assumir la necessitat d'oposar-se violentament al règim sèrbi i contemplar la possibilitat que aquesta oposició violenta acabés desencadenant un conflicte bèl·lic a major escala, coincidí amb la decisió de Milosevic i el règim serbi de suprimir l'autonomia kosovar. El LPRK no només s'oposà públicament a la supressió de l'autonomia i reclamà la constitució d'una república independent de Kosova, sinó que decidí, vist l'escenari repressiu que plantejava Milosevic, constituir una secció armada amb la voluntat d'oposar-se mitjançant la força als dictats serbis.

Aquesta decisió de l'organització clandestina motivà la necessitat de facilitar l'entrada clandestina a Kosova de part de la militància de l'organització que es trobava organitzada a l'exili. L'organització interior del LPRK, més feble que la de la diàspora, que sustentava el pes organitzatiu, es veié reforçada per l'arribada de militants procedents de l'exili que contribuïren a reforçar-la.

²⁵⁰ LPK. 1982-2002. 20 vjet veprimtari. Pàg. 3.

L'activitat dels nuclis existents a Kosova del LPRK suscità una violenta resposta repressiva de les autoritats sèrbies. El març de 1989 moria, a la presó, Xhemajli Berisha, torturat per la policia sèrbia. A la mort de Berisha s'hi afegia, el maig de 1989, la de Ali Ajeti, un altre membre del LPRK que queia, aquest cop, abatut pels trets de la policia sèrbia en el transcurs d'una manifestació d'oposició a la supressió de l'autonomia organitzada a Podujeva. El 2 de novembre de 1989, la policia sèrbia encerclà un grup de dirigents del LPRK al barri de Bregu i Diellit, a Pristina. El setge contra l'edifici en el qual es trobaven els militants clandestins desencadenà un fort enfrontament armat entre ambdós bàndols que acabaria provocant la mort d'Afrim Zhitia i de Fahri Fazliu.²⁵¹ Una situació similar es repetí el maig de 1992 quan, en un enfrontament armat amb la policia, queia abatut Tahir Berisha. La repressió també afectaria l'organització externa del LPRK com ho demostra l'assassinat, el 25 de juny de 1990, a Brusel·les i a mans dels serveis secrets serbis, d'Enver Hadri, membre del Comitè Belga pels drets de Kosova i del LPRK.²⁵²

En aquest context repressiu, naixia la primera expressió organitzativa estrictament armada impulsada pel sector militar del LPRK, el grup clandestí "Qeta e Llapit" format, entre d'altres, per Sabri Kiçmari, Hasan Ramadani, Gani Hoxha i Ismet Adullahu. Aquest grup actuà entre juny i desembre de 1989, especialment a la regió kosovar de Llap, situada als voltants de la ciutat de Podujeva.

Malgrat aquests intents de consolidar una organització militar clandestina, els partidaris de lluita armada es trobaven en una situació d'extrema debilitat. Amb un armament escàs, amb pocs recursos humans i amb una formació militar pràcticament inexistent, els organitzadors d'aquesta resistència armada tenien com a objectiu fonamental corregir aquestes deficiències.

El maig de 1990, Ali Reshani, membre del LPRK, fou arrestat per la policia italiana mentre intentava entrar armament i municions de forma clandestina a Kosova. La detenció li valgué una condemna a 6 anys de presó i evidencià la necessitat dels independentistes albanesos de fer arribar armament als seus militants clandestins de l'interior de Kosova per tal de poder organitzar amb garanties la lluita armada.

²⁵¹ LPK. 1982-2002. 20 vjet veprimtari. Pàg. 3-4.

²⁵² PETTIFER, James. *Kosova Express. A journey in wartime*. Londres, Hurst, 2005. Pàg. 19.

La necessitat d'adquirir formació militar propicià l'enviament de militants kosovars a entrenar-se en camps militars d'Albània en el marc de l'Operació Korabi, impulsada pel LPRK. Aquesta situació posà de manifest el suport que el règim comunista albanès, comandat el 1990 per Ramiz Alia, successor d'Enver Hoxha al capdavant de l'estat i del Partit del Treball d'Albània, lliurà al moviment clandestí kosovar. De fet, el recolzament del règim comunista albanès al LPRK s'havia fet evident des del mateix moment del naixement de l'organització, que havia tingut lloc en presència de l'ambaixador albanès a Turquia, un gest inequívoc del suport que el règim brindava a l'organització.

L'entrenament militar era organitzat per oficials de l'exèrcit albanès, sovint també membres dels serveis secrets, que realitzaven la instrucció de forma voluntària. El principal camp d'entrenament militar era el de Labinot, prop d'Elbasan, al centre del país. Tot i així, d'altres camps militars també acolliren militants kosovars.²⁵³

El LPRK envià desenes de membres clandestins a rebre aquesta instrucció militar facilitada pels oficials de l'exèrcit albanès. Aquests militants tenien l'encàrrec de retornar armats a Kosova després d'un període de formació per tal d'organitzar una resistència armada capaç de plantar cara a la policia sèrbia i a l'exèrcit iugoslau. Entre els molts membres del LPRK que reberen aquesta formació militar a Albània en destaquen les figures d'Adem Jashari i Sami Lushtaku, que després esdevindran importants dirigents de l'Exèrcit d'Alliberament de Kosova a la regió de la Drenica. Adem Jashari ja havia iniciat, el 1990, la constitució d'un nucli armat a la Drenica conjuntament amb el seu germà Hamëz Jashari, que no viatjà a Albània a rebre formació militar ja que rebé l'encàrrec de vetllar la família i de mantenir els contactes a la regió per tal d'organitzar la resistència armada un cop retornats els militants enviats a Albània.²⁵⁴

Malgrat que foren desenes els militants que participaren en la instrucció militar oferta pels oficials de l'exèrcit albanès, van ser més aviat pocs els que un cop retornats a Kosova organitzaren grups armats tal i com els havia encarregat l'organització. Entre els que sí que estructuraren grups resistents hi havia Adem Jashari, que al llarg de 1991

²⁵³ JUDAH, Tim. *Kosovo. War and revenge*. Pàg. 111.

²⁵⁴ HALIMI, Emin. SHALA, Ajnishahe. *The Jasharis. The story of a resistance*. Skenderaj, Rilindja, 2000. Pàg. 17.

creuà repetidament la frontera entre Kosova i Albània amb l'objectiu d'introduir armes en territori kosovar i organitzar accions contra l'aparell policial serbi. Així, doncs, durant l'any 1991 es produïren, a les localitats de Skenderaj, Glogoc i Mitrovica, totes elles a la regió de la Drenica, els primers atacs contra unitats de la policia sèrbia realitzats pel grup d'Adem Jashari.

Al marge del grup de la Drenica, comandat pels Jashari, es constituí un altre grup armat, aquest cop a la regió de Llap, encapçalat per Zahir Pajaziti, un altre militant independentista que havia rebut instrucció militar en els camps d'entrenament albanesos i que un cop retornat a Kosova havia seguit la consigna d'organitzar localment la resistència armada.

Malgrat provenir de l'entorn del LPRK, a la pràctica, aquests grups armats sorgits a principis de la dècada dels 90 actuaven de forma autònoma i sense cap tipus de coordinació,²⁵⁵ degut en bona part a la dificultat d'estructurar el moviment clandestí i al fet que la direcció del LPRK actués des de Suïssa, on es trobaven exiliats bona part dels seus dirigents.

La policia sèrbia controlava de prop alguns dels militants més significats i malgrat la compartimentació pròpia de les organitzacions clandestines, les absències pels entrenaments militars eren detectades pels serveis secrets serbis. L'inici dels atacs contra unitats de la policia sèrbia a la regió de la Drenica conduïren a les forces policials fins a la casa familiar dels Jashari, a la petita localitat de Prekaz. Allí, el 30 de desembre de 1991, aquestes mateixes forces encerclaren la família Jashari a la seva residència. Els germans Adem i Hamëz, amb el seu pare Rifat, s'enfrontaren a la policia sèrbia, i a diferència del que havia succeït ben a prop d'aquell indret deu anys abans, el 1981, quan Tahir Meja havia mort com a conseqüència dels trets de la policia, els germans Jashari aconseguiren trencar el setge policial que s'imposava contra el seu domicili i fugiren sense que la policia pogués abatre'ls o arrestar-los. Algunes fonts citen la mort d'un policia serbi durant el setge contra el domicili dels Jashari si bé aquesta no fou oficialment confirmada.²⁵⁶

²⁵⁵ Entrevista a Avni Klinaku, militant del LKÇK, juliol de 2007.

²⁵⁶ JUDAH, Tim. *Kosovo. War and revenge*. Pàg. 111.

El grup d'Adem Jashari comptava, com es demostrà el desembre de 1991, quan bona part dels seus veïns l'ajudaren de formes diverses a trencar el setge policial, amb la complicitat del seu entorn social. A la Drenica, malgrat que la LDK també hi era políticament hegemònica, la població percebia amb simpatia les accions armades desenvolupades pel grup dels Jashari. No en va, en aquesta regió imperava un fort sentiment nacionalista, una estructura familiar clànica, i el costum de tenir armes, per bé que antigues i d'escassa utilitat militar, als respectius domicilis.

El fet que el grup liderat per Adem Jashari fos un dels pioners en la resistència armada contra la policia sèrbia, conferí al seu principal responsable una autoritat moral que el convertí, posteriorment, en un dels principals referents de l'Exèrcit d'Alliberament de Kosova, un cop aquest es constituí formalment.

La lluita armada estava, però, en els primers anys de la dècada dels 90, en un estat absolutament embrionari i malgrat que el LPRK li donava cobertura política, la seva escassa incidència a l'interior de Kosova feia que els grups armats que existien actuessin de forma independent i autònoma i sense una coordinació general que en guiés l'activitat. Aquests grups responien més aviat al compromís personal i a la capacitat de lideratge de determinades figures, com Adem Jashari o Zahir Pajaziti, que no pas al desenvolupament d'una estratègia planificada.

LPRK, l'altre nacionalisme albanès

Durant la dècada dels 80, el moviment nacional albanès havia estat representat, des del punt de vista organitzatiu, pel LRSJ, que el 1985 s'havia convertit en el LPRK, el Moviment Popular per la República de Kosova. El LPRK era una organització clandestina que assumia la tradició de les estructures polítiques il·legals sorgides a Kosova des de la dècada dels 50 i que s'oposava a l'autonomia vigent en territori kosovar en considerar que l'objectiu final de Kosova havia de ser la seva independència i posterior integració a Albània.

Seria, però, reduccionista considerar que únicament els escassos membres del clandestí LPRK eren militants nacionalistes al Kosova dels 80. Bona part dels qui posteriorment engreixarien les files de la flamant LDK ocupaven llocs de

responsabilitat política en les institucions autonòmiques i, fins i tot, càrrecs rellevants al si de la Lliga dels Comunistes de Kosova, la filial local del partit únic de la Iugoslàvia socialista.

El naixement de la LDK, el 1989, i la seva ràpida extensió al si de la societat kosovar, convertiren la Lliga Democràtica en la principal organització política de Kosova. Malgrat l'hegemonia de la LDK, el LPRK continuà existint i a més, en moltes ocasions, es mostrà extremadament crític amb la LDK i els seus dirigents, a qui acusaven de feblesa i de tenir un passat vinculat a l'autonomisme.

A diferència de la resta de partits que sorgiren a Kosova amb la instauració del multipartidisme a Iugoslàvia, el LPRK tenia al seu darrera un passat de lluita, sobretot des de l'exili, però també des de l'interior, i és per aquest motiu que fou percebut per la població com l'únic partit amb una estratègia diferent de la LDK.

A diferència de la resta de partits kosovars, fins i tot del PPK, que esdevindria una de les primeres formacions a ser crítiques amb Rugova i la Lliga Democràtica, el LPRK decidí mantenir una estructura organitzativa clandestina i no registrar-se com un partit polític legal. La diferència conceptual en el mètode d'actuació davant del multipartidisme era prou significativa: el LPRK rebutjava participar en el marc jurídic i polític iugoslau i optava per una estratègia de lluita des de la clandestinitat per assolir els seus objectius. D'acord amb aquesta concepció de la política, el LPRK popularitzà entre 1990 i 1991 la consigna "sense llibertat, no hi ha democràcia", destinada a proclamar que a Kosova no podia parlar-se de democràcia sense llibertat nacional. Un fet que evidenciava que el LPRK no acceptava aquest nou escenari polític i que continuava essent partidari de l'activitat clandestina.

Certament, la vida clandestina havia deparat importants problemes organitzatius al LPRK, però el seu convenciment de la necessitat d'impulsar una estratègia de combat armat propicià que no optés per legalitzar-se sinó per continuar mantenint la seva activitat al marge de la llei iugoslava. Ja abans del naixement de la LDK, el desembre de 1989, els militants del LPRK havien participat activament en les mobilitzacions contra la supressió de l'autonomia i començaven a organitzar una feble resistència armada amb el naixement del grup "Qeta e Llapit".

El principal problema que sobre el terreny havia d'afrontar el LPRK era la seva escassa implantació. Tot i l'àmplia simpatia que despertava el seu missatge, els pocs recursos humans i les obligacions de la clandestinitat provocaven que el LPRK no arribés a estructurar-se a l'interior de Kosova de forma generalitzada. De fet, el retret que tot sovint es plantejava als seus membres, sobretot des de les files de la LDK, al marge de l'aventurerisme militar, era que la seva era una organització implantada més a l'exili que no pas a l'interior del país.

Suïssa era la gran base del LPRK i fou precisament en aquest país on tingué lloc, l'octubre de 1989, la segona Assemblea General de l'organització, que reforçà l'estratègia de combat contra la supressió de l'autonomia i en favor de la proclamació d'una República de Kosova.²⁵⁷ Durant l'any 1990, el LPRK treballà fonamentalment organitzant, a l'interior, manifestacions contra la supressió de l'autonomia i accions en favor de la proclamació de la República de Kosova. La proclamació de la República de Kosova, que el LPRK havia exigít a la dissolta Assemblea de Kosova mitjançant una recollida de signatures entre abril i maig de 1990, tot i que encara en el marc d'una ambigua Federació Iugoslava, tingué lloc el 2 de juliol de 1990, un fet que provocà que el LPRK canviés lleugerament, però molt simbòlicament, la seva denominació de Moviment Popular per la República de Kosova a Moviment Popular de la República de Kosova, un canvi que deixà, però, inalterades les seves sigles.

Al marge de l'activitat en favor de la proclamació republicana, l'altre gran front obert pel LPRK fou l'organització de la resistència armada. L'idea inicial de recolzar la creació d'organitzacions de vigilància territorial en barris i pobles albanesos per protegir-los de la repressió sèrbia deixà pas a l'esmentada Operació Korabi, una activitat destinada a preparar la lluita armada i que consistí en l'enviament de desenes de militants a rebre formació militar per part d'oficials de l'exèrcit albanès en camps d'entrenament a Albània.

El fet que Albània acollís els militants albanesos i que els donés instrucció en camps del seu exèrcit evidenciava la bona sintonia entre el LPRK i el govern comunista albanès. Mentre Ibrahim Rugova i la LDK sintonitzaven amb l'oposició liderada per Sali Berisha i

²⁵⁷ LPK. 1982-2002. 20 vjet veprimtari. Pàg. 4-5.

el Partit Democràtic, el LPRK restava fidel al Partit del Treball d'Albània, reconvertit, el 1991, en Partit Socialista. La sintonia entre els comunistes albanesos i el LPRK quedà de manifest el mateix 1991, quan Ramiz Alia es reuní amb un grup de dirigents del LPRK, format per Xhavit Haziri, Ahmet Haxhiu i Xhavit Haliti, i els traslladà el seu suport a la lluita independentista dels albanesos de Kosova. El suport mutu que es lliuraven el LPRK i Alia havia quedat de manifest amb els camps d'entrenament que l'exèrcit albanès havia ofert a militants del LPRK.

Des del punt de vista ideològic, doncs, el LPRK representava una organització d'inspiració marxista-leninista, amb una forta influència enverista, un fet que explicava les seves aliances a la veïna Albània i el recolzament mutu que es lliuraven el règim comunista albanès i l'organització clandestina albanokosovar. El LPRK mantingué les relacions amb el Partit Socialista albanès, fins al punt que, el 1992, es reuní amb Fatos Nano, principal dirigent socialista, a qui criticà el clima d'enfrontament entre el PS i el PD que vivia Albània, i que acabaria portant Sali Berisha a la presidència, un fet que, a ulls del LPRK, debilitava la causa albanesa a Kosova.

En aquest context de desenvolupament d'una estratègia destinada a alimentar la lluita armada, el LPRK celebrà, l'octubre de 1991, la seva tercera Assemblea General, que tingué lloc a la localitat d'Ujëmir, a la regió de la Drenica, esdevenint la primera assemblea realitzada a l'interior de Kosova. Aquesta nova reunió renovà la direcció de l'organització clandestina i accentuà les tasques que aquesta desenvolupava per preparar la resistència armada. Així, doncs, a l'Operació Korabi s'hi afegí, impulsada des de Suïssa, la creació del Fondi Gjithëkombëtar (Fons per a la Nació), un fons destinat a finançar la resistència armada a l'interior de Kosova i que, tot i l'implicació del LPRK, estava controlat pel govern de Bujar Bukoshi, que malgrat representar l'estratègia pacifista de la LDK no descartava del tot l'impuls d'estructures de defensa militar per a Kosova.

El LPRK intentà reunir-se amb el govern de Bujar Bukoshi per tal d'estudiar el fet d'impulsar de forma conjunta el desenvolupament d'una estratègia militar. Bukoshi, però, no respongué a la proposta del LPRK, malgrat que, pel seu compte, com veurem, estudià la possibilitat d'organitzar, des del govern paral·lel que ell representava, una estructura militar.

La connexió croata

Malgrat la doctrina de desobediència civil pacífica que imperava al si de la LDK i del govern paral·lel, la construcció d'un exèrcit fou una idea que passà sovint pel cap dels responsables de l'executiu kosovar. Els intents fallits que aquest govern realitzà per organitzar, de forma conjunta amb el LPRK, l'embrió d'un futur exèrcit kosovar fracassaren, en bona part, per la desconfiança mútua que es professaven ambdues parts, especialment intensa entre els militants clandestins que recelaven dels albanesos que havien format part dels cossos policials iugoslaus, uns cossos que ells mateixos havien combatut, durant el període de l'autonomia.

Aquests fracassos propiciaren que el LPRK i els grups clandestins seguissin el seu propi camí a l'hora d'estructurar la resistència armada i que el govern de Bujar Bukoshi que, no ho oblidem, comptava, ni que fos només formalment, amb un ministeri de Defensa, adrecés els seus esforços a intentar aplegar els militars albanesos que, des de 1991, començaren a desertar de l'exèrcit iugoslau.

L'inici del conflicte bèl·lic a Croàcia, el 1991, i a Bòsnia, el 1992, provocà que els dirigents croats i bosnis, i molt especialment els primers, es plantegessin la necessitat de fer front comú amb els albanesos de Kosova tot propiciant que aquests obrissin un nou front militar al sud de Sèrbia que debilités les forces sèrbies obligant-les a mantenir un altre front obert, un fet que militarment afavoria de forma notable els interessos de Croàcia.

Durant l'estiu de 1991, amb la remor dels fusells anunciant una futura guerra a Croàcia, els oficials i soldats albanesos que estaven integrats a l'exèrcit iugoslau, sobretot a les seves unitats basades en territori croat, començaren a desertar. Aquest fet propicià la negociació entre una representació albanesa formada per Fehmi Agani i Veton Surroi, i Josip Manolic, el cap de la seguretat croata i un dels homes de confiança del president Franjo Tudjman. Després d'unes intenses negociacions secretes acordaren que el govern croat facilitaria als desertors o bé la possibilitat de sortir del país, o bé l'opció d'integrar-se a l'exèrcit croat.²⁵⁸

²⁵⁸ JUDAH, Tim. *Kosovo. War and revenge*. Pàg. 113-114.

Entre els centenars de militars albanesos que decidiren enrolar-se a l'exèrcit croat cal destacar dues figures: Agim Çeku i Tom Berisha, que assoliren, tots dos, el grau de general al si de l'exèrcit de Croàcia. Çeku, que anys després esdevindria un dels màxims dirigents de l'Exèrcit d'Alliberament de Kosova, i Berisha eren ferm partidaris d'obrir un nou front contra els serbis a Kosova; en primer lloc, perquè això ajudava la lluita de l'exèrcit croat, i en segon, i no menys important, perquè ells eren albanokosovars i tenien la ferma convicció que només el combat militar podia dur la seva terra a la llibertat. Per tal de propiciar l'obertura d'aquest front kosovar, Çeku i Berisha, amb la col·laboració d'altres oficials de l'exèrcit croat, organitzaren unitats formades exclusivament per albanesos al si de l'exèrcit de Croàcia amb l'objectiu d'enviar-les a combatre a Kosova en cas que s'obris aquest nou front contra Sèrbia. Aquestes unitats aplegaven uns 400 efectius, per bé que hi havia també nombrosos soldats kosovars en d'altres unitats de l'exèrcit croat.²⁵⁹

Aquestes unitats kosovars foren, però, desmantellades l'octubre de 1991 quan fracassaren les negociacions entre els representants del govern croat i de l'executiu de Bukoshi. De fet, Bukoshi i Rugova descartaren la possibilitat d'obrir un front militar contra Sèrbia a Kosova ja que consideraren que aquesta opció era fer un favor a Croàcia que no entrava dins de l'ordre de prioritats de la seva estratègia que passava per una desobediència pacífica justificada, en part, amb l'argument que Kosova no comptava amb l'armament necessari per afrontar una guerra.

L'argument que els albanesos no disposaven d'armes per afrontar amb garanties l'obertura d'un conflicte bèl·lic fou durament criticat pels sectors propers al LPRK ja que aquests consideraven que si Kosova no comptava amb armament era, precisament, perquè Rugova no havia optat per organitzar una resistència armada que busqués els mecanismes per proveir-se d'armament, com havien fet la Croàcia de Tudjman o la Bòsnia d'Izetbegovic.

Agim Çeku i Tom Berisha també es mostraren decebuts per la negativa de l'executiu de Bukoshi a obrir un front militar a Kosova per al qual ells havien organitzat unitats de combat al si de l'exèrcit croat. Çeku mostrà la seva disconformitat amb l'estratègia de

²⁵⁹ Entrevista a Avni Klinaku, militant del LKÇK. Pristina, juliol de 2007.

Bukoshi i Rugova tot afirmant que Kosova “només podia ser alliberada mitjançant una guerra”.²⁶⁰

A l'igual que el seu homòleg croat, Franjo Tudjman, el president bosni, Alia Izetbegovic, també intentà, el 1992, que l'obertura d'un front kosovar l'ajudés en l'evolució de la guerra bòsnia tot debilitant pel sud a Sèrbia. Izetbegovic intentà utilitzar els contactes que havia establert amb els militants independentistes albanesos amb qui havia compartit presó, però tampoc aconseguí el que havia pretès amb anterioritat Tudjman. Rugova es mostrà ferm en la seva decisió d'optar per una estratègia pacifista i considerà que no podia entrar en guerra pels croats i els bosnis sinó que havia de ser fidel a l'estratègia que havia definit la LDK i que creia que comptava amb el suport internacional.

La ruptura dels contactes entre els executius croats i kosovar per a l'obertura d'un front sud contra Sèrbia propicià que els oficials i soldats albanesos que s'havien integrat a l'exèrcit croat concentrassin els seus esforços en el combat que lliuraven sota bandera croata, i l'executiu kosovar desenvolupés la seva estratègia de desobediència pacífica, que malgrat tot contemplava el manteniment del ministeri kosovar de Defensa que únicament organitzava alguns entrenaments militars limitats a Albània, que havia canviat de govern i que era dirigida per Sali Berisha i el seu Partit Democràtic, fermes aliats de la LDK.

El fracàs de la connexió croata propicià també que el LPRK i els sectors que, a diferència de la LDK, sí que eren partidaris de la lluita armada decidissin organitzar-se pel seu compte en una tasca que esdevindria l'embrió de la futura guerrilla independentista kosovar on amb el pas dels anys vindrien a afegir-se part dels combatents albanesos que havien integrat l'exèrcit croat amb l'èxitós general Agim Çeku, que era considerat un heroi pels croats per la seva participació a l'Operació Tempesta que expulsà els serbis de la Krajina el 1995, al capdavant.

²⁶⁰ JUDAH, Tim. *Kosovo. War and revenge*. Pàg. 114.

Del LPRK al LPK

El desenvolupament de petits grups armats, vinculats a l'entorn militant del LPRK, cristal·litzà durant els primers anys 90. Al grup de la Drenica d'Adem Jashari i al de Llap de Zahir Pajaziti, s'hi afegia un tercer grup, també a la Drenica, organitzat al voltant de la figura del jove Hashim Thaçi, també militant del LPRK. Malgrat l'escassa incidència inicial d'aquests grups, el seu simbolisme pel moviment clandestí era molt elevat, ja que representava la posada en pràctica del discurs de la resistència armada que aquest sector polític feia temps que pregonava.

La situació de Kosova, amb una repressió cada com més intensa, abocà el LPRK a fer una decidida aposta pel combat armat que cristal·litzaria durant l'any 1993, en el qual l'organització visqué un intens procés de debat intern que acabaria desembocant en una decidida aposta per l'organització d'una guerrilla independentista.

L'abril de 1993, la localitat de Kerçova, a Macedònia, acollia, en la clandestinitat, una trobada del LPRK que tenia com a missió organitzar la IV Assemblea General de l'organització. Entre els participants hi havia el jove Hashim Thaçi, que, al marge de la seva activitat al si de l'organització independent d'estudiants de la Universitat de Pristina, havia impulsat la creació d'una estructura armada a la Drenica. A la reunió de Kerçova, el LPRK decidí recolzar de forma manifesta "les accions armades contra els ocupants";²⁶¹ el que a la pràctica representava un suport obert a les accions que fins aleshores havien desenvolupat, sobretot, els grups de la Drenica i Llap. El LPRK acordà una "estratègia d'acció popular per a l'alliberament de Kosova" que feu pública durant la celebració de l'1 de maig de 1993 i que contemplava la necessitat de construir un Front Nacional d'Alliberament i d'utilitzar totes les formes de lluita possibles contra l'ocupant, inclosa, evidentment, la lluita armada. El document, que resumia l'estratègia del LPRK acordada a Kerçova, recollia les següents afirmacions:

"La nació albanesa es troba actualment en la fase més difícil de la seva història. No només es troba oprimida per una pesada ocupació, sinó que està separada dels altres estats balcànics, nascuts de la dissolució de l'ex-Iugoslàvia. La nova ocupació militar que la nació albanesa ha de suportar ha estat decidida pels organismes internacionals. Per desgràcia

²⁶¹ LPK. 1982-2002. 20 vjet veprimtari. Pàg. 6.

pel país, els partits polítics albanesos, enlloc d'assumir una posició justa i canviar la seva actuació política, han afavorit les solucions que més interessaven als estrangers. Són els mateixos partits que continuen en la línia del pacifisme, una forma de lluita el resultat de la qual és una ocupació encara més ferotge. Però el moviment popular no està satisfet amb aquesta situació que indubtablement s'anirà transformant fins a arribar a l'inevitable enfrontament armat amb l'enemic. La situació actual imposa deures concrets a la nostra organització. Per això, l'Assemblea consultiva del LPRK ha votat per unanimitat la següent resolució:

- 1) Preparar i desenvolupar accions per l'alliberament del nostre país ocupat, començant amb accions populars: manifestacions, vagues, protestes, accions concretes de desobediència civil difoses en tots els territoris albanesos. Aquestes accions han de ser organitzades utilitzant una fortíssima disciplina.
- 2) El LPRK, tant a Kosova com fora del país, està compromès en desenvolupar accions de lluita contra l'ocupant. El seus militants estan llestos per combatre fins a la mort per l'alliberament de Kosova. És, doncs, un deure de tots treballar pel reforçament del partit fins a la construcció del Front Nacional d'Alliberament.”²⁶²

La declaració del LPRK era una incitació al combat. Sense fer encara una crida explícita a la guerra, l'organització deixava clar el seu suport als grups armats sorgits del seu entorn i cridava al conjunt de la població a desenvolupar accions de desobediència de tot tipus.

El grup responsable d'organitzar la IV Assemblea General del LPRK convocà la mateixa els dies 28 i 29 de juliol de 1993. La trobada tingué lloc al barri de Kodër e Trimave, a Pristina, i, per tant, a l'interior de Kosova, a l'igual que l'assemblea precedent. Entre les resolucions que adoptaren els delegats presents a la trobada cal destacar, en primer lloc, el canvi de denominació de l'organització. El Moviment Popular de la República de Kosova (LPRK) es convertí en el Moviment Popular de Kosova (LPK, Lëvizja Popullore e Kosovës), un canvi que vingué motivat pel fet que la República de Kosova ja havia estat proclamada i es considerava, en conseqüència, innecessari mantenir la denominació de “República” al nom de l'organització.

²⁶² LPRK. *Reforçar l'acció popular per l'alliberament de Kosova*. Document difós pel LPRK en ocasió de l'1 de maig de 1993 a Kosova.

Al marge del canvi de denominació, el LPK discutí d'altres qüestions en la trobada de Pristina. Una d'elles, de caràcter ideològic; malgrat assumir l'herència marxista-leninista, el LPK posava l'accent en l'aspecte nacional de la seva lluita i considerava prioritària la lluita per l'alliberament nacional. El debat ideològic serà important ja que justificarà, en part, la deserció d'una part de l'organització que anirà a engreixar les files d'una nova organització clandestina albanesa: el Moviment Nacional per l'Alliberament de Kosova (LKÇK, Lëvizja Kombëtare për Çlirim e Kosovës). La qüestió més important que s'abordà, però, durant l'assemblea, fou la consideració explícita per part del LPK de la necessitat de desenvolupar la lluita armada per alliberar Kosova. A partir de juliol de 1993, el LPK centrà pràcticament tota la seva activitat en el desenvolupament de la lluita armada, arribant fins al punt de convertir bona part dels consells locals de l'organització en unitats militars que havien de sumar-se a l'iniciant guerrilla que naixia a partir dels grups armats organitzats durant els primers anys de la dècada dels 90.

El discurs bàsic del LPK era, doncs, la necessitat d'alliberar Kosova mitjançant el combat armat, un discurs que l'oposava de forma diametral a la LDK, que mantenia la necessitat de lluitar per mitjans pacífics tot atenent al suport internacional a la causa kosovar. El LPK es mostrava escèptic respecte els suports internacionals que la LDK afirmava que tenia la lluita pacífica de Kosova i considerava, com ho recull aquest document fet públic el setembre de 1993, que únicament mitjançant la lluita dels albanokosovars Kosova podria ser alliberada:

“La clau del nostre alliberament nacional no es troba en les conferències internacionals ni en les inacabables resolucions polítiques. Es troba a les nostres mans, en la nostra unitat, i en les nostres accions coratjoses contra l'enemic.”²⁶³

El LPK es presentaria, després del canvi de nom que l'organització havia sofert l'estiu de 1993, com una organització d'alliberament nacional amb l'objectiu de construir un estat independent a Kosova a partir de l'exercici del dret a l'autodeterminació. Per

²⁶³ PROVVISORATO, Sandro. *Uck: l'armata dell'ombra. L'esercito di liberazione del Kosovo. Una guerra tra mafia, politica e terrorismo*. Roma, Gamberetti, Editrice, 2000. Pàg. 76.

assolir aquest objectiu, el LPK legitimava totes les formes de lluita i incitava, de forma evident, a la resistència armada com recollia el seu programa polític:

“El Moviment Popular de Kosova (LPK) és una organització d’alliberament nacional de la nació albanesa sota ocupació de Sèrbia, Macedònia i Montenegro. Té com a objectius:

- 1) L’alliberament i la construcció de l’estat independent de Kosova en base al principi d’autodeterminació dels pobles.
- 2) La construcció d’una nova societat, lliure i democràtica, en harmonia amb la voluntat del poble.

Per assolir els objectius i les aspiracions nacionals, el LPK utilitzarà totes les formes de la guerra d’alliberament: democràtiques, pacífiques, polítiques i de resistència armada. El LPK utilitzarà totes les formes de lluita, legals i il·legals, segons les circumstàncies. El LPK és favorable a la lluita popular d’alliberament contra qualsevol expressió feixista, racista, anàrquica o terrorista i lluita també contra el pacifisme claudicant.”²⁶⁴

D’acord amb la seva decisió d’impulsar el combat armat per la llibertat de Kosova, el LPK impulsà, el mateix 1993, un fons econòmic destinat a finançar la lluita armada. Naixia així, a Suïssa, el fons Vendlindja Thërret (La pàtria et crida), que tenia com a objectiu recollir diners entre la diàspora albanesa per tal de subministrar recursos econòmics als grups armats que actuessin a l’interior de Kosova.

Aquest fons fou impulsat pel LPK davant la inoperància, al seu entendre, del Fondi Gjithëkombëtar que gestionava l’executiu de Bukoshi. El LPK ofería, amb la creació de Vendlindja Thërret, l’oportunitat a la diàspora de finançar també, al marge de la resistència civil, la lluita armada, una opció amb la qual un sector important de l’exili kosovar simpatitzava. El fons Vendlindja Thërret es convertiria, en pocs anys, en el principal suport econòmic de la guerrilla kosovar.

L’estratègia definida pel LPK al llarg de 1993 no deixava lloc a dubte sobre el seu recolzament a la lluita armada. L’organització s’havia estructurat de forma que la constitució d’una resistència armada passava a ser l’objectiu fonamental com ho

²⁶⁴ LPK. *Program*. Kosova, LPK, 1993.

demostrava la conversió de bona part dels seus consells locals en unitats militars o la creació d'un fons per finançar no les activitats de l'organització sinó la lluita armada.

Tot i això, les dissensions també existien al si del LPK i els grups armats de la Drenica i de Llap, inclòs el grup articulat al voltant de Hashim Thaçi, consideraven que el LPRK havia centrat excessius esforços a l'exterior quan el que calia, al seu entendre, era organitzar el combat interior, una línia que imposarien en la IV assemblea, malgrat que la direcció del LPK continuava actuant majoritàriament des de fora de Kosova.

De fet, el LPK no era l'única organització clandestina que pregonava la lluita armada. Al llarg de 1992 i 1993 se li afegiren d'altres estructures organitzatives que defensaven també la necessitat d'impulsar una resistència armada.

LKÇK, una nova organització clandestina

L'any 1992 nasqueren dues noves organitzacions clandestines kosovars que propugnaven l'ús de la lluita armada com a mitjà per alliberar Kosova. La primera fou el Front de Resistència (Fronti i Resistenza), una estructura molt petita que ideològicament no es definia per bé que la resta del moviment nacional albanès la considerava una organització de dreta per la simpatia política dels seus membres. El Front de Resistència tingué una activitat més aviat escassa i una nul·la repercussió pública.²⁶⁵ L'element més ressenyable d'aquest grup era que no compartia la ideologia enverista que havia impregnat el gruix d'organitzacions albanokosovars partidàries d'utilitzar la lluita armada contra Sèrbia. Aquest front tingué una vida efímera i restà un grup pràcticament desconegut fins i tot entre els cercles militants albanesos.

També el 1992 naixia l' Organització Revolucionària Albanesa (ORSH, Organizata Revolucionare Shqiptare), una petita estructura organitzativa que pregonava també la necessitat de combatre mitjançant les armes per alliberar Kosova i que es reclamava del marxisme-leninisme més ortodox. L'ORSH, malgrat ser un grup de militància també escassa, perdurarà en el temps fins arribar als nostres dies convertit en el Front per a la Unitat Nacional Albanesa (FBKSH, Fronti për Bashkim Kombëtar Shqiptar). Els eixos bàsics que definien l'estratègia política de l'ORSH eren la defensa de la unificació

²⁶⁵ Entrevista a Avni Klinaku, fundador del LKÇK. Pristina, juliol de 2007.

nacional de totes les terres albaneses, la defensa de posicions comunistes ortodoxes fidels al llegat d'Enver Hoxha, i la necessitat d'assolir la unificació nacional albanesa mitjançant la lluita armada contra la policia sèrbia i l'exèrcit iugoslau.

Si bé l'ORSH assolí un xic més de notorietat que el Front de Resistència no passà de ser una organització amb escassa implantació i amb una militància quantitativament molt feble. Malgrat tot, la puresa extrema del seu discurs, tant des del punt de vista social com nacional, ha fet que hagi mantingut l'estructura fins als nostres dies reclutant alguns dels segments més polititzats del jovent albanokosovar que defensen la unificació amb Albània i senten nostàlgia del llegat d'Enver Hoxha, representant del marxisme-leninisme ortodox que aquest grup sempre ha defensat.

Tot i així, la única organització que farà un xic d'ombra al LPK alhora d'assumir la representativitat del moviment nacional clandestí a Kosova serà el Moviment Nacional d'Alliberament de Kosova (LKÇK, Lëvizja Kombëtare për Çlirimin e Kosovës), nascut el 1993 en part com a resultat d'una escissió al si del LPK.

Els debats que desencadenaren la creació del LKÇK ja s'havien iniciat entre alguns militants del LPK durant l'any 1992, però el naixement de la nova organització no es concretaria fins el març de 1993.²⁶⁶ La creació del LKÇK fou impulsada essencialment per Bahri Fazliu i Agron Rrahmani, dos militants que moriren en combat el 1998, a més d'Avni Klinaku i Sabit Gashi. Tot i que acostuma a presentar-se el LKÇK com una escissió del LPK, el cert és que els seus impulsors tendeixen a afirmar que per bé que un gruix considerable dels militants del nou moviment procedien del LPK, el LKÇK nasqué com una organització independent que no havia estat formalment escindida de cap altra. Avni Klinaku explica que a un nucli considerable de militants provinent del LPK s'hi afegiren d'altres militants independents que configuraren una organització diferent des del seu origen al LPK.

Les diferències entre el LPK i el LKÇK eren, però, més aviat escasses a ulls de l'observador poc implicat en la militància clandestina de Kosova. Alguns analistes han apuntat a les diferències personals com una de les causes que justificaren la creació

²⁶⁶ Entrevista a Avni Klinaku, fundador del LKÇK. Pristina, juliol de 2007.

d'una nova organització, per sobre de les diferències polítiques.²⁶⁷ Malgrat tot és cert que existiren discrepàncies entre la direcció del LPK i els militants procedents d'aquesta organització que optaren per constituir el nou LKÇK. Aquestes diferències se centraven essencialment en dos aspectes: el primer, de caràcter ideològic, feia referència a les idees comunistes. Els membres del LKÇK consideraren que el LPK havia abandonat en certa forma el seu caràcter comunista ortodox, i el nou moviment es distingí inicialment per la seva fidelitat ideològica a les idees d'Enver Hoxha. L'enverisme, és a dir un comunisme ortodox de marcat caràcter nacionalista, fou la ideologia de la qual feu bandera des de la seva fundació el LKÇK. Amb el pas del temps, però, el LKÇK definí una estratègia essencialment nacionalista i considerà com a objectiu principal de la seva organització l'alliberament nacional de Kosova mitjançant la lluita armada, deixant en un segon terme els objectius de caràcter social.

El segon aspecte de les diferències existents entre el LKÇK i el LPK era de caràcter estratègic i feia referència a la conveniència, o no, de desencadenar de forma immediata una estratègia de lluita armada per alliberar Kosova. Mentre el LPK s'havia mostrat partidari de reforçar els petits grups que ja havien iniciat la lluita armada, el LKÇK considerà prematura aquesta activitat i es mostrava contrari a que petits grups s'enfrontessin a la maquinària repressiva sèrbia ja que defensava la necessitat d'un alçament popular en armes que desencadenés una guerra d'alliberament nacional.²⁶⁸

A aquestes dues discrepàncies existents entre els dos moviments, Avni Klinaku hi afegeix la crítica que els militants del LKÇK realitzaven al LPK, considerant-lo una estructura organitzativa dirigida des de Suïssa. Klinaku i els seus companys es mostraren crítics amb la direcció exterior del LPK tot apuntant que "la guerra no es pot fer ni dirigir des de Suïssa, sinó que s'ha de fer des de Kosova".²⁶⁹ A diferència del LPK, doncs, el LKÇK concentrarà les seves activitats a l'interior de Kosova sense tenir, pràcticament, influència entra la diàspora que continuarà fidel a les consignes del LPK.

²⁶⁷ JUDAH, Tim. *Kosovo. War and revenge*. Pàg. 116.

²⁶⁸ Les diferències existents entre el LPK i el LKÇK són apuntades per Pleurat Sejdiu en unes afirmacions recollides a JUDAH, Tim. *Kosovo. War and revenge*. Pàg. 115.

²⁶⁹ Entrevista a Avni Klinaku, fundador del LKÇK. Pristina, juliol de 2007.

Des del seu naixement, el LKÇK proclamarà la necessitat d'una guerra per alliberar Kosova. La defensa d'aquesta posició li farà mantenir una crítica frontal a l'estratègia de desobediència civil pacífica pregonada per Ibrahim Rugova i la LDK. El LKÇK s'oposarà radicalment al pacifisme de la LDK i des del seu naixement pregonarà entre la població de Kosova la necessitat de preparar-se per a una guerra d'alliberament nacional.

Al marge de ser crític amb la LDK, el LKÇK també criticarà, com a conseqüència de la seva visió de com havia de ser aquesta guerra, la postura del LPK, partidari d'iniciar de forma immediata la lluita armada, per minoritària que fos, contra l'aparell repressiu serbi. Com afirma el militant del LKÇK, Driton Avdiu, "la nostra organització estava implicada en preparar el terreny per recollir el consens de la població de Kosova [per a la guerra], en definitiva, no creïem que hagués arribat encara el moment de passar a la lluita armada, ja que encara no existia el consens per dur endavant una actuació amb possibilitats d'èxit".²⁷⁰

A diferència de la crítica que realitzava a la LDK, els retrets del LKÇK al LPK no eren de fons, sinó de forma. El LKÇK considerava legítima la lluita armada, però la creia abocada al fracàs tal i com la plantejava el LPK. La nova organització no pensava que petits grups escassament armats i amb uns recursos humans limitats poguessin plantar cara a la policia sèrbia i a l'exèrcit iugoslau. És per aquesta raó que els membres del LKÇK es mantingueren distanciats dels grups de militants albanesos que començaven a practicar la lluita armada. Malgrat tenir una presència important a l'interior de Kosova, que fins i tot potser era superior a la del LPK, els membres del LKÇK no s'implicaren en l'estratègia de la lluita armada que, de forma cada cop més intensa, especialment des de 1993, començava a germinar a Kosova.

Entre les activitats principals del nou moviment, hi hagué la publicació de la revista *Çlirimi* (Alliberament), que reflectia els punts de vista del LKÇK i que començà la seva trajectòria el juliol de 1993. A diferència de *Zëri i Kosovës*, el portaveu del LPK, que era publicat a Suïssa i distribuït posteriorment de forma clandestina a l'interior de Kosova;

²⁷⁰ SPERANZA, Andrea. "LKÇK: libertà o morte", entrevista d'Andrea Speranza a Driton Avdiu i Osman Shahini, el novembre de 2000, publicada a *Balkan*, revista digital del Centro di Iniziativa Politica sui Balcani.

Çlirimi era impresa a Pristina, és a dir que tot el seu procés d'edició i de distribució es realitzava a l'interior del país. Aquesta circumstància convertí la publicació en un objectiu de la policia sèrbia. De fet, la policia aconseguí confiscar el primer número de la revista i apropiar-se de 600 exemplars de la mateixa,²⁷¹ una circumstància que obligà els seus editors a accentuar les mesures de seguretat clandestines per tal de poder garantir la continuïtat de la publicació.

La revista *Çlirimi*, que en l'actualitat encara es publica, serví per popularitzar entre la població albanesa de Kosova el lema principal del LKÇK: "Liri a vdekje" (Llibertat o mort), un eslògan que sintetitzava la proposta política del nou moviment que consistia essencialment en defensar la necessitat de preparar-se per una guerra d'alliberament nacional contra Sèrbia. L'eslògan era manllevat de la retòrica d'Enver Hoxha, que l'havia utilitzat durant el combat partisà i que l'havia convertit també en un dels identificadors de la seva Albània comunista, i anava acompanyat del dibuix de dues mans empunyant un fusell i d'una bandera albanesa.

No en va, la identificació del LKÇK amb l'Albània d'Hoxha, per bé que aquesta ja no existia, era d'allò més evident. El LKÇK, a l'igual que bona part de les organitzacions clandestines albanokosovars, no es plantejava l'alliberament de Kosova per construir un estat independent sinó que defensava la unificació del territori kosovar amb Albània. El LKÇK contemplava, en el seu programa, com a objectiu fonamental "l'alliberament del poble albanès i la seva unificació en un únic estat".²⁷²

A diferència de d'altres petites organitzacions clandestines com l'ORSH, el LKÇK mantingué una intensa activitat propagandística que li valgué ser coneguda entre amplis sectors socials kosovars. A aquest coneixement del LKÇK existent a l'interior de Kosova, hi contribuí notablement la difusió de la revista *Çlirimi* així com també el fet que aquest moviment centrés tota la seva activitat a l'interior del país, sense actuar des de la diàspora com feia el LPK. Aquesta situació provocà que un cop es desencadenessin les primeres accions armades a l'interior de Kosova, hom tendís a identificar-les amb el LKÇK, considerat un grup més actiu, i per tant més capaç

²⁷¹ Afirmacions de Driton Avdiu, redactor de la revista *Çlirimi*, a SPERANZA, Andrea. "LKÇK: llibertat o mort".

²⁷² LKÇK. *Programi dhe statui i Lëvizjes Kombëtare për Çlirimin e Kosovës*. Pristina, LKÇK, 1999. Pàg. 6.

d'organitzar aquest tipus d'accions, a l'interior. El LKÇK, però, es distancià d'aquestes accions de la primera lluita armada, un fet que li valgué perdre la situació de preeminència a l'interior de Kosova que tenia entre el moviment clandestí ja que els seus simpatitzants tendiren a recolzar aquests nous grups armats que havien decidit passar a l'acció i posar en pràctica una estratègia de lluita armada.

El naixement de l'Exèrcit d'Alliberament de Kosova

Foren precisament aquests primers grups que iniciaren la pràctica de la lluita armada els que confluïren en un procés d'unificació organitzativa que donà peu al naixement de l'Exèrcit d'Alliberament de Kosova, conegut per les seves sigles en albanès: UÇK, Ushtria Çlirimtare e Kosovës. Els grups que a principis dels anys 90 havien optat per la resistència armada eren fonamentalment tres: el grup articulat al voltant d'Adem Jashari, que actuava essencialment a la regió de la Drenica; el grup organitzat per Zahir Pajaziti, que operava a la regió de Llap; i finalment un grup més jove, amb Hashim Thaçi al capdavant, que realitzava també les seves accions a la rebel Drenica.

L'activitat d'aquests grups s'havia limitat a accions al seu territori, sovint aventuristes i voluntarioses, i un fet que els caracteritzava a tots tres era la seva manca de coordinació.

Es considera que l'any 1992, per bé que encara en el marc de les actuacions del grup de la Drenica liderat per Adem Jashari, i per tant sense haver-se constituït encara formalment l'UÇK, tingueren lloc les primeres accions armades del que posteriorment es convertiria en l'Exèrcit d'Alliberament de Kosova. Amb el pas del temps l'UÇK assumiria la responsabilitat presa pel grup de Jashari que decidí atacar la policia sèrbia amb una primera acció ofensiva, el setembre de 1992, contra una unitat policial a l'estació d'autobusos de la localitat de Drenas,²⁷³ una municipalitat de prop de 70.000 al cor del Kosova rebel que aleshores duia el nom de Glogovac.

L'atac de setembre de 1992 marcà l'inici d'una ofensiva dels grups clandestins contra la policia sèrbia i comportà l'aplicació d'una decisió política que posteriorment assumiria l'UÇK, la d'atacar les forces policials sèrbies, especialment en aquells

²⁷³ KRASNIQI, Jakup. *Kthesa e Madhe. Ushtria Çlirimtare e Kosovës*. Pristina, Buzuku, 2006. Pàg. 59.

territoris que, com Drenas, eren poblats pràcticament de forma homogènia per població albanesa.

Malgrat que la de l'estació d'autobusos de Drenas fou la primera acció del naixent Exèrcit d'Alliberament de Kosova, aleshores encara orfe d'un nom que el designés, habitualment es considera la següent acció com l'atemptat iniciàtic de la nova guerrilla kosovar. Adem Jashari i els seus companys d'armes havien donat el primer pas després de prendre la decisió política d'atacar militarment la policia sèrbia i l'exèrcit iugoslau presents a Kosova. Aquesta decisió implicava el naixement d'una estructura militar organitzada per la qual cosa Adem Jashari realitzà nombrosos viatges a Albània, al llarg de 1992, per entrevistar-se amb els principals responsables de la clandestina República de Kosova i sol·licitar-los el recolzament a la seva empresa militar. La resposta dels dirigents kosovars, entre ells les veus més autoritzades al si de la LDK i del govern clandestí, com són Ibrahim Rugova, Fehmi Agani o Bujar Bukoshi, als plantejaments de Jashari fou evasiva. Malgrat les bones paraules que li adreçaren, quedava clar que l'aposta dels dirigents de la LDK passava per l'estratègia de la desobediència pacífica, un fet que xocava de ple amb la voluntat d'Adem Jashari d'articular l'estratègia d'alliberament nacional en base a la resistència armada.

Conscient que no obtindria cap suport del govern clandestí kosovar (de fet, no només no obtingué el seu suport sinó que aquests mateixos dirigents atribuïren la responsabilitat de les accions armades que endegà Jashari als serveis secrets serbis), Adem Jashari retornà a Kosova amb els seus companys d'armes i fou des de l'interior del país des d'on decidí organitzar una estructura militar on confluïssin els diferents grups armats existents.

El 5 d'abril de 1993, a Prekaz, al domicili familiar dels Jashari, al cor de la Drenica, tingué lloc la que pot considerar-se com la reunió fundacional de l'Exèrcit d'Alliberament de Kosova. En aquella cita s'hi aplegaren diferents membres dels grups armats existents aleshores en territori kosovar així com també militants polítics, principalment del LPK, partidaris de la lluita armada. El principal acord de la reunió fou la creació d'una estructura militar unificada que adoptà provisionalment el nom de Ushtri e Kosovës (Exèrcit de Kosova). Els assistents acordaren que les seves actuacions militars es realitzarien sota el nom d'Exèrcit de Kosova, per bé que aquesta

denominació acabaria essent modificada el 1994 per adoptar, finalment, la d'Exèrcit d'Alliberament de Kosova, UÇK.²⁷⁴

A més, la reunió de Prekaz acordà també nomenar a Adem Jashari com a Comandant General de l'Exèrcit de Kosova. Jashari es convertia així en el primer comandant de la guerrilla kosovar i es visualitzava que el procés d'unificació dels petits grups armats existents a Kosova s'havia realitzat a partir de la seva persona, un militant del LPK que gaudia, però, d'un gran prestigi donada la trajectòria militant de la seva família i la seva capacitat de sacrifici.

La reunió d'abril de 1993 a la regió de la Drenica representava la primera reunió formal d'una nova guerrilla, l'Exèrcit de Kosova, que esdevindria poc temps després l'Exèrcit d'Alliberament de Kosova.

El segon atac del grup d'Adem Jashari contra la policia sèrbia, i el primer que es realitzà després de la reunió de Prekaz on es constituí l'Exèrcit de Kosova, tingué lloc el maig de 1993, concretament la nit del 23 al 24 de maig, també a la localitat de Drenas/Glogovac, i comptà amb la participació de Hashim Thaçi. Aquesta acció armada es considera el baptisme de foc de la futura UÇK, ja que l'organització clandestina preparà una emboscada contra una patrulla de policia sèrbia al creuament ferroviari de Drenas i al pas de la mateixa obrí foc. L'emboscada fou mortal per la patrulla policial, per bé que les diferents fonts que narren l'atemptat no encerten a posar-se d'acord sobre l'abast exacte de les baixes policials. Avni Klinaku, aleshores membre del LKÇK, afirma que foren 5 els policies morts en l'emboscada de Drenas,²⁷⁵ mentre que Tim Judah parla, a la seva obra *Kosovo War and Revenge*, de dos policies morts,²⁷⁶ la mateixa xifra que s'esmentà en el procés judicial que tingué lloc el 1997, contra Adem Jashari i el grup responsable de l'acció.

Malgrat que aquesta és la xifra més creïble, és difícil establir de forma exacta el número de policies morts en l'atemptat de Drenas ja que el règim serbi no feu públic, en el mateix moment de la seva realització, el nombre de baixes policials derivades de l'acció. El fet que l'atemptat es mantingués, inicialment, pràcticament en secret

²⁷⁴ KRASNIQI, Jakup. *Kthesa e Madhe. Ushtria Çlirimtare e Kosovës*. Pàg. 60-61.

²⁷⁵ Entrevista a Avni Klinaku, fundador del LKÇK. Pristina, juliol de 2007.

²⁷⁶ JUDAH, Tim. *Kosovo. War and Revenge*. Pàg. 129.

disparà la *vox populi* kosovar, que arribà a justificar el silenci serbi respecte a l'atemptat en el fet que la unitat policial que havia estat atacada, era una unitat d'elit formada per policies orfes, un fet que a l'entendre dels narradors justificava que se n'hagués amagat la seva mort. De fet, les versions que circulen entre militants independentistes kosovars arriben a xifrar en onze els policies morts a Drenas, una dada, però, poc creïble.²⁷⁷

El cert és que l'acció d'Adem Jashari i els seus companys contra la unitat policial de Drenas representà el primer gran cop del futur Exèrcit d'Alliberament de Kosova, al temps que era també la primera ocasió en la qual s'utilitzava el nom d'Exèrcit de Kosova, establert a la trobada de Prekaz. Després de l'acció, l'Exèrcit de Kosova envià un fax des de Macedònia a l'agència de notícies oficial de Iugoslàvia, Tanjug, reivindicant l'atemptat.²⁷⁸ Era el primer cop que es revelava l'existència d'una organització militar kosovar, per bé que el control que exercia el règim serbi sobre la seva premsa evità que aquest nom sortís a la llum pública.

Si bé l'acord de Prekaz havia comportat la creació de l'Exèrcit de Kosova, el nom adoptat l'abril de 1993 es modificaria, com exposarem, el novembre de 1994 en una reunió celebrada a Suïssa on l'organització militar adoptà la denominació d'Exèrcit d'Alliberament de Kosova, és a dir, l'acrònim albanès d'UÇK, un acrònim que no es popularitzaria, però, fins uns anys després, en intensificar-se les accions de la guerrilla.

El naixement de l'Exèrcit de Kosova, a qui denominarem amb el nom d'UÇK que adoptarà posteriorment,²⁷⁹ serví per fer confluïr diferents grups de militants clandestins partidaris de la lluita armada en una única estructura organitzativa. Així, doncs, l'Exèrcit d'Alliberament de Kosova aplegava militants procedents del LPK i de l'enverisme clàssic dels anys 1970 i 1980; una nova generació de joves militants encapçalada per Hashim Thaçi però que incloïa també noms com els germans Fehmi i Ramiz Lladrovci, Sabri Kiçmari o Pleurat Sejdiu, molts dels quals també estaven

²⁷⁷ Entrevista a Avdi Podvorica, militant de l'UÇK. Pristina, juliol de 2007.

²⁷⁸ Entrevista a Avni Klinaku, fundador del LKÇK. Pristina, juliol de 2007.

²⁷⁹ Malgrat que entre abril de 1993 i novembre de 1994, el grup militar respon formalment al nom d'Exèrcit de Kosova adoptat a la reunió de Prekaz, utilitzarem la denominació d'Exèrcit d'Alliberament de Kosova (UÇK) per referir-nos-hi ja que és precisament aquesta denominació la que prevaldrà al llarg de la història de l'organització.

vinculats al LPK; i finalment, militants com Adem Jashari, Zahir Pajaziti o Saban Shala, que ja havien posat en pràctica la lluita armada des de principis dels anys 1990 i que constituïen, doncs, l'estructura militar principal de la nova organització.

Malgrat els diferents orígens dels integrants inicials de l'UÇK podem situar-los a tots ells al voltant del LPK, el Moviment Popular de Kosova, i molt especialment del seu discurs ideològic partidari de la llibertat de Kosova i de la seva unificació amb Albània, un objectiu que pretenien assolir mitjançant la pràctica de la lluita armada.

El primer gran atemptat de l'UÇK revelava que l'organització pretenia, inicialment, desenvolupar una pràctica militar pròpia d'una organització clandestina com, per exemple, l'Exèrcit Republicà Irlandès (IRA). L'UÇK, doncs, divergia en la seva pràctica dels plantejaments teòrics del LKÇK que defensaven una guerra d'insurgència popular i que rebutjaven l'acció clandestina clàssica de les organitzacions armades d'alliberament nacional en les quals s'inspirava l'UÇK.

Certament, l'opció d'una organització clandestina que actués puntualment era l'única per la qual podia optar l'UÇK ja que tenia un substrat militant quantitativament molt feble que impossibilitava qualsevol altra ambició. La manca de mitjans era l'argument que eximia el LKÇK per defensar la conveniència de no exercir la lluita armada en aquell moment i de preparar la població per a una guerra d'insurgència. Els membres de l'UÇK, però, eren partidaris de l'acció immediata per la qual cosa optaren per una estratègia clandestina que colpegés puntualment l'enemic.

Tot i que desconeixem amb exactitud els membres que l'Exèrcit d'Alliberament de Kosova podia tenir en el moment de la seva creació, és de suposar que era una xifra força reduïda. Diverses fonts xifren en prop de 150 els membres actius de l'UÇK fins el 1997,²⁸⁰ una dada que ens permet deduir que en el moment de la seva creació l'Exèrcit d'Alliberament de Kosova no aplegava més d'una cinquantena de militants.

L'atemptat de Drenas no podia quedar sense resposta per part de les autoritats iugoslaves que desencadenaren una intensa operació repressiva que comportà centenars de detencions a les files de les principals organitzacions independentistes: el LPK, el LKÇK i, fins i tot, la LDK, sobretot entre els seus responsables de defensa.

²⁸⁰ Entrevista a Abedin Selimi i Afrim Hoti, militants de l'UÇK. Pristina, agost de 2002.

Aquest fet marcaria de forma força clara quina seria la tònica inicial de l'actuació de l'UÇK, caracteritzada per l'espiral d'acció-repressió-acció que havia definit prèviament diferents grups clandestins de característiques similars a les seves. Amb la seva acció armada contra la policia, la UÇK desencadenava una repressió que anava molt més enllà de les seves escasses files i que colpejava tota una sèrie de sectors independentistes que, en ser víctimes de la repressió passaven automàticament a recolzar l'activitat de l'UÇK, que realitzava de nou accions que responien a la repressió sèrbia. Aquest esquema d'actuació guià els primers temps d'activitat de l'UÇK per bé que, com veurem, durant els seus primers anys de vida la seva activitat serà més aviat escassa degut a la intensa repressió i al suport generalitzat de la majoria de la població de Kosova a l'estratègia no violenta impulsada per Ibrahim Rugova i la seva LDK.

La responsabilitat penal de l'atemptat de Drenas acabaria essent atribuïda, el juliol de 1997, a Adem Jashari i el seu grup. En un procés judicial en contumàcia, Adem Jashari fou condemnat per les autoritats sèrbies a 20 anys de presó en ser considerat responsable de l'atac contra la policia sèrbia a Drenas el 1993, una acusació a la qual s'afegia la responsabilitat d'un altre atemptat contra les forces policials que havia tingut lloc el 1996. També Hashim Thaçi seria condemnat en rebel·lia per la seva participació en l'atac de maig de 1993.

A partir de finals de 1993, l'UÇK començà a estructurar-se organitzativament constituint, durant el mes de desembre, un comandament general de l'organització participat per Azem Syla, Sokol Bashota, Xheladin Gashi, Ali Ahmeti, Xhavid Haliti, Kadri Veseli, Lach Ibrahim i Hashim Thaçi; un comandament que agrupava militants de les diferents procedències que integraven una UÇK que continuava tenint en la Drenica, i en el grup d'Adem Jashari, que n'era el Comandant General, el seu principal actiu.

El naixement de l'Exèrcit d'Alliberament de Kosova modificaria de forma notable la pràctica de les organitzacions clandestines kosovars, molt especialment del LPK, l'organització que històricament havia representat l'ambició alliberadora sense renunciar a la pràctica de la lluita armada.

El LKÇK, per la seva banda, es mostrà força crític amb l'activitat de l'UÇK, que considerava aventurista i inadequada. La LDK, com era d'esperar, titllà les accions de l'UÇK de "terroristes" i atribuï l'existència d'aquest grup a una possible mà negra dels

serveis secrets serbis per desacreditar l'estratègia no violenta, majoritària a Kosova. Per bé que els representants de la LDK sabien perfectament qui hi havia darrera de la UÇK, donat que Jashari i els seus companys s'havien entrevistat en repetides ocasions amb dirigents d'aquest partit al llarg de 1992 per presentar-los la seva estratègia armada, aquests mantingueren inicialment un discurs que cercava crear dubtes sobre l'origen de la guerrilla amb l'objectiu de restar-li potencials suports i de seguir mantenint la imatge del poble de Kosova com un poble no violent i que en cap cas acceptaria una estratègia independentista que passés per la lluita armada.

El LPK, per contra, com a organització de la qual procedien bona part dels membres de l'Exèrcit d'Alliberament de Kosova, es mostrà de seguida partidari de recolzar plenament l'activitat armada de la nova guerrilla.

Les estretes relacions entre membres del LPK i l'UÇK conduiran en moltes ocasions a presentar el LPK com el braç polític de l'UÇK, una afirmació que no és fidel a la realitat ja que si bé inicialment la relació entre ambdues organitzacions fou molt estreta, a mesura que l'UÇK s'anà desenvolupant, la guerrilla kosovar es convertí en un actor polític de primer ordre superant àmpliament la incidència política que fins aleshores havia tingut el LPK. El que es mantindrà és el suport explícit que el LPK oferirà a l'Exèrcit d'Alliberament de Kosova. De fet, la relació que podem establir entre ambdues organitzacions passa pel ple suport que des del naixement de la guerrilla el LPK ha brindat a l'UÇK.

En el moment de l'aparició de l'Exèrcit d'Alliberament de Kosova, una aparició que havia estat impulsada per significats membres del LPK, el Moviment Popular de Kosova fixarà tres objectius d'actuació respecte al nou exèrcit d'alliberament: recolzament polític, moral i financer.

En primer lloc, el LPK tindrà l'objectiu de justificar i defensar políticament a l'UÇK. Cal tenir present que el desenvolupament d'una estratègia de lluita armada comptava amb l'oposició de l'hegemònica LDK. En aquest context, un dels objectius fonamentals del LPK fou defensar, legitimar i justificar la lluita armada tot oferint ple suport polític a l'UÇK.

El segon objectiu del LPK contemplarà la necessitat de recolzar moralment l'activitat de l'UÇK, un suport que passarà essencialment pel suport a les famílies dels combatents i, especialment, als membres de la guerrilla.

El tercer objectiu serà el recolzament financer. Des del naixement de l'UÇK bona part de l'activitat exterior del LPK se centrarà en la recerca de fons econòmics per sufragar la lluita armada. En aquest sentit, el LPK dinamitzarà el fons Vendlindja Thërret, que tindrà com a objectiu bàsic finançar les activitats de l'Exèrcit d'Alliberament de Kosova.²⁸¹

Des del naixement de l'UÇK, el LPK dirigirà les seves activitats al recolzament de l'activitat armada de la guerrilla, convertint-se en el principal òrgan de propaganda d'un encara incipient exèrcit d'alliberament. Les crides explícites a la col·laboració, a tots els nivells, amb l'UÇK esdevindran una constant a *Zëri i Kosovës*, l'òrgan portaveu del LPK. Valgui aquest exemple:

“El LPK crida als seus membres, als seus simpatitzants, i a tots els albanesos, estiguin on estiguin, a reforçar la confiança en les seves forces, a esdevenir més forts en el combat per l'alliberament, a ajudar materialment i moralment els combatents per la llibertat.”²⁸²

Paradoxalment, però, i malgrat que la força política que recolzarà obertament l'UÇK serà el LPK, en territori kosovar determinats sectors propers a les organitzacions clandestines creuran que el nou exèrcit d'alliberament és obra dels militants del LKÇK, un moviment que tot i haver nascut el mateix 1993, havia mantingut una intensa activitat clandestina a l'interior de Kosova que, juntament amb el seu discurs legitimador del combat armat, feia creure a bona part dels sectors resistents kosovars que darrera l'UÇK hi havia el LKÇK. Certament, el LKÇK havia mantingut posicions crítiques respecte el LPK, i l'havia acusat d'actuar fonamentalment des de l'exili suís i de no conduir el combat des de l'interior de Kosova.

²⁸¹ DENAUD, Patrick; PRAS, Valérie. *Kosovo. Naissance d'une lutte armée UÇK. Entretiens avec Bardhyl Mahmuti représentant politique de l'Armée de Libération du Kosovo*. Paris, L'Harmattan, 1999. Pàg. 75-78.

²⁸² LPK, *Zëri e Kosovës*, maig de 1995.

Aquests dubtes es dissiparen ben aviat ja que el LKÇK no només es desmarcà de l'actuació de l'UÇK sinó que la jutjà inconvenient, pregonant la necessitat d'acumular forces per poder realitzar un alçament popular que derivés en una guerra d'alliberament, una estratègia completament diferent de la que aplicava l'UÇK, que s'havia erigit en avantguarda de combat i una petita organització armada que pretenia començar a colpejar un enemic militarment molt desigual.

Els lligams entre el LPK i la UÇK, però, no estigueren exempts de polèmica. Si bé els membres fundadors de l'UÇK procedien, majoritàriament, del mateix LPK, hi ha qui atribueix a aquests militants una posició crítica amb la direcció del moviment situada a Suïssa. Avni Klinaku, aleshores dirigent del LKÇK, afirma que Hashim Thaçi i Kadri Veseli, fundadors de l'UÇK i alhora membres del LPK a la Drenica, actuaren de forma autònoma en la creació de l'exèrcit d'alliberament i que no fou fins a la concreció del naixement de l'exèrcit que la direcció del LPK hi oferí el seu suport.²⁸³

Malgrat les afirmacions de Klinaku, el cert és que el LPK havia manifestat el seu suport als grups armats que acabarien fusionant-se al si del l'UÇK pràcticament des del seu naixement, però també ho és que entre el LPK i l'UÇK s'establiria una diferència molt clara: mentre el moviment polític actuava essencialment des de l'exili suís, l'organització armada plantejava la necessitat d'actuar militarment a l'interior de Kosova i únicament considerava membres del seu exèrcit aquells militants que es trobaven en territori kosovar.

Al marge de les diferències al si del moviment clandestí, els fets succeïts a Kosova durant el 1993 acabarien configurant les bases de la resistència armada que al llarg de la resta de la dècada tindria lloc a la regió. En primer lloc, els atemptats a Drenas/Glogovac certificaven el naixement de l'UÇK i l'adopció, per tant, d'una estratègia armada d'alliberament nacional amb una organització militar d'avantguarda que s'erigiria, amb el temps, en el principal actor polític del moviment clandestí kosovar. En segon, s'impulsava el fons Vendlindja Thërret, destinat a finançar aquesta estratègia armada, i es cultivava un discurs polític favorable a la lluita armada.

²⁸³ Entrevista a Avni Klinaku, fundador del LKÇK. Pristina, juliol de 2007.

Tot i que encara amb un suport social escàs i amb una base militant quantitativament poc significativa, s'assentaven les bases que posteriorment servirien per convertir l'Exèrcit d'Alliberament de Kosova en un actor polític i militar capaç de desafiar l'hegemonia militar sèrbia i l'hegemonia política de la LDK a Kosova.

Els primers temps de la lluita armada

En els seus primers anys d'activitat, especialment els compresos entre 1993 i 1995, l'UÇK tingué una activitat militar escassa degut en part a la manca d'efectius humans i a l'escàs armament de que disposava, a més de la seva feblesa política, que convertia l'opció armada en completament minoritària al si del moviment nacional albanès.

Tot i així, en els seus primers anys d'activitat l'UÇK definí el que seria la seva estratègia i els seus objectius militars inicials. Aquests objectius ja havien quedat de manifest amb les primeres accions armades realitzades pel grup d'Adem Jashari, que s'havien centrat en l'atac a la policia sèrbia. Posteriorment, l'Exèrcit d'Alliberament de Kosova reconeixeria que l'objectiu inicial de les seves accions armades havien estat la policia sèrbia i els civils que hi col·laboraven.²⁸⁴ L'esquema inicial d'actuació de l'UÇK responia a l'esquema clàssic de les organitzacions armades d'alliberament nacional d'arreu del planeta que han contemplat, de forma prioritària en les seves accions militars, l'atac contra les forces policials i militars enemigues i contra els seus col·laboradors.

Els primers anys d'activitat de l'UÇK estigueren caracteritzats per l'existència d'atemptats esporàdics especialment contra la policia sèrbia així com també contra civils, serbis i albanesos, que col·laboraven amb la força policial que l'Exèrcit d'Alliberament de Kosova considerava d'ocupació.

L'atemptat de Drenas contra una patrulla de la policia sèrbia, havia desencadenat una intensa repressió contra el moviment nacional albanès que havia afectat el LPK, el LKÇK i fins i tot sectors vinculats a la LDK. Centenars de militants albanesos foren detinguts, mentre molts d'altres fugien a l'exili o bé, els menys, passaven a la clandestinitat. Entre els exiliats hi havia noms destacats dins la futura estructura de l'UÇK com Hashim Thaçi, Kadri Veseli o Fehmi Lladrovci. Certament, durant els anys

²⁸⁴ UÇK. *Comunicat de l'Estat Major de l'UÇK*, número 44, del 2 de març de 1998.

posteriors a l'acció de Drenas la pressió policial sobre el moviment clandestí fou considerable i això dificultà la realització freqüent d'atemptats per part d'una UÇK encara mancada d'armes i d'efectius humans.

Si bé els atemptats com el de Drenas, el maig de 1993, foren escassos, és cert que la policia sèrbia recomptà 136 atacs armats contra la policia durant els 18 mesos posteriors a la proclamació de la República de Kosova, que havia tingut lloc el setembre de 1991.²⁸⁵ Malgrat tot, la majoria d'aquests enfrontaments tenien una altra naturalesa, més pròpia de la tensió existent a Kosova i de les armes que molts albanesos guardaven a les seves cases, diferent a la dels atacs de l'UÇK. De fet, els atemptats del grup armat entre 1994 i 1995 repetiren l'esquema de l'acció de Drenas i es produïren sobretot a les regions de la Drenica, Llap i Dukagjini, sense assolir però el nivell de l'atac inicial de la guerrilla kosovar.

Durant aquest període les víctimes provocades per l'activitat armada de l'UÇK foren més aviat escasses. Al marge dels policies víctimes dels atacs de l'organització armada, l'incipient UÇK hagué de contemplar com queia víctima del foc de la policia sèrbia Hasan Ramadani, integrant del grup de Llap,²⁸⁶ que moria el 9 d'agost de 1994 a Shajkovc,²⁸⁷ en el marc d'una operació policial a la recerca d'armes il·legals al seu domicili. Ramadani, antic presoner polític i també membre del LPK, es convertiria així en el primer integrant del grup armat que era assassinat per la policia sèrbia, per bé que el fet que l'UÇK encara no hagués adoptat aquesta denominació provocà que el primer combatent formal de l'UÇK caigut en combat fos Mehë Uka, mort el 1996.

Entre els avenços importants que realitzà l'UÇK els anys 1994 i 1995, cal destacar el naixement d'un grup armat a la regió de Dukagjini organitzat al voltant de Ramush Haradinaj que s'integrà a l'estructura de l'UÇK durant l'any 1994. Ramush Haradinaj també provenia del LPK i s'afegí a la guerrilla establint un grup molt important per l'organització ja que assumí la funció d'avitual·lar en armament. La proximitat de la regió de Dukagjini amb la frontera albanesa configurà a aquest grup una gran importància estratègica ja que assumí la funció de traslladar armament de territori

²⁸⁵ JANE'S DEFENCE NEWS. *Current Crisis in Kosovo: Jane's Information Group Limited*. 1999.

²⁸⁶ ZEJNULLAHU, Safet. *War for Kosova. Commander Remi speaks*. Pristina, Zeri, 2001. Pàg. 23.

²⁸⁷ LPK. *1982-2002. 20 vjet veprimtari*. Pàg. 6.

albanès a Kosova. A més, els contactes del grup de Haradinaj a Suïssa facilità l'arribada d'armament a l'interior de Kosova procedent d'aquest país.

El grup de Dukagjini començà a ser actiu des de l'arribada de Ramush Haradinaj a Kosova, el novembre de 1994. Al marge de petites accions d'agitació, el primer atemptat d'aquest grup tingué lloc l'agost de 1995 quan Luan Haradinaj, germà de Ramush, atacà amb una granada l'oficina de la policia sèrbia a Irzniq provocant la mort a 4 policies i ferides greus a 6 oficials més.²⁸⁸

L'UÇK feu un pas més en el camí cap a estructurar-se organitzativament el 17 de novembre de 1994. Fou precisament en aquesta reunió, celebrada a la localitat suïssa d'Aarau, on el que fins aleshores era conegut amb el nom d'Exèrcit de Kosova es convertí formalment en l'Exèrcit d'Alliberament de Kosova, l'UÇK. La reunió, que fou incentivada pel LPK, i que se celebrà a Suïssa precisament per aquest motiu, acordà assumir en nom de l'UÇK les diferents accions armades realitzades fins aleshores a Kosova pels diferents grups armats estructurats a l'Exèrcit de Kosova. L'UÇK feu públic, com a conseqüència de l'assemblea d'Aarau, el seu comunicat número 11, on s'esmentava per primer cop la denominació d'Exèrcit d'Alliberament de Kosova i on s'assumien les accions armades realitzades fins aleshores pels grups de l'interior del país. Tot i que la trobada tingué absències notables, entre elles les dels principals combatents com Adem Jashari o Zahir Pajaziti, en la mateixa hi participaren destacats dirigents de la guerrilla com Xhavit Haliti, Ali Ahmeti, Fazli Veliu, Emrush Xehmajli o Gafurr Elshani.²⁸⁹

L'UÇK anà creixent poc a poc en bona part a partir de les xarxes clandestines del LPK que entre 1993 i 1995 decidí convertir bona part dels seus consells locals en unitats militars de l'exèrcit d'alliberament.

Una de les principals mancances de l'UÇK, però, era la seva escassa coordinació, que unida a la manca d'armament i de recursos humans dificultaven enormement que l'organització armada pogués plantejar un combat obert contra les forces policials i militars sèrbies. En aquest sentit, en el de millorar la coordinació entre els diferents

²⁸⁸ HAMZAJ, Bardh. *A narrative about war and freedom. Dialog with the commander Ramush Haradinaj*. Pristina, Zeri, 2000. Pàg. 28.

²⁸⁹ LPK. *1982-2002. 20 vjet veprimtari*. Pàg. 6.

grups armats que conformaven l'UÇK, fou especialment important la tasca de Nait Hasani, presoner polític en repetides ocasions i un dels impulsors de la guerrilla, que al llarg de 1995 organitzà de forma més estructurada l'exèrcit d'alliberament enllaçant especialment els dos grups principals que la constituïen, el de la Drenica i el de Llap, al qual, però, s'havia afegit amb força el de Dukagjini.²⁹⁰ A partir d'aquest moment, com es demostrarà posteriorment, l'UÇK serà capaç d'endegar accions armades coordinades arreu del territori, deixant enrere una etapa on l'organització era, bàsicament, la suma de petits grups armats que actuaven autònomament i pràcticament sense coordinació.

Durant el 1995, una UÇK ja una mica més organitzada, realitzà diverses accions armades que apuntaren alguns dels seus objectius preferents. El mes d'abril, un escamot atacava la comissaria de policia d'Izniq; al maig eren destruïdes, a Junik, les cases de dos serbis instal·lats recentment a Kosova en el marc de la política colonialista impulsada per Belgrad, i posteriorment era assassinat Bexhet Muçiaku, albanès acusat d'espionatge en favor de Sèrbia. Aquestes accions definirien en bona part els objectius preferents de l'UÇK quan la guerrilla pogué estendre els seus atemptats: la policia sèrbia, els colons serbis, i els col·laboracionistes albanesos.

La UÇK, amb la seva estrenada coordinació establerta al llarg de 1995, reivindicava les seves accions a través d'un comunicat:

“Durant els darrers dos mesos el comandament central ha ordenat a les seves unitats realitzar accions militars que han estat desenvolupades segons els plans. Durant l'abril fou atacada una comissaria de policia a la localitat d'Izniq. A principi de maig dos cases recentment construïdes per colonialistes serbis i montenegrins van ser minades. Les explosions de Junik són un advertiment a aquells colons que han acceptat sacrificar-se per una política de neteja ètnica impulsada per Belgrad. La darrera setmana de maig, l'espia serbi Bexhet Muçiaku va ser executat. Fem una crida a la població civil sèrbia i montenegrina a reflexionar sobre el seu futur a Kosova i a no participar en les forces militars i policials que terroritzen els albanesos.”²⁹¹

²⁹⁰ Entrevista a Avni Klinaku, fundador del LKÇK. Pristina, juliol de 2007.

²⁹¹ UÇK. *Komunikata nr. 13*. Kosova, juny de 1995.

Tot i l'extensió que assolí l'Exèrcit d'Alliberament de Kosova ens els seus primers anys d'actuació, cal tenir present que l'UÇK representava encara a un actor polític de segon ordre dins la societat kosovar. L'hegemonia que exercia la LDK, i la confiança de la immensa majoria de la població en l'estratègia de desobediència civil, provocaven que les activitats de l'UÇK tinguessin una escassa repercussió. De fet, des del punt de vista del kosovar mitjà de l'època existia una gran confusió sobre la naturalesa d'aquestes accions, en part deguda a l'ombra que la LDK pretenia crear al seu voltant. El qüestionament de les accions, que com hem dit arribaven a ser atribuïdes per Rugova i el seu entorn als serveis secrets serbis, creava un gran dubte al voltant de l'UÇK que, evidentment, ajudava a limitar-ne el seu suport.

El suport inicial a l'UÇK es limitava a territoris molt concrets de la geografia kosovar. La Drenica, històricament un feu rebel, era el principal punt de suport de la guerrilla i la regió d'on provenien bona part dels seus militants. Aquest territori, situat a l'oest de Pristina i amb aproximadament 100.000 habitants, i una hegemonia absoluta de població albanesa, era una regió essencialment rural que s'havia caracteritzat al llarg de la història per ser un focus de resistència nacionalista. Els diferents pobles que conformaven la vall de la Drenica foren la principal pedrera de l'UÇK, que trobà en la forta tradició de resistència dels seus habitants un suport cabdal per a les seves accions.

La regió de Llap era un territori de població similar a la de la Drenica, amb Podujeva com a capital, fronterer amb Sèrbia, i a l'igual que el conjunt de Kosova eminentment rural. Com la Drenica, la regió de Llap era poblada pràcticament de forma exclusiva per albanesos, un fet que la convertí també en un important bastió nacionalista.

Finalment, el tercer territori amb una implantació remarcable de l'UÇK era la de Dukagjini, una regió situada al Kosova occidental i fronterera amb Albània, fet que li concedia una gran importància estratègica des del punt de vista de l'abastiment en armes de la guerrilla.

Aquestes tres regions, la Drenica, Llap i Dukagjini, tenien el comú denominador de ser importants fortins nacionalistes, un fet que els convertia en el millor escenari per al naixement d'una guerrilla de les característiques de la de la UÇK.

Pel que fa a l'origen social, la primera fornada de membres de l'UÇK tenia procedències diverses si bé el denominador comú era una extracció rural procedent de territoris de forta tradició nacionalista. Adem Jashari tenia estudis secundaris tècnics, havia treballat a l'empresa de fabricació de munició de Skenderaj, prop del seu domicili familiar, fins que n'havia estat acomiadat el 1990. Els Jashari eren una de les nissagues remarcables de la Drenica.

Zahir Pajaziti, per contra, havia realitzat estudis universitaris de llengua anglesa a la Facultat de Filologia de la Universitat de Pristina. També realitzava estudis universitaris Hashim Thaçi, a la Facultat d'Història, fins que, com a conseqüència del seu exili, començà estudis de ciències polítiques a Suïssa. Ramush Haradinaj, per contra, integrant del grup de Dukagjini, havia estat treballant a Suïssa com a emigrat econòmic per proveir de fons a la seva família, després d'haver abandonat els estudis universitaris per realitzar el servei militar.

La composició social de l'UÇK estava condicionada per la situació econòmica de Kosova, rural i poc desenvolupada, però amb un sistema social amb garanties en matèria d'educació que permetia l'accés a titulacions universitàries d'importants sectors socials. Precisament els estudiants universitaris constituïran un dels principals suport de l'UÇK des del seu naixement.

El suport a l'UÇK serà, però, molt limitat fins que la correlació de forces entre els partidaris de la desobediència civil pacífica, absolutament majoritaris, i els de la resistència armada es modificarà com a conseqüència, principalment, del fracàs de l'opció pacifista que veurà com la qüestió de Kosova no serà ni tan sols contemplada en els acords de Dayton que havien de pacificar els turbulents Balcans.

XII. DAYTON, LA FI DEL MONOPOLI POLÍTIC DE LA LDK

Els acords de Dayton

Malgrat la profunda crisi política que sacsejava Kosova, la realitat d'aquest territori vivia amagada darrera una altra gran crisi balcànica que es manifestava de forma força més violenta, la de Bòsnia i Hercegovina. Certament, la situació kosovar era tensa, però l'existència als Balcans d'una guerra oberta que des de 1992 que havia provocat desenes de milers de morts i centenars de milers de desplaçats ocultava internacionalment el conflicte kosovar.

Els ulls del món vivien atents al que succeïa als Balcans, però aquestes mirades s'adreçaven fonamentalment a Bòsnia, a més de Croàcia i Sèrbia, també actors del conflicte bosnià, i en escasses ocasions paraven atenció als fets que esdevenien a Kosova, donat que aquests no tenien encara una traducció violenta que provoqués l'atracció de la comunitat internacional i dels grans mitjans de comunicació.

L'estratègia de la desobediència civil propugnada per Ibrahim Rugova i la LDK suscitava força simpaties, és cert, però no havia encertat a provocar una decidida actuació internacional per resoldre la crisi kosovar. Les primeres expressions de lluita armada, manifestades a través de les accions inicials d'un encara desconegut Exèrcit d'Alliberament de Kosova, no havien tingut ressò internacional i dins la pròpia comunitat kosovar encara generaven dubtes i incertesa, essent la UÇK un actor polític encara irrellevant i, sobretot, absolutament desconegut per la gran majoria de la població albanesa de Kosova.

En aquest context, bona part de les esperances d'aquesta població estaven dipositades en l'estratègia pacífica comandada per la LDK, una estratègia que confiava en una actuació de la comunitat internacional per protegir els seus drets. Aquest era el discurs que Rugova i la LDK havien transmès al poble kosovar: que la comunitat internacional estava pendent del seu combat pacífic i que actuaria per defensar els seus drets, vulnerats pel règim serbi.

El novembre de 1995 esdevingué una data cabdal per posar a prova l'estratègia de la LDK d'esperar una actuació internacional ja que durant aquest període se celebraren les negociacions de Dayton que pretenien solucionar el problema de Bòsnia i Hercegovina i, amb ell, pacificar tota la regió dels Balcans.

Les negociacions de Dayton anaven força més enllà d'un diàleg exclusiu al voltant de Bòsnia sinó que havien de servir per pacificar una regió permanentment en guerra des de l'inici de la dècada dels 90. A aquest objectiu havia d'ajudar-hi el fet que en les converses de pau de Dayton hi participaven representants del govern bosnià, del govern croat, i del govern iugoslau, a més d'enviats dels Estats Units, de la Gran Bretanya, de Rússia i de la Unió Europea.

Al marge d'intentar solucionar el greu conflicte bèl·lic que assolava Bòsnia, la negociació de Dayton era una prova de foc pels kosovars ja que visualitzaria si havien estat capaços de condicionar la comunitat internacional per a que forçés la inclusió del debat sobre Kosova a l'agenda pacificadora dels Balcans.

Les converses de pau de Dayton s'iniciaren l'1 de novembre de 1995, a la base aèria nordamericana de Wright-Patterson, prop de la ciutat de Dayton, a l'estat d'Ohio. Després de vint dies de discussions, el 21 de novembre s'adoptava l'Acord Marc General per a la Pau a Bòsnia i Hercegovina. El subscrivien el president bosni Alija Izetbegovic, el president croat Franjo Tudjman, i el president serbi Slobodan Milosevic, acompanyats dels actors internacionals que propiciaren les converses.

Els acords de Dayton no incloïen ni una sola menció a la situació de Kosova. A més, implícitament, convertien el president iugoslau Slobodan Milosevic, responsable de la política repressiva desenvolupada contra els albanokosovars, en un garant de la pau a la regió dels Balcans.

La comunitat albanesa dels Estats Units, conscient de la importància de la cita de Dayton per a Kosova, s'havia mobilitzat en diferents ocasions al llarg dels vint dies de negociacions a les portes de la base de Wright-Paterson. Prop d'un miler d'albanesos es concentraren en diverses ocasions davant de la base militar per evidenciar l'existència d'un altre greu problema als Balcans a més de la crisi bòsnia.

Les mobilitzacions de la diàspora albanesa als Estats Units no tingueren èxit ja que no condicionaren els continguts de les converses, però sí que provocaren que als passadissos de la base, fora de les negociacions oficials, es parlés de la qüestió kosovar. Richard Holbrooke, aleshores un dels homes forts del Departament d'Estat dels EUA on exercia el càrrec de Secretari Assistant d'Estat pels afers Europeus, que li havia valgut liderar l'equip nordamericà que participava a les negociacions de Dayton, conversà amb Slobodan Milosevic a propòsit de les mobilitzacions albaneses a les portes de la base de Wright-Paterson. Holbrooke proposà a Milosevic dialogar amb els manifestants per conèixer de primera mà les seves reivindicacions, un fet que, segons Holbrooke, Milosevic rebutjà tot argumentat que la qüestió de Kosova era un afer intern de Iugoslàvia i que els manifestants estaven pagats per una potència estrangera.²⁹²

Al marge de converses de passadís, però, les mobilitzacions albaneses no assoliren el seu objectiu i visualitzaren el fracàs que per Kosova representà Dayton, que no mencionà en cap moment la seva problemàtica, considerant-la, doncs, com feia Milosevic, un problema intern de Iugoslàvia.

Els acords de Dayton comportaren la partició de Bòsnia i Hercegovina sota criteris ètnics, però també la fi d'una cruenta guerra que havia provocat desenes de milers de morts. La reacció de les Nacions Unides a l'acord fou immediata, i el 22 de novembre de 1995, el Consell de Seguretat de l'ONU adoptava dues resolucions referides als Balcans. La resolució 1021 contemplava un aixecament gradual de l'embargament d'armes i equipament militar vigent als països de l'antiga Iugoslàvia un cop aquests formalitzessin l'acord. La resolució 1022 suspenia les sancions adoptades prèviament contra Iugoslàvia.

L'adopció d'aquestes dues resolucions per part de les Nacions Unides escenificaven la derrota diplomàtica kosovar. Kosova no només no havia aconseguit que es parlés de la seva situació a Dayton sinó que veia com Milosevic sortia reforçat a nivell internacional

²⁹² HOLBROOKE, Richard. *To end a war*. Nova York, Random House, edició revisada, 1999. Pàg. 234. Curiosament, la primera edició del llibre de Holbrooke, publicada el 1998, no inclou aquesta referència a Kosova, que sí apareix, però, en les edicions revisades a partir de 1999, data en què tingué lloc el conflicte bèl·lic que enfrontà l'OTAN a Iugoslàvia a propòsit de Kosova.

de la conferència i com a Iugoslàvia li eren aixecades les sancions i, fins i tot, se li permetia adquirir armament i equipament militar. Slobodan Milosevic era, després de Dayton, un dels garants de la pau als Balcans, l'home que havia convençut als serbis de Bòsnia de signar un tractat de pau.

L'únic acord de les Nacions Unides que afavorí els interessos de Kosova fou l'adopció, també per part del Consell de Seguretat de l'ONU, impulsat pels Estats Units, d'un acord que vinculava el retorn complet de Iugoslàvia a l'escena internacional al respecte als Drets Humans, especialment a Kosova. Aquest acord impedí, per exemple, que la Iugoslàvia de Milosevic s'integrés al Banc Mundial i al Fons Monetari Internacional.²⁹³ Però, tot i així, en el seu conjunt, les resolucions adoptades per l'ONU evidenciaren una victòria diplomàtica sèrbia i una derrota dels interessos kosovars.

Després que les diferents comunitats bòsnies ratifiquessin les posicions adoptades pels seus dirigents a Dayton, el 14 de desembre se signaven formalment els acords en una cerimònia solemne celebrada al Palau de l'Elisi, a París. El president Jacques Chirac actuà com a amfitrió en la signatura d'uns acords que tot i ser formalment signats a París passarien a la història amb el nom d'acords de Dayton. A l'Elisi, sota l'atenta mirada de Jacques Chirac, de Bill Clinton, de John Major, de Helmut Kohl, i de Viktor Xernomyrdin; els presidents Alija Izetbegovic, Slobodan Milosevic i Franjo Tudjman, signaven l'Acord Marc General per a la Pau a Bòsnia i Hercegovina, conegut també amb el nom de Protocol de París.

La signatura de París tampoc comportà cap referència a la situació de Kosova ja que l'acte de l'Elisi es limità exclusivament a formalitzar l'acord adoptat en el marc de les negociacions de Dayton. L'absència de qualsevol referència a la situació kosovar era una victòria diplomàtica sèrbia que aconseguia així fer triomfar la idea que el que succeïa a Kosova era un afer intern que competia exclusivament a Iugoslàvia i que la comunitat internacional no havia d'intercedir per solucionar-lo.

Els acords de Dayton modificaren la percepció que la comunitat internacional tenia de Slobodan Milosevic. Considerat fins aleshores un dels màxims responsables de la crisi balcànica, se'l convertí, després de Dayton, en un garant de la pau a la zona. El fet que

²⁹³ JUDAH, Tim. *Kosovo. War and revenge*. Pàg. 125.

hagués convençut als sectors més durs de la comunitat sèrbia de Bòsnia, entre ells Ratko Mladic i Radovan Karadzic, havien convertit Milosevic en una garantia per a l'estabilitat a la regió, un fet que el feia més freqüentable que fins aleshores. A l'aixecament de les sancions contra Iugoslàvia que adoptaren les Nacions Unides en la seva resolució 1022, s'hi afegí, el 28 de desembre de 1995, la signatura, per part de Bill Clinton, d'un decret que suspenia totes les sancions imposades pels Estats Units contra Iugoslàvia. El decret de Clinton convertia de nou Milosevic en un president amb qui poder tractar. La Unió Europea reconegué formalment, després de Dayton, la nova Iugoslàvia que havia sorgit el 1992 i que comprenia Sèrbia, Montenegro, i, evidentment, Kosova, sota la presidència de Milosevic.

Slobodan Milosevic deixaria de ser qüestionat permanentment des de l'exterior i l'única amenaça que pesaria contra el seu poder en els anys immediatament posteriors a Dayton seria interna. L'hivern de 1996 i 1997, l'oposició sèrbia sortí al carrer i qüestionà el poder de Milosevic, arribant fins i tot a posar-lo contra les cordes. L'oposició interna sèrbia, però, no feia cap gràcia als albanesos de Kosova ja que Vuk Draskovic i Zoran Djindjic, principals líders opositors, tenien un discurs tant o més nacionalista respecte a Kosova que el mateix Milosevic.

El fet que el president serbi fos únicament qüestionat des de l'interior i, per contra, a nivell internacional s'hagués convertit en un garant dels acords de pau, era una mostra de la seva victòria diplomàtica, un triomf que comportava també haver aconseguit la consideració de la qüestió de Kosova com un afer exclusivament intern iugoslau.

La victòria diplomàtica sèrbia respecte la qüestió de Kosova fou percebuda amb gran decepció en aquest territori. Els albanokosovars s'adonaren que les esperances que havien dipositat en la seva estratègia pacífica, que passaven en bona part per una resolució internacional de la seva problemàtica, començaven a esvair-se. Els acords de Dayton, que portaren la pau a Bòsnia, alimentaren els vents de guerra a Kosova.

L'impacte de Dayton a Kosova

Malgrat no ocupar cap punt en l'ordre del dia, els acords de Dayton foren seguits amb especial interès des de Kosova. La conferència celebrada a la base de Wright-Patterson

era una prova de foc pel discurs que havien covat la LDK i el govern paral·lel kosovar i que confiava en que la comunitat internacional premiaria la pràctica no violenta de la població albanesa.

El resultat dels acords fou una autèntica decepció per a Kosova. Si bé és cert que inicialment alguns sectors consideraren que, amb la guerra de Bòsnia acabada, l'atenció internacional, finalment, s'adreçaria cap a territori kosovar. Que amb la qüestió bòsnia resolta, la comunitat internacional afrontaria el darrer problema balcànic a resoldre, el dossier kosovar. Els escassos albanesos que defensaven aquesta idea la basaven en un dels molts rumors que circulaven en aquella època per Kosova, i que afirmava que a Dayton s'havia signat un annex secret als acords que s'havien fet públics que feia referència a Kosova. Les poques esperances que Kosova centrés l'atenció internacional vingueren alimentades per l'anunci dels EUA, el gener de 1996, de l'obertura d'una oficina d'informació a Pristina, que es faria efectiu durant l'estiu;²⁹⁴ i per l'abolició de la necessitat d'un visat de sortida per viatjar a Albània que decretà el govern del Belgrad el març de 1996.²⁹⁵

Aquests foren els únics esdeveniments que convidaven a l'optimisme. La visió optimista del que havia succeït a Dayton era cada cop més reduïda i la immensa majoria dels kosovars compartien una percepció pessimista del que en les negociacions d'Ohio havia succeït en referència a Kosova. L'aixecament de les sancions contra Iugoslàvia, el reconeixement de l'estat iugoslau per part de la UE (que provocà fins i tot la repatriació de nombrosos refugiats albanesos, davant la consideració per part dels països europeus que el conflicte dels Balcans havia arribat a la seva fi), la consideració de Milosevic com un garant de la pau a la regió... La majoria conseqüències derivades de Dayton alimentaven la percepció que els acords de pau sobre Bòsnia havien representat per Kosova la fi d'una il·lusió, la fi del somni que la comunitat internacional intervindria per defensar els drets de la comunitat albanokosovar.

²⁹⁴ El United States Information Service Center fou obert a Pristina l'estiu de 1996. A la seva inauguració hi assistiren tant Ibrahim Rugosa com Aleksa Jokic, l'oficial serbi que tenia l'administració de Kosova al seu càrrec.

²⁹⁵ CLARK, Howard. *Civil resistance in Kosovo*. Pàg. 123.

El discurs de la paciència, de l'esperança en la comunitat internacional, de la desobediència pacífica que al llarg dels darrers anys havien cultivat, de forma hegemònica Rugova, la LDK i el govern paral·lel havia demostrat la seva inoperància.

Dayton representà per Kosova una gran frustració. Que els negociadors d'Ohio haguessin obviat la situació kosovar havia frustrat una població que havia cregut en la desobediència civil pacífica com a mecanisme per a condicionar l'actuació de la comunitat internacional. La frustració pel resultat de Dayton arribava fins i tot als principals responsables del govern kosovar paral·lel, com és el cas de Xhafet Shatri, portaveu del govern de Kosova des de l'exili a Ginebra, que llegia els acords de Dayton de la següent forma:

“Els albanesos van veure a Dayton que la comunitat internacional només respecta i reacciona a la llei de la jungla. Això va tenir un impacte terrible, especialment en les noves generacions que durant els darrers sis anys havien tingut un treball escàs, una educació escassa i havien viscut sota una ocupació sèrbia brutal. Havíem anat més enllà de frustració.”²⁹⁶

Dayton no només generà una gran frustració sinó que tingué un important impacte en la vida política kosovar, establint les bases per a la fi de l'hegemonia que, pràcticament sense cap mena de rival, havia exercit la LDK de Rugova. La frustració pels acords de Dayton enfortí les veus crítiques amb Rugova que augmentaren considerablement i que obtingueren un ressò cada cop més ampli entre la població.

El 15 de gener de 1996, el Partit Parlamentari de Kosova convocà un acte polític on Rexhep Qosja accentuà els seus atacs contra els presidents Ibrahim Rugova i Sali Berisha. Qosja es mostrà especialment crític amb Rugova i afirmà que Dayton havia certificat “la fi de la il·lusió que la comunitat internacional pararia atenció a la crida independentista de Kosova”.²⁹⁷

²⁹⁶ HEDGES, Chris. “Notes from the underground on another Balkan rift”, *The New York Times*, 11 de maig de 1997.

²⁹⁷ ALTERNATIVE INFORMATION NETWORK OF INDEPENDENT JOURNALISTS, *AIM*, 31 de gener de 1996.

A les crítiques cada cop més intenses que es realitzaven a Rugova, s'hi afegí la veu d'Adem Demaçi, president del Consell per la Defensa dels Drets Humans i les Llibertats, que des del seu alliberament s'havia mantingut distanciat de qualsevol partit polític. Demaçi interpel·là Rugova tot afirmant que calia "una reivindicació més realista, com per exemple reclamar l'estatut de república dins de la federació abans que un estat independent".²⁹⁸ Demaçi concretà més endavant la seva idea tot proposant el naixement d'un nou estat anomenat Balkania que comportés la federació de les repúbliques de Sèrbia, Montenegro i Kosova, les tres en peu d'igualtat. Demaçi abandonaria aviat, però, el seu projecte federal i el 1998 es convertiria en representant polític de l'Exèrcit d'Alliberament de Kosova, després d'haver passat per les files de Partit Parlamentari de Kosova.

La crítica més dura a Rugova i a la política pacifista de la LDK la formulà, però, el LPK, el moviment polític que havia inspirat el naixement de l'Exèrcit d'Alliberament de Kosova i que en recolzava plenament l'activitat. Bardhyl Mahmuti, militant del LPK, expressava així la seva percepció de les conseqüències de Dayton:

"Rugova va aplicar una política totalitària destinada a prevenir qualsevol resistència contra els serbis. Va generar la il·lusió que la comunitat internacional resoldria la crisi i que la independència arribaria com un regal. El LPK sempre ha intentat persuadir a la població que aquesta il·lusió era perillosa i que ningú vindria i ens alliberaria, sinó que havíem de pagar el preu de la nostra llibertat. Però el nostre missatge va anar calant molt a poc a poc. No teníem cap mitjà, a diferència de Rugova que controlava la televisió, els diaris, i els setmanaris, que oferien tots el mateix missatge.

La segona qüestió fou el missatge de la guerra de Bòsnia. Si podem aconseguir la llibertat sense combatre, per què lluitar i arriscar-nos a massacres? Molts van creure en aquesta idea, que causà un gran perjudici a l'UÇK fent-li molt mal. Sense diners ni suport ningú el volia ajudar. Després de Dayton, quan ja estava clar que la comunitat internacional no es faria càrrec de la situació, la nostra línia es va veure com a vàlida. La LDK havia controlat la imaginació de la gent però la nova situació ens obrí de bat a bat la porta."²⁹⁹

²⁹⁸ CLARK, Howard. *Civil resistance in Kosovo*. Pàg. 123.

²⁹⁹ DENAUD, Patrick; PRAS, Valérie. *Kosovo. Naissance d'une lutte armée UÇK*. Pàg. 78.

La lectura que de la situació derivada de Dayton en feien els sectors partidaris de la lluita armada era molt clara: els acords d'Ohio havien certificat el fracàs de l'estratègia pacifista i havien ratificat que la llibertat només podia guanyar-se mitjançant la lluita armada. Dayton els convencé encara més que el combat armat era l'únic camí cap a l'alliberament de Kosova, però no només això sinó que estengué aquesta idea entre bona part de la població que havia vist frustrades les seves esperances. L'UÇK, que fins aleshores era una organització desconeguda, guanyà presència sobretot a partir de 1996, en part gràcies a l'escenari que Dayton havia generat al si del moviment nacional albanès.

Dayton havia tret de la marginalitat als sectors albanesos partidaris de la lluita armada i els havia concedit l'oportunitat de convertir-se en un actor polític de primer ordre en l'escaquer kosovar.

Les conseqüències en la política interna kosovar dels acords de Dayton no es limitaren, però, al qüestionament de l'estratègia pacifista de Rugova. Les crítiques s'estengueren, per primer cop, a molts altres àmbits i es qüestionà l'estil poc democràtic de Rugova i la LDK a l'hora de gestionar el govern paral·lel; la seva poca predisposició a qualsevol tipus de confrontació encara que fos no violenta; i fins i tot la seva predisposició negociadora, per a uns massa àmplia i per d'altres excessivament escassa.

El cert és que la situació post-Dayton canvià notablement les coordenades en les quals es desenvolupava la política interna kosovar on fins aleshores Rugova i la LDK exercien un monopoli inqüestionable. El fet que el parlament electe kosovar no es reunís i que, per tant, totes les decisions les prengué Rugova en tant que president o l'executiu kosovar que actuava des de l'exili exacerbà les crítiques de la resta de partits.

Rugova també veia com se li començava a qüestionar no només que no fos partidari d'una estratègia de resistència armada sinó que no fos ni tan sols partidari d'una estratègia pacífica que comportés una certa confrontació. Des de la proclamació de la República de Kosova, Rugova havia suspès les manifestacions al carrer, molt nombroses durant els primers anys de la dècada dels 90. La LDK es mostrà contrària a la manifestació de dones que, malgrat tot, recorregué els carrers de Pristina l'abril de 1996, després que el 21 del mateix mes, un jove estudiant albanès, Armend Daçi, fos assassinat per un franc tirador serbi en un barri de la capital kosovar.

Gestos com el del col·lectiu de dones evidenciaven que Dayton havia dut un canvi important a la política kosovar. La LDK ja no era hegemònica i la població es plantejava la necessitat de noves formes de resistència, ja fos armada o bé pacífica, i de confrontació a l'autoritat sèrbia als carrers kosovars.

De la no violència passiva a la no violència activa

L'estratègia pacifista que Rugova i la LDK havien articulat a principis dels anys 90 havia rebut fins aleshores fonamentalment crítiques dels sectors clandestins del moviment nacional albanès. Aquests sectors, agrupats políticament al si del LPK i del LKÇK, havien manifestat de forma ostensible la seva oposició a l'estratègia no violenta i pacifista de Rugova, tot optant de forma clara per la lluita armada com a mitjà de combat per alliberar Kosova. Malgrat que aquest nucli representava un segment molt petit de la població, el seu activisme els havia concedit una certa rellevància com a alternativa a Rugova, una alternativa, però, que fins aleshores ningú no prenia seriosament en pregonar una estratègia armada molt allunyada de la voluntat de la majoria de la població d'evitar el conflicte bèl·lic.

A la coneguda oposició que els partidaris de la lluita armada formulaven a Rugova, s'hi afegí, després de Dayton, un nou corrent que essent partidari d'una estratègia de no violència, es mostrava crític amb el que considerava que era una no violència passiva. Certament, en els darrers anys, l'estratègia desobedient impulsada per la LDK havia rebutjat tota forma d'actuació excessivament activa. Havien desaparegut les manifestacions al carrer, el Parlament kosovar electe no es reunia, la LDK exercia un monopoli polític absolut sobre la societat paral·lela... Aquesta situació provocà que diferents sectors socials es mostressin crítics amb aquesta estratègia i configuressin una via no violenta però que abandonés la passivitat en la qual s'havien instal·lat Rugova i la LDK.

Aquesta nova estratègia passava per adoptar una postura de no violència activa que impliqués el retorn de les mobilitzacions al carrer del moviment nacional albanès i que es realitzessin actes de desobediència, especialment en l'àmbit educatiu, per

visualitzar així la voluntat dels albanesos de Kosova de retornar als edificis educatius oficials.

En aquesta estratègia de no violència activa hi convergiren diferents sectors socials, assolint entre ells una especial rellevància el moviment estudiantil. La situació política interna de Kosova, però, obligava a que tota mobilització que pretengués tenir un cert èxit havia de comptar amb el vist-i-plau de la LDK que s'havia convertit pràcticament en el pal de paller a partir del qual s'articulava la societat. Aquesta tutela que la LDK exercia sobre tota l'activitat política a Kosova, exceptuant, evidentment, l'activitat clandestina que realitzaven els grups partidaris de la lluita armada, provocava que tot sovint el criteri de la Lliga s'imposés sobre la visió de d'altres agents socials de menor influència que pretenien impulsar algun tipus de mobilitzacions.

L'abril de 1996, per primer cop en anys, el moviment nacional albanès es mobilitzava a través d'una manifestació pels carrers de Pristina. Era una convocatòria realitzada per un grup de dones que, contràriament al criteri de la LDK, decidí convocar la mobilització. La marxa pretenia ser una denuncia de la mort de l'estudiant Armend Daçi, assassinat el 21 d'abril a la mateixa Pristina, però es convertí al mateix temps en un acte que representava una nova forma d'actuació, activa i no violenta, que pretenia superar els patrons de mobilització política que fins aleshores havia imposat la LDK.

Els partidaris d'aquesta estratègia de no violència activa defensaven la necessitat de convocar l'Assemblea de Kosova, el parlament electe kosovar, que no s'havia reunit des de la cita frustrada de juny de 1992. La urgència de convocar l'Assemblea era evident. Des de la seva elecció no s'havia reunit i aquest fet corria el risc de convertir-se en un element que reduís la participació en les properes eleccions que havien de tenir lloc en breu ja que el mandat de 4 anys pel qual havien estat elegits els diputats finalitzava el 1996.

El PPK, el principal partit d'oposició a la LDK, que comptava amb 13 diputats a l'Assemblea de Kosova, manifestà en repetides ocasions la seva voluntat de veure la cambra kosovar convocada; un desig, però, que Rugova i la LDK no s'atreviren a fer realitat adduint la més que probable repressió que la policia sèrbia exerciria sobre la trobada.

Al marge de les mobilitzacions de dones i de la voluntat de reunir el parlament, un dels punts sobre els quals més incidí aquest nou corrent partidari de la no violència activa fou la lluita per garantir el dret a l'educació de la població albanesa.

En aquest sentit, existia un acord total entre els estudiants i el PPK, de promulgar la convocatòria de manifestacions al carrer per reclamar els drets educatius de la comunitat albanesa tot coincidint amb l'inici del curs acadèmic 1996-1997. Tot i així, tant els estudiants com el Partit Parlamentari necessitaven l'acord de la LDK per impulsar unes mobilitzacions d'aquestes característiques que exigien un elevat grau d'unitat entre la comunitat albanesa.

El PPK es mostrà partidari d'ocupar, de forma no violenta, els edificis escolars i universitaris dels quals els albanesos havien estat expulsats anteriorment i fer palesa així la seva reivindicació del dret del poble de Kosova a l'educació. L'acció que proposava el PPK era un exemple clar d'aquesta estratègia de no violència activa. Mentre la LDK era partidària de mantenir el sistema paral·lel i de negociar amb Sèrbia la possibilitat d'accedir als edificis educatius oficials; el PPK havia fet un pas més enllà i de la no violència passiva havia passat a una no violència activa tot propugnant l'ocupació pacífica dels edificis.

La proposta del PPK era compartida pels estudiants, entre els quals eren especialment actius i dinàmics els alumnes universitaris, organitzats en la UPSUP, la Unió Independent d'Estudiants de la Universitat de Pristina. Els estudiants reclamaven, a més, la necessitat de convocar mobilitzacions a l'inici del nou curs acadèmic. La UPSUP plantejà a Rugova la necessitat d'articular una mobilització social al voltant de la reivindicació del dret a l'educació, una proposta que Rugova rebutjà ja que es mostrà partidari d'una estratègia negociadora amb Belgrad que no estigués condicionada per manifestacions als carrers kosovars.³⁰⁰

Rugova i la LDK rebutjaren les diferents propostes que formulà aquesta oposició partidària de la no violència activa. Com veurem, el president kosovar estava immers en un procés negociador amb Slobodan Milosevic que comportava un concepte

³⁰⁰ Entrevista a Xhevahire Gashi, membre de la UPSUP. Pristina, octubre de 2001.

diametralment oposat al dels sectors que proposaven augmentar l'activitat desobedient.

Aquesta situació serví per evidenciar un major qüestionament de la política de la LDK al si de la societat kosovar. La Lliga Democràtica, i el mateix Ibrahim Rugova, havien deixat de ser aquell referent inqüestionable, i veien com s'estenien les crítiques públiques. Conservant una immensa majoria social, Rugova i la LDK veien, però, com proliferaven diferents actes que qüestionaven el seu monopoli polític.

A finals de 1996, Adem Demaçi, una de les figures albaneses més respectades, s'integrava al PPK, el principal partit partidari de la no violència opositor a Rugova. Amb aquest gest, Demaçi entrava per primer cop a la política partidista des del seu alliberament. Fins aleshores el "Mandela dels Balcans" havia presidit el Consell de Defensa dels Drets Humans i les Llibertats, una organització humanitària que no entrava en fricció política amb la LDK. L'afiliació de Demaçi al PPK, del qual es convertí immediatament en un destacat dirigent, constituïa l'existència, per primer cop, d'un adversari polític d'entitat per a Rugova, ja que Demaçi era el pres polític més conegut de Kosova i tenia, alhora, el prestigi social d'haver-se oposat des de la primera hora al règim serbi.

Poc després de l'entrada de Demaçi al PPK, un grup de 550 estudiants, sense filiació política, realitzaren una crida pública a Rugova a obrir de nou els edificis educatius a la comunitat albanesa. La crida dels estudiants derivà en una crítica a la classe política kosovar i a la que els estudiants consideraven la seva inoperància. Els alumnes reclamaren la convocatòria de l'Assemblea de Kosova, amb la participació del flamant nou dirigent del PPK, Adem Demaçi, com a diputat; la fi de la censura que al seu entendre exercia la LDK als mitjans albanesos; la represa de la coordinació entre els partits; i la fi del que consideraven era una política de castes d'inspiració feudal, referint-se a la política desplegada en els darrers quatre anys per la Lliga Democràtica.³⁰¹

Enmig d'aquest qüestionament a la política d'Ibrahim Rugova i de la seva LDK, Sèrbia vivia unes intenses mobilitzacions al carrer contra Milosevic que plantejaren un nou

³⁰¹ ALTERNATIVE INFORMATION NETWORK OF INDEPENDENT JOURNALISTS, *AIM*, 17 de gener de 1997.

dilema al si del moviment nacional. El debat que s'havia produït sobre la conveniència o no del boicot electoral a les eleccions sèrbies i iugoslaves, es repetia ara amb l'existència d'una mobilització al carrer, que s'allargaria durant els mesos compresos entre novembre de 1996 i febrer de 1997, acusant al govern iugoslau de frau electoral en les eleccions municipals sèrbies de 1996. El moviment nacional albanès es plantejava la conveniència o no de recolzar l'oposició sèrbia a Milosevic. La decisió era difícil ja que bona part de l'oposició era tant o més nacionalista que el mateix president. Durant les primeres mobilitzacions els manifestants cridaven a la policia sèrbia que marxés cap a Kosova enlloc de reprimir les marxes contra Milosevic, però en d'altres ocasions, com per exemple el 16 de desembre de 1996, la manifestació opositora sèrbia guardà un minut de silenci per denunciar la mort d'un professor albanokosovar a mans de la policia sèrbia. Si bé és cert que l'oposició presentava el mort com un ciutadà de Sèrbia i el que pretenia era denunciar la violència policial contra l'oposició, el gest motivà un cert debat al si del moviment albanès sobre la conveniència o no de recolzar l'oposició.

Demaçi, ja al PPK, es mostrà partidari d'oferir suport als manifestants opositors de Belgrad per tal de fer-los evolucionar en la seva concepció dels albanesos i de Kosova.³⁰² D'altres, com Fehmi Agani o Hydajet Hyseni, vicepresidents de la LDK, defensaren la idea que la democratització de Sèrbia anava en benefici de Kosova i que, per tant, calia contemplar la possibilitat d'ajudar el moviment opositor serbi.³⁰³

Malgrat el debat, a la fi, el component nacionalista serbi dels opositors, que en alguns casos era fins i tot més furibund que en el mateix Milosevic, acabà decantant la balança en favor de repetir l'estratègia que fins aleshores havia realitzat el moviment albanès, ignorar la política sèrbia i no utilitzar el seu pes específic dins la República de Sèrbia per modificar el govern. En certa forma, s'imposà la idea que els problemes serbis els havien de resoldre els serbis, i el moviment nacional albanès, amb la LDK al capdavant, decidí no implicar-se amb l'oposició sèrbia que es desinflà el febrer de 1997

³⁰² ALTERNATIVE INFORMATION NETWORK OF INDEPENDENT JOURNALISTS, *AIM*, 22 de desembre de 1996.

³⁰³ CLARK, Howard. *Civil resistance in Kosovo*. Pàg. 127.

després de la signatura d'un acord amb un Milosevic a qui els opositors havien arribat a tenir contra les cordes.

Al marge dels esdeveniments serbis, l'escenari post Dayton havia certificat l'existència d'una creixent oposició a la LDK i al president Rugova que es manifestava de dues formes. D'una banda, a partir de la no violència activa que pregonava el PPK, principal partit opositor a l'Assemblea de Kosova, i diferents agents socials kosovars, com els estudiants. De l'altra, a partir de l'estratègia de la lluita armada que liderava l'encara desconegut Exèrcit d'Alliberament de Kosova que conrearia, però, a partir de 1996, un suport creixent entre la població.

La reacció de Rugova

Els canvis que se succeïen en la política kosovar després de Dayton motivaren una reflexió de la LDK al voltant de l'estratègia que havia desenvolupat. El consell central de la Lliga Democràtica es reuní el 21 de maig de 1996 a Pristina, en un context caracteritzat per les crítiques creixents a Rugova i la LDK, i per l'extensió de les activitats armades que, el 1996, realitzarà, com veurem, l'UÇK.

El principal acord que s'hi adoptarà farà referència al mandat parlamentari derivat de les eleccions clandestines celebrades a Kosova el 24 de maig de 1992 i que en tenir quatre anys de durada s'esgotava el 24 de maig de 1996, moment en el qual calia tornar a convocar eleccions per renovar l'Assemblea de Kosova. El consell de la LDK acordà allargar el mandat de l'Assemblea durant un any més, evitant així la convocatòria electoral, adduint que el context no hi era propici. Dos dies després de la reunió del consell de la LDK a Pristina, Ibrahim Rugova feia públic el següent decret presidencial:

"Basant-me en la Constitució de la República de Kosova, [...] i d'acord amb els partits polític representats l'Assemblea de la República, he Decretat:

- I. El mandat dels diputats de l'Assemblea de la República de Kosova, electes en les eleccions pluripartidistes del 24 de maig de 1992, és perllongat.
- II. El mandat s'estendrà fins el 24 de maig de 1997.

III. Fins que l'Assemblea es reunixi [en la seva sessió plenària], les seves comissions continuaran treballant com han fet fins ara.

IV. Aquest decret entra en vigor de forma immediata.”³⁰⁴

El decret fet públic per Rugova posposava les eleccions legislatives fent evident l'existència d'una situació crítica que n'impossibilitava la convocatòria.

Rugova i la LDK posposaren les eleccions a l'Assemblea de Kosova sense que aquesta fos convocada. Malgrat que el decret presidencial afirmés que els partits representats a l'Assemblea havien estat consultats, la decisió fou presa per la LDK, i no recollí la voluntat del principal partit opositor, el PPK, de convocar el parlament kosovar.

Sense que l'Assemblea de Kosova es reunís, qui representava la política kosovar era la LDK, que adoptava les decisions al marge de les crítiques que de forma cada cop més oberta li formulaven els seus partits opositors.

A diferència d'aquests partits, que acusaven a Rugova i la Lliga Democràtica de fallida en la seva estratègia, el consell central de la LDK realitzà una lectura més optimista de l'escenari kosovar i balcànic posterior a Dayton. Tot i no defugir de considerar la situació com a molt greu, un fet inqüestionable i que havia portat fins i tot a posposar les eleccions, Rugova interpretà de forma optimista la situació internacional tot considerant que els condicionants establerts a la reintegració de la nova Iugoslàvia al sistema internacional passaven per la democratització de Kosova.

Per respondre a les crítiques que acusaven Rugova d'haver centrat la lluita en l'escenari internacional i d'haver fracassat en aquest combat, el president kosovar insistí en la idea que la normalització política de Iugoslàvia, incloses les plenes relacions diplomàtiques amb els països europeus, només es completaria quan Milosevic trobés una solució al conflicte de Kosova. Rugova exhibia aquests suposats condicionants com una victòria diplomàtica, un fet al qual afegia la propera obertura d'una oficina d'informació dels Estats Units a Pristina, i la possibilitat que a l'oficina americana s'hi sumessin oficines de la UE i de Nacions Unides.

³⁰⁴ KOSOVA INFORMATION CENTRE. "Elections in Kosova postponed", *Kosova Communication*, núm 266, 27 de maig de 1996.

L'argument exhibit per Rugova i la LDK pretenia visualitzar que la comunitat internacional havia recolzat la política pacifista kosovar i que havia inclòs la qüestió de Kosova a l'ordre del dia internacional. El seu objectiu era combatre les interpretacions, cada cop més extenses, que la política pacifista havia fracassat i que calia emprendre un altre camí en la lluita. Rugova insistia en la necessitat de continuar la política de desobediència civil pacífica amb l'objectiu d'arribar a un procés de negociació i de solució al problema kosovar apadrinat per la comunitat internacional.

Malgrat la insistència, aquest discurs havia quedat desacreditat a ulls de sectors cada cop més significatius de la societat que veien com la situació posterior als acords de Dayton els mostrava un escenari completament diferent al que descrivia el president kosovar.

Al temps que perllongava el mandat de l'Assemblea i defensava aferrissadament la seva política pacifista, la LDK, amb Rugova al capdavant, començà un procés negociador amb les autoritats sèrbies sota l'auspici de la Comunitat de Sant Egidio. Després de mesos de negociacions, l'1 de setembre de 1996 s'anunciava un acord de forma simultània a Belgrad i a Pristina presentat, respectivament, pels presidents Slobodan Milosevic i Ibrahim Rugova.

L'acord feia referència exclusivament a la qüestió educativa i permetia el retorn de la població albanesa, estudiants i professors, al sistema educatiu, i per tant als seus edificis, dels quals havien estat foragitats anys abans. El pacte pretenia la normalització de l'escena educativa i havia de ser implementat per una comissió formada per tres representants del govern serbi i tres membres de la comunitat albanesa.³⁰⁵

L'acord entre Rugova i Milosevic semblava representar un canvi en la forma d'afrontar el conflicte de Kosova tant per part de les autoritats sèrbies com dels representants kosovars. De fet, l'acord era el primer al qual arribaven serbis i albanesos des de l'abolició de l'autonomia kosovar. Tot i així, el protocol d'implementació de l'acord no se signaria fins el 23 de març de 1998, i per tant, l'anunci de Rugova no comportà que, de forma immediata, els alumnes i professors albanesos poguessin retornar als edificis educatius monopolitzats durant els darrers anys pels serbis.

³⁰⁵ MOROZZO DELLA ROCA, Roberto. *Community of St. Egidio in Kosovo*. Comunità di Sant'Egidio, Peaceworks, www.santegidio.org, 30 de maig de 1998.

Tot i que aparentment l'acord pogués ser interpretat com un reconeixement de les autoritats iugoslaves de l'autoritat de Rugova i, amb ell, de la de la República de Kosova, Milosevic cuidà les formes i s'assegurà que la seva signatura no representés legitimar el càrrec que, segons ell, Rugova s'autoatribuïa. Els acords els signaren formalment el president de la República de Sèrbia i el Dr. Ibrahim Rugova, sense que es fes esment a la condició de Rugova de president de la República de Kosova.

L'acord Rugova-Milosevic suscità una intensa polèmica a Kosova i despertà de nou les crítiques dels sectors dissidents. Rexhep Qosja s'oposà a qualsevol negociació per etapes tot afirmant: "Sèrbia parla de solucions als problemes de Kosova, no de la solució de la qüestió de Kosova". A Qosja s'hi sumava Adem Demaçi que criticà que Rugova hagués renunciat a la seva condició de president de la República de Kosova per signar l'acord, un fet que als seus ulls certificava "una derrota política que ara Rugova vol fer passar per èxit".

A les crítiques de Qosja i Demaçi, dues de les principals figures opositores a Rugova des del punt de vista polític, s'hi afegí una autoritzada veu acadèmica, la del rector de la Universitat de Pristina paral·lela, Ejup Statovci, que afirmà que el retorn dels alumnes i professors albanesos "és una qüestió de dret polític i nacional que no és acceptable si el que ha de realitzar-se a canvi és una reintegració al sistema i a la jurisdicció dels ocupants".³⁰⁶

Entre els sectors partidaris de la lluita armada, l'acord Rugova-Milosevic fou percebut com una traïció que ratificà el seu convenciment que calia un canvi radical en l'estratègia alliberadora de Kosova.

Els esdeveniments succeïts des dels acords de Dayton certificaven, doncs, un escenari polític kosovar que havia posat fi a l'hegemonia de la LDK. Si bé és cert que la Lliga Democràtica continuava essent el principal partit, també ho és que després de Dayton les crítiques de l'oposició s'estengueren i començà a fer-se palès que existien estratègies diferents a la pregonada per la LDK, entre les quals emergiria, cada cop amb més força, l'estratègia armada defensada per l'UÇK.

³⁰⁶ KOSOVA INFORMATION CENTRE. *Kosova Communication*, núm 277, 9 de setembre de 1996.

La qüestió dels refugiats serbis

Al marge del qüestionament de l'hegemonia política que fins aleshores havien exercit Rugova i la LDK, els acords de Dayton tingueren d'altres conseqüències per Kosova, especialment en l'àmbit demogràfic.

L'agost de 1995, escassos mesos abans de la signatura dels acords de pau de Dayton, l'exèrcit croat inicià una ofensiva militar coneguda amb el nom d'Operació Tempesta que tenia com a objectiu conquerir el territori de la Krajina, una regió dins de les fronteres de l'estat croat, independent des de 1991, però formalment sota domini serbi mitjançant l'autoproclamada República Sèrbia de la Krajina.

Per bé que l'exèrcit croat havia realitzat diferents ofensives per recuperar aquest territori, la d'agost de 1995 sortí victoriosa gràcies a un context regional favorable, propiciat per l'acord, a Bòsnia, entre les forces bosnies i croates de combatre conjuntament les tropes sèrbies, i la decisió de l'OTAN de bombardejar les posicions sèrbies. El 4 d'agost de 1995 s'iniciava l'Operació Tempesta, encapçalada pels generals croats Ante Gotovina, Ivan Cermak, i Mladen Markac, amb la participació del també general croat d'origen albanès, Agim Çeku.

En tot just cinc dies, els 150.000 efectius de l'exèrcit croat que participaren en l'operació aconseguiren dominar tot el territori de la Krajina. Darrera seu deixaven un èxode de prop de 200.000 serbis que fugiren de la regió. Carl Bildt, enviat especial de la UE a l'antiga Iugoslàvia, qualificà l'operació i el seu resultat demogràfic com "la neteja ètnica més eficient que hem vist als Balcans".³⁰⁷

Certament, el resultat de l'Operació Tempesta fou l'expulsió de la població sèrbia de la Krajina, un resultat que valgué que els generals que la comandaren fossin acusats de crims contra la humanitat pel Tribunal Penal Internacional per a l'antiga Iugoslàvia.

Les autoritats sèrbies xifraren en 250.000 els serbis que fugiren de la Krajina, una dada que les Nacions Unides situaven entre 150.000 i 200.000, i que, segons les diferents fonts, s'apropa més aviat a aquest darrer nombre.

³⁰⁷ PEARL, Daniel. *At Home in the World. Collected Writings from The Wall Street Journal*. Nova York, Simon & Schuster, 2002. Pàg. 224.

El resultat de l'Operació Tempesta comportà que la veïna, i també autoproclamada República Srpska, la república sèrbia de Bòsnia, i la República de Sèrbia haguessin d'acollir aquest volum de refugiats als seus respectius territoris.

Després de l'ofensiva croata a la Krajina, les autoritats sèrbies hagueren d'afrontar el repte d'absorbir prop de 200.000 nous refugiats. Aproximadament uns 50.000 d'aquests desplaçats s'instal·laren a la República Srpska, principalment a la regió de Banja Luka, provocant al seu temps, i d'acord amb les directrius de l'administració sèrbobòsnia, l'expulsió de l'escassa població croata i bòsnia que encara restava en aquest territori.³⁰⁸

Més de 100.000 refugiats hagueren de ser absorbits per la República de Sèrbia, on s'adreçaren bona part dels desplaçats durant els primers dies d'agost de 1995. El 12 d'agost, Sèrbia tancà la seva frontera amb la República Srpska als homes en edat militar tot informant que des de l'inici de l'ofensiva croata a la Krajina havia acollit 107.000 refugiats.

El gruix dels refugiats acollits per Sèrbia s'instal·là a la Voivodina. Tot i així un volum considerable d'aquests desplaçats fou traslladat a Kosova amb el propòsit deliberat del govern serbi d'augmentar el volum de població sèrbia existent en aquest territori.

El juny de 1996, el Comissionat Serbi pels Refugiats, Zvezdan Milinkovic, xifrava en 19.000 serbis instal·lats a Kosova entre l'abril i el maig d'aquell mateix any, essent la immensa majoria d'aquests refugiats serbis expulsats l'any abans de la Krajina croata.³⁰⁹ El gruix de refugiats s'instal·là a Pristina, on se n'acolliren prop de 5.500, mentre que Peja i Fushe Kosova (Kosovo Polje) n'acolliren prop de 1.200.

La intencionalitat del govern serbi amb el trasllat de refugiats a Kosova era evident: corregir el desequilibri demogràfic existent a ulls de la població sèrbia. El govern serbi pretenia modificar, mitjançant l'enviament de refugiats, una demografia que cada cop era més aclaparadorament favorable a la població albanesa.

³⁰⁸ HUMAN RIGHTS WATCH. "Northwestern Bosnia: Human Rights Abuses during a Cease-Fire and Peace Negotiations", in *A Human Rights Watch Short Report*, vol. 8, núm.1, febrer de 1996.

³⁰⁹ KOSOVA INFORMATION CENTRE. "19.000 serbian refugees settled in Kosova", *Kosova Communication*, núm 268, 17 de juny de 1996.

L'enviament de refugiats serbis a Kosova fou denunciat per diferents organismes albanokosovars que els consideraven colons enviats pel govern de Belgrad a obtenir privilegis a costa de la població local. Aquesta situació motivà la denúncia tant dels sectors propers a la LDK i a Rugova com dels partidaris d'una estratègia armada, per bé que les seves actuacions es canalitzaren de forma força diferent. Mentre la LDK es plantejà fonamentalment la denúncia internacional de l'enviament de colons a Kosova; l'UÇK, com veurem, decidí considerar-los un objectiu militar.

Els acords de Dayton, que legitimaren el domini croat sobre la Krajina, i, per tant, impossibilitaren el retorn dels refugiats serbis que n'havien fugit, tingueren, doncs, una altra important conseqüència per Kosova al marge del debat polític intern que els acords de pau pels Balcans havien suscitat. Aquesta conseqüència era demogràfica i es manifestava en forma de refugiats serbis enviats pel govern de Belgrad a colonitzar un territori considerat "sagrat" pels serbis però on no s'aventurava a viure massa població sèrbia, ans al contrari, aquesta solia emigrar per la pobresa i la manca d'oportunitats econòmiques existents, una situació que calia combinar amb el fet de viure al costat d'una majoria aclaparadora de població albanesa.

XIII. L'EXTENSIÓ DEL COMBAT ARMAT

Clandestins contra colons

El qüestionament que després dels acords de Dayton es realitzà de la política desenvolupada per Ibrahim Rugova i la LDK donà ales a un fins aleshores pràcticament desconegut UÇK. L'Exèrcit d'Alliberament de Kosova aprofità la debilitat política de Rugova per estendre les accions armades, un fet que es produí essencialment a partir de febrer de 1996. En aquesta data, i per primer cop, els diferents grups que conformaven la guerrilla kosovar actuaren de forma coordinada per realitzar una sèrie d'atemptats simultanis. Precisament l'objectiu d'aquesta sèrie d'atacs també anà associada a una de les conseqüències dels acords de Dayton ja que l'UÇK atacà sis camps de refugiats serbis procedents de la Krajina situats arreu de Kosova.

L'UÇK veié enfortida la seva fins aleshores extremadament feble posició com a conseqüència de la situació política kosovar posterior a Dayton. El qüestionament obert del pacifisme de la LDK donà forces a la guerrilla per intensificar les seves accions i convertir-se així en un agent polític rellevant en parlar de la qüestió kosovar, un fet que, en els seus primers anys d'actuació no havia aconseguit degut a la intermitència de les seves accions i a la manca de coordinació entre els diferents grups que conformaven la guerrilla.

La primera sèrie d'accions coordinades de l'UÇK fou duta a terme l'11 de febrer de 1996 quan la guerrilla kosovar realitzà sis atacs simultanis contra camps de refugiats serbis procedents de la Krajina croata. La metodologia utilitzada en els diferents atacs fou similar: de matinada, petits escamots d'encaputxats circulant amb un vehicle a velocitat elevada dispararen ràfegues de kalaixnikov i llençaren granades contra els camps de refugiats serbis.

Els atacs simultanis de l'11 de febrer colpejaren un camp de refugiats serbocroats a Pristina, una escola de Vushtrria que acollia prop de 300 serbis, un orfenat a Mitrovica on s'allotjaven 68 desplaçats, el motel Karagç a Peja, que exercia també funcions de

camp de refugiats, i, finalment, dos centres d'acollida, l'un a Suhareka i l'altre a Podujeva.

Tot i que els atemptats no provocaren cap víctima, era evident que representaven un salt qualitatiu significatiu en l'estratègia de l'UÇK. Per primera vegada la guerrilla realitzava una acció simultània en diferents territoris de Kosova, el que implicava la necessitat d'un funcionament coordinat. A més, l'atac contra els camps de refugiats serbis, tot i que suscitaria, com veurem, certa controvèrsia, tenia un alt component simbòlic ja que era interpretat com un atac contra la política d'establiment de desplaçats serbis a Kosova, considerada una política colonial per part dels sectors nacionalistes albanesos.

Escassos dies després de les accions, l'UÇK feia públic un comunicat assumint-ne l'autoria i justificant els atacs com un acte contra la política de colonització impulsada, al seu entendre, pel govern de Milosevic:

“ L'11 de febrer de 1996, unitats de guerrilla de l'Exèrcit d'Alliberament de Kosova han realitzat accions armades a la zona operativa núm. 1.³¹⁰ Les accions s'han realitzat utilitzant granades i tenien com a objectiu els camps de colons serbis arribats de la Krajina a la capital de la República de Kosova, Pristina, i a les ciutats de Mitrovica, Peja, Podujeva, Suhareka i Vushtrria. Els ocupants de Belgrad saben que les nostres accions han estat fins ara únicament demostratives. Per la pau als Balcans, i en interès del poble serbi i del poble albanès, cal que cessi immediatament la colonització de Kosova; que cessin el terrorisme i la deportació dels albanesos; que cessi l'ocupació de Kosova. El diàleg per la retirada de les tropes militars i de la policia de la República de Kosova ha de començar de forma immediata. Fem una crida a les institucions internacionals competents, i molt particularment als Estats Units, per tal que reconeguin la independència de Kosova, sorgida del poble a través d'un referèndum; altrament, la guerra serà inevitable. Només respectant la voluntat del poble albanès podrem ser amics. Els partidaris de l'autonomia de Kosova dins de Sèrbia acabaran com Esat Pasha.^{311,312}

³¹⁰ La zona operativa número 1 serà, en la terminologia de l'UÇK, el territori de Kosova.

³¹¹ Esat Pasha era un personatge polític albanès que fou assassinat el 1920 a París sota l'acusació de traïció en ser partidari d'una entesa amb el govern serbi. La referència a Esat Pasha esdevenia, en el llenguatge de l'UÇK, una amenaça contra els albanesos partidaris de col·laborar amb les autoritats sèrbies.

³¹² UÇK. *Komunikata nr. 18*. Kosova, 14 de febrer de 1996.

El comunicat de l'UÇK reivindicant els atacs semblà, en el seu moment, excessivament pretensions per un grup pràcticament desconegut fins aleshores. La seva amenaça de guerra a un aparell militar com el iugoslau no podia ser presa amb gran seriositat, a l'igual que la seva crida a la comunitat internacional a reconèixer la independència de Kosovo com a veritable solució de pau per als Balcans. Certament, el febrer de 1996 poca gent podia prendre's seriosament el contingut d'aquest comunicat, però les reivindicacions i les advertències contingudes constituïran el nucli fonamental de les reivindicacions polítiques de l'UÇK i l'advertència del risc d'una guerra resulta, contemplada amb el pas del anys, profètica.

Les accions de l'UÇK suscitarren reaccions diverses. A la previsible criminalització sèrbia, s'hi afegí la de la LDK que afirmà públicament desconèixer l'existència de l'UÇK i insinuà que la responsabilitat dels atemptats podria recaure en els serveis secrets o els paramilitars serbis.

Al marge dels partidaris de l'estratègia pacifista, fou força més rellevant la crítica que als atacs formulà el LKÇK. El LKÇK ja havia mostrat la seva disconformitat amb la pràctica de l'UÇK considerant que les accions armades aïllades eren contraproductives i que el que calia era preparar un alçament popular que fes possible una guerra d'alliberament nacional, però aquest cop afegí a la seva crítica tradicional la consideració dels objectius dels atacs com a població civil.

Una percepció que diferirà de la de l'UÇK que considerarà als refugiats serbis com a colons integrats en una àmplia estratègia de colonització desenvolupada pel govern de Belgrad i, per tant, com un objectiu legítim dels seus atacs.

Entre la població albanesa les accions contra els colons serbis realitzades per l'UÇK despertaren una àmplia simpatia fonamentalment per la seva força simbòlica. El simbolisme de l'acció en l'imaginari col·lectiu albanès provenia del fet que, per primer cop, els albanesos s'alçaven en armes contra els colons serbis que els ocupaven les terres i pretenien imposar-los el domini polític.

El 22 d'abril de 1996, l'endemà de l'assassinat de l'estudiant albanès Armend Daçi per part d'un franc tirador serbi als carrers de Pristina, l'UÇK materialitzava la seva pròpia

resposta a la violència sèrbia. La guerrilla kosovar atacava, a Deçan, un bar freqüentat per població sèrbia provocant la mort de Blagoje Okulic i de Djordje Dragic, refugiats serbis procedents de la Krajina, i de Stana Radusinovic, immigrant serbi procedent d'Albània, i ferint diversos clients, entre els quals dos oficials de la policia sèrbia.³¹³ L'atac contra el bar-restaurant Cakor fou realitzat per un militant encaputxat de l'UÇK que obrí foc contra el local amb el seu AK-47.

L'assassinat d'Armend Daçi serví per visualitzar la fractura existent al si de moviment nacional albanès a l'hora d'afrontar la repressió sèrbia. D'una banda Rugova i la LDK eren partidaris d'un pacifisme passiu, evitant fins i tot qualsevol tipus de mobilització; de l'altra, alguns sectors crítics amb la LDK com el PPK, els estudiants o alguns col·lectius de dones defensaven una estratègia de no violència activa, organitzant, en el cas de les dones, fins i tot contra l'opinió de la LDK, una manifestació per denunciar l'assassinat de Daçi pels carrers de Pristina; finalment, els militants de l'UÇK, recolzats políticament pel LPK, representaven l'opció de la resposta violenta mitjançant la lluita armada. De fet, com a resposta a l'assassinat de Daçi, l'UÇK havia decidit utilitzar la mateixa moneda responnent amb un atemptat contra la població sèrbia refugiada.

L'atac de Deçan del 22 d'abril de 1996 representava un segon atac de la guerrilla contra la població sèrbia refugiada, considerada colona pels militants de l'UÇK. L'1 de maig de 1996, l'Exèrcit d'Alliberament de Kosova reivindicava l'atemptat en un comunicat:

“El 22 d'abril de 1996, a la zona operativa núm. 1, les nostres unitats guerrilleres han atacat, amb les armes a les mans, els agressors serbis. Les nostres forces no han patit cap dany. [...] La lluita armada del poble albanès no té un caràcter terrorista, no té un caràcter ètnic ni religiós: la nostra és una guerra per la llibertat de Kosova”³¹⁴

La reivindicació formulada per l'UÇK insistia en defugir qualsevol etiqueta de “terrorista” que arran de les seves accions de febrer el govern serbi i alguns agents

³¹³ HUMAN RIGHTS WATCH. *Persecution Persists: Human Rights Violations in Kosovo*. HRW, Vol. 8, No. 18 (D), desembre de 1996. Es pot consultar a la xarxa a: www.hrw.org/reports/1996/Serbia.htm

³¹⁴ UÇK. *Komunikata nr. 19*. Kosova, 1 de maig de 1996.

internacionals els havien atribuït. De forma senzilla, però clara, la guerrilla desmentia aquells que afirmaven que el seu era un combat religiós o ètnic. El comunicat definia de forma taxativa l'objectiu del combat armat de l'Exèrcit d'Alliberament de Kosova, un objectiu que no era altre que l'alliberament d'aquest territori de la dominació sèrbia.

Clandestins contra policies i militars

Després dels atacs contra els refugiats serbis realitzat el febrer i l'abril de 1996, l'UÇK situà en el seu punt de mira els cossos policials serbis, contra els quals ja havia dirigit els primers atacs entre 1993 i 1995.

L'UÇK adoptà en els seus inicis una estructura de funcionament similar a la de l'Exèrcit Republicà Irlandès, l'IRA, constituint un grup clandestí que actués puntualment contra les forces considerades enemigues, principalment la policia sèrbia i l'exèrcit iugoslau. L'UÇK desenvolupà la seva activitat amb l'afany de colpejar l'enemic i posteriorment amagar-se, sense constituir, com va fer posteriorment, una força militar amb la pretensió d'alliberar territori i defensar-lo.

En aquest sentit, i com acostuma a succeir en totes les organitzacions armades d'alliberament nacional, un dels objectius preferents dels atacs dels clandestins foren les unitats policials i militars presents al seu territori. En el cas kosovar, els policies del MUP, el ministeri d'interior serbi, i els soldats del VJ, l'exèrcit iugoslau.

Inicialment, l'activitat de l'UÇK va anar destinada a atacar preferentment les unitats policials sèrbies, força més desplegades arreu del territori kosovar que l'exèrcit. Així, doncs, durant el segon semestre de 1996, l'exèrcit d'alliberament repengué amb força els atacs contra la policia sèrbia, considerant-la un dels seus objectius preferents en ser identificada com la primera institució responsable de la repressió contra la població albanesa.

Els atacs contra oficials de la policia sèrbia es repengueren el 16 i el 17 de juny de 1996 en el que fou una nova mostra d'atemptats coordinats protagonitzats per la guerrilla kosovar. El 16 de juny, l'UÇK atacava una patrulla policial que circulava prop de Podujeva, ferint greument un oficial de policia. L'endemà, el 17 de juny, es

completava l'onada d'atemptats amb l'atac contra una altra patrulla policial de Mitrovica, que provocà la mort d'un policia, i el llançament d'una bomba incendiària contra la comissaria de policia de Luzani i de ràfegues de metrallera contra els policies de guàrdia que sortiren de l'edifici en incendiar-se, sense provocar però ni morts ni ferits.

Els atacs coordinats contra la policia sèrbia representaven augmentar l'escala de la intensitat de la lluita armada, ja que aquest cop, a diferència de febrer de 1996, els atemptats coordinats tenien com a objectiu atacar policies serbis armats. La intencionalitat de l'atac era clara, i la UÇK la ratificaria en el seu comunicat reivindicatiu: colpejar la policia sèrbia i reclamar-ne la seva retirada de territori kosovar. En la reivindicació, l'UÇK es vantava que els atacs no li havien comportat cap pèrdua i, en canvi, havien aconseguit provocar baixes i ferits entre els cossos policials enemics:

“Els dies 16 i 17 de juny les nostres unitats de guerrilla han dut a terme tres atacs armats contra els ocupants serbis. A la fi de cadascuna de les accions, la retirada s'ha realitzat d'acord amb les normes. Cap pèrdua. Les unitats són ara ben resguardades i esperen noves ordres. Ens adreçem a tots els amics i a tots els enemics del nostre poble per avisar-los que la nostra lluita armada no s'aturarà fins que el darrer dels ocupants no hagi abandonat la nostra terra. La lluita armada del poble albanès és una lluita d'alliberament.”³¹⁵

L'UÇK insisteix, en la seva reivindicació, en la idea de presentar el seu combat com una lluita d'alliberament nacional, defugint qualsevol connotació religiosa o ètnica, una idea sobre la qual insistirà sovint, i rebutjant la denominació “terrorista”, d'evident connotació pejorativa i que les autoritats sèrbies intentaran atribuir-li de manera reiterada.

³¹⁵ UÇK. *Komunikata nr. 20*. Kosova, 18 de juny de 1996. Aquest comunicat ve signat per l'Estat Major de l'UÇK.

La intenció manifestada de continuar atacant a la policia sèrbia es farà evident durant l'estiu de 1996 quan la guerrilla kosovar durà a terme múltiples atacs contra els agents del Ministeri de l'Interior serbi i les seves comissaries.

La matinada de l'11 de juliol, al centre de la ciutat de Podujeva, membres de l'UÇK dispararen contra una patrulla policial ferint greument a un dels seus integrants. El 2 d'agost foren atacades de forma simultània tres comissaries de policia a Pristina, a Podujeva i a Krpimej, petita localitat a la regió de Podujeva.

El 28 d'agost tingueren lloc tres atacs amb bomba a la regió de Dukagjini i també un atemptat mortal a Donje Ljupce, a la regió de Podujeva, contra l'inspector de policia Ejup Bajgora, albanès que servia com a oficial de la policia sèrbia.

En aquests atemptats fou especialment actiu el grup de Llap, encapçalat per Zahir Pajaziti, que actuà bàsicament a Podujeva i els seus voltants.

L'ofensiva d'accions armades de l'UÇK contra la policia sèrbia continuà el 31 d'agost, amb els atacs contra les comissaries de policia de Rudnik i Glogovac/Drenas i contra una patrulla policial en una cruïlla de trànsit en una carretera d'accés a Podujeva. En aquella mateixa onada d'atacs coordinats, l'UÇK realitzà un nou salt qualitatiu en les seves accions atacant per primer cop una caserna de l'exèrcit iugoslau. La matinada del 31 d'agost, un escamot de l'UÇK llençava dues bombes al pati de la caserna de l'exèrcit a Vushtrria. L'atac, que no provocà víctimes, afegia l'exèrcit a la llista d'objectius de la guerrilla kosovar, un fet lògic i previsible donada la seva voluntat d'atacar els qui considerava ocupants de Kosova.

Els darrers mesos de 1996 es mantingueren els atacs contra la policia amb accions a la petita localitat de Surkish, a Podujeva, on el 25 d'octubre un escamot de l'UÇK disparava contra dos policies serbis amb armes automàtiques provocant-los la mort; i a Riznic, a Deçan, on fou atacada la comissaria de policia el 16 de novembre.

Els atemptats inicials de l'UÇK compresos entre 1993 i 1995 ja havien deixat clar el que es ratificaria amb l'extensió de l'activitat armada de la guerrilla que es produí el 1996, que la policia sèrbia i l'exèrcit iugoslau constituïen un objectiu preferent de les accions armades clandestines.

En l'imaginari simbòlic albanès, els atemptats contra la policia i l'exèrcit tenien un efecte important ja que demostraven que els policies i militars també eren vulnerables, tot i que, també és cert, els atemptats contra policies i militars intensificaven la repressió desencadenant l'esquema clàssic d'acció i repressió, una escalada violenta que en el context de Kosova beneficiava a l'UÇK ja que veia com augmentaven les simpaties de la població albanesa cap a la seva lluita i com, poc a poc, augmentaven també els voluntaris disposats a integrar-se a les seves files.

Certament, l'UÇK de 1996, amb uns efectius escassos que no superaven els dos centenars de combatents, no podia pretendre enfrontar-se directament contra la policia sèrbia i l'exèrcit iugoslau, infinitament superiors en nombre i en armament, però sí que podia aspirar a colpejar-los de forma intermitent mitjançant l'esquema clàssic de diverses organitzacions armades que, com l'IRA, compensaven la diferència d'efectius i d'armament a través d'atacs puntuals i selectius que colpejaven amb força la psicologia de policies i militars.

Les accions armades de l'UÇK contra policies i militars es mantingueren durant tot el seu combat, degut a la consideració de màxims responsables que la guerrilla atribuïa als integrants dels cossos militars i policials a l'hora d'analitzar la situació de repressió que patia la població albanesa de Kosova.

Clandestins contra col·laboracionistes

Les accions armades de l'UÇK tingueren, al marge de policies, militars i colons serbis, un altre objectiu preferent en els albanesos que col·laboraven amb les autoritats sèrbies considerats pels militants independentistes clandestins com a "traïdors" al poble albanès. Certament, els albanesos que restaren fidels a l'autoritat sèrbia foren escassos, però existien. Eren, en general, funcionaris que havien mantingut el seu lloc de treball malgrat que la majoria dels treballadors albanesos havien estat expulsats de l'administració. El manteniment d'aquests albanesos tenia, per a les autoritats sèrbies, l'objectiu de demostrar que no existia un règim d'apartheid. Tot i així, aquells albanesos que mantingueren el seu lloc de treball, especialment a la policia, hagueren

de demostrar fermament la seva lleialtat a Sèrbia i a la política desenvolupada per Milosevic.

Els albanesos que col·laboraven amb el poder serbi es convertiren en un objectiu preferent de l'UÇK, que pretenia així "castigar", segons el seu llenguatge, als seus conciutadans integrats en l'estructura repressiva sèrbia o els qui col·laboraven en el seu manteniment.

El 7 de juliol de 1996, un escamot de l'UÇK de la regió de Llap disparava contra Shukri Krasniqi, un ciutadà albanès a qui la guerrilla acusaria de col·laborador de la policia sèrbia. Shukri Krasniqi havia estat vist en diverses ocasions en companyia d'oficials de la policia sèrbia i l'UÇK justificà l'atac contra la seva vida en considerar-lo un informador policial i, en conseqüència, un "traïdor al seu poble". En el comunicat on reivindicava l'acció, l'UÇK amenaçava de forma directa als col·laboradors albanesos de les autoritats sèrbies:

"Els dies 7 i 10 de juliol, a la zona operativa número 1, les nostres unitats operatives han dut a terme dos atacs. La primera acció tingué com a objectiu el col·laboracionista Shuki Krasniqi, mentre que la segona ha eliminat el policia criminal Sredoje Radojevic.³¹⁶ Les nostres forces armades han tornat a la base sense haver patit cap dany. Des del moment en el qual les institucions internacionals continuen sense prendre's seriosament la solució de la crisi de Kosova, que únicament es basa en la voluntat d'autodeterminació del poble albanès, i permeten que es duguin a terme acords que passen per sobre del nostre poble, ens veiem obligats a posar en evidència que la nostra guerra contra l'ocupant de la nostra terra continuarà fins a la plena victòria. No acceptarem cap acord que trepitgi la voluntat del poble albanès. Els qui tinguin el coratge de signar un acord similar seran castigats com a traïdors. La nostra guerra és una guerra d'alliberament i com a tal no té caràcter terrorista, ètnic o religiós. Sense pietat contra els ocupants i els traïdors."³¹⁷

El comunicat de juliol de 1996 advertia de la importància que l'UÇK concedia a atacar els albanesos col·laboradors de les autoritats sèrbies. Si bé és cert que l'avís tenia un rerefons polític destinat a evitar que cap agent albanès arribés a un acord autonomista

³¹⁶ Es refereix a l'acció de la matinada de l'11 de juliol contra una patrulla policial a Podujeva. L'atac deixà greument ferit l'agent Radojevic.

³¹⁷ UÇK. *Komunikata nr. 21*. Kosova, 17 de juliol de 1996.

amb les autoritats sèrbies, el text contenia també una advertència explícita als albanesos que col·laboraven amb les autoritats sèrbies que ratificava l'avís, ja de per si prou explícit, manifestat amb l'assassinat de Shuki Krasniqi.

Els atemptats contra albanesos col·laboracionistes continuaren el 28 d'agost de 1996 amb l'assassinat d'Ejup Bajgora, un albanès agent de la policia sèrbia, i reprengueren amb força amb l'inici de l'any 1997. El 9 de gener, un escamot de l'UÇK disparava, en ple centre de Podujeva, contra Malic Saholi, propietari d'un supermercat i regidor al Consell Municipal de la ciutat pel Partit Socialista de Sèrbia. El 13 de gener, l'UÇK causava la mort de Fazil Hasani, un albanès de Brabonic, prop de Skenderaj, al cor de la Drenica, considerat un "traïdor"; un atac que es reproduiria el 17 de gener, a Reketnica, també a la municipalitat de Skenderaj, contra l'albanès Zen Durmisi.

L'activitat contra els albanesos col·laboracionistes va ser especialment intensa a les regions amb una major implantació de l'UÇK i amb un percentatge molt elevat de població albanesa. Així, doncs, els atacs contra col·laboracionistes es produïren fonamentalment a les regions de Llap i, especialment, a la Drenica.

Les accions continuaren el març de 1997 amb un atac a Sicevo, a la municipalitat de Klina, que causà la mort de Jusuf Haliljaj i Fehmi Haziraj; l'abril de 1997 amb un atemptat a Bajica, prop de Glogovac/Drenas, també a la Drenica, que provocà la mort de Ramiz Ljeka, un albanès que treballava al Consell Municipal de Glogovac. El 6 de maig era assassinat a Lozica, prop de Klina, Hetem Dobruna; el 3 de juliol l'atac era contra Ali Calapek, albanès militant del Partit Socialista de Sèrbia, que queia assassinat a Trstenik, un poblet de la municipalitat de Glogovac/Drenas.

Els atacs contra albanesos col·laboracionistes revifaren l'agost de 1997 amb atemptats a Skenderaj, contra Sadi Morina, el 23 d'agost; i a Zub, prop de Gjakova, contra Kcira Ndue. Poc després, el 2 de setembre queia assassinat Ljimon Krasniqi, acusat de "traïdor" per l'UÇK.

L'atemptat més significatiu arribaria, però, el 18 de novembre de 1997, a Komorane, a la municipalitat de Glogovac/Drenas, quan l'UÇK assassinava Camil Gashi, un albanès militant del Partit Socialista de Sèrbia. Gashi presidia la secció local del partit a Glogovac i era, a més, diputat al parlament de la República Federal de Iugoslàvia, és a

dir, que era un dels albanesos lleials a Sèrbia que ocupava un càrrec de major representativitat política.

Els atacs de l'UÇK contra els albanesos que col·laboraven amb el poder serbi s'havien adreçat contra diferents tipologies de col·laboradors: d'una banda, membres del Partit Socialista de Sèrbia; de l'altra, policies i funcionaris de l'administració; i, finalment, suposats col·laboradors de les forces policials sèrbies passant-los informació.

Aquests atacs que la guerrilla dugué a terme contra albanesos li valgueren diverses denúncies sota l'acusació d'atacar població civil, i no centrar els seus atemptats exclusivament contra objectius militars i policials. L'UÇK matisà aquestes acusacions tot justificant els atacs contra albanesos considerant-los part integrant de l'aparell repressiu serbi, ja fos a nivell polític, policial o bé passant informació puntual de vital importància per a l'exercici d'aquesta repressió.

Bardhyl Mahmuti, posteriorment convertit en representant polític de l'UÇK, legitimava els atacs de la guerrilla tot afirmant:

“L'exèrcit d'alliberament s'ha fixat com a objectiu la destrucció de l'aparell repressiu serbi, representat per l'exèrcit i la policia. Ha existit, evidentment, una manipulació de certs periodistes que han caigut a la trampa del discurs serbi que afirma: hi ha civils albanesos que han estat assassinats per l'UÇK. Però aquests civils formaven part de l'aparell repressiu serbi, no eren civils ordinaris, eren col·laboradors.

L'aparell repressiu de cada país està format per gent amb uniforme i gent sense uniforme. Una persona que forma part de l'aparell repressiu, encara que no dugui uniforme, està armada, i pot matar.”³¹⁸

Les afirmacions de Mahmuti pretenien justificar els atacs de l'UÇK contra albanesos tot incloent-los dins l'aparell repressiu serbi i, per tant, considerant-los tan responsables de la repressió com als militars i policies.

Malgrat l'evidència dels atacs contra albanesos, l'UÇK insistirà, i molt, en evidenciar que aquests atacs són selectius i que colpegen exclusivament a aquells que tenen

³¹⁸ DENAUD, Patrick; PRAS, Valérie. *Kosovo. Naissance d'une lutte armée UÇK. Entretiens avec Bardhyl Mahmuti représentant politique de l'Armée de Libération du Kosovo*. Pàg. 77.

vincles evidents amb el poder serbi. Una de les obsessions de l'UÇK serà desmarcar-se de l'adjectiu "terrorista" que Belgrad intentarà assignar-li després de cadascuna de les seves actuacions. Hi insistirà en els seus comunicats, que designen el seu combat com una "lluita d'alliberament", i també en les relacions que anirà desenvolupant amb la premsa internacional que, com el mateix Mahmuti afirma, tindrà com a objectiu "justificar la necessitat de la lluita armada, la necessitat d'una autodefensa organitzada, i explicar que [l'UÇK] no és un moviment terrorista perquè totes les accions que ha realitzat no entren dins la definició de terrorisme".³¹⁹ Tot i els esforços de Mahmuti, la consideració de la UÇK com una "organització terrorista" anirà més enllà del govern de Belgrad, que aconseguirà, inicialment influenciar bona part dels govern occidentals, per bé que aquests canviaran en pocs anys d'opinió tot demostrant la subjectivitat existent a l'hora de considerar, o no, a una organització com a "terrorista".

La guerrilla del LKÇK

L'extensió de l'activitat armada de l'UÇK que es produí a partir de 1996 tingué també efectes sobre el LKÇK, un moviment que havia mantingut una actitud crítica respecte la decisió de constituir l'UÇK i iniciar la lluita armada.

El LKÇK ja havia manifestat, des de 1993, discrepàncies amb l'UÇK i el LPK a propòsit de l'estratègia armada d'alliberament nacional. Si bé el LKÇK legitimava, a l'igual que l'UÇK i el LPK, la utilització del combat armat per alliberar Kosova, plantejava una estratègia diferent que es basava en la necessitat de preparar una guerra d'alliberament. Aquest posicionament diferia del de l'UÇK que defensava, i de fet, posava en pràctica, la creació d'una organització armada que iniciés la lluita seguint l'esquema clàssic de les estructures armades clandestines.

Aquestes diferències estratègiques entre el LKÇK i la UÇK es manifestaren en diferents ocasions, però foren especialment visibles quan, arran de l'extensió dels atemptats de l'UÇK, Sejdi Veseli, portaveu del LKÇK, comunicà públicament que el seu moviment

³¹⁹ DENAUD, Patrick; PRAS, Valérie. *Kosovo. Naissance d'une lutte armée UÇK. Entretiens avec Bardhyl Mahmuti représentant politique de l'Armée de Libération du Kosovo*. Pàg. 77

estava “a favor de la lluita armada, però que no aprovava el terrorisme i que no havia comès cap atac armat a Kosova des de la seva creació, el 1993.”³²⁰

Les declaracions de Veseli implicaven un rebuig evident del LKÇK a les accions de l’UÇK, i no només això sinó que insinuaven que l’activitat de la guerrilla podia ser considerada “terrorista”. Cal matisar, però, les afirmacions de Veseli ja que molts militants del LKÇK a nivell de base recolzaven i aplaudien l’activitat de l’UÇK, que d’altra banda molta gent associava a la mateixa LKÇK.

Les declaracions del LKÇK cal entendre-les en el marc del conflicte per l’hegemonia de l’espai nacionalista radical que es produïa entre aquesta organització i l’UÇK i el LPK, i en les discussions estratègiques que, fonamentalment el LKÇK i el LPK, ja havien tingut el 1993.

Tot i la posició favorable a organitzar una guerra d’alliberament que defensava el LKÇK, i que per tant comportava defugir l’activitat armada immediata per preparar a l’ombra una guerra contra la maquinària militar sèrbia, al llarg de 1996 aquesta postura es veié matisada per l’èxit relatiu de l’activitat de l’UÇK que va fer replantejar al LKÇK la necessitat d’organitzar de forma immediata una estructura armada.

Durant l’any 1996 el LKÇK impulsarà la creació d’un grup guerriller, més o menys homologable a l’UÇK. A diferència de l’Exèrcit d’Alliberament de Kosova, que comptava amb el recolzament polític del LPK, però que havia estat creat al marge d’aquest i tenia una estructura organitzativa independent, la nova guerrilla que sorgí a Kosova ho feu del cor mateix del LKÇK i, de fet, foren els principals dirigents i militants d’aquest moviment els que s’hi integraren.

El naixement d’aquesta nova organització armada es produí el 1996, a instàncies del LKÇK, i adoptà com a nom “Unitat Guerrillera Rexhep Mala”. Amb l’adopció d’aquesta denominació, els membres del LKÇK pretenien retre homenatge a Rexhep Mala, militant clandestí des de la dècada dels 70 fins a la seva mort, el 1984, en un

³²⁰ Declaracions de Sejdi Veseli citades a l’article del periodista Ylber Hysa del setmanari *Koha*, del 12 de febrer de 1997.

enfrontament amb la policia, i evidenciant així la continuïtat en el combat clandestí per l'alliberament de Kosova.³²¹

La Unitat Guerrillera Rexhep Mala adoptà una estructura compartimentada amb l'objectiu de facilitar la seva activitat clandestina i nomenà comandant de la nova guerrilla a Agron Rahmani. La creació d'aquesta guerrilla evidencià l'aposta decidida del LKÇK per la lluita armada, un fet ratificat en constatar que els principals dirigents del moviment, entre ells Avni Klinaku, president de l'organització, s'integraren al grup clandestí.

A diferència de l'UÇK, la Unitat Guerrillera Rexhep Mala no tindrà capacitat operativa ja que poc després de la seva constitució serà desarticulada per la policia sèrbia en el marc d'una operació repressiva contra el moviment nacionalista albanès desencadenada, precisament, arran de l'extensió de l'activitat armada de l'UÇK.

El gener de 1997, quan foren detinguts pràcticament tots els seus membres, la Unitat Guerrillera Rexhep Mala únicament havia tingut temps d'organitzar-se internament en tres grups clandestins de cinc militants, i de planificar algunes accions contra patrulles policials sèrbies a la ciutat de Pristina, que no s'arribaren, però, a dur a terme.

La Unitat Guerrillera Rexhep Mala fou víctima d'una onada repressiva que la policia sèrbia desencadenà entre els dies 26 de gener i 3 de febrer de 1997 i que comportà la detenció de més d'un centenar de militants nacionalistes albanesos, pertanyents a diferents sensibilitats del moviment nacional com el LKÇK, la LDK, i el PPK, entre d'altres.

L'objectiu fonamental d'aquesta batuda policial era respondre a les accions que l'UÇK havia realitzat en els darrers temps. Tot i així, l'operació no castigà els membres de l'exèrcit d'alliberament, sinó que, com hem exposat, afectà diferents corrents del moviment nacional albanès.

Si bé la intenció policial era respondre als atemptats de l'UÇK, queda clar que l'operació perseguia també la recentment creada Unitat Guerrillera Rexhep Mala, un grup clandestí que, sense haver actuat, era desarticulat per la policia sèrbia, un fet que

³²¹ Entrevista a Avni Klinaku, dirigent del LKÇK i membre de la Unitat Guerrillera Rexhep Mala. Pristina, juliol de 2007.

acredita el control i el seguiment policial al qual eren subjectes els militants del LKÇK. Entre els detinguts hi havia Avni Klinaku, president del LKÇK, i bona part dels integrants del nou grup guerriller. L'operació colpejà durament l'estructura clandestina del LKÇK que veié com es confiscava la impremta on el moviment publicava *Çlirimi*, la seva revista, i com eren detinguts diversos dels seus redactors

A diferència dels de l'UÇK, els inicis de l'activitat armada de la Unitat Guerrillera Rexhep Mala foren un autèntic fracàs, ja que el grup havia estat arrestat sense ni tan sols haver actuat, un fet que dificultava fins i tot la imputació de determinats càrrecs als detinguts. De fet, Avni Klinaku fou detingut sota l'acusació de terrorisme, per bé que la majoria dels processats membres del LKÇK ho foren únicament sota les acusacions d'activitats hostils i d'atemptat contra la integritat territorial de Iugoslàvia, delictes caducs però encara vigents al codi penal iugoslau.³²²

Les detencions de gener de 1997 representaren un cop dur pel LKÇK, que veié com era empresonada bona part de la seva direcció política, del qual, però, l'organització clandestina va ser capaç de refer-se.

La desarticulació de la Unitat Guerrillera Rexhep Mala no va fer desistir al LKÇK de la necessitat de dotar-se d'una estructura armada pròpia i el moviment mantingué el desenvolupament d'una organització armada vinculada al partit i a la qual s'integraren bona part dels seus militants a mesura que el conflicte kosovar anà avançant al ritme de la confrontació entre l'UÇK i la policia sèrbia i l'exèrcit iugoslau.

El maig de 1998, la guerrilla del LKÇK s'integrarà a la UÇK, fent confluïr les seves unitats militars a les de l'exèrcit d'alliberament, però preservant la seva identitat política pròpia. És a partir d'aquest instant quan el recolzament del LKÇK a l'UÇK serà complet i formal ja que les seves pròpies unitats militars s'hauran integrat al si de l'estructura de la principal guerrilla albanesa.

La unió entre l'UÇK i el LKÇK ja havia estat, abans de la seva confluència de 1998, un debat recurrent entre els membres del moviment clandestí. De fet, el desembre de 1996, Mehë Uka, el primer mort que reconeix l'UÇK com a propi, participà en negociacions entre la guerrilla i el LKÇK amb l'objectiu de fer confluïr les dues

³²² *Koha*, 12 de febrer de 1997.

estructures en una única organització armada clandestina. Les negociacions de 1996 no arribaren a bon port, degut en part a la mort d'Uka, fet que impulsà la creació, des del LKÇK, de la Unitat Guerrillera Rexhep Mala, que no confluiria amb l'UÇK fins el maig de 1998.

Confrontació en augment

L'extensió del combat armat que l'UÇK havia fet efectiva a partir de febrer de 1996, es veié notablement incrementada amb l'arribada de l'any 1997. El desembre de 1996, l'UÇK assumí la primera baixa formal de la seva organització amb la mort de Mehë Uka, militant de la guerrilla que exercia funcions d'enllaç entre l'UÇK i la incipient Unitat Guerrillera Rexhep Mala, del LKÇK. La mort de Mehë Uka tingué lloc el 29 de desembre en estranyes circumstàncies, i els seus mateixos companys apunten que es desconeix si va morir d'accident o si fou assassinat.³²³ La de Mehë Uka fou la primera mort d'un militant que l'UÇK reconegué (si bé anteriorment havia caigut en combat Hasan Ramadani, l'agost de 1994), i així consta en el monument dedicat als morts de l'Exèrcit d'Alliberament de Kosova erigit en una esplanada al cor de la Drenica després de la guerra on Uka ocupa el primer lloc d'una llarga llista de màrtirs.

La mort d'Uka representà un cop per l'organització, però no aturà la seva actuació, que, ans al contrari, es va veure accentuada amb l'inici de 1997.

En el marc de l'augment, quantitatiu i qualitatiu, de les accions armades de l'UÇK, el 16 de gener l'organització armada es responsabilitzava d'un atac amb cotxe bomba contra Radivoje Papovic, rector serbi de la Universitat de Pristina. L'atemptat contra el rector Papovic es produí al centre de la capital de Kosova i representà un salt qualitatiu evident de les accions de l'UÇK que cridà l'atenció dels mitjans internacionals.

L'acció contra Papovic, que ferí greument al rector i al seu xofer, ha suscitat certa controvèrsia ja que determinades anàlisis qüestionen que l'autoria de l'atac sigui responsabilitat de l'UÇK, que no havia utilitzat, ni tornà a utilitzar, el sistema del cotxe bomba. Aquestes anàlisis, recollides per Tim Judah, afirmen que l'intent d'assassinat

³²³ Entrevista a Avni Klinaku, president del LKÇK i membre de la Unitat Guerrillera Rexhep Mala. Pristina, juliol de 2007.

de Papovic podria estar vinculat a confrontacions entre serbis associades als negocis del germà del rector de la Universitat de Pristina.³²⁴

Tot i aquestes suposicions, el cert és que la justícia sèrbia perseguí l'UÇK com a responsable de l'atemptat i arribà a processar i condemnar un dels seus militants, Nait Hasani, com a autor material de l'atac contra el rector. Hasani, un dels primers militants de la guerrilla, fou condemnat a 22 anys de presó i no va ser alliberat fins el març de 2002, tres anys després de la fi de la guerra a Kosova.

Poc després de l'acció contra Papovic, l'UÇK reivindicà formalment l'atemptat tot qualificant el rector "d'enemic jurat del poble albanès",³²⁵ i justificant l'atemptat atribuïnt a Papovic la responsabilitat de l'expulsió dels estudiants albanesos de la universitat i de la política repressiva que en l'àmbit educatiu es desenvolupava contra l'ensenyament superior en albanès.

L'atemptat del 16 de gener de 1997 va tenir un important impacte psicològic entre les autoritats sèrbies de Kosova, que van començar a considerar l'UÇK com una amenaça seriosa, un fet que es concretà en l'augment de les mesures de seguretat davant del temor a atemptats de la guerrilla. L'atac desencadenà també una onada repressiva que provocà prop d'un centenar de detencions en cercles nacionalistes albanesos i que acabaria comportant la desarticulació, com hem vist, de la Unitat Guerrillera Rexhep Mala.

En un context de confrontació creixent, la vesprada del 31 de gener es produiria el primer enfrontament entre militants de l'UÇK i policies serbis que acabaria provocant la mort de tres guerrillers, els primers a morir en combat en una confrontació amb unitats policials sèrbies.

Aquell vespre, tres membres de l'UÇK, Zahir Pajaziti, Hakif Zejnullahu i Edmond Hoxha, descobriren que diversos policies seguien el seu vehicle i obriren foc contra les unitats policials. El resultat de la confrontació deixà els tres combatents de l'UÇK morts i diversos policies ferits. Un cop molt fort per la guerrilla que perdia Zahir Pajaziti, un de

³²⁴ JUDAH, Tim. *Kosovo. War and revenge*. Pàg. 131.

³²⁵ UÇK. *Komunikata nr. 29*. Kosova, gener de 1997.

les seus principals dirigents. En un comunicat, l'UÇK assumia la militància dels tres combatents morts i els presentava com a herois:

“El 31 de gener, a les darreres hores de la vesprada, tres membres de les nostres unitats militars, mentre s'adreçaven a realitzar tasques especials, s'han enfrontat a diverses forces policials sèrbies ocupants. Després d'una resistència heroica, en una batalla desigual, van donar la seva vida per l'alliberament del país”³²⁶

La mort de Zahir Pajaziti era un fort cop contra l'estructura de l'UÇK, però malgrat les tres víctimes de la confrontació, la decisió dels guerrillers d'enfrontar-se als policies que els havien detectat evità que el cop per l'estructura militar de la guerrilla fos major.

En qualsevol cas, les morts de Pajaziti, Zejnullahu i Hoxha representaven les primeres baixes en combat de la guerrilla, una experiència traumàtica però que augmentava el caràcter heroic i llegendari que s'atribuïa als guerrillers entre els seus principals bastions de suport.

El març de 1997, l'UÇK repregué l'ofensiva col·locant dues bombes a Pristina, una enfront de l'Escola Universitària de Llengües, que feriria quatre joves, dos serbis i dues albaneses; i una segona davant de la mateixa escola que pretenia destruir el monument a Vuk Karadzic, lingüista que reformà la llengua serbocroata i l'estandaritzà en alfabet ciríl·lic, i que fou desactivada per la policia.

Des d'aquest moment, els atacs de la guerrilla es concentraren contra les forces policials. El 21 de març quedà mort a trets per l'UÇK el policia Banislav Milovanovic, al centre de Podujeva; el 16 de maig eren ferits dos policies a Skenderaj; el 19 de juny era atacada a trets una patrulla policial a Podujeva; el 21 de juliol era assassinat un advocat assistent del districte a Peja. Les accions es convertiren en més freqüents a partir de l'agost: el 3 d'agost era atacat un cotxe policial a Bradis; el 4 d'agost, a la ruta de Rudnik a Skenderaj, una patrulla policial era tirotejada; el 24 d'agost s'atacava una comissaria a Rznic... Uns atacs que arribaren al seu punt culminant el 12 de setembre,

³²⁶ UÇK. *Komunikata nr. 30*. Kosova, febrer de 1997.

quan es produí un atac coordinat contra dotze comissaries de les localitats de Peja, Glogovac/Drenas, Deçan i Gjakova. Els atacs continuaren a Luzano (13 de setembre), Kijevo (14 i 23 de setembre), Calopek (13 d'octubre), Klincina (16 d'octubre) i Babaloc (17 d'octubre), a més d'afectar patrulles a les localitats de Gerlica i Balinac.

Els atacs constants que contra la policia sèrbia desenvolupava l'UÇK anaven camí de convertir Kosova en un camp obert de batalla degut a la creixent repressió sèrbia, cada cop més indiscriminada ja que pretenia colpejar els nuclis de població que recolzaven les activitats de la guerrilla.

El maig i el juliol de 1997 havien tingut lloc els processos judicials contra militants del LKÇK i de l'UÇK que comportaren dures condemnes. Entre els processats hi havia el principal dirigent de la guerrilla, Adem Jashari, que fou condemnat, com alguns dels seus companys, entre els quals hi havia Hashim Thaçi, en rebel·lia en no haver pogut ser arrestat.

Malgrat els processos, com hem vist, l'UÇK continuà la seva activitat armada fins al punt d'arribar, el 25 d'octubre de 1997, a atacar la comissaria d'Skenderaj, a la Drenica, i mantenir-la encerclada durant 15 hores, en una mostra del poder que la guerrilla començava a assolir en determinats territoris kosovars, principalment a la rebel i indòmita Drenica. Ho certificava que el mateix 25 de novembre l'UÇK havia realitzat dos atacs a Rznica, a la regió de Deçan, provocant diversos morts entre les files policials sèrbies.

L'ofensiva armada que l'UÇK desenvolupà al llarg de 1997 seria contestada per una escalada repressiva de la policia sèrbia que contribuí a accentuar la cruesa del conflicte violent que vivia Kosova. A les morts succeïdes el 31 de gener, les primeres de membres de l'UÇK caiguts combatent contra la policia sèrbia, s'hi afegiren d'altres successos que provocaren la mort de cinc militants més de la guerrilla al llarg de la resta de 1997.

El 23 de febrer es feia pública la mort de Besnik Restelica, militant de l'UÇK que havia estat arrestat el 31 de gener de 1997 en el marc de l'operació policial que acabaria desarticulant l'Unitat Guerrillera Rexhep Mala i que castigaria durament diferents sectors nacionalistes albanesos. La policia afirmà que Restelica s'havia suïcidat a la

cel·la on estava reclòs, però el seu cadàver presentava greus hematomes que indicaven que havia estat objecte de tortures, un fet que apuntava que probablement havia mort com a conseqüència dels maltractaments infringits per la policia sèrbia.³²⁷ Restelica era originari de Podujeva i estava integrat al grup de l'UÇK d'aquesta regió, essent-ne un dels militants de la primera hora.

Les tortures i els maltractaments contra els detinguts acusats d'estar vinculats a l'UÇK i al moviment nacionalista clandestí eren una constant, i el cas de Besnik Restelica no fou pas un cas aïllat. El 19 de setembre de 1997 moria Jonuz Zeneli,³²⁸ també membre de l'UÇK, arrestat el 30 d'abril acusat per les autoritats sèrbies "d'activitats terroristes". Zeneli moria a l'hospital de la presó central de Belgrad, on havia estat traslladat des de la presó kosovar de Lipjan. Tot i que el certificat de l'hospital penitenciari suggeria que havia mort a causa d'un càncer de pulmó que havia provocat metàstasis en d'altres parts del cos, el seu cadàver presentava mostres evidents de tortures i maltractaments que podien ser la causa de la mort o bé haver-hi contribuït.³²⁹ El cas de Restelica i Zeneli evidenciaven l'ús sistemàtic de la tortura a les comissaries sèrbies. De fet, les denúncies contra vulneracions dels Drets Humans foren una constant al llarg de 1997, tal i com recullen els informes d'organitzacions internacionals com Amnistia Internacional o Human Rights Watch, o, més detalladament, l'organització kosovar Consell per la Defensa dels Drets Humans i les Llibertats.

Al marge de les morts de militants víctimes de maltractaments, l'UÇK hagué d'afrontar nous episodis que, com el de Pajaziti, Zejnullahu i Hoxha, comportaren la mort en combat d'integrants de la guerrilla.

³²⁷ AMNISTIA INTERNACIONAL. "Muerte bajo custodia", document d'AI EUR 70/008/1997, amb data 24 de febrer de 1997.

³²⁸ Tot i que la majoria d'informes d'organismes de defensa del Drets Humans, redactats el 1997, situen la mort de Jonuz Zeneli el 16 d'octubre de 1997, l'UÇK, en el seu memorial, considera que tingué lloc el 17 de setembre de 1997. Hem utilitzat la data de l'UÇK ja que és possible que la mort de Zeneli no es fes pública fins a l'octubre de 1997, però que veritablement succeís en la data que afirma la guerrilla.

³²⁹ AMNISTIA INTERNACIONAL. "Muertes bajo custodia, torturas y malos tratos", document d'AI EUR 70/35/98/s, amb data juliol de 1998.

El 6 de maig de 1995 era assassinat Luan Haradinaj, membre del grup de l'UÇK de Dukagjini, i germà de Ramush Haradinaj, el principal dirigent de la guerrilla en aquesta regió. Luan Haradinaj fou abatut pels trets de l'exèrcit iugoslau a la frontera entre Albània i Kosova mentre intentava entrar clandestinament amb armament per l'UÇK a l'interior de territori kosovar. En la mateixa operació fou ferit Rafet Rama, i la resta d'integrants de l'escamot, entre els quals hi havia Ramush Haradinaj, hagueren d'avortar l'operació i retornar cap a Albània amb el cadàver del seu company mort. Luan Haradinaj, que estudiava educació física a la Universitat de Tirana, fou enterrat a Albània pels seus companys.³³⁰ L'enfrontament que provocà la mort de Luan Haradinaj posà en evidència que la guerrilla utilitzava els passos fronterers de la regió de Dukagjini per entrar armament procedent d'Albània, on l'UÇK es resguardava i començava a entrenar als seus militants al temps que es proveïa d'armes.

El 16 d'octubre de 1997 moria, en enfrontament amb la policia sèrbia, Adrian Krasniqi, originari de la localitat de Vranoc, a la municipalitat de Peja. Era també un dels militants de la primera hora de l'UÇK i havia estat condemnat en rebel·lia per actes de terrorisme. Krasniqi s'integrava al grup de l'UÇK de Dukagjini, i participà activament a entrar clandestinament armament per a la guerrilla a l'interior de Kosova. Adrian Krasniqi morí en atacar la comissaria de policia sèrbia a Kliqina, als afores de Peja, i es convertí en el primer militant de l'UÇK que queia amb l'uniforme de la guerrilla, una vestimenta que començava a proliferar en alguns dels feus de l'UÇK.³³¹

La darrera mort d'un militant de l'UÇK durant l'any 1997 tingué lloc el 27 de novembre a la localitat de Reznica, prop de Deçan, també a la regió de Dukagjini. Un escamot atacà la comissaria local provocant la mort a un policia serbi. El Ministeri d'Interior afirmà que en l'enfrontament també havia mort Ismet Gjocaj, una versió qüestionada pels organismes de defensa dels Drets Humans ja que Gjocaj es trobava en aquells moments sota custòdia de la policia sèrbia com a conseqüència d'una denúncia que havia presentat a l'oficina local del Consell per a la Defensa dels Drets Humans i les Llibertats pels maltractaments i amenaces sofertes per part de la policia sèrbia, el 21

³³⁰ HAMZAJ, Bardh. *A narrative about war and freedom. Dialog with the commander Ramush Haradinaj..* Pàg. 34-39.

³³¹ HAMZAJ, Bardh. *A narrative about war and freedom. Dialog with the commander Ramush Haradinaj..* Pàg. 40-42.

de novembre, quan fou assaltat tallant llenya prop de la frontera albanesa. La denuncia, interposada el 25 de novembre, li comportà una citació policial, i la posterior detenció per part de la policia sèrbia. Les organitzacions de defensa dels Drets Humans apuntaren que Ismet Gjocaj fou executat extrajudicialment com a venjança per l'atac contra la comissaria o bé que morí com a conseqüència dels maltractaments ja que el seu cadàver presentava símptomes evidents de tortura.

L'UÇK assumí, posteriorment, la militància a la seva organització d'Ismet Gjocaj, una dada que podien conèixer els policies sèrbies i que els impulsà a executar-lo de forma sumària després de l'atac de la guerrilla contra la comissaria local.³³²

El grau de confrontació creixent entre l'UÇK i la policia sèrbia era el preludi al conflicte bèl·lic que Kosova estava a punt de viure i havia convertit la guerrilla en un actor principal de la situació política kosovar. Un actor a l'ombra, és cert, ja que la guerrilla no sortiria públicament a la llum fins el 28 de novembre de 1997, en un funeral a la Drenica, coincidint amb la celebració del dia de la independència nacional albanesa.

Alguns mesos abans d'aquest 28 de novembre, però, alguns homes armats i amb rudimentaris uniformes que els identificaven com a membres de l'UÇK ja patrullaven per alguns petits pobles de la regió de la Drenica on la policia no s'atrevia a entrar. Prekaz, el llogarret de la família Jashari, era un d'aquests, juntament amb Llausha i d'altres petites localitats al voltant d'Skenderaj, que es convertiren en les primeres "zones alliberades" per l'UÇK.

Rugova i la LDK insistien a veure els serveis secrets serbis rere la guerrilla. El govern de Belgrad i les autoritats sèrbies de Pristina s'entestaven a presentar els seus membres com a terroristes. Mentrestant l'UÇK guanyava suports als feus nacionalistes tradicionals convertint-se, cada cop a ulls de més gent, en l'alternativa per fer front al règim serbi i a la seva repressió.

³³² AMNISTIA INTERNACIONAL. República Federativa de Yugoslavia. *Crisis de derechos humanos en la provincia de Kosovo*. Amnistia Internacional, Londres, 1998. Pàg. 3-4. El document pot ser consultat al següent enllaç: www.amnesty.org/en/library/asset/EUR70/034/1998/es/dom-EUR700341998es.pdf.

Revolta a Albània, armes per a Kosova

Si el desencís motivat per l'absència de qualsevol referència a la situació de Kosova als acords de Dayton havia donat ales polítiques als partidaris d'una estratègia violenta d'alliberament nacional, un fet similar es produiria arran de la crisi econòmica, social i política que visqué Albània durant el primer trimestre de 1997 i que acabà provocant una autèntica revolta social que implicà l'assalt a les casernes militars albaneses i la distribució entre la població de centenars de milers d'armes. Dayton havia constituït un suport polític fonamental pels insurgents kosovars, i la revolta a Albània de 1997 constituïria un suport logístic també cabdal ja que permetria a la guerrilla armar-se i superar el dèficit que en matèria d'armament arrossegava des de la seva constitució el 1993.

Albània era governada, des de 1992, pel Partit Democràtic de Sali Berisha que havia desallotjat del poder el Partit Socialista de Ramiz Alia, hereu del Partit del Treball d'Enver Hoxha, i havia iniciat unes pràctiques econòmiques pròpies del neoliberalisme més salvatge. Berisha, ferm aliat en la qüestió kosovar de la LDK i de Rugova, a diferència d'un PS més proper a l'UÇK, incentivà la instauració a Albània de sistemes piramidals d'inversió, uns sistemes inspirats en l'esquema de Ponzi que funcionaven en base a una gran bombolla especulativa, insostenible a llarg termini. L'èxit de les piràmides financeres fou abassegador i prop de dues terceres parts de la població albanesa hi invertí, en bona part sota l'auspici del govern de Berisha que tolerà i incentivà aquesta pràctica financera.

La bombolla piramidal esclatà el gener de 1997. Bona part dels albanesos perderen tots els seus estalvis invertits en les piràmides financeres que provocaren pèrdues de més d'un bilió de dòlars en un país ja de per si empobrit i d'escassament tres milions d'habitants. La fallida de les piràmides obrí la porta a una autèntica revolta social que pretenia demostrar el descontentament de la població amb un govern que s'havia mostrat incapaç de protegir la ciutadania del frau piramidal.

L'inici de la revolta acabà de col·lapsar el sistema piramidal que fou incapaç de fer front a qualsevol pagament condemnant a la misèria a centenars de milers de famílies albaneses. La crisi era majúscula i la corrupció, que havia permès les societats piramidals i la seva actuació rapinyaire, assolava bona part de l'administració albanesa.

El febrer de 1997, la revolta s'estengué mentre milers de ciutadans reclamaven al govern de Sali Berisha que fes front a la crisi assumint el retorn dels diners invertits a les societats piramidals, ja que consideraven que l'executiu del PD havia estat un dels principals afavorits per l'expansió d'aquest tipus d'economia.

La revolta augmentà la seva intensitat especialment a partir del mes de març quan assolí una violència notable. El sud del país, tradicionalment hostil a Berisha, es convertí en el centre d'una revolta que tingué la seva capital a la ciutat portuària de Vlora. Precisament a Vlora s'assaltaren les primeres casernes militars i la població revoltada s'emparà de l'armament de l'exèrcit. Davant d'aquesta situació, el 2 de març, Sali Berisha decretà l'estat d'emergència, enmig d'un clima de caos on els revoltats es confonien amb grups mafiosos que també pretenien imposar la seva llei en absència de la de l'estat.

La revolta s'estengué arreu del país, fins i tot al nord, feu del Partit Democràtic, i els assalts a les casernes militars es generalitzaren, provocant que els dipòsits d'armament de l'exèrcit albanès caiguessin en mans dels revoltats i dels grups mafiosos locals.

La revolta comportà el nomenament, l'11 de març, del socialista Bashkim Fino com a primer ministre, un fet que no aturà el caos regnant als carrers del país. De fet, l'ordre no es restabliria fins l'abril de 1997 amb la intervenció d'una força militar multinacional sota l'auspici de les Nacions Unides i sota lideratge italià que amb el nom d'Operació Alba retornà l'ordre al país tot sufocant la revolta social i també, tot i que amb menys èxit, l'imperi mafiós que regnava en bona part del territori albanès.

La presència de tropes internacionals propicià la celebració d'unes noves eleccions generals que comportaren la derrota, el juny de 1997, del Partit Democràtic de Sali Berisha, i el naixement d'una majoria parlamentària d'esquerres comandada pel Partit Socialista, que havia encapçalat una coalició de partits per derrotar Berisha. El juliol de 1997, Sali Berisha era substituït a la presidència d'Albània pel socialista Rexhep Meidani. Tot i la fràgil estabilitat política i social, l'11 d'agost, amb l'ordre reestablert i la revolta sufocada, per bé que amb una influència social més que considerable de les xarxes mafioses, les tropes internacionals de Nacions Unides abandonaven Albània.

La revolta albanesa de 1997 tingué importants conseqüències a Kosova. En primer lloc, des d'un punt de vista polític, ja que Sali Berisha, aliat d'Ibrahim Rugova i de la LDK, es veia forçat a abandonar el poder a mans d'un Partit Socialista que a Kosova sintonitzava amb els opositors a Rugova i amb l'UÇK. Rugova veia com un dels puntals que el recolzaven havia d'abandonar el poder. La televisió albanesa, TVSH, que arribava a totes les llars kosovars transmetent un missatge favorable a la LDK i a Rugova, deixava d'estar a les mans de Berisha i, per tant, deixava de ser un dels principals suports en l'estratègia comunicativa de la Lliga Democràtica.

Berisha havia venut el discurs que el Partit Socialista no es preocupava pels "germans" de Kosova, però la realitat era que els socialistes tenien uns altres aliats en l'escena política kosovar. Certament, però, la política del PS, tot i recolzar la resistència albanesa, no era la d'implicar activament a Albània en la contesa kosovar donada l'extrema debilitat de l'estat albanès i la seva dependència dels dictats de la comunitat internacional.

El canvi polític a Albània tenia evidents repercussions a Kosova, però el que veritablement incidí sobre la situació kosovar fou el pillatge que els insurrectes albanesos realitzaren a les casernes militars, provocant l'entrada en circulació de centenars de milers d'armes.

Segons apuntà el Ministeri de l'Interior albanès, durant els assalts a les instal·lacions militars, que tingueren lloc essencialment a principis de març de 1997, acabaren en mans de la població albanesa (ja fos fidel o contrària al règim de Berisha) prop de dos milions d'armes lleugeres, tres milions i mig de granades, més d'un milió de mines, 840.000 obusos de morter, prop de mil cinc-cents milions de munició de calibres diversos, i 3.600 tones d'explosiu.³³³ A més, entre el material furtat de les casernes s'hi trobaven també morters, canons i metralladores antiaèries.

La primera conseqüència d'aquest pillatge fou l'elevat cost humà que tingué la revolta albanesa. Es calcula que prop de 2.000 persones moriren com a conseqüència de l'ús

³³³ PROVVISORATO, Sandro. *Uck: l'armata dell'ombra*. Pàg. 90.

d'armes de foc durant la revolta, i prop de 10.000 més resultaren ferides.³³⁴ La segona conseqüència fou que pràcticament tota la societat albanesa estigués armada, un fet que ajudà notablement al desenvolupament dels grups mafiosos i del tràfic d'armament.

La tercera té a veure amb la situació kosovar ja que Albània passava a disposar en abundància d'unes armes que la guerrilla kosovar necessitava imperiosament. Algunes fonts han apuntat que prop de 300.000 armes lleugeres acabaren a Kosova en mans de l'UÇK.³³⁵ La revolta albanesa de 1997 suposà un accés fàcil a armament per part de l'UÇK, que podia adquirir-lo sense complicacions al mercat negre albanès. Això solucionava, en part, la manca d'armament que havia estat denunciada en repetides ocasions pels militants clandestins, i que havia provocat la necessitat de l'UÇK de dedicar nombrosos esforços organitzatius a passar armes cap a l'interior de Kosova a través de la seva frontera amb Albània.

Especialment a partir de l'estiu de 1997, quan la revolta havia estat sufocada però les armes continuaven a mans de la població civil, l'UÇK augmentà notablement el seu equipament militar, per bé que aquest es limitava essencialment a armes lleugeres, incapaces de fer front en un combat militar d'igual a igual a la potent maquinària de guerra iugoslava. Malgrat tot, l'augment de l'armament disponible permeté enrolar més voluntaris a l'UÇK i augmentar-ne la capacitat d'actuació. Dayton havia donat ales a la guerrilla des d'un punt de vista polític, la revolta albanesa i el pillatge de les casernes els hi donava des d'un punt de vista militar.

Estudiants en peu de guerra

L'extensió de la lluita armada practicada per l'UÇK al llarg de 1997 qüestionava obertament l'estratègia desenvolupada fins al moment per la LDK, un qüestionament al qual s'afegirien d'altres sectors entre els quals cal destacar el moviment estudiantil

³³⁴ JARVIS, Christopher. "The Rise and Fall of Albania's Pyramid Schemes" in *Finance & Development: A Quarterly Magazine of the IMF*, març de 2000, volum 37, número 1.

³³⁵ JANE'S DEFENCE NEWS. Kosovo: background to crisis (March 1999). Es pot consultar a l'enllaç: www.janes.com/defence/news/kosovo/misc990301_03_n.shtml.

kosovar que desafiarà l'autoritat política i social de la LDK defensant una estratègia de no violència activa, és a dir, partidària de la mobilització al carrer enfront del règim serbi.

La renovació de la UPSUP, la Unió Independent d'Estudiants de la Universitat de Pristina, que tingué lloc el 1997 situà Bujar Dugolli a la presidència, i Albin Kurti a la vicepresidència de l'organització estudiantil. Al marge del canvi de representants, la UPSUP decidí modificar la seva estratègia i construir una alternativa a la política d'esperar esdeveniments sense actuar que al seu entendre caracteritzava la LDK.

La concreció d'aquesta política estudiantil començà a manifestar-se l'agost de 1997, quan la UPSUP plantejarà la necessitat d'organitzar mobilitzacions per l'1 de setembre, coincidint amb l'inici del curs acadèmic a l'ensenyament primari i secundari, per tal de reclamar l'accés de l'alumnat i el professorat albanès als edificis educatius dels quals havien estat expulsats.

La UPSUP pretenia generar un ampli consens al voltant de la mobilització que fou, però, desautoritzada obertament per la LDK. Rugova i la Lliga Democràtica rebutjaren la proposta i negaren a la UPSUP la legitimitat per erigir-se en portaveus de l'estudiantat no universitari.

Davant la impossibilitat de convocar una mobilització l'1 de setembre, la Unió Independent d'Estudiants, desobeint expressament les crides que des de la LDK se'ls realitzava per tal d'aturar qualsevol tipus de manifestació, decidí mobilitzar-se l'1 d'octubre de 1997, data de l'inici del curs acadèmic universitari.

Els representants de la UPSUP consideraven absolutament necessària una mobilització als carrers ja que, segons paraules d'Albin Kurti, el seu vicepresident, "no s'havia fet res des de 1992", i "els partits polítics kosovars havien perdut credibilitat" mentre els polítics s'havien instal·lat en la "passivitat".³³⁶ Al llarg del mes de setembre, la UPSUP preparà a consciència una àmplia mobilització estudiantil que pretenia recollir el suport el conjunt de la societat kosovar i desafiar alhora el poder serbi i la passivitat de la classe política local. El clima previ a la mobilització era força enrarit degut a la campanya electoral de les eleccions sèrbies, que tingueren lloc el 21 de setembre, i a

³³⁶ INTERNATIONAL CRISIS GROUP. *Kosovo Spring*. ICG, Pristina – Sarajevo, 1998. Pàg. 23.

les campanyes que sectors ultraserbis com el Partit Radical Serbi de Vojislav Seselj organitzaren pels carrers de Pristina.

Precisament la convocatòria de les eleccions sèrbies fou la raó que exhibí Ibrahim Rugova per reclamar als estudiants la desconvocatòria d'unes mobilitzacions que, paradoxalment, havien estat saludades per Fehmi Agani, el vicepresident de la LDK, escassos dies abans de la petició del president Rugova. La sol·licitud de Rugova no fou atesa pels dirigents estudiantils, que de forma metafòrica "mataven al pare" i es constituïen en un actor polític a considerar en l'escena kosovar. El setmanari serbi *Vreme* interpretava en aquest mateix sentit la decisió de la UPSUP contra el criteri de Rugova: "Allò que era impensable ha succeït: el pare de la nació ha demanat a la "canalla" que l'escoltin, i aquests li han contestat que s'ocupi dels seus afers i que els deixi fer".³³⁷

La mobilització de la UPSUP s'accelerà els dies previs a l'1 d'octubre amb una intensa activitat entre els militants estudiantils. Pristina aparegué plena de cartells amb el lema "Universitat, Kosova, Estudiants ARA – Demà és tard", al temps que les discussions al si de la UPSUP plantejaven la necessitat d'una mobilització no violenta. La consigna era no respondre als atacs policials, seure a terra i aguantar la repressió. L'organització convingué que la marxa fos exclusivament d'estudiants i personal universitari, i que la resta de la població que volgués mostrar-los suport ho fes des de fora de la ruta marcada pels manifestants. Els estudiants es preocuparen també de garantir una presència considerable de mitjans de comunicació que amplifiquessin la seva mobilització més enllà de les fronteres de Kosova.³³⁸

L'1 d'octubre, Pristina es llevà amb les botigues albaneses tancades, un senyal de suport a la mobilització estudiantil. Més de 15.000 estudiants, i prop de 30.000 persones que els recolzaven, s'aplegaren als edificis universitaris del centre de Pristina per tal d'iniciar la marxa prevista. Les barricades policials els ho impediren. Després d'una hora de silenci enfront del mur policial, a les 11.50h la policia atacà amb duresa

³³⁷ CLARK, Howard. *Civil resistance in Kosovo*. Pàg. 153.

³³⁸ Entrevista a Abedin Selimi, membre de la Unió Independent d'Estudiants de la Universitat de Pristina, juliol de 2003.

els manifestants generant un caos que motivà que els concentrats intentessin fugir de qualsevol manera de la violència policial.

La manifestació no es limità a Pristina, sinó que també tingué lloc, de forma simultània, a la resta de ciutats universitàries de Kosova, aplegant prop de 10.000 manifestants a Gjilan i Prizren, i desencadenant una violència policial homologable a la de Pristina a Gjakova i Peja.

Tot i la repressió policial, la UPSUP considerà un èxit la mobilització, que havia escenificat la voluntat de desenes de milers de kosovars de passar a l'acció i d'abandonar la passivitat per una actuació directa, per bé que no violenta, enfront del règim serbi. La dimensió que prengué la mobilització estudiantil descol·locà Rugova i enfortí la seva oposició.

L'èxit de la mobilització provocà una nova convocatòria, el 29 d'octubre, que aplegà 15.000 persones a Pristina que seguiren les consignes no violentes que havien motivat la marxa i que pretenien evitar l'espantada de l'1 d'octubre. La tercera manifestació estudiantil de 1997 tingué lloc el 30 de desembre quan milers d'estudiants foren de nou reprimits per la violenta actuació de la policia sèrbia. Les marxes havien de continuar el març de 1998, però el clima de guerra que ja vivia Kosova provocà una nova orientació en la pràctica militant de la UPSUP.

Certament, les mobilitzacions estudiantils de 1997 es convertiren en les primeres manifestacions de masses des de la victòria electoral de la LDK a les eleccions clandestines de 1992 i demostraven l'existència de sectors descontents amb la política de la Lliga Democràtica. La UPSUP, tot i tenir una direcció partidària de la no violència activa, amb Albin Kurti al capdavant, aplegava nombrosos seguidors de l'UÇK. El diari universitari *Bota e Re* dedicà la seva edició de novembre de 1997 a l'exèrcit d'alliberament, tot glossant la figura d'Adrian Krasniqi, mort el 16 d'octubre atacant una comissaria de la policia sèrbia vestit amb l'uniforme de l'UÇK. Els universitaris kosovars havien constituït el principal suport de les organitzacions clandestines i les havien nodrit de militants. Hashim Thaçi, provinent de la UPSUP, s'havia integrat a l'UÇK, i entre els militants de la guerrilla hi havia una xifra considerable d'estudiants universitaris. De fet, la majoria dels detinguts de febrer de 1997 en l'operació policial

contra l'UÇK, que acabà desmantellant la Unitat Guerrillera Rexhep Mala, també ho eren.

Les mobilitzacions estudiantils de la tardor de 1997 venien a afegir-se a un creixent descontentament existent al si de la societat kosovar que reclamava una nova pràctica política diferent de la de Rugova i la LDK i que tenia en l'Exèrcit d'Alliberament de Kosova el seu principal exponent, un exèrcit que romania encara a l'ombra però que no trigaria en sortir a la llum.

L'UÇK dóna la cara

El mes de novembre de 1997 comportà un canvi substancial en l'evolució del conflicte kosovar. L'UÇK, que havia limitat la seva activitat fins aleshores a les accions armades, amb una escassa presència pública que s'havia limitat a l'existència de patrulles uniformades en petites localitats amb una implantació considerable de la guerrilla, i que havia cultivat sobrenoms com el d'"organització fax" degut al mitjà que utilitzava habitualment per fer arribar els seus comunicats,³³⁹ decidí sortir a la llum pública. L'objectiu d'aquesta decisió era doble. D'una banda, es pretenia fer callar els rumors estesos per l'entorn de la LDK que afirmaven que rere l'UÇK s'hi amagaven els serveis secrets serbis amb l'objectiu de desprestigiar la lluita pacifista dels albanesos de Kosova. D'altra banda, la projecció pública de la guerrilla tenia també un objectiu en termes d'estructura militar, tot pretenent augmentar els seus efectius i fer un nou pas endavant en el conflicte amb les forces policials i militars sèrbies.

La decisió de projectar públicament l'UÇK va ser presa en base a la voluntat d'expandir l'organització armada i d'augmentar el nivell de confrontació amb el poder militar serbi que ja estava en constant creixement des de la generalització de les accions armades de la guerrilla a partir de 1996, i que a ulls de l'UÇK necessitava un impuls per entrar en una nova fase del conflicte armat.

El moment en el qual es decidí que l'UÇK es mostrés públicament no va ser casual i obeí a l'evolució del conflicte entre la guerrilla i les forces policials sèrbies. La decisió es

³³⁹ DENAUD, Patrick; PRAS, Valérie. *Kosovo. Naissance d'une lutte armée UÇK. Entretiens avec Bardhyl Mahmuti représentant politique de l'Armée de Libération du Kosovo*. Pàg. 82.

prengué després d'una intensa batalla entre l'UÇK i la policia sèrbia que representà una victòria moral per a la guerrilla al temps que visualitzava que el conflicte castigava durament a la població civil albanokosovar, considerada per la policia sèrbia com el coixí social que recolzava l'activitat de la guerrilla.

La decisió de publicitar l'UÇK es prengué després de la batalla de Llausha, un enfrontament entre guerrillers de l'exèrcit d'alliberament i policies serbis que tingué lloc a la localitat de Llausha, a la regió de la Drenica, el 26 de novembre de 1997. Els esdeveniments de Llausha representaren en si mateixos una escalada en l'evolució del conflicte ja que s'hi produí un combat obert entre militants de l'UÇK i policies serbis que es perllongà durant diverses hores.

La batalla de Llausha s'inicià el 26 de novembre a les 9.15h del matí i es perllongà fins a la tarda. En ella s'hi enfrontaren combatents de la guerrilla de la regió de Drenica, amb significats militants com el comandant Adem Jashari o Rexhep Selimi. Durant els combats, la policia sèrbia utilitzà vehicles blindats, un helicòpter i un tanc, però tot i així no fou capaç de derrotar els guerrillers. Les forces sèrbies acabaren per retirar-se, després de patir dues baixes mortals fruit dels combats armats, i com a conseqüència de l'enfrontament amb l'UÇK castigaren la població civil de Llausha provocant la mort del mestre local Halit Geci.³⁴⁰

La batalla de Llausha marcaria un tombant en l'evolució del conflicte i establiria bona part de les pautes d'actuació que després s'hi succeïrien. Una UÇK camuflada entre la població atacava unes forces sèrbies que responien amb una repressió desproporcionada que castigava la població civil que acollia a la guerrilla, generant així una major adhesió als postulats de l'UÇK i desenvolupant l'esquema clàssic d'acció-repressió-acció adoptat per bona part de les organitzacions armades clandestines d'arreu del planeta.

La intensitat del conflicte i la mort de Halit Geci, un mestre albanès molt estimat per la població local, feu prendre a l'UÇK la decisió de mostrar-se, finalment, de forma pública. El moment elegit fou el funeral pel mestre mort que se celebrà en una data i un indret molt significats. L'enterrament de Geci tingué lloc a Llausha, a la Drenica

³⁴⁰ Testimoni de Rexhep Selimi davant del Tribunal Penal Internacional per a l'Antiga Iugoslàvia. Sessió del 30 de maig de 2005 a La Haia. Pàg. 6626-6627 de la transcripció del procés.

profunda, al cor del Kosova rebel, i el dia escollit fou el 28 de novembre, la data en la qual es commemora el dia nacional d'Albània, el dia de la bandera, que recorda la independència albanesa de l'imperi otomà proclamada el 1912. La data i el lloc recollien una càrrega simbòlica important que l'UÇK no volgué desaprofitar.

El 28 de novembre de 1997, més de 20.000 persones s'aplegaren per donar el darrer adéu a Halit Geci. En acabar la celebració del funeral, tres encaputxats, vestits amb l'uniforme de l'UÇK, s'adreçaren als assistents. Entre ells hi havia Rexhep Selimi, un dels primers militants de la guerrilla a la regió de la Drenica, que prengué la paraula per arengar els congregats al funeral. L'acompanyaven Mujë Krasniqi i Daut Haradinaj. En un gest destinat a mostrar que els militants de l'UÇK eren ciutadans albanesos de Kosova, com la resta d'assistents a l'enterrament, dos dels tres encaputxats descobriren els seus rostres. Els representants de l'UÇK dirigiren unes paraules per exaltar els assistents:

“Sèrbia esta massacrant als albanesos. L'Exèrcit d'Alliberament de Kosova és l'única força que està lluitant per l'alliberament i la unitat nacional de Kosova! Hem de continuar el combat!”³⁴¹

La resposta dels milers de persones que assistien al funeral no es feu esperar. La massa començà a cridar “UÇK! UÇK!” en un acte que escenificà el suport que la població civil de la Drenica lliurava a la guerrilla kosovar.

L'UÇK donava per fi la cara i ho feia en un acte de marcat simbolisme: el funeral d'un mestre assassinat per la policia sèrbia com a “víctima col·lateral” d'una batalla dels oficials serbis contra guerrillers de l'UÇK, al cor de la Drenica, i un 28 de novembre, dia de la independència albanesa. L'endemà, tots els mitjans de comunicació kosovars recollien la notícia, una notícia que feia a més la volta al món mostrant l'existència d'una guerrilla albanesa que pretenia combatre el règim de Milosevic. Començava a

³⁴¹ Vídeo que recull les imatges del funeral de Halit Geci. Els vídeos amb imatges de l'UÇK són un producte d'èxit al mercat de DVDs kosovar entre els quals hi podem trobar, en múltiples gravacions muntades per afeccionats a partir d'imatges de televisió, les imatges tant de combats com de moments rellevants en la història de la guerrilla com és el cas del funeral de Geci.

quedar clar que l'UÇK no era ni una "organització fax" ni una conspiració dels serveis secrets serbis sinó que l'exèrcit d'alliberament estava integrat per albanesos de Kosova que defensaven una estratègia d'enfrontament militar obert amb el poder serbi.

Poc després de donar la cara a Llausha, l'UÇK justificava la seva presència al funeral de Geci i reclamava major suport a la guerrilla tot reivindicant que la llibertat de Kosova només podia ser assolida, al seu entendre, a través de la lluita armada:

"El nostre exèrcit no es presenta davant l'opinió pública a través de taules rodones, sinó combatent l'invasor i els traïdors a través del canó del fusell. Ara el moviment pacifista ha fracassat. Cal comprendre que Kosova i la resta de territoris albanesos no poden ser alliberats des d'una oficina o utilitzant el telèfon, només poden ser alliberats amb la lluita armada. La nostra presència al funeral del nostre estimat mestre Halit Geci el passat 28 de novembre no va ser casual. Era un senyal i una crida que vam llençar a tots aquells que volen comprometre's per l'alliberament de Kosova. Al govern de Kosova, i particularment al primer ministre Bukoshi, li demanem que no s'ocupi de nosaltres utilitzant frases de les quals ningú no sap el significat, sinó que lliuri a l'UÇK els fons acumulats per a l'alliberament del país. Si a algú li passa pel cap negociar l'estatut futur de Kosova i del poble albanès que viu dividit a la seva pròpia terra, ha de saber que l'UÇK no reconeixerà cap acord assolit sense la participació dels seus propis representants en aquestes negociacions."³⁴²

Després de la seva presentació pública, l'UÇK formulava dues noves reivindicacions, aquest cop dirigides a la comunitat política albanokosovar. D'una banda reclamava que li fossin assignats els fons econòmics recollits a l'exterior pel govern kosovar, i de l'altra reivindicava que l'UÇK fos considerat, a partir d'ara, com un actor polític de primer ordre sense el qual no era possible assolir un acord sobre el futur de Kosova. L'UÇK avisava a la LDK que no hi havia negociació possible sense comptar amb la guerrilla.

La batalla de Llausha i la compareixença pública de l'UÇK al funeral de Halit Geci obrien una nova fase en el conflicte. Kosova avançava sense aturador cap a una guerra oberta.

³⁴² UÇK. *Komunikata nr. 40*. Kosova, desembre de 1997.

XIV. KOSOVA EN GUERRA

Cap a una guerra oberta

La primera aparició pública de l'UÇK, el 28 de novembre de 1997, marcà un tombant en l'evolució del conflicte. No tant perquè de forma immediata l'UÇK augmentés de forma considerable els seus efectius humans i materials i amb ells la seva capacitat d'actuació, sinó perquè l'aparició representava acabar amb els rumors sobre l'origen i la conformació de la guerrilla i convertia l'exèrcit d'alliberament en un actor polític de primer ordre a l'hora d'analitzar l'escena kosovar.

L'aparició pública serví també per començar a engreixar les files dels combatents de la guerrilla, més aviat escasses fins aleshores, i centrada especialment a les zones de forta tradició nacionalista. Tot i així, el tombant que marcà l'inici de la conversió de l'UÇK, fins aleshores una guerrilla de pocs efectius més aviat homologable a una organització armada clandestina, en un exèrcit popular fou l'onada repressiva que tingué lloc a la Drenica el març de 1998.

Vist amb els ulls dels kosovars de l'època, sembla exagerat parlar de guerra a Kosova a finals de l'any 1997 o a principis de 1998. Certament, com veurem, l'activitat armada de l'UÇK es multiplicava, i la repressió policial sèrbia era cada cop més cruenta, però d'aquí a considerar que el que succeïa a Kosova era una guerra hi havia un abisme pels mateixos ciutadans kosovars.³⁴³ Amb la perspectiva del temps, l'oficialitat kosovar ha tendit a considerar que la "guerra d'alliberament" tingué lloc entre 1997 i 1999. Un bon exemple n'és l'exposició organitzada el 2007, en ocasió del desè aniversari de l'inici de la guerra segons aquesta concepció, al Museu de Kosova, a Pristina, que fou coordinada pel mateix museu i per l'Associació de companys i familiars dels màrtirs de l'UÇK, i que duia l'explícit títol "Lufta për Çlirimin e Kosovës (1997-1999)", és a dir, "Guerra per l'alliberament de Kosova (1997-1999)". Aquesta concepció de la història

³⁴³ Certament, després de múltiples entrevistes realitzades a Kosova, només els integrants de la guerrilla tendeixen a considerar que el que es vivia fins al febrer de 1998 era una guerra. La resta d'entrevistats utilitza diferents consideracions sense negar, però, en cap moment, que existia un evident conflicte violent fruit tant de la repressió sèrbia com de l'activitat armada de l'UÇK.

recent de Kosova, compartida per l'actual govern, format en bona part per antics integrants de la guerrilla, afirma que la guerra per l'alliberament del país s'incia el 1997, amb la intensificació de l'activitat de l'exèrcit d'alliberament, i concloué el juny de 1999, amb l'entrada de les tropes de l'OTAN a Kosova després de l'acord signat pels comandaments de l'Aliança Atlàntica amb els generals de Milosevic.

Es fa difícil afirmar quin és el moment exacte en el qual a Kosova s'abandona un estadi de lluita armada i repressió policial i militar, i s'hi passa a viure una guerra oberta. Hem vist com a ulls de la historiografia oficial kosovar, la guerra s'inicià el 1997. Una visió que contrasta amb d'altres que afirmen que l'única guerra que es va lliurar a Kosova fou la que enfrontà els avions de l'OTAN a l'exèrcit serbi, el 1999, i que el que s'hi havia viscut prèviament no era sinó un problema de "terrorisme". Aquesta darrera visió dista molt de la realitat i serviria als propòsits del govern serbi de l'època que, com és lògic, defugia absolutament la consideració de guerra, per parlar del que per a ell era únicament un problema terrorista.

És inqüestionable que a Kosova hi existia un conflicte polític que es manifestava de forma violenta. Un conflicte polític amb profundes arrels però que s'havia manifestat violentament especialment des de 1989, amb una violència exercida des del poder serbi, a la qual, a partir de 1993, i, especialment de 1996, havia decidit respondre l'UÇK. Kosova vivia, a finals de 1997, per tant, en un escenari de conflicte violent evident.

Definir els límits entre un conflicte violent i una guerra és un objectiu especialment difícil. El SIPRI, l'Stockholm International Peace Research Institute, establí, a principis dels anys 90, que la consideració de guerra l'ha de rebre tot aquell conflicte armat que compleixi els dos requisits següents: d'una banda, que enfronti com a mínim a una força militar contra un altre o diversos exèrcits, o bé contra una força insurgent; i de l'altra que aquest conflicte hagi provocat com a mínim un miler de morts.³⁴⁴ És evident que Kosova, a finals de 1997, complia el primer requisit, però que el conflicte kosovar,

³⁴⁴ AYUSO, Javier. "Las guerras del fin de siglo" in *El País Semanal*, 10 de febrer de 1991. La definició també pot trobar-se al *SIPRI Yearbook*, una publicació que edita anualment el SIPRI on recull els diferents conflictes armats existents al planeta.

sobretot si tenim en consideració l'enfrontament de la policia i l'exèrcit serbi amb l'UÇK, distava encara molt d'haver provocat un miler de morts.

Malgrat el prestigi del SIPRI, des que aquest establí la definició de guerra, existeix una important contestació a la quantificació de les víctimes en més d'un miler per poder parlar de guerra. En primer lloc, perquè aquesta definició, intentant ser objectiva no ho és, ja que no té en consideració el període en el qual es produeixen aquestes víctimes, la durada del conflicte, la seva intensitat, la població total del territori on aquest té lloc... tota una sèrie de variables que també cal considerar. En segon lloc, per que la xifra d'un miler de morts esdevé una estadística obscena, que, com tot requeriment mínim per a una definició, és absolutament aleatori.

El mateix SIPRI, a l'igual que la resta de centres d'investigació sobre pau i conflictes, han tendit amb el temps a considerar aquesta definició com a incompleta, i han passat a parlar també, al marge de guerres (que el SIPRI continua considerant aquells conflictes que han provocat més de mil morts), de conflictes armats, i de conflictes armats importants, una categoria on s'hi podria incloure a la perfecció la situació viscuda per Kosova a finals de 1997.

Amb guerra o sense, el que és una evidència és que després de la seva primera aparició pública, l'UÇK intensificà la seva activitat armada colpejant els mateixos objectius contra els quals havia vingut actuant fins aleshores: els principals representants del poder serbi i els albanesos que hi col·laboraven. La guerrilla havia augmentat la seva capacitat operativa, en bona part, pels arsenals que li arribaven procedents d'Albània. Aquest augment de l'operativitat guerrillera quedava palès en les paraules de coronel Ljubinko Cvetkovic, portaveu de la policia sèrbia, que, a finals de febrer de 1998, recopilava els atacs realitzats fins aleshores per l'UÇK i que xifrava en 31 durant l'any 1996, en 55 durant el 1997, i en 66 durant els dos primers mesos de 1998.³⁴⁵ L'augment de l'activitat de l'exèrcit d'alliberament era més que evident.

L'UÇK augmentava la seva operativitat centrant especialment el seus atacs contra la policia sèrbia, però eixamplant notablement els fronts oberts fins aleshores. Precisament per mostrar la seva voluntat d'ampliar els fronts de combat, el 16 de

³⁴⁵ INTERNATIONAL CRISIS GROUP. *Kosovo Spring*. Pàg. 30.

desembre de 1997, l'UÇK atacava les comissaries de policia de Prilep i de Kumanovo, ambdues a Macedònia i la darrera amb una considerable població d'origen albanès, una acció coordinada que també comportà l'atac contra el tribunal municipal de Gostivar, localitat macedònia també poblada majoritàriament per albanesos. Aquests atacs representaven l'ampliació de l'àmbit d'actuació de l'UÇK a Macedònia, que passaria a ser considerada, en el llenguatge de la guerrilla, com la zona operativa número 2. En un comunicat fet públic el 7 de gener de 1998, l'UÇK anunciava que el seu quarter general es trobava ubicat a Pristina, però que la seva capacitat operativa s'havia ampliat a Macedònia, com ho demostraven les accions del 16 de desembre que reivindicava. Al mateix temps, l'UÇK anunciava també la possibilitat d'ampliar les seves accions a Montenegro, considerada la zona operativa número 3.³⁴⁶

Al marge d'ampliar l'abast territorial de les seves accions, l'UÇK començà a dominar bona part dels territoris on actuava, especialment a la regió de la Drenica, on els seus combatents fins i tot operaven uniformats i controlaven el territori durant la nit. La guerrilla començà a establir controls a la carretera que unia Klina i Skenderaj, una ruta secundària pel cor de la Drenica on la policia no gosava aventurar-se. Des de desembre de 1997, l'UÇK realitzà controls puntuals en aquesta carretera, mostrant així l'augment de la seva capacitat operativa i la seva voluntat de controlar determinades zones del territori kosovar. L'establiment de zones alliberades era una de les voluntats de la guerrilla, un objectiu que assolí fonamentalment en alguns territoris de la Drenica i durant la nit, ja que la policia sèrbia no s'aventurava a fer-se present en les rutes i les localitats considerades feus de la guerrilla.

El gruix de les accions de la guerrilla foren, però, atacs contra la policia sèrbia. L'UÇK colpejà la policia a Zakut (cremant un cotxe policial, el 25 de desembre de 1997), a Podujeva (mitjançant un explosiu contra l'edifici residencial dels policies, també el dia de Nadal de 1997), a Stimlje (també atacant l'edifici residencial policial, el 12 de gener de 1998), a Skenderaj (atacant una patrulla policial, el 21 de gener), a Malisheva (disparant contra dos policies la matinada del 25 de gener), a Urosevac (mitjançant una bomba contra el domicili d'un policia, també el 25 de gener), a Turicevac, en la ruta entre Klina i Skenderaj (disparant contra un helicòpter policial, el 26 de gener), a Dobre

³⁴⁶ UÇK. *Komunikata nr. 41*. Kosova, 7 de gener de 1998.

Vode, prop de Klina (disparant contra la comissaria local, el 18 de febrer), o a la carretera entre Klina i Gjakova (atacant un policia en un control, el 20 de febrer).³⁴⁷ Sense ser exhaustiva, la llista mostra la voluntat de l'UÇK d'atacar la policia sèrbia com a objectiu prioritari.

Els atacs contra albanesos considerats col·laboradors de les autoritats sèrbies també continuaren, i, amb ells, els atacs contra edificis que acollien refugiats serbis procedents de Croàcia, un dels objectius inicials de l'acció de la guerrilla. A aquests atemptats s'hi sumaren atacs contra polítics i civils serbis considerats responsables de la repressió exercida per la policia. Els objectius i la pràctica de la guerrilla continuaven essent, essencialment, els mateixos, únicament havia augmentat la quantitat d'accions armades que aquesta realitzava i el potencial de foc del qual disposava.

L'augment de l'activitat de la guerrilla desencadenà també l'augment de l'activitat repressiva de la policia sèrbia, un fet que afavoria el desenvolupament de l'UÇK seguint el seu esquema d'actuació d'acció-repressió-acció. En el marc d'aquesta activitat repressiva, el 22 de gener de 1998, la policia sèrbia desenvolupà una operació per arrestar Adem Jashari, el cap de la guerrilla. L'operació policial es dugué a terme després de l'atac que l'UÇK havia realitzat la nit del 21 de gener contra una patrulla policial a Skenderaj, en considerar la policia que els atacants s'havien refugiat a Prekaz, a la casa familiar dels Jashari. Durant l'operació, la policia encerclà el terreny familiar dels Jashari i provocà un enfrontament armat contra els combatents que en aquell moment s'hi refugiaven. Precisament Adem Jashari, principal objectiu de l'operatiu policial, no es trobava aquell dia a la casa familiar, però el seu pare i els seus germans lideraren la resistència.³⁴⁸ Durant l'enfrontament morí el militant de l'UÇK, Hasan Mandzol, però tot i així els guerrillers aconseguiren foragitar la policia. Shaban Jashari, el pare d'Adem, atribuïa l'èxit als "amics dels boscos" que havien arribat per ajudar els assetjats a combatre la policia.³⁴⁹ El suport que d'altres combatents havien brindat als Jashari en conèixer que la policia havia encerclat el seu domicili, va permetre fer

³⁴⁷ La llista d'accions, sense ser, com hem esmentat, del tot exhaustiva, ha estat extreta de *Nedelni Telegraf*, setmanari publicat a Belgrad que en la seva edició del 4 de març de 1998 publicà una cronologia d'accions "terroristas" de l'UÇK realitzades fins aquella data.

³⁴⁸ HALIMI, Emin; SHALA, Ajnishahe. *The Jasharis. The story of a resistance*. Pàg. 24.

³⁴⁹ HUMAN RIGHTS WATCH. *Humanitarian Law Violations in Kosovo*. HRW, Nova York, 1998. Pàg. 27.

fracassar l'operatiu policial. El fracàs donà ànims als guerrillers que comprovaven com havien estat capaços de resistir una ofensiva policial que havia derivat en un enfrontament armat.

Després de la seva primera aparició pública, l'UÇK havia sortit definitivament de l'ombra. Els seus homes establien controls en carreteres secundàries de la Drenica, realitzaven accions uniformats, i, fins i tot, s'enfrontaven en ple dia a un operatiu policial per detenir-los. L'emergència de la guerrilla es completava amb la seva acció exterior. El fons Vendlindja Thërret, coordinat pel LPK, estenia les seves activitats destinades a recollir fons per finançar el combat de l'UÇK i per primera vegada convocava actes públics per sol·licitar l'ajuda de la diàspora albanesa. El 10 de febrer de 1998, prop de dos-cents americans d'origen albanès s'aplegaven en un acte destinat a recollir fons per l'UÇK a la ciutat de Nova York. Entre els organitzadors de l'acte hi havia Florian Krasniqi, empresari i cosí d'Adrian Krasniqi, militant de l'UÇK mort en combat el 1997, que es convertiria en un dels pilars principals de la recollida de fons per la guerrilla als Estats Units.

L'acte de Nova York, on l'UÇK proclamà haver provocat la mort d'una cinquantena de policies serbis i de col·laboradors albanesos al llarg de 1997, representà una nova aparició pública de l'entorn de la guerrilla que es mostrava decidida a impulsar una campanya internacional per recollir fons amb l'objectiu de finançar la seva lluita. Definitivament, Kosova s'endinsava cap a una guerra oberta.

Dissensions a la LDK

L'aparició pública de l'UÇK, el 28 de novembre de 1997, va sacsejar l'escenari polític kosovar i va tenir-hi importants conseqüències. El discurs que fins aleshores havien mantingut Rugova i la LDK, que atribuïa les accions de la guerrilla a una maniobra sèrbia de descrèdit de la política pacifista que ells pregonaven, es revelava com a erroni. L'UÇK emergia com un actor polític a considerar dins de l'escena kosovar.

L'aparició pública de l'UÇK representava un cop dur a les polítiques pacifistes, i ben aviat suscità reaccions diverses. Un dels primers a reaccionar fou Adem Demaçi, president del PPK, fins aleshores el principal partit d'oposició a Rugova i a la Lliga

Democràtica. El 8 de desembre de 1997, pocs dies després de la compareixença dels guerrillers, Adem Demaçi demanava públicament a l'UÇK que decretés un alto el foc de tres mesos de durada per permetre a les organitzacions polítiques kosovars una oportunitat per assolir un acord de pau.³⁵⁰ Malgrat el respecte per la figura de Demaçi, la guerrilla no es plantejà la possibilitat de decretar una treva i, per contra, com hem vist, intensificà notablement la seva activitat armada durant els mesos posteriors a la seva primera aparició pública.

La iniciativa per a l'assoliment d'un acord de pau que impulsà el PPK es completà amb l'intent de convocar un Fòrum Democràtic participat per tots els partits albanesos de Kosova per tal de mirar de trobar una solució a la creixent conflictivitat que vivia el país. La LDK, però, no secundà la iniciativa de l'oposició, un fet que certificà el seu fracàs ja que els partits satèl·lits de la Lliga Democràtica tampoc s'avingueren a participar-hi.

La manca d'iniciativa de la LDK davant de la nova situació política era evident. Ibrahim Rugova i el seu partit no havien fet cap cas de l'aparició pública d'una organització armada que es reclamava com un exèrcit d'alliberament nacional, i rebutjaven les iniciatives de l'oposició per trobar una sortida pacífica a un conflicte creixent. La resposta de la LDK a una situació que qüestionava cada cop més la seva hegemonia i l'estratègia que havia desenvolupat fins aleshores fou una fugida endavant anunciant la convocatòria d'eleccions, presidencials i parlamentàries, pel dia 22 de març de 1998.

Tant Rugova com la LDK havien estat durament criticats per la inoperància de l'Assemblea de Kosova, que no havia pogut reunir-se des de la seva elecció el 1992, i per la decisió de posposar la contesa electoral presa el 1996. L'Assemblea de Kosova havia de renovar-se en unes eleccions el 1996 que no arribaren a produir-se per la decisió de Rugova d'endarrerir-les un any. Un endarreriment que es repetiria el 1997, allargant, en conseqüència, en dos anys el mandat inicial que havien rebut tant Rugova com a president com els integrants de la clandestina Assemblea de Kosova.

La repressió i la violència creixent que es vivien a Kosova no configuraven l'escenari més propici per a una convocatòria electoral, però Rugova i la LDK entengueren que no

³⁵⁰ KOSOVA INFORMATION CENTRE. *Kosova Daily Report*, núm. 1295, 8 de desembre de 1997.

podien postergar més la celebració de les eleccions per la qual cosa optaren per recuperar la iniciativa política en un moment difícil mitjançant la convocatòria dels kosovars a les urnes.

La línia política desenvolupada per la LDK no rebia exclusivament crítiques de l'oposició i de la guerrilla sinó que al llarg de 1997 s'havia desenvolupat un fort corrent de contestació interna liderat pel vicepresident Hidajet Hyseni. Hyseni, antic militant de les organitzacions clandestines OMLK i LRBSH integrat posteriorment a la Lliga Democràtica, s'havia mostrat molt crític, durant el 1997, amb la política d'Ibrahim Rugova que considerava excessivament passiva. Amb els seus posicionaments, Hyseni s'havia situat com el principal referent d'un sector crític dins la LDK que agrupava destacats militants del partit com ara el diputat Ramë Buja o el professor Mehmet Hajrizi. Aquest sector crític s'oposava al pacifisme de Rugova i, sobretot, a la seva passivitat en uns moments políticament complicats.

Les dissensions existents al si de la LDK es manifestaren de forma evident durant la celebració de la Tercera Convenció del partit. La reunió, celebrada a Pristina el 25 de febrer de 1998, elegí de nou a Ibrahim Rugova com a president i com a candidat de la LDK a les eleccions presidencials convocades pel 22 de març, i aprovà uns nous estatuts que reforçaven el poder del president al si de la formació. Fou precisament l'adopció d'aquests nous estatuts el que propicià la revolta del vicepresident de la LDK, Hidajet Hyseni, que mostrà públicament el seu profund desacord.³⁵¹

El desacord de Hyseni era tan profund que acabà provocant la seva marxa de la LDK i la creació d'una nova formació política, la Lliga Democràtica Albanesa (LDSH, Lidhja Demokratike Shqiptare). La LDSH nasqué el febrer de 1998 recollint el sector crític liderat al si de la LDK per Hyseni i d'altres referents del nacionalisme albanès crítics amb la política de Rugova.

La presidència del partit l'assumí Rexhep Qosja, professor de la Universitat de Pristina, membre de l'Acadèmia de les Ciències de Kosova, i antic director de l'Institut d'Albanologia, un eminent intel·lectual que havia ingressat a la LDK però que n'havia abandonat ràpidament la militància decebut per la pràctica del partit.

³⁵¹ KOSOVA INFORMATION CENTRE. "LDK Convention Adopts Amendments to the Party Statute, Some Delegates Disagree" in *Kosova Daily Report*, núm. 1355, 26 de febrer de 1998.

Amb Qosja i Hyseni, que exerciria el càrrec de vicepresident, també s'integraren a la LDSH procedents de la LDK, Mehmet Hajrizi, que esdevindria secretari general de la nova formació, i Ramë Buja. La LDSH, que no celebraria el seu primer congrés fins el juny de 1998, pretenia esdevenir una alternativa a la LDK, un objectiu que no assoliria donat l'èxit que, com veurem, la Lliga Democràtica repetí en les eleccions del mes de març.

La principal discrepància manifestada pels dirigents de la LDSH amb la LDK derivava de la seva crítica a la passivitat de Rugova i del seu pacifisme. Per contra, la nova LDSH compartia la defensa de la independència de Kosova com a principal objectiu de la seva política.

La importància del naixement de la LDSH radicava en que la discrepància amb Rugova sorgia, per primer cop, de l'interior de la mateixa LDK, i impulsada per un dirigent qualificat de la formació.

Malgrat l'aparent debilitat política provocada de l'aparició pública de l'UÇK, de les crítiques de l'oposició liderada pel PPK, i del sorgiment d'una contestació interna que derivà en la creació de la LDSH, la LDK mantingué la seva aposta política de convocar eleccions presidencials i parlamentàries pel 22 de març de 1998, una decisió que condicionaria la immediatesa política kosovar i que havia de permetre a Rugova i a la LDK recuperar la iniciativa perduda en favor dels seus crítics. Tot això, en un context de repressió creixent i d'una activitat armada de l'UÇK cada cop més àmplia i efectiva.

Matança a la Drenica

El 23 de febrer de 1998, dos dies abans que la LDK reelegís formalment a Ibrahim Rugova com el seu candidat a la presidència de Kosova, l'enviat especial del Departament d'Estat per la regió dels Balcans, Robert Gelbard, visitava Pristina. El context en el qual es produïa la visita del diplomàtic nord-americà era extremadament delicat: l'activitat de l'UÇK anava en augment, un fet que propiciava també el creixement exponencial de la repressió policial sèrbia contra la població albanesa. L'arribada a Pristina d'un diplomàtic d'alt rang no passava per alt a ningú i les seves

paraules foren escoltades, tant pel govern serbi com pels agents kosovars, amb extrema atenció.

Robert Gelbard mostrà públicament la seva alarma per la l'augment de la violència en territori kosovar. El diplomàtic afirmà que "la violència que hem vist créixer és extremadament perillosa". Després d'aquesta afirmació genèrica, atribuï responsabilitats en aquest augment de la violència i, després de criticar les pràctiques violentes de la policia sèrbia, carregà les seves tintes contra l'UÇK: "Condemnem fermament les accions terroristes a Kosova. L'UÇK és, sense cap mena de dubtes, un grup terrorista".³⁵² Les paraules de Gelbard no deixaven a interpretacions. L'enviat de l'administració nordamericana condemnava fermament l'activitat de l'UÇK i no dubtava a qualificar-la d'organització terrorista.

Les paraules de Gelbard foren ràpidament processades pel govern de Belgrad. Si l'enviat especial dels Estats Units, antic enviat també al procés de pau de Dayton i, per tant, un bon coneixedor de la regió, afirmava que l'UÇK era un grup terrorista, això implicava que el govern serbi tenia un xec en blanc per desenvolupar una acció repressiva de més envergadura que la realitzada fins aleshores amb l'objectiu d'eradicar la guerrilla kosovar. La interpretació inequívoca que es feu de les paraules de Gelbard era que eren un semàfor en verd a Milosevic per actuar contra l'UÇK. Un semàfor verd que implicava que els Estats Units no actuarien en cas que la repressió sèrbia es desencadenés contra el que l'enviat del Departament d'Estat havia qualificat de "grup terrorista".

No era el primer cop que les declaracions d'un diplomàtic nord-americà eren considerades una invitació a actuar. El juny de 1991, James Baker, secretari d'Estat nordamericà, havia visitat Belgrad per manifestar als líders de les repúbliques iugoslaves que els Estats Units no recolzaven els processos independentistes, adreçant-se especialment a Eslovènia i Croàcia. Quatre dies després de la visita de Baker, esclatava el conflicte eslové.

Un fet similar al que succeí a l'Iraq després de la reunió del diplomàtic nordamericà April Glaspie amb el president iraquia Saddam Hussein i el seu primer ministre, Tarek

³⁵² Agència *France Presse*, 23 de febrer de 1998.

Aziz, celebrada el 25 de juliol de 1990, on les paraules de Gaspie, que pel que semblà afirmà que els Estats Units no tenien una posició sobre els conflictes entre àrabs i que el problema kuwaitià no era un problema americà,³⁵³ foren interpretades pel règim iraquí com una llum verda a la invasió de Kuwait que es materialitzaria el 2 d'agost, tot just una setmana després de la reunió amb April Gaspie.

Les paraules de Robert Gelbard no trigaren en tenir efecte sobre el terreny. El matí del 28 de febrer de 1998, tot just cinc dies després de les declaracions realitzades per Gelbard a Pristina, s'iniciava un enfrontament armat entre quatre militants de l'UÇK i una patrulla policial a Likoshan, una petita localitat al cor de la Drenica. La policia havia preparat una emboscada als guerrillers que desencadenà un foc creuat i acabà provocant que ambdues parts sol·licitessin reforços. Diversos cotxes amb militants de l'UÇK arribaren ben aviat a Likoshan procedents de d'altres indrets de la Drenica conformant una unitat de 9 combatents,³⁵⁴ entre ells, Adem Jashari i Sylejman Selimi, el nebot de Rexhep Selimi, l'home que havia parlat públicament en nom de l'UÇK al funeral de Halit Geca del 28 de novembre de 1997 i que es convertiria ben aviat en un dels homes forts de l'UÇK a la Drenica. Els reforços policials comptaren amb diversos efectius a més d'un helicòpter; tot i així l'intercanvi de trets entre guerrillers i policies provocà la mort immediata de dos agents i en deixà diversos de ferits, dos dels quals moriren al cap de poca estona. L'enfrontament desenvolupat fins aleshores havia provocat ferides a dos guerrillers de l'UÇK que foren evacuats en cotxe, al temps que ho eren bona part dels combatents que havien participat en el combat.³⁵⁵ El cor de la Drenica els era un territori propici i els guerrillers s'esmunyiren entre la població.

La policia, però, no aturà el seu atac amb la fugida dels combatents i decidí dirigir-lo contra els veïns de l'indret on havia tingut lloc l'enfrontament com a revenja per les víctimes policials provocades pel combat contra la guerrilla. Malgrat que els veïns no tenien res a veure amb l'UÇK, la policia decidí dirigir contra ells la seva actuació repressiva provocant diverses morts entre els civils que habitaven a les dues cases familiars properes a l'indret de l'enfrontament.

³⁵³ "Excerpts From Iraqi Document on Meeting with U.S. Envoy" in *The New York Times International*, 23 de setembre de 1990.

³⁵⁴ "Memorial meeting in Likoshan", in *Kosova Crisis Centre News*, 2 de març de 1999.

³⁵⁵ JUDAH, Tim. *Kosovo. War and revenge*. Pàg. 139.

L'acció policial continuà a la veïna localitat de Çirez a la recerca dels militants de l'UÇK fugits després del combat. La policia ocupà el poble i fins i tot hi arribà a aterrar l'helicòpter que participava en l'operatiu. La repressió fou ferotge i, a l'igual que havia succeït a Likoshan, on la família Ahmeti veié com 10 dels seus membres eren assassinats per la policia sèrbia, diverses famílies locals foren víctimes d'una repressió desmesurada. Les famílies Gjela, Nebihu, Sejdiu i Rexhepi veieren com eren assassinats diversos dels seus integrants, entre ells Rukie Nebihu, una jove embarassada de 27 anys. La policia assassinà les seves víctimes després d'haver-les sotmès a atroços maltractaments.³⁵⁶

L'UÇK, després d'haver fugit de l'enfrontament a Likoshan, intentà prendre part en la defensa de Çirez, però Adem Jashari i els seus homes arribaren als afores de la població quan l'artilleria sèrbia ja havia pres posicions al voltant de la localitat i els resultà impossible combatre-la amb l'armament lleuger del qual disposaven. Entre tota la població civil, quatre persones intentaren defensar-se amb armes rudimentàries que tenien a les seves cases que no els serviren, però, de defensa eficient contra l'atac policial.³⁵⁷

L'operatiu a Likoshan i Çirez es perllongà fins l'endemà, 1 de març, i el recompte de víctimes mortals fou, en un primer moment, de 24 persones. Poc després s'hi afegiria l'adolescent Bekim Deliu, de 16 anys, convertit en la vint-i-cinquena víctima de les matances de Likoshan i Çirez. Les víctimes eren civils sense cap relació amb la guerrilla. Algunes fonts apunten que entre els assassinats hi hauria únicament un combatent de l'UÇK que havia mort en intentar defensar la població civil de Likoshan.³⁵⁸

Cinc dies després de les paraules de Robert Gelbard, la policia sèrbia realitzava una operació sense precedents al cor de la rebel Drenica on perdria quatre efectius que foren salvatgement revenjats provocant una matança de 25 persones, pràcticament totes elles civils desarmats. La llum verda que els Estats Units havien donat a Milosevic

³⁵⁶ "Summary from Bujku daily's Account on Massacre in Drenica", in Kosova Information Centre, 4 de març de 1998. El KIC oferia en aquest text en anglès la informació sobre les matances de Likoshan i Çirez publicades en albanès pel diari *Bujku*.

³⁵⁷ HALIMI, Emin; SHALA, Ajnishahe. *The Jasharis. The story of a resistance*. Pàg. 25.

³⁵⁸ Entrevista amb Asim R., combatent de l'UÇK. Pristina, agost de 1999.

per actuar contra l'UÇK acabava de provocar la primera matança de civils en una operació "antiterrorista". Paradoxalment, l'UÇK havia sortit reforçada de l'operatiu. D'una banda, perquè havia aconseguit provocar quatre víctimes en un enfrontament directe amb la policia i fugir sense comptar víctimes mortals a les seves files. De l'altra, perquè l'acció repressiva sèrbia ampliava les simpaties de la població civil albanokosovar per la guerrilla i queia en el parany de l'acció-repressió-acció que no feia sinó reforçar l'avenç de l'UÇK i les simpaties i el suport de l'organització armada entre la població civil.

Poc després de la fi de la matança, l'UÇK feia públic un comunicat explicant la seva versió dels fets i reivindicant la seva voluntat de continuar el seu "combat alliberador":

"Després de diverses setmanes de setge a la Drenica, una amarga confrontació armada s'inicià el 27 de febrer entre les forces de l'UÇK i les forces policials i militars sèrbies. Es produïren amargs enfrontaments en aquesta batalla, en ocasions amb combats cos a cos. Les nostres forces s'enfrontaren a les forces sèrbies a Polac, Llausha, Likoshan, Çirez i en desenes de viles de la Drenica.

Dotzenes d'enemics serbis foren morts o ferits en els combats. Les nostres unitats capturaren gran quantitat d'equipament militar i inhabilitaren dotzenes de vehicles motoritzats enemics i un helicòpter.

Durant la seva retirada, els policies i militars serbis massacraren dotzenes de civils albanesos. Expressem el nostre condol a les famílies dels caiguts. L'UÇK pren, sobre la seva sang, el jurament de venjar-los. [...]

Tota la població de la Drenica màrtir s'uní a les forces d'alliberament durant els quatre dies d'operacions militars. La població de la Drenica màrtir, la regió d'Azem i Shote Galica, Ahmet Delia, Shaban Polluzha, Rifat Berisha i Tahir Meha, han mostrat de nou el seu magnífic valor en el combat. [...]

Després d'aquests dies difícils però gloriosos, hem demostrat qui és l'amo d'aquesta terra. L'UÇK continuarà el seu combat alliberador. Només podem guanyar aquesta lluita si estem units. Les forces armades de l'UÇK estan en estat d'alerta, a punt per colpejar l'enemic fins a la victòria.

L'UÇK fa una crida a tots els albanesos sans que poden alliberar el país a unir-se a les nostres unitats sobre el terreny per fer de Kosova una zona prohibida a l'enemic.

Mort als enemics i als traïdors! Glòria als caiguts per la llibertat!”³⁵⁹

En el seu text, l’UÇK exagerava alguns aspectes del combat al temps que reiterava la seva voluntat de continuar el seu combat armat. Les referències al martiri històric de la Drenica, esmentant activistes fills d’aquesta regió que s’oposaren al règim serbi al llarg del segle XX, i la crida a engreixar les files de la guerrilla als seus ciutadans evidenciaven la voluntat de l’UÇK d’ampliar la seva militància per afrontar el que ja es considerava com una situació de guerra.

La notícia de les matances va córrer com la pólvora arreu de Kosova i, el mateix 1 de març, pràcticament amb l’operatiu policial encara en marxa, prop de dues mil dones es concentraven a les portes de l’Oficina d’Informació dels Estats Units a Pristina. Els grups de dones, com en ocasions anteriors, s’havien convertit en un dels principals agents mobilitzadors a l’hora de denunciar la repressió. Aquesta primera convocatòria de denúncia donà peu a nombroses mobilitzacions arreu de Kosova entre les quals cal destacar la gran manifestació que va recórrer els carrers de Pristina el 2 de març. Desenes de milers de persones, que algunes fonts xifren en prop de cent mil, prengueren el centre de la capital kosovar en una marxa en protesta per les matances de Likoshan i Çirez que acabà amb càrregues policials contra els manifestants i greus incidents provocats per la policia.

Ibrahim Rugova, com a president de la república de Kosova, decretà el 3 de març com a dia nacional de dol, afegint el govern paral·lel kosovar a les veus de denúncia de l’actuació repressiva sèrbia. El mateix 3 de març, enmig d’un fort desplegament policial que bloquejà bona part de les carreteres del país, foren enterrades les víctimes de les matances de Likoshan i Çirez en un funeral que aplegà també desenes de milers de persones, entre 15.000 i 30.000, segons les fonts, preses per la indignació. El govern serbi s’entestava en presentar les víctimes com a “terroristes”, un fet que no feia sinó exacerbar encara més els ànims a la Drenica i covar un recolzament cada cop més ferm i més extens a les activitats de l’UÇK, considerat per molts en aquesta regió com un autèntic exèrcit popular malgrat els seus, encara, escassos efectius.

³⁵⁹ UÇK. *Komunikata nr. 43*. Kosova, 2 de març de 1998.

La policia sèrbia, conscient que la batalla de Likoshan s'havia saldat, malgrat les matances posteriors, de forma favorable a la guerrilla, inicià ben aviat un operatiu destinat a caçar al màxim responsable de l'UÇK, el comandant Adem Jashari, la casa del qual havia estat víctima de múltiples atacs des de 1991.

La matinada del 5 de març, amb les matances de Likoshan i Çirez encara molt presents, la policia sèrbia posava en marxa una operació sense precedents destinada a atacar les possessions familiars dels Jashari, a la petita vila de Prekaz. Al mateix temps, en el marc del mateix operatiu, la policia atacava també els terrenys familiars dels Lushtaku, també a Prekaz. L'objectiu era clar, colpir a la guerrilla de l'UÇK atacant alguns dels clans familiars més vinculats a l'exèrcit d'alliberament.

Adem Jashari, comandant de l'UÇK i un dels fundadors de la guerrilla, era l'objectiu principal de l'operatiu format per centenars de policies de les forces especials equipats amb tancs i tota mena de material militar. Les forces sèrbies encerclaren a primera d'hora del 5 de març les cases de la família Jashari a Prekaz i, fent-se fortes en una fàbrica de munició que dominava la zona, iniciaren tot seguit un brutal atac contra els domicilis familiars dels Lushtaku i els Jashari. Bona part dels congregats a la casa familiar dels Lushtaku aconseguí fugir mentre l'atac avançava cap al seu objectiu principal: la *kulla*, la casa tradicional albanesa, on residia Adem Jashari.

Adem Jashari, malgrat ser conscient del setge que s'establí sobre la seva residència no optà per fugir cap a les muntanyes on s'amagaven bona part dels guerrillers, sinó que decidí restar al seu domicili i fer front a l'atac de la policia sèrbia. La matinada del 5 de març s'inicià l'atac contra la casa dels Jashari que fou respost per la resistència des de la *kulla*, liderada per Adem Jashari, el seu germà Hamza, i el seu pare Shaban. Els integrants de l'UÇK de la Drenica no pogueren ajudar-los en el combat ja que la policia sèrbia s'havia encarregat d'assetjar la zona amb l'objectiu d'aïllar-la i impedir l'arribada d'ajuda externa a la resistència de la família Jashari, com havia succeït en ocasions anteriors. Més de set hores d'enfrontaments tingueren lloc durant el primer dia d'un operatiu policial, pretesament "antiterrorista", que es perllongà al llarg de quatre dies, fins el 8 de març. Quan s'alçà el setge, la resta de veïns de Prekaz i de la Drenica descobriren el resultat d'aquest combat desigual: una autèntica matança entre la família Jashari.

Postal kosovar que recull imatges de l'estat en el qual quedà la kulla de la família Jashari a Prekaz després dels combats de març de 1998

La matança de Prekaz provocà 58 morts, entre els quals hi havia 18 dones i 10 infants menors de 16 anys.³⁶⁰ La immensa majoria dels difunts pertanyien a la família Jashari. El nucli familiar més proper a Adem Jashari fou el més durament castigat per la matança. El mateix Adem queia víctima del foc serbi, i amb ell ho feien el seu pare Shaban, la seva mare Zahide, la seva esposa Adile, el seu germà Hamza, les seves cunyades Zarife i Feride, els seus fills Fitim i Kushtrim, i els seus nebots Blerina, Fatimja, Blerim, Liria, Besim, Afetja, Selvetja, Igballja, Igballi, Hidajetja i Valdetja.

La resta de la llista de les víctimes la completaven dos veïns que havien intentat ajudar els Jashari, i familiars, ja més llunyans en parentiu, també integrants del clan familiar. Entre ells, deu cossos que la policia no aconseguí identificar.

³⁶⁰ COUNCIL FOR DEFENSE OF HUMAN RIGHTS AND FREEDOMS. *Quarterly Report January-March, 1998*. Pristina, 17 d'abril de 1998.

Les forces policials s'endugueren, el 7 de març, bona part dels cadàvers per retonar-los l'endemà, quan pogueren ser descoberts pels veïns de la zona. Malgrat l'accés del veïns a la zona, la policia continuava controlant els accessos a Prekaz, negant-hi l'entrada a organismes com la Creu Roja Internacional. Els cadàvers de les víctimes de la matança foren enterrats per la policia el 10 de març, sense que totes les víctimes haguessin estat identificades, en una immensa fossa cavada als afores de Prekaz. La policia ni tan sols va permetre la realització de les autòpsies, com pretenien els familiars, davant les múltiples evidències d'actes criminals que presentaven alguns dels cossos.

Entre les víctimes de l'operatiu hi havia sis veïns de la localitat de Llausha, propera a Prekaz, assassinats en circumstàncies poc clares també en el marc de l'ofensiva policial sèrbia. De fet, a partir del 7 de març l'UÇK havia iniciat petites ofensives en diferents territoris de la Drenica i de regions properes per tal d'intentar trencar el setge imposat per la policia sèrbia amb un èxit més aviat escàs.

L'11 de març, familiars i veïns desenterraren la fossa comuna cavada per la policia i sepultaren dignament a les víctimes de la matança de Prekaz. Milers de persones donaven així el seu darrer adéu a Adem Jashari i a la resta de víctimes de l'ofensiva sèrbia.

Amb el foc de les bales encara calent, l'UÇK feia públic un comunicat anunciant l'ofensiva que havia iniciat per intentar trencar el setge imposat a la Drenica arran dels fets de Prekaz on, al marge d'anunciar els combats duts a terme, reclamava el reconeixement internacional de la independència de Kosova:

“En els darrers dies, des del 7 de març, les nostres forces armades s'han enfrontat en un ampli front amb les formacions de militars serbis, forces policials i voluntaris *chetniks*. [...] L'UÇK ha combatut les forces invasores i ha assolit l'èxit de trencar les línies enemigues en diversos fronts del setge policial i militar, infligint greus pèrdues a les forces enemigues i un considerable dany material. Una gran quantitat de material militar va ser capturat i es troba actualment en possessió de l'UÇK.

L'Estat Major de l'UÇK informa a les forces polítiques estrangeres i a les organitzacions i institucions internacionals, especialment el Grup de Contacte que es reuneix a Londres, a la UE, a les Nacions Unides i a tots els estats democràtics, que l'UÇK i el poble albanès

continuaran el seu combat alliberador en base a la seva determinació històrica d'assolir la independència.

Demanem a les capitals mundials que reconeixin l'estat de Kosova i que castiguin l'ocupant serbi en base a les convencions internacionals de guerra, perquè la guerra feixista sèrbia per aniquilar el poble albanès és en marxa.”³⁶¹

La guerrilla intentava així aprofitar la dimensió internacional que començava a cobrar la matança de Prekaz per tal de reclamar una intervenció internacional que reconegués el dret a la independència de Kosova. Era un primer símptoma de l'estratègia que desenvoluparia l'exèrcit d'alliberament a la recerca d'una intervenció exterior en vista a la magnitud de la repressió sèrbia.

Durant l'ofensiva de Prekaz l'UÇK havia perdut el seu comandant però havia guanyat un símbol, un màrtir la publicitat del qual l'ajudaria enormement a engreixar les seves files. La matança de Prekaz es convertí en un episodi mític per a la guerrilla, que glorificava la capacitat de resistència i de sacrifici del seu comandant i de la seva família, i en un símbol de la ferotge repressió sèrbia a Kosova. La imatge de més de 50 cadàvers, molts d'ells irreconeixibles, entre els quals hi havia dones i, sobretot, infants, colpí la opinió pública kosovar i internacional.

A l'interior de Kosova, la matança de Prekaz serví per augmentar el prestigi de l'UÇK i marcà un tombant en la seva evolució. Prekaz fou el punt d'inflexió que permeté que l'UÇK evolucionés de ser una organització armada, una petita guerrilla amb escassos efectius, a convertir-se en un exèrcit popular que, en ben poc temps, contaria les seves files per milers.

A l'exterior, els fets de Prekaz serviren per centrar l'atenció en el que succeïa a Kosova. El diplomàtic nordamericà Robert Gelbard havia donat, pocs dies abans, llum verda a Milosevic per atacar l'UÇK. El dirigent serbi, però, s'havia excedit en el seu atac a la guerrilla. Les matances de Likoshan, Çirez i Prekaz havien anat molt més enllà dels militants de l'exèrcit d'alliberament i havien provocat desenes de morts entre civils, dones i infants, una situació injustificable per molt que Belgrad continués emparant la seva actuació en el marc d'una “operació antiterrorista” contra l'UÇK.

³⁶¹ UÇK. *Komunikata nr. 45*. Kosova, 9 de març de 1998.

Les matances evidenciaven que Kosova vivia en estat de guerra. Una guerra que començava al cor de Kosova, a la Drenica, un fet que no era ni molt menys casual. La Drenica, com hem esmentat, havia estat tradicionalment un bastió del nacionalisme albanès: des del moviment *kachak* d'Azem Bejta i Shote Gallica a la resistència armada de Tahir Meha el 1981, passant per la revolta de 1945 liderada per Shaban Polluzha, el moviment nacional albanès es trobava fortament implantat a la regió. No en va, la Drenica tenia una població pràcticament homogènia on prop d'un 99% dels seus més de 100.000 habitants eren albanesos. A més, la Drenica conformava una societat especialment tradicionalista on el iugoslavisme hi havia tingut escassa influència i on pervivien encara les estructures familiars clàniques sovint emparentades entre elles.

A més d'un marcat tradicionalisme, la radiografia sociològica de la Drenica ens mostrava un territori rural, fortament deprimat, amb un nivell feble d'educació general, un atur molt elevat, especialment remarcable entre la població femenina, forçat en bona part per l'absència de grans empreses, i per una sobrerrepresentació de l'escassa població sèrbia en els llocs de treball públics, sobretot en l'àmbit educatiu.

Els condicionants específics de la Drenica la convertiren en el bressol de l'UÇK i en el primer territori de Kosova a afrontar la cruesa de la guerra amb les matances de Likosan, Çirez i Prekaz.

Precisament Prekaz marcà un punt d'inflexió important en l'evolució del conflicte de Kosova. L'UÇK havia comptat fins aleshores amb poc més de 300 militants. Tim Judah parlava de 200 militants, a finals de novembre de 1997,³⁶² mentre que Zoran Kusovac precisava a la *Jane's Intelligence Review* la composició de la guerrilla que xifrava en 120-150 homes amb alguna experiència en l'acció, 40 capaços de liderar un grup, i 200 més integrant les estructures de suport i de comunicació de la guerrilla.³⁶³

L'UÇK comptava amb uns efectius limitats abans de la matança de Prekaz que es multiplicaren com a conseqüència de l'efecte propagandístic que per a la guerrilla

³⁶² JUDAH, Tim. "The growing pains of the Kosova Liberation Army" in DREZOV, K. GOKAY; B.; KOSTOVICOVA, D. (eds.). *Kosovo: Myths, Conflict and War*. Keele, Keele European Research Centre, 1999. Pàg. 21.

³⁶³ KUSOVAC, Zoran. "Another Balkans Bloothbath – Part Two" in *Jane's Intelligence Review*, març de 1998, pàg. 16.

tingueren aquests fets. De fet, a partir de les matances a la Drenica s'iniciarà la constitució, en diferents viles, de milícies locals que en molts casos, sense estar formalment vinculades a l'estructura de l'UÇK, actuaren sota el seu nom.

Analitzant l'evolució de l'UÇK hi ha un abans i un després dels fets de Prekaz. La guerrilla perdrà en aquesta matança al seu comandant fundador, però farà un pas substancial endavant per convertir-se en un exèrcit popular. Els integrants de l'UÇK, fins aleshores molt ideologitzats i provinents d'organitzacions resistents clandestines, deixaran de ser exclusivament militants provinents de les formacions enveristes i l'organització passarà a ser conformada per diferents corrents de pensament que tindran en comú la reivindicació de l'alliberament de Kosova del jou serbi.

Si bé l'UÇK no s'havia reclamat mai formalment com una organització marxista-leninista, era evident que els seus integrants provenien d'una tradició militant inspirada per aquesta doctrina ideològica en la seva versió albanesa, és a dir, el marxisme-leninisme ortodox que havia representat Enver Hoxha. Amb l'extensió de l'UÇK que es produirà arran de les matances de la Drenica, aquest perfil es desdibuixarà i l'UÇK apareixerà essencialment com una organització nacionalista amb l'objectiu d'alliberar Kosova, tot i que coexistiran al seu interior els partidaris de la independència de Kosova i els de la integració d'aquest territori a Albània.

Adem Jashari, militant provinent del LPK, però de conviccions fermament nacionalistes, ja havia defensat la seva voluntat d'unir les forces de Kosova en el combat per alliberar-lo. "El meu partit és Kosova" afirmava el comandant de l'UÇK.³⁶⁴ El seu projecte passava, doncs, per unir les forces albaneses de Kosova en un front nacional que alliberés el territori, deixant de banda les discrepàncies ideològiques entre els diferents partits polítics.

A l'igual que havia succeït amb les matances de Likoshan i Çirez, els dies posteriors a la matança de Prekaz es multiplicaren les mobilitzacions arreu de Kosova, amb més intensitat, si cap, que en els casos anteriors. El 8 de març, un grup de dones es concentrà novament a les portes de l'Oficina d'Informació dels Estats Units alçant papers en blanc per simbolitzar l'absència de drets a Kosova. El Comitè de Coordinació

³⁶⁴ "El meu partit és Kosova" és una afirmació d'Adem Jashari escrita al complex erigit i que conserva l'estat en el qual l'atac policial serbi deixà la seva *kulla* i la resta de cases familiars adjacents.

dels Partits Polítics Albanesos de Kosova va ser novament convocat amb l'objectiu d'organitzar un comitè de protesta pels fets de Prekaz. Fruit del clima polític kosovar, el PPK boicotejà un comitè liderat per la LDK i recolzà la mobilització més important que denuncià la barbàrie de Prekaz. El 13 de març, desenes de milers de persones es manifestaren pels carrers de Pristina, convocades per la Unió Independent d'Estudiants de la Universitat de Pristina, reclamant la fi del terror serbi. El 15 de març, diumenge, la diòcesi catòlica cridà a la celebració de misses arreu de Kosova que foren seguides de manifestacions silencioses que aplegaren també milers de persones, 15.000 en el cas de Pristina que fou la marxa que congregà un major nombre de participants.

L'endemà, 16 de març, tingué lloc una marxa de dones amb el lema "Pa per a la Drenica". Més de 12.000 dones carregades amb barres de pa iniciaren una marxa des de Pristina fins a la Drenica, amb l'objectiu de cobrir a peu el mig centenar de quilòmetres que separen aquests dos territoris i lliurar pa a la regió trencant així el setge que la policia sèrbia hi havia instaurat. La marxa no arribà, però, al seu destí ja que fou aturada 7 quilòmetres després d'haver sortit de Pristina.

El 17 de març el jovent agafà el relleu de les dones a l'hora d'organitzar les protestes. Milers de joves sortiren al carrer arreu de Kosova, prop de 10.000 a Pristina, per denunciar les matances i la política repressiva sèrbia. Bona part de les marxades juvenils acabaren amb la intervenció policial que fou especialment cruenta a Peja, on la policia obrí foc contra els manifestants assassinant un jove i ferint-ne cinc més.³⁶⁵

El conflicte kosovar augmentava de forma exponencial els seus nivells de violència i pocs dubtaven ja que el país s'endinsava a una velocitat de vertigen cap a un conflicte bèl·lic. En resum, que a Kosova hi bufaven vents de guerra.

Eleccions en temps de guerra

Malgrat les matances a la Drenica i l'horitzó de guerra que ja s'albirava, el govern paral·lel de Kosova liderat per Ibrahim Rugova decidí mantenir la convocatòria d'eleccions presidencials i parlamentàries del 22 de març de 1998. Tot i que aquesta

³⁶⁵ KOSOVA INFORMATION CENTER. *Kosova Daily Report*, núm. 1375, 18 de març de 1998.

convocatòria havia estat posposada en dues ocasions, el 1996 i el 1997, aquest cop el govern kosovar decidí mantenir-la malgrat el clima de protesta per la repressió sèrbia que es vivia arreu del país i que marcà profundament la convocatòria electoral.

La divisió al si dels partits polítics kosovars es feu palesa en la postura diferenciada que aquests adoptaren davant la convocatòria electoral. El principal partit de l'oposició, el Partit Parlamentari de Kosova, liderat aleshores per Adem Demaçi havia fet pública, inicialment, la seva voluntat de participar al procés electoral i de presentar Demaçi com a candidat a la presidència de Kosova, una decisió que seria, però, modificada l'endemà mateix de l'anunci, el 20 de gener de 1998.³⁶⁶ Els fets de la Drenica acabaren de ratificar el PPK en la seva decisió de fer una crida al boicot del procés electoral del 22 de març. El principal partit opositor a la LDK al si de l'Assemblea de Kosova havia decidit no presentar-se a les eleccions que havien de renovar aquest òrgan i no disputar tampoc la presidència a Rugova fent una crida al boicot electoral.

A la crida al boicot s'hi sumà una fracció del Partit Socialdemòcrata de Kosova, el PSDK, la liderada per Luljeta Pula-Beqiri. Pula-Beqiri havia presentat la seva candidatura a la presidència de la República de Kosova però la retirà pocs dies abans de la celebració de la contesa electoral sumant-se a les crides a boicotejar el procés.

També cridà al boicot UNIKOMB, el Partit de la Unitat Nacional, que es convertia en la tercera força política, amb el PPK i una fracció del PSDK a reclamar no participar en el procés electoral.

Pocs dies abans de la convocatòria electoral se sumà a la crida al boicot l'UÇK que feu públic un comunicat reclamant no participar en el procés electoral i anunciant que la guerrilla no reconeixeria els resultats derivats d'aquest procés i que només es comprometia a reconèixer "les eleccions celebrades després de l'alliberament del país".³⁶⁷

La posició de l'UÇK convertí l'organització armada en el principal referent dels opositors a Rugova, sobretot després de la notorietat que la guerrilla havia assolit amb les matances de la Drenica. El fins aleshores principal partit de l'oposició, el PPK, s'erigí

³⁶⁶ KOSOVA INFORMATION CENTER. *Kosova Daily Report*, núm. 1323, 20 de gener de 1998.

³⁶⁷ UÇK. *Komunikata nr. 46*. Kosova, març de 1998.

en la força política més propera a les tesis de la guerrilla, per bé que entre ambdues estructures no existia cap vincle organitzatiu.

També se sumaren al pol polític que reclamava el boicot d'altres agents socials kosovars entre els quals cal destacar la Unió Independent d'Estudiants de la Universitat de Pristina. La UPSUP, molt propera a les posicions ideològiques de la guerrilla, també reclamà públicament el boicot a les eleccions sumant-se a les veus crítiques amb la política d'Ibrahim Rugova.

La LDK era el principal dels partits partidaris del manteniment de la convocatòria electoral, però ni molts menys l'únic. Tot i que el principal partit de l'oposició, el PPK, havia decidit boicotejar la convocatòria, a les eleccions parlamentàries hi participaren 10 partits polítics i 2 associacions, al marge d'alguns candidats independents. Els partits que participaren en el procés, i que per tant recolzaven la convocatòria d'eleccions foren la Lliga Democràtica de Kosova (LDK), el Partit Albanès Democratacristià de Kosova (PSHDK), el Partit Liberal de Kosova (PLK), la fracció del Partit Socialdemòcrata de Kosova (PSDK) liderada per Kaqushë Jashari, el Partit Republicà de Kosova (PRK), el Partit Nacionaldemocràtic Albanès de Kosova (PNDSHK), el Partit Popular Albanès de Kosova (PPSHK), la Lliga dels Verds de Kosova (LGJK), el Partit Popular Turc (PPT) de la minoria turca, i el Partit de l'Acció Democràtica (PAD) de la minoria bòsnia. A més, el Partit Agrari de Kosova (PFK), que havia estat present a l'Assemblea elegida el 1992, i que no presentava cap candidat ja que havia congelat la seva activitat, cridà a participar en el procés electoral.

Les dues associacions que completaven les llistes electorals eren l'Associació d'Advocats de Kosova (SHJK) i la Lliga de Ciutadans de Kosova (LQK).³⁶⁸

La majoria d'aquests partits i associacions se situaven a l'òrbita de la LDK i en alguns casos fins i tot hi presentaven candidatures conjuntes. A les eleccions presidencials que se celebraven el mateix dia hi concorria únicament una candidatura, la d'Ibrahim Rugova, després que els altres candidats que havien anunciat la seva voluntat de participar-hi haguessin finalment desistit. La candidatura presidencial d'Ibrahim

³⁶⁸ KOSOVA INFORMATION CENTER. *Kosova Daily Report*, núm. 1323, 21 de març de 1998. Article "Kosovar Elections 1998: Facts and Figures" dedicat a repassar els actors del procés electoral.

Rugova comptava amb el suport de la LDK, partit al qual Rugova estava integrat, però també amb el recolzament formal del PNDSHK, del PLK, del PRK i del PSHDK.

Les eleccions del 22 de març, com havia succeït en l'anterior convocatòria de 1992, elegien els 130 integrants de l'Assemblea de Kosova mitjançant un sistema que combina elements majoritaris i d'altres proporcionals. 100 d'aquests diputats eren elegits de forma majoritària en 100 circumscripcions electorals, mentre que la trentena d'actes restants eren assignades als grups ètnics i als petits partits que obtinguessin més d'un 3% dels vots en el conjunt de Kosova. L'elecció reservà 12 diputats a la comunitat sèrbia i montenegrina que com ja succeï en el procés electoral paral·lel anterior boicotejà la convocatòria.

El primer element a remarcar de la jornada electoral del 22 de març fou la relativa normalitat en la qual es desenvolupà un procés que comptà amb la presència de nombrosos observadors i periodistes internacionals. Vista la situació que vivia el país, abocat a la guerra, i amb un forta contestació interna del procés electoral, era previsible una jornada amb incidents remarcables, una situació que no s'acabà, però, produint.

Si bé és cert que es produïren algunes incidències amb la policia sèrbia, no ho és menys que aquesta mantingué una certa tolerància amb la convocatòria del procés electoral que pogué desenvolupar-se de forma acceptable.

L'únic territori on les eleccions no es desenvoluparen amb normalitat fou la Drenica, però perquè el mateix govern kosovar havia decidit aplaçar-les després de les greus matances que hi havien tingut lloc recentment. Els districtes electorals de Klina, Glogovc/Drenas i Skenderaj no obriren les urnes el 22 de març i les eleccions s'hi posposaren sense data degut a la greu situació repressiva que aquests territoris havien patit, un fet que motivà que no es poguessin elegir els 100 diputats per elecció directa que havien de conformar l'Assemblea de Kosova.

Una de les claus de la jornada electoral era comprovar quina seria la participació, per avaluar així l'impacte de la crida al boicot formulada per l'UÇK, el PPK i d'altres agents oposats a la política de Rugova. La suspensió de les eleccions a la Drenica privava a l'UÇK de mostrar la seva força al que era el seu principal bastió, però tot i així el pol

partidari del boicot pretenia mesurar les seves forces comprovant el grau de seguiment de la seva crida.

Vista la participació, els partidaris del boicot foren àmpliament derrotats a les urnes, tot i que, com veurem, la població kosovar mantindrà, des de març de 1998, una estranya postura, molt generalitzada, que la durà a recolzar alhora a Ibrahim Rugova i a l'UÇK, per bé que entre ells mantinguessin postures enfrontades.

A les eleccions presidencials, la participació fou del 88,71% del cens electoral, xifrat en 1.011.129 persones, i Ibrahim Rugova, l'únic candidat, obtingué un 99,29%,³⁶⁹ un resultat que, sens dubte, reforçava la seva posició política que, després de Dayton, s'havia vist qüestionada i afeblida.

Rugova fou aclamat en acudir a les urnes, una situació que es repetí quan votà Isa Jashari, membre de la família Jashari, que diposità el seu vot en un col·legi electoral de Pristina. La peculiar situació que vivia Kosova permetia veure la contradictòria situació on un membre del clan dels Jashari, estretament vinculat a l'UÇK, votava seguint la consigna de Rugova contra el criteri mateix de la guerrilla. Una anècdota que és, però, una bona mostra de les simpaties populars que despertaven Rugova i l'UÇK, sense que la població percebés cap contradicció per recolzar dues propostes enfrontades entre elles.

A les eleccions parlamentàries, la LDK obtingué una àmplia victòria que li valgué obtenir 84 de les 89 actes de diputat elegides per sufragi majoritari. L'hegemonia política exercida per la LDK només permeté que obtinguessin també actes de diputat a l'Assemblea de Kosova el PLK, el PSHDK, i la fracció del PSDK liderada per Kaqusha Jashari.

Les eleccions del 22 de març deixaven de nou Ibrahim Rugova com a president de la República de Kosova al temps que formaven una nova Assemblea de Kosova i certificaven que malgrat la tensa situació que vivia el país Rugova i la LDK continuaven comptant amb un ampli suport. La LDK continuava essent àmpliament majoritària

³⁶⁹ KOSOVA INFORMATION CENTER. *Kosova Daily Report*, núm. 1379, 22 de març de 1998. Completat amb la informació de la revista *Eritrea*, editada per Women's Media Project, núm. 4, 1998.

malgrat que bona part dels seus simpatitzants recolzaven també l'acció de l'UÇK, una contradicció que seria una constant a Kosova des d'aleshores.

A diferència del que havia succeït amb el parlament elegit el 1992, que no s'havia pogut reunir, la nova Assemblea de Kosova, elegida el març de 1998, intentà ben aviat treballar per poder constituir-se. El 6 de maig de 1998 es reuniren els partits parlamentaris kosovars, convocats per la LDK, amb la voluntat de discutir sobre la situació de Kosova, un país immers ja per complet en una situació de guerra, i per preparar la convocatòria constitutiva de l'Assemblea de Kosova. La LDK, els demòcratacristians del PSHDK, els socialdemòcrates del PSDK, i els liberals del PLK, es reuniren a Pristina i denunciaren l'existència d'una "guerra no declarada de Kosova", una guerra "que només duu a terme un bàndol, el bàndol serbi", a qui acusaren de provocar "un estat de terror".³⁷⁰ Els partits parlamentaris establiren a partir de la seva reunió de maig un punt de trobada setmanal amb l'objectiu d'organitzar la sessió constitutiva de l'Assemblea de Kosova, que tingué lloc el 16 de juliol de 1998.

La sessió del 16 de juliol se celebrà a la seu de la presidència de Kosova, situada a l'edifici de l'Associació d'Escriptors de Kosova, i aplegà els diputats electes. La sessió elegí el president del parlament, Idriz Ajeti, de la LDK; i tres vicepresidents, un de cadascun dels altres tres partits presents a la cambra. Malgrat la pressió policial sèrbia, que intervingué a la sortida de la sessió, l'Assemblea de Kosova es va poder constituir, un fet que el parlament precedent ni havia realitzat.³⁷¹ L'Assemblea de Kosova, però, s'havia d'enfrontar a un nou repte ja que al marge de la nul·la legitimitat que li atorgava el poder serbi, havia de fer front al qüestionament que del mateix feien l'UÇK i els partits opositors, que consideraven que aquest no era un parlament representatiu.

³⁷⁰ KOSOVA INFORMATION CENTER. *Kosova Daily Report*, núm. 1421, 6 de maig de 1998.

³⁷¹ KOSOVA INFORMATION CENTER. *Kosova Daily Report*, núm. 1492, 16 de juliol de 1998.

Sèrbia tanca files

Els esdeveniments de Kosova, que encaminaven aquest territori de forma evident cap a una guerra oberta, tingueren un profund impacte a Belgrad fins al punt de condicionar la política sèrbia i alterar la composició del govern existent fins aleshores.

Les matances de la Drenica havien mostrat la determinació sèrbia d'aplicar una política repressiva contra l'insurgència albanesa a Kosova. La reacció internacional, de censura cap a l'actitud del govern de Belgrad, feu reaccionar Milosevic i la seva administració que adoptaren una política de pal i pastanaga en matèria kosovar.

D'una banda, el 23 de març de 1998, tot just abans de ser modificat, el govern serbi acordà posar en marxa l'acord en matèria d'ensenyament a Kosova que havien signat Milosevic i Rugova i que havia estat llargament posposat. L'acord pretenia mostrar una certa flexibilitat del govern, permetent a l'ensenyament albanès recuperar les aules de les quals els seus alumnes i professors havien estat foragitats durant els primers anys de la dècada dels 90. L'acord, que en el seu moment fou durament criticat per l'oposició a Ibrahim Rugova, que acusava el president de traïció, fou aquest cop contestat amb duresa pels serbokosovars, que no es mostraven disposats a cedir cap dels seus privilegis a la majoritària població albanesa local. Qui encapçalà l'oposició a la decisió del govern de Belgrad fou un company de militància de Milosevic al SPS, el rector serbi de la Universitat de Pristina, Radovoje Papovic, que afirmà: "L'acord és una traïció, [...] és il·legal i inconstitucional, i al mateix temps pot dir-se amb certesa que representa un primer pas cap a la materialització d'un dels objectius bàsics dels separatistes, una República de Kosova".³⁷²

Els serbis de Kosova vivien un moment de mobilització ja que escassos dies abans de l'anunci de l'aplicació de l'acord Milosevic-Rugova s'havien manifestat a Pristina per recolzar l'actuació del govern serbi contra els insurgents albanesos a la Drenica. Prop de 30.000 serbis prengueren Pristina el 10 de març per mostrar el seu suport a la política repressiva de Belgrad contra l'UÇK i la dissidència armada albanesa. La mobilització sorprengué ja que fins aleshores les manifestacions eren pràcticament

³⁷² THOMAS, Robert. *Serbia under Milosevic. Politics in the 1990s*. Pàg. 408.

una exclusiva albanesa, però alhora visualitzà l'alineament de la població sèrbia local amb la política repressiva extrema del govern de Belgrad.

Amb l'anunci de la implantació de l'acord educatiu, es repetí una mobilització sèrbia a Pristina, aquest cop en suport del rector Popovic i de la seva negativa a implementar les directrius educatives que arribaven de Belgrad. 20.000 serbis s'aplegaren, el mateix 22 de març, a la capital kosovar per recolzar el rector i mostrar el seu desacord amb qualsevol concessió a la majoria albanesa local.

La mobilització dels estudiants serbis, negant-se a cedir qualsevol espai educatiu als seus homòlegs albanesos, auspiciada per la posició del rector Popovic li valgueren al màxim mandatari de la Universitat de Pristina algunes crítiques arribades de Belgrad. Zivko Sokolovac, dirigent de la JUL, l'Esquerra Unida Iugoslava, el partit de Mira Markovic, la dona de Milosevic, que formava govern amb el SPS, afirmà: "Radovoje Popovic és un d'aquells que ha caigut temptat pel nacionalisme romàntic, que diuen que són d'esquerres però que són en realitat nacionalistes".³⁷³

Les crítiques des del govern a la posició nacionalista dels serbis de Kosova, poc disposats a qualsevol concessió a la població albanesa, es dissiparen, però, ràpidament. La política de la pastanaga, evidenciada per la voluntat de posar en marxa un acord educatiu congelat de feia temps, fou seguida per la política del pal, certificada per la formació d'un nou govern a Belgrad que incloïa els ultranacionalistes del Partit Radical Serbi liderat pel paramilitar Vojislav Seselj.

El govern serbi era format, fins el març de 1998, pel Partit Socialista Serbi, de Slobodan Milosevic, i per la minoritària Esquerra Unida Iugoslava, de la seva esposa Mira Markovic. L'acord de govern entre el SPS i la JUL, al marge d'evidenciar que el matrimoni Milosevic regia a plaer els destins de Iugoslàvia, pretenia ser un acord entre les forces sèrbies progressistes, per bé que aquestes mantenien una pràctica política de marcat caràcter nacionalista.

El 24 de març de 1998, en bona part per la situació de conflicte que es vivia a Kosova, el SPS i la JUL ampliaven el seu acord de govern incorporant a l'executiu al Partit Radical Serbi, el SRS de Seselj, un partit nacionalista d'extrema dreta. Sèrbia tancava

³⁷³ PETRUSIC, Sandra. 'Pobuna crvenog rectora' in *NIN*, 2 d'abril de 1998.

files i Milosevic s'assegurava així la inexistència de crítiques internes des del nacionalisme serbi, ja que havia incorporat al govern als seus sectors més radicals, i mostrava a la comunitat internacional que una Iugoslàvia en mans de Milosevic era, potser, un mal menor ja que les alternatives al seu govern passaven per extremistes nacionalistes de l'estil de Seselj.

L'acord amb el Partit Radical, aplicant les paraules de Sokolovac, certificaven que sota l'aparença progressista del SPS i de la JUL s'amagava un discurs nacionalista extrem que combregava amb el dels seus nous companys de govern, els ultres del SRS. De fet, el programa polític del SRS incloïa l'expulsió immediata de 360.000 albanesos de Kosova, immigrants procedents d'Albània després de la Segona Guerra Mundial i els seus descendents; la creació d'una "franja de protecció" al voltant de la frontera iugoslavo-albanesa; o la congelació de qualsevol elecció a Kosova fins que no es restaurés l'estructura ètnica existent el 1941, una estructura que els radicals serbis creien erròniament que era majoritàriament sèrbia.³⁷⁴

L'entrada al govern d'un partit amb aquests principis, reforçà la política repressiva que Milosevic i l'executiu serbi ja havien desenvolupat a Kosova i la portà encara cap a extrems més cruels. L'eix polític nacional amagà qualsevol debat social com ho demostra el fet que la primera resolució que adoptà la nova majoria parlamentària que formaven el SPS, el SRS i la JUL fos la "Declaració d'Unitat Nacional", una proclama que pretenia certificar que Iugoslàvia no estava disposada a fer cap concessió en matèria nacionalista. El text afirmava: "Sèrbia, Montenegro i la República Srpska són els tres pilars de la unitat nacional. [...] Aquest moment reclama unitat i companyonia. És la nostra responsabilitat rebutjar les divisions del passat i deixar-les per a la història".³⁷⁵ Aquesta declaració mostrava com Sèrbia tancava files i agrupava la seva política en base a l'eix nacionalista. Els pretesos progressistes i l'extrema dreta s'unien en defensa de la unitat nacional, que consideraven amenaçada per la resistència albanesa a Kosova.

Una de les primeres mesures adoptades per les autoritats sèrbies en relació a la qüestió kosovar tingué relació, precisament, amb la seva voluntat d'evitar qualsevol ingerència

³⁷⁴ JUDAH, Tim. *Kosovo. War and Revenge*. Pàg. 151-152.

³⁷⁵ THOMAS, Robert. *Serbia under Milosevic. Politics in the 1990s*. Pàg. 415.

estrangera en la resolució d'aquest conflicte. Arran de les matances de la Drenica, diferents organismes internacionals, principalment el Grup de Contacte (format pels EUA, Gran Bretanya, França, Alemanya, Itàlia, i Rússia, països interessats en els Balcans que es reunien inicialment per donar resposta a la crisi de Bòsnia i que continuaren mantenint les seves reunions després de la seva pacificació, i que envià com a representant a Kosova l'antic president espanyol, Felipe González), intentaren trobar apunts per a una solució internacional al conflicte kosovar, un fet que fou rebutjat obertament per les autoritat sèrbies.

A instàncies del Grup de Contacte, el Consell de Seguretat de les Nacions Unides aprovà el 31 de març de 1998 un embargament d'armes contra el govern iugoslau i l'UÇK, en un missatge que la comunitat internacional enviava als dos actors del conflicte manifestant en un cas que no acceptava la repressió governamental desplegada a Kosova i, en l'altre, que tampoc tolerava la lluita armada.

Arran d'aquesta resolució, i del debat internacional sobre Kosova, les autoritats sèrbies respongueren mitjançant la convocatòria d'un referèndum que preguntava a la població sèrbia si acceptava una mediació internacional en el conflicte kosovar.

La decisió de convocar el referèndum fou àmpliament recolzada pel Parlament serbi, on la decisió no tingué pràcticament oposició, demostrant la coincidència en matèria nacional de bona part dels partits del sistema polític serbi. Amb la mesura, Milosevic pretenia exaltar l'ànim nacionalista serbi i enviar un missatge a la comunitat internacional deixant clar, com el mateix Milosevic afirmà, que la política sèrbia respecte a Kosova "representa una política nacional, no pas una política personal o la política d'un partit".³⁷⁶

El referèndum se celebrà el 23 d'abril, i com era habitual en totes les convocatòries electorals sèrbies i iugoslaves, la població albanesa el boicotejà. La participació fou d'un 73,05% dels prop de 5.300.000 electors cridats a les urnes, i l'escrutini deixà un 94,73% dels vots contraris a qualsevol participació internacional en la resolució de la crisi kosovar, i únicament un 3,41% dels vots favorables a la intervenció.

³⁷⁶ WELLER, Marc. *The crisis in Kosovo 1989-1999: From the Dissolution of Yugoslavia to Rambouillet and the Outbreak of Hostilities*. International Documents and Analysis, Volume I. Cambridge, Cambridge University Press, 1999. Pàg. 351.

El resultat era previsible i servia a la intenció amb la qual les autoritats sèrbies havien convocat el referèndum: tancar files al voltant de la seva política kosovar i mostrar a la comunitat internacional la seva unitat al voltant d'aquesta qüestió. Sèrbia, doncs, es cohesionava per afrontar la guerra kosovar al temps que desafiava la comunitat internacional tot rebutjant qualsevol mediació en el conflicte. Amb els radicals nacionalistes al govern era evident que no hi hauria moderació en la política governamental respecte a Kosova. Sèrbia havia fet la seva tria i apostava de forma clara per la repressió i la guerra contra la insurgència albanesa.

L'UÇK passa a l'ofensiva

A diferència del que succeïa tradicionalment amb les convocatòries electorals sèrbies i iugoslaves, on el boicot albanès era pràcticament absolut, com succeí en el referèndum del 23 d'abril, l'UÇK i els partits opositors de Rugova obtingueren escàs ressò a la seva crida al boicot del procés electoral del 22 de març que renovà la presidència i el parlament kosovar. Paradoxalment, però, la força de la guerrilla, i el suport que la seva activitat despertava entre la població local, creixia de forma notable impulsada, sobretot, pels fets tràgics de Prekaz que havien impactat l'opinió pública kosovar i havien generat la reacció, entre els seus sectors més combatius, de passar a engreixar les files de l'exèrcit d'alliberament.

Bona part de la població de Kosova no percebia de forma contradictòria votar Ibrahim Rugova com a president i recolzar alhora l'activitat armada de l'UÇK, malgrat que les posicions d'ambdós actors polítics fossin diametralment oposades en la concepció de l'estratègia d'alliberament nacional.

L'UÇK pretenia aprofitar l'impacte dels combats de la Drenica i de les matances indiscriminades que hi havia realitzat la policia sèrbia desenvolupant una acció propagandística destinada a augmentar la simpatia popular per la guerrilla i, en conseqüència, el nombre de voluntaris que passessin a integrar-se a les seves files.

En aquest sentit, el LPK, el principal suport polític de la guerrilla fins aleshores, jugà un paper important a l'hora d'estendre el discurs combatent. A principis de 1998, la direcció del LPK ja havia dotat l'UÇK d'un emblema que l'identificava, format per una

reproducció de l'àguila bicèfala albanesa així com les inicials de l'exèrcit d'alliberament i la transcripció del seu acrònim. Aquest emblema començà a ser utilitzat als uniformes de la guerrilla i serví com a element identificador de l'organització armada.

Emblema adoptat per l'UÇK el 1998

El març del mateix 1998, el LPK, i la seva publicació periòdica, *Zëri i Kosovës*, s'encarregaren de l'edició d'un llibre document, obra de Gafurr Elshani, que sota el títol *Ushtria Çlirimtare e Kosovës*, difonia l'activitat desenvolupada fins aleshores per la guerrilla. L'objectiu era evident, donar a conèixer l'activitat i els principis de l'UÇK i augmentar-ne les simpaties entre la població albanesa. El llibre circulà clandestinament i serví per fer saber la realitat de l'activitat de la guerrilla, distorsionada pel silenci informatiu o bé la criminalització a la qual la sotmeteren en els seus inicis tant els mitjans de comunicació serbis com els afins a la LDK.

La situació de guerra sotmeté tota l'activitat del LPK al suport a la guerrilla. Des de març de 1998 la direcció del moviment s'instal·là a Tirana amb l'objectiu de facilitar el creixement i el desenvolupament organitzatiu de la guerrilla. Entre les seves funcions principals destacaren la recerca d'armament i medicines per fer arribar a l'interior de Kosova, així com també el proveir de tecnologies una guerrilla amb materials força

endarrerits. Així, doncs, la primavera de 1998, el LPK adquirí el primer sistema de telefonia via satèl·lit del qual disposà l'UÇK.³⁷⁷

La situació de guerra féu, però, que el LPK deixés en un segon terme la seva activitat i consagrés els seus esforços a donar suport a l'activitat de l'exèrcit d'alliberament, un exèrcit que es distanciava, però, cada cop més del LPK que l'havia vist néixer ja que entre els milers de nous voluntaris eren més aviat escassos els qui tenien una filiació política propera al Moviment Popular de Kosova.

L'abril de 1998, el LPK celebrà la seva cinquena Assemblea General. El clima de guerra impossibilità que tots els delegats del partit es congreguessin en una reunió que ratificà l'aposta que anys abans l'organització ja havia fet per la lluita armada i que ara donava els seus fruits amb l'extensió del combat de l'UÇK. El LPK acordava recolzar de forma decidida l'UÇK en un moment en el qual la guerrilla començava a demostrar una creixent capacitat operativa sobre el terreny.

L'UÇK s'havia recuperat molt bé del cop de la Drenica. La mort d'Adem Jashari, el seu comandant, lluny de representar una derrota, serví per crear un mite, un màrtir de la causa albanesa que fou hàbilment utilitzat de forma propagandística per l'UÇK per convertir el que aparentment era una important desfeta militar a mans de l'enemic serbi en una victòria política que serví per reforçar les files de la guerrilla.

L'Exèrcit d'Alliberament de Kosova iniciaria una nova fase de la seva activitat a partir de març de 1998. El que fins aleshores havia estat un petit grup armat, a penes integrat per dos centenars de militants, amb una escassa capacitat operativa, centrada en unes regions molt determinades de Kosova, es convertí en un exèrcit popular integrat per milers de voluntaris disposats a traslladar el combat pràcticament fins a l'últim racó de Kosova.

La reestructuració que l'UÇK visqué a partir de març de 1998 es manifestà inicialment amb la concreció del seu programa polític, un fet que tingué lloc el 27 d'abril. En un breu document, l'exèrcit d'alliberament presentava el seu programa polític, caracteritzat essencialment per la seva voluntat d'alliberar Kosova de l'ocupació sèrbia. L'UÇK defugia qualsevol posicionament ideològic, malgrat provenir d'una evident

³⁷⁷ LPK. 1982-2002. 20 vjet veprimtari. Pàg. 8.

tradició històrica marxista-leninista, per presentar un programa basat en la necessitat d'alliberar Kosova i unificar tots els territoris albanesos. Aquest programa, fou recollit en la Declaració política número 2 de l'Estat Major (Shtabi i Përgjithshëm, SHP) de l'UÇK, datada el 27 d'abril, i publicada per *Botua*, el 29 d'abril del mateix 1998. El text de la declaració deia el següent:

“Programa polític de l'UÇK

Vivim un temps d'elevades tensions, grans perills, un temps en el qual l'enemic intenta situar-nos sota control militar i un aïllament complet que pretén trencar-nos l'esperança i arruïnar-nos, en primer lloc com a exèrcit i posteriorment com a nació. Un temps en el qual el nostre poble està agermanat amb el seu exèrcit d'alliberament que colpeja a l'enemic i mostra les seves virtuts alliberadores demostrant que sap combatre per la seva llibertat i que guanyarà aquest combat. El SHP de l'UÇK analitzant l'actual situació en el context dels darrers esdeveniments, d'acord amb els seus objectius d'actuació operativa contra l'enemic, fent front a les seves responsabilitats i al deure històric que ha contret, fa publiques les següents consideracions:

1.L'UÇK aplega la totalitat de les forces armades de Kosova i els territoris albanesos ocupats, i té com a objectiu l'alliberament i la unificació de tots els territoris ocupats d'Albània.

2.El caràcter de l'UÇK és el d'un exèrcit de defensa i d'alliberament. El seu objectiu inicial i final no ha estat mai ni és la guerra en si mateixa, sinó la pau i la veritable llibertat del seu poble, en nom de les quals s'ha alçat en lluita.

3.L'UÇK rebutja el terrorisme i les altres formes de violència contra la població civil. L'UÇK coneix i respecta els acords internacionals de les Nacions Unides i les convencions de guerra.

4.Les nostres arrels es troben entre el poble, per això el poble és el factor que considerem decisiu. La part alliberada de la nostra pàtria té el deure nacional d'ajudar la part ocupada. El nostre exèrcit ha acceptat i accepta l'ajuda internacional.

5.L'UÇK té com a font de finançament la contribució voluntària del nostre poble estructurada en el fons "Atdhe në rrezik, Venlindja Thërret" (La pàtria en perill, El teu poble et crida).

6.Estem en estat de guerra! Cridem al factor polític albanès a revisar les seves posicions respecte la situació que vivim i que sigui realista. Cridem a les forces d'alliberament que s'uneixin en el front unit de guerra contra l'enemic. Els frustrats que intenten difondre entre el nostre poble el derrotisme i l'anarquia han d'abandonar aquest discurs. Cridem el govern de Kosova (el govern Bukoshi a l'exili) a que desbloquegi els nostres fons econòmics recollits per la lluita d'alliberament nacional.

7. L'UÇK accepta participar en converses amb l'enemic amb la intervenció de la comunitat internacional únicament en el moment en el qual les forces ocupants es retirin dels territoris albanesos. Qualsevol altre acord realitzat sense la nostra presència serà invàlid.

8.Cridem als mitjans de comunicació albanesos a que recullin la realitat objectiva de la guerra. L'UÇK no necessita publicitat i propaganda per recollir fons, però tampoc la negació i la deformació de la realitat de la guerra.

9.Cridem els centres de decisió internacionals, la UE, i especialment els EUA, en nom de la pau a la regió, a que pressionin el nostre ocupant i que recolzin la justa guerra del poble albanès.

El SHP de l'UÇK, a tots els nivells de la seva jerarquia, segueix amb atenció tots els moviments i les activitats militars de l'enemic, i en el moment just, amb les accions oportunes, atakarà com aquest mereix. L'UÇK està preparada per a realitzar accions operatives quan planifiqui."³⁷⁸

El document programàtic presentat per l'UÇK és extremadament senzill. Planteja que l'objectiu del seu combat és l'alliberament de Kosova i la resta de territoris albanesos ocupats i la seva unificació amb Albània. L'objectiu de la unificació albanesa generarà no pocs recels entre la comunitat internacional, tot i que era una reivindicació

³⁷⁸ UÇK. *Deklaratë politike e SHP të UÇK-së nr. 2*. Kosova, 27 d'abril de 1998.

reclamada per pràcticament totes les organitzacions clandestines del moviment nacional albanès des de la fi de la Segona Guerra Mundial. Tot i així, els actors internacionals es mostraren absolutament contraris a contemplar, ni tan sols com a hipòtesi, la integració de Kosova a Albània.

Al marge d'exposar l'objectiu darrer del seu combat, l'UÇK aprofitava el seu programa polític per reivindicar-se com un actor principal del conflicte kosovar sense el qual era impossible trobar-hi una solució. L'UÇK advertia, en un missatge adreçat principalment a Rugova i la LDK, que la guerrilla havia de ser present en qualsevol fòrum de negociació sobre el futur de Kosova.

L'UÇK insistia, a més, en el fet de presentar-se com un exèrcit d'alliberament, constituït per defensar els drets trepitjats de la població albanesa, i no com una organització "terrorista". Fidel a aquesta idea d'exèrcit romàntic alliberador, l'UÇK es comprometia a no atacar la població civil i a respectar les convencions internacionals de guerra, un fet, especialment el de no atacar civils, que els seus efectius no sempre compliren.

Els mesos de març i abril de 1998, l'UÇK multiplicà la seva activitat com a conseqüència de l'augment exponencial dels seus combatents. De fet, l'Estat Major de l'UÇK tenia escàs control sobre els efectius que combatien sobre el terreny. En moltes localitats kosovars, grups de joves s'organitzaren de forma autònoma per combatre les forces sèrbies sense tenir cap vinculació amb l'UÇK però assumint-ne el nom. Existia, doncs, l'UÇK oficial, i una multitud de combatents que assumint les seves sigles s'autoorganitzaven a les seves localitats per fer front a la policia sèrbia.³⁷⁹

La multiplicació de les accions anà acompanyada pel desplegament de combatents de la guerrilla en les zones rurals de Kosova on aquesta comptava amb una major implantació. Els guerrillers continuaven colpejant de nit, però ja no s'amagaven de dia, alliberant així una part important del territori kosovar on la policia sèrbia no gosava entrar i on l'UÇK gaudia del control i del suport de la població local.

Aquesta estratègia portà a l'UÇK a dominar entre un 30 i un 40% del territori kosovar, essent, però, un terreny rural i escassament poblat. La Drenica s'havia convertit en el

³⁷⁹ Entrevista amb Shaban S. Combatent de l'UÇK a Peja. Peja, juliol de 1999.

feu principal de la guerrilla però la seva implantació s'estenia cap a les regions de Dukagjini i Llap, també bastions importants dels insurgents.

El 13 de maig, en un comunicat públic, l'UÇK valorava de forma entusiasta els seus avenços militars:

“Durant els mesos de març, abril i principis de maig, la lluita del poble albanès contra l'invasor serbi ha continuat i ha crescut amb força sota la direcció de l'UÇK. Seguint les ordres de l'Estat Major de l'UÇK, s'han dut a terme amb èxit operacions contra les tropes invasores a la zona d'operacions número 1, a les subzones de la Drenica, Erenik, Dukagjini, Pashtrik i Llap. Durant els combats al front, les tropes invasores han sofert grans pèrdues materials i humanes. Durant aquest període, també s'han dut a terme operacions contra albanesos col·laboracionistes que, malgrat els avisos, no han abandonat les seves activitats antinacionals.

A la subzona d'Erenik, s'han dut a terme amb èxit diverses operacions contra l'invasor a Gllogjan, Baballog i Hulaj, on violents combats han oposat les nostres forces a les de l'enemic. El nostre exèrcit ha trencat els atacs enemics i continua lluitant per defensar i estendre les zones alliberades.

A la subzona operacional de Dukagjini, les nostres operacions militars contra l'invasor s'han intensificat. Diverses i importants operacions s'han dut a terme durant aquest període i la línia de resistència enfront l'enemic s'ha estès fins a Kijeva, estenent el front i unint les nostres forces en aquesta subzona a les formacions militars a la subzona operacional de la Drenica. També s'han dut a terme amb èxit operacions militars contra l'enemic a la subzona de Llap, a Pristina i a Podujeva.

També s'han estès els combats a la subzona de la Drenica. La línia de front es consolida i s'estén cada dia en favor de les forces alliberadores. Les posicions de l'enemic són atacades incessantment i algunes, com a Buroja, han estat aniquilades. [...]

Mitjançant una ràpida maniobra de les nostres formacions militars s'ha dut a terme amb èxit una operació contra les expedicions punitives de l'enemic a la principal carretera de la subzona operacional de Pashtrik.

Advertim els invasors pel paper que estan desenvolupant en relació a la seva pròpia població civil, manipulant-la en favor dels seus propòsits terroristes contra el nostre poble. Formacions paramilitars sèrbies han atacat les nostres forces armades i això ha exigint una

resposta, realitzada amb èxit, de la nostra part. Paramilitars serbis han estat capturats, desarmats i alliberats.”³⁸⁰

El comunicat continuava amb un recordatori pels guerrillers morts en combat, i conclouïa avisant de nous atacs de la guerrilla, amb la finalitat d'alimentar la moral dels combatents i de la població que recolzava el seu combat.

L'ofensiva de l'UÇK tendia a reforçar aquesta organització com a referent principal del combat contra l'ocupació sèrbia, un fet que propicià, el març de 1998, un acord amb el LKÇK que motivà la incorporació de la Guerrilla LKÇK, l'organització armada que havia constituït el Moviment Nacional per a l'Alliberament de Kosova després de la desarticulació de la seva Unitat Guerrillera Rexhep Mala.³⁸¹

L'acord entre l'UÇK i el LKÇK propicià la incorporació a les files de la guerrilla dels militants d'aquesta organització clandestina i segellava així les discrepàncies que havien sorgit entre el LPK i el LKÇK des de 1993 a propòsit, precisament, de l'organització de la lluita armada. El LKÇK, partidari d'una guerra contra l'ocupació sèrbia duta a terme mitjançant una insurrecció popular, havia entès que el moment d'enfrontar-se a les tropes sèrbies havia arribat i que calia unir els esforços sota la bandera de l'UÇK, l'exèrcit en el qual s'integraren els seus membres a partir de l'11 maig de 1998, quan acceptaren el comandament de l'Estat Major de l'UÇK.³⁸²

L'agència iugoslava *Tanjug*, recomptava a finals de maig les “accions terroristes” dutes a terme per l'UÇK, que xifrava en 356 en els darrers cinc mesos.³⁸³ Era evident que la guerrilla kosovar havia augmentat notablement la seva capacitat operativa en ben poc temps, tot i que la majoria d'aquestes accions recomptades no havien provocat danys excessius a les tropes enemigues.

³⁸⁰ UÇK. *Komunikata nr. 48*. Kosova, 12 de maig de 1998.

³⁸¹ SPERANZA, Andrea. “LKÇK: libertat o morte”, entrevista d'Andrea Speranza a Driton Avdiu i Osman Shahini, el novembre de 2000, publicada a *Balkan*, revista digital del Centro di Iniziativa Politica sui Balcani.

³⁸² Entrevista a Adem S. Militant del LKÇK i combatent de l'UÇK. Pristina, octubre de 2001.

³⁸³ PROVVISORATO, Sandro. *UCK: l'armata dell'ombra*. Pàg. 123.

Els combatents de l'UÇK s'enfrontaven a un aparell policial i militar altament professionalitzat i amb experiència en el combat. De fet, si les forces sèrbies no havien recuperat les posicions alliberades per l'UÇK durant el primer semestre de 1998 era, fonamentalment, per què no ho havien intentat. Aquesta poderosa maquinària de combat estava formada per prop de 15.000 efectius de la policia sèrbia, nucli dur de la política de Milosevic a Kosova; i 10.000 efectius de l'exèrcit iugoslau; als quals calia afegir els 20.000 reservistes i els paramilitars nacionalistes, difícilment quantificables. Al marge dels efectius humans, el material militar amb el qual comptaven les forces sèrbies era molt superior al de l'UÇK en els primers temps de combat; una diferència militar que només podia ser salvada per l'efecte sorpresa, pel coneixement del territori i pel recolzament de la població local, els veritables punts forts de l'UÇK que li permetien castigar mitjançant accions llampec les forces enemigues.

Cercant un alto el foc

L'inici de les hostilitats en terreny kosovar, especialment arran de la matança a Prekaz, suscità una ràpida reacció internacional a la recerca d'un acord entre les parts enfrontades que evités la deriva violenta que prenia el conflicte.

Amb la lliçó de Bòsnia apresada, la comunitat internacional no tardà en reaccionar als esdeveniments de la Drenica, si més no a nivell verbal. Les paraules de Robert Gelbard, qualificant l'UÇK de "terrorista", havien estat interpretades com un semàfor verd a l'acció repressiva del govern serbi contra el grup armat albanokosovar per la qual cosa, després de la matança de Prekaz contra la família Jashari, l'administració nordamericana sortí ràpidament a condemnar els fets, evidenciant que les paraules de Gelbard no autoritzaven a una actuació d'aquestes dimensions. El 7 de març, escassos dies després dels fets de Prekaz, la secretària d'Estat, Madeleine Albright, declarava des de Roma: "No ens estarem amb els braços creuats mirant com les autoritats sèrbies fan a Kosova el que ja no poden fer a Bòsnia".³⁸⁴

Les paraules d'Albright eren molt eloqüents i mostraven que els Estats Units estaven pretenien evitar una nova Bòsnia, assumint en part que aquesta cruenta guerra fou un

³⁸⁴ "Albright Warns Serbs on Kosovo Violence" in *The New York Times*, 8 de març de 1998.

fracàs diplomàtic de la comunitat internacional. Les declaracions de la secretària d'Estat de Clinton eren el primer avís seriós a les autoritats sèrbies respecte la seva política repressiva contra la població albanokosovar. Havia calgut un esclat violent del conflicte per adreçar els ulls del món a Kosova que, feia, però, pràcticament una dècada que vivia en una situació d'excepció permanent.

Els països del Grup de Contacte (els Estats Units, el Regne Unit, França, Alemanya, Itàlia i Rússia) es reuniren a Londres el 9 de març, amb els cadàvers de Prekaz encara calents, per discutir sobre la situació de Kosova. Aquesta primera reunió, completada amb una nova sessió el 25 de març, establiria les bases de la posterior resolució 1160 adoptada per les Nacions Unides en relació a Kosova. La proposta del Grup de Contacte condemnava la repressió sèrbia i el "terrorisme" de l'UÇK i feia una crida a una solució política dialogada.

El mateix dia de la primera cita londinenca del Grup de Contacte amb Kosova a l'ordre del dia, l'enviat del Departament d'Estat nordamericà, Robert Gelbard, mantenia una tensa reunió amb Slobodan Milosevic, a Belgrad, a propòsit de la situació repressiva kosovar.

El resultat d'aquesta primera acció diplomàtica internacional desfermada arran de les matances de la Drenica, fou l'adopció, per part de les Nacions Unides, de la resolució 1160, el 31 de març 1998. La resolució contenia, entre d'altres, els següents acords:

"1. Apel·lar a la República Federal de Iugoslàvia per que iniciï immediatament els passos necessaris per tal d'arribar a una solució política en el tema de Kosova a través del diàleg. [...]

2. Apel·lar també als líders albanokosovars per que condemnin totes les accions terroristes, i facin èmfasi en que tots els elements de la comunitat albanokosovar han de perseguir els seus objectius únicament per mitjans pacífics.

3. Subratllar que la via per vèncer la violència i el terrorisme a Kosova és que les autoritats de Belgrad ofereixin a la comunitat internacional un procés polític genuí. [...]

8. Decideix que tots els Estats han d'impedir la venda o subministrament a la República Federal de Iugoslàvia, incloent Kosova, [...] d'armament o material de qualsevol tipus com

armes i munició, vehicles militars i equipaments, així com [...] l'ensinistrament per a activitats terroristes"³⁸⁵

La resolució 1160 de les Nacions Unides apel·lava a una solució dialogada al conflicte de Kosova tot denunciant l'actuació repressiva del govern serbi i l'activitat armada de l'UÇK. Com a mesura coactiva, les Nacions Unides acordaven la prohibició d'armament tant a l'estat iugoslau com a la guerrilla kosovar per tal d'evitar l'extensió del conflicte. Aquesta mesura tindria, però, escassa eficiència ja que la policia sèrbia, l'exèrcit iugoslau i els paramilitars serbis estaven profusament armats, i l'UÇK optaria per adquirir el seu armament al mercat negre, lloc de provisió habitual de tots els grups armats clandestins.

Paral·lelament a l'acord de Nacions Unides, la diplomàcia nordamericana començà a treballar per materialitzar-lo. La seva posada en pràctica passava per apropar el govern serbi als dirigents albanesos partidaris d'una estratègia no violenta, aïllant així a l'UÇK.

El maig de 1998, mentre a Kosova continuaven els combats entre insurgents i policia sèrbia, Robert Gelbard, Richard Holbrooke i Christopher Hill, el nou enviat especial del Departament d'Estat dels EUA a Kosova, intensificaren els seus contactes a la regió per propiciar un acord polític seguint les consignes dictades per les Nacions Unides.

Per no tancar cap porta, Robert Gelbard es reuní, de forma clandestina, amb representants de l'UÇK a Suïssa. El mateix diplomàtic nordamericà que tot just dos mesos abans havia qualificat la guerrilla albanesa com a "terrorista" contactava ara amb ella, i s'hi reunia a Ginebra, per no tancar cap porta a la solució política negociada que els nordamericans pretenien implementar. Aquest seria el primer contacte entre l'administració nordamericana i l'UÇK, un contacte que encara seria, però, clandestí i per tant del qual la població kosovar no tindria coneixement.³⁸⁶

Tot i així, l'opció preferent de la diplomàcia nordamericana passava per un acord entre el govern iugoslau i els líders pacifistes albanokosovars per la qual cosa s'accentuaren

³⁸⁵ NACIONS UNIDES. *Resolució 1160 de l'Assemblea General de les Nacions Unides*. 31 de març de 1998.

³⁸⁶ DEPARTAMENT OF STATE. *Kosovo Timeline. Chronology of events 1989-1999 relating to the crisis in Kosovo*. US Department of State, Washington, 21 de maig de 1999. Accessible al següent enllaç: www.state.gov/www/regions/eur/fs_kosovo_timeline.html.

els contactes amb aquests darrers forçant-los a una reunió amb Milosevic amb l'objectiu de cercar una sortida pacífica al conflicte.

El 15 de maig tingué lloc, a Belgrad, una reunió entre Milosevic i Rugova. Era el primer cop que els dos polítics es trobaven i la cimera no estigué exempta de polèmica. Rugova, que acudí a Belgrad acompanyat de Fehmi Agani i de Veton Surroi, aparegué a la televisió sèrbia somrient al costat de Milosevic mentre el soroll dels trets ressonava arreu de Kosova accentuant el sofriment de la població albanesa. La reunió serví a l'UÇK per criticar amb duresa a Rugova, i suscità fins i tot controvèrsia al si de la LDK ja que l'organització no havia estat consultada sobre la conveniència de la trobada i la decisió l'havien pres Rugova i el nucli dirigent de forma exclusiva.

La trobada Milosevic-Rugova serví de ben poca cosa més enllà d'encendre la polèmica a Kosova. La reunió tingué continuació amb una trobada, el 22 de març, a Pristina, entre les delegacions designades, respectivament, pels presidents iugoslau i kosovar, però en cap cas serví per obrir el camí cap a una solució dialogada al conflicte. De fet, la reunió no era producte de la voluntat dels seus participants sinó de la intensa activitat diplomàtica nordamericana.

El 29 de maig de 1998, escassos dies després de la seva foto amb Milosevic, Rugova pogué refer part de la seva imatge gràcies a la trobada que mantingué amb el president Bill Clinton, al despatx oval de la Casa Blanca. De ben segur que Rugova havia acceptat reunir-se amb Milosevic a canvi del compromís dels diplomàtics americans de permetre-li després una trobada amb Bill Clinton, un fet que reforçava enormement la posició de Rugova i que donava ales al discurs que havia mantingut des de principis de les 90 afirmant que els Estats Units reconeixien la lluita pacífica del poble de Kosova i que estaven al seu costat.

Fehmi Agani, Veton Surroi i Bujar Bukoshi acompanyaren Rugova en el seu periple a Washington, on a més de Clinton es reuniren amb el vicepresident Al Gore i amb la secretària d'Estat Madeleine Albright, així com amb nombrosos assessors. La trobada Rugova-Clinton era la imatge que feia temps que la LDK buscava, amb la qual pretenien certificar que els Estats Units recolzaven la seva postura.

L'1 de juny, Ibrahim Rugova viatjà fins a Nova York on es reuní amb el secretari general de les Nacions Unides, Kofi Annan, a qui reclamà una intervenció de l'ONU o bé de l'OTAN per frenar la repressió sèrbia.

La menció de Rugova a l'OTAN, si bé era poc procedent davant del secretari general de l'ONU, feu entrar l'Aliança Atlàntica en escena. Pocs dies després de les paraules de Rugova, els ministres de defensa dels països de l'OTAN escoltaren la proposta del secretari de defensa nordamericà, William Cohen, plantejant la possibilitat d'estudiar una potencial intervenció de l'OTAN a Kosova. L'acord dels ministres de defensa atlàntics fou enviar un senyal inequívoc a Milosevic de la seva disposició a utilitzar la força en cas de no cessar la repressió mitjançant el desenvolupament d'exercicis aeris de l'Aliança Atlàntica a la regió dels Balcans.

El to de la comunitat internacional contra Milosevic anava en augment. El Grup de Contacte proposava, el mateix juny de 1998, augmentar les sancions a Iugoslàvia; i l'OTAN, per la seva banda, feia exercicis amb 85 avions de guerra que sobrevolaven Albània i Macedònia en un intent de mostrar a Milosevic la seva predisposició al combat.

Mentrestant, en territori kosovar, la guerra continuava. Els atacs de l'UÇK contra la policia sèrbia eren contestats per aquesta mitjançant brutals operacions repressives que castigaven la població civil. A finals de maig, a Ljubenic, prop de Peja, a la regió de Dukagjini, la policia sèrbia deixava clares evidències d'haver executat de forma sumaríssima entre 9 i 29 albanesos; una situació que es repetí a la Drenica, a Poglek i Ri, amb una desena d'homes albanesos assassinats per la policia sèrbia.

L'acció repressiva es multiplicava dia a dia i deixava un extens balanç que les negociacions internacionals no aconseguien aplacar. Mentre Rugova voltava el món a la recerca de suports per Kosova, l'UÇK combatia sobre el terreny multiplicant les simpaties de la població per la guerrilla.

Organitzant l'exèrcit d'alliberament

El creixement exponencial dels efectius de l'UÇK arran dels fets de març de 1998, que convertiran la guerrilla en un exèrcit popular, propicià que a mitjans d'aquest mateix any l'UÇK s'organitzés de forma més seriosa a la que ho havia fet fins aleshores.

Fins els fets de Prekaz, l'UÇK era una organització armada clandestina amb escassos efectius, poc centralitzada i amb un ampli marge de llibertat operativa pels diferents responsables regionals de l'estructura clandestina. A partir de març de 1998, l'UÇK solucionà el problema dels seus escassos efectius amb milers d'enrolaments a la guerrilla procedents fonamentalment de pagesos de les zones rurals amb forta implantació nacionalista, universitaris, joves, i albanokosovars de la diàspora alimentats pel discurs nacionalista romàntic d'alliberament de la terra dels seus avantpassats. D'origen social preferentment humil, essent-ne els pagesos i els estudiants els principals efectius, els combatents de l'UÇK constituïen un veritable exèrcit popular que, a l'inici del segon semestre de 1998, podia aproximar-se als 12.000 efectius,³⁸⁷ si bé algunes fonts, amb el temps considerades menys exactes, entre les quals el mateix exèrcit d'alliberament a través del seu portaveu, xifraren els seus efectius durant l'estiu de 1998 en 30.000 combatents.

Aquest esclat que multiplicà els seus efectius convertí l'UÇK en un exèrcit popular, amb les virtuts i els defectes que això comporta, essent sovint incapaç fins i tot de saber qui combatia sota la seva bandera. Com hem apuntat, en molts pobles kosovars l'autoorganització popular dels sectors més combatius propicià que alguns combatents adoptessin la denominació UÇK sense pertànyer a l'estructura organitzativa formal de la guerrilla.

El creixement dels efectius de la guerrilla, però, accentuaren d'altres problemes estructurals de l'UÇK, com la manca d'equipaments i d'armament per fer front amb garanties a les forces sèrbies, uns recursos econòmics limitats, l'escassa preparació dels seus membres, o, novament, la manca d'una estructura de comandament centralitzada que provocava que les diferents unitats de l'exèrcit actuessin de forma molt poc coordinada. L'acció que s'emprengué durant el 1998 per organitzar l'exèrcit

³⁸⁷ STAVLIJANIN, Dejan. "Kosovo Crosses the Brink" in *Transitions*. Vol. 5. Praga, juliol de 1998. Pàg. 64.

d'alliberament tenia, doncs, com a objectiu solucionar aquestes problemàtiques estructurals que afeblien el seu combat.

La primera actuació s'encaminà a centralitzar l'estructura militar. Si bé la guerrilla mantingué una organització on els comandaments regionals un tenien ampli poder decisor, s'intentà que existís una coordinació entre regions. A fi i efecte de garantir una major eficàcia operativa, i de respectar, precisament, aquests comandaments regionals, l'UÇK adoptà una divisió organitzativa per la seva zona operativa número 1, que corresponia al territori de Kosova i que fins feia poc temps s'havia contemplat com una única zona de combat. La guerrilla dividí el territori kosovar en les següents subzones operatives:

1. Subzona de la Drenica
2. Subzona de Pashtrikut
3. Subzona de Dukagjini
4. Subzona de Shala
5. Subzona de Llap
6. Subzona de Nerodimës
7. Subzona de Karadaku³⁸⁸

Amb aquesta estructura emergiren comandants regionals que lideraven el combat a la seva subzona i que esdevindrien figures de referència dins de l'UÇK. És el cas de Ramush Haradinaj, a la subzona de Dukagjini; d'Ekrem Rexha, conegut com el Comandant Drini, a la subzona de Pashtrikut; de Rustem Mustafa, el comandant Remi, a la subzona de Llap; i de Sami Lushtaku a la regió de la Drenica. Aquests comandants regionals corresponien als territoris on el conflicte era més intens (Drenica, Dukagjini, Llap i Pashtrikut) i on l'UÇK controlava majors porcions de territori, una situació que valgué als dirigents militars assolir una certa notorietat entre els seus companys d'armes.

Cadascuna de les subzones operatives de l'UÇK a l'interior de Kosova s'organitzava en divisions, i posteriorment en brigades, que agrupaven els combatents d'un poble o

³⁸⁸ KRASNIQI, Jakup. *Kthesa e Madhe. Ushtria Çlirimtare e Kosovës*. Pàg. 101.

d'un grup de pobles de la zona, en funció del nombre d'efectius que integressin en cada cas l'exèrcit. Com a conseqüència del diferent ritme de l'evolució de la guerra en les diverses subzones, l'estructura organitzativa interna variava d'un territori a un altre, així com també els efectius que integraven la guerrilla.

Considerant l'estat de guerra que vivia el territori kosovar, el 7 de juny, l'UÇK feu pública una crida a tots els homes albanesos de Kosova d'edats compreses entre 18 i 55 anys a prendre les armes i integrar-se a l'exèrcit d'alliberament per contenir les escomeses de les forces sèrbies. En els territoris que controlava, l'UÇK enrolava els homes en edat de combatre, en algunes ocasions a la força, per bé que, en la immensa majoria dels casos, la integració a les files de la guerrilla es produïa de forma completament voluntària.

Després d'aquesta crida a files, l'UÇK decidí, a través de la seva Declaració política número 3, fer públics els noms dels integrants del seu Estat Major i designar, per primer cop, un portaveu que assumís la funció pública de representar la guerrilla.

Així, doncs, en la declaració datada l'11 de juny de 1998, l'Estat Major de l'UÇK donava a conèixer la seva estructura interna i els responsables de cadascun dels directoris. L'estructura interna de l'Estat Major de la guerrilla era la següent:

“Comandant General, després de l'epopeia d'Adem Jashari: Azem Syla

Vicecomandant: Sokol Bashota

Inspector General: Rexhep Selimi

Cap del Directori d'Informació: Hashim Thaçi

Cap del Directori dels Serveis Informatius: Kadri Veseli

Cap del Directori d'Economia i Finances: Lahi Ibrahim

Cap del Directori de Govern Civil i portaveu de l'Estat Major de l'UÇK: Jakup Krasniqi

Cap del Directori de Logística i Aprovisionament: Xhavit Haliti³⁸⁹

³⁸⁹ UÇK. *Deklaratë politike e SHP të UÇK-së nr. 3*. Kosova, 12 de juliol de 1998.

Una de les grans sorpreses de la declaració de l'UÇK sobre la composició del seu Estat Major fou la designació de Jakup Krasniqi com a portaveu de la guerrilla. Krasniqi, professor d'història a l'ensenyament secundari, era un destacat dirigent de la LDK, per bé que procedia d'una tradició militant clandestina i enverista durant els seus anys de joventut, per la qual cosa el seu nomenament com a portaveu representà un cop polític de l'UÇK a la LDK.

La designació d'un portaveu implicava la voluntat de l'UÇK de dotar-se d'un rostre que transmetés les posicions polítiques de la guerrilla als mitjans de comunicació, locals i internacionals.

Krasniqi s'integrava a un Estat Major format majoritàriament per veterans militants de la guerrilla. Azem Syla era nomenat Comandant General, substituint Adem Jashari, assassinat per la policia sèrbia. Syla era un dels combatents de la primera hora, integrat al grup de la Drenica on participaven Adem Jashari i Hashim Thaçi, el seu nebot. Tot i mantenir-se a l'ombra, Syla ha estat considerat un dels cervells de l'estratègia de la lluita armada. Kadri Veseli, un altre dels fundadors de l'UÇK, rebia l'encàrrec de dirigir els serveis secrets de la guerrilla. Hashim Thaçi, figura emergent apadrinada per Syla i Haliti, assumia el Directori d'Informació i esdevenia un dels principals referents polítics de l'UÇK. Rexhep Selimi, un dels homes que havia intervingut per primer cop, el novembre de 1997, emmascarat en nom de l'UÇK, es feia càrrec de la policia militar de la guerrilla, essent nomenat Inspector General. La resta de càrrecs anaven a parar a Sokol Bashota, vicecomandant; a Lahi Ibrahim, responsable de l'economia; i a Xhavit Haliti, un dels homes forts de la guerrilla, fundador del LPK i de l'UÇK i vinculat a la Sigurimi albanesa, que assumia la responsabilitat de la logística i l'aprovisionament.

Aquesta estructura interna de l'Estat Major mostrava una clara voluntat de l'UÇK d'organitzar-se per tal de convertir-se en un exèrcit capaç d'afrontar amb garanties el combat contra les forces sèrbies. El grup de la Drenica assumia bona part de la responsabilitat al si de l'Estat Major, però completava la seva composició amb Jakup Krasniqi, un rostre amable procedent de la LDK que es convertiria a partir d'aleshores en la cara i la veu de l'UÇK.

La funció d'aquest Estat Major era la de coordinar les accions militars i l'activitat política de la guerrilla, però sobretot organitzar la recollida de fons econòmics per finançar el combat i garantir les provisions en armament dels diferents combatents a través de l'adquisició dels equipaments necessaris per al combat.

Dues de les activitats principals que inicià amb força l'Estat Major foren les d'incentivar les donacions econòmiques de la diàspora a través del fons Vendlindja Thërret, un fons que havia multiplicat les seves col·lectes arran dels fets de la Drenica del març de 1998, i augmentar l'adquisició d'equipaments militars per tal de proveir els combatents.

L'Estat Major de l'UÇK havia fet una crida, el juny de 1998, poc abans d'anunciar la seva composició a reforçar la guerrilla precisament en aquest mateix sentit:

“L'Estat Major fa una crida a les forces polítiques albaneses a situar-se al servei de la mare pàtria i de la seva guerra d'alliberament distanciant-se de la política derrotista, de les dissensions internes dins el grup nacional, i de l'anarquia en nom d'institucions fictícies mentre proven d'eliminar les veritables institucions nacionals i el seu exèrcit, l'UÇK. Aquestes pràctiques poden afeblir les nostres forces i dur-nos al fratricidi. Aquest tipus de maniobres, que van en detriment dels interessos de la pàtria i de l'objectiu de la guerra d'alliberament, seran denunciades i castigades.

L'Estat Major de l'UÇK crida el nostre poble a augmentar la seva mobilització i la seva disposició a combatre l'enemic d'una vegada i per sempre, a no abandonar les seves pròpies cases i a treballar per crear les condicions per a una mobilització general.

Apel·lem als nostres compatriotes i aquells que poden a ajudar l'UÇK mitjançant les seves contribucions al fons Vendlindja Thërret.”³⁹⁰

En la seva voluntat d'homologar-se a un exèrcit convencional, per bé que popular i d'alliberament, el portaveu de l'UÇK, Jakup Krasniqi, es comprometia, el juliol de 1998, al respecte de la Convenció de Ginebra i de les normes internacionals de guerra. Krasniqi afirmava en una entrevista al diari Koha Ditore:

³⁹⁰ UÇK. *Komunikata nr. 48*. Kosova, 19 de juny 1998.

“Des d’un bon principi hem tingut les nostres normes internes per a les nostres operacions. Aquestes demostren de forma clara que l’UÇK reconeix la Convenció de Ginebra i les convencions que regeixen la conducta de guerra”.³⁹¹

L’UÇK insistia, en el seu comunicat número 51, en considerar-se un exèrcit estructurat i amb una creixent capacitat operativa. En l’esmentat comunicat, referint-se a alguns episodis del seu combat, l’UÇK afirmava que havia demostrat a més “de coratge i determinació, un elevat nivell militar i professional”. La guerrilla tenia, doncs, interès en presentar-se com l’exèrcit popular d’un poble en lluita per la seva llibertat:

“L’UÇK és un exèrcit institucionalitzat, organitzat i estructurat, que esdevé cada cop més professional i més preparat per lluitar fins a la victòria”³⁹²

Al marge d’aquesta consideració, el comunicat recollia l’evolució de la guerra segons la perspectiva de l’UÇK i diferents crides als agents relacionats amb el conflicte.

“La nostra guerra d’alliberament continua amb tota la força [...] Arreu, l’enemic ha trobat una forta resistència de l’UÇK que l’ha portat no només a utilitzar tota la seva artilleria militar i armamentística, sinó a fer la guerra a distància ordenant matar dones, nens, i cremant cases i collites. [...]

Invitem al poble albanès a restar al costat del seu exèrcit d’alliberament col·locant tot el seu potencial moral, intel·lectual, material i físic a disposició de la guerra.

Cridem a la comunitat internacional a no igualar el nostre exèrcit i el nostre combat alliberador amb les forces criminals sèrbies, conegudes per la seva destrucció de la població civil. [...]

Cridem als mitjans de comunicació de Kosova a situar-se al servei de l’alliberament i la independència, informant de forma correcta i prudent.”³⁹³

³⁹¹ *Koha Ditore*. Pristina, 12 de juliol de 1998.

³⁹² UÇK. *Komunikata nr. 51*. Kosova, 26 d’agost de 1998.

³⁹³ UÇK. *Komunikata nr. 51*. Kosova, 26 d’agost de 1998.

La idea d'evitar qualsevol equiparació entre l'UÇK i les forces sèrbies serà una constant en la guerrilla. L'UÇK es presentarà com un exèrcit popular, alliberador, que combat per un objectiu noble, contra unes tropes sèrbies ocupants, que serveixen a un objectiu imperialista, i que tenen pràctiques criminals. La guerrilla insistirà en la necessitat de diferenciar el seu combat del de les tropes sèrbies, tot fent esment, segons la seva perspectiva, en la justícia del seu combat i en la injustícia de l'actuació de les forces sèrbies.

La voluntat de presentar-se com un exèrcit d'alliberament serà també palesa en la *besa*, el jurament que els combatents de l'UÇK havien de formalitzar a l'hora d'integrar-se a la guerrilla. Aquest jurament es realitzava davant la bandera albanesa i consistia en pronunciar les següents paraules:

“En front de la meua bandera dono el meu jurament i la meua vida que moriré per la llibertat, per la meua terra i que obeitré el meu exèrcit. Si traeixo els meus camarades aquests tindran dret a matar-me. Ara sóc un soldat que lluita per la llibertat.”³⁹⁴

Els combatents de l'UÇK adoptaren per a si mateixos la denominació de “lluitadors per la llibertat”, una designació que evocava el romanticisme nacionalista de bona part dels integrants de la guerrilla.

Després d'haver anunciat la composició del seu Estat Major, l'UÇK feu un pas més en la seva organització interna i, l'agost de 1998, designava els integrants del seu Directori Polític, un organisme que assumia la representació política de la guerrilla i que estava format per sis membres. Els sis representants polítics de l'UÇK eren Jakup Krasniqi, Sokol Bashota, Hashim Thaçi, Xhavit Haliti, Faton Mehmetaj i Bardhyl Mahmuti. Krasniqi, Bashota, Thaçi i Haliti procedien del grup de la Drenica i eren també integrants de l'Estat Major de l'UÇK; a ells s'afegia en la representació política de l'UÇK Mehmetaj, del grup de Dukagjini, i Mahmuti, destacat dirigent del LPK exiliat a Suïssa.³⁹⁵

³⁹⁴ Entrevista amb Shaban S. Combatent de l'UÇK a Peja. Peja, juliol de 1999.

³⁹⁵ DENAUD, Patrick; PRAS, Valérie. *Kosovo. Naissance d'une lutte armée UÇK. Entretiens avec Bardhyl Mahmuti représentant politique de l'Armée de Libération du Kosovo*. Pàg. 173.

Al marge d'aquests sis integrants del Directori Polític, on Hashim Thaçi assolí una representativitat emergent que el convertia en un dels dirigents amb més projecció de la guerrilla, l'UÇK proposà a Adem Demaçi, l'històric militant albanokosovar que en aquell moment estava integrat a les files del PPK, assumir el càrrec de representant polític de l'exèrcit d'alliberament. La condició que l'UÇK posava al seu oferiment a Demaçi era que aquest havia de renunciar a les seves funcions dirigents al si del PPK ja que la guerrilla no volia indentificar-se amb cap partit polític en concret.

Demaçi acceptà l'oferta i es convertí així en representant polític de l'UÇK, un càrrec més aviat testimonial ja que la veritable direcció política de la guerrilla estava en mans dels sis integrants del seu Directori Polític. Demaçi exercí el càrrec fins el mes de març de 1999 quan renuncià a la representació política de l'UÇK en desacord amb la posició adoptada per la guerrilla respecte els acords de Rambouillet.

El Directori Polític de l'UÇK combinava la presència de combatents a l'interior (Bashota, Krasniqi i Mehmetaj) amb la de militants a l'exili (Mahmuti, a Suïssa; Thaçi, a mig camí entre Kosova i Suïssa, on estudiava; i Haliti, molt actiu a Albània i a l'exili donades les seves tasques logístiques dins l'UÇK). L'objectiu del Directori Polític era assumir la representació política de l'UÇK i negociar en el seu nom en qualsevol eventual procés per resoldre el conflicte de Kosova. La guerrilla optava per constituir de manera formal un organisme polític vinculat a la seva activitat per tal de fer evident que l'UÇK era un actor polític de primer ordre en l'escena kosovar i que calia tenir-lo en consideració a l'hora de plantejar qualsevol solució a la qüestió de Kosova.

Precisament en la seva voluntat de convertir-se en l'actor principal que representés els interessos de la població albanesa de Kosova, l'UÇK rebrà dues ajudes substancials durant l'estiu de 1998. La primera vindrà de la mà de Richard Holbrooke, el diplomàtic nordamericà que participava en les negociacions per arribar a un acord a Kosova. El 23 de juny de 1998, Holbrooke visità Milosevic per reiterar-li la voluntat de l'administració Clinton de fer cessar la repressió a Kosova i trobar una solució pacífica a la crisi. L'endemà, Holbrooke s'aventurà a Kosova per reunir-se amb representants albanesos quan es produí un gest que modificà la percepció, local i internacional, de l'UÇK. El 24 de juny, mentre Holbrooke visitava Junik, una petita localitat kosovar propera a Gjakova, els albanesos que l'acollien li prepararen una reunió on aparegueren al costat

del diplomàtic dos combatents, armats i uniformats, de l'UÇK, un dels quals era Lum Haxhiu, un àlies de combat per Agdin Abazi, un poeta que comandava les tropes de la guerrilla que defensaven Junik. La fotografia de Holbrooke, representant dels EUA, d'un comandant guerriller armat feu la volta al món i a Kosova fou interpretada com un gest inequívoc del suport nordamericà a la lluita de l'UÇK. No cal dir que aquest fet propicià un augment de la popularitat de la guerrilla entre la població local, al temps que alimentà l'esperança de victòria ja que els albanesos cregueren un discurs que Rugova ja s'havia cuidat de cultivar amb anterioritat, que els EUA intervindrien per garantir els seus drets i aturar la repressió sèrbia.

Reproducció de la famosa imatge presa a Junik on Richard Holbrooke seu al costat d'un combatent armat de l'UÇK (Font: www.kosovo.net)

El segon gest que reforçà l'autoritat de l'UÇK vingué del parlament de Kosova, el mateix al qual la guerrilla havia cridat a boicotejar en les eleccions de març de 1998, i molt probablement vingué condicionat pel primer, la fotografia de Holbrooke i els guerrillers. L'Assemblea de Kosova, conformada majoritàriament per diputats de la LDK, reconegué, en una sessió celebrada el 23 de juliol de 1998, la legitimitat del combat de l'UÇK, i la de la guerrilla mateixa com a representant armada legítima del poble albanès.

L'UÇK, per la seva banda, continuava sobre el terreny el combat. La guerrilla controlava una bona part del territori de Kosova, però no tant per les seves habilitats militars, més aviat escasses, sinó per la composició ètnica d'aquests territoris, pràcticament amb una població exclusiva albanesa, unes zones rurals on la policia sèrbia només entrava de forma ocasional.

En aquests territoris sota el seu domini, els combatents de l'UÇK sortien a la llum i patrullaven armats i uniformats. Aquesta situació desencadenà les pràctiques repressives de la guerrilla contra la població sèrbia local i contra algunes minories, com la gitana, acusades de col·laborar amb el règim serbi. Serbis, roms, i albanesos col·laboracionistes foren víctimes dels excessos de la guerrilla, i molts d'entre ells foren o bé executats per l'UÇK o bé internats en els camps de detenció que la guerrilla havia creat en els territoris que controlava, com per exemple el camp de Llapushnik, pel qual serà posteriorment sentenciat a 13 anys de presó pel Tribunal Internacional de La Haia, Hajredin Bala, soldat de l'UÇK, guardià del camp, que serà acusat de maltractaments, tortures i assassinats contra presoners albanesos acusats de col·laborar amb les autoritats sèrbies durant l'estiu de 1998.

La capital dels territoris alliberats, que s'estenien fonamentalment per la Drenica, Llap i l'oest de Kosova, a la regió de Dukagjini, era la localitat de Malisheva, una ciutat sota control de l'UÇK, abandonada per les forces sèrbies. Malisheva, poblada pràcticament de forma exclusiva per població albanesa, havia estat tradicionalment un fortí del nacionalisme radical albanès i de les organitzacions clandestines enveristes que havien propiciat el naixement de l'UÇK. A Malisheva, l'UÇK centralitzà el poder castigant els notables locals vinculats a la LDK, un partit amb el qual la guerrilla es mostrarà especialment hostil.

El control sobre aquests territoris alliberats impulsà l'UÇK a dur a terme, el juliol de 1998, una ofensiva per dominar ciutats de major tamany i ampliar així les zones sota el seu control. La prova de foc sobre la capacitat de l'UÇK arribarà amb la seva ofensiva de juliol de 1998, que propicià que el dia 18 d'aquest mateix mes, la guerrilla es fes amb el control de Rahovac. L'operació de propaganda, que pretenia demostrar que l'UÇK era capaç de fer-se amb el control d'una veritable ciutat, fou, inicialment, un èxit. La guerrilla s'havia mostrat capaç d'alliberar un centre urbà, que tenia, a més, una

proporció considerable de població sèrbia, si més no, força més elevada que als territoris que fins aleshores la guerrilla dominava.

La presa de Rahovac a mans de l'UÇK propicià la venjança de la guerrilla contra la població sèrbia provocant la desaparició de 59 persones.³⁹⁶ Rahovac mostrà, però, les febleses de la guerrilla que va ser incapaç de mantenir-la alliberada més enllà d'alguns dies, cedint davant l'ofensiva sèrbia desencadenada l'estiu de 1998.

Aquesta situació evidencià un debat que ja havia sorgit en algunes de les localitats controlades per l'UÇK. L'exèrcit d'alliberament s'havia mostrat capaç de dominar petits nuclis rurals de població albanesa on la presència policial sèrbia era pràcticament inexistent des de feia anys però existien seriosos dubtes sobre si l'UÇK seria capaç de defensar aquests territoris d'un atac serbi vista la desigualtat militar entre les forces enfrontades.

L'ofensiva sèrbia de l'estiu demostraria que l'UÇK, malgrat el voluntariós entusiasme de la majoria dels seus combatents, no es trobava capacitada per aguantar l'embestida de les forces sèrbies tot mantenint un territori alliberat. L'UÇK podia mantenir una guerra de guerrilles, castigar l'enemic amb cops fugaços, però no podia enfrontar-s'hi, donada la desigualtat de mitjans, a camp obert i menys prenent de defensar les posicions alliberades.

L'ofensiva sèrbia

A finals de juliol, les forces sèrbies iniciaren una ofensiva amb l'objectiu de recuperar el control d'aquells territoris que eren en mans de l'UÇK, que tenien una vasta extensió geogràfica però una escassa població. Tot i així, la policia sèrbia i l'exèrcit iugoslau, davant del creixement de la guerrilla, decidiren que ja havia arribat l'hora de recuperar el control de tot el territori ofegant així l'UÇK i la població que el recolzava.

Les forces sèrbies reaccionaren ràpidament a la presa de Rahovac per l'UÇK i contraatacaren recuperant el control de la ciutat escassos dies després que la guerrilla hi hagués accedit. El 21 de juliol (l'UÇK hi havia entrat el 17) les forces sèrbies

³⁹⁶ DÉRENS, Jean-Arnault. *Kosovo, année zéro*. Pàg. 125.

recuperaven el control de la ciutat després d'intensos combats amb el suport de l'aviació iugoslava i d'helicòpters d'assalt, que mostraren la superioritat militar sèrbia enfront d'uns guerrillers que defensaven la ciutat de forma exclusiva amb armament de curt abast.

A la recuperació del control serbi a Rahovac s'hi afegí la presa de Malisheva, també a finals de juliol. A Malisheva, l'UÇK pràcticament no presentà resistència per evitar els bombardeigs contra una població que li havia estat especialment fidel. Abans que les tropes sèrbies entressin a la localitat, els guerrillers en fugiren amagant-se a les muntanyes properes, unes zones on les forces sèrbies no gosaren aventurar-se.

A final de juliol de 1998, l'UÇK havia perdut els dos grans nuclis urbans que controlava. Rahovac, on la seva presència només havia durat cinc dies; i Malisheva, una localitat que difícilment podia ser considerada urbana però que havia estat la gran capital del territori alliberat per l'UÇK durant la seva ofensiva del segon trimestre del mateix any 1998.

La tàctica de la guerrilla durant els inicis de l'ofensiva sèrbia fou replegar-se a les muntanyes per tal d'evitar un enfrontament desigual contra les tropes sèrbies. Les armes curtes amb les quals combatien els rebels poca cosa podien fer davant els canons i els obusos de les forces sèrbies.

Aquesta situació propicià que la gran víctima de l'ofensiva sèrbia de l'estiu de 1998 fos la població civil albanesa dels territoris fins aleshores sota control de l'UÇK que fou "castigada" per les forces sèrbies pel suport atorgat a la guerrilla.

L'ofensiva sèrbia adquirí grans proporcions durant el mes d'agost, quan les forces de Milosevic es proposaren recuperar tots els territoris alliberats per la guerrilla. La policia sèrbia recuperà el control sobre les principals carreteres de Kosova i, amb gran rapidesa, anà recuperant paulatinament el domini sobre els territoris que fins aleshores es trobaven en mans de l'UÇK.

L'estratègia sèrbia responia als paràmetres clàssics de la contrainsurgència, similars als aplicats en guerres d'alliberament nacional, com és el cas d'Algèria, o d'insurgència popular, com a Amèrica Llatina. Aquesta estratègia pretenia forçar a la guerrilla a fugir de la població civil que la recolzava per tal d'aïllar-la, i, en segona instància, castigar

mitjançant la repressió i l'exili aquesta població que havia servit de coixí per al desenvolupament de la guerrilla.

Durant el mes d'agost es lliuraren intensos combats a la regió de Dukagjini després dels quals les forces sèrbies aconseguiren controlar tota la regió, a excepció de la zona propera a la localitat fronterera de Junik i de les zones muntanyoses de difícil accés on s'havien refugiat bona part dels combatents de l'UÇK.

L'UÇK, durant la seva retirada, fou responsable d'alguns crims i maltractaments contra la població sèrbia de les localitats de Klecka i de Glodjane, on, el 27 d'agost i el 9 de setembre de 1998, respectivament, abans que aquestes localitats caiguessin en mans sèrbies, els guerrillers procediren a matances col·lectives de serbis i d'albanesos considerats col·laboradors.

Era la resposta cega a la repressió a la qual procedien les forces sèrbies quan assumien el control de les localitats que fins aleshores mantenia alliberades l'UÇK. Les forces sèrbies, ajudades en molts casos per paramilitars irregulars vinculats als grups nacionalistes d'extrema dreta liderats per Seselj i Arkan, procediren en la majoria dels casos al pillatge, a la crema d'habitatges i a la repressió contra la població local que era considerada per les tropes iugoslaves com el principal suport de l'UÇK. Les tropes sèrbies utilitzaven de nou una força cega, un fet de molt mal record per la comunitat internacional i que ben aviat la posaria en alerta.

L'ofensiva sèrbia de l'agost buidà algunes localitats kosovars que s'havien distingit pel seu suport a la guerrilla. Bona part dels seus habitants hagueren de fugir de casa seva creuant les fronteres de Kosova per refugiar-se o bé a Montenegro o bé a Albània. Des de l'inici del conflicte a gran escala, amb les matances de la Drenica de març de 1998, Kosova ja havia hagut d'afrontar desplaçaments interns de població; una població que fugia essencialment de la Drenica però que hi retornà quan la situació es calmà i les forces sèrbies se n'allunyaren.

Els primers desplaçats pel conflicte kosovar eren extremadament mòbils: fugien a les muntanyes o bé en localitats properes, i retornaven als seus domicilis quan el perill s'havia reduït. Arran de l'ofensiva sèrbia de l'estiu de 1998, el nombre de desplaçats es

multiplicà arribant a una xifra propera als 200.000 refugiats, pràcticament un 10% de la població kosovar.

Després d'haver recuperat el control de la regió de Dukagjini, la següent ofensiva de les forces sèrbies es dirigí contra la Drenica, l'autèntic bastió dels rebels albanesos. El setembre de 1998, l'operació sèrbia per recuperar el control d'aquesta regió marcà una escalada evident en el conflicte. Les localitats que s'havien distingit pel seu suport incondicional a l'UÇK, com Llausha, Çirez o Polacë, foren completament arrasades per les forces sèrbies, provocant la fugida de la immensa majoria de la població civil

L'UÇK narrava, de forma excessivament triomfalista atenent l'evolució real dels combats, els enfrontaments de la Drenica de la següent forma:

“Les hordes enemigues han llençat una gran ofensiva contra la zona operativa de la Drenica [...]. La maquinària de combat és la que s'utilitza habitualment contra nosaltres. En aquesta ofensiva enemiga, els atacs s'han concentrat en la línia de front [...] on les nostres unitats militars [...] han dut a terme exitosos contraatacs matant més de 50 soldats enemics i mercenaris i ferint-ne diversos. [...] Per la nostra part, durant els darrers dos dies, dos combatents van ser assassinats i dos més van resultar ferits.

Malgrat els nostres esforços per evacuar la població civil i proveir-la d'un allotjament segur, aquesta població civil [...] ha estat un problema especial per nosaltres. És per això que fem una crida a l'opinió internacional per aturar els actes terroristes enemics. Malgrat tot, les nostres forces armades estan determinades i entrenades per seguir la seva justa lluita pel nostre poble fins a assolir la victòria.”³⁹⁷

Malgrat el triomfalisme de l'UÇK, la realitat mostrà que l'ofensiva sèrbia assolí els seus objectius i obligà la guerrilla a replegar-se, patint un cop dur a nivell organitzatiu. A més, tot i els balanços de morts i ferits presentats per la guerrilla, és cert que durant l'ofensiva de la Drenica les tropes sèrbies foren especialment cruents provocant nombrosos crims com els de Golubovac, on 14 civils foren executats sumàriament; o els de Abri e Epërme, on foren assassinats 18 civils membres de la família Deljaj, entre els quals sis dones i quatre infants, i només sobrevisqué, tot i que morí mesos després, un bebé de vuit setmanes.

³⁹⁷ UÇK. *Komunikata nr. 55*. Kosova, 23 de setembre de 1998.

L'ofensiva sèrbia havia aconseguit recuperar el control de pràcticament tot el territori kosovar. L'UÇK s'havia vist obligada a fugir a les muntanyes i la seva organització havia patit un cop important. Malgrat tot, els rebels començaven a guanyar la batalla de la informació. Matances com la de Abri e Epërme eren traslladades al món pels periodistes presents a Kosova i suscitaven un corrent internacional de simpatia. Conscient de la importància que exercien els traductors que acompanyaven als periodistes internacionals, l'UÇK intentava que els encarregats de traduir mostressin una imatge de la situació favorable als interessos de la guerrilla, un fet que podia tenir importants conseqüències en l'evolució de l'opinió pública mundial.

Condicionar l'opinió pública mundial era un objectiu fonamental per l'UÇK ja que els seus dirigents, malgrat la retòrica victoriosa d'alguns dels seus comunicats destinats més aviat a alçar la moral dels combatents, eren conscients que la batalla enfrontava forces molt desiguals i que era francament difícil vèncer-la. Hashim Thaçi reconegué, posteriorment, que l'UÇK era conscient que posava en risc a la població civil amb la seva activitat, i que l'exposava a una dura repressió sèrbia, però que aquesta repressió era l'únic que podia desencadenar la intervenció internacional.³⁹⁸

Les imatges que arribaven de Kosova l'estiu de 1998 impactaren en la comunitat internacional que veia de nou, com feia pocs anys havia succeït a Bòsnia, com les forces sèrbies avançaven sense aturador. Els principals rectors de la política mundial estaven poc disposats a consentir, a priori, que es repetís una segona Bòsnia que mostrés la inoperància de la comunitat internacional, per la qual cosa, en paral·lel a l'avenç de les tropes sèrbies, se succeïren les trobades internacional per intentar pacificar la zona.

L'1 i el 2 de setembre, Bill Clinton i Boris Ieltsin es reuniren a Moscou, i els seus ministres d'afers exteriors, Madeleine Albright i Igor Ivanov, realitzaren una crida conjunta a les negociacions per aturar l'ofensiva sèrbia que no tingué èxit immediat ja que l'avenç de les tropes continuava cruentament per la Drenica.

L'acció de la comunitat internacional propicià una nova resolució de les Nacions Unides, la 1199, adoptada el 23 de setembre, que exigia un alto el foc i l'inici de

³⁹⁸ Declaracions de Hashim Thaçi al reportatge de LITTLE, Alan. *Moral Combat. NATO at War*. Emès per la BBC britànica el 23 de març de 2000.

converses per arribar a una solució dialogada al conflicte de Kosova. El text de la resolució recollia, entre d'altres, les següents reclamacions de les Nacions Unides:

“1.Exigeix que totes les parts, grups i individus aturin immediatament totes les hostilitats i que mantinguin un alt el foc a Kosova, República Federal de Iugoslàvia, el que milloraria les perspectives d'un diàleg significatiu entre les autoritats de la República Federal de Iugoslàvia i els líders albanokosovars, a més de reduir el risc de catàstrofe humanitària; [...]

3.Demana a les autoritats de la República Federal de Iugoslàvia i als líders albanokosovars que estableixin immediatament un diàleg significatiu sense condicions prèvies i d'implicació internacional, i que dediquin temps per trobar un camí que porti a la fi de la crisi i a una solució política negociada per al tema de Kosova, i dóna la benvinguda als actuals esforços que apunten a facilitar aquest diàleg;

4.També exigeix que la República Federal de Iugoslàvia [...] apliqui immediatament les següents mesures concretes per tal d'aconseguir una solució política per a la situació de Kosova. [...]:

(a) aturar tota acció de les forces de seguretat que afecti la població civil i ordenar la retirada de les unitats de seguretat utilitzades per a la repressió de civils;

(b) permetre un control internacional efectiu i continu a Kosova per part de la Missió de Control de la Comunitat Europea i de missions diplomàtiques acreditades a la República Federal Iugoslava, incloent-hi l'accés i una total llibertat de moviment d'aquests controls tant d'entrada com de sortida, i també dintre del mateix Kosova sense cap impediment per part de les autoritats de govern, així com també l'expedició de documents de viatge adequats per al personal internacional que contribueix als controls;

(c) Facilitar, d'acord amb l'ACNUR i el Comitè Internacional de la Creu Roja (CICR), la tornada en termes de seguretat del refugiats i deportats a les seves llars, i permetre lliure accés i sense traves a les organitzacions humanitàries i provisions;

(d) fer un ràpid progrés en relació amb el diàleg amb la comunitat albanokosovar [...] amb la finalitat d'acordar mesures que contribueixin a la confiança i de trobar una solució política als problemes de Kosova; [...]

16. Decideix, en el cas que les mesures concretes exigides en la present resolució i en la resolució 1160 (1998) no siguin adoptades, considerar emprendre accions i mesures addicionals per tal de mantenir o de restaurar la pau i l'estabilitat a la regió.”³⁹⁹

Aquesta resolució adquirirà una gran importància diplomàtica internacional ja que, al marge de les crides a un alto el foc i a una solució dialogada, el seu punt 16 serà esgrimit posteriorment per l'OTAN com una justificació a la intervenció militar que l'Aliança Atlàntic decidirà per bé que sense el vist-i-plau de l'Assemblea General de les Nacions Unides.

Vist el contingut de la declaració, els esforços internacionals, després de l'ofensiva sèrbia, se centraran en aturar les hostilitats i cercar una possible solució negociada al conflicte que eviti un major vessament de sang.

Les FARK, l'exèrcit de Rugova

La creixent popularitat adquirida per l'UÇK després dels fets de Prekaz i de l'assassinat del seu comandant general Adem Jashari suscità la reacció de la LDK i de les institucions kosovars controlades pel partit de Rugova. L'enfrontament entre els projectes de l'UÇK i de la LDK feu créixer el temor entre els dirigents de la Lliga Democràtica que l'evolució dels combats podria alterar la correlació de forces a nivell polític a Kosova i situar l'UÇK, i els seus dirigents polítics, en una situació privilegiada en detriment de la mateixa LDK. No en va, un dels eslògans més populars a les viles ciutats kosovars durant el 1998 era “Tots som UÇK”, una consigna que identificava la població albanesa amb la guerrilla, però més com a símbol de resistència que no pas com a alternativa política a la LDK. Davant d'aquest escenari, la Lliga Democràtica entengué que podia perdre el favor de la majoria de la ciutadania albanokosovar per la qual cosa engegà el projecte de constitució d'una estructura militar fidel a les institucions kosovars controlades pels seus dirigents.

³⁹⁹ NACIONS UNIDES. *Resolució 1199 de l'Assemblea General de les Nacions Unides*. 23 de setembre de 1998.

Si bé la LDK havia mantingut una estratègia d'alliberament nacional basada en la desobediència pacífica, el govern a l'exili de la República de Kosova, encapçalat pel primer ministre Bujar Bukoshi s'havia dotat d'un ministeri de Defensa, liderat per Hajzer Hajzeraj. L'estratègia pacifista de Rugova i Bukoshi havia descartat l'obertura d'un front de guerra a Kosova quan Berisha i Çeku, generals albanesos de l'exèrcit croat, ho havien proposat, però malgrat tot havia contemplat la idea del ministre Hajzeraj de crear un sistema de defensa territorial kosovar que no arribà mai a materialitzar-se

Hajzer Hajzeraj fou arrestat el 1993, i el rellevà en el càrrec de ministre Ahmet Krasniqi, un antic oficial albanès de l'exèrcit iugoslau que havia desertat el 1991 per integrar-se a l'exèrcit croat. Krasniqi s'havia afegit a les files de la LDK i la seva elecció al capdavant del ministeri, tenint en compte el seu passat militar, obeïa a la possibilitat de construir un exèrcit kosovar fidel al govern de Bukoshi.

La constitució d'aquest exèrcit fou l'encàrrec que el primer ministre Bujar Bukoshi formulà al seu ministre de Defensa la primavera de 1998. Davant l'evidència que Kosova vivia en un estat de guerra i de l'hegemonia que en la resistència exercia l'UÇK, la LDK veié la necessitat de crear un grup armat afí a Ibrahim Rugova i al govern kosovar a l'exili.

Per crear aquesta nova estructura militar, Krasniqi reclutà antics oficials albanesos de l'exèrcit iugoslau, entre ells Sali Cekaj i Tahir Zemaj. Naixien així les Forces Armades de la República de Kosova (FARK, Forcat e Armatosura të Republikës së Kosovës), que pretenien ser l'exèrcit regular del govern paral·lel kosovar.

A diferència de l'UÇK, impulsada per militants amb llarga trajectòria en el combat clandestí contra les autoritats sèrbies i iugoslaves, les FARK eren impulsades per antics oficials d'aquest mateix exèrcit iugoslau que els pares de l'UÇK havien combatut. Les FARK eren encapçalades per albanesos que havien assolit llocs de responsabilitat durant el període titista de l'autonomia de Kosova i, per tant, tenien una composició i un origen radicalment diferents als de l'UÇK.

Malgrat tenir uns efectius més aviat escassos, que amb prou feines arribaren al miler de soldats en el seu moment més àlgid, l'aparició de les FARK afegia confusió al

conflicte kosovar i pretenia trencar l'hegemonia que en la resistència albanesa exercia l'UÇK. De fet, l'existència de les FARK podia servir als diplomàtics nordamericans, que tenien aleshores escassa confiança en l'UÇK, considerada excessivament extravagant pel que fa a la seva composició ideològica i difícilment controlable des del punt de vista organitzatiu, i que entenien que Rugova era un potencial aliat força més fiable que la guerrilla.

Les FARK pretenien ser un exèrcit més institucionalitzat i professionalitzat que l'UÇK ja que tenien al seu darrera el suport del govern paral·lel kosovar i al seu capdavant militars professionals forjats en les acadèmies iugoslaves, molts dels quals havien combatut contra el seu mateix exèrcit durant les guerres de Croàcia o de Bòsnia. Les FARK establiren les seves bases al nord d'Albània i rivalitzaren amb l'UÇK pels fons econòmics que recaptava el govern a l'exili i que serviren per posar en marxa les noves forces armades. L'UÇK reclamava, per contra, que aquests diners alimentessin les seves files, ja que eren ells, de fet, els qui s'enfrontaven sobre el terreny a les tropes sèrbies.

A finals de juny de 1998, tres brigades de les FARK de prop de 300 efectius entraren a Kosova des de la frontera albanesa per tal d'entrar en combat contra les tropes sèrbies a les localitats de Lodja i Junik.⁴⁰⁰ Al marge de combatre, un dels objectius de les FARK era situar els comandaments locals de l'UÇK sota la seva direcció, un fet que provocà no poques friccions entre ambdues estructures militars.

Malgrat l'intent de Bukoshi de qüestionar la seva direcció, l'UÇK mantingué el comandament de la resistència arribant, fins i tot, a arrestar aquells soldats de les FARK que la possessin en qüestió. La confusió en la relació entre l'UÇK i les FARK era, però, considerable ja que tot i rivalitzar en alguns indrets, en d'altres, com és el cas de Pashtrikut, a partir de la tardor de 1998 ambdós exèrcits col·laboraven després que hagués quedat clar que el comandament l'exercia l'UÇK. La confusió arribà fins al punt que en determinats moments les tropes de les FARK s'anomenaven a si mateixes UÇK

⁴⁰⁰ HEINEMANN-GRÜDER, Andreas; PAES, Wolf-Christian. *Wag the Dog: The Mobilization and Demobilization of the Kosovo Liberation Army*. Brief 20. Bonn, Bonn International Center for Conversion, 2001. Pàg. 11.

malgrat mantenir una estructura militar diferenciada de la de l'exèrcit d'alliberament.⁴⁰¹

Si la coexistència entre les FARK i l'UÇK sobre el terreny de combat era conflictiva, no ho era menys la seva relació en la zona de reraguarda, a Albània. Les FARK i l'UÇK representaven projectes oposats amb aliances locals completament diferenciades. Mentre l'UÇK era propera al Partit Socialista de Fatos Nano, aleshores al govern a Tirana, les FARK abraçaven la causa del Partit Democràtic de Sali Berisha. La qüestió de les aliances locals no era pas trivial en una Albània que havia viscut una autèntica revolta social el 1997, que havia acabat amb el govern de Berisha, i que vivia un clima d'enfrontament constant entre govern i oposició al llarg de 1998. Les diferents preses de partit, tant de l'UÇK com de les FARK, implicaven els agents kosovars en el conflicte intern pel poder que assolava Albània.

El 12 de setembre del mateix 1998 era assassinat a Tirana Azem Hajdari, diputat del Partit Democràtic de Berisha i considerat un heroi anticomunista en haver encapçalat les mobilitzacions estudiantils contra el règim enverista de principis dels 90. Les protestes per la mort de Hajdari derivaren en un intent de cop d'estat de Sali Berisha i del Partit Democràtic que el 14 de setembre ocuparen el parlament, la televisió estatal i provocaren greus disturbis pels carrers de Tirana.

En l'intent de cop d'estat, aplacat pel govern socialista, hi participaren desenes de soldats de les FARK presents a Albània, un fet que propicià que combatents de l'UÇK, també presents a Tirana, recolzessin el govern que feia front als sublevats. L'intent fallit de cop d'estat provocà que prop d'una trentena de membres de les FARK fossin detinguts i empresonats per les autoritats albaneses sota l'acusació d'haver participat activament en el cop.

La inestabilitat albanesa permetia que la presència de guerrillers de l'UÇK i de soldats de les FARK hi fos, sobretot al nord, massiva però alhora representava una debilitat important per a la causa kosovar ja que l'estat albanès no realitzava la pressió internacional que, en unes altres circumstàncies, hagués pogut intentar exercir.

⁴⁰¹ KATULIS, Brian. *US Diplomacy towards Kosovo: 1989-1999*. Woodrow Wilson Case Study n. 2. Nova Jersey, Princeton University, Woodrow Wilson School of Public and International Affairs, 2000. Pàg. 5.

El 21 de setembre, amb Tirana flamejant com a conseqüència de l'intent de cop d'estat, Ahmet Krasniqi, ministre de Defensa del govern kosovar i coronel de les FARK, era assassinat a trets a les portes de la seva residència a la capital albanesa. Les primeres fonts apuntaren a l'UÇK com a responsable del crim, interpretant que la guerrilla havia volgut venjar-se de la negativa de les FARK a lliurar-los els diners provinents del govern a l'exili de Bukoshi i d'una suposada col·laboració de Krasniqi amb les forces sèrbies per tal d'eliminar l'UÇK a la zona de la Drenica i poder així posteriorment instal·lar-hi les brigades de les FARK.

Malgrat els rumors, l'UÇK desmentí qualsevol implicació en l'assassinat d'Ahmet Krasniqi afirmant que la guerrilla únicament desenvolupava operacions a l'interior de Kosova i matisant aquelles informacions que confonien l'UÇK amb les FARK i en barrejaven els comandaments:

“Ens ha entristit escoltar la notícia de l'assassinat del soldat Ahmet Krasniqi però hem de dir, en nom de les estructures de comandament que operen a Kosova, que no era el comandant general de l'Exèrcit d'Alliberament de Kosova o un membre del seu Estat Major. L'UÇK només duu a terme operacions militars a l'interior de Kosova i té un únic Estat Major que opera a Kosova.”⁴⁰²

D'altres fonts apuntaren que la responsabilitat de l'assassinat d'Ahmet Krasniqi calia atribuir-la als serveis secrets albanesos, el SHIK, el Servei d'Informació Nacional. Aquestes fonts apunten que la implicació de les FARK en el cop d'estat contra el govern socialista hauria estat el detonant del seu assassinat. De fet, hi ha qui ha arribat a insinuar la participació dels serveis secrets iugoslaus en el crim.⁴⁰³

L'assassinat d'Ahmet Krasniqi representà un cop dur per les FARK, que perdien el seu principal comandament, i pel govern de Bukoshi, que perdé al seu ministre de Defensa.

Malgrat la perllongació de l'existència d'aquestes forces armades fidels a Rugova més enllà de la mort de Krasniqi, les FARK es mostraren incapaces de fer ombra a l'UÇK

⁴⁰² UÇK. *Komunikata nr. 55*. Kosova, 23 de setembre de 1998.

⁴⁰³ PETTIFER, James; VICKERS, Miranda. *The Albanian Question. Reshaping the Balkans*. Londres, I.B. Tauris, 2007. Pàg. 167-168.

que, tot i la confusió que regnà en alguns casos, continuà essent la principal resistència albanesa contra les tropes sèrbies desplegades a Kosova.

L'acord d'octubre

L'ofensiva sèrbia de l'estiu de 1998 havia motivat la resolució 1199 de les Nacions Unides on s'apel·lava a un alto el foc, al cessament de la repressió de les forces sèrbies, a l'acceptació, per part de les autoritats de Belgrad, de missions internacionals de control i verificació sobre el terreny, i a una solució dialogada al conflicte kosovar.

La resolució 1199 jugà un paper cabdal en l'evolució de la guerra de Kosova ja que el seu contingut seria posteriorment esgrimit com a justificació per a una intervenció militar internacional. El text feia esment a "accions i mesures addicionals per tal de mantenir o restaurar la pau",⁴⁰⁴ un redactat ambigu que seria interpretat per l'OTAN com una justificació de l'ús de la força. El redactat era ambigu de forma intencionada ja que Rússia amenaçava d'exercir el seu dret a veto en cas que la resolució contemplés de forma explícita l'amenaça d'una intervenció militar.

Al marge d'aquest redactat, la resolució 1199 feia també esment al capítol 7 de la Carta de l'Organització de les Nacions Unides que preveu la possibilitat d'utilitzar la força per prevenir un desastre humanitari, tot i que cedeix el consentiment d'aquesta utilització a la decisió adoptada pel Consell de Seguretat de les Nacions Unides, una decisió, per tant, condicionada a l'acord de Rússia.

La resolució 1199, adoptada el 23 de setembre, era una exigència a Belgrad per què cessés la repressió i obrís la possibilitat d'una sortida negociada al conflicte.

L'endemà de l'aprovació d'aquesta resolució, els ministres de defensa dels països de l'Aliança Atlàntica es reuniren a la localitat portuguesa de Vilamoura i, sense necessitat d'evitar el veto rus com succeïa a l'ONU, decidiren enviar un missatge molt clar a Belgrad. Els ministres concediren al Comandament Suprem de l'OTAN el permís per a activar l'ACTWARN (Activation Warning), el primer pas cap a la preparació d'una intervenció militar aèria.

⁴⁰⁴ ⁴⁰⁴ NACIONS UNIDES. *Resolució 1199 de l'Assemblea General de les Nacions Unides*. 23 de setembre de 1998.

L'OTAN pretenia que Belgrad entengués que si no acceptava les mesures de les Nacions Unides, l'Aliança Atlàntica es trobava disposada a intervenir militarment.

Els avisos internacionals no tingueren un efecte immediat sobre la situació kosovar, ja que la repressió continuà a la Drenica, on el 26 de setembre es produí l'anteriorment esmentada matança d'Abri e Epërme, que afectà especialment la família Deljaj.

Les vulneracions sèrbies de la resolució 1199 foren denunciades, el 5 d'octubre, pel secretari general de l'ONU, Kofi Annan, que es mostrava, però, incapaç de fer complir a les autoritats sèrbies el contingut de la resolució.

Força més expeditiva que Annan havia sigut, el 30 de setembre, Madeleine Albright, la secretaria d'Estat nordamericana, que havia amenaçat de forma explícita amb atacs aeris al govern de Milosevic en cas de no avenir-se a respectar el contingut de la resolució, com estava succeint amb la continuació de la repressió a Kosova. L'administració dels Estats Units es mostrava favorable a una intervenció militar contra Iugoslàvia, però limitada estrictament als bombardeigs aeris, ja que els dirigents nordamericans esmentaren que no estaven disposats a enviar tropes terrestres a Kosova, ni tan sols com a tropes per al manteniment de la pau.

Mentre els EUA amenaçaven Iugoslàvia, el seu emissari, Richard Holbrooke, vell coneixedor de Milosevic en haver participat activament en el procés de signatura dels acords de Dayton, es desplaçava fins a Belgrad per negociar un acord amb el president iugoslau.

Holbrooke duia en una mà la resolució de les Nacions Unides i en l'altra l'amenaça d'intervenció de l'OTAN, que esgrimia com a argument de pressió per tal que Milosevic acceptés complir els acords de l'ONU. Després de prop d'una setmana de negociacions amb el dirigent serbi, Holbrooke va rebre l'últim reforç de l'OTAN, el 12 d'octubre, en forma d'activació de l'ACTORD (Activation Order), que autoritzava la preparació d'una campanya limitada de bombardeigs sobre Iugoslàvia.

Amb l'amenaça d'un bombardeig imminent, Milosevic acceptà la signatura d'un acord amb Holbrooke conegut amb el nom d'"October Agreement" (Acord d'Octubre) que es materialitzà el 13 d'octubre a Belgrad.

L'acord contemplava l'acceptació, per part de Milosevic, de la resolució 1199 de les Nacions Unides amb tot el que això comportava: la implementació d'un alto el foc, la retirada de bona part dels efectius militars i policials de Kosova, el permís d'accés a les organitzacions internacionals humanitàries, l'acceptació d'una missió internacional de control i verificació, la supervisió per part de l'OTAN de l'espai aeri de Kosova, i finalment, des del punt de vista polític, la convocatòria d'eleccions, la garantia d'una àmplia autonomia per Kosova i un calendari de negociacions amb els representants albanokosovars. La signatura de l'acord propicià que l'OTAN suspengués temporalment el seu ACTORD, sense arribar a cancel·lar-lo.

Els acords signats el 13 d'octubre s'anaren implantant durant els dies següents. El 16, Milosevic acceptava que una missió de l'OSCE per controlar l'alto el foc es desplegués a Kosova, era la Kosovo Verification Mission (KVM). Al mateix temps, l'OTAN anunciava que donava de termini fins al 27 d'octubre perquè les autoritats sèrbies executessin l'acord amenaçant, en cas contrari, amb la represa de l'ACTORD i, per tant, amb la possibilitat d'iniciar bombardeigs aeris.

Tres dies abans de la fi del termini, Milosevic acceptava reduir els efectius serbis a Kosova als nivells anteriors a març de 1998, i el 27 d'octubre completava la retirada deixant en 6.500 policies i 12.500 soldats el conjunt de les forces sèrbies presents en territori kosovar.

La retirada parcial de les forces sèrbies fou un indicador, a ulls de la població kosovar, que l'acord s'estava complint. A partir del 27 d'octubre, doncs, es produí un retorn esglaonat dels refugiats i desplaçats fruit del conflicte. Bona part dels desplaçats interns baixaren de les muntanyes, o retornaren de poblacions properes menys afectades per la guerra, cap als seus domicilis, amb la garantia que una missió internacional vetllaria pel compliment de l'alto el foc.

La missió de verificació de l'OSCE, la KVM, inicià la seva feina el novembre de 1998. Les seves funcions eren, essencialment, verificar el compliment de l'alto el foc, i supervisar els processos electorals a Kosova.

La KVM era el primer instrument que permetia una presència considerable de la comunitat internacional a Kosova, ja que la missió estava integrada per 2.000

verificadors desarmats de les diferents nacionalitats dels estats membres de l'OSCE. La KVM comptava amb un quarter general a Pristina, una oficina d'enllaç a Belgrad, i una presència sobre el conjunt del territori kosovar que havia de ser decidida pel seu director.

El nomenament del director de la missió, un càrrec que va recaure en la figura de William Walker, diplomàtic nordamericà que havia ocupat el càrrec d'ambaixador a El Salvador durant els anys del combat contra la guerrilla del FMLN, època durant la qual se'l vinculà amb la CIA, de la qual diverses fonts apuntaven que n'era membre. Walker ja havia desenvolupat una missió diplomàtica anterior als Balcans, el 1997, quan fou nomenat Representant Especial del Secretari General de l'ONU encapçalant la missió que retornà la sobirania del territori de l'Eslavònia Oriental a l'estat croat.

El director de la missió tenia com a número dos al diplomàtic francès Gabriel Keller. La composició de la missió demostrava l'equilibri intern de la comunitat internacional, amb un director nordamericà, partidari de l'ús de la força contra Belgrad; i un número dos, francès, és a dir, representant d'un estat tradicionalment aliat de Sèrbia, i partidari del diàleg i d'una solució política al conflicte.

Entre els dos mil integrants de la KVM hi havia nombrosos membres dels serveis d'informació occidentals, amb l'objectiu de recopilar informació per a ser posteriorment utilitzada en la presa de decisions en relació a Kosova.

La KVM assolí una important notorietat, i els seus cotxes taronges esdevingueren ben aviat part inconfusible del paisatge kosovar. Amb la deriva que prengueren els esdeveniments en aquest territori, els integrants de la KVM, malgrat la seva important presència, no pogueren intervenir per frenar els combats entre l'UÇK i les forces sèrbies i s'hagueren de limitar a tenir un paper dissuasiu i preventiu, i a recopilar informacions sobre les diferents vulneracions de l'alto el foc per a que després la comunitat internacional pogués actuar.

L'acord d'octubre de 1998, representà un respir per a la guerra que lliuraven a Kosova les tropes sèrbies i els guerrillers independentistes, però no representà el seu final. Els combats retornarien ben aviat amb cruïra a territori kosovar i la missió internacional es mostraria incapaç d'aturar-los.

Un nou mapa polític kosovar

La generalització de l'estat de guerra a Kosova, a partir de març de 1998, modificà substancialment el mapa polític d'aquest territori. Si bé els acords de Dayton, que havien representat la fi de la il·lusió d'una intervenció internacional en suport de l'estratègia d'alliberament nacional basada en la desobediència civil pacífica, ja havien servit per posar en qüestió l'hegemonia política que la LDK exercia a la societat kosovar, no fou fins l'extensió de la guerra quan els actors polítics oposats a la Lliga Democràtica aconseguiren amenaçar realment la seva hegemonia.

Dayton havia estat el primer pas cap al que succeiria durant la guerra. Els partidaris de l'estratègia armada havien aconseguit imposar el seu criteri i endegar una guerra d'alliberament amb l'objectiu d'acabar amb la sobirania sèrbia sobre Kosova. La LDK, ferma defensora del pacifisme i de la no violència, se sentia descol·locada davant l'avenç dels combats. Si bé és cert que la Lliga Democràtica havia guanyat de forma àmplia les eleccions kosovars de març de 1998 i que la crida al boicot impulsada per l'UÇK i els principals partits d'oposició tingué un seguiment escàs, no ho és menys que aquestes eleccions s'havien dut a terme el 22 de març, és a dir, durant les primeres setmanes de conflicte, quan l'UÇK no havia generalitzat encara el seu control sobre bona part del territori i les seves files no s'havien engreixat amb milers de voluntaris disposats a combatre les forces sèrbies.

Certament, i com ja hem apuntat, bona part de la població no percebia la diferència de projecte entre la LDK i l'UÇK, les dues principals forces enfrontades a nivell polític, i no s'estaven de recolzar alhora al president Rugova i a la guerrilla d'alliberament. De fet, és aquesta simpatia popular per la guerrilla i per Rugova la que dugué al parlament kosovar a reconèixer la legitimitat del combat de l'UÇK, el juliol de 1998. En aquella data, la consigna "Tots som UÇK" ja s'havia estès arreu de Kosova i fins i tot els simpatitzants de la LDK la proclamaven.

L'evolució de la guerra deixà a Kosova un mapa polític format per tres grans blocs. El primer d'aquests blocs el representava la Lliga Democràtica, amb Ibrahim Rugova, president electe de Kosova, al capdavant. La LDK controlava la presidència kosovar, el

govern paral·lel, i comptava amb una àmplia majoria parlamentària a l'Assemblea de Kosova. A més, la LDK tenia el suport de petits partits que seguien la seva estratègia malgrat mantenir la independència organitzativa.

Al marge d'aquest primer gran bloc polític estructurat al voltant de la LDK, existien al Kosova de finals de 1998 dos blocs més que presentaven el denominador comú d'oposar-se a Rugova i a la LDK. El primer d'aquests blocs d'oposició l'encapçalava l'UÇK, que s'havia significat des de la seva creació per la seva oposició a la política pacifista de LDK. Arran dels fets de març de 1998, l'UÇK havia assolit una important notorietat i les seves files havien augmentat de forma exponencial convertint el que era una organització armada clandestina d'escassos efectius en un autèntic exèrcit popular.

L'UÇK, al marge de l'augment dels seus efectius, s'havia dotat, el 1998, d'un Directori Polític i havia designat a l'històric Adem Demaçi com a representant, un fet que demostrava l'evident vocació política de la guerrilla que no pretenia ser considerada exclusivament com una estructura de combat sinó que volia ser partícip de qualsevol diàleg o negociació política sobre el futur de Kosova. L'UÇK s'havia convertit en un agent polític de primer ordre sense el qual era difícil contemplar una solució al conflicte kosovar.

En la seva estratègia, l'UÇK aplegava les antigues estructures clandestines nacionalistes i comunistes, per bé que amb l'ampliació de les seves files el component ideològic esquerrà s'havia diluït per donar preeminència a l'objectiu de l'alliberament nacional. Tot i així, l'UÇK continuava aplegant el suport del Moviment Popular de Kosova, i del Moviment Nacional d'Alliberament de Kosova, que havia sumat les seves forces a les de la guerrilla durant la primavera de 1998. El bloc polític encapçalat per l'UÇK aplegava, doncs, els grups clandestins partidaris de l'estratègia armada (LPK i LKÇK) als quals afegien milers de combatents que s'havien sumat a la guerrilla amb l'objectiu de combatre les forces sèrbies.

La força de l'UÇK en relació a la política interna kosovar quedà de manifest quan la guerrilla fou capaç d'alliberar entre un 30 i un 40% del territori de Kosova, on substituï el poder local que fins aleshores havia exercit la LDK per un control polític liderat per la guerrilla. A Malisheva, en concret, l'UÇK arribà a assassinar dirigents locals de la LDK,

un fet que es repetí en algunes localitats kosovars entre la primavera i l'estiu de 1998, en una mostra del combat intern pel poder local que disputaven les forces albanokosovars.⁴⁰⁵

L'UÇK volia anul·lar per la via de la força el poder de la LDK, si bé la població vivia confosa i recolzava, en una majoria dels casos, de forma indistinta tant Rugova com l'UÇK, percebuts tots ells com a símbols de la resistència albanesa contra l'opressió sèrbia.

El tercer bloc polític, molt proper a l'UÇK, el configuraven els partits polítics d'oposició a Rugova i la LDK que, liderats per l'escriptor Rexhep Qosja s'agruparen, el juny de 1998, en el Moviment Democràtic Unit (LBD, Lëvizja e Bashkuar Demokratike). El LBD fou constituït a partir del partit de Qosja, la LDSH, la Lliga Democràtica Albanesa, que havia aplegat, el febrer de 1998, els descontents de la LDK entre els quals hi havia el mateix Rexhep Qosja, Hidajet Hyseni, Mehmet Hajrizi o Ramë Buja.

Inicialment, la LDHS decidí formar una coalició amb el PPK, el Partit Parlamentari de Kosova, que havia estat fins a les eleccions del 22 de març de 1998, que decidí boicotejar, el principal partit d'oposició parlamentària a la LDK. A aquesta coalició s'hi afegiren UNIKOMB, el Partit Albanès per a la Unificació Nacional (també conegut com a PUKH, Partit de la Unificació Albanesa), liderat per Ukshin Hoti; i el PLSH, el Partit Liberal Albanès, encapçalat per Gjergj Rrapi.

Aquests quatre partits, la LDSH, el PPK, l'UNIKOM, i el PLSH, constituïren una coalició dirigida per Rexhep Qosja a la qual s'afegirien més endavant el PRSH, el Partit Republicà Albanès d'Skender Hoti, el PPSHK, el Partit Popular Albanès de Kosova de Milaim Kadriu, i el LGJK, el Moviment dels Verds de Kosova de Daut Maloku.

Els principals constitutius del LBD foren la LDSH i el PPK, els partits més representatius i amb unes figures polítiques més rellevants.

En els seus inicis, donat que compartien l'oposició a Rugova i a la LDK, el LBD fou identificat amb l'UÇK, un fet propiciat en part perquè Demaçi, que procedia del PPK, havia esdevingut representant polític de la guerrilla i perquè les figures polítiques dels partits de la coalició LBD lloaven de forma pública el combat de l'UÇK.

⁴⁰⁵ DÉRENS, Jean-Arnault. *Kosovo, année zéro*. Pàg. 123.

Tot i així, el LBD mantenia un perfil propi basat essencialment en la seva oposició a Rugova i en la necessitat de l'existència de pluralisme polític al si de la societat kosovar. De fet, el LBD es definia com una coalició independentista, és a dir que pregonava, com la LDK, la independència de Kosova, a diferència dels partits que recolzaven l'UÇK, el LPK i el LKÇK, que es decantaven per la unificació nacional de Kosova amb Albània, una postura compartida per molts integrants de la guerrilla als quals el pragmatisme polític faria desistir per passar a pregonar la defensa d'un Kosova independent.

El LBD, a més, des del punt de vista ideològic, pretenia situar-se al centre de l'escena política kosovar, si bé aquest eix de confrontació ideològica no estava excessivament desenvolupat al Kosova de 1998. En qualsevol cas, existia al si de la coalició una variada amalgama ideològica que acabaria aplegant des dels verds als liberals.

L'escena política kosovar s'havia modificat de forma substancial arran de l'evolució de la guerra i la LDK comprovava com dos blocs polítics emergents, liderats per l'UÇK i la LBD respectivament, assaltaven de forma definitiva la seva hegemonia.

XV. L'OTAN ENTRA EN ESCENA

El fracàs de l'alto el foc

L'acord d'octubre de 1998 havia suposat la fi formal de l'ofensiva sèrbia i la instauració a Kosova d'un alto el foc. Malgrat tot, les vulneracions, realitzades pels diferents bàndols enfrontats, sovintejaren. De forma immediata a la signatura de l'acord entre Milosevic i Holbrooke, l'UÇK denunciava la continuïtat de l'ofensiva sèrbia:

“La situació a Kosova és seriosa. Malgrat les amenaces de la comunitat internacional i de l'OTAN contra el règim feixista de Belgrad demanant la retirada de les seves forces militars de Kosova, el president iugoslau Slobodan Milosevic i el seu règim criminal no només no estan complint les seves obligacions segons la resolució del Consell de Seguretat de l'ONU sinó que han dut nous reforços militars i policials i els han desplegat en diferents indrets de Kosova.

A la subzona operativa de Dukagjini es desplegaren forces a Krelan, Maznik i Dahinoc entre el 14 i el 17 d'octubre. Aquestes forces bombardejaren les viles properes, especialment la de Dushkaje. Durant aquests dies, evitant el control dels observadors internacionals, s'han produït atacs contra poblacions albaneses. [...]

L'Estat Major de l'UÇK informa la comunitat internacional sobre la perillosa tendència de l'enemic d'expandir el conflicte a les zones urbanes de Kosova, fonamentalment a les poblacions de Podujeva, Rahovec, Malisheva, Shuareka, i, especialment, la capital de Kosova, Pristina”⁴⁰⁶

L'UÇK denunciava que mentre negociava a Belgrad els termes de l'acord per a l'alto el foc amb els representants internacionals, el règim de Milosevic continuava la repressió en territori kosovar lluny de les mirades d'una comunitat internacional centrada en ultimar els serrells del pacte amb Belgrad.

L'ofensiva de les forces sèrbies de l'estiu de 1998 havia provocat seriosos danys a l'UÇK. La guerrilla havia perdut pràcticament totes les seves zones alliberades i s'havia hagut de refugiar a les zones muntanyoses, on les forces sèrbies no s'atreviren a

⁴⁰⁶ UÇK. *Komunikata nr. 60*. Kosova, 18 d'octubre de 1998.

aventurar-se. Fent balanç de l'ofensiva, la guerrilla reconeixia les pèrdues humanes en el combat però es proposava reorganitzar-se per fer front de nou, i en millors condicions, a les forces sèrbies:

“Durant l'actual ofensiva, el poble albanès de Kosova i el seu exèrcit d'alliberament han hagut d'enfrontar-se a la major operació militar sèrbia, però també han mostrat el major nivell en l'heroica resistència de l'UÇK.

Durant aquestes batalles, l'UÇK ha demostrat una gran capacitat operativa.. Amb el sacrifici mostrat en aquests combats, els nostres valents soldats són el millor exemple, mostrant-nos com cal lluitar per la independència de Kosova. En aquesta lluita, l'UÇK ha guanyat una experiència que li servirà de garantia pel seu futur en el ferm camí, ple de sacrificis, cap a l'alliberament de Kosova. [...]

És la sang dels màrtirs de l'UÇK que cauen arreu de Kosova el que obliga i força els albanesos, allà on siguin, a unir-se, encara més, a la guerra per l'alliberament de Kosova.

Germans i germanes, compatriotes i companys combatents, el quarter general de l'UÇK sent un gran dolor pels màrtirs de la llibertat i per cada ciutadà de Kosova. Sent i comparteix el dolor i el patiment per la destrucció massiva que la barbàrie enemiga ha causat, però també té el convenciment que no hi ha cap altra alternativa a la independència.

El quarter general de l'UÇK expressa el seu més sentit condol a les famílies i als amics d'aquells que per la llibertat del seu país ho han sacrificat tot, fins i tot la seva vida.”⁴⁰⁷

El llenguatge grandiloqüent del comunicat de la guerrilla no podia amagar que aquesta havia patit un cop molt dur com a conseqüència de l'ofensiva sèrbia. L'alto el foc d'octubre brindaria la possibilitat a l'UÇK de reorganitzar-se, comptant fins i tot amb la complicitat directa dels Estats Units, que ja contemplaven com un escenari altament probable el fet d'haver d'atacar Iugoslàvia des de l'aire, amb el suport terrestre dels combatents de l'UÇK.

A mesura que a finals d'octubre, en virtut de l'aplicació de l'acord Milosevic-Holbrooke, les forces sèrbies s'anaren retirant de moltes de les posicions que havien

⁴⁰⁷ UÇK. *Komunikata nr. 61*. Kosova, 31 d'octubre de 1998.

conquerit per la força durant l'estiu, l'UÇK torna a prendre posició en els territoris que dominava a la primavera i que constituïen els seus principals fortins.

Els combatents aprofitaren el retorn dels refugiats per baixar de les muntanyes i recuperar les seves posicions. Fins i tot l'UÇK s'atreví, el 4 de novembre, a atacar la mina de Belacevac, en el marc del seu procés de recuperació sistemàtica de les posicions que havien abandonat les forces sèrbies. La missió de verificació, la KVM, no evità aquesta reorganització de la guerrilla, un fet que exacerbà policies i militars serbis.

Malgrat la continuïtat de l'acció repressiva de la policia sèrbia, i, especialment, dels grups paramilitars, l'alto el foc es mantingué més o menys estable fins al mes de novembre. El mandat de Nacions Unides requeria, però, l'inici d'unes converses que trobessin una solució política a la qüestió kosovar, una solució sense la qual es feia molt difícil poder mantenir l'alto el foc.

L'emissari nordamericà, Christopher Hill, fou l'encarregat de formular una proposta política d'autonomia per a Kosova en base al seu diàleg amb les autoritats de Belgrad i, sobretot, amb Fehmi Agani, el cervell de la LDK.

La proposta de Christopher Hill descartava la independència de Kosova, un fet que provocava el rebuig frontal de l'UÇK. Hill contemplava una àmplia autonomia política i administrativa, que compensava cedint a Belgrad les competències federals en matèria de defensa i política exterior. Un dels punts calents en l'elaboració de l'acord era establir qui era el responsable de mantenir l'ordre a Kosova, si ho era la policia sèrbia o bé un nou cos policial kosovar, com defensava Agani.

La proposta final presentada per Hill fou rebutjada a principis de desembre tant per les autoritats sèrbies com pels representants de la població albanesa de Kosova. La manca d'un acord polític que solucionés el conflicte abocava aquest territori a la continuïtat de la guerra.

L'UÇK ja no s'havia sentit obligada per l'acord Milosevic-Holbrooke com ho demostrava la seva presa de posicions en els territoris abandonats per les forces sèrbies. L'Estat Major de l'UÇK certificaria aquesta posició el 4 de desembre en rebutjar l'alto el foc del

13 de febrer i oposar-se frontalment a la proposta política formulada per Hill en no contemplar la independència de Kosova.

El desafiament de l'UÇK es devia, probablement, a dos factors. D'una banda la posició ferma dels seus combatents, contraris a qualsevol acord que no reconegués la independència; i de l'altra, a la complicitat que s'havia establert entre alguns dirigents de l'UÇK i representants de l'OTAN que, discretament, havien contactat amb la guerrilla per tal de poder utilitzar-la posteriorment com a força de xoc en cas d'haver de desencadenar, com finalment succeí, un atac contra Iugoslàvia.

Fidel a la seva estratègia de reorganització, l'UÇK continuà la seva tasca de provisió, entrant armes i combatents a l'interior de Kosova procedents d'Albània. Precisament les columnes d'entrada d'armament organitzades per l'UÇK foren les que desencadenaren els enfrontaments més greus des de la signatura de l'acord d'octubre.

El 3 de desembre de 1998, mentre Hill encara negociava la seva proposta política, una columna de l'UÇK que entrava a Kosova pel pas fronterer de Gorozhupa carregada amb armament procedent d'Albània va ser atacada per les forces sèrbies. El resultat de l'atac fou la mort de 8 guerrillers que transportaven kalaixnikovs i morters lleugers, carregats sobre mules.

La situació es repetí pocs dies després, el 14 de desembre, amb un final encara més tràgic. En ple rigor de l'hivern kosovar, una columna de 140 guerrillers es disposava a entrar a Kosova procedent d'Albània pel mateix pas fronterer de Gorozhupa quan fou descoberta per l'exèrcit iugoslau que obrí foc contra els combatents de l'UÇK provocant una desbandada general que acabà amb 36 morts entre les files de la guerrilla.

L'espiral de la violència es tornava a posar en marxa ja que el mateix 14 de desembre, després que es conegués la notícia de la mort dels combatents de l'UÇK, es produí un acte de venjança a Peja quan diversos joves albanesos obriren foc contra el Cafè Panda de la localitat, provocant la mort de 6 joves serbis que es trobaven en aquells moments en aquest bar, freqüentat per la comunitat sèrbia de Peja.

Malgrat que l'UÇK, a través de les paraules del seu representant polític, Adem Demaçi, no assumí la responsabilitat de l'acció, totes les mirades s'adreçaren a la guerrilla,

considerada responsable de l'atac, per bé que havia afirmat en repetides ocasions que no disparava contra civils i que no practicava actes de "terrorisme". Era, però, inevitable establir una connexió entre la massacre de Gorozhupa i la matança del Cafè Panda, ja que s'havien produït amb escasses hores de diferència, i la segona tenia tots els elements per ser considerada una venjança per la primera davant la impossibilitat d'atacar l'exèrcit iugoslau que era el responsable de la matança fronterera.

Els crims del Cafè Panda motivaren l'aparició pública de Richard Holbrooke per referir-se a l'afer considerant "terrible" la matança dels joves serbis. El *Washington Post* del 17 de desembre de 1998 recollia les declaracions d'un funcionari nordamericà afirmant que si la responsabilitat de l'atac al Panda era de l'UÇK els rebels no podrien participar en les negociacions sobre el futur de Kosova.

Gorozhupa, Peja... l'espiral de violència continuava. Un operatiu policial serbi desplegat a la regió de Dukagjini per trobar els responsables de l'atac al Panda acabà amb dos albanesos morts a mans de la policia i més d'una trentena de detinguts.

L'espiral violenta augmentava sense aturador. El 18 de desembre era descobert el cos sense vida de Zvonko Bojanic, tinent d'alcalde serbi de la localitat de Kosovo Polje, un indret d'especial significació pel nacionalisme serbi. Bojanic fou executat per un escamot de l'UÇK que l'havia segrestat en el marc de la resposta contra la matança de guerrillers a Gorozhupa.

El 21 de desembre apareixia el cos sense vida de l'inspector de policia serbi Milica Jovic, en un barri perifèric de Podujeva, una de les places fortes de la guerrilla, que l'UÇK havia recuperat després de la retirada sèrbia.

La mort de Jovic serviria com a darrera excusa per a una nova escalada de violència. Les forces sèrbies decidiren, aquell mateix dia, atacar Podujeva, una ciutat situada al nord de Pristina i de gran importància estratègica en trobar-se prop de les muntanyes però en plena ruta entre la capital kosovar i Sèrbia. La nova ofensiva sèrbia s'allargà fins a la vigília de Nadal i implicà que Podujeva i les localitats properes retornessin novament a domini serbi.

La missió internacional de verificació del compliment de l'alto el foc es mostrava incapaç d'aturar la creixent violència. La policia sèrbia i l'exèrcit iugoslau havien reprès

les seves ofensives provocant l'èxode dels guerrillers però també d'un volum considerable de població civil.

L'atac contra Podujeva havia marcat l'inici d'una nova ofensiva sèrbia amb l'objectiu de dominar de nou aquelles posicions preses per les seves forces durant l'estiu i que havien estat recuperades per l'UÇK després de l'alto el foc d'octubre. Des d'octubre fins aleshores no es podia dir, però, que la conflictivitat hagués desaparegut. Estàvem davant d'un conflicte de baixa intensitat que havia provocat la detenció, segons un informe de l'ONU fet públic el desembre de 1998, d'entre 1.500 i 2.000 ciutadans albanesos com a conseqüència de les actuacions de la policia sèrbia. Ara, després de l'atac a Podujeva, el conflicte abandonava la seva baixa intensitat (si és que fets com els de la frontera de Gorozhupa o del Cafè Panda poden ser qualificats en aquest sentit), i recuperava els nivells de confrontació previs a l'acord Milosevic-Holbrooke.

L'UÇK es replegava de nou davant l'ofensiva sèrbia, però la reorganització que li havien permès els darrers mesos feia que recuperés la seva capacitat operativa i reprengués els atacs llampec contra les forces sèrbies.

El 8 de gener de 1999, a Staritërg, prop de la ciutat de Mitrovica, l'UÇK realitzà un dels seus cops més audaços. La guerrilla atacà una columna de l'exèrcit iugoslau i aconseguí segrestar 8 soldats enemics. Era una acció que ridiculitzava les forces iugoslaves, però que les incitava a una repressió desmesurada, l'esquema clàssic d'actuació de les forces sèrbies a Kosova.

El 9 de gener la guerrilla colpejava de nou, en aquesta ocasió a Duhllë, una petita localitat situada entre Malisheva i Shtime, matant 3 policies de les forces especials sèrbies que participaven en una operació repressiva. L'alto el foc era ja una ficció.

L'11 de gener era Enver Maloku, director del Kosova Information Center (KIC), una agència d'informació que facilitava una visió de la realitat kosovar propera a les posicions de la LDK a la premsa internacional, qui queia assassinat al centre de Pristina. La militància de Maloku a la LDK provocà l'especulació de la seva mort a mans d'un escamot de l'UÇK, tot i que tant la LDK com l'UÇK atribuïren la responsabilitat de l'assassinat als serveis secrets serbis.

El crim de Maloku era una mostra que el conflicte armat arribava de ple als centres urbans, fins aleshores menys castigats que les zones rurals. La matança de Peja i el crim de Maloku a Pristina eren bones mostres que el conflicte armat s'estenia també per les zones urbanes.

Mentrestant, els esforços negociadors, iniciats arran del segrest de 8 soldats de l'exèrcit iugoslau, donaven els seus fruits el 13 de gener. Després de cinc dies en mans de l'UÇK, els soldats eren alliberats fruit d'un acord propiciat per la mediació dels representants internacionals presents a Kosova, William Walker inclòs. L'acord contemplava alliberar a canvi 9 guerrillers arrestats mentre accedien a l'interior de Kosova des d'Albània, un fet que no s'arribà a produir provocant l'evident enuig de l'UÇK.

A principis de gener de 1999, l'alto el foc signat a l'octubre estava mort i enterrat. Les forces sèrbies havien reprès la seva ofensiva contra l'UÇK seguint el seu esquema clàssic d'actuació: el desenvolupament d'una vasta operació repressiva que castigava durament la població civil.

La guerrilla actuava puntualment contra les forces sèrbies i aquestes responien amb una repressió desmesurada que afectava més aviat la població civil que la recolzava que no pas els guerrillers mateixos.

L'alto el foc havia tingut, però, una importància considerable en l'evolució del conflicte. Nebjosa Papkovic, el general serbi que encapçalava les forces iugoslaves a Kosova, s'havia equivocat quan l'octubre de 1998 havia donat per aniquilada la guerrilla, permetent així a Milosevic signar un alto el foc que a ulls del general iugoslau representava la certificació de la derrota guerrillera.

Per contra, l'alto el foc havia permès a l'UÇK reorganitzar-se. La guerrilla havia rebut un cop molt dur amb l'ofensiva sèrbia de l'estiu, però l'acord d'octubre li havia permès recuperar aire i reestructurar-se en un moment crític. Agim Çeku, comandant general de l'UÇK des de maig de 1999, analitzaria a posteriori el resultat de l'alto el foc en l'evolució de la guerrilla tot afirmant: "L'alto el foc fou molt beneficiós per l'UÇK. Ens

va permetre reorganitzar-nos i vèncer. Vam desplegar unitats arreu del territori kosovar”.⁴⁰⁸

La reorganització de l’UÇK es produí a tots els nivells. La guerrilla s’estructurà en brigades, desplegades en cadascuna de les zones operatives en les quals l’UÇK havia dividit Kosova, i millorà ostensiblement la seva capacitat operativa gràcies a l’arribada de nou armament procedent d’Albània i, sobretot, gràcies al material de comunicació pràcticament inexistent fins aleshores.

El suport brindat per alguns agents de la comunitat internacional, especialment els EUA, a la guerrilla serví per desenvolupar-la com a força de combat. Els seus recursos humans continuaven essent els mateixos, però l’UÇK es perfilava com un exèrcit més professionalitzat, com a mínim pel que fa als materials amb els quals comptava, encara molt lluny, però, de l’armament i dels recursos de que disposava l’exèrcit al qual feia front.

L’OTAN en alerta

Un dels factors que condicionà més obertament l’evolució del conflicte kosovar des de març de 1998 fou la posició de la comunitat internacional, i molt especialment dels EUA i de l’Aliança Atlàntica.

L’experiència fallida de Bòsnia, on la comunitat internacional s’havia mostrat incapaç d’aturar les matances, condicionà enormement els actors internacionals sensibilitzant-los de sobremanera davant la repetició d’un fenomen similar al bosni.

Cal entendre, doncs, la reacció de la comunitat internacional al conflicte kosovar com una conseqüència evident del fracàs d’aquesta mateixa comunitat en el conflicte bosni. El genocidi comès a Bòsnia pesava com una llosa sobre la comunitat internacional que reaccionà de forma immediata davant l’indici que una situació similar podia repetir-se, aquest cop a Kosova.

⁴⁰⁸ Declaracions d’Agim Çeku al reportatge de LITTLE, Alan. *Moral Combat. NATO at War*. Emès per la BBC britànica el 23 de març de 2000.

El març de 1998, després de les matances a la Drenica, els països del Grup de Contacte es reuniren a Londres i acordaren exercir pressió sobre Sèrbia per tal d'evitar la repetició de les matances bòsnies. El fracàs bosni pesava en la memòria internacional com la mateixa Madeleine Albright reconeixeria a Londres. "No podem repetir els mateixos errors que a Bòsnia",⁴⁰⁹ afirmà la secretària d'Estat nordamericana. Les paraules d'Albright incitaven a una actuació immediata a Kosova per tal d'evitar el que havia succeït a Bòsnia, on s'havia intervingut tard i malament.

Madeleine Albright es distingiria, a partir d'aquest instant, per ser una fervent partidària de la intervenció internacional a Kosova per tal d'evitar les matances de les forces sèrbies, una posició que intentaria traslladar a l'Aliança Atlàntica, si bé la composició de l'OTAN, amb països menys entusiastes a l'hora d'intervenir, com era el cas de França, tradicional aliada de Sèrbia, dificultaria una presa de posició calcada a la defensada per la secretaria d'Estat.

La qüestió de Kosova entrà, però, de forma constant a l'ordre del dia de l'OTAN des de maig de 1998, quan l'Aliança Atlàntica s'oferí a intervenir per trobar una solució al conflicte kosovar i per promoure l'estabilitat a la regió.

La possibilitat d'una intervenció de l'OTAN fou el principal instrument de coerció que els Estats Units utilitzaren per forçar Milosevic a acatar les resolucions de les Nacions Unides i, de fet, l'OTAN anà contemplant cada cop més obertament com una possibilitat un atac militar contra Iugoslàvia com a mitjà per aturar la repressió de les forces sèrbies a Kosova.

Novament, els fets de Bòsnia pesaven enormement en l'imaginari col·lectiu, el que propicià que els ministres d'afers estrangers dels països de l'OTAN contemplessin, el juny de 1998, una intervenció militar contra Iugoslàvia. L'amenaça formal de bombardeig contra Milosevic fou adoptada a l'octubre, la vigília de l'acord que finalment signaren Holbrooke i el president iugoslau.

L'OTAN havia estat un dels elements claus en la negociació conduïda per Richard Holbrooke. El diplomàtic nordamericà havia amenaçat obertament amb el bombardeig

⁴⁰⁹ Declaracions de Madeleine Albright al reportatge de LITTLE, Alan. *Moral Combat. NATO at War*. Emès per la BBC britànica el 23 de març de 2000.

de Iugoslàvia per part de les forces de l'aliança en cas que Milosevic no accedís a un alto el foc.

L'OTAN iniciava així una nova doctrina militar, l'intervencionisme humanitari, que pregonava el dret a una intervenció internacional contra un estat sobirà en cas que s'hi cometessin vulneracions flagrants dels Drets Humans. L'aplicació d'aquesta doctrina era, però, absolutament partidària ja que es limità, de forma exclusiva, a l'amenaça d'intervenció contra els estats enemics de l'Aliança Atlàntica. Així, doncs, mentre es lluien els avions bombarders com a amenaça per fer respectar els drets dels albanesos a Kosovo o dels kurds a l'Iraq, es feia la vista grossa amb les vulneracions dels drets dels palestins per part d'Israel o dels kurds per part de Turquia, dos països aliats dels EUA. L'intervencionisme humanitari amagava d'altres interessos més enllà de la preservació dels Drets Humans, però destaca en aquest cas per què fou la doctrina que inspirà l'acció de l'OTAN en relació al conflicte kosovar.

Després de forçar Milosevic a l'acord, l'Aliança Atlàntica no abandonà la seva amenaça sobre Iugoslàvia. La resolució 1203 de les Nacions Unides, que recollia els continguts de l'acord signat a Belgrad entre Milosevic i Holbrooke, on també havia participat el secretari general de l'OTAN, Javier Solana, desplaçat fins a Belgrad per rubricar la seva firma, contemplava l'establiment de dues missions internacionals per vetllar pel compliment de l'alto el foc. Per una part, la KVM, formada per funcionaris civils dels països de l'OSCE, amb la responsabilitat de controlar l'evolució de l'alto el foc sobre el terreny; i per l'altra, una missió de l'OTAN responsable de la supervisió aèria.

L'OTAN, a més, en la seva voluntat de recolzar la KVM, decidí organitzar una força militar amb capacitat d'actuar amb urgència per tal d'assistir els integrants de la missió de l'OSCE en cas que aquests correguessin algun risc. Aquesta força adoptà la denominació d'XFOR, Força d'Extracció, i comportà el desplegament a Macedònia dels efectius de l'OTAN.

El desplegament d'aquesta força suposà una intensa polèmica entre Iugoslàvia, Macedònia i la comunitat internacional ja que era evident que el desplegament de tropes prop de les fronteres iugoslaves suposava enviar un clar missatge amenaçador a Milosevic. Durant el mes de novembre, poc abans del desplegament de la força,

Sèrbia, per la seva banda, ja havia amenaçat a Macedònia contra l'autorització de la presència de tropes de l'OTAN al seu territori avivant la polèmica a la regió.

La represa, a l'interior de Kosova, de l'ofensiva sèrbia contra l'UÇK obrí de nou el debat al si de l'OTAN sobre la necessitat d'una intervenció. Madeleine Albright n'era obertament partidària, i amb ella els EUA. Els contactes que diplomàtics i militars nordamericans havien iniciat amb l'UÇK anaven encaminats a tractar aquesta qüestió: la possibilitat d'una intervenció militar de l'Aliança Atlàntica i el paper que jugarien els guerrillers albanesos des de l'interior.

La diplomàcia atlàntica es tornava a posar en marxa per tractar les possibilitats d'actuació en el nou escenari kosovar, amb l'alto el foc d'octubre convertit en paper mullat degut a la nova ofensiva de les forces sèrbies i a la represa de les activitats de la guerrilla.

El segrest de 8 soldats iugoslaus, el gener de 1999, motivà la intervenció pública de Javier Solana, secretari general de l'OTAN, per reclamar a l'UÇK que evités conductes que justificuessin la repressió sèrbia. Solana afirmava que "els albanokosovars han d'evitar accions que provoquin a les forces armades sèrbies, i la policia especial sèrbia no ha de dur a terme accions de violència desproporcionada".⁴¹⁰

L'escenari, a gener de 1999, ja evidenciava el fracàs de l'alto el foc i suggeria la necessitat d'una nova intervenció si el desig de la comunitat internacional era aturar els combats a Kosova. Madeleine Albright, fidel a la seva doctrina, defensà aquell mateix gener la necessitat d'un nou ultimàtum contra Milosevic per part de l'OTAN i els EUA. El Comitè dels Principals, integrat pels majors assessors en política exterior dels Estats Units, rebutjà, però, la proposta d'Albright i la presència internacional a Kosova es limità als observadors de la KVM, incapaçs d'aturar els enfrontaments i la repressió sèrbia.

El criteri internacional canvià, però, arran del fets de Raçak del 15 de gener de 1999. De nou, una pila de cadàvers despertava la mala consciència del món i incitava a la recerca d'una solució al conflicte.

⁴¹⁰ Declaracions de Javier Solana a l'agència AFP, 10 de gener de 1999.

De Reçak a París

La represa de l'ofensiva sèrbia de finals de desembre, i l'escalada bèl·lica de principis de gener, havien enterrat l'alto el foc i havien endinsat de nou Kosova en una espiral inaturable de violència. L'UÇK havia colpejat les forces sèrbies amb el segrest a Staritërg dels vuit soldats iugoslaus i l'atac a Dhullë que havia provocat la mort a tres policies serbis. La resposta sèrbia no es feu esperar i va arribar en forma de vasta ofensiva contra els territoris propers a Shtime, una localitat del centre de Kosova, situada al sud de Pristina, que s'havia convertit en un dels feus de la guerrilla.

El 14 de gener, les forces sèrbies atacaren les petites localitats de Javor i Luzhnica, properes a Suhareka, al sud de Shtime. L'UÇK s'havia refugiat en petites localitats de la regió, arribant a cavar-hi trinxeres per fortificar les seves posicions, que comptaven també amb el suport de les muntanyes properes que servien de refugi pels guerrillers en cas d'ofensiva sèrbia.

La petita localitat de Reçak (Racak, en serbi), situada a l'est de Shtime, havia estat alliberada per l'UÇK que hi havia establert trinxeres i l'havia utilitzat com a base operativa per desenvolupar accions armades en zones properes. Les forces sèrbies decidiren, després d'atacar Javor i Luzhnica, adreçar la seva ofensiva contra Reçak, segons indicaren per "arrestar els terroristes que durant els dies precedents havien assassinat un policia serbi i set albanesos acusats de col·laboracionistes".⁴¹¹

Reçak fou, aquell 15 de gener, escenari de forts combats entre la policia especial sèrbia i els combatents de l'UÇK, als quals s'afegiren nombrosos civils que defensaren el seu poble al costat dels guerrillers. Amb posterioritat, Hashim Thaçi afirmaria que les forces sèrbies estaven disposades a cometre grans atrocitats durant la seva ofensiva contra Reçak ja que disposaven de la informació que una unitat clau de l'UÇK es trobava a la zona i el seu objectiu era eliminar-la.⁴¹² Després d'intensos combats, les forces sèrbies aconseguiren fer-se amb el control de Reçak i anunciaren que durant l'operació havien mort 15 militants de l'UÇK.

⁴¹¹ Informació de l'agència de notícies Ansa feta pública el 15 de gener a les 12.27h. Recollida a PROVISIONATO, Sandro. *UCK: l'armata dell'ombra*. Pàg. 159.

⁴¹² Declaracions de Hashim Thaçi al reportatge de LITTLE, Alan. *Moral Combat. NATO at War*. Emès per la BBC britànica el 23 de març de 2000.

Un cop les forces sèrbies hagueren abandonat Reçak, la missió de verificació de l'OSCE, la KVM, entrà el 16 de gener, a localitat, i poques hores després descobria els cadàvers de 31 albanesos assassinats amb evidents símptomes de violència. Segons relatava un informe de l'OSCE datat del mateix 16 de gener, entre els cadàvers hi havia 23 adults víctimes d'armes de foc al front, a l'esquena i a la nuca, que havien estat vistos per darrer cop mentre eren arrestats per la policia sèrbia; 3 adults amb evidents símptomes de maltractaments al cos; 2 adults decapitats, 1 dona, 1 jove adolescent i 1 infant de 12 anys.⁴¹³

La xifra final de morts a la matança de Reçak s'elevaria fins a 51 persones segons les fonts albaneses, i inclourien el cadàver d'un bebé de tres mesos. Si bé inicialment hi hagué un ball de xifres considerable, la dada que s'estengué fou la de 45 morts, que va ser publicada per bona part de la premsa internacional.

De la xifra final de morts a Reçak, l'UÇK, a través de la seva agència de notícies Kosovapress, només en reconeixeria 8 com a integrants de la guerrilla, deixant entendre que la resta dels morts eren civils.⁴¹⁴

La de Reçak era la matança més greu comesa a Kosova des de març de 1998 i sensibilitzà a l'opinió pública internacional al voltant de la greu situació que vivia Kosova. William Walker, el cap de la KVM, atribuí públicament la responsabilitat de la matança a les forces sèrbies i detallà que els fets comprenien "detencions arbitràries, assassinats extrajudicials, i mutilació de civils desarmats".

Els fets de Reçak adreçaven de nou la mirada del món a Kosova i responsabilitzaven Milosevic i les seves forces d'una matança indiscriminada. Reçak obria la porta a una acció internacional que anés més enllà de la missió de verificació i que permetés una intervenció militar.

Per la seva repercussió, els fet de Reçak foren objecte d'una intensa polèmica que atribuïa a l'UÇK l'escenificació d'una matança tot situant els seus combatents morts durant la presa de la localitat per part de les forces sèrbies en una fossa comuna simulant una execució sumària. Sembla ser que una part important dels 51 morts que

⁴¹³ Segons relata l'informe de l'OSCE del 16 de gener de 1999.

⁴¹⁴ *Kosovapress*, 16 de gener de 1999.

els albanesos afirmen que es produïren a Reçak durant l'ofensiva sèrbia eren combatents. Entre ells hi havia 8 guerrillers de l'UÇK però és també probable que hi hagués civils irregulars, d'edats diverses, que combatien al costat de la guerrilla per defensar el poble.

Segons diverses fonts, l'UÇK hauria recreat una matança de dimensions majors a la que realment succeí situant els cadàvers dels combatents morts amb les víctimes de la repressió sèrbia per tal de dotar d'un major dramatisme als fets. Els anàlisis independents, autoritzats per les autoritats iugoslaves i l'OSCE, no permeteren establir si els cossos havien estat desplaçats, o si les tortures havien estat realitzades abans o després de la mort, amb la qual cosa les hipòtesis sobre el que veritablement succeí a Reçak continuaren obertes.

Diversos analistes han apuntat que alguns serveis secrets occidentals, amb la CIA al capdavant, tenien accés a les freqüències de ràdio de les forces sèrbies i coneixien, per tant, les seves intencions, tenint interès en que el règim serbi cometés un error d'aquestes característiques per tal de forçar una intervenció internacional. Els fets de Raçak combinaren probablement l'estratègia de l'UÇK, que pretenia cridar l'atenció internacional, provocant la repressió sèrbia a través d'accions armades contra les seves forces militars i policials; la voluntat dels EUA d'aferrar-se a un argument humanitari concret per tal de propiciar una intervenció internacional contundent; i, finalment, la violència cega que havia caracteritzat amb anterioritat els operatius de la policia especial sèrbia.

La confusió generada per Reçak deixà la porta oberta a diferents interpretacions al voltant dels fets que hi havien succeït. Tot i així, la visió d'una fossa comuna amb desenes de cadàvers amb evidents símptomes d'haver estat torturats, mutilats i assassinats a sang freda, suscità un important corrent de simpatia internacional amb la causa kosovar.

L'argument que la matança servia als interessos dels albanesos de Kosova en augmentar la simpatia internacional per la seva causa, fou esgrimit per alguns sectors d'opinió que qüestionaven que la matança hagués existit realment en els termes que fou difosa. No era un argument nou, ja s'havia utilitzat a Bòsnia contra el president Izetbegovic i les forces bòsnies, a qui s'atribuïa la responsabilitat dels abusos llençats

per l'artilleria sèrbia contra el mercat central de Sarajevo ja que propagandísticament servien a la causa bòsnia i foren un dels elements claus que acabaren motivant l'intervenció de l'OTAN al país balcànic.

Malgrat la controvèrsia suscitada per una matança que fou molt mediàtica, Reçak precipità l'actuació internacional. Tot i així, no ho feu encara desencadenant una intervenció militar immediata sinó que provocà que es concedís una darrera oportunitat a una sortida diplomàtica, una oportunitat que pels EUA no era sinó una concessió als europeus i el pretext, ja que la creien condemnada al fracàs, per a justificar una posterior intervenció militar.

Els països membres del Grup de Contacte es reuniren el 29 de gener per tal de fixar els termes d'aquesta darrera oportunitat per trobar una sortida diplomàtica a la crisi kosovar. El Grup de Contacte impulsà una cimera que s'inicià a París, el 6 de febrer, i on participaren delegacions sèrbies i albaneses, sota la presidència dels ministres d'afers estrangers francès i britànic.

Des de Raçak, l'atenció mediàtica pel conflicte kosovar es traslladava a París, en concret al luxós castell de Rambouillet, una antiga residència borbònica reconvertida en residència del president de la República francesa i en seu de recepcions i trobades internacionals amb participació francesa, que acollí les negociacions entre serbis i albanesos iniciades el febrer de 1999.

De Rambouillet a Kléber

La pressió del Grup de Contacte forçà que tant el govern iugoslau com els albanesos de Kosova acceptessin seure a negociar sobre el seu futur. L'UÇK, de qui es dubtava que accedís a seure en una mesa de negociacions on no es contemplés com a escenari possible la independència de Kosova, anuncià públicament el 2 de febrer de 1999 que acceptava participar a les converses de Rambouillet.

Pel que fa al bàndol governamental iugoslau, que havia anunciat de forma reiterada que no negociaria amb els "terroristes" de l'UÇK, la presència de Rússia al Grup de Contacte, i la seva garantia d'un veto a una possible resolució de Nacions Unides

autoritzant a utilitzar la força contra Iugoslàvia, fou clau alhora de prendre la decisió de participar en les converses.

El Grup de Contacte cità les parts enfrontades a obrir negociacions el 6 de febrer al castell de Rambouillet, en una reunió on el ministre francès d'afers exteriors, Hubert Védrine, i el seu homòleg britànic, Robin Cook, exerciren d'amfitrions presidint la trobada. En realitat, Rambouillet no fou un procés negociador obert, ja que el Grup de Contacte pretenia imposar-hi un acord redactat prèviament que no satisfesia cap de les parts que havien acceptat negociar.

Les dues delegacions, iugoslava i albanokosovar, que s'assegueren a la mesa de Rambouillet tenien una composició francament diferent. La delegació iugoslava no incloïa responsables polítics de primera fila, un fet que els obligava a consultar Belgrad abans de qualsevol decisió, i en un intent de donar un cop d'efecte, estava integrada per representants de les diferents nacionalitats que habitaven a Kosova, entre els quals alguns representants albanesos que defensaven els interessos de Milosevic.

La delegació iugoslava l'encapçalava Ratko Markovic, professor de Dret i expert constitucionalista, a més de membre del Partit Socialista Serbi (SPS) i amic íntim de Milosevic en ser originari Pozarevac, la vila natal del president iugoslau. A més de Markovic, completaven la delegació tota una sèrie de representants federals iugoslaus: Nikola Sainovic (antic ministre d'Economia i negociador habitual en nom de Iugoslàvia en converses internacionals), Vladan Kutlesic (diputat federal iugoslau) i Vladmir Stambuk (portaveu de l'Assemblea sèrbia). A més d'aquests representants, els de més alt rang polític, completaven la delegació tota una sèrie de delegats provinents de Kosova que pretenien aparentar que Sèrbia respectava la plurinacionalitat del territori kosovar i els drets que d'aquesta composició nacional es derivaven. Els integrants que acabaven de conformar la delegació iugoslava eren: Vojislav Zivkovi (president del SPS a Kosova), Guljbehar Sabovic (membre del Consell Executiu Provisional de Kosovo i Metohija), Refik Senadovic (representant de la comunitat bòsnia), Zejnelabidin Kurejs (representant de la comunitat turca i del Partit Democràtic Turc), Ibro Vait (representant de la comunitat gorani), Cerim Abazi (representant de la comunitat egípcia), Ljuan Koka (representant de la comunitat gitana romaní i president del Consell de Coordinació de les Associacions Iugoslaves de Romanís), i dos albanesos, Faik Jashari

(president de la Iniciativa Democràtica de Kosova) i Sokol Cuse (president del Partit de la Reforma Democràtica).

Els 13 membres que integraven la delegació iugoslava eren, en general, d'un perfil polític força baix i qualsevol decisió a prendre havia de ser consultada amb Milosevic. La composició de la delegació obeïa més aviat a una operació d'imatge destinada a simular, davant la comunitat internacional, que Sèrbia respectava els drets de les minories a Kosova, inclosos els dels albanesos, com ho demostrava, al seu entendre, que dos albanokosovars integressin la seva delegació.

La delegació albanokosovar, per contra, era una representació de primer nivell que incloïa els principals responsables polítics de la seva comunitat. Estava formada pels tres grans blocs polítics existents a Kosova en aquell moment. Entre els 16 membres hi havia representants de la LDK, de l'UÇK i del LBD, a més de dos independents amb un elevat perfil polític.

El primer grup de negociadors albanokosovars a Rambouillet era el format per la LDK i els representants de les institucions paral·leles de la República de Kosova. El líder visible d'aquest bloc era Ibrahim Rugova, president de Kosova i de la LDK; a qui escortaven Bujar Bukoshi, primer ministre del govern kosovar a l'exili i també dirigent de la LDK; Fehmi Agani, professor, acadèmic, i autèntic cervell de la Lliga Democràtica; Edita Tahiri, especialista en afers exteriors de la LDK; i Idriz Ajeti, acadèmic i tota una autoritat en llengua i literatura albaneses, que tenia una presència més aviat simbòlica en la delegació.

El segon bloc que integrava la delegació albanesa era el format pels representants de l'UÇK, liderats per Hashim Thaçi, cap del Directori Polític de l'UÇK i membre del seu Estat Major. A Thaçi l'acompanyaven Jakup Krasniqi, portaveu de l'UÇK i també membre del seu Estat Major; Azem Syla, comandant general de l'Estat Major de l'UÇK; Xhavit Haliti, també integrant de l'Estat Major de la guerrilla; i, finalment, Ramë Buja, integrat, el novembre de 1998, al Directori Polític de l'UÇK en substitució de Faton Mehmetaj, procedent de la LDSH i, anteriorment, de la LDK de Rugova.

El tercer bloc de la delegació era el format pels dirigents proper al LBD que encapçalava Rexhep Qosja, líder del LBD i de la LDSH, a qui acompanyaven Bajram

Kosumi, president del PPK, partit integrat al LBD; Hydajet Hyseni, dirigent de la LDSH, organització integrada al LBD; i Mehmet Hajrizi, secretari del LBD.

Finalment, completaven la delegació albanesa dues figures independents: Veton Surroi, director del diari *Koha Ditore* i antic dirigent del PPK; i Blerim Shala, director del setmanari *Zeri* i personatge de creixent ascendència en l'escena kosovar.

La LDK se sentí infrarepresentada per la composició de la delegació ja que al·legava que tot i ser àmpliament majoritària en les eleccions i les institucions kosovars tenia, al si de la delegació, dos blocs similars (el de l'UÇK i el del LBD) que mantenien polítiques oposades a les de la Lliga Democràtica. Les discrepàncies internes dificultaven la tasca de la delegació albanesa que tingué una primera i intensa polèmica al voltant de qui n'exercia el lideratge.

En el bàndol iugoslau era molt clar que Markovic encapçalava la delegació amb l'aval de Milosevic. La delegació albanokosovar, però, no tenia un lideratge clar en conviure-hi diferents postures polítiques enfrontades. Els representants de l'UÇK i del LBD proposaren a Hashim Thaçi com a cap de la delegació, cedint així el protagonisme principal de les converses a l'UÇK, un fet que no era acceptat pels representants de la LDK. Fehmi Agani, home de consens i respectat per tots els sectors polítics kosovars, proposà una solució de compromís que fou la de nomenar una presidència compartida de la delegació que recaigué en Hashim Thaçi, Ibrahim Rugova i Rexhep Qosja, i el portaveu de la qual seria Veton Surroi.⁴¹⁵ A la presidència s'hi representaven, doncs, els tres principals corrents polítics kosovars. Tot i així, la solució de compromís d'Agani quedà exclusivament de cara a la galeria ja que aquesta copresidència no funcionà com a tal i a la pràctica Hashim Thaçi exercí de president de facto de la delegació albanokosovar, un rol que també li reconeixien els inspiradors internacionals del diàleg.

Les negociacions de Rambouillet començaren amb la data límit del 19 de febrer de 1999 per assolir un acord. Semblava evident que el Grup de Contacte no tenia excessiu interès en unes negociacions obertes sinó que el que pretenia era imposar un acord a ambdues parts adduint o bé l'amenaça d'abandonar-los a la seva sort, exhibida contra

⁴¹⁵ TAHIRI, Edita. *The Rambouillet Conference. Negotiating process & documents*. Peja, Dukagjini, 2001. Pàg. 338-339.

la delegació albanesa; o bé l'amenaça d'una intervenció militar internacional, argumentada contra la delegació iugoslava.

Per ambdues delegacions, el problema principal eren els principis no negociables que havia establert el Grup de Contacte que contemplaven una àmplia autonomia per a Kosova, però en cap cas la independència; i el desplegament d'una força de l'OTAN en territori kosovar amb immunitat i dret a circular per tot el territori iugoslau. La delegació albanokosovar rebutjava signar un acord on el sostre de la sobirania de Kosova fos l'autonomia dins de Sèrbia. El seu objectiu era la independència o el reconeixement del dret de Kosova a l'exercici de l'autodeterminació, unes possibilitats que en cap cas contemplava l'oferta d'acord del Grup de Contacte. La delegació iugoslava, per contra, acceptava els termes polítics de l'acord però mostrava el seu desacord amb els aspectes militars, i molt especialment amb el fet que la força de l'OTAN encarregada d'implementar l'acord tingués capacitat de maniobra arreu del territori de Iugoslàvia.

El 6 de febrer, amb l'inici de les converses, el Grup de Contacte presentà la seva proposta d'acord recollida en el document "Interim Agreement for peace and self-government in Kosovo" (Acord interí per a la pau i l'autogovern a Kosova) que fou el text que se sotmeté al debat entre les delegacions. Acompanyant aquest text, però, el Grup de Contacte formulà també tota una sèrie de principis no negociables que havien de ser acceptats per totes les parts. Els principis que, segons els països del Grup de Contacte, no es podien negociar eren els següents:

-La necessitat de la fi immediata de la violència i el respecte de l'alto el foc.

-Una solució pacífica a través del diàleg.

-Un acord interí amb un mecanisme per arribar a un acord definitiu després d'un període de tres anys.

-No tolerar un canvi unilateral de l'acord interí.

-Respecte a la integritat territorial de la República Federal de Iugoslàvia i els seus països veïns.

-Protecció dels drets dels membres de totes les comunitats nacionals (preservant la seva identitat, la llengua, l'educació, amb especial protecció per les seves institucions religioses).

-Eleccions lliures i transparents (municipals i a nivell de Kosova) sota supervisió de l'OSCE.

-Cap de les parts en conflicte ha de perseguir a ningú pels crims relacionats amb el conflicte de Kosova (a excepció dels crims contra la humanitat, els crims de guerra i les altres violacions serioses del dret internacional).

-Amnistia i llibertat dels presoners polítics.

-Implicació internacional i completa cooperació de les parts en la implementació de l'acord.”⁴¹⁶

Aquests principis no negociables eren acceptats, en essència, per la delegació iugoslava, que aconseguia defensar la seva sobirania sobre Kosova. La divergència iugoslava provenia dels aspectes militars de la implementació de l'acord.

Qui es mostrà més en desacord amb aquests principis no negociables fou, paradoxalment, la delegació albanokosovar, la que teòricament, a ulls de la comunitat internacional, menys problemes havia de posar a l'hora de signar un acord ja que l'amenaça de la retirada del seu suport era considerat un element suficient per forçar-los a acceptar els termes formulats pel Grup de Contacte.

La delegació albanokosovar presentà, el 9 de febrer, la seva plataforma política, responent així al document de principis no negociables establert pel Grup de Contacte. Les reivindicacions albaneses eren les següents:

“-Retirada de totes les forces militars, policials i paramilitars sèrbies de Kosova.

-No reconeixement de la integritat territorial de la República Federal de Iugoslàvia. [...]

-Transformació de l'UÇK en una força de defensa de capacitat operativa limitada en cooperació amb la comunitat internacional.

⁴¹⁶ “Contact Group Non-negotiable principles/Basic elements” in TAHIRI, Edita. *The Rambouillet Conference*. Pàg. 374.

-L'adopció d'una constitució interina de tres anys de durada que possibiliti l'establiment d'un govern democràtic i efectiu a Kosovo recolzat per un mandat popular a través d'unes ràpides eleccions.

-En expirar l'acord interí (tres anys després de la data de la seva signatura), el poble de Kosovo ha de realitzar un referèndum per determinar l'estatut final de Kosovo en cooperació amb la comunitat internacional. [...]

-Reafirmació de la inviolabilitat de les fronteres existents a Kosovo.”⁴¹⁷

La delegació albanokosovar reclamava l'exercici de l'autodeterminació de Kosovo tres anys després de la signatura de l'acord. Aquesta possibilitat era frontalment rebutjada per la delegació sèrbia, conscient que obria de bat a bat les portes a la independència. La delegació insistia a més en convertir l'UÇK, que no era explícitament citada en la proposta d'acord i per tant, estava inclosa en l'apartat d'altres agents armats que es referia essencialment al grups paramilitars, en una força de defensa kosovar, i reclamava que no es modifiquessin les fronteres del territori de Kosovo, tement una maniobra sèrbia per fragmentar la regió.

Certament, a Rambouillet hi hagué escàs marge per a la negociació. Mentre els representants europeus del Grup de Contacte estaven predisposats a cercar un acord si aquest era assolit entre les parts en conflicte, els Estats Units havien planejat Rambouillet com un escenari per clarificar la situació i justificar un posterior atac adduint que s'havia esgotat la via diplomàtica. Els missatges de Madeleine Albright a les parts negociadores era força clar. Albright afirmava que si les dues parts acceptaven signar l'acord, l'OTAN es desplegaria a Kosovo; que si només signava la delegació albanokosovar i la sèrbia rebutjava fer-ho, es procediria a una intervenció militar de l'OTAN; i que si es produïa l'escenari en que cap de les parts firmava l'acord, la comunitat internacional abandonaria la recerca d'una solució.⁴¹⁸ Pels nordamericans, a Rambouillet no hi havia marge per negociar sinó senzillament per acatar l'acord proposat per la comunitat internacional a les parts.

⁴¹⁷ "Political Platform of the Delegation of Kosovo" in TAHIRI, Edita. *The Rambouillet Conference*. Pàg. 377.

⁴¹⁸ Declaracions de Madeleine Albright al reportatge de LITTLE, Alan. *Moral Combat. NATO at War*. Emès per la BBC britànica el 23 de març de 2000.

El rebuig a la proposta d'acord arribà de les dues delegacions presents a Rambouillet. La delegació sèrbia acceptava els termes polítics de l'acord, que de fet reconeixia Kosova com a part integrant de Sèrbia per bé que amb una substancial autonomia, però discrepava obertament amb la seva part militar, i molt especialment amb el polèmic punt 8, de l'apèndix B del capítol VII del document d'acord interí, que deia el següent:

“El personal de l'OTAN gaudirà, juntament amb els seus vehicles, vaixells, avions i equips, de lliure circulació i accés sense restriccions a tot el territori de la República Federal de Iugoslàvia, incloent l'espai aeri i les aigües territorials. Això haurà d'incloure la no-limitació al dret d'acampar, maniobrar, allotjar i utilitzar qualsevol àrea requerida pel suport, l'entrenament i les operacions.”⁴¹⁹

La delegació sèrbia no estava, en cap cas, disposada a acceptar un acord que permetés a les tropes de l'Aliança Atlàntica circular lliurement pel seu territori nacional i aquest es convertí en el seu principal punt de desacord amb la proposta del Grup de Contacte.

D'altra banda, les discrepàncies de la delegació albanokosovar venien determinades pels continguts polítics de l'acord. La delegació no acceptava que aquest no reconegués el dret a l'autodeterminació del poble kosovar, però, tot i així, es dividí respecte la postura a adoptar. Mentre els delegats de la LDK es mostraren partidaris d'acceptar l'acord tot i no reconèixer l'autodeterminació, Hashim Thaçi, i amb ell l'UÇK, afirmà que sense referèndum d'autodeterminació no hi havia acord possible i amenaçà els albanesos signants d'un acord que considerava una traïció.

Certament, participar a les converses de Rambouillet era una arma de doble tall per a l'UÇK ja que era pràcticament impossible assolir-hi el reconeixement de la independència o de l'autodeterminació de Kosova, i era fàcil preveure que el resultat en seria una àmplia autonomia sota protecció internacional de l'OTAN que estaria probablement comandada per Rugova i la LDK.

⁴¹⁹ “ Agreement for Peace and Self-government in Kosovo. Rambouillet”, 23 de febrer de 1999. El podeu consultar íntegrament a la pàgina web: <http://jurist.law.pitt.edu/ramb.htm>.

La postura de Thaçi, de rebutjar un acord sense referències a l'autodeterminació, provocà la intervenció directa de Madeleine Albright que provà de convèncer el líder de la guerrilla que la única solució passava per acceptar l'acord. A contracor, Thaçi es mostrà finalment disposat a acceptar-ne els termes, segurament convençut que la part sèrbia no els acceptaria i això provocaria una intervenció militar.

Les converses de Rambouillet finalitzaren el 23 de febrer, després de dues setmanes d'intensa activitat diplomàtica. L'acceptació final de la delegació albanokosovar del document propicià que el Grup de Contacte presentés Rambouillet com una cimera on s'havia negociat un acord polític al voltant d'una autonomia substancial per a Kosova i on es discrepava sobre la implementació, des del punt de vista militar, d'aquest acord. Amb l'esperança de solucionar aquesta discrepància, el Grup de Contacte cità les parts a una nova cimera, el 15 de març, que se celebrà al Centre de Conferències Internacionals a l'avinguda de Kléber, a París.

En realitat, de Rambouillet no n'havia sortit cap acord. El Grup de Contacte havia presentat una proposta que la delegació sèrbia no acceptava en els seus aspectes militars, i que la delegació albanesa havia acceptat forçada per la comunitat internacional sota l'amenaça de ser abandonada en cas de no fer-ho.

La delegació albanokosovar redactà una carta on acceptava l'acord per consens:

“-La Delegació de Kosova entén, per consens, que pot signar l'acord en dues setmanes, després de consultar amb el poble de Kosova i les seves institucions polítiques i militars.

-Per tal de poder realitzar aquestes consultes, la delegació ha votat favorablement a aquest acord tal com es presentà en les negociacions del 23 de febrer, acord que serà objecte únicament d'una revisió tècnica per part d'experts. En aquest context, la Delegació de Kosova convida i espera un ràpid desplegament de l'OTAN sobre el terreny com a part essencial de l'acord.

-La Delegació de Kosova entén, i així es confirmarà amb la signatura, que al final del període interí de tres anys que contempla l'acord, Kosova celebrarà un referèndum [...].”⁴²⁰

⁴²⁰ “Kosova Delegation’s Letter of 23th February 1999” in TAHIRI, Edita. *The Rambouillet Conference*. Pàg. 492.

Els acords de la delegació albanokosovar anaven més enllà d'una postura favorable a la proposta d'acord de Rambouillet i incloïen també un pacte en clau interna que implicava la formació d'un govern interí de coalició participat pels tres grans bloc polítics kosovars: la LDK, el LBD i l'UÇK.

Tot i el consens exhibit finalment per la delegació albanokosovar, a Kosova no totes les reaccions acceptaren el contingut de l'acord. La discrepància més significativa la manifestà Adem Demaçi, representant polític de l'UÇK, que el considerà inacceptable.

Des de la fi de les negociacions en el castell parisenc, Demaci havia manifestat el seu desacord amb el text acceptat per la delegació kosovar. Així, doncs, mentre una delegació de l'UÇK, formada, entre d'altres, per Hashim Thaçi, Jakup Krasniqi i Ramë Buja, era convidada a visitar Washington per tal d'entrevistar-se amb representants diplomàtics dels EUA i acordar el sí definitiu de la guerrilla als acords de Rambouillet que havien de rubricar-se en la nova cita del 15 de març a París, Adem Demaci accentuava la seva ofensiva política contra l'acord amb la publicació, el 2 de març, d'una declaració política on rebutjava frontalment el text. L'oficina política de Demaci, fins aleshores representant polític de l'UÇK, utilitzava termes molt durs en la seva declaració:

“Ens sentim moralment i històricament obligats a puntualitzar de nou que aquest imposit Acord de Rambouillet no durà la llibertat al poble albanès de Kosova i que no alliberarà Kosova de l'esclavatge serbi. [...]

La independència i la llibertat són coses completament diferents a aquest Acord, que no és ni tan sols proper a l'objectiu pel qual hem lluitat i encara lluitem. Els esforços i la guerra d'alliberament de la població albanesa de Kosova no s'aturaran, i no poden ser aturades, per si aquest Acord es signa o no, o per si es signen o no acords similars. Cap signatura pot extingir el desig del poble i la seva disposició al sacrifici per la llibertat i la independència de la República de Kosova. Aquest acord no durà ni pau ni llibertat a Kosova. Al contrari, durà la continuació del vessament de sang. Tots els qui creuen en aquest acord, creuen en la pietat i en la millora per art de màgia del Sr. Milosevic.

Aquells que signin aquest acord fan concessions al règim serbi i a Milosevic. [...] És cert que la diplomàcia i la política són l'art d'allò possible, però la més gran victòria de

l'hegemonia sèrbia és fer considerar als albanesos la seva llibertat i la seva independència com quelcom impossible. La independència no és un somni, una esperança o una il·lusió; és una visió, un procés que no pot ser aturat i un programa polític realitzable. [...]

L'oficina del líder polític de l'UÇK, Sr. Adem Demaci, ha acomplert la seva feina, la seva activitat i els seus deures amb honor, precisió i elevada consciència. [...] La nostra oficina i l'UÇK tenien els mateixos principis, ideals i conceptes. Però les coses han canviat per alguns individus de l'UÇK que s'estan preparant per acceptar i aprovar aquest acord. Aquests individus han abandonat els principis bàsics de l'UÇK i la seva obligació enfront la voluntat política del poble de Kosova declarada en el referèndum de 1991.

Com que no volem que la nostra oficina entri en contradicció amb l'UÇK, hem decidit canviar el caràcter del seu treball. Hem protegit i representat de forma persistent la guerra d'alliberament del poble albanès, encapçalada per l'UÇK, però com que aquest camí d'eventual signatura de l'acord no garanteix la independència de Kosova, hem decidit retirar-nos.

No podem acceptar aquest acord que s'oposa a les nostres conviccions i a la nostra idea de vida en llibertat en la nostra antiga terra.”⁴²¹

El fins aleshores representant polític de l'UÇK, Adem Demaci, es desmarcava de forma contundent de l'acord de Rambouillet i ell i la seva oficina política, en la qual s'havia integrat Albin Kurti, un dels principals dirigents estudiantils kosovars, deixaven de representar l'exèrcit d'alliberament. La renúncia a la independència generava una important controvèrsia al si del moviment nacional albanès i els integrants de la delegació de Rambouillet es veien forçats a justificar la seva posició favorable a la signatura de l'acord argumentant el desplegament d'una força internacional que protegiria els drets de la població albanesa i la pretesa revisió de l'acord, al cap de tres anys, en base a una indefinida voluntat popular que el text no concretava.

Certament, l'únic argument que podien eximir els delegats albanesos per acceptar l'acord era que si la delegació sèrbia, com tot apuntava, no acabava acceptant-lo, el seu sí serviria a la comunitat internacional per justificar una intervenció militar contra Milosevic i el seu règim.

⁴²¹ Declaració de l'oficina d'Adem Demaci, representant polític de l'UÇK. Pristina, 2 de març de 1999.

El 15 de març de 1999, tal i com s'havia acordat a Rambouillet, es reprengueren les converses, aquest cop al Centre de Conferències Internacionals que el ministeri d'afers estrangers francès tenia a l'avinguda de Kléber, al 16è districte de París. La cita definitiva a Kléber havia de servir per rubricar, o no, l'acord proposat a Rambouillet i del qual la delegació sèrbia discrepava obertament en els termes militars de la seva aplicació.

Les converses a Kléber no serviren per assolir cap acord i, finalment, només la delegació albanesa signà el document d'acord proposat pel Grup de Contacte. Hashim Thaçi hi havia donat el seu vist-i-plau definitiu el 15 de març, escenificant el compromís de l'UÇK amb l'acord. La delegació iugoslava considerà inadmissibles els termes militars de l'acord i rebutjà signar-lo. El 19 de març de 1999, els ministres Védrine i Cook, co-presidents de les converses de Rambouillet i Kléber, feien públic un document certificant la fi del procés:

"1. Els Acords de Rambouillet són la única solució pacífica del problema de Kosova.

2. A París, la delegació albanokosovar, aprofitant la seva oportunitat, a través de la seva signatura, ha acceptat els acords en la seva totalitat.

3. Lluny d'aprofitar la oportunitat, la delegació iugoslava ha intentat destruir els Acords de Rambouillet.

4. És per això que, després de consultar amb la resta de membres del Grup de Contacte (Alemanya, Itàlia, la Federació Rússia, els EUA, la Unió Europea i el cap de l'oficina de la OSCE), considerem que no té sentit estendre més en el temps les converses. Les negociacions queden ajornades. Les converses no es reprendran fins que els serbis acceptin els acords.

5. Immediatament començarem consultes amb els nostres aliats per tal d'estar preparats per actuar. Estarem en contacte amb el secretari general de l'OTAN. Hem demanat al cap de l'oficina de l'OSCE que prengui les mesures necessàries per assegurar la seguretat de la Missió de Verificació a Kosova. El Grup de Contacte continuarà fent-se càrrec de la qüestió.

6. Avisem a les autoritats de Belgrad que qualsevol ofensiva sobre el terreny o limitació en la llibertat de moviments de la Missió de Verificació a Kosova, violaria els acords a que van arribar amb l'OSCE. Qualsevol violació d'aquest tipus comportarà greus conseqüències.”⁴²²

La declaració de Védrine i Cook donava per acabades les negociacions i obtingué una ràpida resposta de Belgrad, a través de la qual el govern iugoslau pretenia negar ser el responsable de la ruptura del procés tot aduint que s'havia mostrat disposat a acceptar els termes polítics de l'acord, incloent els punts no negociables establerts pel Grup de Contacte:

“La delegació de la República de Sèrbia no pot ser culpabilitzada del fracàs de les converses. Tot acceptant els deu principis establerts pel Grup de Contacte, s'ha demostrat la seva ferma determinació d'assolir un acord polític.”⁴²³

El darrer intent d'una solució diplomàtica al conflicte de Kosova havia fracassat. Certament, potser era l'escenari del fracàs el que havien contemplat alguns alts diplomàtics nordamericans alhora de planificar les converses ja que sembla evident que Milosevic i Iugoslàvia difícilment podien acceptar una clàusula que permetés a l'OTAN campar lliurement per tot el seu territori. L'escàs marge concedit a una veritable negociació reforça la idea que Rambouillet fou únicament una escenificació destinada a justificar una posterior intervenció militar.

És evident que després del fracàs de Rambouillet l'única sortida que li quedava a la comunitat internacional si volia aturar el conflicte kosovar era la intervenció militar. Potser era el que els Estats Units buscaven en proposar un document d'acord tancat i un escàs marge de negociació.

⁴²² Declaració de Hubert Védrine i Robin Cook, co-presidents de les converses de Rambouillet. París, 19 de març de 1999.

⁴²³ Comunicat del Govern federal de la República Federal de Iugoslàvia sobre la fi de les converses. Belgrad, 19 de març de 1999.

El fet que la delegació albanokosovar signés l'acord, sota l'evident pressió internacional, i la sèrbia el rebutgés, obria les portes a l'amenaça oberta de l'OTAN contra Iugoslàvia.

El veto rus al Consell de Seguretat les Nacions Unides dificultava que aquesta intervenció militar pogués comptar amb el vist-i-plau de l'ONU, però l'OTAN ja s'havia mostrat disposada a actuar. Rambouillet i Kléber havien estat els darrers passos per justificar una intervenció pretesament humanitària. El desafiament serbi a la darrera amenaça de l'OTAN faria la resta. L'Aliança Atlàntica ja escalfava els motors per a la guerra.

La tensió que no cessa

Els fets de Raçak havien precipitat el darrer intent per trobar una solució negociada al conflicte de Kosova escenificat a Rambouillet i Kléber durant el mesos de febrer i març. Tot i l'obertura del procés negociador, la pau no arribà a territori kosovar mentre les delegacions sèrbia i albanesa discutien a França sota tutela internacional.

Després de Raçak, i abans d'asseure's a Rambouillet, les forces sèrbies, amb la complicitat dels seus grups paramilitars, desencadenaren, durant el mateix mes de gener, diverses matances de civils albanesos a Kosova que no assoliren, però, la notorietat que havien tingut els fets de Raçak. Com a exemples citarem la matança, el 25 de gener, de 5 pagesos albanesos assassinats a Gjakova i, sobretot, la massacre de 25 persones que tingué lloc el 29 de gener a Rogova. Els delegats serbis seien a la taula negociadora en plena ofensiva militar de les seves forces, una ofensiva que fou especialment intensa durant el mes de gener i que havia deixat el balanç, segons el Consell per la Defensa dels Drets Humans i les Llibertats, de 151 albanesos morts.⁴²⁴

Durant el primer mes de 1999, els serbis havien generalitzat la seva ofensiva amb atacs en múltiples territoris de Kosova amb una forta implantació de l'UÇK: Llapashtica, Mitrovica, Shtime, Vushtria i Gjakova visqueren, entre moltes d'altres petites localitats kosovars, els atacs de la policia sèrbia, l'exèrcit iugoslau i els paramilitars irregulars.

⁴²⁴ KOSOVA INFORMATION CENTRE. "151 Kosova Albanians killed in January" in *Kosova Daily Report*, núm. 1689. Pristina, 10 de febrer de 1999.

El primer trimestre de 1999 estigué també marcat per la voluntat de les parts en conflicte de traslladar la batalla als grans nuclis urbans, poc afectats per uns combats que es lliuraven essencialment en zones rurals. L'atac contra el Cafè Panda de Peja, el desembre de 1998, obrí el camí a una sèrie d'atemptats que afectaren espais urbans freqüentats tant per serbis com per albanesos. Aquests atemptats, generalment sense reivindicar i força confusos, traslladaren el combat a les ciutats i serviren, quan eren atribuïts a l'UÇK o a joves albanesos, per justificar el fet que els civils serbis decidissin armar-se afegint-se al gruix de paramilitars que ja actuaven a Kosova.

El llistat d'accions armades en zones urbanes durant els tres primers mesos de 1999 s'inicià el 9 de gener amb el llançament d'una granada contra la cafeteria albanesa Te Cima, a Pristina. A finals de gener, els atemptats es repetiren, també a la capital kosovar, amb les explosions en un bar serbi i en un carrer comercial al sud de la ciutat, en uns atacs que foren atribuïts a l'UÇK i que provocaren l'agressió de joves serbis contra joves albanesos pels carrers de la capital.

Durant el febrer, els atemptats s'accentuaren i afectaren locals freqüentats per albanesos. El 4 de febrer una bomba esclatava al Cafè Sao Paolo de Peja. L'endemà, 5 de febrer, era tirotejat el bar albanès Ardido landa a Pristina. El 7 de febrer, una nova explosió afectava el bar albanès Agimi, a Mitrovica. L'11 de febrer era llençada una granada contra un pis habitat per albanesos a Pristina. El 12 de febrer era una bomba la que feia explosió al centre de Ferizaj, mentre que el 13 del mateix un artefacte similar explosionava en una petita localitat de Rahovec.

Durant el mes de març, tot just abans de la represa de les negociacions a Kléber, les bombes arribaven als mercats albanesos de Mitrovica i Podujeva, provocant diversos morts, entre els quals un infant de 3 anys. Les bombes als mercats tot just abans de les negociacions de Kléber tenien una evident intenció mortífera i una inequívoca lectura política de rebuig del procés negociador.

Malgrat la inexistència de reivindicacions dels atemptats, sembla que darrera dels mateixos s'hi situaven paramilitars serbis, amb la complicitat policial, quan els atacs es produïen contra objectius albanesos, i radicals albanesos, quan els atacs eren contra objectius serbis. Tot i així, hi ha qui qüestionà la responsabilitat albanesa en les accions contra alguns locals serbis i l'atribuí als propis radicals serbis que tenien així una excusa

per emprendre una cacera de bruixes contra els albanesos que habitaven els principals nuclis urbans de Kosova.

L'estratègia de traslladar el terror a les ciutats evocava els episodis viscuts a Algèria durant la guerra per la independència quan el FLN, el Front d'Alliberament Nacional, actuà contra cafeteries freqüentades per colons francesos, i posteriorment, l'OAS, l'Organització de l'Exèrcit Secret, pretengué sembrar el terror omplint les ciutats algerianes de bombes contra els algerians i els francesos partidaris de De Gaulle i la seva estratègia autodeterminista.

Les granades, les ràfegues de metrallera i les bombes que esclataven en els nuclis urbans evidenciaven que, malgrat el procés negociador de Rambouillet, sobre el terreny la tensió continuava essent màxima i el conflicte ja afectava de forma oberta a les ciutats kosovars.

Els enfrontaments eren continus, les detencions i els processos judicials contra dissidents albanesos estaven a l'ordre del dia, i, fins i tot, es generalitzà el lliurament d'armes i d'equipaments militars als civils serbis per part de les autoritats, que alimentaven així les milícies paramilitars. El mes de febrer s'inicià amb una ofensiva sèrbia a Podujeva i Llapashtica que es calmà una mica amb l'inici de les converses de Rambouillet però que desembocà en una ofensiva generalitzada cap a finals del mateix mes, quan el fracàs de les converses de París semblava ja evident. A partir del 21 de febrer, les forces sèrbies desencadenaren una ofensiva al centre, al nord i al sud de Kosova contra les principals posicions rebels. Era l'evidència que la guerra continuava.

El Consell per la Defensa dels Drets Humans i les Llibertats xifrà en 59 els albanesos morts assassinats durant el mes de febrer,⁴²⁵ una xifra sensiblement inferior a la del mes precedent però que evidenciava que la tensió continuava a flor de pell.

I si gener i febrer foren mesos tensos a Kosova, març fou l'escenari de l'accentuació de l'ofensiva sèrbia, abans del darrer intent negociador de Kléber. Al marge de les bombes als mercats, les forces sèrbies llençaren vastes ofensives a Podujeva i Mitrovica. L'amenaça de l'OTAN que pesava sobre Sèrbia encara accentuà més els seus

⁴²⁵ KOSOVA INFORMATION CENTRE. "59 Albanian killed in Kosova during February" in *Kosova Daily Report*, núm. 1717. Pristina, 11 de març de 1999.

atacs. Mentre la delegació sèrbia rebutjava signar els acords que els albanesos sí que assumiren a Kléber, Kosova s'havia convertit en un territori absolutament militaritzat amb uns efectius de l'exèrcit d'entre 14.000 i 18.000 soldats a l'interior del país, i d'entre 16.000 i 21.000 a les zones frontereres disposats a entrar en combat a l'interior en qualsevol moment.⁴²⁶ Les tropes sèrbies es preparaven ja per afrontar l'imminent atac de l'OTAN, conscients que la seva delegació a París es disposava a rebutjar l'acord proposat pel Grup de Contacte.

La tensió, però, no es limitava a l'enfrontament entre les tropes sèrbies i la guerrilla albanesa sinó que també es palpava en les lluites internes pel poder al si de la comunitat albanokosovar. L'aparent unitat certificada a Rambouillet amb l'acord per a la formació d'un govern provisional de concentració nacional que se signà el 23 de febrer i que havia de comportar la creació d'un executiu de coalició participat pels tres grans blocs polítics albanesos (la LDK, l'UÇK i el LBD) quedà trencada el 2 de març de 1999 quan l'UÇK nomenà, sense consensuar-ho amb la LDK, a Hashim Thaçi com a cap del govern provisional de Kosova. El nomenament fou recolzat pel LBD però rebutjat per la LDK, un fet que provocà que a la pràctica existissin dos governs a Kosova: el que encapçalava Bujar Bukoshi de la LDK i que responia al procés electoral de març de 1998 i a les institucions paral·leles creades a principis de la dècada, i el que pretenia posar en marxa Hashim Thaçi, un govern provisional, que seria nomenat el 6 d'abril, que afirmava la seva legitimitat en l'acord signat a Rambouillet i que comptava amb el suport de l'UÇK i del LBD, estructures polítiques que havien boicotejat les eleccions de març de 1998.

L'OTAN en guerra

El fracàs de les negociacions de Rambouillet-Kléber, certificat el 19 de març, obrí les portes a una intervenció militar de l'OTAN. En la darrera ronda negociadora de Kléber, la delegació albanesa havia estampat la seva signatura als acords de Rambouillet, i la sèrbia havia rebutjat fer-ho, un escenari que Madeleine Albright i els diplomàtics internacionals ja havien contemplat i al seu parer comportava el desencadenament

⁴²⁶ KOSOVA INFORMATION CENTRE. "Around 40.000 Serb forces in and around Kosova" in *Kosova Daily Report*, núm. 1724. Pristina, 18 de març de 1999.

d'una intervenció militar de l'Aliança Atlàntica. Certament, a ulls d'Albright i els diplomàtics nordamericans, Rambouillet i Kléber no tenien perquè ser considerats un fracàs ja que el resultat del procés fou precisament el que a l'inici de les converses contemplaven els regents de la política exterior nordamericana.

El 19 de març, el rebuig de Milosevic i la seva delegació a signar els acords havia obert de bat a bat les portes a un nou tipus d'intervenció militar, l'anomenada intervenció humanitària que pretesament tenia l'objectiu de garantir la defensa dels Drets Humans per sobre de la sobirania dels estats.

El fracàs al qual es veien abocades les converses de Kléber era previsible vist l'ofensiva que, coincidint amb la celebració de les converses parisenses, havien desencadenat les forces sèrbies en diversos territoris kosovars. Efectivament, la delegació sèrbia es negà a acceptar els aspectes militars dels acords i, en conseqüència, rebutjà afegir la seva signatura al costat de la que havia estampat la delegació albanokosovar.

Els comunicats del Grup de Contacte i del govern iugoslau, del mateix 19 de març, certificaven la fallida del procés negociador i l'obertura d'una nova etapa que semblava irremediament encaminada a una intervenció militar de l'OTAN. De fet, l'Aliança Atlàntica ja feia temps que es preparava per aquesta nova fase, conscient que l'acceptació dels acords de Rambouillet per part de Iugoslàvia era francament difícil degut a les condicions militars que els agents internacionals pretenien imposar a Milosevic.

Les conseqüències de la fallida de la negociació començaren a palpar-se ben aviat a Kosova. El 20 de març, la KVM, la missió de verificació de l'OSCE, abandonava el territori kosovar. Cada cop semblava més clar que la guerra era molt propera i que l'OTAN no volia exposar a cap risc als integrants de la missió. La decisió de la KVM d'abandonar Kosova fou seguida per la immensa majoria de les ONG internacionals presents al país. Fins i tot els diplomàtics presents a Iugoslàvia abandonaren el seu territori davant la imminència de l'atac de les forces de l'OTAN. L'èxode internacional, que només trencaren alguns escassos periodistes que decidiren quedar-se a Pristina, deixava l'ofensiva de les forces sèrbies sense testimonis en un moment en el qual les tropes de Milosevic havien decidit accentuar els seus atacs contra els principals bastions de l'UÇK.

L'amença de l'OTAN d'intervenir militarment a Kosova fou contestada per les forces sèrbies amb un desafiament obert. Les tropes de l'exèrcit iugoslau prengueren ràpidament posicions i accentuaren l'ofensiva contra els feus de la guerrilla albanesa. La Drenica, Podujeva i Mitrovica foren escenari d'atacs serbis. La petita localitat de Çirez, a la Drenica, que ja havia estat escenari d'una matança el març de 1998, fou l'indret elegit per les tropes sèrbies per iniciar la seva venjança contra l'amença de l'OTAN. L'exèrcit iugoslau i la policia sèrbia atacaren les posicions de la guerrilla, però també castigaren amb duresa la població civil albanesa mitjançant la crema de cases, forçant la població a l'èxode i provocant matances indiscriminades.

Mentre les tropes sèrbies atacaven la Drenica, Belgrad era l'escenari del darrer intent d'evitar la intervenció militar. L'enviat dels EUA Richard Holbrooke feu, el 22 de març, una darrera visita a Milosevic per convèncer-lo d'acceptar els acords de Rambouillet i evitar així l'entrada en acció dels bombarders de l'OTAN. Milosevic es mantingué ferm en la seva posició i rebutjà de nou signar els acords. Holbrooke relatava així la seva darrera reunió amb Milosevic abans de la intervenció de l'Aliança Atlàntica:

“Li vaig dir, ‘Entén què succeirà quan jo marxi avui d’aquí si vostè no canvià la seva posició? Si no s’avé a negociar i a acceptar Rambouillet com a base per a la negociació?’ I ell va contestar: ‘Sí, ens bombardejareu’. I es va fer un silenci letal a la sala [...] i vaig dir: ‘Vull ser clar amb vostè, sí, ho farem’.”⁴²⁷

En la seva darrera conversa amb Milosevic, Holbrooke traslladà al president iugoslau que el bombardeig al qual feien referència s'iniciaria ben aviat si no s'avenia a acceptar els acords. Milosevic no titubejà i es negà novament a acceptar els termes militars de l'acord negociat a París. Quan l'emissari nordamericà abandonà Belgrad, la intervenció de l'OTAN era ja imminent.

Trenta-quatre hores després de la darrera trobada Holbrooke-Milosevic, la maquinària de guerra de l'OTAN es posava en marxa. El 24 de març de 1999, a pocs minuts de les vuit del vespre, hora iugoslava, l'Aliança Atlàntica iniciava la seva ofensiva militar

⁴²⁷ Declaracions de Richard Holbrooke al programa “Newsnight” de la cadena britànica BBC 2, el 20 d'agost de 1999.

contra Iugoslàvia, batejada amb el nom d'Operació Força Aliada, bombardejant diverses posicions de les forces sèrbies tant a Kosova com a Sèrbia i a Montenegro. De forma gairebé paral·lela, el president nordamericà, Bill Clinton, adreçava un missatge televisat als nordamericans on, en un discurs ple de referències històriques a la situació de Kosova, justificava l'atac tot afirmant:

“Benvolguts americans, avui les nostres Forces Armades s’han unit als nostres aliats de l’OTAN en els atacs aeris contra les forces sèrbies responsables de la brutalitat a Kosova. Hem actuat amb resolució per diferents motius.

Actuem per protegir les milers de persones innocents a Kosova d’una creixent ofensiva militar. Actuem per prevenir una guerra més àmplia; per dissoldre un polvorí al cor d’Europa que ja ha explotat anteriorment dos cops durant aquest segle amb uns resultats catastròfics. I actuem per estar units amb els nostres aliats per la pau. Perquè actuant ara mantenim els nostres valors, protegim els nostres interessos i fem avançar la causa de la pau.”⁴²⁸

Era el primer cop que l’OTAN atacava un estat sobirà invocant la vulneració dels Drets Humans que aquest estat perpetrava contra la seva població civil. Naixia, així, un nou concepte militar: el de l’intervencionisme humanitari, basat en la idea del dret a la intervenció militar per sobre de la sobirania interna dels estats en aquells casos on la vulneració dels Drets Humans fos flagrant. Certament, sembla poc creïble que aquesta fos, en darrera instància, la pretensió de l’OTAN ja que les successives vulneracions dels Drets Humans que s’han produït arreu del planeta amb posterioritat als fets de Kosova no han motivat una resposta similar.

Sigui com sigui, a partir del 24 de març la qüestió kosovar visqué un tombant considerable amb l’entrada en conflicte d’un nou actor, l’OTAN, que trasbalsaria de forma remarcable l’evolució dels esdeveniments fins aleshores.

Els bombardeigs de l’OTAN s’adreçaren contra les principals posicions de l’exèrcit iugoslau i la policia sèrbia, atacant bases militars i casernes, però també contra

⁴²⁸ CLINTON, Bill. Adress to the Nation. Washington, 24 de març de 1999. Podeu consultar el text complert del discurs al següent enllaç: www.pbs.org/newshour/bb/europe/jan-june99/address_3-24.html.

infraestructures civils com és el cas de ponts, carreteres, centrals elèctriques o fàbriques. Durant els seus primers atacs, l'OTAN demostrà una gran precisió, realitzant uns bombardeigs anomenats "quirúrgics", si bé l'evolució de la guerra no evità els tradicionals "efectes col·laterals" en forma de bombes disparades contra objectius erronis.

L'entrada de l'OTAN en guerra provocà, com hem dit, un canvi d'escenari. Les tropes de l'Aliança no contemplaven, en cap cas, una intervenció terrestre, per la qual cosa els seus atacs es limitaren als bombardeigs aeris. L'objectiu inicial de l'OTAN fou alliberar l'espai aeri iugoslau atacant les bateries antiaèries de l'exèrcit de Milosevic, per tal de garantir la màxima seguretat pels seus pilots. En no aconseguir-ho al complet, per evitar posar en risc els pilots, l'OTAN decidí que els bombardeigs es realitzessin des d'una altura elevada que evités que els avions poguessin ser abatuts per les defenses iugoslaves. Des de l'inici de la seva intervenció, una de les obsessions de l'OTAN fou evitar posar en risc la vida dels seus soldats ja que els estats membres de l'Aliança no estaven disposats a veure desfilar cadàvers de combatents caiguts a Iugoslàvia. De fet, molts dels estats membres no estaven ni tan sols disposats a admetre que estaven en guerra contra Iugoslàvia, considerant els bombardeigs com una actuació militar limitada amb un objectiu molt concret.

La intervenció de l'OTAN motivà que a Kosova s'hi visquessin diverses guerres en una. D'una banda, el conflicte bèl·lic que enfrontava els avions de l'OTAN a les forces iugoslaves. L'OTAN bombardejava les seves posicions i les tropes de Milosevic intentaven castigar els avions de l'Aliança o, com a mínim, burlar-los, evitant així que assolissin els seus objectius. Com que en aquesta guerra les tropes iugoslaves tenien grans dificultats per infligir danys a les forces de l'OTAN, les forces sèrbies respongueren atacant amb duresa la població civil albanesa que recolzava obertament la intervenció de l'Aliança Atlàntica.

Al marge de la guerra entre l'OTAN i l'exèrcit iugoslau, que tenia com a escenari tota la República Federal de Iugoslàvia, a Kosova s'hi vivia un enfrontament cruel entre les forces sèrbies i l'UÇK. La guerrilla albanesa, convertida ja en un exèrcit popular, havia establert una aliança evident amb l'OTAN i intentava atacar les posicions sèrbies afavorida per l'acció dels avions de l'Aliança. Tot i així, el combat entre tropes sèrbies i

independentistes albanesos era absolutament desigual degut a la diferència de potencial de foc entre les dues parts enfrontades.

Els primers dies del conflicte un cop iniciada la intervenció de l'OTAN deixaren ben clar que la venjança sèrbia contra la població civil albanesa anava camí de provocar una autèntica catàstrofe humanitària.

L'ofensiva sèrbia havia accentuat la rellevància de l'UÇK com el principal actor albanès en detriment d'una LDK que, en no controlar la resistència armada i no ser-ne una entusiasta partidària, veia mermada la seva legitimitat davant la població civil albanesa. L'1 d'abril, escassos dies després de l'inici dels bombardeigs, Slobodan Milosevic es reunia amb Ibrahim Rugova a Belgrad per signar un pretès acord de pacificació per a Kosova i les càmeres de televisió del món sencer difonien les imatges de la trobada. L'encaixada de mans entre Milosevic i Rugova, una situació que el president kosovar es veié forçat a acceptar degut a la pressió sèrbia, fou molt mal rebuda a l'interior de Kosova pels combatents de l'UÇK i la població que els donava suport. Mentre els homes de l'UÇK lluitaven contra les tropes sèrbies, Rugova donava a la mà a Milosevic, el responsable de les matances que aquestes tropes cometien en territori kosovar. La trobada li valgué a Rugova una forta reprimenda pública de Hashim Thaçi, líder polític de l'UÇK, i de Jakup Krasniqi, portaveu de l'exèrcit d'alliberament, que consideraren l'actuació de Rugova, respectivament, com una "actuació anti-nacional que ha de ser condemnada" i com "un acte d'alta traïció contra la nació".⁴²⁹

El clima de guerra que vivia Kosova i els efectes de la reunió Milosevic-Rugova propiciaren que l'UÇK intentés definitivament superar la LDK com a opció política preferent de la població albanesa. El 6 d'abril, escassos dies després de la reunió de Belgrad, Hashim Thaçi anunciava la composició del govern provisional que ell mateix encapçalava com a primer ministre. Thaçi nomenà diferents ministres de l'UÇK i del LBD, i deixà alguns espais vacants per la LDK, que refusà, però, integrar-se en aquest executiu tot considerant que el govern legítim de Kosova era el liderat per Bujar Bukoshi, fruit de les eleccions paral·leles de març de 1998.

⁴²⁹ BBC. "Doubts over Milosevic-Rugova meeting" in *BBC News*, 1 d'abril de 1999.

Entre els ministres nomenats per Thaçi, hi havia notables figures de l'UÇK com Rexhep Selimi (Interior), Kadri Veseli (Informació interior), Azem Syla (Defensa), Ramë Buja (Descentralització), Bardhyl Mahmuti (Afers estrangers) o Jakup Krasniqi (Reconstrucció). El nucli dur de l'UÇK assumia els ministeris relacionats amb la guerra, els únics en els quals la seva actuació podia ser operativa ja que la situació de Kosova impedia qualsevol exercici de govern en d'altres àmbits.

El nou govern Thaçi rivalitzava per l'hegemonia política albanesa amb les estructures paral·leles controlades per la LDK, i el paper de l'UÇK durant els bombardeigs de l'OTAN semblava atorgar una major legitimitat a Thaçi i a la guerrilla per erigir-se en representants de la població albanokosovar en detriment de Rugova i la LDK que havien estat els seus tradicionals portaveus.

Una catàstrofe humanitària

Al marge de les lluites internes pel poder entre els diferents representants del moviment nacional albanès, la intervenció de l'OTAN de març de 1999, desencadenà una autèntica catàstrofe humanitària que no havien previst els seus ideòlegs. Incapaces d'atacar els avions de l'OTAN, que sobrevolaven el cel iugoslau a una altura massa elevada, les forces sèrbies respongueren atacant amb crueltat a la població albanesa de Kosova. El 25 de març, tot just l'endemà de l'inici dels bombardeigs, les forces sèrbies assassinaren prop d'una seixantena de persones a la localitat de Bellacërka, i després procediren a cremar les cases albaneses del municipi. Era una bona mostra de quina seria la política de les forces sèrbies per castigar la població albanesa pel seu suport als bombardeigs de l'OTAN. L'exèrcit iugoslau, la policia sèrbia, i els grups paramilitars, desenvoluparen des de l'inici de l'atac de l'Aliança Atlàntica una política de terror contra els civils albanesos que es manifestava en l'atac directe contra la vida dels militants del moviment nacional albanès (sovint amb la complicitat dels serbis locals, que facilitaven a les forces militars els llistats dels seus veïns més compromesos amb la causa nacional albanesa), i, sobretot, en una política de neteja ètnica, provocant la deportació d'un gruix considerable de la població albanesa, procedint posteriorment al pillatge i al saqueig, i, en molts casos, a la crema dels seus habitatges.

La resposta que les tropes sèrbies donaren a l'atac de l'OTAN fou la d'accentuar la seva política repressiva contra la població albanesa, precisament el fet que els atacs de l'aliança pretenia evitar. Certament, les primeres setmanes de l'atac contra Iugoslàvia foren especialment dures pels comandaments de l'OTAN i pels caps dels estats que havien impulsat l'atac. El resultat de la intervenció de l'OTAN eren columnes interminables de refugiats albanesos que fugien de Kosova davant l'ofensiva de les tropes sèrbies que els avions de l'OTAN eren incapaços d'evitar.

És cert que abans de març de 1999 ja existien milers de refugiats a Kosova que fugien de les zones de combat entre les tropes sèrbies i l'UÇK, o que marxaven dels territoris que l'exèrcit iugoslau i la policia sèrbia controlaven mitjançant operacions militars repressives, però aquests refugiats acostumaven a fugir cap a les muntanyes o cap a d'altres localitats kosovars menys castigades per la guerra, i retornaven amb una certa rapidesa a les seves localitats d'origen un cop les forces sèrbies les havien abandonat. L'atac de l'OTAN provocà, però, un flux de refugiats sense precedents en el conflicte kosovar. L'agressió sèrbia desencadenada arran dels bombardeigs de l'Aliança Atlàntica provocava que fossin centenars de milers els albanesos i albaneses que fugien de les seves cases davant del temor d'una mort imminent.

Els dos mesos i mig de bombardeigs de l'OTAN, i d'ofensiva militar sèrbia, deixaren un balanç de 863.500 refugiats. Aquesta xifra, facilitada per l'Alt Comissionat de les Nacions Unides per als Refugiats (ACNUR) al final de la guerra, incloïa únicament els albanesos que s'havien refugiat a l'exterior de les fronteres de Kosova i caldria afegir-hi la xifra, si bé petita ja que l'ofensiva sèrbia castigà tot el territori kosovar, d'albanesos que optaren per desplaçaments interns a zones menys castigades que la seva per la guerra.

Els refugiats albanesos de Kosova fugiren cap als territoris fronterers, especialment cap a la veïna Albània que acollí 444.300 desplaçats. Macedònia, amb 237.500 refugiats; Montenegro, amb 64.500, i Bòsnia i Herzegovina, amb 21.700, foren els països que, juntament amb Albània, acolliren una major xifra de desplaçats. Prop de 96.000

refugiats més es repartiren entre la resta d'estats que acolliren refugiats kosovars, tot i que en una proporció molt menor als països anteriorment esmentats.⁴³⁰

La xifra de refugiats representava prop del 40% de la població de Kosova, una dada que ens dona una bona mostra de la dimensió de la catàstrofe humanitària que comportà l'ofensiva militar sèrbia. Les imatges de les columnes de refugiats fugint com podien de la guerra tingueren un impacte considerable en l'opinió pública internacional, però també en els principals dirigents dels estats de l'OTAN que havien iniciat l'atac contra Iugoslàvia. L'intervencionisme humanitari que havia pregonat l'OTAN, sostenint la teoria que calia intervenir per aturar els atacs contra els Drets Humans de la població albanesa de Kosova, havia provocat, precisament, allò que pretenia combatre. Com a conseqüència de l'inici de la guerra entre l'OTAN i Iugoslàvia, la població albanokosovar havia vist multiplicades les agressions sèrbies i s'havia vist, en bona part, forçada a abandonar les seves cases davant del temor generalitzat que la situació de guerra havia provocat.

L'estratègia sèrbia era clara. Castigar la població civil albanesa en no poder atacar els avions de l'OTAN. A més, les forces sèrbies pretenien buidar Kosova per poder així atacar millor a la guerrilla de l'UÇK, privant-la del seu principal suport que no era altre que la seva pròpia població civil. A ningú no escapa, però, que amb la política de neteja ètnica, les forces sèrbies pretenien també modificar la composició demogràfica de Kosova, un vell objectiu serbi que l'exili forçat de centenars de milers d'albanesos podia fer realitat.

La catàstrofe humanitària desencadenada suscità un intens debat al si de l'OTAN sobre la conveniència o no de desplegar tropes terrestres a Kosova. Tot i que el govern britànic pregonà la possibilitat d'intervenir també per terra, l'OTAN no estava disposada a pagar el preu en vides humanes que una intervenció d'aquestes característiques comportaria i limità la seva actuació de forma exclusiva als bombardeigs aeris. Al llarg de tota la guerra, l'OTAN no perdé cap soldat en combat, i les escasses baixes que l'aliança hagué de lamentar foren exclusivament degudes a accidents.

⁴³⁰ HUBRECHT, Joël. *Kosovo: établir les faits*. París, Éditions Esprit, 2001. Pàg. 86.

La nul·la voluntat de l'OTAN de propiciar una intervenció terrestre accentuà la importància dels combatents de l'UÇK, els aliats de l'OTAN sobre el terreny, que coordinaren sovint les seves ofensives amb les dels avions atlàntics i que serviren, en moltes ocasions, com a suport en terra per fer més precisos els atacs aeris.⁴³¹

Combatre la guerrilla de l'UÇK havia estat un dels objectius principals de l'ofensiva sèrbia que havia provocat l'èxode de centenars de milers d'albanokosovars. Les principals regions rebels havien estat buidades de població mitjançant cruels ofensives que castigaven durament la població civil i que l'obligaven a l'exili amb l'objectiu d'eliminar així els suports de la guerrilla. Les forces sèrbies aplicaven la vella tàctica miliar de deixar sense aigua al peix, conscients que aquesta aigua era la seva font de vida. Privar a l'UÇK de la població que recolzava la seva actuació era, segons els dirigents militars serbis, el primer pas per procedir a la seva destrucció.

L'estratègia repressiva sèrbia comportà l'èxode de prop d'un milió d'albanokosovars, convertint els refugiats en la principal icona de les conseqüències de la guerra, però les violències desplegades contra la població civil albanesa anaren més enllà del fenomen dels refugiats.

La fugida d'un percentatge molt elevat de la població de Kosova tement les pràctiques de les tropes sèrbies estava fonamentada en el temor que aquestes provocaven en la població degut a les seves pràctiques criminals, especialment cruels en el cas dels paramilitars i de la policia sèrbia. Les viles kosovars ocupades per les forces sèrbies havien patit assassinats selectius, majoritàriament d'homes en edat de combatre i de significats militants del moviment nacional albanès, com a conseqüència de les informacions proporcionades pels extremistes serbis locals. A més, els assassinats havien anat acompanyats de detencions arbitràries i d'empresonaments sense cap mena de garanties jurídiques, de desaparicions, d'execucions extrajudicials o de la utilització de civils com a escuts humans. A aquestes pràctiques s'hi afegien les expulsions forçades, les violacions i els abusos sexuals contra dones albaneses, el robatori, l'extorsió, o la destrucció de propietats, principalment dels habitatges de la població albanesa.

⁴³¹ Entrevista a Rexhep S., combatent de l'UÇK. Pristina, agost de 1999.

Els càstigs de les forces sèrbies també contemplaren la destrucció de mesquites, la contaminació d'aigües i la sembra dels camps propietat d'albanesos amb mines per tal d'evitar-ne el conreu. Totes aquestes pràctiques propiciaren que la xifra de refugiats fos tan elevada, ja que totes elles contribuïren a infondre temor entre una població que fugia espantada davant l'avanç de les tropes sèrbies.⁴³²

La primera conseqüència de la intervenció de l'OTAN fou, doncs, una catàstrofe humanitària de grans dimensions que posà en dubte l'estratègia mateixa de l'intervencionisme humanitari com a garantia per al respecte dels Drets Humans de la població civil albanesa de Kosova.

77 dies de guerra

La intervenció de l'OTAN a Kosova, iniciada el 24 de març, provocà un trasbals del conflicte que fins aleshores enfrontava a les forces sèrbies i a la guerrilla de l'UÇK. La intervenció internacional, llargament esperada pels albanesos de Kosova i deliberadament buscada per l'UÇK, canviava les coordenades del conflicte i oferia a la guerrilla la possibilitat d'ambicionar una derrota de les forces sèrbies, no a mans de les seves armes però sí enfront dels avions dels seus nous aliats atlàntics.

La guerra de Kosova deixava, des de març de 1999, una estampa molt poc corrent: la de l'aliança establerta entre l'estructura militar més poderosa del món, l'OTAN, i l'UÇK, una guerrilla nascuda el 1993 a Kosova amb la voluntat d'alliberar aquest territori del domini serbi. L'entrada en guerra de l'OTAN modificà considerablement l'evolució del conflicte. L'OTAN, poc disposada a enviar tropes terrestres degut a l'elevat risc que aquest fet comportaria, utilitzà l'UÇK com a força de xoc a l'interior de Kosova, conscient que el seu ajut podia ser determinant per localitzar les posicions enemigues al temps que el combat contra la guerrilla obligava a les tropes sèrbies a descobrir-se.

L'OTAN utilitzà l'UÇK per evitar riscos, com faria posteriorment el 2001 a l'Afganistan amb l'Aliança del Nord en el combat contra el poder dels talibans a Kabul, però l'UÇK

⁴³² Aquest treball no té la pretensió de detallar tots els abusos comesos durant la guerra a Kosova, tot i així, les pràctiques esmentades es troben a bastament documentades a l'obra de Human Rights Watch, *Under orders. War crimes in Kosovo*. Nova York, Human Rights Watch, 2001.

també utilitzà a l'OTAN ja que la seva aliança serví als guerrillers per millorar el seu armament i els seus sistemes de comunicació, i per estar, en conseqüència, en millor disposició de combatre un enemic militarment molt superior.

L'inici dels bombardeigs de l'OTAN fou contestat per les tropes sèrbies amb una matança a Bellacërka que mostrava quina seria l'estratègia sèrbia durant la guerra: castigar la població civil albanesa en no poder infligir danys als avions de l'OTAN. Les matances i les deportacions serien una constant durant els 77 dies de guerra amb participació internacional. En el seu afany de derrotar a l'UÇK, les tropes sèrbies pretenien privar la guerrilla del suport que li brindava la població civil.

Al marge de les conseqüències sobre el terreny, l'inici dels bombardeigs de l'OTAN provocaren un autèntic terratrèmol diplomàtic. Rússia s'oposà amb duresa a la mesura atlàntica i el fantasma de l'extensió de la guerra més enllà de les fronteres de Iugoslàvia va recórrer Europa. El 9 d'abril, el president rus Boris Yeltsin afirmà que si l'OTAN enviava tropes terrestres a Kosova, Rússia es podia veure forçada a intervenir, provocant així una guerra a escala europea o mundial. Les paraules de Yeltsin no passaren de ser una amenaça, però frenaren a molts membres de l'OTAN en la seva convicció que calia modificar l'estratègia de combat.

Sobre el terreny, com hem vist, les primeres setmanes de bombardeigs havien desencadenat una autèntica catàstrofe humanitària. Centenars de milers d'albanesos fugien de les seves llars, els guerrillers es refugiaven a les muntanyes, i les forces sèrbies controlaven la immensa majoria del territori kosovar estenent el temor entre els seus habitants.

L'entrada de l'OTAN en guerra havia suposat una gran propaganda per l'UÇK. La guerrilla comprovava com milers d'albanesos a l'exili retornaven al país disposats a enrolar-se a les files de l'exèrcit d'alliberament. Disposat a explotar aquest recurs propagandístic, l'UÇK organitzava grans demostracions d'exiliats que s'integraven a la guerrilla només arribar al port albanès de Durrës, on l'UÇK tenia una important base d'operacions i reclutament. Milers d'exiliats s'afegiren entusiàsticament a les files de l'UÇK, però la seva escassa o nul·la experiència militar no serví per augmentar el potencial d'una guerrilla que ja anava sobrada d'efectius. Entre els exiliats que s'afegiren a la guerra, cal destacar la Divisió Atlàntica, una unitat de l'UÇK formada per

centenars d'albanesos exiliats als Estats Units, que entrà en acció als fronts de Koshara i Pashtriku assolint algunes fites importants en el combat.

L'inici dels bombardeigs, però, i de forma paradoxal, debilità enormement les posicions de l'UÇK. L'OTAN colpejava les tropes sèrbies, a les que també combatia l'UÇK, però la resposta donada per les forces de Milosevic, que pretenien aprofitar la situació per acabar amb la guerrilla mitjançant una agressiva ofensiva que castigava la població civil obligant-la a fugir, dificultà en gran mesura les operacions de la guerrilla.

La brutal ofensiva sèrbia de març i abril havia obligat a l'UÇK a refugiar-se a les muntanyes i a intentar atacar des d'allí algunes posicions sèrbies amb l'ajuda dels avions de l'OTAN. Aquesta situació acabà provocant un nou relleu al capdavant de l'Estat Major de l'UÇK. Sylejman Selimi, que havia estat nomenat el febrer de 1999, fou rellevat del càrrec de comandant general durant el mes de maig. La comandància general de l'UÇK passà a ocupar-la Agim Çeku, un militar professional que havia servit a l'exèrcit croat, on havia assolit el grau de general. Amb Çeku al capdavant de l'UÇK, la guerrilla millorà la seva estratègia i provocà constantment les forces sèrbies amb l'objectiu de forçar-les a exposar-se en llocs oberts des d'on esdevenien un objectiu fàcil pels avions de l'OTAN.

Fins al maig, quan reprengué amb intensitat l'ofensiva, l'UÇK havia estat durament castigada pels atacs de les forces sèrbies. Conscient que la guerra no evolucionava segons els seus plans, l'OTAN decidí traslladar la seva ofensiva més enllà dels objectius estrictament militars, on havia tingut poc èxit a l'hora d'anul·lar la capacitat operativa de l'exèrcit iugoslau i de les forces sèrbies. El 6 de maig, l'OTAN manifestava que fins aleshores només havia estat capaç d'anul·lar un 20% de les forces sèrbies presents a Kosova, una xifra segurament molt per sobre dels efectes reals que els bombardeigs havien causat fins aleshores a les forces iugoslaves. És per això que, més enllà de les forces militars, l'OTAN decidí castigar infraestructures civils com és el cas de la Ràdio Televisió Sèrbia (atacada el 23 d'abril, provocant 10 morts), diverses plantes industrials, empreses elèctriques, o xarxes de comunicacions.

L'eficàcia dels atacs de l'OTAN no fou tan quirúrgica com inicialment s'havia presentat. El fet que els avions de l'aliança no haguessin pogut destruir totes les bateries antiaèries de l'exèrcit iugoslau propiciava que els pilots de l'OTAN haguessin de volar a

gran alçada, i més quan el 27 de març, tot just iniciats els bombardeigs, els serbis havien aconseguit abatre un avió F-117 Stealth, un bombarder no tripulat conegut com l'avió invisible que se situava entre els instruments de guerra més avançats de l'Aliança Atlàntica. Probablement aquesta alçada excessiva des de la qual volaven els pilots atlàntics per minimitzar riscos fou la causant d'alguns errors sonats en els objectius que en diversos casos castigaren a la soferta població albanesa. El primer error considerable dels pilots de l'OTAN arribà el 6 d'abril, quan fou bombardejat un barri residencial, a la localitat sèrbia d'Aleksinac, provocant desenes de morts entre la població civil. El 12 d'abril, també per error, l'OTAN atacà un tren de passatgers mentre travessava un pont a Leskovac, també a Sèrbia, provocant una desena de morts civils. Dos dies després, el 14 d'abril, l'error seria força més greu ja que els avions de l'OTAN dispararen contra una columna de refugiats albanesos que fugia de l'ofensiva de les tropes sèrbies prop de Gjakova provocant 75 morts, entre els quals hi havia nombrosos infants.

També a Kosova van ser bombardejats un autocar que circulava entre Peja i Rozhaje, el 3 de maig, amb un balanç de 20 morts; una nova columna de refugiats albanesos, utilitzada en aquest cas com a escut humà per part de les forces sèrbies, a Korishe, el 14 de maig, deixant l'elevada xifra de 87 morts; o la presó d'Istog, atacada el 21 de maig, i que deixà un balanç de prop d'un centenar de morts, molts d'ells presoners albanesos reclosos al centre penitenciari atacat.

El 22 de maig l'OTAN bombardejava la base militar de Koshare sense saber que l'UÇK s'havia fet amb el seu control escasses setmanes abans. L'atac provocà 7 víctimes mortals entre els guerrillers que ocupaven la base, però suposà un cop dur per la guerrilla ja que aquest era un dels escassos fortins que havien aconseguit recuperar a l'enemic.

Als errors comesos en territori kosovar, i que afectaren generalment població civil albanesa, cal afegir-hi les errades en els atacs realitzats a Sèrbia i a Montenegro, que també deixaren un tràgic balanç de víctimes innocents. Entre aquests atacs cal destacar, per la seva importància diplomàtica, el que es produí contra l'ambaixada xinesa a Belgrad, que provocà la mort de tres ciutadans xinesos. Error o no, l'atac

contra la delegació diplomàtica xinesa tingué lloc en un moment en el qual la Xina havia elevat el to de les seves reprimendes contra els Estats Units i l'OTAN.

La catàstrofe humanitària i els errors dels avions de l'OTAN semblaven qüestionar la intervenció militar, almenys tal i com els aliats se l'havien plantejat. Les discussions al si de l'OTAN sobre la conveniència d'una ofensiva terrestre, o d'accentuar els atacs, es desenvolupaven enmig d'una posició cada cop més crítica envers l'actuació de l'OTAN per part de l'opinió pública mundial, condicionada per les imatges de morts i de refugiats que arribaven de Kosova i de Iugoslàvia. L'anunci del procés contra Milosevic per part del Tribunal Penal Internacional de la Haia, a qui acusava de crims de guerra a Kosova, i que es feu públic el 27 de maig, ajudà a l'OTAN a refer, en part, la malmesa imatge pels errors i per la magnitud imprevista de la catàstrofe humanitària. Mentre la Haia anunciava les imputacions contra Milosevic, els ministres de defensa dels països de l'OTAN es reuniren en secret a Bonn per plantejar-se la possibilitat d'una invasió terrestre. Sense un acord definitiu, els ministres sí que acordaren aplegar tropes terrestres en un territori proper a Kosova, que acabaria essent Macedònia.

També a finals de maig, concretament el dia 26, l'UÇK llençava una important ofensiva contra les forces sèrbies per tal de fer-se amb el control del mont Pashtrik, prop de Prizren, a la frontera entre Albània i Kosova, i garantir així una ruta de subministrament que li permetés passar d'Albània, on tenia les seves bases, a l'interior de Kosova, on combatia contra les forces sèrbies.

El suport aeri ofert per l'OTAN va permetre a l'UÇK fer-se amb el control del mont Pashtrik, en una de les seves principals victòries parcials durant la guerra. De fet, escassos dies abans de la fi de les hostilitats, les forces sèrbies intentaren recuperar Pashtrik, conscients de la importància estratègica que aquesta posició tenia per la guerrilla.

A principis de juny, amb Clinton seriosament disposat a utilitzar tropes terrestres, la diplomàcia tornava a guanyar notorietat quan les converses entre Rússia, els EUA i la UE (encapçalats respectivament per Víktor Txernomirdin, emissari rus pels Balcans; Strobe Talbott, subsecretari d'Estat nordamericà; i Martti Ahtisaari, president finès que representava a la UE) es concretaven en una proposta de pau que preveia la constitució d'una força multinacional de pau integrada per dos comandaments

independents liderats per Rússia i l'OTAN. El vist-i-plau rus a aquesta proposta de pau feia albirar esperances en que aquesta fos acceptada per Milosevic.

La participació russa en la proposta, i la garantia que tropes russes participaren en la força multinacional de pau, fou clau perquè Belgrad acceptés l'acord. Slobodan Milosevic no havia capitulat, com ell mateix s'encarregaria d'aclarir, sinó que la mediació internacional, amb Rússia com a garant dels interessos serbis, havia establert les bases per arribar a un acord d'alto el foc.

El 9 de juny, dos mesos i mig després de l'inici dels bombardeigs de l'OTAN, l'Aliança Atlàntica i l'exèrcit iugoslau signaven un acord que posava fi a les hostilitats. La guerra de Kosova havia arribat a la seva fi, però el conflicte per la sobirania d'aquest territori continuava ben obert.

L'acord de Kumanova i la resolució 1244

La fi de la guerra de Kosova la certificà el 9 de juny de 1999 la signatura de l'Acord Militar Tècnic entre l'OTAN i l'exèrcit iugoslau. L'acord fou signat a la localitat macedònia de Kumanova, que compta amb un volum considerable de població albanesa i sèrbia, i el rubricaren el general Mike Jackson, com a cap de la delegació de l'OTAN, i els generals Svetozar Marjanovic i Obrad Stevanovic, com a líders de la delegació de l'exèrcit iugoslau. L'acord militar certificava la fi de la guerra i establí els termes del cessament de les hostilitats entre l'OTAN i les forces iugoslaves. Els bombardeigs sobre Iugoslàvia acabaren amb la signatura de l'acord de Kumanova. Al marge del cessament de les hostilitats, l'acord contemplava la retirada completa de les forces iugoslaves del territori de Kosova [l'element clau que permetia satisfer a l'UÇK i als representants polítics albanesos que no foren presents a la signatura de l'acord] i l'establiment d'una zona de seguretat aèria de 25 km i una de seguretat terrestre de 5 km al voltant del perímetre fronterer de Kosova on les forces iugoslaves no podien penetrar sense permís exprés de l'OTAN.

L'acord contemplava el desplegament d'una força multinacional, la Kosovo Force (KFOR), on també participaria l'exèrcit rus, així com també el desplegament d'una força civil sota comandament de les Nacions Unides partint d'una futura resolució que

aquest organisme havia d'adoptar i que, de fet, adoptaria l'endemà de la signatura de l'acord de Kumanova. El text, formalment denominat *Military Technical Agreement* (Acord Militar Tècnic) el signava d'una banda la Força de Seguretat Internacional auspiciada per l'OTAN, la KFOR, i de l'altra els governs de Sèrbia i de Iugoslàvia i recollia els següents compromisos:

“Acord Militar Tècnic entre la Força de Seguretat Internacional i els governs de la República Federal de Iugoslàvia i de la República de Sèrbia

Article I: Obligacions Generals [...]

2. Les autoritats governamentals de l'Estat de la República Federativa de Iugoslàvia i la República de Sèrbia entenen i accepten que la Força Internacional de Seguretat (KFOR) es desplegarà [...] sense obstacles a Kosovo i amb l'autoritat per prendre totes les mesures necessàries per establir i mantenir un entorn segur per a tots els ciutadans de Kosovo i dur a terme la seva missió. Es comprometen, a més, a complir amb totes les obligacions d'aquest Acord i a facilitar el desplegament i el funcionament d'aquesta força. [...]

4. Els objectius de les obligacions de l'acord són els següents:

a. Per establir un cessament durador de les hostilitats, en cap cas cap les Forces de la República Federativa de Iugoslàvia i la República de Sèrbia entraran o romandran en el territori de Kosovo o de la Zona de Seguretat Terrestre i la Zona de Seguretat Aèria. [...]

Article II: Cessament de les Hostilitats

1. Les Forces de la República Federativa de Iugoslàvia, immediatament després de l'entrada en vigor d'aquest Acord, s'abstindran de cometre actes hostils o de provocació de qualsevol tipus contra qualsevol persona a Kosovo[...]. No hauran de fomentar, organitzar o donar suport a manifestacions hostils o de provocació.

2. La República Federativa de Iugoslàvia està d'acord en una retirada gradual de totes les seves forces cap a llocs de Sèrbia fora de Kosovo. Les Forces de la República Federativa de Iugoslàvia marcaran i netejaran els camps de mines, armes, trampes i obstacles. A mesura que es retirin, les forces de la RFI s'esborraran totes les línies de comunicació mitjançant l'eliminació de totes les mines, demolicions, trampes explosives, obstacles i càrregues..

[...] La campanya de bombardeigs acabarà amb la retirada completa de les forces de la RFI que preveu l'article II. La Força Internacional de Seguretat (KFOR) conservarà, en cas necessari, l'autoritat per fer complir el present Acord.”⁴³³

Malgrat l'evident superioritat militar de l'OTAN, cal contemplar el document signat a Kumanova no com una capitulació sinó, com ja hem esmentat, com un acord d'alto el foc. Si bé els 77 dies de bombardeigs de l'aliança infligiren danys considerables a les forces iugoslaves, aquestes darreres havien resistit prou bé l'ofensiva aliada fins al punt que aquesta no havia pogut garantir haver destruït totes les defenses antiaèries en mans de Belgrad. En aquest context, i amb un recel enorme per part dels països de l'OTAN al fet d'iniciar una ofensiva terrestre que podia comportar un preu en vides humanes de soldats aliats que l'Aliança Atlàntica no estava disposada a pagar, l'acord de Kumanova semblava l'única sortida possible.

Belgrad acceptà l'acord que implicava la retirada de les seves tropes de Kosova, al marge de la mediació russa i la presència de forces del Kremlin a la KFOR, perquè l'altre actor militar implicat en la guerra, és a dir, l'UÇK, no fou present a Kumanova, i, per tant, no pogué condicionar el contingut dels acords.

La darrera clau que explica l'acceptació de l'exèrcit iugoslau de retirar-se de Kosova arribà l'endemà de Kumanova, el 10 de juny, quan el Consell de Seguretat de les Nacions Unides adoptà, amb el vist-i-plau de Rússia, la resolució 1244 que es referia a la situació de Kosova i beneïa la fi del conflicte bèl·lic al temps que permetia el desplegament d'una missió internacional en territori kosovar.

En termes polítics, la resolució 1244 reconeixia la sobirania iugoslava sobre Kosova, un fet que disgustava profundament als independentistes albanesos i que era l'argument que servia al govern de Belgrad per exhibir una prepotència fora de lloc com la que dugué al diari governamental *Politika* a titular, el 10 de juny, “El poble és l'heroi” acompanyat d'una fotografia de Slobodan Milosevic en un intent de presentar Iugoslàvia com la vencedora d'una guerra que havia reconegut la seva sobirania sobre

⁴³³ *Military Technical Agreement between the International Security Force (KFOR) and the Governments of the Federal Republic of Yugoslavia and the Republic of Serbia*. Kumanova, 9 de juny de 1999. El text íntegre de l'acord es pot consultar a l'enllaç: www.nato.int/kosovo/docu/a990609a.htm.

Kosova, i, per tant, que havia derrotat políticament, al seu entendre, als independentistes albanesos.

Milosevic insistí en la idea que la signatura de l'acord de Kumanova i l'adopció de la resolució 1244 representaven una victòria política ja que garantien la sobirania sèrbia sobre Kosova i únicament obrien la porta a l'autonomia kosovar. El president Milosevic traslladà aquesta idea en el seu discurs del 9 de juny, el mateix dia en el qual es rubricava l'acord que posava fi a la guerra:

“No hem entregat Kosova. El grup dels 8 països més desenvolupats del món i les Nacions Unides garanteixen la sobirania i la integritat territorial del nostre país. També conté aquesta garantia l'esborrany de resolució. L'acord de Belgrad ha tancat la qüestió oberta prèviament a l'agressió al voltant de la possible independència de Kosova. La integritat territorial del nostre país no pot ser amenaçada. [...] El procés polític, que estarà basat en els principis establerts en les discussions prèvies, també es basarà en la sobirania i en la integritat territorial del nostre país. Això vol dir que només l'autonomia, i res més que això, podrà ser mencionada en aquest procés polític.”⁴³⁴

Més enllà del reconeixement de Kosova com un territori sota sobirania iugoslava que té dret a una àmplia autonomia, la resolució 1244 era l'instrument del qual es dotava la comunitat internacional per donar inici a la seva missió a Kosova. El text de la resolució, d'importància cabdal pel futur immediat de Kosova, deia el següent:

“El Consell de Seguretat de les Nacions Unides [...]

Reafirmant l'acceptació de tots els estats membres de la sobirania i la integritat territorial de la República Federal de Iugoslàvia i de tots els altres estats de la regió [...]

Reafirmant la crida que va formular en resolucions anteriors en favor d'una autonomia substancial i d'una veritable autoadministració a Kosova,

Considerant que la situació a la regió continua constituint una amenaça per a la pau i la seguretat internacionals, [...]

⁴³⁴ MILOSEVIC, Slobodan. “Yugoslav President Slobodan Milosevic's Address To The Nation”, in *Borba*, 10 de juny de 1999; citat a HOSMER, Stephen T. *The Conflict Over Kosovo: Why Milosevic Decided to Settle When He Did*. Santa Monica, Rand Corporation, 2001. Pàg. 118.

1. Decideix que la solució política de la crisi de Kosova s'ha de basar en els principis generals enunciats a l'annex 1 i els principis i condicions detallats a l'annex 2:

2. Es felicita per l'adhesió de la República Federal de Iugoslàvia als principis i condicions expressats al paràgraf 1 i exigeix de la República Federal de Iugoslàvia que cooperi sense reserves per la seva immediata aplicació;

3. Exigeix particularment que la República Federal de Iugoslàvia posi fi immediatament i de forma verificable a la violència i la repressió a Kosova, que iniciï i posi fi a la retirada verificable i esglaonada de Kosova de totes les forces militars, paramilitars i de policia seguint un calendari tancat en base al qual es procedirà al desplegament sincronitzat de la presència internacional a Kosova; [...]

5. Decideix el desplegament a Kosova, sota bandera de l'Organització de les Nacions Unides, de presència internacional civil i de seguretat dotades del material i del personal apropiat, atenent a les necessitats, i acull amb satisfacció l'acord de la República Federal de Iugoslàvia relatiu a aquesta presència; [...]

7. Autoritza els estats membres i les organitzacions internacionals competents a establir la presència internacional de seguretat a Kosova [...] dotant-la de tots els mitjans necessaris per assumir les responsabilitats que se li confereix [...];

8. Afirma la necessitat de procedir sense tardar a un desplegament ràpid de la presència internacional civil i de seguretat eficaç a Kosova i exigeix a les parts que cooperin sense reserves amb aquest desplegament;

9. Decideix que les responsabilitats de la presència internacional de seguretat que es desplegarà i actuarà a Kosova inclourà les següents:

a) Prevenir la represa de les hostilitats, mantenir l'alto el foc i imposar-lo si cal, i assegurar la retirada de les forces militars, policials i paramilitars federals de la República Federal de Iugoslàvia que es troben a Kosova i impedir-los tornar-hi [...];

b) Desmilitaritzar l'Exèrcit d'Alliberament de Kosova (UÇK) i els altres grups armats albanesos de Kosova [...];

c) Establir un entorn segur per que els refugiats i les persones desplaçades puguin tornar a casa seva, per que la presència internacional civil pugui operar, per que una administració interina pugui ser establerta i que l'ajuda humanitària pugui arribar;

d) Assegurar el manteniment de l'ordre i la seguretat pública fins que la presència internacional civil se'n pugui fer càrrec;

e) Supervisar la retirada de mines [...];

f) Recolzar el treball de la presència internacional civil [...];

- g) Exercir les funcions requerides en matèria de supervisió de les fronteres;
- h) Assegurar la protecció i la llibertat de circulació [...];

10. Autoritza el Secretari General [...] a establir una presència internacional civil a Kosova amb l'objectiu d'assegurar-hi una administració interina en el marc de la qual la població de Kosova podrà gaudir d'una autonomia substancial al si de la República Federal de Iugoslàvia, que assegurarà una administració transitòria així com també la instauració i la supervisió de les institucions d'autogovern democràtiques provisionals necessàries per que tots els habitants de Kosova puguin viure en pau i en condicions normals;

11. Decideix que les principals responsabilitats de la presència internacional civil seran les següents:

- a) Facilitar, esperant una solució definitiva, la instauració a Kosova d'una autonomia i d'un autogovern substancial [...];
- b) Exercir les funcions d'administració civil de base allà on sigui necessari [...];
- c) Organitzar i supervisar la posada en funcionament d'institucions provisionals d'autogovern democràtic tot esperant una solució política, especialment la celebració d'eleccions;
- d) Transferir les seves responsabilitats administratives a les institucions supervisades [...];
- e) Facilitar un procés polític amb l'objectiu de determinar l'estatut futur de Kosova, tenint en compte els Acords de Rambouillet;
- f) En un estadi final, supervisar la transferència de poders de les institucions provisionals de Kosova a les institucions que s'establiran en el marc de la solució política;
- g) Facilitar la reconstrucció de les infraestructures essencials i el desenvolupament de l'economia;
- h) En coordinació amb les organitzacions internacionals humanitàries, facilitar l'arribada de l'ajuda humanitària i de l'ajut als afectats;
- i) Mantenir l'ordre públic, creant forces de policia locals i, mentrestant, desplegant personal internacional de policia que serveixi a Kosova;
- j) Defensar i promoure els Drets Humans;
- k) Vetllar per que tots els refugiats i desplaçats pugin tornar a les seves cases amb total seguretat i sense traves; [...]

15. Exigeix que l'UÇK i els altres grups armats albanesos de Kosova posin fi de forma immediata a totes les operacions ofensives i satisfacin les exigències en matèria de desmilitarització [...]

Annex 1

Declaració publicada pel president de la reunió dels ministres d'afers exteriors del G8 celebrada al Centre de Petersberg el 6 de maig de 1999

Els ministres d'afers exteriors del G8 han adoptat els principis generals següents per una solució política de la crisi de Kosova:

- Cessament immediat i verificable de la violència i de la repressió a Kosova;
- Retirada de Kosova de les forces militars, de policia, i paramilitars;
- Desplegament a Kosova de presència internacional civil i de seguretat efectives, sota mandat de l'Organització de les Nacions Unides capaces de garantir la realització dels objectius comuns;
- Instauració d'una administració interina per a Kosova, sota decisió del Consell de Seguretat de les Nacions Unides, per garantir les condicions que permetin a tots els habitants de Kosova viure en pau;
- Retorn en tota seguretat i llibertat de tots els refugiats i persones desplaçades i accés sense traves a Kosova de les organitzacions d'ajuda humanitària;
- Procés polític que condueixi a un acord-marc polític interí que contempli per a Kosova una autonomia substancial, que contempli els Acords de Rambouillet i els principis de sobirania i integritat territorial de la República Federal de Iugoslàvia i dels altres països de la regió, així com la desmilitarització de l'UÇK; [...]

Annex 2

Convé concloure un acord sobre els següents principis amb l'objectiu de trobar una solució a la crisi de Kosova:

1. Una aturada immediata i verificable de la violència i de la repressió a Kosova.
2. Retirada verificable de Kosova de totes les forces militars, paramilitars i de policia [...]
3. Desplegament a Kosova, sota bandera de l'Organització de les Nacions Unides, de presència internacional eficaç, civil i de seguretat, [...]

4. La presència internacional de seguretat, amb una participació substancial de l'OTAN, ha de ser desplegada sota control i comandament unificat i autoritzat a establir un entorn segur pel conjunt de la població de Kosova i facilitar el retorn amb tota seguretat de totes les persones refugiades i desplaçades.

5. Instauració [...] d'una administració interna per a Kosova que permeti a la seva població gaudir d'una substancial autonomia al si de la República Federal de Iugoslàvia. [...]

8. Inici d'un procés polític amb l'objectiu d'assolir un acord marc polític interí que contempli una autonomia substancial per a Kosova, que tingui en compte els Acords de Rambouillet i el principi de sobirania i integritat territorial de la República Federal de Iugoslàvia [...] i la desmilitarització de l'UÇK. [...]”⁴³⁵

La resolució 1244 esdevindria el document a partir del qual s'organitzaria el Kosova de la postguerra. El text incloïa l'exigència d'una retirada sèrbia i l'establiment d'una administració internacional interina que convertia, de facto, a Kosova en un protectorat internacional, fets que ajudaven a que l'UÇK i la població albanesa se sentissin en bona part com a guanyadors de la guerra, però també afirmava amb contundència que Kosova continuava essent part de la República Federal de Iugoslàvia, en el marc de la qual havia de gaudir d'una autonomia substancial. Les mencions reiterades a la sobirania i a la integritat territorial de Iugoslàvia van satisfer el govern de Belgrad que, malgrat l'evidència que no podia exercir cap autoritat sobre Kosova en preveure que a curt termini aquest territori seria administrat internacionalment, constatà que el document acordat en el marc de les Nacions Unides tancava la porta a la independència i deixava ben clar que Kosova era part integrant de la Iugoslàvia federal.

A l'Acord Militar Tècnic de Kumanova, i a la resolució 1244 de les Nacions Unides s'hi afegí el 18 de juny l'acord entre el secretari de Defensa dels EUA i el ministre de Defensa de la Federació Russa que garantia la participació de l'exèrcit rus en la força internacional que es desplegava a Kosova, la KFOR, per complir amb el mandat de la resolució 1244.

⁴³⁵ NACIONS UNIDES. *Resolució 1244 del Consell de Seguretat de les Nacions Unides*. 10 de juny de 1999.

L'UÇK, sense veu en les negociacions internacionals, es veié forçada a acceptar, el 20 de juny, un acord de desmilitarització tal i com li exigia la resolució de les Nacions Unides. La percepció de victòria entre els combatents kosovars, que havien aconseguit la retirada de les tropes iugoslaves de Kosova, facilità el procés desmilitaritzador que rebé l'impuls definitiu amb la creació d'un cos de protecció civil que, per a l'UÇK, era l'embrió d'un futur exèrcit kosovar.

Els diferents acords assolits durant el mes de juny de 1999 posaren fi al conflicte bèl·lic que assolava Kosova. L'OTAN cessava els seus bombardeigs, les forces sèrbies es retiraven de Kosova, i l'UÇK iniciava el seu procés de desmilitarització. Tot i així, el conflicte per dirimir qui exercia, de iure i de facto, la sobirania del territori kosovar continuava obert, ara amb l'afegit dels actors internacionals, instaurats a la regió per organitzar una administració interina que convertia Kosova en un protectorat internacional.

Balanç d'una guerra

L'acord de Kumanova i la resolució 1244 posaren fi a la guerra, o més ben dit, a les guerres, de Kosova. Ambdós documents certificaren la fi del conflicte bèl·lic que des d'abril de 1999 enfrontava a l'OTAN amb l'exèrcit iugoslau, i a la guerra que, des de 1997, la guerrilla independentista de l'UÇK lliurava contra les forces sèrbies amb una intensitat especialment remarcable des de març de 1998.

L'acord de Kumanova i la resolució de les Nacions Unides no aturaren ni solucionaren el conflicte i si bé posaren fi a les guerres kosovars, no foren capaces d'aturar la violència que continuà estant molt present en la vida social de Kosova durant els mesos posteriors a juny de 1999. Malgrat que la violència persistí, és cert que s'expressà de forma força menys intensa del que ho havia fet durant els darrers anys, per la qual cosa és interessant que fem balanç dels costos humans que comportaren les guerres kosovars.

Hem esmentat anteriorment que l'inici dels bombardeigs de l'OTAN provocà una resposta repressiva desmesurada de les forces sèrbies que desencadenaren un èxode massiu de la població civil albanesa que fugia de les seves cases presa pel temor.

Aquesta situació fou una de les més cruentes de la guerra ja que representà que centenars de milers d'albanesos haguessin d'abandonar les seves llars per convertir-se en refugiats. En concret, 863.500 persones abandonaren el país temorosos de l'ofensiva de les forces iugoslaves. A aquests centenars de milers de refugiats, cal afegir-hi desenes de milers de desplaçats interns que, sense fugir de territori kosovar, es veieren forçats a abandonar les seves llars.

La tragèdia de les persones desplaçades fou la primera que es visualitzà com a part del balanç de la guerra lliurada a Kosova. Els desplaçaments de població albanesa comportaren l'abandonament de moltes llars que, sovint, foren incendiades durant la retirada sèrbia de juny de 1999. Els danys contra immobles albanesos foren sistemàtics en bona part de les localitats kosovars, especialment en aquelles on el conflicte bèl·lic havia sigut més intens. A aquests incendis calia afegir-hi un nou èxode, durant el mateix mes de juny de 1999. Aquest cop eren desenes de milers els civils serbis que abandonaven les seves llars en direcció a Sèrbia davant del temor que la retirada de les forces iugoslaves i el retorn dels refugiats albanesos pogués desencadenar una venjança generalitzada de la població albanesa contra la població sèrbia, temerosa de ser considerada responsable de l'actuació de l'exèrcit, la policia i els paramilitars serbis. De fet, la dada oficiosa de 200.000 serbokosovars existent abans de la guerra donà pas a una xifra de serbis habitant a Kosova que fregava, sense arribar-hi, les 100.000 persones, un nombre que il·lustra la dimensió de l'èxode serbi que es produí fonamentalment de forma paral·lela a la retirada de les tropes iugoslaves.

Les persones refugiades al llarg del conflicte bèl·lic kosovar constitueixen pràcticament el 50% de la població d'aquest territori, una xifra que il·lustra la dimensió del conflicte i l'impacte que aquest tingué sobre la població civil.

Si bé les xifres de refugiats ens donen una bona mostra de la dimensió del conflicte, les dades més tràgiques són aquelles que fan referència al nombre de morts derivats de les guerres lliurades en territori kosovar.

La principal víctima del conflicte fou la població civil albanesa que fou assassinada com a conseqüència de l'activitat militar de les forces sèrbies. Com acostuma a succeir en tota guerra, és difícil establir una xifra exacta de víctimes, i més tenint coneixement de la pràctica de les forces sèrbies de traslladar els cossos de civils morts durant la guerra

per a ser enterrats en fosses comunes a Sèrbia, com les que es descobriren el juliol de 2001 i que contenien prop d'un miler de cadàvers de civils albanesos. Malgrat aquesta dificultat, diferents fonts han apuntat que la xifra de víctimes civils podria superar les 10.000. Carla del Ponte, la fiscal del Tribunal Penal Internacional per l'antiga Iugoslàvia, explicà, el 10 de novembre de 1999 al Consell de Seguretat de Nacions Unides, que els informes dels experts forenses del tribunal xifraven en 11.334 les víctimes civils, distribuïdes en 529 fosses comunes.⁴³⁶ Malgrat que el TPI apuntà la xifra de més d'11.000 víctimes, la tasca d'exhumació de fosses realitzada pels seus experts comportà la descoberta, fins a l'agost de 2000, de 2.788 cadàvers en territori kosovar. De fet, els forenses estimen que 4.400 víctimes de la guerra pogueren ser identificades. L'anàlisi detallat posterior, per part del mateix TPI, dels crims comesos a Kosova xifrava les víctimes civils albaneses en 10.356, tot i que el mateix estudi estadístic reconeixia la inexactitud a la qual podia estar sotmesa aquesta xifra en no tractar-se d'una relació detallada de morts associats a cadàvers descoberts per la qual cosa afirmava que podia situar-se en la forquilla compresa entre 9.002 i 12.122 víctimes, totes elles assassinades entre març i juny de 1999, és a dir, durant la durada de la guerra entre l'OTAN i les forces iugoslaves.⁴³⁷ La xifra de víctimes civils de la guerra de Kosova seria, doncs, lleugerament superior ja que caldria comptabilitzar les persones assassinades abans de març de 1999 en el marc del conflicte entre l'UÇK i les forces sèrbies.

La xifra de més de 10.000 víctimes civils albaneses l'apunten d'altres anàlisis que han intentat fer un balanç numèric de morts durant la guerra kosovar. El Departament d'Estat dels Estats Units considerà la política desenvolupada per les forces sèrbies com una "neteja ètnica" contra la població albanesa argumentant, entre d'altres, la xifra de

⁴³⁶ NACIONS UNIDES. Informe de premsa "Prosecutor for former Yugoslavia, Rwanda Tribunals briefs Security Council, emphasizes need for cooperation from states", SC/6749 del 10 de novembre de 1999 després de la 4063ena reunió del Consell de Seguretat de les Nacions Unides.

⁴³⁷ BALL, Patrick (et altri). *Killings and Refugee Flow in Kosovo. March – June 1999. A Report to the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia*. Washington, American Association for the Advancement of Science, 3 de gener de 2002. Pàg. 5-7.

més de 10.000 víctimes civils provocades pel conflicte.⁴³⁸ Certament, la neutralitat del Departament d'Estat nordamericà és més que discutible per la qual cosa caldria matisar les seves dades sinó les ratifiquessin d'altres organismes. És el cas del Center for Disease Control and Prevention que, després d'un estudi realitzat per dos dels seus investigadors des d'una perspectiva mèdica, xifrà en 12.000 les víctimes civils atribuïbles al conflicte bèl·lic.⁴³⁹

Si bé els civils albanesos morts a mans de les forces iugoslaves implicades en la guerra (militars, policials o paramilitars) constitueixen el gruix de les víctimes provocades pel conflicte, cal tenir present que els altres participants en la contesa bèl·lica, l'UÇK i l'OTAN, també foren responsables de la mort de civils.

Les úniques xifres que analitzen les víctimes provocades per l'actuació de l'UÇK corresponen a un informe del govern serbi, per la qual cosa cal considerar en la seva justa mesura la informació que aporta. Segons el Comitè per a la Col·lecció de Dades sobre Crims contra la Humanitat i el Dret Internacional, un comitè encapçalat pel jutge Ilija Simic i constituït a instàncies del govern serbi, entre l'1 de gener de 1998 i el 10 de juny de 1999, l'UÇK seria responsable de 988 morts, distribuïdes de la següent forma: 351 soldats iugoslaves, 230 policies serbis, 230 civils albanesos, 87 civils serbis i montenegrins, 18 civils d'altres nacionalitats, i 72 víctimes sense identificar.⁴⁴⁰ A aquesta xifra de víctimes, s'hi afegien 287 persones desaparegudes.

Finalment, el tercer actor en conflicte, l'OTAN, també suscita una àmplia controvèrsia pel que fa a la xifra de víctimes provocades pels seus bombardeigs. Mentre fonts iugoslaves atribuïen a l'OTAN la responsabilitat de 1.500 morts civils, organitzacions de defensa dels Drets Humans han filat més prim en l'anàlisi i xifren en, com a mínim, 488

⁴³⁸ US DEPARTMENT OF STATE. *Ethnic Cleansing in Kosovo: An Accounting*. Washington, US State Department Report, desembre de 1999.

⁴³⁹ SPIEGEL, Paul B.; SALAMA, Peter. "War and mortality in Kosovo, 1998–99: an epidemiological testimony" in *The Lancet*, volum 355, número 9222, pàg. 2204-2209.

⁴⁴⁰ COMMITTEE FOR COLLECTING DATA ON CRIMES COMMITTED AGAINST HUMANITY AND INTERNATIONAL LAW. *Victims of Albanian terrorism in Kosovo-Metohija (Killed, kidnapped, and missing persons, Jan. 1998 - Nov. 2001)*. Belgrade, Serbian Government, 2001.

els civils morts a mans de les bombes de l'Aliança Atlàntica.⁴⁴¹ La meitat d'aquests civils morts haurien estat assassinats en incidents succeïts a Kosova, alguns dels quals han estat ressenyats prèviament, per la qual cosa cal considerar que pràcticament la meitat d'aquesta xifra de víctimes civils correspon a població albanesa. A aquesta xifra de civils assassinats per l'OTAN caldria afegir-hi els 169 soldats iugoslaus que les autoritats militars de Belgrad, en concret el general Nebojsa Pavkovic, reconegueren que havien caigut víctimes dels atacs aeris de l'Aliança Atlàntica. Curiosament el president Slobodan Milosevic elevà aquesta xifra fins a 462 soldats iugoslaus i 112 policies, incloent, molt probablement, soldats i policies morts sota el foc de l'UÇK.⁴⁴²

Malgrat les víctimes provocades per l'OTAN, i a diferència del que succeí amb les forces sèrbies i l'UÇK, l'Aliança Atlàntica no fou objecte de cap investigació ni de cap acusació per part del Tribunal Penal Internacional, un fet denunciat per diverses organitzacions humanitàries.

Finalment, per acabar de ressenyar les víctimes de les guerres kosovars, cal apuntar els combatents morts. Les files de l'OTAN, degut al tipus de guerra que dugueren a terme els seus soldats, no lamentaren cap víctima entre les seves files, més enllà dels escassos soldats que moriren en accident durant la missió. Les tropes iugoslaves, militars i policials, registraren 581 persones mortes a mans de l'UÇK i 169 a mans de les bombes atlàntiques.

Els combatents més castigats pel conflicte foren, però, els guerrillers de l'UÇK, que veieren com la guerra provocava la mort de prop d'un miler dels seus efectius.⁴⁴³ Certament, comptabilitzar la xifra de víctimes integrades a la guerrilla és difícil ja que aquesta realitzava, en moltes ocasions, operacions sense uniforme i les forces sèrbies consideraven tot albanès armat com a membre de la guerrilla.

El balanç de les guerres de Kosova fou tràgic, especialment per a la població civil albanesa que fou la víctima principal de les matances, i que es veié, en bona part, forçada a l'exili i comprovà, en retornar a casa, com desenes de milers dels seus

⁴⁴¹ HUMAN RIGHTS WATCH. *Civilian Deaths in the NATO Air Campaign*. Human Rights Watch, volume 12, número 1 (D), febrer de 2000.

⁴⁴² FISK, Robert. "Serb army unscathed by NATO" in *The Independent*, 21 de juny de 1999.

⁴⁴³ Entrevista a Abedin Selimi, combatent de l'UÇK. Pristina, octubre de 2001.

habitatges s'havien convertit en ruïnes com a conseqüència del foc encès per les forces sèrbies durant la seva retirada.

XVI. L'UÇK, LLUMS I OMBRES

Un exèrcit popular

El conflicte bèl·lic kosovar havia fet emergir de l'ombra a una organització armada, l'UÇK, que, malgrat haver estat creada el 1993, no havia sorgit a la llum pública fins al novembre de 1997, instant en el qual els aleshores escassos soldats de la guerrilla albanokosovar donaren per iniciada la guerra contra l'aparell militar iugoslau. Sorgida a l'ombra de la LDK, l'organització hegemònica del nacionalisme albanès a Kosova, l'UÇK fou capaç de convertir-se en una sòlida alternativa a Rugova que aconseguí, fins i tot, ser la principal referència de l'independentisme kosovar al llarg dels primers mesos de 1999, coincidint amb la seva aliança amb l'OTAN.

Nascut el 1993, més aviat com una organització armada homologable, per exemple, a l'IRA irlandès contemporani, l'Exèrcit d'Alliberament de Kosova conegué, durant el seu breu període d'existència, un èxit fulgurant en un període de temps d'allò més curt. La vida de l'UÇK, de fet, es limita al període comprès entre 1993 i 1999, ja que el juny d'aquest darrer any fou obligat a desmilitaritzar-se com a conseqüència dels acords de Kumanova i de la resolució 1244 de Nacions Unides.

En només 6 anys de vida, l'UÇK havia passat de ser una organització armada clandestina amb escàs suport social, amb un potencial de foc limitat, amb uns recursos humans d'allò mes limitats i considerada terrorista pel govern serbi i pel Departament d'Estat dels Estats Units, a convertir-se en un exèrcit popular format per desenes de milers de voluntaris, amb un recolzament social àmpliament majoritari, i aliat de l'OTAN, la principal potència militar del planeta. La història de l'UÇK és, doncs, una història d'èxit ja que poques guerrilles poden presumir d'haver assolit, en un període de temps tan curt, uns èxits tan remarcables com els que aconseguí l'UÇK que, el juny de 1999, veia com els seus combatents entraven triomfants als pobles i ciutats kosovars, de la mà de les tropes de l'OTAN, tot sigui dit, mentre les forces sèrbies que combatien abandonaven Kosova en retirada.

La història d'èxit de l'UÇK suscita, però, no poques controvèrsies que repassarem en aquest capítol. Des dels seus efectius a la seva ideologia, passant per la seva estratègia o les seves fonts de finançament, la guerrilla albanesa ha provocat múltiples discussions al seu voltant.

Una de les primeres qüestions de controvèrsia se situa en el nombre d'efectius que realment combateren sota la bandera de l'exèrcit d'alliberament. Certament, és una qüestió difícil de concretar amb exactitud ja que molts albanesos de Kosova, especialment després de març de 1998, agafaren les armes per combatre l'ocupació sèrbia sense integrar-se de forma regular a les files de la guerrilla. L'existència d'un competidor a l'UÇK, les Forces Armades de la República de Kosova (FARK), impulsades pel govern de Bujar Bukoshi amb la complicitat d'Ibrahim Rugova i la LDK, tampoc serví per aclarir l'assumpte, ja que en determinades ocasions es confongueren les seves files amb les dels integrants de l'UÇK.

Malgrat tot, l'Exèrcit d'Alliberament de Kosova constituí el grup armat hegemònic en territori kosovar i amb l'evolució de la guerra la immensa majoria d'albanesos combatents s'integraren a les seves files. Al llarg dels combats, en diverses ocasions, l'UÇK reivindicà tenir a les seves files a 40.000 soldats, una xifra que amb la perspectiva del temps sembla exagerada.

En els seus orígens, l'UÇK, anomenat inicialment Exèrcit de Kosova, era un grup escassament coordinat i format per tot just unes desenes de militants clandestins, procedents molts d'ells del LPK, el Moviment Popular de Kosova, i centrats essencialment en grups assentats a la Drenica i a la regió de Llap. Partint d'aquestes poques desenes de militants, l'UÇK arribà a finals de 1997, quan comunicà públicament la seva existència, a uns efectius, segons diverses fonts, propers als dos centenars de combatents.⁴⁴⁴

⁴⁴⁴ Tim Judah xifrava en prop de 200 els membres de l'UÇK a finals de novembre de 1997 a l'article "The Growing Pains of the Kosova Liberation Army" dins de l'obra DREZOV, K.; GOKAY, B.; KOSTOVICOVA, D. *Kosovo: Myths, Conflict and War*. Keele, Keele European Research Centre, 1999. Pàg. 21. Una xifra que corroborava en uns termes similars el comandant Maloku de l'UÇK en una entrevista publicada el 8 de juliol de 1998 al diari albanès de Kosova *Koha Ditore* quan afirmava que la guerrilla havia crescut partint d'un volum de combatents xifrat en 150 homes.

La xifra de dos centenars de combatents era ampliada per d'altres analistes, com és el cas de Zoran Kusovac, de la publicació especialitzada en temàtica militar *Jane's Intelligence Review*, que afirmava que a principis de 1998 l'UÇK comptava amb un volum d'entre 120 i 150 homes amb una certa experiència en accions armades ja que hi havien participat, i prop de 200 efectius més que participaven en les estructures de suport com a guies, correus o proveïdors d'allotjament i manutenció.⁴⁴⁵

Aquesta xifra, potser més acurada, ja que conté els integrants de l'UÇK que no participen directament en les accions armades, ens mostra una organització formada, a finals de 1997 i principis de 1998, per unes 350 persones, una quantitat que s'aproxima força als 411 antics combatents de l'UÇK que registrà l'Organització Internacional per a les Migracions com a militants de la guerrilla a l'inici de 1998.

Al marge de la xifra concreta d'efectius de l'UÇK a principis de 1998, totes les dades apuntades ens mostren una estructura formada per pocs centenars de militants, un fet que fa que hagi de ser considerada més aviat una organització armada que no pas un exèrcit com el seu nom reivindicava. Fins a març de 1998, quan les matances a la Drenica sacsejaren Kosova, l'UÇK era una organització integrada per militants clandestins molt polititzats, majoritàriament vinculats al LPK.

Els fets de Prekaz, amb la mort d'Adem Jashari, el primer Comandant General de l'UÇK, i la matança perpetrada contra la seva família, provocaren un corrent generalitzat de simpatia per la guerrilla que es traduí en un augment exponencial dels seus efectius. El març de 1998, l'UÇK perdé el seu primer comandant, però forjà la llegenda d'una família màrtir que serví com a instrument immillorable per reclutar combatents i permetre que el que fins aleshores era una organització armada passés a convertir-se en un autèntic exèrcit popular d'alliberament.

A partir de març de 1998, milers d'albanesos de Kosova agafaren les armes per combatre les forces sèrbies i la immensa majoria d'aquests nous combatents s'identificà amb les sigles de l'UÇK a l'hora de dur a terme el seu combat. L'UÇK passà en pocs mesos a ser una estructura clandestina formada per escassos centenars de

⁴⁴⁵ KUSOVAC, Zoran. "Another Balkans Bloodbath – Part Two" in *Jane's Intelligence Review*, març de 1998. Pàg, 16.

militants a ser un veritable exèrcit popular integrat per desenes de milers de combatents.

La xifra exacta de militants de l'UÇK sempre fou un misteri, fins i tot pels seus comandaments, ja que l'estructura descentralitzada que tenia la guerrilla, amb comandants locals amb molta autoritat i escassa coordinació amb l'Estat Major, impossibilitava conèixer amb exactitud quin era el nombre real d'efectius que la composaven. Jakup Krasniqi, portaveu de l'Estat Major de l'UÇK, arribà a xifrar els combatents entre 40.000 i 50.000 durant la primavera de 1999, una xifra repesa pel TMK, el cos de protecció de Kosova hereu de l'UÇK, en el recordatori històric dels seus orígens.⁴⁴⁶ Aquesta xifra sembla excessiva i respon, probablement, més aviat a un interès propagandístic que al coneixement real del nombre d'efectius que durant la primavera de 1999 combatien sota la bandera de l'UÇK.

L'UÇK realitzà nombroses operacions de propaganda destinades a mostrar la seva capacitat per mobilitzar recursos humans per al combat. Al port de Durrës, a la costa d'Albània, l'UÇK realitzava nombroses desfilades sota l'atenta mirada dels focus de la premsa internacional. Tot i així, i segons paraules de Bardhyl Mahmuti, un dels integrants del Directori Polític de l'UÇK, només podia considerar-se militant de l'UÇK aquell que combatia a l'interior de Kosova,⁴⁴⁷ un fet que deixaria fora d'aquesta consideració aquells militants que només van participar en operacions propagandístiques realitzades a Albània. De fet, diversos antics combatents de l'UÇK retreien a aquells que no havien agafat les armes a l'interior de Kosova que es presentessin com a antics soldats. Aquests combatents anomenaven 'UÇK-tourists', turistes de l'UÇK, a aquells que, enfundant-se flamants uniformes amb el logotip de l'exèrcit d'alliberament, no havien arribat a entrar en combat contra les forces sèrbies a l'interior de Kosova.⁴⁴⁸

⁴⁴⁶ TMK. "Kosova Liberation Army (KLA)", publicat a la web del TMK i consultable a l'enllaç: www.tmk-ks.org/new/english/historiku/historiku.php.

⁴⁴⁷ DENAUD, Patrick; PRAS, Valérie. *Kosovo. Naissance d'une lutte armée UÇK. Entretiens avec Bardhyl Mahmuti représentant politique de l'Armée de Libération du Kosovo*. Pàg. 81-82.

⁴⁴⁸ Entrevista amb Afrim K. i Efrem Z., combatents de l'UÇK. Pristina, juliol de 2002.

L'anàlisi més rigorós i segurament més fiable sobre la xifra de combatents integrats a l'UÇK fou realitzat per l'Organització Internacional per a les Migracions (OIM) que, entre juliol i novembre de 1999, realitzà a Kosova un registre d'antics combatents amb l'objectiu d'identificar-los i permetre'ls la reintegració a la vida civil. La naturalesa del programa ens porta a suposar que la xifra que se'n deriva és força exacta ja que el control sobre el registre l'efectuava una organització internacional i els registrats tenien interès a ser inclosos al cens ja que d'aquesta inclusió se'n derivaven beneficis pels als inclosos.

Un cop acabada la seva feina, l'Information Counselling and Referral Service (ICRS), el servei creat per l'OIM per censar els antics combatents, xifrà en 25.723 en nombre d'integrants de l'UÇK.⁴⁴⁹ Una dada a la qual caldria afegir el prop d'un miler de víctimes que la guerrilla tingué durant els combats.

Tenint en consideració aquesta dada, àmpliament documentada, l'UÇK arribà a tenir més de 25.000 combatents, una xifra que convertia l'antiga organització armada en un veritable exèrcit popular. Segons les dades de l'estudi de l'OIM, un 98% dels combatents s'afegiren a les files de l'UÇK entre 1998 i 1999, un fet que demostra el canvi radical que les matances de la Drenica comportaren per la guerrilla.

Tot i que la filiació a l'UÇK era generalment voluntària, en algunes zones, com la Drenica, la guerrilla imposà l'allistament obligatori considerant que "totes les famílies de la regió havien de sacrificar-se en el combat d'alliberament".⁴⁵⁰ Aquesta obligatorietat contribuí, sens dubte, a augmentar les files de la guerrilla però no constitueix, ni de bon tros, la norma general que explica el gruix de combatents que l'UÇK arribà a aplegar i que convertiren l'Exèrcit d'Alliberament de Kosova en un veritable exèrcit popular.

⁴⁴⁹ IOM. *Socio-Economic and Demographic Profiles of Former KLA Combatants Registered by IOM*. Pristina, IOM Kosovo, 21 de gener de 2000.

⁴⁵⁰ Entrevsta a Abedin S., combatent de l'UÇK. Pristina, octubre de 2002.

La composició de l'UÇK

La naturalesa d'exèrcit popular de l'UÇK queda ratificada si procedim a l'anàlisi de la seva composició, que ve a ser un fidel reflex de la societat kosovar del moment. La següent radiografia dels integrants de la guerrilla s'ha fet partint del cens d'antics combatents realitzat per l'OIM, l'únic registre fiable de militants de l'exèrcit d'alliberament que permet extreure conclusions fiables sobre la seva composició.

El primer paràmetre d'anàlisi que adoptarem serà el gènere, constatant que la immensa majoria dels integrants de l'UÇK són homes. Els homes representen un 96,67% dels efectius de la guerrilla mentre que les dones en són únicament el 3,33%.⁴⁵¹ Tot i la seva escassa rellevància percentual, el fet que l'UÇK acceptés dones a les seves files, i que aquestes no estiguessin sempre relegades a tasques de provisió sinó que participessin en alguns combats, demostra que, des d'un punt de vista ideològic, els principis de l'UÇK distaven molt de l'extremisme islamista amb el qual alguns sectors pretenien identificar la guerrilla. Certament, el volum de dones és escàs, un fet que no fa sinó demostrar que la societat kosovar era marcadament patriarcal i, per tant, en les esferes públiques els homes hi tenien una presència majoritària. Tot i així, les 857 dones combatents a les files de l'UÇK que registrà el cens de l'OIM constitueixen una xifra gens menyspreable. El gruix d'aquestes combatents era extremadament jove, ja que un 23% de les guerrilleres tenia menys de 20 anys d'edat. L'explicació és ben lògica ja que únicament les dones joves, generalment sense càrregues familiars, o bé amb nuclis familiars que se'n podien fer càrrec, s'integraven a la guerrilla.

Pel que fa a l'anàlisi per edats, durant el 1999, el gruix de l'UÇK el formaven joves d'entre 20 i 24 anys, que representaven un 29,92% del total dels efectius. A aquest grup d'edat el seguia el comprès entre 30 i 39 anys, que representava un 25,60%; i el grup d'entre 25 i 29 anys, on s'hi situava el 22,64% dels efectius de la guerrilla.

L'estructura de l'UÇK per grups d'edat es reflectiria de la següent forma:

⁴⁵¹ Les dades que conté aquest capítol s'han extret de l'informe de l'Organització Internacional per a les Migracions : IOM. *Socio-Economic and Demographic Profiles of Former KLA Combatants Registered by IOM*. Pristina, IOM Kosovo, 21 de gener de 2000.

Estructura dels combatents de l'UÇK per grups d'edat	
Entre 14 i 17 anys	1,50 %
Entre 18 i 19 anys	8,67%
Entre 20 i 24 anys	29,92%
Entre 25 i 29 anys	22,64%
Entre 30 i 39 anys	25,60%
Més de 40 anys	11,57%

El primer element que ens crida l'atenció en analitzar la composició per grups d'edat de l'UÇK és la joventut dels seus integrants, també un fidel reflex de la societat kosovar, caracteritzada per una considerable presència de joves. Un 62,72% dels efectius de la guerrilla tenia menys de 30 anys, una dada que il·lustra la importància del jovent en la configuració de l'exèrcit d'alliberament. Tot i aquesta presència majoritària de joves, cal destacar que els menors d'edat representen un segment molt petit dels combatents (1,5%). En aquest sentit cal remarcar que, en molts casos, l'UÇK rebutjà acceptar entre les seves files joves menors d'edat i els requerí que contribuïssin a recolzar el nucli familiar en uns moments difícils enlloc de pretendre combatre amb les armes a la mà. La història explicada per Shprese Q., de Gjilan, ens dona un exemple d'aquesta situació i de la postura de la guerrilla de rebutjar, en la majoria dels casos la sol·licitud d'incorporació a files dels menors d'edat. Shprese ens explica que el seu germà de 15 anys pretengué allistar-se a l'UÇK a Gjilan, però que la guerrilla rebutjà el seu oferiment reclamant-li que contribuís a fer-se càrrec de la família.⁴⁵² El fet que existeixi un percentatge de menors al si de la guerrilla obeeix al fet que en determinats territoris, especialment als més castigats pels combats, els adolescents insistiren en sumar-se a les files de l'UÇK sense que la seva petició fos rebutjada com succeïa en d'altres indrets i circumstàncies.

A l'altre extrem de les franges d'edat, cal remarcar que únicament es registraren 40 guerrillers majors de 59 anys, i 492 d'entre 50 i 59 anys. Els combatents situats en

⁴⁵² Entrevista a Shprese Q., professora universitària. Gjilan, octubre de 2002.

aquestes franges d'edat exercien, generalment, càrrecs de direcció militar o de responsabilitat política.

Un altre aspecte interessant a remarcar és l'origen geogràfic dels guerrillers, una dada que ens mostra els territoris de Kosova on l'UÇK tingué un major arrelament. Les principals municipalitats de procedència de combatents foren Gjakova, Rahovec, Skenderaj, Suhareke, Prizren, Podujeva i Glllogc, que coincideixen amb els territoris de la Drenica, Dukagjini i Llap, els bressols de l'UÇK i els seus principals bastions.

Dels antics combatents censats, un 1,05% (és a dir, 270), afirmen procedir de fora de Kosova, en aquest cas del sud de Sèrbia (o del Kosova Oriental, com l'anomenen els nacionalistes albanesos), de Macedònia o d'Albània. L'estudi de l'OIM no inclou antics combatents procedents d'altres països i, per tant, no serveix per aclarir un dels aspectes que més controvèrsia ha despertat al voltant de l'UÇK: la integració a les seves files de combatents islamistes procedents de països musulmans. És lògic suposar que, en cas d'haver existit, aquests combatents no van censar-se al registre de l'OIM en no obtenir cap benefici, sinó tot el contrari, del fet de registrar-se. En qualsevol cas, deixarem aquesta controvèrsia per més endavant per analitzar-la amb una mica més de profunditat.

El fet que la majoria dels militants de l'UÇK procedís de les zones on la guerra fou més cruenta explica que un 77% dels membres de l'UÇK trobessin, un cop acabada la guerra, les seves cases parcialment o completament destruïdes, ja fos per l'efecte dels combats o per la destrucció sistemàtica d'habitatges que practicaren les forces sèrbies en retirar-se de Kosova.

Un element molt interessant per analitzar la composició de l'UÇK és fer un cop d'ull al nivell educatiu dels seus combatents que representem de la següent forma:

Estructura dels combatents de l'UÇK per nivell educatiu	
Estudis universitaris	18%
Estudis secundaris	21%
Estudis tècnics de formació professional	34%
Estudis primaris	26%

El perfil educatiu dels combatents de l'UÇK ens mostra un percentatge considerable de militants amb estudis universitaris, sobretot en curs, ja que únicament un 6% dels combatents amb estudis universitaris havien obtingut el títol de graduat, un fet que crida l'atenció però que s'explica pel sistema educatiu vigent tant a Iugoslàvia abans de la supressió de l'autonomia com en el marc del govern paral·lel kosovar, que facilitava enormement l'accés a la universitat dels joves. A trets generals, el nivell educatiu dels integrants de la guerrilla és prou remarcable, i malgrat predominar els qui tenen només estudis primaris o tècnics, els batxillers i els universitaris constitueixen un percentatge molt elevat del conjunt. De fet, el perfil dels integrants de l'UÇK per nivell educatiu és força representatiu del conjunt de la societat kosovar, especialment dels seus joves.

La darrera variable a partir de la qual analitzarem la composició de l'UÇK és el sector professional al qual pertanyien els combatents abans d'integrar-se a la guerrilla, una dada que ens ha de servir per completar, des d'un punt de vista socio-econòmic, el perfil dels integrants de l'UÇK.

La dada més rellevant en aquest sentit, i que és força il·lustrativa de la situació econòmica que vivia Kosova, és que prop d'un 30% dels combatents de l'UÇK estaven a l'atur abans d'integrar-se a la guerrilla. En conseqüència, els aturats constitueixen el grup "professional" més nombrós al si de l'UÇK.

Aquesta dada no fa sinó certificar la situació crítica, des del punt de vista econòmic, que vivia la població de Kosova, i que es convertí en un dels arguments de més pes perquè un volum importantíssim de joves kosovars decidís enrolar-se a les files de l'UÇK.

Al marge dels aturats, els principals grups professionals que integraven l'UÇK eren els treballadors de la construcció (12,1%), els treballadors del sector educatiu (10,8%), els del sector del comerç (10,4%) i els de l'agricultura (8,4%). Aquestes dades també ens mostren els sectors econòmics més importants a Kosova, si bé l'agricultura s'hi troba segurament subrepresentada ja que és un sector que ocupava majoritàriament homes d'edat més avançada que els que integraren les files de l'UÇK.

Les variables a partir de les quals hem analitzat la composició de l'UÇK permeten establir que la guerrilla va convertir-se en un autèntic exèrcit popular amb un perfil intern homologable al del conjunt de la població albanesa de Kosova. Si establim un perfil majoritari dels combatents de l'UÇK trobaríem un home, jove, de menys de 30 anys d'edat, aturat, i amb un nivell d'estudis tècnics professionals o secundaris. Un perfil que respon força bé a l'albanokosovar mitjà de finals de la dècada dels 90, que vivia en una societat majoritàriament jove i en una situació econòmica absolutament precària.

La ideologia de la guerrilla

Els principis ideològics de l'UÇK han estat un dels principals motius de controvèrsia al voltant de la guerrilla. Amb la voluntat sovint de desacreditar-lo, l'UÇK era acusat d'islamista radical, de marxista-leninista, d'ultranacionalista... tota una sèrie d'acusacions escassament fonamentades, o bé basades en interpretacions interessades i esbiaixades d'alguns dels aspectes que configuraven els principis ideològics de l'UÇK.

La primera acusació, la que afirma que l'UÇK era una organització fonamentalista islàmica, provenia del govern de Belgrad, que tenia la intenció de desautoritzar la guerrilla i evitar el recolzament internacional a la seva actuació repetint l'acusació que l'UÇK combatia sota la bandera de l'islam més radical. Per ratificar aquesta idea, els portaveus de Belgrad afirmaven que centenars de combatents islamistes radicals procedents de països musulmans lluitaven a les files de l'UÇK, com ho havien fet a les files de l'Armija bòsnia. Res més lluny de la realitat. Sense descartar la possibilitat que algun combatent islàmic s'afegís a les files de l'UÇK, una de les característiques que definia la guerrilla i que ha estat una de les constants del nacionalisme albanès des de la seva constitució, ha estat la desvinculació de la religió de qualsevol reivindicació nacionalista. L'UÇK s'inspirava en la doctrina establerta per Pashko Vasa, poeta i escriptor albanès, durant el renaixement nacional albanès del segle XIX, que afirmava que "la religió dels albanesos és l'albanisme", és a dir, que els albanesos es troben units per la nació albanesa, i que els aspectes religiosos no han de dividir-los. De fet, entre la població albanesa hi trobem musulmans, el credo majoritari, però també

catòlics i ortodoxos, que constitueixen, especialment en el cas dels catòlics, minories prou significatives.

Considerar l'UÇK com una organització islamista és una visió falsa, proclamada amb un evident interès polític, ja que a les files de la guerrilla hi havia combatents musulmans, catòlics i també una xifra considerable de no creients. Malgrat no existir dades sobre el perfil religiós dels combatents de l'UÇK, en diverses entrevistes amb antics guerrillers hem pogut constatar que a les seves files hi havia un grup molt nombrós de no creients, de musulmans per influència cultural més que no pas per convicció religiosa, i de catòlics.⁴⁵³

La religió no constituïa, en cap cas, un element important en la configuració de l'UÇK, que seguia la doctrina albanesa de considerar l'albanisme, la defensa de la nació albanesa, com l'element central del seu pensament. Aquest fet propiciava que convisquessin al si de l'UÇK combatents de diferents creences, i fins i tot, un volum important de no creients. El mateix exèrcit d'alliberament obviava les referències religioses i definia l'albanitat com la seva principal senya d'identitat política:

“La ideologia de l'Exèrcit d'Alliberament de Kosova és l'albanitat, únicament a ella ens devem, únicament per ella ens sacrificuem. Tot per la llibertat, per la pàtria, per l'albanitat, i també per la vida. Aquestes són les divises i el jurament dels soldats de l'UÇK”⁴⁵⁴

Una altra de les afirmacions més recurrents per definir la ideologia de l'UÇK era la de definir-la com una organització “marxista-leninista”, dit, a més, de forma despectiva. Aquesta acusació responia de forma clara a la voluntat de restar suports internacionals a l'UÇK, ja que la seva aliança amb l'OTAN i el recolzament que li brindaven els Estats Units, els principals exponents del capitalisme, podia veure's afectada en cas de constatar que l'UÇK era una organització comunista.

A diferència de l'acusació de fonamentalista islàmica, que és absolutament falsa, alguna cosa de cert hi ha en la definició de l'UÇK com una organització marxista-

⁴⁵³ Entrevista amb Adem L., combatent catòlic de l'UÇK. Peja, agost de 1999.

⁴⁵⁴ UÇK. *Deklaratë politike nr. 22*. Kosova, 31 de desembre de 1998.

leninista. Si bé la guerrilla no es definí mai com a tal, els seus orígens tenen molt a veure amb organitzacions clandestines vinculades al comunisme albanès més ortodox, partidari a ultrança de la doctrina d'Enver Hoxha. Aquestes organitzacions, que des dels anys 50 pregonaven l'alliberament de Kosova de l'ocupació sèrbia i la seva reunificació amb Albània, es caracteritzaven per ser considerades enveristes, és a dir, partidàries del marxisme-leninisme ortodox que defensava Enver Hoxha, contraposat, a més, al socialisme autogestionari de Tito, força més tou a l'hora de reivindicar i aplicar l'ortodòxia comunista.

El Moviment Popular de Kosova, el LPK, fou l'organització clandestina a partir de la qual nasqué l'UÇK, el 1993. La convicció ideològica marxista-leninista del LPK queda en evidència només fent esment a les quatre organitzacions que convergiren, el 1982, en el naixement del LRSSHJ, l'antecedent del LPK: el Moviment d'Alliberament Nacional de Kosova i dels albanesos de Iugoslàvia (LNÇKVSHJ), el Partit Comunista Marxista-Leninista dels Albanesos de Iugoslàvia (PKMLSHJ), l'Organització Marxista-Leninista de Kosova (OMLK) i del Front Roig Popular (FKP).

Podem afirmar, doncs, que existia un pòsit enverista al si de l'UÇK, sobretot en els seus orígens. El que ja no sembla tan fàcil d'establir és si aquest enverisme era una mostra de fermes conviccions marxistes-leninistes ortodoxes o bé una forma encoberta de reivindicació nacionalista albanesa. La contraposició d'Albània a Iugoslàvia, una idea recurrent entre els militants clandestins albanokosovars, duia a defensar la doctrina ideològica d'Albània, el marxisme-leninisme més ortodox, enfront la doctrina iugoslava del socialisme autogestionari. Aquesta idea pot ser perfectament il·lustrada per una anècdota explicada per un professor albanokosovar que durant la seva època d'estudiant, als anys 70, fou responsable d'haver modificat una inscripció amb pedres en una muntanya enfront de Kamenica on s'hi podia llegir "Tito" per passar a escriure "Enver". L'acció podia ser interpretada com una reivindicació de l'ortodòxia comunista, però segons les paraules del seu autor era una acció més en clau nacional que no pas ideològica: "Tito era eslau, i Enver albanès, i jo, que era albanès, el que pretenia era reivindicat l'albanitat enfront la serbianitat".⁴⁵⁵ La filiació enverista hauria de ser interpretada, en alguns casos, com una reivindicació essencialment nacionalista

⁴⁵⁵ Entrevista a Xhevdet T., professor universitari. Gjilan, octubre de 2002.

albanesa, tot i que no hem de menystenir les conviccions ideològiques marxistes-leninistes de molts dels seus integrants.

Amb la perspectiva del temps, els mateixos integrants d'aquelles organitzacions clandestines han volgut revisar la seva posició ideològica, degut a la mala premsa del marxisme-leninisme en la contemporaneïtat, i han interpretat en clau nacional la seva filiació. Bardhyl Mahmuti, militant del LPK, i posteriorment membre del Directori Polític de l'UÇK, afirma que "en una lluita nacional on una comunitat és oprimida, la clivella política entre dreta i esquerra perd el seu sentit [...], la lluita de classes perd el seu sentit perquè aquesta política de nacionalitat extrema esborra aquesta clivella i els grups amenaçats intenten homogeneïtzar-se per fer front als riscos i les amenaces".⁴⁵⁶

En certa forma, el LPK, tot i ser una organització inequívocament marxista-leninista, era el refugi d'aquells que reivindicaven l'alliberament nacional de Kosova i la seva unificació en un sol estat amb Albània. Mahmuti explicava que "el LPK no era una organització que pretengués, després de l'alliberament, prendre el poder; el que desitjava era alliberar el país [...], no sé si es podria definir com a d'extrema esquerra. En quina mesura aquesta clivella entre dreta i esquerra té un sentit quan es tracta de mobilitzar-se al voltant d'una reivindicació nacional?".⁴⁵⁷

Adem Jashari, que fou també militant del LPK, però que no es caracteritzà de forma especial per les seves conviccions comunistes, afirmà, en posar en marxa l'UÇK, "el meu partit és Kosova", una idea que deixava clar que més enllà d'ideologies, la voluntat de Jashari era contribuir a alliberar el territori kosovar, una idea nacionalista clàssica.

Podem establir, doncs, que l'UÇK era una organització amb ascendència marxista-leninista i amb comunistes al seu si, però no una organització comunista en si mateixa. Al seu si hi vivien els militants del LKÇK, molts d'ells comunistes enveristes convençuts, i els seus antics companys del LPK, molts d'ells també enveristes, amb un

⁴⁵⁶ DENAUD, Patrick; PRAS, Valérie. *Kosovo. Naissance d'une lutte armée UÇK. Entretiens avec Bardhyl Mahmuti représentant politique de l'Armée de Libération du Kosovo*. Pàg. 48.

⁴⁵⁷ DENAUD, Patrick; PRAS, Valérie. *Kosovo. Naissance d'une lutte armée UÇK. Entretiens avec Bardhyl Mahmuti représentant politique de l'Armée de Libération du Kosovo*. Pàg. 69.

gruix de combatents escassament preocupats per cap altra cosa que no fos l'alliberament de Kosova.

L'UÇK no pot ser definida com una guerrilla marxista-leninista, sinó més aviat com un moviment d'alliberament nacional transversal que integrava al seu si a militants i simpatitzants comunistes.

Les seves aliances a Albània permeten situar l'UÇK a l'esquerra de l'escena política kosovar. Si analitzem a grans trets la política a l'estat d'Albània constatem que els dos grans espais polítics els configuren el Partit Socialista (hereu del Partit del Treball, el partit únic comunista durant l'època d'Hoxha) i el Partit Democràtic, que vindrien a representar, *grosso modo*, l'esquerra i la dreta albanesa. Les dues principals opcions polítiques a Kosova entre 1998 i 1999, l'UÇK i la LDK, trobaven aliances, respectivament, amb el PS i el PD, un fet que ens permetria establir que mentre que l'UÇK se situava a l'esquerra de l'escena política kosovar, la LDK ho feia a la dreta. A més, els primers integrants de l'UÇK, entre els quals hi havia Adem Jashari, havien rebut entrenament militar a Albània quan en aquesta encara hi governava Ramiz Alia, successor d'Enver Hoxha al capdavant de l'estat.

El darrer aspecte d'interès a l'hora d'analitzar la ideologia de l'UÇK és el seu nacionalisme. Sembla evident que el tret ideològic principal de la guerrilla s'estructura al voltant de la reivindicació nacional, i que, per tant, l'UÇK esdevé un exèrcit d'alliberament nacional que es fixa com a objectiu acabar amb el que considera una ocupació estrangera forçant la retirada de les forces de l'ocupant del territori de Kosova, considerant que són els albanesos els qui tenen dret a exercir-ne la sobirania. Fins aquí, l'esquema seria força clàssic, una guerrilla més o menys esquerrana, amb la voluntat d'alliberar un territori del que considera una ocupació estrangera de caràcter colonial. El problema afegit en el cas de l'UÇK i de la qüestió kosovar és decidir si un cop assolit l'objectiu principal d'alliberar el territori Kosova es constituirà com un estat independent, com s'havia proclamat en referèndum el setembre de 1991, o bé si, com pregonaven organitzacions polítiques com el LPK o el LKÇK, passarà a unificar-se amb Albània de la qual consideren que és part integrant.

Aquesta darrera acusació, la de ser partidària de la unificació nacional albanesa pesarà sovint sobre l'UÇK. Alguns sectors d'opinió denominaran aquest projecte d'unificació

com a la “Gran Albània”, homologant el concepte a la “Gran Sèrbia”, de la qual s’havia parlat abundantment durant els conflictes balcànics de principis dels anys 90, amb l’objectiu evident d’assimilar els nacionalismes albanès i serbi i evitar que aquesta reunificació acabés essent possible.

Des de 1912, quan es proclamà la independència d’Albània, i la feblesa política d’aquest estat havia provocat que visquessin més albanesos fora de les seves fronteres que no pas a dins, el nacionalisme albanès havia anhelat unificar tots els territoris albanesos en un únic estat. Per distingir l’estat albanès, que només aplegava una part de la població albanesa, del conjunt de territoris poblats per albanesos, el moviment nacional albanès creà la denominació d’“Albània Ètnica”. Tot i que aquest moviment nacional mai utilitzà el terme “Gran Albània”, alguns analistes consideraren aquest terme, d’evidents connotacions pejoratives, com a sinònim del d’“Albània Ètnica”.

L’anhel d’aplegar tots els albanesos en un únic estat, tal i com havien pretès els primers dirigents independentistes, es mantingué viu des del mateix moment del naixement de l’estat d’Albània. Bona part de les organitzacions clandestines kosovars durant la Iugoslàvia socialista reclamaven aquesta unificació i, en conseqüència, els fundadors de l’UÇK, sorgida a partir d’aquestes estructures clandestines, mantenien la idea que els objectius de la seva lluita eren alliberar Kosova de l’ocupació sèrbia i, un cop alliberat, unificar-lo amb Albània.

En els seus orígens, els combatents de l’UÇK eren partidaris de la unificació nacional albanesa, per bé que centraven el seu discurs en la necessitat d’alliberar Kosova. Era el discurs que havia mantingut el Moviment Popular de Kosova, i seria la teoria que inspiraria l’UÇK en els seus orígens. De fet, la guerrilla arribà a prendre posició en favor de la unificació nacional albanesa de forma pública. Jakup Krasniqi, poc després de ser nomenat portaveu de l’UÇK, el juliol de 1998, concedia una entrevista al diari *Koha Ditore* on afirmava: “Volem més que la independència, volem la reunificació de tots els albanesos dels Balcans”.⁴⁵⁸

Abans de Krasniqi, la mateixa UÇK havia explicitat la seva posició respecte la qüestió albanesa mostrant-se partidària de la unificació en un comunitat de febrer de 1998:

⁴⁵⁸ *Koha Ditore*. Pristina, 12 de juliol de 1998.

“Al temps que donem la benvinguda al creixent interès, particularment de la diplomàcia nordamericana, francesa i alemanya, declarem que la solució a la qüestió albanesa no pot arribar només de les fronteres actuals de Kosova sinó que ha de ser plantejada com un tot, mitjançant la unificació dels albanesos i de les seves regions ocupades també per Macedònia i Montenegro”.⁴⁵⁹

Certament, sembla clar que l'objectiu romàntic inicial de l'UÇK era unificar no únicament Kosova amb Albània, sinó afegir a aquest nou estat els territoris poblats per albanesos al sud de Sèrbia, a Montenegro, a Macedònia, i fins i tot a Grècia. Aquest objectiu, el mateix que havien perseguit els primers nacionalistes, xocava, però, frontalment amb els interessos de la comunitat internacional, que ja veia amb recel una possible independència de Kosova i que mantenia una oposició radical a una modificació de fronteres com la que comportaria el procés de reunificació nacional albanesa. L'aliança estratègica que amb el temps s'anà forjant entre l'UÇK i els estats membres de l'Aliança Atlàntica conduïren a la guerrilla cap una *realpolitik* que la dugué a abandonar, si més no a curt termini, la reivindicació de la unificació albanesa per defensar l'opció de la independència de Kosova:

“L'UÇK lluita per la constitució de [...] l'estat independent i democràtic de Kosova”⁴⁶⁰

Malgrat no fer mai esment als drets de la minoria sèrbia en el nou estat, els textos de l'UÇK reclamaven un estat democràtic, allunyat de les concepcions ultranacionalistes que sovint s'atribuïen a la guerrilla. De ben segur que l'UÇK acollia a les seves files a nacionalistes extremistes, però la línia predominant de la seva reivindicació insistia en la creació d'un estat kosovar democràtic i independent.

La *realpolitik* havia dut a l'UÇK a reclamar la independència, d'acord amb la proclamació de la República de Kosova que el poble kosovar havia fet en el referèndum de 1991. L'anhel de la reunificació continuava viu en alguns dels integrants

⁴⁵⁹ UÇK. *Komunikata nr. 42*. Kosova, 27 de febrer de 1998.

⁴⁶⁰ UÇK. *Deklaratë politike nr. 30*. Kosova, abril de 1999.

de la guerrilla, i en algunes organitzacions polítiques com el LPK o el LKÇK, però el pragmatisme havia dut a l'UÇK a acceptar formalment la independència com a objectiu del seu combat.

L'anàlisi de la ideologia de l'UÇK ens porta a afirmar que la guerrilla era essencialment una organització d'alliberament nacional, d'origens vinculats a les organitzacions clandestines marxistes-leninistes kosovars d'inspiració enverista, de lleugera inclinació a l'esquerra, sobretot per contraposició a una més "dretana" LDK, sense connotacions religioses, i, sobretot, centrada essencialment en l'objectiu d'alliberar Kosova de la dominació sèrbia.

L'UÇK, més enllà de la qüestió nacional, estava escassament ideologitzada i, de fet, la guerrilla rebutjava les preses de posició partidistes reclamant un consens al seu voltant sota la consigna d'alliberar Kosova. L'UÇK propugnava una estratègia militarista d'alliberament nacional presentant-se a si mateix com un exèrcit defensor dels interessos nacionals per sobre de qualsevol interès ideològic o partidista: "No lluitem per interessos partidistes o polítics, com fan els partits polítics a Kosova i a Albània".⁴⁶¹ "El nostre partit és Kosova" que digué Adem Jashari.

L'organització militar

Des de 1993, moment en el qual nasqué formalment l'UÇK, fins a 1999, quan es dissolgué, l'Exèrcit d'Alliberament de Kosova patí una accelerada mutació que conduí aquesta guerrilla de ser una estructura clandestina formada per poques desenes de militants amb una escassa organització i coordinació a convertir-se en un exèrcit popular estructurat en base a l'organització militar clàssica, tot i mantenir greus mancances derivades de la seva naturalesa popular i, per tant, no professional.

Cal remarcar la profunda transformació de la guerrilla en els seus sis anys d'història des del punt de vista organitzatiu. El punt d'inflexió en aquest canvi es produí, com hem vist, el març de 1998, quan l'UÇK veié com els seus recursos humans augmentaven exponencialment arran de les matances de la Drenica.

⁴⁶¹ UÇK. *Deklaratë politike nr. 9*. Kosova, 27 de setembre de 1998.

Malgrat els evidents canvis interns que patí, l'UÇK mantingué, des dels seus inicis, el càrrec de Comandant General, que implicava l'assumpció del comandament militar de la guerrilla. Aquest càrrec fou assumit, el 1993, per Adem Jashari, no pas pels seus coneixements militars, sinó pel seu carisma, pel seu sacrifici i per representar una de les figures més respectades del moviment clandestí. Adem Jashari exercí el càrrec de Comandant General des de 1993 fins a la seva mort, el març de 1998, però durant aquest període la comandància fou més aviat testimonial, allunyada de responsabilitats executives en termes d'estratègia militar; en primer lloc, degut a l'autonomia de cadascun dels grups que formaven l'UÇK per operar segons el seu criteri, i en segon lloc, per que Jashari no era un comandament allunyat del camp de batalla sinó que participava activament en els combats amb les seves unitats de la Drenica.

La mort d'Adem Jashari el convertí en Comandant Llegendari, i en la principal referència èpica de l'UÇK. La seva mort deixà vacant el càrrec de Comandant General de la guerrilla que fou assumit per Azem Syla, company de Jashari al grup fundador de l'UÇK de la Drenica. Syla es mantingué en el càrrec fins el febrer de 1999, quan fou substituït per Sylejman Selimi, un altre home de la Drenica que es faria càrrec de la comandància general fins el maig de 1999, quan, en plena intervenció de l'OTAN, l'UÇK nomenaria Agim Çeku, antic general de l'exèrcit croat, com a Comandant General.

L'accés de Çeku a la comandància general sí que representà un canvi respecte els seus predecessors (Jashari, Syla i Selimi) que havien estat militants entusiastes de la primera hora de la regió de la Drenica però que tenien escassa o nul·la formació militar. Çeku, en canvi, procedia dels exèrcits iugoslau i croat, on havia arribat a assolir el rang de general. Çeku era un militar professional que propicià una actuació més eficient de la guerrilla aleshores coordinada amb l'activitat de l'OTAN a Kosova.

El càrrec de Comandant General era el de màxima responsabilitat al si de l'UÇK però anava acompanyat de tot un Estat Major que assumia la direcció de la guerrilla. L'Estat Major de l'UÇK, com hem apuntat amb anterioritat, estava integrat pel Comandant General, pel Vicecomandant, per l'Inspector General, pel portaveu i pels responsables dels següents directoris de la guerrilla: Directori d'Informació, Directori dels Serveis Informatius, Directori d'Economia i Finances, Directori de Govern Civil i Directori de

Logística i Aprovisionament. L'Estat Major de l'UÇK estava format per militants de la primera hora, procedents bàsicament del grup de la Drenica, que era el que més responsabilitats tenia al si de l'estructura central de la guerrilla.

La representativitat de l'UÇK es completava amb un Directori Polític de sis membres encapçalat per Hashim Thaçi, que esdevindria, amb el pas del temps, el principal referent polític de la guerrilla. Al marge del seu Directori Polític, que constituïa el principal nucli de direcció política, l'UÇK es dotà d'un representant polític, càrrec que assumí, donada la seva històrica trajectòria militant, Adem Demaçi, fins que ell mateix discrepà de la postura de l'UÇK a Rambouillet i renuncià al càrrec sense que fos reemplaçat per cap altra persona.

L'estructura dirigent de l'UÇK tenia, doncs, dos pilars fonamentals: l'Estat Major, liderat pel Comandant General, que assumia la màxima responsabilitat en la direcció militar de l'exèrcit d'alliberament; i el Directori Polític, encapçalat per Hashim Thaçi, que es convertí en l'organisme que decidia l'estratègia política de la guerrilla.

Un dels dèficits organitzatius tradicionals de l'UÇK fou l'àmplia autonomia d'actuació amb la qual comptaven els seus comandants regionals i que debilitava els organismes coordinadors i centralitzadors, incapaços sovint d'imposar una estratègia comuna. Tot i així, l'UÇK havia realitzat passos notables, tenint en compte els seus orígens, cap a una estructura organitzativa coordinada.

En el marc de la seva estructura organitzativa, l'UÇK havia dividit el seu àmbit d'actuació en Zones Operatives (ZO) entre les quals en destacaven tres. La ZO número 1, corresponent a Kosova, i que centrava pràcticament tota l'activitat militar de la guerrilla. La ZO número 2, corresponent a Macedònia, on l'UÇK havia desenvolupat algunes accions armades; i finalment la ZO número 3, corresponent a Montenegro, república habitada també per població albanesa.

La principal zona operativa al llarg dels sis anys d'activitat de l'UÇK fou la número 1, la ZO de Kosova. L'UÇK, conscient que l'actuació a l'interior de Kosova era el seu principal objectiu, dividí aquesta ZO en subzones operatives corresponents a les seves principals regions. Com ja s'ha apuntat amb anterioritat, la divisió de Kosova en Subzones Operatives (SZO) es realitzà de la següent forma:

1. Subzona de la Drenica
2. Subzona de Pashtrikut
3. Subzona de Dukagjini
4. Subzona de Shala
5. Subzona de Llap
6. Subzona de Nerodimës
7. Subzona de Karadakut

Aquesta divisió facilità les activitats de la guerrilla en territori kosovar, però també propicià l'autoritat dels comandaments regionals que dirigien l'activitat de l'UÇK en cadascuna d'aquestes zones i que assoliren, en alguns casos, gran notorietat a nivell local.

Entre els dirigents regionals de l'UÇK cal destacar, a la zona de la Drenica (SZO núm.1), Sylejman Selimi, que també assumiria la comandància general, i, posteriorment, Sami Lushtaku, tots dos combatents de la primera hora. A la regió de Pashtrikut (SZO núm. 2), amb la ciutat de Prizren com a principal centre operatiu, cal destacar Ekrem Rexha i Tahir Sinani, el primer dels quals assumí posteriorment responsabilitats al si de l'Estat Major. A la regió de Dukagjini (SZO núm. 3), la direcció regional l'assumí de forma incontestable Ramush Haradinaj, un dels principals homes forts de l'UÇK assentat des dels inicis de la lluita armada a la seva regió natal on es convertí en el dirigent incontestable de la guerrilla. A la zona de Shala (SZO núm. 4), la direcció local l'assumí Rrahman Rama, combatent de la primera hora que s'havia integrat en els inicis de la guerrilla al grup de la Drenica comandat per Adem Jashari. A la regió de Llap (SZO núm. 5), la direcció recaigué en Rrustem Mustafa, més conegut com a Comandant Remi, també militant de l'UÇK des de la primera etapa quan havia estat company de Zahir Pajaziti, que liderava en els seus orígens el grup de Llap. A la regió de Nerodimës (SZO núm. 6), la direcció regional fou assumida per Shukri Buja; mentre que a la de Karadakut (SZO núm. 7), el comandament requeia en mans d'Ahmet Isufin.

La implantació desigual de la guerrilla, convertí als comandants regionals de la Drenica, de Dukagjini, de Llap i de Pashtrikut, en els autèntics homes forts de l'organització.

Ramush Haradinaj i el comandant Remi són bons exemples del poder i de la referència que assoliren els comandants regionals de l'UÇK, ja que ambdós foren autèntics símbols, no només a les seves regions d'origen sinó arreu de Kosova.

El creixement de l'UÇK propicià que fos necessària una nova estructura que organitzés les subzones operatives en grups de combat per tal de facilitar-ne el funcionament. L'UÇK optà per organitzar els seus combatents en brigades i companyies. Cadascuna de les brigades de l'UÇK, que n'arribà a tenir 30 d'operatives,⁴⁶² estaven formades teòricament per 1.000 combatents (tot i que la immensa majoria eren inferiors en nombre) distribuïts en 20 companyies d'entre 50 i 60 combatents.⁴⁶³

Les diferents brigades de l'UÇK s'organitzaven per subzones operatives i les seves designacions eren un tribut a antics combatents albanesos, en un intent d'establir un fil conductor entre tots els lluitadors clandestins kosovars i l'UÇK, que representava la resistència actual contra l'ocupació sèrbia.

Les brigades tenien denominacions numèriques i, en alguns casos, noms d'antics combatents originaris de la zona a la qual la brigada pertanyia. Les designacions numèriques s'establien en funció de la zona operativa a la qual pertanyien, és a dir la ZO núm. 1, Kosova; de la subzona operativa on estaven integrades, i, finalment, del número de la brigada al si de la subzona. És a dir, la Brigada 114 era la quarta brigada de la subzona operativa de la Drenica de la zona operativa de Kosova, mentre que la Brigada 171 era la primera brigada de la subzona de Karadakut de la zona operativa de Kosova.

A continuació s'estableixen quines eren les diferents brigades de l'UÇK en funció de la subzona operativa a la qual pertanyien i s'esmenta la seva denominació.

⁴⁶² Entrevista a Abedin S., combatent de l'UÇK. Peja, desembre de 2001.

⁴⁶³ THOMAS, Nigel; MIKULAN, Krunoslav. *The Yugoslav Wars (2). Bosnia, Kosovo and Macedonia 1992-2001*. Oxford, Osprey Publishing, 2006. Pàg. 45-46.

BRIGADES DE L'UÇK

SZO Drenica (4 brigades)

Brigada 111 "Adem Jashari"	Designació en honor al Comandant Llegendari i militant de l'UÇK Adem Jashari, originari de la Drenica i mort en combat en aquesta mateixa regió el març de 1998.
Brigada 112 "Arbën Haliti"	Designació en honor a Arbën Haliti, jove combatent de l'UÇK mort a mans de les forces sèrbies el 1998.
Brigada 113 "Mujë Krasniqi"	Designació en honor a Mujë Krasniqi, combatent de l'UÇK de la primera hora que aparegué, el 28 de novembre de 1997, emmascarat al funeral de Halit Gaci en la primera compareixença pública de l'UÇK, i que morí el 1998.
Brigada 114 "Fehmi Lladrovci"	Designació en honor a Fehmi Lladrovci, combatent de l'UÇK a la regió de la Drenica, company d'Adem Jashari des dels orígens de la lluita armada, mort en combat el 1998.

SZO Pashtriku (6 brigades)

Brigada 121	No ens consta denominació específica, tot i que de vegades, en documents serbis, se l'anomena Agim Çelaj o Ramiz Qeriqi, que era el nom dels seus comandaments.
Brigada 122	No consta denominació específica.
Brigada 123	No consta denominació específica.
Brigada 124	No consta denominació específica.

Brigada 125	No consta denominació específica.
Brigada 126	No consta denominació específica.

SZO Dukagjini (8 brigades)

Brigada 131 “Jusuf Gërvalla”	Designació en honor de Jusuf Gërvalla, militant clandestí del Moviment Nacional per l’Alliberament de Kosova (LNÇK), i fundador del Moviment per a la República Socialista Albanesa de Iugoslàvia (LRSSHJ), organització que se situa a l’origen del LPK i de l’UÇK. Jusuf Gërvalla fou assassinat en un atemptat dels serveis secrets iugoslaus a Alemanya el 1982. Amb la reivindicació de la memòria de Gërvalla, originari de la regió de Dukagjini, l’UÇK pretenia establir un fil conductor entre la resistència clandestina albanesa dels anys 80 i el seu combat.
Brigada 132 “Myrtë Zeneli”	Designació en honor de Myrtë Zeneli, combatent de l’UÇK originari de Dukagjini mort en combat el 1998.
Brigada 133 “Adrian Krasniqi”	Designació en honor a Adrian Krasniqi, combatent de l’UÇK originari de Dukagjini mort en combat contra les forces sèrbies l’octubre de 1997. Adrian Krasniqi fou el primer combatent de l’UÇK a caure amb l’uniforme de la guerrilla.
Brigada 134 “Bedri Shala”	Designació en honor a Bedri Shala, combatent de l’UÇK, originari de la Drenica, mort en combat a Junik, prop de Gjakova, a la regió de Dukagjini, on combatia, l’agost de 1998.
Brigada 135	No consta denominació específica.

Brigada 136	No consta denominació específica.
Brigada 137	No consta denominació específica.
Brigada 138 “Agim Ramadani”	Designació en honor a Agim Ramadani, combatent de l’UÇK, originari de Zhegër, a la regió de Gjilan, mort en combat durant la batalla de Koshare, prop de Gjakova, l’abril de 1999, moment en el qual la 138 ^a Brigada de l’UÇK, a la qual pertanyia, adoptà el seu nom.

SZO Shala (4 brigades)

Brigada 141 “Mehë Uka”	Designació en honor a Mehë Uka, el primer militant mort reconegut per l’UÇK. Uka, originari de la localitat de Bajgora, era guerriller de l’UÇK i militant del LKÇK, i pretenia fer confluïr les dues estructures en una única organització armada quan morí, el desembre de 1996, en estranyes circumstàncies.
Brigada 142 “Azem Galica”	Designació en honor a Azem Galica, nom amb el qual fou conegut el nacionalista albanès Azem Bejta, originari de la Drenica, que lluità contra l’ocupació otomana d’Albània durant els anys 1910-1912. Després de la independència d’Albània, combaté per l’alliberament de Kosova de l’ocupació sèrbia (i momentàniament també búlgara i austro-hongaresa) fins a les seua mort, el 1924.
Brigada 143	No consta denominació específica.
Brigada 144	No consta denominació específica.

SZO Llap (4 brigades)

Brigada 151 “Zahir Pajaziti”	Designació en honor a Zahir Pajaziti, fundador de l’UÇK, combatent del grup de Llap mort el 31 de gener de 1997, essent, juntament amb els seus companys Hakif Zejnullahu i Edmond Hoxha, dels primers militants de l’UÇK a caure en combat en un enfrontament contra les forces sèrbies.
Brigada 152 “Shaban Shala”	Designació en honor a Shaban Shala, històric militant nacionalista albanès, originari de la regió de Podujeva, que participà, després de la Segona Guerra Mundial, en el Moviment Nacional Democràtic Albanès i que organitzà la resistència nacionalista albanesa a Kosova, especialment a la regió de Llap, durant la dècada dels 50 i principis dels 60 i que morí en una presó iugoslava el 1964.
Brigada 153	En algunes ocasions consta també amb la denominació “Zahir Pajaziti”, igual que la 151ª Brigada, un fet comprensible donada la importància de la figura de Pajaziti a la regió de Llap.
Brigada 154	No consta denominació específica.

SZO Nerodimës (3 brigades)

Brigada 161 “Ahmet Kaçiku”	Designació en honor a Ahmet Kaçiku, combatent de l’UÇK, que exercia de comandant de la 161ª Brigada de l’exèrcit d’alliberament, brigada que passà a adoptar el seu nom després de la seva mort en combat a Reçak el gener de 1999.
----------------------------	---

Brigada 162 “Agim Bajrami”	Designació en honor a Agim Bajrami, combatent de l’UÇK, caigut en combat a la seva mateixa localitat natal de Randobravë, a la regió de Prizren, el 1999.
Brigada 163	No consta denominació específica.

SZO Karadakut (1 brigada)

Brigada 171 “Kadri Zeka”	Designació en honor a Kadri Zeka, militant clandestí de l’Organització Marxista Leninista de Kosova (OMLK), i fundador del Moviment per a la República Socialista Albanesa de Iugoslàvia (LRSSHJ), organització que se situa a l’origen del LPK i de l’UÇK. Kadri Zeka fou assassinat en un atemptat dels serveis secrets iugoslaus a Alemanya el 1982.
--------------------------	---

Les denominacions adoptades per les diferents brigades de l’UÇK tenien com a objectiu recordar combatents significats, generalment originaris de la mateixa zona on aquestes brigades combatien. A més, la combinació de denominacions de militants històrics del moviment nacional albanès i de combatents contemporanis caiguts ja sota la sigla de l’UÇK, servia per establir un fil conductor entre la resistència d’Azem Gallica (durant les dècades dels anys 10 i 20 del segle XX), la de Shaban Shala (durant els anys 40, 50 i 60), la de Jusuf Gërvalla i Kadri Zeka (durant els anys 70 i 80), fins arribar a figures com Zahir Pajaziti o Adem Jashari, per citar els dos exemples més rellevants, pares de la resistència albanesa durant els anys 90.

L’estructura militar de l’UÇK anava, però, més enllà de la seva organització en brigades i comprenia també una unitat especial, amb combatents a bastament preparats, que no tenia assignat un territori concret on combatre sinó que es desplaçava en funció de l’interès militar del moment. Aquesta unitat especial, considerada una unitat de Policia

Militar de l'UÇK, i denominada formalment "Policia Ushtarake" (Policia Militar), era coneguda popularment amb el nom de Tigres Negres (Tigrat e Zi), ja que els seus integrants duïen un uniforme completament negre. L'equipament d'aquesta unitat especial era superior al dels combatents regulars i tenia la missió de realitzar operacions especials.

Al marge de la Policia Militar, que constituïa la unitat d'elit de l'UÇK, la guerrilla també comptava amb uns serveis secrets d'intel·ligència, el Zbulim-Kunderzbulim (ZKZ, que significa Intel·ligència-Contraintel·ligència), que pretenien recollir informació de l'enemic serbi, però també de la societat albanokosovar, dels rivals polítics de l'UÇK, i que tenien com a objectiu mantenir el control sobre l'organització. Tant la Policia Militar com el ZKZ depenien directament de l'Estat Major de l'UÇK i, per tant, estaven sota el control dels dirigents de l'exèrcit d'alliberament.

Al marge de l'activitat estrictament militar, cal ressenyar també el paper d'algunes estructures civils de l'UÇK. És el cas dels mecanismes de propaganda que impulsà l'exèrcit d'alliberament arran d'una decisió de l'Estat Major de juliol de 1998. En aquest sentit cal fer esment de la Radio Kosova e Lirë (Ràdio Kosova Lliure), que començà les seves emissions el 4 de gener de 1999, i que durant una hora al dia, que posteriorment passarien a ser dos, feia arribar a través de les ones el missatge de l'UÇK a la població de Kosova. Encapçalada per Nusret Pllana, Radio Kosova e Lirë emetia des de les muntanyes de Berisha, al cor de la Drenica, amagant-se en búnquers, en tendes de campanya o en refugis diversos per tal de mantenir les emissions malgrat els atacs serbis que pretenien silenciar-la. Malgrat el bombardeig de l'aviació sèrbia contra les seves posicions, el 27 de març de 1999, Radio Kosova e Lirë no només mantingué les seves emissions sinó que, a partir del 8 d'abril, el seu programa passà a ser en directe. La veu de la ràdio lliure de Kosova arribà a les llars dels albanesos de forma ininterrompuda fins el 21 de juny quan, amb la retirada sèrbia, Radio Kosova e Lirë abandonà les muntanyes per reiniciar les seves emissions des de Pristina el 12 de juliol de 1999.⁴⁶⁴

Al marge de Ràdio Kosova e Lirë, l'UÇK també impulsà, el gener de 1999, la creació d'una agència de premsa, Kosovapress, que tenia com a objectiu generar i difondre

⁴⁶⁴ PLLANA, Nusret. *Rruga e lirisë. The path to freedom*. Pristina, Rilindja, 2000. Pàg. 138-141.

notícies des del seu punt de vista. La creació de Kosovapress i de Radio Kosova e Lirë tenia com a objectiu crear canals de comunicació nacionals que mostressin a Kosova i al món la visió del conflicte sota els ulls de la guerrilla, un element que l'Estat Major de l'UÇK havia considerat clau.

Mentre Radio Kosova e Lirë, emesa en albanès, informava als residents a Kosova de l'evolució del conflicte, Kosovapress serví de referència a nombroses agències i periodistes internacionals que divulgaren així els fets que succeïen a l'interior de Kosova i que havien tingut fins aleshores com a principal font d'informació albanesa el Kosova Information Centre controlat per la LDK.

Amb el govern provisional liderat per Hashim Thaçi, l'UÇK completava la seva estructura que pretenia abastar tots els àmbits de la vida civil i militar per tal de substituir la seva rival, la LDK, en la gestió dels afers kosovars. En aquest sentit, i com a botó de mostra, cal ressenyar la iniciativa de l'UÇK i del govern de Thaçi de crear un document d'identitat de Kosova, que tingué escàs èxit donada la situació de guerra però que il·lustra de forma prou clara la voluntat de l'entorn de l'UÇK de construir tots els elements propis de l'estat independent que el seu combat pretenia construir.

L'estratègia de combat

Des del punt de vista de l'estratègia militar, l'UÇK desenvolupà, des dels seus orígens, l'any 1993, fins el seu augment exponencial en efectius, a partir de març de 1998, una activitat armada pròpia de les organitzacions clandestines d'escassos efectius humans. Amagada entre la població, l'UÇK atacà puntualment policies serbis, albanesos que col·laboraven amb l'administració sèrbia o bé colons serbis instal·lats a Kosova. L'esquema operatiu responia a l'existència de petits grups, amb una àmplia autonomia, que actuaven realitzant accions puntuals per procedir posteriorment a amagar-se, defugint el combat cos a cos amb l'enemic degut a la seva evident superioritat militar. Aquest esquema d'actuació inicial seria similar, per exemple, als paràmetres d'actuació de l'IRA irlandès durant els anys 70 i 80, és a dir, una organització clandestina que, amagada entre una població civil que li dóna suport, o

que com a mínim veu amb certa simpatia les seves actuacions, ataca puntualment a l'enemic sense arribar a enfrontar-s'hi obertament.

Aquest esquema d'actuació inicial responia a la idea clàssica que tenien bona part de les organitzacions armades clandestines que funcionaven a base a l'esquema "acció-repressió-acció". És a dir, l'organització armada, en aquest cas l'UÇK, actua contra l'enemic, provocant-li un dany puntual, i després s'amaga entre la població que simpatitza amb la seva ideologia política. Les forces governamentals atacades, en aquest cas l'administració sèrbia a Kosovo, desencadenen, intentant perseguir els responsables de l'acció, una repressió, generalment desmesurada, que no afecta només els responsables de l'acció sinó que va més enllà i provoca danys entre la població que simpatitza amb les idees de l'organització armada. Aquesta repressió indiscriminada provoca que les simpaties per l'UÇK augmentin entre la població reprimida i que l'estructura armada augmenti els seus efectius amb l'ingrés de nous militants que, per contestar la repressió, duen a terme noves accions contra l'enemic que provoquen al seu torn noves onades repressives. Un cercle, el d'acció-repressió-acció, que no es tanca mai i que genera cada cop majors adhesions en favor de l'organització armada.

A aquest esquema d'actuació responen les accions inicials de l'UÇK destinades a colpejar l'enemic i a generar majors simpaties entre la població albanokosovar.

Després d'un període d'actuació a l'ombra, en el qual l'UÇK únicament reivindicava les seves accions mitjançant comunicats enviats per fax a la premsa, sense sortir a la llum pública, el novembre de 1997, la guerrilla realitzà la seva primera aparició pública amb la qual pretenia posar fi als rumors que qüestionaven la seva existència i que fins i tot atribuïen els seus atacs als serveis secrets serbis.

A partir d'aquest moment, l'UÇK intensificà la seva actuació si bé aquesta es mantingué en paràmetres similars als que havia desenvolupat fins aleshores degut, bàsicament, a que els seus efectius eren encara escassos, a l'igual que el seu armament.

Certament, tot i el llenguatge triomfalista que es desprèn dels seus comunicats, on l'UÇK acostuma a utilitzar una retòrica que pretén estimular a la seva població en base

a la creença que la victòria militar contra l'enemic és possible, l'estratègia d'actuació de la guerrilla anà sempre orientada a provocar a les forces sèrbies per tal que aquestes desencadenessin una àmplia repressió que provoqués la intervenció internacional, com acabà finalment succeint.

La creença que la comunitat internacional intervindria a Kosova estava profundament arrelada al si de la societat albanesa ja que havia estat a bastament cultivada per Ibrahim Rugova i la LDK des de la proclamació de la independència, i la posada en marxa d'un estat paral·lel. La intervenció no havia arribat mai, però el missatge de la necessitat d'una actuació internacional havia calat entre els nacionalistes albanokosovars. Els acords de Dayton, que es tancaren sense cap menció a Kosova, enviaren un missatge molt clar a la societat kosovar, com reconeixia el periodista i intel·lectual Veton Surroi, gens sospitós de ser partidari de l'estratègia armada d'alliberament nacional. Surroi interpretava que Dayton incitava als albanokosovars a utilitzar la violència per assolir els seus objectius, per aconseguir que els ulls del món es fixessin en Kosova i això acabés provocant una intervenció internacional en defensa dels drets del poble albanès.⁴⁶⁵

A partir de novembre de 1997, l'estratègia de l'UÇK anà orientada en aquest sentit, en el de provocar la màxima repressió sèrbia com a resposta a les seves accions per tal de suscitar una major simpatia entre la població albanokosovar però també, i sobretot, per tal de que els ulls de l'opinió pública internacional s'adrecessin cap a Kosova i el fet de contemplar la repressió indiscriminada protagonitzada per les forces sèrbies acabés provocant una intervenció internacional.

L'activitat de l'UÇK, doncs, no anà exclusivament encaminada a derrotar les forces sèrbies en el combat sinó que pretenia provocar aquestes forces perquè responguessin de forma desmesurada de tal forma que aquesta desmesura, i més tenint en compte els antecedents, especialment de Bòsnia, acabés provocant una intervenció internacional. Sense reconèixer-ho públicament, l'estratègia de l'UÇK es basà en provocar les forces sèrbies per tal que aquestes desencadenessin episodis repressius

⁴⁶⁵ Declaracions de Veton Surroi al reportatge de LITTLE, Alan. *Moral Combat. NATO at War*. Emès per la BBC britànica el 23 de març de 2000.

contra la població civil que esdevinguessin insuportables per la comunitat internacional.

Les forces sèrbies alimentaren l'estratègia de l'UÇK, reprimint amb duresa la població civil en una sèrie d'actuacions que provocaren l'alarma internacional davant del temor que es reproduís una nova Bòsnia. L'exemple més eloqüent d'aquesta estratègia fou el cas d'Adem Jashari i la seva família, morts el març de 1998, després d'hores de combat desigual contra unitats policials sèrbies que provocaren una repressió inhumana matant dones i infants de la família del comandant de l'UÇK.

Adem Jashari, a diferència del que hagués fet un estratega militar com Agim Çeku, esperà la policia sèrbia a casa seva i s'hi enfrontà malgrat la desigualtat evident de forces. La repressió de les forces sèrbies provocà que el que era inicialment una operació antiterrorista que podia tenir el vist i plau tàcit dels Estats Units que, a través del seu enviat a la zona, Robert Gelbard, havien qualificat a l'UÇK com una "organització terrorista", acabés com una matança injustificable a ulls de la comunitat internacional que contemplà atònita les desenes de cadàvers afilerats a Prekaz entre els quals hi havia cossos de dones i d'infants de molt curta edat.

La "provocació" de l'UÇK havia generat una resposta repressiva excessiva de part de les forces sèrbies, un fet que apropava la intervenció internacional. La matança de Prekaz, el març de 1998, al marge de representar un punt d'inflexió per a l'UÇK, que a partir d'aquí es convertiria en un exèrcit popular amb desenes de milers d'efectius, comportà que la comunitat internacional situés la qüestió kosovar en el seu ordre del dia.

L'UÇK era perfectament conscient que la seva única possibilitat de vèncer les forces sèrbies passava per una intervenció internacional. La desigualtat de forces entre la guerrilla i l'exèrcit iugoslau, la policia sèrbia i els paramilitars que els acompanyaven era evident. Vet aquí la raó per la qual l'estratègia de l'UÇK estava guiada per la voluntat de provocar una intervenció, l'única possibilitat real de vèncer que tenia la guerrilla.

Dugi Gorani, que participà com a assessor de la delegació albanesa en la negociació de Rambouillet, reconeixia que la intervenció internacional només era possible si existia

un elevat nombre de civils morts com a conseqüència de l'acció repressiva de les forces sèrbies. "Com més civils morts hi hagi, més a prop de la intervenció internacional estarem", era el missatge que explicava Gorani que la comunitat internacional llençava als negociadors albanesos. Gorani arriba a afirmar que un diplomàtic nordamericà, a qui no identifica, li comentà que "si no hi ha com a mínim 5.000 morts no hi haurà una presència internacional permanent a Kosova".⁴⁶⁶

Les afirmacions de Gorani evidencien que el missatge de la comunitat internacional als nacionalistes albanokosovars era molt clar: només si hi ha violència, només si hi ha una repressió desmesurada per part de les forces sèrbies, només si hi ha una xifra insostenible de civils morts, només en aquests casos hi haurà una intervenció internacional.

Conscient d'aquesta realitat, l'UÇK actuà "provocant" les forces sèrbies per tal de desencadenar la seva repressió i acabar provocant així una intervenció internacional. El mateix Hashim Thaçi reconeixia aquesta estratègia: "Les nostres accions armades eren contestades per atacs contra civils, sabíem que posàvem en perill els civils".⁴⁶⁷ L'UÇK era conscient del perill al qual sotmetia a la seva pròpia població civil actuant contra les forces sèrbies però assumia que aquest era l'únic camí per assolir una intervenció internacional i, amb aquesta, acabar guanyant la guerra o, com a mínim, forçant la retirada de les tropes sèrbies.

De fet, l'estratègia de l'UÇK funcionà a la perfecció ja que la seva activitat armada provocà la intervenció sèrbia, que fou des d'un punt de vista repressiu absolutament desproporcionada, un fet que justificà la intervenció internacional, i més tenint en compte el precedent bosnià i la mala consciència que aquest havia generat al si de la comunitat internacional.

A més, l'estratègia de combat adoptada per la guerrilla acabà convertint l'UÇK, una organització armada nascuda el 1993 en la més estricta clandestinitat, en company d'armes de l'OTAN, l'aliança militar més poderosa del planeta.

⁴⁶⁶ Declaracions de Dugi Gorani al reportatge de LITTLE, Alan. *Moral Combat. NATO at War*. Emès per la BBC britànica el 23 de març de 2000.

⁴⁶⁷ Declaracions de Hashim Thaçi al reportatge de LITTLE, Alan. *Moral Combat. NATO at War*. Emès per la BBC britànica el 23 de març de 2000.

Els brigadistes de l'UÇK

Una de les qüestions més controvertides en referència a l'UÇK fou la presència de combatents estrangers a les seves files. El govern serbi, i alguns opinadors que li eren favorables, divulgaren l'existència de brigadistes islàmics al si de l'UÇK amb la voluntat d'associar les objectius de la guerrilla als de l'islamisme internacional, un fet que, com hem exposat amb anterioritat, no podia estar més allunyat de la realitat.

Certament, no pot negar-se que l'UÇK comptà amb una xifra gens menyspreable de combatents procedents de l'estranger, però no és menys cert que el gruix pràcticament absolut d'aquests brigadistes el conformaven integrants de la diàspora albanesa que retornaven a la "mare-pàtria" per allistar-se a l'exèrcit que pretenia alliberar-la.

El gruix de voluntaris estrangers que s'afiliaren a l'UÇK eren albanesos, o descendents d'albanesos, residents principalment als Estats Units o en països de l'Europa Occidental. Els estats als quals havia emigrat tradicionalment la diàspora albanokosovar foren, en conseqüència, els que més brigadistes proporcionaren a l'UÇK.

En repetides ocasions, l'UÇK havia manifestat que el seu interès respecte a la diàspora consistia, essencialment, en que fes un esforç econòmic per finançar la guerra, però això no evità que nombrosos albanesos a l'exili decidissin retornar al seu país per combatre. De fet, els brigadistes de l'UÇK no començaren a arribar a Kosova fins ben entrat el 1998, i molt especialment arran de la intervenció de l'OTAN, ja el 1999, i, per tant, s'integraren a l'UÇK quan la guerrilla ja comptava amb un nombre considerable d'efectius humans.

La principal estructura militar que integrà als brigadistes de l'UÇK fou el Batalioni Atlantiku (Batalló Atlàntic), també designat sovint com a Brigada Atlàntica, que rebia aquest nom ja que aplegava als brigadistes de l'UÇK procedents dels Estats Units, i en alguns casos també del Canadà. El Batalló Atlàntic estava integrat per uns 400 combatents albanoamericans i tingué un paper rellevant en alguns dels combats

lliurats a Kosova durant la intervenció de l'OTAN. Bona part dels integrants d'aquest batalló retornaren als seus països de residència després de la guerra.⁴⁶⁸

Al marge dels albanoamericans també calia comptar per centenars els albanesos residents en països europeus que retornaren a Kosova per combatre a les files de l'UÇK. Sense tenir una estructura militar pròpia que els aplegués, aquests voluntaris s'integraren a les diferents brigades de l'exèrcit d'alliberament generalment en funció de la seva localitat d'origen o de la dels seus pares.

Al marge dels emigrats albanesos o dels ciutadans d'origen albanès, existiren també casos, molt més aïllats i d'escassa rellevància, de combatents de països occidentals que s'uniren a les files de l'UÇK. En general eren familiars no albanesos de ciutadans albanesos o d'origen albanès i en algun cas, soldats de fortuna o mercenaris. Després de la guerra, Jakup Krasniqi, portaveu de l'UÇK, reconeixia que a les seves files hi havien combatut ciutadans de Suècia, Bèlgica, el Regne Unit, Alemanya, França i dels Estats Units.⁴⁶⁹ Durant la guerra algunes informacions havien ampliat el ventall narrant històries com, per exemple, la d'un guàrdia civil espanyol que festejava amb una jove albanesa, motiu pel qual havien decidit enrolar-se a l'UÇK; o la d'un mercenari d'extrema dreta francès que havia participat a la guerra de Croàcia contra els serbis i que també havia estat integrat a les files de l'UÇK.⁴⁷⁰

Tot i la credibilitat relativa d'algunes d'aquestes notícies, tant les paraules de Krasniqi com les converses mantingudes amb combatents de l'UÇK semblen certificar que alguns combatents de països occidentals participaren en la guerra al costat de l'exèrcit d'alliberament. Cal tenir present, però, que la xifra d'aquests combatents era molt petita i que el gruix de voluntaris internacionals el conformaven els albanesos de la diàspora.

⁴⁶⁸ Entrevista a Abedin S., combatent de l'UÇK. Peja, desembre de 2001.

⁴⁶⁹ KELMENDI, Adriatik. "Kosovars Refute Islamic Terror Claims" in *BCR*, núm 295, 11 de novembre de 2001.

⁴⁷⁰ PORTE, Jean-Luc. "A French soldier of fortune fights alongside the KLA" in *Agence France Presse*, 21 de maig de 1999.

Al marge de combatents occidentals, sembla ser que un petit grup reduït de voluntaris croats també participà en alguns combats i algunes fonts apunten que també ho feren un grup de combatents bosnis.

La controvèrsia al voltant dels combatents estrangers no afectà, però, els albanesos, o els descendents d'albanesos, de la diàspora sinó que es generà al voltant de l'existència o no de combatents procedents de països islàmics al si de l'UÇK.

El precedent bosni, on diversos voluntaris musulmans procedents bàsicament de països àrabs, havien combatut al si de l'Armija, en el *Kateebat al-Mujahideen* (el Batalló dels Mujahidins), havia donat certa credibilitat a l'afirmació que a Kosova, un territori, a l'igual que Bòsnia, majoritàriament musulmà, voluntaris islàmics participaven en els combats.

Hem constatat, en repassar la ideologia de l'UÇK, que malgrat les acusacions d'islamisme, el factor religió no representava en cap cas un eix ideològic de la guerrilla sinó ben al contrari, la seva voluntat era aplegar tots els albanesos, sense distincions de credo religió, en el combat alliberador contra les forces sèrbies. Malgrat tot, la idea que l'UÇK era una força islamista es difongué en diferents àmbits generant la idea que al seu si hi participaven islamistes radicals procedents de països musulmans. És curiós comprovar que aquestes acusacions no es limitaren al govern serbi sinó que en alguns casos arribaren a analistes i comandaments dels països occidentals. Per exemple, l'analista Charles V. Peña, director dels estudis en polítiques de defensa al Cato Institute, afirmava:

“L'UÇK era un conducte que canalitzava combatents estrangers, incloent-hi veterans de la *gihad* de Bòsnia, Txetxènia i Afganistan. Tot i que la presència de mujahidins a Kosova no es tradueix necessàriament en una presència d'Al Qaeda, amb tota probabilitat molts d'aquests combatents havien estat entrenats en camps d'Al Qaeda a l'Afganistan”⁴⁷¹

El general canadenc retirat Lewis MacKenzie, en un article que duia l'il·lustratiu títol de *We bombed the wrong side* (Vam bombardejar el bàndol equivocadament), insistia en

⁴⁷¹ PEÑA, Charles V. “Al Qaeda: The Balkans Connection” in *Mediterranean Quarterly*, núm. 16, 2005. Pàg. 65-76.

l'associació entre l'UÇK i els combatents islàmics, però anava fins i tot més enllà atribuïnt a la guerrilla una relació directa amb Osama Bin Laden:

“Aquells que vam avisar que Occident era conduït al costat d'un moviment albanokosovar extremista en favor de la independència vam ser titllats d'esgarriacries. El fet que la organització que encapçalava la lluita per la independència, l'UÇK, fos designada universalment com una organització terrorista coneguda per rebre suport d'Osama Bin Laden va ser convenientment ignorat”.⁴⁷²

Algunes fonts anaven més enllà i concretaven aquesta presència de mujahidins provinents de països musulmans. Nigel Thomas i Krunoslav Mikulan citaven cinc grups de combatents islàmics al si de l'UÇK. En primer lloc, la Brigada Atlàntica, que com hem exposat estava formada per albanoamericans que no només no poden ser considerats en cap cas com a mujahidins sinó que en molts casos no eren ni tan sols musulmans. Al marge d'aquesta brigada, citaven una unitat iraniana, una unitat bòsnio-albanesa comandada per un islamista egipci, una unitat de “Cignes Negres” que havien combatut a l'Armija bòsnia, i, finalment, una unitat de mujahidins procedents de països àrabs i de Txetxènia.⁴⁷³

Al marge de la Brigada Atlàntica, que sí que existí, tots els combatents de l'UÇK interrogats per l'autor desconeixien l'existència de les altres unitats esmentades i afirmaven no haver vist mai ni un sol mujahidin combatent a Kosova. Aquesta afirmació era compartida per diversos periodistes internacionals que en cap cas, al llarg de tota la cobertura informativa del conflicte, pogueren certificar la presència de combatents islàmics al si de l'UÇK.

Pel que sembla, a principis de 1998, arran dels fets de Prekaz, l'UÇK discutí internament si acceptava integrar combatents islamistes al seu si, però la negativa a acceptar-los fou rotunda. L'abril de 1998, el francès d'origen egipci Claude Cheick Ben Abdel Kader, vinculat a Al Qaeda, s'adreçà als comandaments de l'UÇK presents a

⁴⁷² MACKENZIE, Lewis. “We bombed the wrong side” in *National Post*, 8 d'abril de 2004.

⁴⁷³ THOMAS, Nigel; MIKULAN, Krunoslav. *The Yugoslav Wars (2). Bosnia, Kosovo and Macedonia 1992-2001*. Oxford, Osprey Publishing, 2006. Pàg. 46.

Tirana per tal d'oferir-los armament, combatents i diners. Tot i que en aquells moments l'UÇK necessitava imperiosament les tres coses, el comandament de la guerrilla rebutjà l'oferiment, conscient que podia tenir efectes contraris a mig termini si el que pretenien era forçar una intervenció internacional liderada pels Estats Units.

Pocs dirigents nacionalistes albanesos criticaren la mesura. Florian Krasniqi, dirigent de la comunitat albanesa-americana, que recollia fons per l'UÇK als Estats Units, fou dels pocs que es mostraren crítics amb la decisió si bé amb el pas del temps considerà que havia estat correcta. Krasniqi afirma que en aquell temps "hagués acceptat diners fins i tot del diable, per això volia que els acceptessin, no pas per que tingués interès a establir un estat islàmic o col·laborar amb terroristes sinó senzillament perquè volia la llibertat pel meu poble".⁴⁷⁴

Els dirigents de l'UÇK sempre han rebutjat públicament la presència de combatents islamistes al seu si. Bardhyl Mahmuti, membre del Directori Polític de l'UÇK, afirmava l'abril de 1998:

"Pel que fa als combatents de l'UÇK, hi ha especulacions que afirmen que hi ha mujahidins disposats a venir a combatre amb nosaltres. No en tenim cap necessitat. No sabem com satisfer les necessitats dels nostres mujahidins, dels albanesos. El que ens cal no és gent, sinó armes.

Sabem també que els països islàmics no ens ajudaran amb armament, només volen enviar-nos gent per propagar la seva doctrina."⁴⁷⁵

Jakup Krasniqi, portaveu de l'UÇK, era taxatiu en aquest sentit i negava que combatents islàmics haguessin lluitat al si de l'UÇK, i els tancava la porta a fer-ho, malgrat la debilitat que l'organització afrontava el setembre de 1998:

⁴⁷⁴ SULLIVAN, Stacy "Was the KLA a criminal, terrorist and Islamist organization?" in DI LELLIO, Anna. *The case for Kosovo. Passage to independence*. Londres, Anthem Press, 2005. Pàg. 107.

⁴⁷⁵ DENAUD, Patrick; PRAS, Valérie. *Kosovo. Naissance d'une lutte armée UÇK. Entretiens avec Bardhyl Mahmuti représentant politique de l'Armée de Libération du Kosovo*. Pàg. 103.

“Mai hi ha hagut, ni hi haurà, cap grup organitzat de mujahidins a les files de l’UÇK ja que aquesta presència perjudicaria la nostra posició. Tenim el suport d’americans i europeus, a qui considerem els nostres aliats. La gent hauria d’entendre que pertanyem més a l’Europa Occidental que a l’Orient”.⁴⁷⁶

Les diferents dades recopilades, especialment arran de les entrevistes a membres de l’UÇK, descarten qualsevol presència de combatents islàmics al si de la guerrilla, i estableixen que el gruix de lluitadors internacionals procedia de la pròpia diàspora albanesa. Els vincles entre l’UÇK i Al Qaeda semblen inexistents ja que malgrat que la guerrilla ha estat àmpliament investigada pel Tribunal Penal Internacional de La Haia, en cap cas s’ha establert algun tipus de relació dels guerrillers amb els homes de Bin Laden.

Si bé no és l’objecte d’aquest estudi, cal ressenyar, com a apunt final pel que respecta als combatents estrangers, que entre els paramilitars serbis s’identificaren alguns voluntaris russos i d’altres països eslaus, que molt probablement combateren com a mercenaris al costat de les forces sèrbies.

Els recursos econòmics

Una altra de les qüestions més controvertides al voltant de l’UÇK ha estat el seu finançament. La principal acusació que ha rebut la guerrilla, al marge d’atribuir-li una filiació islamista i de comptar amb el suport de mujahidins islàmics, ha estat la de finançar-se a través de la màfia albanesa estesa per Europa. Certament, és un fet que les xarxes mafioses d’origen albanès han assolit una important notorietat en el marc de l’activitat del crim organitzat a l’Europa occidental, una situació que ajudava a la difusió de la teoria que l’UÇK obtenia el seu finançament a partir d’aquestes xarxes.

Abans de repassar les acusacions que han pesat sobre l’UÇK al voltant de la seva relació amb les màfies, analitzarem quins han estat els mecanismes de finançament que la guerrilla ha reconegut utilitzar.

⁴⁷⁶ KERMENDI, Adriatik. “Kosovars Refute Islamic Terror Claims” in *BCR*, núm 295, 11 de novembre de 2001.

El finançament del govern paral·lel kosovar consistia en un impost mitjançant el qual tots els ciutadans albanokosovars havien de pagar un 3% dels seus ingressos per tal de permetre sufragar les despeses del sistema social paral·lel. Bona part dels recursos que permetien fer funcionar les institucions paral·leles procedien de l'impost del 3% que pagaven els membres de la diàspora kosovar, que es convertí així en el principal suport econòmic de l'estratègia de desobediència institucional impulsada per Rugova.

L'UÇK actuaria de forma similar i buscaria ens els kosovars a l'exili els diners necessaris per finançar la lluita armada. Si bé l'UÇK no establí un impost concret, la guerrilla realitzà repetides crides a la diàspora kosovar, i albanesa en general, per tal que aquesta contribuís econòmicament amb l'exèrcit d'alliberament.

La tasca inicial de recollir fons per impulsar l'activitat armada l'assumiren els militants del LPK. El Moviment Popular de Kosova, que fou el nucli de resistència clandestina a partir del qual s'impulsà l'UÇK, inicià les tasques de recollida de fons econòmics per tal de finançar la incipient activitat armada que es desenvolupava a Kosova. El LPK impulsà, el 1993, la creació del fons econòmic Vendlindja Thërret (La pàtria et crida), un fons que constituïria el principal suport econòmic per a l'activitat de l'UÇK. La mateixa guerrilla, conscient de la importància dels recursos econòmics, sempre emplaçà a l'emigració a contribuir econòmicament amb la causa, més que no pas a enrolar-se a les files de l'exèrcit d'alliberament venint a combatre en territori kosovar.⁴⁷⁷

El fons Vendlindja Thërret es desenvolupà de forma progressiva i els recursos econòmics que recaptava anaren augmentant a mesura que l'UÇK multiplicava la seva activitat armada. L'impuls definitiu per al fons arribà el març de 1998, coincidint amb l'expansió de l'UÇK i la integració a les seves files de milers de combatents. El fons Vendlindja Thërret era present a tots els països amb una important presència de la comunitat kosovar a l'exili i tenia comptes oberts en diversos estats: Suïssa, Alemanya, França, Suècia, Àustria, Noruega, Dinamarca, Itàlia, Bèlgica, Austràlia, Estats Units i Canadà.

⁴⁷⁷ DENAUD, Patrick; PRAS, Valérie. *Kosovo. Naissance d'une lutte armée UÇK. Entretiens avec Bardhyl Mahmuti représentant politique de l'Armée de Libération du Kosovo*. Pàg. 109.

L'augment dels fons que l'UÇK recollia a partir de Vendlindja Thërret posà en alerta, a partir de 1998, els estats occidentals des d'on es recollien aquests diners un fet que provocà que en alguns casos es bloqueguessin els comptes des d'on Vendlindja Thërret operava, com succeí, per exemple, a Suïssa. Tot i així, bona part dels comptes continuaren operatius, però amb una constant vigilància dels seus responsables que tot just deixaven que els diners ingressats restessin un o dos dies al compte, precisament per evitar la seva pèrdua en cas que el compte fos bloquejat.

El control dels fons econòmics recollits per Vendlindja Thërret es realitzava des d'Albània, on els responsables econòmics de l'UÇK tenien un compte on es transferien els diners recollits pels diferents fons de la diàspora. Albània constituïa la base operativa de l'UÇK i tenir centralitzats els fons econòmics de l'organització a l'estat albanès oferia una garantia de seguretat que en la resta d'estats on Vendlindja Thërret operava era difícil assolir.⁴⁷⁸

La xifra total que l'UÇK aconseguí recollir a través dels fons de Vendlindja Thërret és molt difícil d'establir ja que en múltiples ocasions els diners recollits ni tan sols passaven per comptes bancaris. En qualsevol cas, sí que podem saber que la xifra total era molt elevada, de desenes de milions de dòlars, un fet que prova l'èxit que la iniciativa tingué entre la diàspora albanokosovar.

Tot i no ser obligatòria, la contribució al fons Vendlindja Thërret tingué un èxit notable, sobretot a partir de març de 1998, degut al protagonisme en la lluita per l'alliberament de Kosova que anava assolint l'UÇK. Com que, a diferència del que succeïa amb els fons que recollia el govern kosovar de Rugova, l'aportació a Vendlindja Thërret no era una part percentual dels ingressos sinó que era voluntària, moltes famílies kosovars a l'exili realitzaren un esforç econòmic important per finançar la lluita armada.

L'èxit del fons Vendlindja Thërret suscità, precisament, que existís aquesta important controvèrsia que hem esmentat al voltant de la procedència dels fons econòmics en mans de l'UÇK. El govern serbi, i amb ell diferents analistes internacionals, alguns propers a les posicions sèrbies, d'altres fonamentalment contraris a les posicions nordamericanes, tendí a afirmar que els fons econòmics en mans de l'UÇK procedien

⁴⁷⁸ Entrevista a Abedin S. Combatent de l'UÇK, exiliat a Suïssa durant una part de 1998 des d'on contribuí a la recerca de fons econòmics per Vendlindja Thërret. Peja, juliol de 2000.

de les màfies albaneses que operaven als Balcans i a l'Europa occidental. Vuk Jeremic, opositor a Milosevic, membre del Partit Democràtic, i ministre d'Afers Exteriors de Sèrbia en el moment en el qual Kosova proclamà la independència, recollia les tesis de l'administració Milosevic respecte a les fonts de finançament de l'UÇK i afirmava:

“L'UÇK va ser creada i finançada per estructures criminals que tenen les seves arrels en ciutats com el Bronx i Brusel·les, Hamburg i Ginebra, Roma i Chicago. L'UÇK desenvolupà activitats terroristes que acabaren provocant la intervenció de la comunitat internacional.”⁴⁷⁹

Les afirmacions de Jeremic, atribuint l'origen i el finançament de l'UÇK a grups criminals albanesos mostraven com el govern que succeí a Milosevic no havia modificat la posició que el seu predecessor tenia respecte la qüestió kosovar. Milosevic i el seu executiu ja havien acusat a l'UÇK de finançar-se a través de les organitzacions mafioses albaneses.

Les acusacions contra l'UÇK en aquest sentit tingueren certa repercussió durant el període d'intervenció de l'OTAN en el conflicte kosovar i citarem dos exemples que recollien la tesi del finançament de la guerrilla a través de l'activitat delictiva de les xarxes mafioses albaneses. El professor universitari d'economia, Michel Chossudovsky, de la Universitat d'Ottawa, publicà, l'abril de 1999, l'article “Kosovo ‘freedom fighters’ financed by organised crime” (Els ‘lluitadors per la llibertat’ de Kosova, finançats pel crim organitzat”, on, des d'una posició contrària als Estats Units i a la seva intervenció a Kosova, l'autor atribuïa el finançament de l'UÇK a grups criminals i mafiosos albanesos que podien així “rentar” els seu diner negre, als serveis secrets occidentals, principalment alemanys i nordamericans, i al fonamentalisme islàmic. Chossudovsky suggeria que l'UÇK havia estat creada i finançada en els seus inicis pels serveis secrets alemanys i que, posteriorment, la màfia albanesa, els serveis secrets nordamericans i l'islamisme internacional s'havien fet càrrec de les despeses derivades del seu desenvolupament. L'article fou publicat inicialment a la *World Socialist Web Site*, la

⁴⁷⁹ JERIC, Vuk. “Past and future status of Kosovo”, intervenció de Vuk Jeremic davant del Comitè de Relacions Internacionals de la Cambra de Representants dels Estats Units, 18 de maig de 2005.

pàgina web del Comitè Internacional de la Quarta Internacional, i fou ràpidament reproduït en diferents publicacions, generalment vinculades a l'esquerra, convertint-se en una de les referències més citades entre aquells que acusaven a l'UÇK de tenir vincles amb les màfies albaneses. Chossoudovsky afirmava en el seu text:

“La veritat és que l'UÇK està finançada pel crim organitzat amb l'aprovació tàcita dels Estats Units i els seus aliats. [...] La tasca de crear i finançar l'UÇK fou inicialment atribuïda a Alemanya: 'Utilitzaven uniformes alemanys, armes de l'Alemanya de l'est, i, eren finançats, en part, pels diners de la droga'.”⁴⁸⁰

Tot i basar la seva acusació en generalitats i no aportar arguments concrets que provessin les seves acusacions, l'article de Chossudovsky tingué un considerable predicament. El professor canadenc havia realitzat la seva acusació des d'una posició antiamericana, d'esquerra trotskista, per bé que no tota aquesta esquerra recolzà les seves posicions, ja que, per exemple, el Partit Obrer Revolucionari (POR) català, de tendència trotskista, mantingué postures molt properes a l'UÇK com pot comprovar-se a la seva publicació *L'Aurora*. Sembla evident que Chossudovsky pretenia deslegitimar la lluita de l'UÇK i amb ella la intervenció nordamericana. Les acusacions contra l'UÇK no foren, però, monopoli d'aquells que mantenien posicions antiamericanes ja que, en una posició ideològica diametralment oposada, el Partit Republicà nordamericà, a través del seu Comitè Polític Republicà, acusà el president demòcrata Bill Clinton, de recolzar, amb la seva intervenció a Kosova, a un grup vinculat al terrorisme i al tràfic de drogues. La voluntat del Partit Republicà també era clara, deslegitimar l'UÇK per deslegitimar Clinton, el seu veritable adversari polític. El text dels republicans contenia cites, fonamentalment, de la revista de defensa i temes militars *Jane's Intelligence Review* així com també extractes d'articles de premsa que feien referència a les possibles connexions entre l'UÇK i les màfies albaneses. El document afirmava:

⁴⁸⁰ CHOSSUDOVSKEY, Michel. “Kosovo ‘freedom fighters’ financed by organised crime” in *World Socialist Web Site*, www.wsws.org, 10 d'abril de 1999.

“La vasta xarxa criminal albanesa que s’estén arreu d’Europa i els Estats Units, és l’origen principal dels fons de l’UÇK, que procedeixen fonamentalment del tràfic de drogues.”⁴⁸¹

Aquestes acusacions contra l’UÇK de finançar-se exclusivament a través de les màfies albaneses semblen exagerades. Certament, és força probable que entre els fons recollits per Vendlindja Thërret hi hagués diner negre procedent d’activitats delictives. Els mafiosos albanesos no tenien perquè ser insensibles al patriotisme que sacsejava la seva comunitat nacional. Ara bé, d’aquí a afirmar que els recursos econòmics de l’UÇK provenien de la màfia albanesa hi ha un abisme. Com el professor Carlos Taibo esmentava, de forma irònica però molt encertada, aquesta idea establia una imatge de la màfia albanesa digna de Robin Hood, una imatge que aquesta màfia no mereix i no practica.⁴⁸²

Tot i que podien existir donacions de les xarxes albaneses de crim organitzat, el gruix dels fons recollits per Vendlindja Thërret procedien d’albanesos, o de descendents d’albanesos, que realitzaven feines, en general humils, però d’allò més dignes. Paul Hackenos, estudiós de les diàspores balcàniques a Europa, defensava aquesta mateixa idea:

“La font principal d’on procedien els diners i les armes de l’UÇK no eren els criminals professionals sinó l’enorme quantitat de població albanesa a la diàspora. [...] Les contribucions per a finançar l’armament de l’UÇK provenien dels mateixos emigrants que havien dipositat centenars de milions de marcs alemanys als comptes per finançar l’estat fantasma [de Rugova i la LDK]. Una porció dels fons de l’UÇK podien procedir de diner negre, però aquest fet no explicaria el seu finançament.”⁴⁸³

⁴⁸¹ US SENATE REPUBLICAN POLICY COMMITTEE. “The Kosovo Liberation Army: Does Clinton Policy Support Group with Terror, Drug Ties?”. Washington, US Senate Republican Policy Committee, 31 de maig de 1999.

⁴⁸² TAIBO, Carlos. *Guerra en Kosova. Un estudio sobre la ingeniería del odio*. Madrid, Catarata, 2001.

⁴⁸³ HOCKENOS, Paul. *Homeland Calling. Exile Patriotism and the Balkan Wars*. Londres, Cornell University Press, 2003. Pàg. 255.

La conclusió que podem establir és que si bé no és descartable que diners procedents de les activitats de la màfia albanesa servissin per finançar les activitats de l'UÇK, en cap cas pot establir-se que les xarxes delictives organitzades fossin el principal suport econòmic de la guerrilla. L'UÇK es finançà a través de les aportacions econòmiques voluntàries de la nombrosa diàspora albanesa.

Després de la desmilitarització de l'UÇK, el juny de 1999, alguns dels seus antics membres foren vinculats a activitats delictives organitzades a l'interior de Kosova. Certament, és molt probable que antics combatents, aprofitant el desconcert regnant a Kosova i la seva posició social derivada del fet d'haver participat com a combatents en la guerra contra les tropes sèrbies, se servissin dels privilegis derivats de la seva condició, així com també de l'ús de la força, per controlar els mercats il·legals i garantir-se així un elevat benefici econòmic. Malgrat tot, però, cal deslligar aquesta activitat de l'UÇK ja que si bé la realitzaren antics membres de l'exèrcit d'alliberament, en cap cas ha de ser considerada com una acció vinculada a la guerrilla en el seu conjunt. L'UÇK, com a exèrcit popular que era, recollia al seu si les virtuts i els defectes de la població albanesa de Kosova. Entre els defectes cal ressenyar, doncs, aquells que, un cop acabats els combats, aprofitaren la seva condició, i sovint el seu armament, per al seu profit personal desenvolupant activitats il·legals i delictives.

Desmilitarització i transformació de l'UÇK

L'UÇK, com a tal, fou una guerrilla de vida efímera. Nascuda el 1993, el 20 de juny de 1999, passava a la història després de la signatura de l'acord per a la seva desmilitarització i transformació. Pocs grups armats han tingut una vida tan curta i alhora tan exitosa.

Després de l'acord de Kumanova i l'adopció de la resolució 1244 de les Nacions Unides semblava clar que l'UÇK havia de patir una transformació. L'organització armada que havia esdevingut un exèrcit popular, força irregular i amb una escassa preparació militar, per bé que aliat circumstancial de l'OTAN, havia estat explícitament esmentada en la resolució 1244 on les Nacions Unides exigien la seva desmilitarització.

L'UÇK, que no havia estat present a Kumanova, es mostrà inicialment crítica amb el fet de desmilitaritzar-se sense cap contrapartida. El 15 de juny de 1999, Hashim Thaçi apuntava que "l'UÇK no és un grup armat, sinó un exèrcit regular que defensarà el territori de Kosova".⁴⁸⁴ De ben segur que la declaració obeïa a la necessitat de fer una demostració de força enmig del procés negociador entre l'UÇK i la KFOR, la força multinacional ja desplegada arreu de Kosova.

Malgrat la pretesa voluntat de Thaçi de mantenir l'UÇK com a exèrcit regular de Kosova, la KFOR havia de complir el mandat de Nacions Unides de desmilitaritzar la guerrilla tal i com es recollia en la resolució 1244. Fruit d'aquest mandat en resultà l'Acord de desmilitarització i de transformació de l'UÇK que fou signat el 20 de juny de 1999 a Pristina per Hashim Thaçi, en representació de l'UÇK, i pel general britànic Michael Jackson, comandant de les tropes internacionals de la KFOR. El text de l'acord comportava, a la pràctica, la desaparició de l'UÇK, que en un termini de 90 dies havia de lliurar totes les seves armes i renunciar a l'ús de la seva insígnia i dels seus uniformes, tal i com es recullen en alguns dels fragments més rellevants de l'acord presentats a continuació:

"Acord de desmilitarització i transformació de l'UÇK

1. Aquest acord assegura un alto el foc per part de l'UÇK, la seva retirada de les zones de conflicte, i la seva desmilitarització i reintegració a la vida civil. [...]
2. L'UÇK acorda renunciar a l'ús de la força i complir les directrius del comandant de la força de seguretat internacional desplegada a Kosova. [...]

Cessament de les hostilitats [...]

10. L'UÇK es compromet i acorda en particular:

- a. Cessar en l'ús de totes les seves armes i dispositius explosius.
- b. No col·locar cap mina, cap barrera o cap punt de control, no mantenir cap punt d'observació o obstacles de protecció.
- c. La destrucció d'edificis o estructures no està permesa. No s'ha d'implicar en cap activitat militar, de seguretat o d'entrenament. [...]

⁴⁸⁴ PROVVISORATO, Sandro. *UCK: l'armata dell'ombra*. Pàg. 223.

d. No atacar, detenir o intimidar cap civil a Kosova, no atacar, confiscar o violar la propietat dels civils a Kosova.

11. L'UÇK acorda no dur a terme cap represàlia, cap contraatac, o cap acció unilateral per respondre les violacions de la resolució 1244 i dels altres acords relatius a Kosova. Això no nega en cap cas el dret a l'autodefensa. [...]

14. En el marc dels 4 dies posteriors a la signatura d'aquest acord:

a. L'UÇK tancarà totes les seves posicions de combat, trinxeres i punts de control a les carreteres, i senyalitzarà els seus camps de mines i trampes. [...]

Desmilitarització i transformació

22. L'UÇK seguirà els procediments establerts pel comandament de la KFOR per a la seva desmilitarització i transformació. [...] No entrenarà ni organitzarà desfilades sense l'autorització del comandament de la KFOR.

23. L'UÇK acorda el següent calendari que s'inicia de les de la signatura d'aquest acord: [...]

h. En 90 dies totes les forces de l'UÇK hauran completat el seu procés de desmilitarització i hauran de cessar de dur uniformes militars i la insígnia de l'UÇK. [...]

25. L'UÇK té la intenció de complir amb els termes de la resolució 1244 del Consell de Seguretat de les Nacions Unides, i és en aquest context que la comunitat internacional ha de prendre bona nota de la contribució de l'UÇK durant la crisi de Kosova i en conseqüència tenir en consideració:

a. El reconeixement que, mentre l'UÇK i les seves estructures estan en procés de transformació, es pot proposar als individus encara membres [de l'UÇK] per participar en l'administració i en les forces policials de Kosova, tenint una especial consideració en vista de l'experiència que han desenvolupat.

b. La formació d'un Exèrcit a Kosova en base a la Guàrdia Nacional dels Estats Units com a part del procés polític que ha de determinar l'estatut final de Kosova, tenint en compte l'acord de Rambouillet⁴⁸⁵

⁴⁸⁵ "Undertaking of demilitarisation and transformation by the UCK", accord de desmilitarització i transformació de l'UÇK signat a Pristina el 20 de juny de 1999. El text complet de l'acord pot ser consultat a la web de l'OTAN al següent enllaç: www.nato.int/kfor/docu/docs/pdf/uck.pdf.

L'acord entre l'UÇK i la KFOR comportava la fi de l'existència de la guerrilla que, en tres mesos, havia de lliurar totes les seves armes i garantir que els seus combatents deixarien d'utilitzar l'uniforme i la insígnia de la guerrilla. La contrapartida a la desmilitarització, i per tant, a la desaparició, de l'UÇK era evident. La KFOR acceptava la creació d'un cos similar a la Guàrdia Nacional dels Estats Units, una força militar estructurada als diferents estats nordamericans que actua com a reserva de l'exèrcit dels Estats Units, que els guerrillers interpretaven com l'embrió d'un futur exèrcit de Kosova, tot i que l'acord esmentava que el futur polític de Kosova havia de basar-se en els continguts de l'acord de Rambouillet, és a dir, una substancial autonomia de Kosova en el marc de la República Federal de Iugoslàvia.

Els 90 dies que s'oferien de marge a l'UÇK per procedir a la seva completa desmilitarització coincidiren amb l'estiu de 1999, un estiu boig on els comandaments de la guerrilla tingueren serioses dificultats per fer complir els termes de l'acord al conjunt dels seus combatents degut al clima d'inestabilitat i a la voluntat de revenja que dominava algunes zones de Kosova. Arribat el mes de setembre, l'UÇK procedí formalment a la seva dissolució. El darrer gran acte de la guerrilla fou una desfilada pels carrers de Pristina el 18 de setembre de 1999. La data coincidia amb la data límit de la seva desmilitarització i constituí un veritable homenatge de la població de Kosova a l'UÇK, la guerrilla que havia lliurat el combat contra les forces sèrbies i que ara desapareixia formalment de la vida kosovar. Milers de combatents de l'UÇK desfilaren pels carrers de Pristina, amb els seus comandaments al capdavant, entre els quals destacaven Hashim Thaçi, Syleyman Selimi, Agim Çeku o Ramush Haradinaj. La desfilada, autoritzada per la KFOR, acabà amb un acte també multitudinari a l'estadi de Pristina on desenes de milers d'albanesos volgueren agrair a la guerrilla el seu combat per l'alliberament de Kosova.

L'UÇK desapareixia formalment, però pocs dies després, el 21 de setembre, naixia la que havia estat la contrapartida que la comunitat internacional li havia ofert a canvi de la seva desmilitarització: el Cos de Protecció de Kosova (TMK, Trupat e Mbrojtjes së Kosovës). El TMK nasqué fruit del desenvolupament i la regulació 1999/8 de la Missió de les Nacions Unides a Kosova, la UNMIK, que permeté la creació d'un cos destinat a recollir a les seves files a una part significativa dels antics combatents de l'UÇK.

La creació del TMK no estigué absent de polèmica ja que existien diferents concepcions sobre quin havia de ser el paper del nou cos. Mentre els antics membres de l'UÇK pretenien que el TMK fos l'embrió d'un futur exèrcit de Kosova, la comunitat internacional pretenia limitar la seva activitat a tasques d'assistència, que no de defensa, amb l'objectiu d'evitar ferir susceptibilitats al govern serbi.

La polèmica precedí la creació del TMK que veié com es discutia fins i tot la seva denominació. La comunitat internacional decidí adoptar el nom Kosova Protection Corps (KPC, Cos de Protecció de Kosova) per designar el TMK, que en albanès podia ser, però, interpretat com a Cos de Defensa de Kosova, ja que la paraula "Mbrotjtjes" tenia aquesta doble accepció. No cal dir que el fet que el TMK pogués ser considerat com un cos de defensa, suscitava l'esperança dels albanokosovars de fer servir el cos com a l'embrió d'un futur exèrcit, mentre que comportava el rebuig, al terme i al cos, de l'oposició sèrbia.

L'ambigüïtat estigué present al TMK des del seu naixement, que obeïa més aviat a la necessitat d'oferir una contrapartida a la guerrilla per la seva desmilitarització que no pas a la convicció de la comunitat internacional de la necessitat d'un cos d'aquestes característiques.

El TMK, de fet, es reclamà, i encara es reclama, hereu de l'UÇK i nucli constituent del futur Exèrcit de Kosova. El primer comandant del TMK fou Agim Çeku, que havia exercit, des de maig de 1999, el càrrec de comandant general de l'UÇK. Semblava clar que la voluntat de la comunitat internacional era oferir una sortida digna als combatents de la guerrilla que no optessin per retornar a la vida civil.

El TMK es creà amb un total de 5.052 membres, dels quals uns 3.000 havien d'estar en actiu, i uns altres 2.000 a la reserva. Amb la voluntat de ser un cos representatiu de la multietnicitat de Kosova, des de la seva creació es reservà un 10% de les places per a les minories presents a Kosova, si bé aquestes mostraren, especialment la sèrbia, un nul interès per afegir-se al cos.

La voluntat d'integrar-se al TMK feu que per cobrir les places ofertes es presentessin 20.271 aspirants, dels quals un 85,5% eren antics combatents de l'UÇK, un 14% civils, i només un 0,04% integrants de minories.⁴⁸⁶

Constituït formalment el 21 de gener de 2000, el TMK esdevingué la primera nova institució kosovar reconeguda internacionalment. Malgrat tenir un inequívoc caràcter militar, com l'uniforme o la insígnia, inspirada clarament en la de l'UÇK, el TMK tenia unes atribucions més aviat escasses que es concretaven en les següents tasques: ajudar a la reconstrucció de les infraestructures; respondre a qualsevol desastre que afectés la població i el territori de Kosova; conduir operacions de recerca i de rescat; proporcionar les condicions per a l'arribada de l'ajuda humanitària a les zones aïllades; proporcionar ajuda a la Missió de les Nacions Unides a Kosova i a la KFOR si així és requerida; i realitzar actes cerimonials.⁴⁸⁷

Logotip del TMK, inspirat de forma evident en el de l'UÇK

Les atribucions assignades convertien el TMK en un cos d'assistència civil, però a ningú no escapava la dimensió que, més enllà d'aquestes atribucions, tenia aquest cos. El fet que hagués nascut com a contrapartida a la desmilitarització de l'UÇK ja evidenciava que tenia una important dimensió simbòlica.

⁴⁸⁶ TMK. "TMK/KPC History and Mission", article publicat a la pàgina web del TMK, www.tmk-ks.org.

⁴⁸⁷ UNMIK. "Regulation n.1999/8 on the establishment of the Kosovo Protection Corps". Pristina, 21 de juny de 1999.

La desmilitarització de l'UÇK comportà la desaparició formal de la guerrilla. La gran majoria dels seus membres retornaren a la vida civil, però una part prou significativa s'enrolà a les files del TMK, així com també al servei de policia de Kosova, el Kosova Police Service (KPS); al temps que els seus principals dirigents, com veurem posteriorment, esdevenien importants figures polítiques en l'escenari kosovar de la postguerra.

Al banc dels acusats

El darrer dels elements de controvèrsia al voltant de l'UÇK que analitzarem són les acusacions formulades contra la guerrilla de no respectar, en determinades ocasions, la Convenció de Ginebra i de cometre crims de guerra. Si bé no són comparables les acusacions que pesen sobre l'UÇK amb les que hagueren d'afrontar les forces sèrbies, convé ressenyar les acusacions i les accions judicials realitzades contra la guerrilla.

Tot i que el govern serbi acusà sistemàticament a l'UÇK de "terrorista", i, per tant, d'actuar sistemàticament vulnerant els Drets Humans, la parcialitat de l'acusador feu que no es tinguessin en consideració les seves acusacions. Les primeres acusacions serioses contra l'UÇK arribaren de la mà d'organitzacions no governamentals en defensa dels Drets Humans que, com Human Rights Watch, ressenyaren episodis on l'UÇK havia comès crims de guerra. Per citar-ne alguns exemples esmentarem els 42 morts durant l'ofensiva de la guerrilla a Rahovec, el juliol de 1999; els 22 civils assassinats a la localitat de Klecka, l'agost de 1998; o els cossos morts de 32 civils trobats en un llac proper a Gillogjan, el setembre de 1998.⁴⁸⁸

Malgrat que l'autoria d'aquests crims de guerra no pogué ser formalment establerta, sembla prou clar que en alguns casos sí que hi havia responsabilitat de l'UÇK, malgrat que els seus comandaments havien insistit en mostrar la imatge d'una guerrilla que respectava les normes de la guerra, precisament com a element que la diferenciava del seu enemic.

⁴⁸⁸ HUMAN RIGHTS WATCH. *Kosovo War Crimes Chronology. January 1998 – April 1999*. Nova York, Human Rights Watch, abril de 1999.

No analitzarem amb profunditat aquests episodis, ressenyats per organitzacions en defensa dels Drets Humans, sinó que ens cenyirem a repassar els casos instruïts pel Tribunal Penal Internacional per a l'antiga Iugoslàvia contra combatents de l'UÇK i les acusacions que aquest tribunal formulà contra els antics guerrillers.

A l'interior de Kosova, la imatge de l'UÇK era pràcticament immaculada i la creença que els seus combatents, a diferència dels seus enemics, havien respectat les normes essencials de la guerra estava a bastament estesa entre la societat kosovar, recreant potser una imatge idíl·lica de la guerrilla que no es corresponia amb alguns dels episodis que el mateix UÇK havia protagonitzat. Aquesta imatge immaculada de l'UÇK provocà una onada d'indignació popular quan, el febrer de 2003, foren detinguts els quatre primers albanokosovars acusats pel TPI.

Els detinguts eren Fatmir Limaj, Isak Musliu, Haradin Bala i Agim Murtezi, aquest darrer alliberat pocs dies després de la seva detenció després que el tribunal comprovés que no es tractava de la persona acusada. Els tres detinguts que foren finalment processats pertanyien al grup de la Drenica de l'UÇK i se'ls acusava de crims de guerra i vulneracions dels Drets Humans comesos al camp de presoners que l'UÇK tenia a Llapushnik, a la mateixa Drenica.

Fatmir Limaj, un dels col·laboradors més propers a Hashim Thaçi, era un comandant local de l'UÇK a la zona de Llapushnik i tenia sota el seu comandament el camp de presoners on la fiscalia del TPI sostenia que s'havien comès crims de guerra contra els retinguts. Isak Musliu era també un comandament local de l'UÇK i exercia a més, de forma puntual, tasques de guardià al camp de Llapushnik; un càrrec que també exercia el tercer processat, Haradin Bala.

L'acusació contra Limaj, Musliu i Bala afirmava que en el camp de Llapushnik s'hi havia reclòs a ciutadans serbis i albanesos acusats de col·laborar amb les autoritats sèrbies i que aquests detinguts havien estat sotmesos a un tractament cruel, a tortures, a violacions i a d'altres vulneracions dels Drets Humans. L'acusació es completava afirmant que, el 26 de juliol de 1998, arran de l'ofensiva de les forces sèrbies que ocuparen el camp de presoners de Llapushnik, els seus responsables havien decidit traslladar els presoners, alliberant-ne un grup, i assassinant els 10 integrants del grup restant, que foren executats a les muntanyes de Berisha.

El procés contra els antics combatents de l'UÇK fou seguit amb gran interès des de Kosova ja que s'entenia que en ell s'hi jutjava no només als tres acusats sinó a tota l'UÇK. El veredict final del cas *Limaj et al.*, com el conegué el TPI que li assignà la referència IT-03-66, fou acollit amb satisfacció a Kosova ja que considerava no culpables a Fatmir Limaj i Isak Musliu, els comandaments processats, i condemnava únicament a Haradin Bala a 13 anys de presó acusat de crims contra la humanitat (persecució per raons polítiques, racials o religioses, assetjament, actes inhumans, detenció il·legal, actes inhumans, deportació, assassinat, violació) i de violacions de les lleis i els costums de guerra (tractament cruel, assassinat i violació).

El tribunal, en la seva sentència de novembre de 2005, considerà provat que Bala havia participat en la tortura d'un presoner i en els assassinats de les muntanyes de Berisha del 26 de juliol de 1998, al temps que se'l considerà responsable dels maltractaments contra presoners realitzats al camp de Llapushnik. Limaj i Musliu, per contra, foren alliberats sense càrrecs pel tribunal.⁴⁸⁹

El segon procés que el TPI obrí contra antics combatents de l'UÇK assolí força més notorietat ja que el principal imputat fou Ramush Haradinaj, antic comandant de l'UÇK a la regió de Dukagjini, que en el moment de la seva imputació exercia el càrrec de primer ministre del govern de Kosova. Ramush Haradinaj fou acusat, el març de 2005, juntament amb dos antics combatents de l'UÇK també de Dukagjini, Idriz Balaj i Lahi Brahimaj. Haradinaj, a diferència de molts altres processats pel TPI, decidí, un cop coneguts els càrrecs que pesaven contra seu, abandonar el càrrec de primer ministre i lliurar-se al tribunal per tal de ser processat.

Tots els acusats eren càrrecs de responsabilitat al si de l'UÇK a Dukagjini. Ramush Haradinaj n'era el seu comandant; Idriz Balaj, sota les ordres de Haradinaj, comandava les Àguiles Negres, una unitat d'elit de l'UÇK similar als Tigres Negres; mentre que Lahi Brahimaj, mà dreta de Haradinaj i també dirigent de l'UÇK a Dukagjini, havia estat el responsable de la base de Jabllanica, centre de comandament de la guerrilla que havia servit també de camp de detenció.

⁴⁸⁹ Tota la documentació referida al procés *Limaj et al.* (IT-03-66) pot ser consultada a la pàgina web del TPI per a l'antiga Iugoslàvia a l'enllaç: www.icty.org/case/limaj/4.

El tribunal acusava als antics combatents d'haver realitzat, entre març i setembre de 1998, crims contra la humanitat i crims de guerra a través de maltractaments contra civils serbis, contra albanesos acusats de col·laborar amb l'administració sèrbia, i contra civils de la minoria gitana. La instrucció els acusava d'atacs contra el camp de refugiats serbis de Baballoq, d'atacs contra les cases de civils serbis de la zona, d'intimidació i maltractaments contra civils, així com també de tracte inhumà al camp de detenció de Jabllanica.

El resultat del procés, conegut amb el nom de *Haradinaj et al.*, i el codi IT-04-84, fou similar al del judici contra Fatmir Limaj i els seus companys. Ramush Haradinaj i Idriz Balaj foren declarats no culpables, i únicament fou condemnat Lahi Brahimaj a 6 anys de presó acusat de violació de les lleis i costums de guerra (tractament cruel i tortura) en considerar-se provat que havia torturat alguns detinguts a Jabllanica. A diferència de Haradin Bala, Lahi Brahimaj no fou condemnat per crims contra la humanitat per bé que l'acusació figurava inicialment en la instrucció del cas.⁴⁹⁰

Els dos casos instruït pel TPI han representat una victòria moral per a l'UÇK ja que si bé s'ha condemnat a dos dels seus membres, els principals dirigents processats foren considerats no culpables, un fet que reforça la idea que defensen els antics comandaments de l'UÇK que la guerrilla va dur a terme una guerra neta enfront d'un enemic que vulnerava sistemàticament els Drets Humans i que era responsable de crims de guerra i crims contra la humanitat.

Els processos de la Haia han servit per revelar que l'UÇK també va cometre excessos, és cert, però que la seva responsabilitat en aquest sentit dista molt de la que tingueren les forces sèrbies autores de sistemàtiques violacions dels Drets Humans i de les lleis i costums de guerra a tots els nivells.

⁴⁹⁰ Tota la documentació referida al procés *Limaj et al.* (IT-03-66) pot ser consultada a la pàgina web del TPI per a l'antiga Iugoslàvia a l'enllaç: www.icty.org/case/haradinaj/4.

XVII. EL KOSOVA DE LA POSTGUERRA

L'estiu boig de 1999

La signatura de l'acord de Kumanova implicà la fi del conflicte bèl·lic que assolava Kosova. La retirada de les forces sèrbies, i la presa de les posicions abandonades per aquestes pels combatents de l'UÇK i les tropes de la KFOR, marcà la fi de la guerra i l'inici d'una difícil postguerra que no estigué absent d'expressions de violència.

Jean-Arnault Dérens ha qualificat els dies posteriors al 10 de juny de 1999 com les "boges setmanes de juny". Dérens, redactor en cap del *Courrier des Balkans*, desplegat a la zona durant el conflicte, esmentava com a exemple il·lustratiu de la bogeria kosovar de l'estiu de 1999 el film *Kukumi*, la primera pel·lícula kosovar de la postguerra que narra la història de tres interns a l'hospital psiquiàtric de Shtimje que escapen de la seva reclusió durant les "setmanes boges" de juny de 1999. Vist el caos que regna arreu de Kosova, acaben decidint retornar a l'hospital psiquiàtric, on la vida els sembla força més pausada del que ho és fora dels murs.⁴⁹¹

L'estrena de *Kukumi* a Pristina no estigué exempta de polèmica malgrat les lloances que el film havia recollit al festival de Sarajevo. La polèmica no era altra que el tabú que encara representa per a la societat kosovar afrontar el caos i la violència que regnaren al país durant l'estiu de 1999.

El primer element a tenir en consideració és el pillatge i la destrucció que les forces sèrbies deixaren rere seu en retirar-se de Kosova. L'exèrcit iugoslau, la policia i els paramilitars serbis provocaren cremes massives i saqueigs generalitzats d'habitatges de civils albanesos, bona part dels quals es trobaven refugiats lluny dels seus domicilis. El rastre de foc que deixaren al seu pas les forces sèrbies fou un dels elements que més contribuí a accentuar el desig de venjança de la població albanesa un cop aquesta retornà a les seves cases.

La qüestió de la venjança estava molt present entre la població serbokosovar que, en molts casos, decidí exiliar-se, presa per la por d'un retorn massiu dels refugiats

⁴⁹¹ DÉRENS, Jean-Arnault. *Kosovo, année zéro*. Pàg. 138.

albanesos que fessin pagar als civils serbis els càstigs infligits contra els civils albanesos per les forces sèrbies. Entre els serbis que enfilaren la ruta de Belgrad n'hi havia que havien col·laborat activament amb la repressió i que eren, per tant, responsables directes de les vulneracions dels Drets Humans provocades per les forces sèrbies, però n'hi havia també molts d'altres que senzillament fugien per la por a les represàlies albaneses.

El juny de 1999, al temps que els refugiats albanesos es preparaven per creuar les fronteres i tornar cap a les seves cases, desenes de milers serbokosovars enfilaven el camí de Mitrovica per exilar-se a la república de Sèrbia.

Les tropes de la KFOR es mostraren incapaces de controlar els fluxos humans que entraven i sortien de territori kosovar. A les fronteres amb Albània i Macedònia, on s'havia aplegat el gruix més considerable de refugiats albanokosovars, la KFOR es veié sorpresa per la rapidesa amb la qual els refugiats decidien tornar a casa. Pocs dies després de l'acord de Kumanova, pràcticament tots els refugiats havien retornat ja a Kosova.

L'alegria era desbordant arreu del país ja que els guerrillers de l'UÇK havien pres el control de les diferents poblacions kosovars i confraternitzaven amb una població que els mostrava, a ells i a les forces de l'OTAN, el seu agraïment per haver alliberat Kosova de les forces sèrbies. L'alegria contagiosa de l'estiu de 1999 provocà, entre d'altres, que es modifiquessin els hàbits de moltes poblacions kosovars que passaren a gaudir d'una activa vida nocturna, un fet que va satisfer d'allò més una societat molt jove i traumatitzada pels esdeveniments de les darreres dècades.

L'alegria no fou, però, l'única característica de l'estiu de 1999. L'afany de venjança es palpava en l'ambient i el desgovern que regnava propicià el desenvolupament d'una violència permanent contra els civils serbis i les seves possessions, així com també contra els gitanos, que eren acusats de protagonitzar un segon pillatge contra les possessions albaneses després de la destrucció de les forces sèrbies. Des de juny a setembre, els brots de violència protagonitzats per albanesos contra civils serbis estigueren a l'ordre del dia.

Bona part de les accions eren atribuïdes a l'UÇK, si bé la guerrilla ja estava immersa en el seu procés de desmilitarització i els seus dirigents implicats en la definició del nou mapa polític del Kosova postbèl·lic. Tot i la desmilitarització és molt probable que combatents de l'UÇK participessin en els actes violents. De fet, hi ha documentades múltiples agressions on hi participaren albanesos vestits amb l'uniforme de l'UÇK, però la violència desplegada sembla més aviat producte d'una còlera irracional i d'un desig de venjança més que no pas d'una estratègia establerta per la guerrilla que, el 15 de juny, per boca de Hashim Thaçi, havia cridat als civils serbis sense implicació en els crims contra la població albanesa a quedar-se en territori kosovar, i a construir conjuntament amb els albanesos un Kosova multiètnic.⁴⁹²

La multiètnicitat semblava, però, durant l'estiu de 1999, una autèntica quimera. Les tropes de la KFOR, malgrat comptar amb més de 50.000 efectius, es mostraven inoperants davant del tipus de violència que es vivia a Kosova. Els nombrosos controls al voltant de les zones amb majoria de població sèrbia no evitaren els atacs contra esglésies ortodoxes, contra habitatges i, fins i tot, contra la vida de civils d'aquesta nacionalitat.

Les dades del govern serbi són força il·lustratives en aquest sentit. Mentre que durant la guerra entre l'UÇK i les forces sèrbies (és a dir, entre 1998 i el 10 de juny de 1999) només havien mort 87 civils serbis; entre el 10 de juny i l'1 de novembre de 1999 el nombre de víctimes sèrbies civils arribava fins a les 709, als quals calia afegir-hi 67 albanesos i 71 membres de d'altres comunitats.⁴⁹³

El descontrol general era evident. Tres governs es disputaven l'administració de Kosova. D'una banda la incipient Missió de les Nacions Unides per a Kosova, de l'altra els governs rivals de Bukoshi, de la LDK; i de Thaçi, de l'UÇK, enfrontats pel control del poder polític kosovar de la postguerra. Sense policia, i amb milers de soldats lliurats a una tasca policial per a la qual no estaven probablement preparats, Kosova era un terreny propici per al desenvolupament de la venjança contra la població sèrbia, però

⁴⁹² La Vanguardia, 22 de juny de 1999.

⁴⁹³ COMMITTEE FOR COLLECTING DATA ON CRIMES COMMITTED AGAINST HUMANITY AND INTERNATIONAL LAW. *Victims of Albanian terrorism in Kosovo-Metohija (Killed, kidnapped, and missing persons, Jan. 1998 - Nov. 2001).*

també per passar vells comptes amb enemics albanesos, per cultivar activitats il·legals al costat de les xarxes mafioses que començaven a descobrir els beneficis que els podia aportar l'actuació en un territori d'aquestes característiques.

El clima de violència quedà palès en moltes de les cròniques periodístiques de l'època, entre les quals citarem la d'un corresponal britànic de l'agència France-Presse que narrava, el 15 d'agost de 1999, la situació que es vivia a la zona de Kosova sota control de les tropes britàniques de la KFOR:

“Cases destruïdes, vells expulsats, cotxes robats, extorsió, assassinats, violacions, tràfic: les tropes de la KFOR s'enfronten a crims, organitzats o fora de control, comesos pels kosovars i la màfia albanesa. En dos mesos, al sector britànic, hi ha hagut 127 assassinats, 397 incendis i 504 robatoris declarats.”⁴⁹⁴

Malgrat que el patiment sofert durant dècades per la població albanesa de Kosova feia humanament comprensible el recurs a la venjança, aquesta corria el risc de dilapidar la credibilitat guanyada pel moviment nacional albanokosovar entre la comunitat internacional. I el moment no era qualsevol ja que l'aspiració, tant de l'UÇK com de la LDK, era assolir la independència de Kosova, un objectiu que no entrava en els plans, almenys immediats, de la comunitat internacional per a la regió.

Enmig del clima de violència de l'estiu de 1999, ben poques veus s'alçaren, des de la pròpia comunitat albanesa, per denunciar aquests excessos. La memòria recent de la guerra paralitzà la consciència crítica de la societat i només Veton Surroi, antic dirigent del Partit Parlamentari de Kosova, i actual editor del diari *Koha Ditore*, la principal capçalera kosovar, gosà aixecar la veu per denunciar el que ell qualificà de “vergonya albanesa”. Ho feu a través d'un article que, amb el títol, “Feixisme a Kosova: la vergonya dels albanesos”, afirmava el següent:

“El mes passat, una anciana va ser colpejada fins a la mort al seu bany. Un infant de dos anys fou ferit i la seva mare assassinada. Dos adolescents moren com a conseqüència

⁴⁹⁴ Agència France-Presse, 15 d'agost de 1999.

d'una granada. Una dona no gosa pronunciar el seu nom en públic per tal que els qui van provar de violar-la no ho tornin a intentar. Totes aquestes víctimes eren sèrbies.

Malauradament no es tracta d'incidents aïllats. Un bon nombre dels serbis que s'han quedat a Kosova s'han tancat a les seves cases, atemorits per una atmosfera on qualsevol soroll sembla amenaçar-los i cada vehicle que s'atura pot ser el que els conduirà a la mort.

També hi ha el cas d'aquella parella que no té res per menjar i que té por d'aventurar-se fora de casa per comprar aliments perquè sap que el seu mal albanès els delatarà. Els seus veïns albanesos no els poden donar menjar per que se'ls demana no alimentar als serbis.

Sé el que senten els serbis que són a Kosova, i també els gitanos, perquè, juntament amb prop de 2 milions d'albanesos, jo estava exactament en la mateixa situació que ells tot just fa dos mesos i mig. Reconec la seva por. Varem saber a través de la ràdio que Belgrad havia donat dret a les seves unitats de matar tant com volguessin, fins i tot les dones, els infants i els ancians. En conseqüència, cada vehicle que s'aturava representava un perill potencial. Cada soroll poc habitual semblava anunciar una mort inevitable. En aquell mateix temps, no podíem esperar l'ajuda dels nostres veïns serbis.

És per això que no puc dissimular la meva vergonya de descobrir que, per primera vegada en la nostra història, nosaltres, els albanesos de Kosova, també som capaços de cometre uns actes tan monstruosos. Cal que m'expliqui per dir clarament que el nostre codi moral, segons el qual les dones, els infants i els ancians han de ser respectats, ha estat i és violat.

Conec l'excusa que ve a la ment, que hem patit una guerra bàrbara durant la qual els serbis han estat responsables dels crims més odiosos i han engendrat un desig de venjança entre nombrosos albanesos. Tanmateix, això no justifica res.

Els serbis que executaren les ordres de Belgrad i cometeren atrocitats contra els albanesos fa temps que han fugit, com van fugir aquells que temien represàlies per part dels familiars dels milers d'albanesos que estan enterrats en fosses comunes. La violència que s'expressa a dia d'avui, més de dos mesos després de l'arribada de les forces de l'OTAN, és més que una simple reacció emocional. És una intimidació organitzada i sistemàtica de tots els serbis, senzillament per què són serbis i, considerats, doncs, col·lectivament responsables del que ha passat a Kosova.

Aquestes actituds són feixistes. De fet, és justament contra aquestes actituds que el poble de Kosova es va alçar i va combatre, aquests deu darrers anys, primer pacíficament, després amb les armes.

El tractament infligit als serbis de Kosova, deshonora tots els albanesos de Kosova, i no només els autors de les violències. I aquesta és una llosa que haurem de portar col·lectivament. I ens deshonorarà i deshonorarà el nostre patiment recent que, fa només

uns mesos, era retransmès per les televisions del món sencer. I deshonorarà igualment la memòria de les víctimes albaneses de Kosova: aquestes dones, aquests infants i ancians que van ser assassinats únicament a causa del seu origen ètnic.

La comunitat internacional no ens castigarà per no haver sabut defensar la multietnicitat a Kosova. Al cap i a la fi, fins i tot abans de la guerra, el nombre de no albanesos presents a Kosova era igual al dels no eslovens a Eslovènia. No obstant, ningú no parla d'una Eslovènia multiètnica. Tanmateix, després d'haver estat les víctimes de les pitjors persecucions d'aquest final de segle a Europa, estem a punt d'esdevenir, nosaltres mateixos, perseguïdors i hem permès aparèixer el fantasma del feixisme.

Aquells que pensen que la violència s'acabarà quan l'últim serbi haurà marxat es fan il·lusions. La violència es dirigirà simplement contra d'altres albanesos. És per això pel que varem lluitar?"⁴⁹⁵

El text de Surroi, publicat l'agost de 1999, suscità una àmplia polèmica política ja que l'entorn de l'UÇK interpretà que les seves paraules embrutaven el seu llegat i interpel·laven directament els membres de la guerrilla, acusats de ser el paradigma d'aquest feixisme albanès. Kosovapress, l'agència de premsa de l'UÇK, acusà durament Surroi de proximitat als interessos eslaus, suscitant una notable controvèrsia política.

Indubtablement, però, la violència de l'estiu de 1999 constitueix una taca negra en l'expedient de l'UÇK i del conjunt de la resistència nacional albanesa a Kosova ja que implica que la víctima es converteixi en botxí un cop en té l'oportunitat, utilitzant, a més, el càstig contra els civils, el mateix que el moviment nacional albanès havia denunciat quan aquesta pràctica era exercida, amb un volum de víctimes força més elevat, tot sigui dit, per les forces sèrbies.

UNMIKistan

Al marge de les venjances contra la població sèrbia, Kosova també fou l'escenari, durant l'estiu de 1999, d'una autèntica batalla pel poder. La retirada sèrbia propicià l'arribada immediata a les localitats kosovars dels combatents de l'UÇK, rebuts com a alliberadors per la població local i pels refugiats que immediatament retornarien a

⁴⁹⁵ SURROI, Veton. "Kosovo's Fascism: Albanian's Shame" in *Balkan Crisis Report*, 25 d'agost de 1999. Versió anglesa del text publicat per Veton Surroi al *Koha Ditore*.

casa. L'UÇK gaudia, entre la població albanesa, del prestigi d'haver estat la força que s'havia enfrontat a la maquinària militar sèrbia, un fet que li atorgava una important legitimitat.

Pràcticament al mateix temps que els combatents de l'UÇK sortien de l'ombra o baixaven de les muntanyes, les forces de l'OTAN entraven a Kosova. Rússia donà un cop d'efecte i va fer entrar les seves tropes, integrades a la KFOR, a l'aeroport de Pristina i en algunes poblacions de majoria sèrbia on les tropes russes eren aclamades pels serbokosovars. D'altra banda, la resta de tropes de la KFOR, integrades majoritàriament per l'Aliança Atlàntica, eren al seu temps victorejades per la població albanesa que les rebia com a alliberadores, pràcticament al mateix nivell que l'UÇK. Els carrers de Kosova s'ompliren, l'estiu de 1999, de pintades donant les gràcies a l'OTAN o reproduint senzillament les inicials UÇK-NATO.

Imatge d'una casa destruïda a la localitat de Peja, amb una pintada amb les inicials de l'OTAN

La lluita pel control del poder estava, però, oberta. Els dirigents de l'UÇK semblaven més ben posicionats que els seus rivals de la LDK degut al paper que havien

desenvolupat durant la guerra. Ibrahim Rugova havia de suportar la llosa d'haver comparegut somrient al costat de Milosevic mentre les forces sèrbies accentuaven la repressió. En aquesta lluita, l'UÇK ocupà alguns dels edificis claus del poder civil i hi instaurà el seu executiu, el govern provisional que liderava Hashim Thaçi.

El govern Thaçi, que comptava amb el suport del LBD de Rexhep Qosja, i que estava format per figures claus de la guerrilla com Azem Syla (ministre de Defensa), Bardhyl Mahmuti (ministre d'Afers Exteriors) o Kadri Veseli (ministre d'Informació interior), prengué ràpidament posicions amb l'objectiu de convertir-se en l'interlocutor local preferent de la comunitat internacional i esdevenir el poder hegemònic al si de la comunitat albanesa.

Al temps que el govern Thaçi prenia posicions retornava de l'exili l'executiu Bukoshi, que també pretenia atorgar-se la legitimitat de representar el poble kosovar. L'enfrontament pel poder entre els governs Thaçi (recolzat per l'UÇK) i Bukoshi (recolzat per la LDK) estava servit. A més, calia afegir al conflicte el fet que Ibrahim Rugova, president de la República de Kosova paral·lela, es trobava personalment enfrontat al seu primer ministre Bujar Bukoshi, un fet que afegia dramatisme a la lluita pel poder.

L'UÇK i la LDK s'enfrontaven pel control del poder polític tot desplegant les seves institucions i prenent que aquestes fossin reconegudes per la comunitat internacional. El desgovern existent el juny de 1999 propicià no pocs enfrontaments entre partidaris d'ambdós executius, resolts inicialment de forma favorable als homes de l'UÇK que comptaven amb la força de les armes. La LDK, per contra, intentava basar la seva legitimitat en els anys de resistència civil pacífica i en algunes figures locals amb gran prestigi entre la població, un fet que permeté a la Lliga Democràtica resistir l'investida dels partidaris de l'UÇK que pretenien substituir-la com a força política hegemònica.

Mentre les elits dirigents kosovars lliuraven el seu combat pel poder, les tropes internacionals de la KFOR desplegaven 50.000 soldats amb l'objectiu de garantir la seguretat a Kosova. Aquestes forces es distribuïen en cinc sectors de comandament militar definits de la següent forma: les tropes nordamericanes es desplegaren a la

zona de Gjilan, les britàniques a la zona de Pristina, les franceses a Mitrovica, les italianes a Peja, i les alemanyes a Prizren.

Mapa amb la distribució dels diferents sectors militars de Kosova establerts per la KFOR

Tot i la presència de desenes de milers de militars de la KFOR, aquesta es mostrà inoperant a l'hora de contenir la violència desplegada a la regió durant l'estiu de 1999, el que valdria no poques crítiques a aquests efectius. Les tropes internacionals afrontaven el repte d'haver de fer de policies en un territori sense govern, una missió difícil per a la qual no havien estat degudament preparades.

Entre els objectius de la KFOR hi havia recolzar l'establiment de les noves institucions kosovars, una missió que havia estat encarregada a la UNMIK, les sigles en anglès de la Missió de les Nacions Unides per a Kosova, una missió establerta el mateix 10 de juny de 1999 a partir del contingut de la resolució 1244.

La UNMIK, una missió amb un nom poc afortunat ja que en albanès la paraula "unmik" vol dir "enemic", es desplegarà a Kosova a partir del mateix juny de 1999 amb el brasiler Sergio Vieira de Mella com a Representant Especial del Secretari General (SRSG) de les Nacions Unides. Veirol de Mella, que moriria en un atemptat contra la seu de les Nacions Unides a Bagdad el 2003, fou rellevat poques setmanes després de ser

nomenat ja que assumí encapçalar la nova missió de les Nacions Unides al Timor Oriental. Al capdavant de la UNMIK el succeiria el francès Bernard Kouchner, que fou nomenat per al càrrec el 2 de juliol de 1999 i que assumí les seves funcions el dia 15 del mateix mes. Kouchner, procedent de Metges Sense Fronteres i de Metges del Món, havia estat un ferm defensor del concepte d'intervencionisme humanitari que havia pregonat l'OTAN per justificar la seva implicació en el conflicte kosovar, un fet que resultà determinant a l'hora de recomanar-lo per al càrrec de representant especial de les Nacions Unides.

En base a la resolució 1244, la UNMIK tenia la missió de reconstruir el país assumint les següents atribucions:

- “-Realitzar les funcions bàsiques d'administració civil
- Promoure l'establiment de l'autogovern i d'una autonomia substancial per a Kosova
- Facilitar el procés polític per a determinar l'estatut final de Kosova
- Coordinar l'acció humanitària de les agències internacionals
- Recolzar la reconstrucció de les infraestructures clau
- Mantenir la llei civil i l'ordre públic
- Promoure els Drets Humans
- Assegurar el retorn lliure i segur de tots els refugiats i desplaçats a les seves llars de Kosova”⁴⁹⁶

En altres paraules, la UNMIK es convertia en el govern de Kosova, que esdevenia així un protectorat internacional teòricament integrat al si de Iugoslàvia però amb una administració gestionada per les Nacions Unides. El fet que el govern de Kosova estigués en mans de la UNMIK entrava en contradicció amb les posicions de l'UÇK i la LDK que reclamaven l'hegemonia del poder polític. Durant l'estiu boig de 1999, els tècnics de les ONG internacionals que actuaven a Kosova havien de reunir-se amb representants de les tres administracions que reclamaven exercir l'administració sobre

⁴⁹⁶ NACIONS UNIDES. *Resolució 1244 del Consell de Seguretat de les Nacions Unides*. 10 de juny de 1999.

el territori kosovar (el govern Thaçi, el govern Bukoshi i la UNMIK) si volien dur a terme els seus projectes.⁴⁹⁷

La coexistència entre les tres administracions s'acabà el desembre de 1999, quan els executius liderats per Thaçi i Bukoshi es dissolgueren per tal que els seus partits passessin a integrar-se al Consell d'Administració Interí de la UNMIK, un òrgan encapçalat per Bernard Kouchner on participaven els principals partits albanokosovars gràcies a l'horitzó electoral que la missió havia establert per tal de començar a fer efectiu l'autogovern que teòricament havia de promulgar.

La UNMIK, el veritable poder a Kosova, estructurà la seva actuació en quatre pilars. El primer feia referència als afers humanitaris, i l'encapçalava l'ACNUR, l'Alt Comitè de les Nacions Unides per als Refugiats, tot i que posteriorment es convertiria en un pilar dedicat a la policia i la justícia, comandat per les Nacions Unides. El segon pilar es referia a l'administració civil, i era liderat per l'ONU. El tercer, el de la democratització i la construcció de les institucions, l'encapçalava l'OSCE; mentre que, finalment, el quart pilar, el de reconstrucció i desenvolupament econòmic, corria a càrrec de la UE a través de l'Agència Europea de la Reconstrucció.

Aquesta complexa estructura administrativa, on el poder decisorí estava sempre en mans dels representants internacionals, propicià no pocs enfrontaments de la UNMIK amb els representants polítics albanesos. La teòrica transferència de poders s'eternitzà propiciant una tutela permanent de la missió sobre els representats polítics albanesos, un fet que valgué en repetides ocasions que Kosova fos considerada de forma irònica pels seus habitants com a UNMIKistan, el país de la UNMIK.

Certament, els integrants de la missió internacional foren els arquitectes de les institucions kosovars i els rectors de l'administració del país, un fet que, si bé inicialment no fou mal rebut, amb el temps provocà els recels dels dirigents albanokosovars que veien com les institucions que comandaven tenien un poder limitat precisament per la mateixa UNMIK

⁴⁹⁷ Entrevista a Lluís L., logista de l'ONG CIEMEN-Acció Solidària durant l'estiu de 1999. Barcelona, octubre de 2000.

Un dels principals desacords s'establia en els continguts de la resolució 1244 que tot i incitar a obrir el debat sobre el futur estatut polític de Kosova, deixaven ben clar que aquest estatut havia de ser una autonomia al si de la Iugoslàvia federal, un fet que suscitava el rebuig evident dels partits albanesos partidaris d'una solució independentista o bé, en menor mesura, de la unificació nacional de Kosova amb Albània.

La primavera política kosovar

L'acord de pau de juny de 1999 comportà un canvi notable en la vida política kosovar. El canvi que havia representat la retirada sèrbia propicià una efervescència política similar a la que havia conduït al naixement de la LDK, i dels petits partits que compartien la seva estratègia, després de l'inici del pluripartidisme a Iugoslàvia. Com acostuma a succeir històricament en circumstàncies de canvi profund, i no pot negar-se que la retirada de les forces iugoslaves i la fi del règim de dominació sèrbia representaven un canvi radical respecte la història recent, Kosova visqué un període d'efervescència política on es multiplicaren els partits que pretenien representar la ciutadania albanesa.

L'actor principal d'aquest nou procés polític fou l'UÇK, que després del seu acord de desmilitarització acceptava desaparèixer, un fet que no comportava, però, que els seus dirigents pretenguessin renunciar a exercir un rol destacat en la política kosovar. L'UÇK s'havia convertit, durant la guerra, en la principal alternativa albanesa a la LDK, la força que tradicionalment havia representat aquesta comunitat. Els dirigents de la guerrilla no pretenien dilapidar el capital polític que havien forjat i el seu objectiu fou impulsar una nova força política que recollís l'herència de l'UÇK.

Fins l'estiu de 1999, l'UÇK havia comptat amb el recolzament obert del LPK i del LKÇK i trobava els seus orígens en el mateix LPK, motiu pel qual era especialment rellevant saber quina postura adoptaria aquesta formació un cop acabada la guerra.

Els principals dirigents de l'UÇK que procedien d'aquesta organització, com Hashim Thaçi o Bardhyl Mahmuti, renunciaren a adoptar-la com a referent que pogués integrar al seu si el capital polític que l'UÇK havia aconseguit generar.

El 27 de juny de 1999, el LPK acordava dissoldre's per donar pas a la creació d'un nou partit. La decisió, impulsada per Bardhyl Mahmuti, comptà amb el rebuig de part dels seus integrants a la diàspora, que revocaren l'acord i l'octubre de 1999 impulsaren, ja des de l'interior de Kosova, el Consell de Coordinació d'Activitats del LPK que va refer la cinquena assemblea, la darrera que el LPK havia celebrat, el 1998, i va acordar mantenir activa l'organització defensant l'objectiu de la reunificació nacional de tots els territoris albanesos.

El LPK no desaparegué formalment però es convertí en un petit partit que no recollia l'herència de l'UÇK ja que aquesta aniria a parar a noves formacions polítiques impulsades per dirigents de l'exèrcit d'alliberament.

El primer dels partits nascuts fruit de la desmilitarització de l'UÇK, i, per tant, de la seva desaparició formal de l'escena política, fou el Partit de la Unió Democràtica (PBD, Partia e Bashkimit Demokratik) que nasqué el 4 de juliol de 1999 amb l'objectiu de succeir momentàniament el dissolt LPK i integrar a les seves files els antics militants d'aquest moviment i els combatents i simpatitzants de l'UÇK orfes de referent polític. El PBD fou impulsat per Bardhyl Mahmuti i tingué una vida efímera com a tal, ja que el 15 d'octubre del mateix 1999 es fusionà amb el grup de dirigents de l'UÇK agrupats al voltant de Hashim Thaçi i amb un grup procedent de la UPSUP, la Unió Independent d'Estudiants de la Universitat de Pristina, per donar pas al naixement del Partit del Progrés Democràtic de Kosova (PPDK, Partia e Progresit Demokratik të Kosovës).

El PPDK aplegà el grup de la Drenica que havia encapçalat l'UÇK i tingué en Hashim Thaçi el seu principal referent en el lideratge. L'herència del LPK pesava, i molt, sobre el nou partit ja que 14 dels 21 membres de la seva presidència eren antics militants del moviment clandestí. El programa polític del PPDK situava la independència de Kosova com a objectiu principal de la seva actuació i malgrat que es feia difícil jutjar-lo en base als paràmetres convencionals de dreta i esquerra, era una formació que se situava al centre-esquerra del mapa polític kosovar, heretant la posició que havia representat l'UÇK.

El PPDK celebrà la seva primera assemblea general el maig de 2000 i en la mateixa, al marge d'elegir el comitè de direcció del partit i de ratificar Hashim Thaçi com el seu principal líder, la formació canvià la seva denominació per passar a adoptar el nom de

Partit Democràtic de Kosova (PDK, Partia Demokratike e Kosovës). El canvi de denominació va venir motivat per la discussió que suscità la paraula “progrés” en la seva forma albanesa, considerada per una part important del partit com un mot que no tenia orígens albanesos.⁴⁹⁸

El PDK pretenia convertir-se en el principal partit del Kosova de la postguerra, acabant així amb l’hegemonia que la LDK havia exercit fins aleshores en les institucions paral·leles. El PDK creia que el paper desenvolupat per l’UÇK durant la guerra serviria per afiançar-lo com a alternativa enfront d’una LDK debilitada per la imatge oferta per Rugova durant el conflicte.

Malgrat ser-ne el principal, el PDK no fou, però, l’únic partit sorgit de la guerrilla. A la llista caldria afegir-hi una altra important formació, impulsada aquest cop per Ramush Haradinaj, comandant de l’UÇK a la regió de Dukagjini, l’Aliança pel Futur de Kosova (AAK, Aleanca për Ardhmërinë e Kosovës), una coalició de sis petits partits que s’aplegaven al voltant de la figura de Haradinaj, i que comptava amb el suport de personatges rellevants a la regió de Dukagjini com era el cas de Mahmut Bakalli, antic dirigent de la Lliga dels Comunistes de Kosova durant el període d’autonomia iugoslava.

Els sis partits que integraren inicialment l’AAK foren el renascut LPK (Moviment Popular de Kosova) i el LKÇK (Moviment Nacional d’Alliberament de Kosova), les dues organitzacions clandestines d’origen enverista que havien recolzat l’activitat de l’UÇK, a més d’UNIKOMB (Partit Albanès de la Unitat Nacional), el PPK (Partit Parlamentari de Kosova), l’AQK (l’Aliança Cívica de Kosova), i la USHDK (la Unió Albanesa Democratacristiana).

El conglomerat que conformava l’AAK, des d’enveristes fins a democratacristians, feia difícil ubicar-la ideològicament. Qui unia i cohesionava l’organització era la figura de Ramush Haradinaj, que el 29 d’abril de 2000, en la primera assemblea de la coalició, en fou elegit president. Si bé al llarg de l’any 2000 l’AAK mantingué la unitat, el 2001 tant el LPK com el LKÇK l’abandonaren per tal de seguir el seu camí en solitari. L’AAK era un producte de Haradinaj destinat, segons el seu impulsor, a trencar amb la divisió

⁴⁹⁸ BALKAN PEACE TEAM- KOSOVO TEAM. “PPDK General Assembly” in *Monthly Report*, núm. 15, maig de 2000.

política kosovar d'abans i durant la guerra. Defensora de la independència de Kosova, l'AAK abraçà un possibilisme que feu que tant el LPK com el LKÇK se n'allunyessin.

Les forces polítiques sorgides de l'UÇK que establiren una certa continuïtat amb la seva herència poden ser estructurades en dos blocs. El primer, format pel PDK i l'AAK, com a formacions polítiques pragmàtiques que reclamen la independència de Kosova i que pretenen exercir el poder convertint-se en elements claus a l'hora de conformar el govern kosovar. El segon, integrat pel LPK i el LKÇK, forces procedents de la clandestinitat i partidàries de la unificació nacional dels territoris albanesos, una opció condemnada per la comunitat internacional que vigilarà de prop les seves activitats. Fruit de la seva posició ideològica, tant el LPK com el LKÇK defensaren obertament la lluita armada albanesa que a partir de 2000 s'estengué pel Kosova Oriental i posteriorment per Macedònia.

Al marge de les forces polítiques sorgides de la guerrilla, la LDK reprengué amb força la seva activitat a partir de l'estiu de 1999. De la sensació de debilitat inicial, la LDK anà recuperant el terreny perdut durant la guerra i, per tornar a esdevenir la principal força política kosovar si bé sense poder exercir el poder polític de forma hegemònica com havia fet fins el 1998.

El tercer gran bloc polític kosovar durant el període de guerra, el LBD, el Moviment Democràtic Unit, que liderava Rexhep Qosja, havia vist com alguns partits que l'integraven (l'UNIKOMB i el PPK) havien abandonat l'organització per afegir-se a l'AAK. Tot i així, el LBD impulsà la formació de la Coalició per a la Independència (KP, Koalicion për Pavarësia), una coalició que aplegava la LDSH (la Lliga Democràtica Albanesa), el PLSH (el Partit Liberal Albanès) i el PPSH (el Partit Popular Albanès) però que no tingué continuïtat degut als seus mals resultats que provocaren que els seus militants es dispersessin entre les principals forces polítiques, principalment el PDK i l'AAK, ja que el gruix de militants provinents del KP i del LBD s'oposaven a la LDK de Rugova.

A més de la LDK i dels grups sorgits de la guerrilla, la primavera política kosovar que es visqué a partir de l'estiu de 1999 propicià la creació de diversos nous partits o la recuperació de l'activitat d'aquells que havien nascut a principis de la dècada dels 90 i que tenien una escassa o nul·la activitat. Una de les noves forces fou el Partit del

Centre Liberal de Kosova (PQLK), impulsat per Naim Maloku, també un antic oficial de l'UÇK que procedia de les FARK, i que, paradoxalment, acabaria integrant-se a l'AAK.

Els petits partits albanokosovars comprenien tendències ideològiques diverses però els unia un objectiu comú, la defensa de la independència de Kosova, una fita on convergien totes les forces polítiques albaneses i de la qual només discrepaven aquelles que eren partidàries de la unificació nacional de tots els territoris poblats per albanesos amb l'estat d'Albània. Com veurem posteriorment, aquesta primavera política propicià la participació de nombroses candidatures en les primeres convocatòries electorals que tingueren lloc al Kosova de la postguerra, un fet que evidencià la intensitat amb la qual es visqué la política kosovar a partir de l'estiu de 1999 propiciant un escenari polític molt plural i molt atomitzat.

La minoria sèrbia

L'efervescència social i política que visqué Kosova a partir de juny de 1999 no afectà la comunitat serbokosovar. És més, la minoria sèrbia representava l'altra cara de la moneda de la situació que vivia el país: privada dels privilegis que li havia concedit fins aleshores el règim de Milosevic, i víctima de la venjança de la comunitat albanesa, fou la gran derrotada en el conflicte bèl·lic de 1999.

En previsió del que havia de succeir la comunitat sèrbia enfilà el camí de l'exili a Sèrbia o a Montenegro a mesura que, el juny de 1999, les forces iugoslaves s'anaven retirant de Kosova. Ja hem exposat que el temor a la venjança, alimentat pel discurs dels oficials militars i policials serbis però confirmat posteriorment pels fets, fou la raó principal que motivà el desplaçament de desenes de milers de serbokosovars fora de les fronteres de Kosova.

L'Alt Comissionat de les Nacions Unides pels Refugiats (ACNUR) xifrava, el juliol de 1999, en aproximadament 100.000 els serbokosovars que havien abandonat Kosova. Això representava al voltant d'un 50% del total de població sèrbia, una dada que dona una bona dimensió de l'èxode serbi. Les xifres eren confoses l'estiu de 1999 ja que poc després la mateixa ACNUR afirmava que eren 176.000 els serbis que havien abandonat el territori kosovar, afegint que un 95% d'aquesta població havia marxat de Kosova.

Entre finals de 1999 i principis de 2000, l'OTAN i l'ACNUR xifraren al voltant dels 100.000 els serbis que restaven a Kosova.⁴⁹⁹ Aquesta darrera dada sembla la més realista.

Probablement les xifres més acurades sobre l'exili serbi que es produí després de la fi de la guerra corresponen a l'European Stability Initiative (ESI), un *think tank* basat a Berlín, Brussel·les i Istanbul que dedica especial atenció a les qüestions balcàniques i que el 2004 realitzà un estudi sobre la població sèrbia de Kosova. L'ESI establí que el 2004 hi havia prop de 130.000 serbis vivint en territori kosovar, el que representava aproximadament dos terços del total de serbis que habitaven Kosova abans de la guerra.⁵⁰⁰ Aquesta dada establiria en prop de 65.000 els serbis exiliats, una xifra que podria ser un xic més elevada ja que no tindria en compte els retorns produïts entre 1999 i 2004.

El canvi radical en la situació que patí la població serbokosovar, que passà de controlar Kosova a veure's forçada a l'exili o a viure confinada en territoris aïllats envoltats de població albanesa, propicià el rebuig serbi a la presència internacional. Dels 130.000 serbis que aproximadament hi havia a Kosova, gairebé dues terceres parts vivien al sud de l'Ibar en enclavaments rodejats de població albanesa o en localitats de població mixta, mentre la resta ho feia al nord de Mitrovica, un territori on els serbis representaven una àmplia majoria. L'exili i l'aïllament, atribuïts al paper de la comunitat internacional, propiciaren que només les tropes russes de la KFOR fossin percebudes amb simpatia pels serbokosovars que, a excepció d'alguns dirigents religiosos, rebutjaren inicialment establir relacions amb els representants internacionals.

Els serbis de Kosova, doncs, veieren reduïda la seva presència a determinats enclavaments, entre els quals destacava Gračanica, en plena carretera que enllaçava Pristina i Gjiilan, i al nord de Mitrovica, en un territori fronterer amb Sèrbia que es convertí en el principal bastió dels serbis més radicals contraris a qualsevol mena de diàleg amb els representants albanesos i la comunitat internacional. Aquests

⁴⁹⁹ TAIBO, Carlos. *Guerra en Kosova. Un estudio sobre la ingeniería del odio*. Pàg. 149.

⁵⁰⁰ EUROPEAN STABILITY INITIATIVE. *The Lausanne Principal. Multiethnicity, Territory and the Future of Kosovo's Seris*. Berlín – Pristina, ESI, 2004. Pàg. 2.

enclavaments havien de ser protegits constantment per les tropes de la KFOR, que fins i tot escortaven els serbokosovars quan havien de sortir d'aquests territoris davant del temor fundat a una agressió per part de la població albanesa.

Donada la seva situació, els principals problemes de la minoria serbokosovar durant la postguerra foren essencialment dos. D'una banda, la situació a nivell de seguretat, donades les agressions constants que determinats albanesos realitzaven contra la població sèrbia com a venjança pels fets succeïts durant la guerra. De l'altra, la lluita pel retorn dels refugiats serbis que havien abandonat Kosova a partir de juny de 1999.

Certament, les dades eren poc esperançadores. Als més de 700 serbis morts entre juny i novembre de 1999, calia afegir-hi els atacs contra els símbols de la minoria sèrbia, entre els quals destacaven les esglésies ortodoxes, 117 de les quals foren atacades entre juny de 1999 i juny de 2003.⁵⁰¹

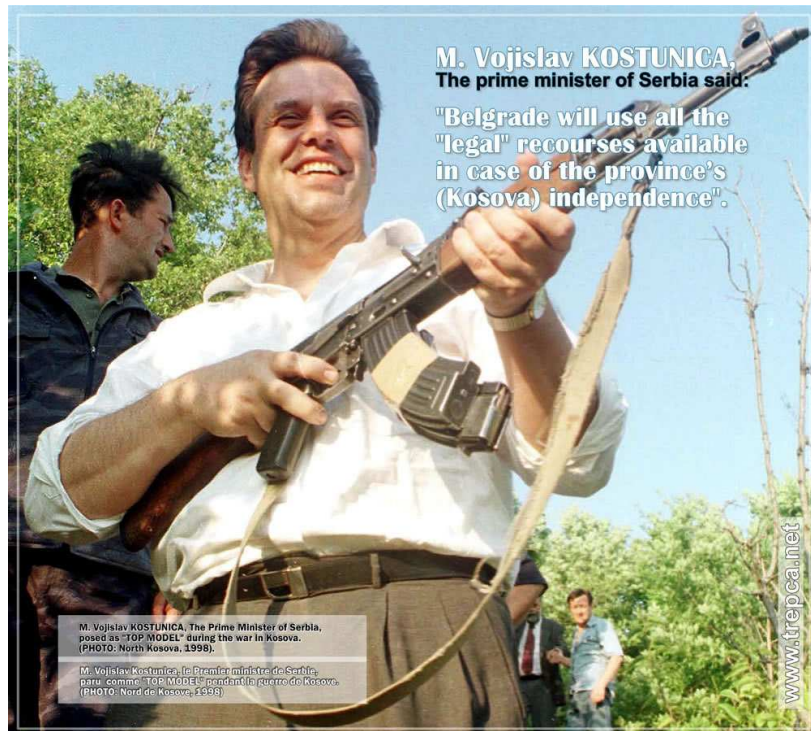
Aquest clima propicià que pocs serbokosovars fossin partidaris del diàleg amb la comunitat internacional i es mantinguessin fidels a posicions nacionalistes radicals. El bisbe ortodox de Raska i Prizren, Artemije Radosavljević, fou dels pocs partidaris inicials del contacte amb la missió internacional, un fet que li valgué acusacions de la seva pròpia comunitat malgrat el rang religiós que ocupava. Tot i que el bisbe Artemije dialogà amb la comunitat internacional, la seva postura es fonamentava en la mateixa idea que impregnava tota la minoria serbokosovar i que reclamava la serbianitat de Kosova.

La complicada situació que vivia la minoria sèrbia propicià que aquesta boicotegés les primeres eleccions celebrades al Kosova de la postguerra, les municipals d'octubre de 2000. La influència que els sectors més radicals exercien sobre el conjunt de la població serbokosovar propicià que, malgrat els esforços de la comunitat internacional, els serbis no acudissin a les urnes.

Mentrestant, a Sèrbia, Milosevic havia perdut el poder el 5 d'octubre del mateix any després d'una revolta popular a Belgrad davant l'evidència que les eleccions presidencials del 24 de setembre havien estat fraudulentos i que Vojislav Kostunica, opositor a Milosevic, n'havia estat el vencedor.

⁵⁰¹ BATAKOVIC, Dusan T. *Kosovo. Un conflit sans fin?* Lausana, L'Age d'Homme, 2008. Pàg. 240.

El canvi de govern a Belgrad provocà un apropament a la comunitat internacional fet, però, des del recel ja que el nou govern de Vojislav Kostunica tenia també un marcat caràcter nacionalista serbi i havia estat fotografiat durant la guerra de Kosova amb un AK-47 evidenciant el seu suport a la campanya bèl·lica contra la guerrilla independentista albanesa.

Imatge de Vojislav Kostunica amb un kalaixnikov al nord de Kosova, el 1998. (Font: www.trepca.net)

La postura de la minoria serbokosovar s'anà modificant poc a poc amb el pas del temps. Del radicalisme inicial que negava qualsevol contacte amb una administració internacional que era considerada il·legítima, es passà a la divisió interna fruit dels diferents escenaris que aquesta població afrontava. D'una banda, els serbis dels enclavaments a l'interior de Kosova es mostraren cada cop més partidaris de dialogar amb la comunitat internacional i amb els representants albanesos davant l'evidència incontestable que sense una relació fluïda amb la UNMIK i la població albanesa la vida se'ls feia inviable. De l'altra, els serbis del nord de Mitrovica, veïns de Sèrbia, impulsaren un univers propi enfrontat a Pristina amb la qual pretenien no mantenir cap tipus de relació.

El 2001, els serbokosovars arribaren a un acord que propicià la creació de la Koalicija Povratak, la Coalició pel Retorn, una agrupació creada per participar a les eleccions a l'Assemblea de Kosova de novembre de 2001 i que aplegà tot el vot serbokosovar al voltant de la consigna del dret al retorn de la població refugiada a Sèrbia o a Montenegro. Povratak obtingué prop de 90.000 vots, una dada que ens permet situar la població sèrbia de Kosova en una xifra superior a les 100.000 persones tenint en compte l'abstenció i el fet que els menors de 18 anys no tenen dret a vot.

Malgrat l'existència, entre la comunitat serbokosovar, de delegacions dels partits de Belgrad, amb preeminència del Partit Socialista de Slobodan Milosevic, com a mínim fins l'octubre de 2000, l'estratègia d'aquesta comunitat passà per actuar de forma comuna situant en un segon terme les seves discrepàncies partidistes.

Al marge de la complicada situació que visqué la minoria sèrbia, cal destacar que els roms, els gitanos serbòfons, també foren víctimes de violències per part de la majoria albanesa. La raó era també la venjança contra els pillatges que aquests roms havien realitzat contra béns albanesos després que haguessin estat assaltats per les forces sèrbies. Aquests saqueigs, i la seva condició serbòfona, provocaren nombrosos episodis de violència contra una minoria pràcticament invisible i condemnada a la marginalitat. Tot i així, la minoria gitana rom participà políticament a través del Partit Rom Unit de Kosova (PRBK).

De la resta de minories presents a Kosova en destaquem la turca, tradicionalment aliada de la majoria albanesa donada la seva afinitat religiosa. La minoria turca s'expressà políticament a través del Partit Democràtic Turc de Kosova (KDTP), que mantingué una relació fluïda amb la comunitat albanesa.

La minoria bòsnia, eslava i serbòfona però de religió musulmana, també mantingué una relació fluïda amb la majoria albanesa, forjada durant els anys de la seva participació a les institucions kosovars paral·leles. En conseqüència, a Kosova s'hi mantingué actiu el Partit de l'Acció Democràtica Bòsnia de Kosova (BSDAK), una mena de secció local del SDA bosni, el partit de l'expresident Alija Izetbegovic, que mantenia també una bona relació amb els principals dirigents albanesos.

La minoria gorani, també eslava però musulmana, mantingué postures similars a la de la comunitat bòsnia. La Coalició Vatan també assumí la representació política de les minories bòsnia i gorani, ambdues eslavomusulmanes.

Finalment, la minoria gitana ashkali, d'origen egipci i albanòfona, mantingué postures molt properes a la majoria albanesa amb qui compartia la llengua, i, per tant, no fou objecte de les violències que patí la minoria gitana rom acusada de complicitat amb els serbis. Els ashkalis també crearen el seu propi partit, el Partit Democràtic Ashkali de Kosova (PDAK).

Les situacions més crítiques pel que fa a les minories durant la postguerra kosovar eren, doncs, les que vivien la població sèrbia i la població gitana rom serbòfona, ambdues objecte de l'ira revengista de la majoria albanesa.

De les armes a les urnes

Un dels objectius de la missió de les Nacions Unides era construir unes institucions kosovars democràtiques, una feina que recaigué en l'OSCE. La duplictat de governs existents a Kosova, on els primers mesos de postguerra visqueren l'executiu de Bujar Bukoshi i el de Hashim Thaçi, s'acabà el 15 de desembre de 1999 quan aquests governs es dissolgueren acceptant un acord d'administració conjunta participada per la UNMIK i les forces polítiques kosovars.

La dissolució dels governs de la LDK i de l'UÇK era un pas necessari per posar en marxa noves institucions sota la tutela de les Nacions Unides. L'acord assolit posà en marxa una administració conjunta i accelerà els passos per a una futura convocatòria electoral que donés caràcter democràtic a les noves institucions. La dificultat per gestionar el clima del Kosova de la postguerra provocà que les primeres eleccions no se celebressin fins l'octubre de 2000, gairebé un any i mig després de la fi de la guerra.

La primera convocatòria electoral que l'OSCE decidí organitzar fou la que havia d'elegir la composició de les corporacions municipals kosovars. Les 30 municipalitats que configuren la divisió administrativa de Kosova foren cridades a les urnes. Era la primera ocasió, després de la guerra, en la qual els partits polítics kosovars podien mesurar la seva força. Si bé és cert que les eleccions municipals no tenien el mateix caràcter que

unes eleccions legislatives, els seus resultats ja permetrien apuntar tendències, especialment en la batalla que lliuraven el PDK i la LDK per convertir-se en la força política principal.

La UNMIK convocà en primer lloc les eleccions locals amb l'objectiu de reconstruir primer les administracions municipals i deixar per una segona convocatòria electoral l'elecció de l'Assemblea de Kosova, el parlament kosovar que havia de representar el conjunt del territori.

El clima en el qual es convocaren aquestes primeres eleccions estava marcat per la confrontació política LDK-PDK. El PDK pretenia capitalitzar la simpatia despertada per l'UÇK durant la guerra, mentre que la LDK ambicionava recuperar l'hegemonia que havia mantingut des de la proclamació de les institucions paral·leles on sempre havia governat amb una amplíssima majoria. La figura d'Ibrahim Rugova, qüestionada durant la guerra, recuperava terreny entre la població kosovar i les eleccions municipals representaven una revàlida per comprovar les adhesions que l'històric dirigent encara despertava.

Tot i que inicialment semblava que l'aposta internacional passava pel recolzament a la figura de Hashim Thaçi, la moderació de Rugova i el suport que encara conservava entre la població van fer variar l'estratègia internacional que semblà més aviat favorable a que la LDK fos qui resultés victoriosa en la confrontació electoral kosovar.

La primera ocasió en que els partits polítics pogueren confrontar els seus projectes arribà el 28 d'octubre de 2000, data en la qual se celebraren les eleccions municipals a les 30 municipalitats de Kosova. En tres d'aquestes municipalitats (Leposaviq, Zubin Potok, i Zveçan), totes elles situades al nord del país i amb majoria substancial de població sèrbia, les eleccions no es realitzaren degut al boicot que els serbokosovars promogueren contra aquest procés electoral. A la resta de municipalitats de Kosova, el boicot serbi es repetí però donat l'escàs percentatge respecte el total de la població que aquesta minoria representava l'única conseqüència fou deixar sense representació electa a la comunitat sèrbia. El boicot fou propiciat per la negativa de la població serbokosovar a reconèixer la UNMIK i les institucions que aquesta impulsava. La població sèrbia ja havia constituït les seves pròpies administracions locals que gestionaven aquells territoris on la minoria sèrbia era majoritària.

Al marge del boicot serbi, les eleccions municipals del 28 d'octubre de 2000 estigueren caracteritzades per l'enfrontament entre la LDK i el PDK, que competien per esdevenir la primera força política del país.

A les eleccions hi participaren 24 forces polítiques, tot i que només la LDK, el PDK i l'AAK presentaren candidats a les 27 municipalitats on el procés electoral es realitzà. L'elevada xifra de partits que concorregueren a les eleccions era una bona mostra de l'efervescència política que vivia el Kosova de la postguerra. A les llistes dels partits calia afegir-hi, a més, els 15 candidats independents que participaren en les eleccions. La participació assolí un 79% del cens electoral, una xifra força elevada tenint en compte la crida al boicot realitzada per la minoria sèrbia.

Pel que fa al còmput general dels vots, les eleccions deixaren com a clar guanyador a la LDK que obtingué un 58% del total dels sufragis emesos. La segona força política fou el PDK, amb un 27,3% dels vots; i en tercer lloc emergia l'AAK amb un 7,7%.⁵⁰² La resta de partits estaven a molta distància ja que no havien ni tan sols presentat llistes a totes les municipalitats kosovars.

Resultats de les eleccions municipals a Kosova del 28 d'octubre de 2000

Partit	Total de vots	Percentatge	Regidors
Lliga Democràtica de Kosova (LDK)	398.872	58,0%	504
Partit Democràtic de Kosova (PDK)	187.821	27,3%	267
Aliança pel Futur de Kosova (AAK)	53.074	7,7%	71
Partit Albanès Democratacristià de Kosova (PSHDK)	8.533	1,2%	8

La resta de candidatures participants no assoliren l'1% dels vots totals emesos arreu de Kosova tot i que plegades representaren un 5,8% dels vots vàlids.

La victòria de la LDK fou clara tant pel que fa als vots com al nombre de regidors elegits. La xifra obtinguda per la LDK superava àmpliament la majoria dels vots emesos

⁵⁰² OSCE MISSION IN KOSOVO. Resultats finals de les eleccions municipals del 28 d'octubre de 2000. Són consultables a l'enllaç: www.osce.org/documents/mik/2000/11/20458_en.pdf.

i representava un cop dur als partits sorgits de la guerrilla que ambicionaven una major representació.

Amb tot, els resultats d'aquestes primeres eleccions municipals de la postguerra foren força representatius del mapa sociològic electoral de Kosova. Malgrat la seva derrota a nivell general, tant el PDK com l'AAK assolien importants victòries locals que els convertien en la primera força política a la Drenica i en una força a considerar en alguns territoris de Dukagjini, respectivament. Mentre la LDK demostrava que conservava una base electoral implantada de forma més o menys homogènia arreu de Kosova i que el prestigi de Rugova encara era capaç de mobilitzar un sector important de l'electorat; el PDK centrava la seva força a la regió de la Drenica on obtingué uns resultats espectaculars que a Glllogovc/Drenas i a Skenderaj superaren el 84% dels vots; mentre que l'AAK estava implantada a Dukagjini, on el seu líder, Ramush Haradinaj, havia estat comandant de l'UÇK, amb uns resultats especialment bons a Deçan (un 33%) precisament la municipalitat on havia nascut Haradinaj, i, en menor mesura a Peja (17,8%) i Gjakova (16,8%). Curiosament, el PDK i l'AAK tenien una implantació territorial inversa i on una força era majoritària l'altra era pràcticament insignificant i viceversa, un fet que ve a demostrar l'arrel similar, per bé que geogràficament diferent, del vot al PDK i a l'AAK, tot ell procedent de les zones amb forta implantació de l'UÇK.

Els resultats de les eleccions municipals havien convertit la LDK en primera força política en 21 municipalitats de Kosova. El PDK, per contra, assolía el primer lloc en 6 (Glllogovc/Drenas, Kaçanik, Novobërdë, Skenderaj, Shtime i Shtërpçë). L'AAK, sense ser primera força política en cap municipalitat, obtenia el seu millor resultat a Deçan, molt per darrera, però, del vot de la LDK.

A Pristina, la capital kosovar, la LDK obtingué una àmplia majoria amb el 65,9% dels vots, seguida del PDK amb un 20,8%, i de l'AAK amb un 7,7%.

Les primeres eleccions de la postguerra no certificaven, doncs, el *sorpasso* polític de les forces sorgides de l'UÇK respecte la LDK i confirmaven el partit d'Ibrahim Rugova com a principal força política kosovar, una dada que deixava al mateix Rugova en una posició immillorable per a afrontar les futures eleccions legislatives que havien d'elegir l'Assemblea de Kosova que al seu temps havia de proclamar el president kosovar ja

que, a diferència del sistema paral·lel que havia promulgat la LDK durant els 90, el sistema polític que la UNMIK havia imposat a Kosova no contemplava unes eleccions presidencials sinó una convocatòria electoral legislativa per a que el parlament sorgit d'aquestes eleccions elegís al president.

Per al PDK, el pas de les armes a les urnes havia frustrat l'hegemonia política que creia haver assolit l'UÇK durant la guerra. Tot i així, el PDK es disposà de nou a enfrontar-se a la LDK en les eleccions legislatives. Entre els factors que expliquen la derrota a les urnes dels partits sorgits de la guerrilla cal esmentar-hi la preferència internacional per una opció més moderada com la que representava el partit de Rugova i els nivells de violència practicats per simpatitzants de la guerrilla durant la immediata postguerra que foren percebuts negativament per amplis sectors socials que havien recolzat la guerra d'alliberament.

L'OSCE decidí convocar pel 17 de novembre de 2001 les primeres eleccions legislatives de la postguerra. Aquestes eleccions tenien gran importància donat que s'hi elegien els parlamentaris de l'Assemblea de Kosova, la principal institució kosovar.

Les eleccions al parlament van ser possibles gràcies a l'acord adoptat per la UNMIK el 15 de maig de 2001 quan havia aprovat el document *Constitutional Framework for Provisional Self-Government* (Marc Constitucional per a l'Autogovern Provisional). Aquest text, sense ser una constitució i sense entrar en la qüestió de l'estatut final de Kosova, assentava les bases pel desenvolupament de les noves institucions kosovars. El document establia que Kosova era "una entitat sota administració internacional interina" i "un territori indivisible".⁵⁰³

El marc constitucional aprovat per la UNMIK definia les institucions provisional d'autogovern, entre les quals la més important era l'Assemblea de Kosova. Conscient que el parlament tindria una majoria independentista, la UNMIK prohibí específicament que les institucions d'autogovern poguessin fer proclames unilaterals sobre l'estatut de Kosova i que l'executiu pogués tenir ministeris d'Afers Estrangers i de Defensa, competències que es reservaven de forma exclusiva al representant

⁵⁰³ UNMIK. *Constitutional Framework for Provisional Self-Government*. UNMIK/REG/2001/9. UNMIK, Pristina, 15 de maig de 2001. El text del document pot ser consultat íntegrament al següent enllaç: www.unmikonline.org/constframework.htm.

especial del Secretari General de les Nacions Unides a Kosova, que, a la pràctica, era qui veritablement ostentava el poder en aquest territori.

Tot i la percepció crítica d'alguns sectors del moviment nacional albanès, que s'oposaren al fet que la UNMIK tutelés i restringís les competències del nou parlament kosovar, el naixement de la nova Assemblea de Kosova i la convocatòria de les primeres eleccions per conformar-la suscitaron il·lusió entre la majoria de la població albanesa que veia així com recuperava les seves institucions, en el que molts volien interpretar com un pas endavant cap a la sobirania, malgrat les restriccions imposades pel marc constitucional aprovat per la UNMIK.

Aquest mateix marc establia la composició de l'Assemblea de Kosova, i la UNMIK optà per un sistema similar al que havia tingut el parlament paral·lel kosovar liderat per la LDK. L'Assemblea de Kosova estava integrada per 120 diputats dels quals 100 eren elegits de forma directa per sufragi universal, mentre que 20 eren reservats a les minories existents a Kosova, distribuïts de la següent forma: 10 diputats per la minoria sèrbia; 4 diputats per la minoria gitana rom i ashkali; 3 diputats per la minoria bòsnia; 2 diputats per la minoria turca; i 1 diputat per la minoria gorani.

Aquest cop, a diferència del que havia succeït en les municipals d'octubre de 2000, la minoria sèrbia no boicotejà el procés electoral sinó que presentà una llista unitària, la Coalició pel Retorn, que li permeté obtenir una important representació al si del nou parlament kosovar.

El fet que d'aquestes eleccions n'hagués de sorgir el parlament de Kosova i que aquest, al seu temps, hagués d'elegir el president del país, suscità un intens i viu debat arreu del territori kosovar. Mentre la llista electoral de la LDK era encapçalada per Ibrahim Rugova, que era també el candidat a president de la Lliga Democràtica; la del PDK era liderada per Hashim Thaçi, tot i que el partit presentava a Flora Brovina, una poetessa i pediatra originària de la Drenica, empresonada durant un llarg període a causa de la seva activitat política independentista, com a candidata a la presidència. La llista de l'AAK era encapçalada per Ramush Haradinaj que també optava a la presidència kosovar. Haradinaj era seguit a la llista per Bajram Kosumi, dirigent d'un PPK que s'havia integrat a l'Aliança pel Futur de Kosova.

Les eleccions de novembre de 2001 situaven a l'arena electoral als principals dirigents polítics kosovars que s'enfrontaven aquest cop pel control del parlament.

A la cita del 17 de novembre hi participaren 26 llistes electorals, una nova mostra de la intensa vida política que es desenvolupava al Kosova de la postguerra. El pluralisme existent, afavorit per un sistema que no exigia un percentatge mínim per obtenir representació a la cambra, quedà palès en la composició del parlament electe on hi havien representades 14 forces polítiques.

La participació se situà en un 64,30%, una xifra força inferior a la que s'havia registrat en les eleccions municipals d'un any abans i més tenint en compte que aquest cop la minoria sèrbia no havia cridat al boicot.

Les eleccions legislatives deixaren de nou a la LDK com a primera força política amb un 45,65% dels vots, una xifra força inferior a l'obtinguda l'any abans en les eleccions municipals i que, a més, no li permetien obtenir la majoria absoluta. En segon lloc se situava el PDK, amb un 25,70% dels sufragis; seguit de la Koalicija Povratak, la Coalició pel Retorn sèrbia, que se situava en tercer lloc obtenint un 11,34% dels vots; per davant de l'AAK que assolí la quarta plaça amb un resultat pràcticament idèntic al que havia obtingut en les eleccions municipals, un 7,8% dels sufragis.⁵⁰⁴ Els resultats de les forces que obtingueren representació a l'Assemblea de Kosova foren els següents:

⁵⁰⁴ OSCE MISSION IN KOSOVO. Resultats finals de les eleccions a l'Assemblea de Kosova del 17 de novembre de 2001.

Són consultables a l'enllaç: www.osce.org/documents/mik/2001/11/20460_en.pdf.

Resultats de les eleccions a l'Assemblea de Kosova del 17 de novembre de 2001

Partit	Vots	%	Diputats	Diputats minories
Lliga Democràtica de Kosova (LDK)	359.851	45,65%	47	-
Partit Democràtic de Kosova (PDK)	202.622	25,70%	26	-
Coalició pel Retorn (Koalicija Povratak)	89.388	11,34%	12	+10
Aliança pel Futur de Kosova (AAK)	61.688	7,83%	8	-
Coalició Vatan (VTN)	9.030	1,15%	2	+2
Moviment Nacional per a l'Alliberament de Kosova (LKÇK)	8,725	1,11%	1	-
Partit Turc Democràtic de Kosova (KDTP)	7.879	1,00%	1	+2
Partit Albanès Democratacristià de Kosova (PSHDK)	7.701	0,98%	1	-
Partit de la Justícia (PD)	4.504	0,57%	1	-
Moviment Popular de Kosova (LPK)	4.404	0,56%	1	-
Nova Iniciativa Democràtica de Kosova (IRDK)	3.976	0,50%	0	+2
Partit Democràtic Ashkali de Kosova (PDAK)	3.411	0,43%	0	+2
Partit de l'Acció Democràtica Bòsnia de Kosova (BSDAK)	2.906	0,37%	0	+1
Partit Rom Unit de Kosova (PRBK)	2.717	0,34%	0	+1

Els partits que malgrat presentar-se no obtingueren representació foren: Partit Liberal de Kosova (PLK), Partit Republicà de Kosova (PRK), Partit Liberal Albanès (PLSH), Partit de Centre Liberal de Kosova (PQLK), Iniciativa Ciutadana de Kosova (IQK), Balli Kombetar (BK), Partit Nacional Democràtic Albanès (PNDSH), Partit Socialdemòcrata de Kosova (PSDK), i el Partit Verd de Kosova (PGJK). A més no obtingueren representació les llistes encapçalades pels independents Xhevdet Rexhaj, Latif Kryeziu, i Xun Çetta.

Els resultats de les primeres eleccions a l'Assemblea de Kosova deixaren un resultat políticament complex ja que cap força sumava una majoria absoluta de la cambra i, per tant, calia un pacte entre diverses forces polítiques per elegir president i per formar govern. La LDK havia guanyat les eleccions però havia perdut la majoria absoluta que havia assolit percentualment a les eleccions locals. En termes de vot absolut, la LDK havia retrocedit mentre que el PDK guanyava vots, a l'igual que l'AAK. Era significativa també l'entrada al parlament de les forces que originàriament recolzaven a l'UÇK, el LKÇK i el LPK, que obtingueren un escó cadascuna que utilitzaren com a altaveu per a la seva política partidària de la reunificació nacional albanesa i contrària a les posicions de la comunitat internacional a Kosova.

Un cop celebrades les eleccions, l'atenció se centrà en l'elecció del president i del govern, un procés d'extrema complexitat donada la composició del parlament electe el 17 de novembre. De fet, el diàleg entre les forces polítiques kosovars per solucionar l'impàs no aportà cap solució i el 13 de desembre de 2001 i el 10 de gener de 2002 se celebraren dues sessions fallides per elegir president i govern. El conflicte polític que paralitzava l'Assemblea de Kosova fou solucionat a través d'un gran acord entre les principals forces polítiques kosovars que va ser forçat per la UNMIK, davant la por que suscitava en la comunitat internacional el fet que les noves institucions kosovars no poguessin començar a caminar fruit d'una paràlisi política conseqüència de la incapacitat dels partits kosovars d'arribar a un acord.

L'acord entre la LDK, el PDK i l'AAK se subscribí el 28 de febrer de 2002 sota la pressió de la UNMIK, i comportà un repartiment del poder entre els tres principals partits albanokosovars. La LDK es feia amb la presidència de Kosova, en la persona d'Ibrahim Rugova; mentre que el PDK assumia el càrrec de primer ministre del govern a través de Bajram Rexhepi.

La sessió en la qual s'elegí president i govern es realitzà, finalment, el 4 de març de 2002. Ibrahim Rugova era investit formalment com a president de Kosova mentre que Rexhepi era nomenat primer ministre d'un govern format per quatre ministres de la LDK, dos del PDK, dos de l'AAK, a més d'un de la Coalició pel Retorn i un altre de la Coalició Vatan, en representació de les minories.

La pugna entre els partits albanokosovars era, bàsicament, una lluita pel poder, ja que tots coincidien en la reivindicació de la independència de Kosova. El fet de gestionar un parlament teòricament autonòmic format per una àmplia majoria de diputats partidaris de la independència de Kosova constituí un dels principals maldecaps de la comunitat internacional, que tenia serioses dificultats a l'hora d'administrar aquesta situació.

L'escenari polític del Kosova de la postguerra deixava una presidència en mans d'Ibrahim Rugova i de la LDK, un partit que havia perdut, però, l'hegemonia que exercia abans de la guerra i que, en perdre la majoria absoluta, s'havia vist forçat a cedir el càrrec de primer ministre al PDK i a formar un govern de coalició participat pels principals partits del país. Les forces sorgides de la guerrilla, el PDK i l'AAK, no havien aconseguit el *sorpasso*, però s'havien convertit en partits de referència sense els quals era pràcticament impossible governar Kosova. Per contra, el LPK i el LKÇK havien esdevingut forces polítiques amb una escassa implantació, per bé que havien assolit representació a l'Assemblea de Kosova des d'on defensaven el seu projecte d'unificació nacional amb Albània.

Una economia dependent

L'efervescència política que vivia Kosova durant la postguerra contrastava amb les dificultats econòmiques que havia d'afrontar el país. Tot i que Kosova sempre havia tingut una economia molt feble, depenent en bona part dels diners de la diàspora, els efectes negatius de la supressió de l'autonomia i dels conflictes viscuts entre 1989 i 1999, i la destrucció provocada per les la guerra de 1998 i 1999, havien acabat d'ensorrar-la.

L'estiu de 1999 Kosova afrontava una situació econòmica crítica. L'agricultura continuava essent el principal sector d'ocupació, però la repressió sèrbia havia provocat la inutilització de molts conreus que en alguns casos havien estat minats per provocar danys als agricultors que s'atreuissin a treballar-los.

L'impuls econòmic que pretenia la comunitat internacional per contribuir a normalitzar la situació només podia provenir de l'ajut exterior. El juliol de 1999 una seixantena de

països es comprometé a donar 2.084 milions de dòlars a fons perdut pel desenvolupament econòmic de Kosova, una xifra que augmentà en 1.100 milions en una nova conferència de donants celebrada el novembre de 1999.⁵⁰⁵ El problema era, però, que bona part d'aquests recursos anaven destinats a finançar les estructures internacionals presents a Kosova, responsables de tutelar la reconstrucció, l'ajuda humanitària i el desenvolupament de les noves institucions kosovars.

A l'aportació estatal internacional, que indubtablement serví per dinamitzar, ni que sigui tímidament, l'economia kosovar, calia afegir-hi l'ajuda que arribava al país administrada pels centenars d'ONG que actuaven al Kosova de la postguerra. Els diferents projectes desenvolupats per aquestes ONG també contribuïren a aquesta tímida recuperació econòmica malgrat que, com succeïa amb l'ajuda oficial, part dels recursos econòmics anaven destinats al manteniment de les estructures de les organitzacions presents sobre el terreny.

Tant l'ajut oficial com la presència de les ONG reactivà tímidament l'economia, però les mancances a les quals havia de fer front la societat kosovar eren tan quantioses que la seva economia difícilment podia recuperar-se en un plaç relativament curt de temps. La necessitat de reconstruir els habitatges danyats o destruïts, que en el seu conjunt representaven aproximadament un 60% del total, era una prioritat absoluta, a la qual calia afegir la necessitat de potabilitzar l'aigua en un territori on el 40% estava contaminada, o posar en marxa uns serveis bàsics que no funcionaven, segons estimacions de les Nacions Unides, en un 80% dels casos. Els danys soferts en prop de la meitat de les escoles kosovars també situaven l'educació com un sector necessitat d'ajuda immediata, al qual també calia sumar l'agricultura i la ramaderia, els principals puntals de la feble economia kosovar que havien quedat especialment danyats per les conseqüències de la guerra.

La paradoxa a la qual s'afrontava Kosova era evident. El cost de la intervenció militar de l'OTAN havia estat infinitament superior a la inversió que els mateixos estats de l'Aliança estaven disposats a assumir posteriorment per finançar la reconstrucció del país i el seu impuls econòmic.

⁵⁰⁵ TAIBO, Carlos. *Guerra en Kosova. Un estudio sobre la ingeniería del odio*. Pàg. 153.

Malgrat les aportacions internacionals, com ja succeïa abans de la guerra, el principal suport de les famílies kosovars foren les remeses de diners arribades de la diàspora. Si la reconstrucció dels habitatges afectats per la guerra fou tan ràpida va ser essencialment perquè s'inicià durant el període estival, tot just acabat el conflicte, i perquè els kosovars de la diàspora enviaren a l'interior del país quantitats importants de divises que permeteren afrontar-ne el cost.

El fet que, el setembre de 1999, la UNMIK declarés el marc alemany com a moneda oficial de Kosova en detriment del dinar iugoslau reflectí el que sobre el terreny ja era una realitat: que les divises procedents de la diàspora circulaven com a moneda corrent entre els ciutadans de Kosova. La mesura econòmica de la UNMIK tenia, però, una indefugible lectura política. Més enllà del sentit pràctic, el fet de situar Kosova fora de l'espai econòmic iugoslau implicava concedir-li una certa independència econòmica respecte a Belgrad, un fet que, no cal dir-ho, provocà la satisfacció dels partits albanokosovars i les protestes irades dels executius serbi i iugoslau.

La introducció del marc alemany anà acompanyada de l'establiment de duanes en les fronteres amb Albània i Macedònia, unes duanes que, controlades per la UNMIK, pretenien acabar amb la impunitat amb la qual operaven algunes de les màfies de la regió entrant determinats productes a Kosova.

L'economia submergida, controlada en bona part per grups mafiosos, fou també un dels sectors que més es desenvolupà durant la postguerra. El tràfic de combustible o de tabac, a més de la prostitució, esdevingueren sectors dinàmics que enriquiren als seus promotors contribuint així a consolidar els grups mafiosos que operaven a la regió.

A les aportacions econòmiques de la diàspora i a l'economia submergida controlada per grups mafiosos calia afegir-hi un altre element que esdevingué un dels puntals de l'economia kosovar de la postguerra: la presència de desenes de milers de militars i de personal civil estranger.

La presència de militars i civils impulsà el sector terciari kosovar fins al punt que els hotels i els restaurants, sense que Kosova fos un destí turístic, representessin una xifra

propera al 70% de l'activitat econòmica legal.⁵⁰⁶ El sector terciari no fou, però, l'únic beneficiat d'aquesta presència internacional. El lloguer d'immobles destinats a personal civil de la UMMIK o a integrants de les diferents ONG presents al país, a més dels habitatges destinats a ser seu d'organitzacions internacionals, deixà quantioses rendes als propietaris locals que aprofitaven els grans pressupostos dels seus llogaters per establir preus propis d'una capital de l'Europa Occidental.

Al marge de la despesa econòmica derivada de la presència internacional, calia tenir present l'efecte que aquesta presència tenia en la generació de llocs de treball. Les ocupacions vinculades a la presència internacional es multiplicaren a Kosova des de juny de 1999. Des de traductors a dones de la neteja, la comunitat internacional reclutà milers de ciutadans kosovars modificant l'estructura salarial local i provocant l'encariment d'alguns béns de primera necessitat.

Una de les paradoxes més clares de l'impacte negatiu de la contractació internacional en l'estructura salarial local quedava en evidència a la Universitat de Pristina. Mentre un professor universitari podia percebre un salari proper als 200 euros, es donava molts cops la paradoxa que alumnes d'aquest mateix professor que treballaven com a traductors per ONG o organismes internacionals multipliquessin sensiblement el salari percebut pel seu docent. Aquest fet accentuà la pluriocupació dels professors universitaris, que en alguns casos descuidaren la que havia de ser la seva ocupació principal ja que els comportava uns ingressos molt per sota dels que percebien per realitzar tasques de suport als organismes internacionals presents al país.⁵⁰⁷

Amb tot, el principal problema econòmic continuava essent l'atur. Amb una població molt jove, Kosova havia de fer front a un atur alarmant que afectava més de la meitat de la seva població activa. Aquest context, que seria propici per a la convulsió social, quedava mitigat per dos factors: d'una banda la solidaritat familiar i els amplis nuclis de família que servien de refugi econòmic pels desocupats; de l'altra, i també vinculat a la solidaritat familiar, els diners que arribaven de la diàspora.

⁵⁰⁶ Entrevista a Jordi Capdevila, treballador de la UNMIK. Pristina, setembre de 2001.

⁵⁰⁷ Entrevista a Xhevdet Thaçi, professor a la Facultat d'Educació de la Universitat de Pristina. Gjilan, gener de 2002.

En resum, doncs, al marge de la pesada llosa en termes socials i humanitaris que havia d'arrossegar com a conseqüència de la guerra, Kosova havia d'afrontar també una greu situació econòmica heretada d'anys enrere però accentuada per les conseqüències del conflicte bèl·lic.

XVIII. KOSOVA ORIENTAL I MACEDÒNIA, RERE ELS PASSOS DE KOSOVA

Sud de Sèrbia o Kosova Oriental?

L'acord de Kumanova de juny de 1999 havia dut la fi del conflicte bèl·lic a Kosova però no es podia afirmar, ni molt menys, que havia solucionat la qüestió kosovar. La desmilitarització de l'UÇK, el naixement del TMK i l'adveniment d'un nou sistema de partits albanesos a Kosova, no havien desviat l'atenció del moviment albanès de la seva reivindicació principal, l'alliberament nacional de tot poble albanès. Aquesta reivindicació es plasmava en la reclamació de la independència de Kosova, però en el cas dels grups polítics que havien confluït al si de l'UÇK anava força més enllà i reivindicava la unificació nacional amb Albània. L'alliberament nacional del poble albanès implicava, doncs, pels integrants de l'antiga UÇK, la independència de Kosova, però també l'alliberament de la població albanesa de Macedònia, de Montenegro, i del sud de Sèrbia. Sense la llibertat pel conjunt d'aquesta població, el dossier albanès no podia tancar-se i en aquest sentit l'actuació dels partidaris de l'UÇK anà orientada a provocar nous conflictes en els territoris de població albanesa per tal de produir un efecte similar al de Kosova, amb una intervenció internacional en defensa dels drets de la seva població.

El primer focus de conflicte després de Kosova fou el territori del sud de Sèrbia, el que el moviment nacional albanès considera el Kosova Oriental (Kosova e Lindore), un territori format per les municipalitats de Presheva, Bujanovac i Medvedja, unes localitats on els albanesos representaven el 90%, el 60%, i el 30% del total de la població, respectivament. La suma dels albanesos d'aquest territori arribava aproximadament a les 70.000 persones.

Històricament, la vall de Presheva, formada pels municipis de Presheva i Bujanovac, havia tingut gran importància estratègica en trobar-se situada al bell mig de la ruta entre Belgrad i Skopje, i en conseqüència, entre la capital sèrbia i les localitats gregues de Tessalònica i Atenes. Aquesta vall està ubicada a l'est de Kosova, i no tenia

continuïtat geogràfica amb la tercera municipalitat amb presència albanesa al sud de Sèrbia, Medvedja, que s'ubicava al nord de la vall, també enganxada al territori est de Kosova.

De ben segur que la importància estratègica de la vall de Presheva fou una de les raons esgrimides per les autoritats de Belgrad a l'hora d'establir, després de la Segona Guerra Mundial, les fronteres del territori autònom de Kosova que deixaren fora de la divisió administrativa kosovar tant Presheva com Bujanovac, a més de Medvedja.

La vall de Presheva se situava en la cruïlla entre Kosova, Sèrbia i Macedònia, i constituí un pas clandestí important durant els anys de l'embargament a Iugoslàvia com a conseqüència de les guerres balcàniques, a més d'esdevenir el principal nexa d'unió entre la població albanesa de Kosova i de Macedònia.

Les tres municipalitats que conformaven el Kosova Oriental tenien amb comú amb el conjunt de Kosova una estructura econòmica molt feble depenent completament de l'entrada de divises estrangeres fruit de l'emigració, especialment intensa a Suïssa. La regió constituïa un dels territoris més empobrits de l'antiga Iugoslàvia, amb xifres de desenvolupament econòmic només homologables a les de Kosova, el parent més pobre de la Iugoslàvia federal.

La vall de Presheva i la població albanesa de Medvedja sempre havien mirat cap a Kosova a l'hora d'establir relacions de tot tipus. Un exemple eloqüent n'és l'àmbit acadèmic ja que la Universitat de Pristina, i no les universitats sèrbies de Nis o Belgrad, havia estat el destí preferent de l'alumnat d'origen albanès del Kosova Oriental. Ni tan sols durant els anys d'universitat paral·lela els i les joves de la vall de Presheva deixaren d'acudir a la universitat kosovar, un fet que demostrava el seu compromís amb la resistència endegada pels albanesos de Kosova.

Si bé la població albanesa de Presheva, Bujanovac i Medvedja recolzà l'estratègia iniciada pels seus veïns kosovars, fins i tot amb aportacions econòmiques que ajudaven a mantenir alguns serveis com la sanitat i l'educació que també eren utilitzats pels albanesos del Kosova Oriental, les tres municipalitats albaneses del sud de Sèrbia definiren la seva pròpia estratègia a principis de la dècada dels 90 que implicava la seva participació política, com a mínim a les eleccions municipals. Aquest fet provocà

que des de 1992, Presheva tingués com a alcalde un albanès moderat, Rizah Halimi, que es mantingué en el càrrec durant més d'una dècada.

Amb l'esclat del conflicte bèl·lic de Kosova, sectors joves procedents del Kosova Oriental s'integraren a la guerrilla de l'UÇK, atrets per la lluita contra l'ocupació sèrbia però també per la idea, inherent a la guerrilla, de lluita per la unificació de tots els territoris albanesos. Aquests antics combatents de l'UÇK originaris de la vall de Presheva jugaren un paper central en l'esclat del conflicte a la vall ja que constituïren l'embrió d'una nova resistència armada que intentà imitar l'estratègia de l'UÇK i provocar una intervenció internacional al Kosova Oriental en defensa dels interessos de la població albanesa. La situació d'aquesta població en aquest territori era absolutament discriminatòria respecte la població sèrbia, un argument que serví com a desencadenant del conflicte a la vall.

L'esclat del conflicte, però, tenia fonamentalment les seves arrels a Kosova, en la frustració que alguns sectors provinents de l'UÇK tenien fruit que la independència kosovar no entrés a l'agenda de la comunitat internacional. Aquesta frustració, afegida a l'exclusió d'antics combatents de la guerrilla del nou TMK, i al conflicte per la regió del nord de Mitrovica, sota domini serbi, que feia pensar en una possible partició, acabaren desencadenant l'esclat de la violència al Kosova Oriental.

Origen i desenvolupament de l'UÇPMB

L'actor principal del conflicte al Kosova Oriental fou l'UÇPMB, l'Exèrcit d'Alliberament de Presheva, Medvedja i Bujanovac (Ushtria Çlirimtare e Preshevës, Medvegjës dhe Bujanocit) una guerrilla nascuda després de la desmilitarització de l'UÇK que aplegà bona part dels combatents de l'exèrcit d'alliberament procedents de les municipalitats del Kosova Oriental.

L'origen de l'UÇPMB podem situar-lo en el mateix juny de 1999 quan, arran dels acords que comporten la desmilitarització de l'UÇK, alguns dels seus integrants impulsen una nova guerrilla amb l'objectiu d'unificar el Kosova Oriental, és a dir les tres municipalitats poblades per albanesos al sud de Sèrbia, a Kosova. L'UÇPMB utilitzà una estratègia calcada a la de l'UÇK, i l'armament i els uniformes que va fer servir també

procedien de la dissolta guerrilla kosovar. L'estratègia es basà en l'actuació armada contra la policia sèrbia i els col·laboradors albanesos de les autoritats sèrbies amb la voluntat de provocar una resposta desmesurada de l'aparell policial i militar serbi i cridar així l'atenció de la comunitat internacional per a que intervingués en defensa dels drets de la població albanesa.

L'UÇPMB es desenvolupà al voltant de la frontera est de Kosova, gràcies a la zona de seguretat (la Ground Safety Zone, GSZ) de cinc quilòmetres d'amplada al llarg de tota la frontera serbo-kosovar on l'exèrcit iugoslau hi tenia vetada l'entrada fruit dels acords militars signats a Kumanova i on només podia accedir la policia sèrbia i només amb armes lleugeres. La impossibilitat de l'exèrcit iugoslau de penetrar a la zona de seguretat fou aprofitada pels guerrillers de l'UÇPMB per establir-hi les seves bases, que basculaven entre aquesta zona de seguretat i els territoris situats a l'est de Kosova, que els servien de refugi .

La guerrilla de l'UÇPMB, dirigida pels comandants Muhamet Xhemajli, Ridvan Qazimi i Shefket Musliu, aplegava durant la tardor de 1999 tot just uns centenars de combatents que iniciaren les accions armades per reclamar la integració del Kosova Oriental en un futur Kosova independent. La zona de seguretat estesa per la vall de Presheva serví de zona ideal per al desenvolupament de la guerrilla ja que les municipalitats de Presheva i Bujanovac situades a la vall comprenien 24 petites localitats la immensa majoria de les quals eren de població exclusivament albanesa i que constituïen puntals evidents de suport a l'actuació de la nova guerrilla.

Després de diversos actes de sabotatge i petits atacs contra la policia sèrbia, el baptisme de foc de l'UÇPMB arribà el 23 de novembre de 1999 quan els guerrillers atacaren una patrulla policial prop de la petita localitat de Konculj, a la municipalitat de Bujanovac, provocant ferides a dos agents policials serbis, un dels quals exercia de comandant policial a la localitat de Vranje. L'atac de l'UÇPMB representava un salt qualitatiu considerable respecte les petites accions precedents i pretenia donar resposta a l'assassinat, el 15 d'octubre anterior, de dos joves albanesos de la petita població de Dobrosin, feu principal en el qual s'havia desenvolupat la guerrilla, a mans de paramilitars serbis. Els atacs se succeïren el 7 de desembre a Presheva, quan una bomba feia explosió en una comissaria de policia, i el 10 de desembre, quan un nou

artefacte explosiu esclatava, aquest cop al costat d'una escola de primària a Bujanovac, sense provocar, però, cap víctima.⁵⁰⁸ Els guerrillers s'enfrontaren, aquell mateix desembre de 1999, a les forces policials prop de Bresic, en un nou atac que tenia com a objectiu colpejar la policia sèrbia.

La tàctica de l'UÇPMB era pràcticament calcada a la que l'UÇK havia desenvolupat anteriorment. Als atacs contra la policia sèrbia, la guerrilla del Kosova Oriental hi afegí ben aviat un nou objectiu, els albanesos que col·laboraven amb les autoritats sèrbies. El 17 de gener de 2000, l'UÇPMB assassinava Zemail Mustafi, albanès que exercia de director a l'escola primària de Muhovac, a la municipalitat de Bujanovac, i que ocupava el càrrec de vicepresident del Partit Socialista Serbi a Bujanovac. Posteriorment també seria atacada amb una granada la casa del seu germà, acusat també de col·laborar amb la repressió sèrbia. Amb aquests atacs, igual que havia fet anteriorment l'UÇK, l'UÇPMB volia dissuadir als albanesos de qualsevol col·laboració amb les autoritats sèrbies. Els atacs també afectaren civils serbis a Mucibava, a la municipalitat de Presheva, i provocaren la mort d'un policia en una explosió a Bujanovac.

Com era de preveure, els atacs de l'UÇPMB desencadenaren la resposta repressiva de les autoritats sèrbies i la policia realitzà una batuda a la localitat de Dobrosin, situada a la zona de seguretat, on la policia, a diferència de l'exèrcit, sí que tenia dret a accedir. Dobrosin, a la municipalitat de Bujanovac, era una petita localitat de 2.500 habitants ubicada tot just a la frontera amb Kosova, que s'havia convertit en l'autèntic fortí de la nova guerrilla. La policia hi penetrà en una operació repressiva el 22 de gener de 2000 que acabà provocant la mort dels germans Isa i Shaip Saqipi, dos joves que foren assassinats per les forces sèrbies quan retornaven al poble de tallar llenya.

El funeral pels germans Saqipi, celebrat a Dobrosin el 26 de gener, aplegà milers de persones i serví a l'UÇPMB per sortir a la llum i presentar-se públicament. A imatge del que havia fet l'UÇK a Llausha el 28 de novembre de 1997 quan havia aprofitar el funeral de Halit Geci per presentar-se públicament com l'exèrcit de defensa de la població albanesa de Kosova, l'UÇPMB feu el mateix amb el sepeli dels germans Saqipi

⁵⁰⁸ OBRADOVIC, Vukasin. "What is Happening in the South of Serbia?" in *AIM*. Podgorica, 4 de març de 2000.

quan es presentà públicament i es reivindicà com l'exèrcit d'alliberament de la població albanesa del Kosova Oriental.⁵⁰⁹

L'aparició pública de l'UÇPMB al funeral de Dobrosin es completava amb una entrevista publicada a la revista kosovar *Zëri*, l'1 de març de 2000, on la nova guerrilla albanesa explicava les raons de la seva aparició pública i justificava la necessitat de defensar la població albanesa enfront la creixent violència que aquesta patia a mans de les forces sèrbies:

“La violència del règim serbi contra la població albanesa no para d'augmentar en aquest territori. Des de l'assassinat dels germans Saqipi en aquesta localitat [l'entrevista es realitzà a Dobrosin] el 22 de gener, quan estaven tornant a casa amb el seu tractor carregat de llenya, algú havia de sortir a defensar aquesta població. La gent estava abandonada a mercè dels militars i paramilitars serbis que estan expressant la seva còlera, com ja van fer a Kosova, per desestabilitzar aquestes àrees. Per tant, per demostrar que tenim gent que vol defensar-se i no té intenció de deixar la seva població a mercè dels criminals serbis, hem decidit sortir a la llum pública, amb uniformes i emblemes del nostre exèrcit. Varem sortir per primer cop a la llum pública durant el funeral de dos nois innocents de Dobrosin. Ens varem veure forçats a sortir públicament i ho varem fer per iniciativa de la gent d'aquestes àrees.”⁵¹⁰

L'UÇPMB insistia a desmentir els vincles amb l'UÇK, presentant-se com una guerrilla independent de l'anterior exèrcit d'alliberament kosovar. Tot i aquestes declaracions es podia constatar, però, que tant els uniformes, les armes, com la immensa majoria dels efectius humans de l'UÇPMB procedien de la desmilitaritzada UÇK:

“Nosaltres, a l'igual que el poble de Kosova, hem estat forçats a autodefensar-nos. Però no som l'UÇK. L'UÇK és diferent i ha estat recentment desmobilitzat i transformat. Nosaltres som l'exèrcit de la gent d'aquí. Actualment controlem la zona de Dobrosin. La nostra gent, sense portar uniformes, també controla els moviments de les forces sèrbies en les altres

⁵⁰⁹ Entrevista a Ramë Xhaferi, combatent de l'UÇPMB. Pristina, octubre de 2002.

⁵¹⁰ Primera entrevista pública a l'UÇPMB publicada a la revista kosovar *Zëri*. Pristina, 1 de març de 2000.

àrees on viu la població albanesa. Si considerem que la població està en perill en d'altres zones, estem llestos per defensar-la.”⁵¹¹

Des de l'aparició pública de gener de 2000, la violència al Kosova Oriental es multiplicà, fent augmentar també de forma considerable els efectius de l'UÇPMB. Els pocs centenars de guerrillers que conformaven l'organització a finals de 1999 es multiplicaren des de gener de 2000, assolint una xifra propera al miler de combatents, una dada que algunes fonts eleven fins a situar en 1.500.⁵¹² Malgrat el volum d'efectius que aplegà la guerrilla, la diferència entre les forces de l'UÇPMB i les de l'exèrcit i la policia sèrbies eren notables ja que el govern de Belgrad utilitzà al llarg del conflicte més de 4.000 soldats, 1.000 policies i 250 boines roges, la unitat d'operacions especials del servei de seguretat estatal serbi.

Des de la seva aparició pública, l'UÇPMB multiplicà les seves accions armades. El 26 de febrer de 2000, la guerrilla assassinava l'oficial de policia Slavisa Dimitrijevic, serbi originari de Kosova a qui s'acusava d'haver participat a la matança de Raçak, en un enfrontament on també resultaria mort un guerriller, Fatmir Ibishi, que donaria posteriorment nom a la primera brigada, la 111, de l'UÇPMB.

El salt qualitatiu en la confrontació ja era evident. L'UÇPMB imitava a petita escala el que anteriorment havia fet l'UÇK a Kosova. Amb un emblema pràcticament calcat a la guerrilla kosovar, amb uns efectius formats militarment en el conflicte bèl·lic de Kosova, l'UÇPMB es va fer forta al voltant de la localitat de Dobrosin, on comptava amb un refugi segur proper a Gjilan, ja en territori kosovar.

⁵¹¹ Primera entrevista pública a l'UÇPMB publicada a la revista kosovar *Zëri*. Pristina, 1 de març de 2000.

⁵¹² THOMAS, Nigel; MIKULAN, Krunoslav. *The Yugoslav Wars (2). Bosnia, Kosovo and Macedonia 1992-2001*. Pàg, 50-51.

Emblema utilitzat per l'UÇPMB, pràcticament calcat al de l'UÇK

La multiplicació dels atacs provocà que el balanç d'accions de l'UÇPMB, des de juny de 1999 fins a novembre de 2000, fos de 294. La guerrilla havia realitzat 246 atacs a Bujanovac, el seu autèntic fortí, 44 a Medvedja, i només 6 a Presheva, una municipalitat poblada pràcticament de forma exclusiva per albanesos. Aquests atacs havien provocat, fins aleshores, la mort de 8 policies i de 6 civils, generalment albanesos acusats de col·laborar amb les forces policials; a més de 37 ferits, 34 dels quals eren policies; i 5 desapareguts.⁵¹³

El fet que l'UÇPMB actués fonamentalment a la zona de seguretat establerta per l'OTAN i que comptés amb Gjilan com a base de suport, un territori on hi havia desplegades les tropes nordamericanes de la KFOR, despertà força especulacions sobre una suposada complicitat de l'OTAN amb les seves activitats. Certament, l'activitat de la guerrilla podia ser útil a l'Aliança Atlàntica per obrir un nou front de desestabilització de Milosevic, en un moment en el qual les tensions entre Pristina i Belgrad per la situació a Mitrovica estaven a flor de pell.⁵¹⁴ De fet, entre els albanesos hi havia qui, sense dir-ho, argumentava que el conflicte a la vall de Presheva era un argument de pes en la lluita per Mitrovica ja que si Sèrbia i la comunitat internacional optaven per

⁵¹³ KRISTIC, Ninoslav; ZIVKOVIC, Dragan. "Извођење операције решавања кризе на југу Србије изазване деловањем наоружаних албанских екстремиста (терориста)" in *Vojno delo*, p. 180.

⁵¹⁴ KOLA, Paulin. *The search for Greater Albania*. Londres, Hurst & Company, 2003. Pàg. 375.

integrar la part nord de Kosova a Sèrbia en base a criteris ètnics, caldria fer el mateix amb el Kosova Oriental integrant-lo al territori kosovar.

El cert és que l'OTAN es mantingué en silenci durant l'inici del conflicte de la vall de Presheva. Els soldats nordamericans de la KFOR, amb instruccions clares de no posar en risc la seva vida, no intervingueren a la zona de seguretat i ni tan sols consideraren l'activitat de l'UÇPMB com un problema seriós fins que es produí, l'octubre de 2000, la caiguda de Milosevic a Belgrad.

Malgrat que Kostunica, el seu successor, era un nacionalista serbi militant, el fet d'haver-se oposat i derrotat a Milosevic li valgué el beneplàcit de la comunitat internacional que obria tímidament de nou les portes a Iugoslàvia.

La tardor de 2000 dugué canvis importants en les coordenades que afectaven el conflicte de la vall de Presheva. L'OTAN, fins aleshores tímida en la condemna de l'actuació de la guerrilla, es manifestà obertament contrària a l'activitat de l'UÇPMB, però utilitzà alhora els fets de la vall de Presheva com un element per posar a prova el nou executiu de Belgrad.

Paradoxalment, però, el conflicte s'accentuarà el novembre de 2000, concretament el dia 23, amb la mort de quatre policies serbis en un atac de l'UÇPMB. Després d'aquest atac, el secretari general de l'OTAN, George Robertson, condemnà sense embuts l'actuació de la guerrilla:

“[L'OTAN] condemna i deplora els atacs perpetrats i la violència causada per una minoria d'extremistes prop de la vall de Presheva i fa una crida als seus autors a cessar immediatament la seva activitat il·legal”.⁵¹⁵

L'OTAN no es limitava, però, a la condemna sinó que anunciava mesures que evidenciaven la seva aproximació al nou govern de Belgrad. Robertson feia públic l'inici de patrulles conjuntes entre la KFOR i les forces iugoslaves amb l'objectiu d'acabar amb les “activitats extremistes” de l'UÇPMB. Era el principi de la fi de la guerrilla, que encara colpejaria, però, les forces sèrbies en diverses ocasions.

⁵¹⁵ Declaració del Secretari General de l'OTAN, George Robertson, el 29 de novembre de 2000.

La pressió internacional sobre Belgrad, i la voluntat del nou executiu iugoslau de diferenciar-se de Milosevic, impulsaren un procés negociador, a partir de febrer de 2001, amb la voluntat d'arribar a un acord que permetés la pacificació de la vall. L'UÇPMB assumí la "Plataforma albanesa per la resolució del conflicte a Presheva, Medvedja i Bujanovac", que recollia els greuges contra la població albanesa d'aquests territoris i que reclamava drets polítics, culturals, lingüístics i econòmics, a més de reivindicar la resolució final de l'estatut d'aquesta regió a través d'un referèndum d'autodeterminació en el qual la posició albanesa seria favorable a la integració a Kosova.⁵¹⁶

L'acord de Konculj i la fi del conflicte a la vall de Presheva

Les negociacions per a un acord de pau a la vall de Presheva foren comandades pel vice-primer ministre serbi Nebojsa Covic i implicaren un diàleg a tres bandes entre el govern serbi, l'OTAN i l'UÇPMB. El 12 de març de 2001, a la petita vila de Konculj, dominada pels rebels, el govern serbi procedia a la signatura d'un doble acord amb l'OTAN i amb l'UÇPMB. Era un triomf polític per Covic i Belgrad que aconseguien la supressió de la zona de seguretat, i per tant, la possibilitat que les tropes iugoslaves poguessin desplegar-se fins a les fronteres de Kosova. L'acord també contemplava el desarmament de l'UÇPMB que només veia com a concessió remarcable l'assoliment de l'amnistia per als seus membres. Els acords obrien la porta al Pla Covic, desenvolupat pel vice-primer ministre serbi amb l'objectiu d'impulsar mesures de confiança entre la població albanesa de la regió per tal de garantir-ne un adequat nivell de representació tant a l'administració com a la policia i l'àmbit econòmic.

Tot i la seva signatura, l'acord no es materialitzà fins el maig de 2001, quan tingué lloc la darrera ofensiva de les forces sèrbies, aquest cop amb una participació considerable de l'exèrcit, contra els darrers bastions de l'UÇPMB. El 15 de maig les tropes d'elit sèrbies, acompanyades de milers d'efectius de l'exèrcit iugoslau, atacaren la localitat d'Oraovica, feu dels guerrillers a les portes de la zona de seguretat. L'UÇPMB no pogué resistir l'ofensiva sèrbia i la victòria militar de les forces de Belgrad es veié ratificada el

⁵¹⁶ El document "Albanian Platform for the Resolution of the conflict in Presheva, Medvedja and Bujanovac" fou adoptat per l'equip negociador de la vall de Presheva a Konculj, el febrer de 2001.

21 de maig mitjançant la signatura d'un acord entre l'UÇPMB i l'OTAN que comportava la dissolució de la guerrilla i el seu desarmament immediat.

Més enllà de l'amnistia i de vagues promeses de Covic sobre la millora de les condicions de vida de la població albanesa del Kosova Oriental, l'UÇPMB no podia vantar-se de cap altra concessió. Belgrad, per contra, havia obtingut la desaparició de la zona de seguretat, concretada el mateix maig de 2001.

El balanç del conflicte de la vall de Presheva deixava 30 víctimes mortals entre els guerrillers de l'UÇPMB; 4 soldats i 15 policies morts entre les forces sèrbies; i 6 víctimes més civils. Al marge de les morts, el gran drama del conflicte de Kosova Oriental foren els 20.000 desplaçats que els enfrontaments provocaren.

El conflicte de Macedònia, obert també el 2001, agafà el relleu de la vall de Presheva en el rebrot violent posterior a la guerra de Kosova. De fet, el Kosova Oriental, sense entitat per plantejar una guerra oberta, havia estat una peça més de conflicte entre els nacionalismes albanès i serbo-eslau que es dirimia a la regió.

L'acord sense concessions per als guerrillers suscità controvèrsia i feu que alguns dels antics combatents no acceptessin renunciar a la lluita armada i s'integressin en una nova estructura guerrillera, l'UÇKL, l'Exèrcit d'Alliberament del Kosova Oriental (Ushtria Çlirimtare e Kosovës Lindore), que fou un grup de vida efímera i pràcticament desconegut que acabà integrant-se a l'Exèrcit Nacional Albanès, l'AKSH, la principal organització armada que aplegaria els dissidents dels acords de pau tant del Kosova Oriental com de Macedònia.

Malgrat els acords de 2001 i l'evident pacificació de la regió, les reivindicacions de la població albanesa continuen a l'ordre del dia vistos els escassos avenços que s'han produït en matèria de reconeixement de drets. A principis de 2006, els partits polítics albanesos de la vall de Presheva feien pública una plataforma reclamant la seva autonomia a l'interior de Sèrbia mantenint, però, la idea de la seva integració a Kosova en cas que es produís una modificació de les fronteres, principalment en el cas que s'integrés el nord de Kosova a Sèrbia.

El conflicte del Kosova Oriental, entre 1999 i 2001, deixà pas al de Macedònia, en un intent de la població albanesa d'aquests territoris d'imitar el model kosovar impulsant moviments guerrillers amb l'objectiu de trobar solucions a la qüestió albanesa.

La qüestió albanesa a Macedònia

El relleu en l'expressió violenta de la qüestió albanesa s'havia succeït de Kosova a Kosova Oriental fins arribar posteriorment a Macedònia. Aquesta antiga república iugoslava, independent des de 1991, comptava amb un volum considerable de població albanesa, que fregava el 30%, i arrossegava, des de la seva independència, una certa conflictivitat interna al voltant, precisament, de la qüestió albanesa.

La inestabilitat dins de l'estabilitat podríem dir que era la divisa que havia caracteritzat la Macedònia independent. Tot i les tensions socials i nacionals internes, i els conflictes exteriors derivats de la situació balcànica, Macedònia havia aconseguit, des de 1991, evitar la violència. L'antiga república iugoslava era l'única que havia culminat el seu procés independentista sense violència, si bé això no eximia el país d'importants tensions internes caracteritzades fonamentalment per les friccions entre els nacionalistes macedonis que somniaven amb una Gran Macedònia i la població albanesa. En menor mesura també hi eren presents els nacionalistes serbis que consideraven Macedònia com a part de la Sèrbia del Sud, si bé la seva representativitat era pràcticament testimonial.

El conflicte principal que havia hagut d'afrontar la Macedònia independent era la qüestió albanesa. Cal recordar que els albanesos representaven el 2001, segons xifres oficials, el 25,4% de la població total de Macedònia, una dada que algunes fonts alternatives elevaven fins al 30%. En qualsevol cas, la xifra de població albanesa era molt significativa i comportava un pes importantíssim d'aquesta comunitat al si de Macedònia que no es veia traduït a nivell oficial, ja que l'exclusió dels albanesos de l'administració i dels llocs de responsabilitat era a l'ordre del dia d'un estat que constitucionalment es definia com "l'estat nacional dels Macedonis".

La primera característica que definia la població albanesa respecte la macedònia, tant en el període de la república iugoslava com en el de l'estat independent, era la seva

elevada natalitat de la que se'n derivava un fort creixement sostingut de població, un fet que propicià que, entre 1971 i 2001, el percentatge oficial de població albanesa a Macedònia hagués passat d'un 17% a un 25,4%.⁵¹⁷

Malgrat representar un volum considerable, la població albanesa de Macedònia sempre es caracteritzà, tant durant la Iugoslàvia federal com durant la Macedònia independent, per una forta marginació social. La població albanesa es concentrava en els municipis menys desenvolupats, mantenia uns índexs d'atur molt elevats i infinitament superiors als de la població macedònia, i estava absolutament infrarepresentada en l'administració i les empreses públiques, fins al punt que només un 3,5% dels treballadors de l'administració pública i únicament un 1,5% dels directors d'empresa eren albanesos.⁵¹⁸

Aquesta situació de marginació convertia els albanomacedonis en un subjecte potencialment revolucionari que, durant el període iugoslau, intentaren canalitzar les organitzacions clandestines albaneses que realitzaven un discurs favorable a la unificació nacional de tots els albanesos, incloent per tant als qui poblaven Macedònia.

Alguns dels esdeveniments principals de Kosova, com la revolta de 1981, tingueren el seu impacte també a Macedònia, que afegí a partir d'aleshores a la marginació socioeconòmica en la qual vivia la població d'origen albanès, una pràctica repressiva que comportà detencions massives, acomiadaments de treballadors, i el tancament de mitjans de comunicació i de centres educatius secundaris en llengua albanesa. En aquest context, el LPK, el Moviment Popular de Kosova, que també actuava a Macedònia, assolí una certa notorietat entre la població albanesa macedònia, desenvolupant també en aquest territori una activitat política clandestina com la que realitzava a l'interior de Kosova.

El creixent nacionalisme que assolava les diferents repúbliques iugoslaves propicià també, en bona part accentuat per la conflictivitat interna amb la població albanesa, el desenvolupament del nacionalisme macedoni. En aquest context, la instauració del

⁵¹⁷ ORTAKOVSKI, Vladimir. *Interethnic relations and minorities in the Republic of Macedonia*. Skopje, Sts. Cyril and Methodius University, 2001.

⁵¹⁸ BALENCIE, Jean-Marc; LA GRANGE, Arnaud de. *Mondes rebelles. Guérillas, milices, groupes terroristes*. París, Éditions Michalon, 2001. Pàg. 1567.

multipartidisme, el 1990, donà pas a un escenari on la principal força política de Macedònia era la Organització Revolucionària Interna de Macedònia – Partit Democràtic per la Unitat Nacional de Macedònia (VMRO–DPMNE), una organització caracteritzada per la seva posició nacionalista macedònia extrema, tenyida d’anticomunisme, d’antiugoslavisme i d’antialbanisme, essent aquest darrer especialment intens.

La victòria electoral del VMRO-DPMNE, que obtingué 34 escons dels 120 que formaven el parlament macedoni, no li permeté formar govern, en negar-se a arribar a un acord amb les forces polítiques albaneses. Aquest fet propicià que el partit del qui esdevindria el primer president de la Macedònia independent, Kiro Gligorov, la Unió Socialdemòcrata de Macedònia, hereva de l’antiga Lliga dels Comunistes de Macedònia, assumís el govern després de pactar amb les forces polítiques albaneses.

A l’igual que succeí en el cas kosovar, l’arribada del multipartidisme comportà el naixement de noves forces polítiques que esdevindrien hegemòniques entre la població albanesa sense permetre que aquelles organitzacions del moviment nacional que havien actuat fins aleshores en la clandestinitat esdevinguessin organitzacions referents entre la població albanesa.

L’arribada del multipartidisme a Macedònia donà peu al naixement de dos partits albanesos que decidiren participar del joc polític macedoni. En primer lloc el Partit per a la Prosperitat Democràtica (PPD, Partia për Prosperitet Demokratik), nascut l’abril de 1990 amb la voluntat d’aplegar i representar la població albanesa de Macedònia i lluitar pel reconeixement dels seus drets. De forma pràcticament simultània nasqué el Partit Democràtic Popular (PDP, Partia Demokratike Popullore), amb un programa similar al PPD que propicià que ambdues formacions polítiques participessin en coalició a les eleccions macedònies de novembre de 1990.

La coalició albanesa del PPD i el PDP obtingué 23 diputats al parlament, convertint-se en la tercera força política després dels nacionalistes macedonis i dels socialdemòcrates hereus de la Lliga dels Comunistes, un fet que els valdria tenir la clau de la governabilitat del país. La coalició albanesa obtingué uns resultats extraordinaris als territoris amb població majoritàriament d’origen albanès, un fet que li valgué conquerir la majoria en els consells municipals de Tetova, Gostivar i Debar.

Tot i mantenir posicionaments considerats moderats, tant el PPD com el PDP cridaren al boicot durant el referèndum d'independència celebrat a Macedònia el setembre de 1991. La raó era prou clara, el nou estat macedoni, tal i com es recollia a la seva Carta Magna, era considerat l'estat nacional dels macedonis, un fet que exclouïa als albanesos de les bases fundacionals de l'estat. Els partits albanesos pretenien que es construís un estat plurinacional que considerés als albanesos com una nació constituent de l'estat de Macedònia, una reivindicació que ni la dreta nacionalista ni la socialdemocràcia es mostraren disposades a acceptar.

El boicot al procés d'independència no representà, però, l'adopció, per part dels partits albanesos, d'una estratègia similar a la de la LDK, de boicot permanent dels comicis serbis i de creació d'institucions paral·leles. El PPD i el PDP, fidels a la seva política moderada, renunciaren a la creació d'institucions paral·leles en les zones amb una majoria de població albanesa i acceptaren la participació permanent en la política macedònia, un fet que els valgué condicionar-la plenament ja que es convertiren en una força política frontissa que decantava, en un sentit o un altre, la pugna que mantenien la dreta nacionalista del VMRO-DPMNE i la Unió Socialdemòcrata.

El 1992 els partits albanesos arribaren a un acord amb la Unió Socialdemòcrata propiciant un govern de coalició entre els socialdemòcrates, els partits albanesos i els representants de la minoria turca. De ben segur que la posició antialbanesa de la dreta nacionalista havia fet decantar el PPD i el PDP cap a l'acord amb la socialdemocràcia, que, a més, valgué als partits albanesos cinc ministeris en el govern macedoni. Tot i la participació governamental, la situació de marginació socioeconòmica de la població albanesa no millorà, un fet que contribuí a distanciar els partits albanesos del seu poble, que sovint considerava injustificable la permanència en el govern i acusava de traïció els seus representants. Els mateixos partits albanesos eren conscients que a Macedònia no es produïen canvis profunds per permetre una igualtat real d'oportunitats sinó que més aviat existien retocs cosmètics que no modificaven la situació de marginació viscuda pels albanesos.

La paradoxa macedònia quedà en evidència el febrer de 1995, quan esclataren greus disturbis al país després que la població albanesa hagués manifestat la seva voluntat d'obrir una universitat en llengua albanesa a la localitat de Tetova, una decisió que

suscità l'oposició frontal d'unes autoritats macedònies que havien pogut formar govern gràcies al seu acord amb els partits albanesos. Els disturbis entre joves albanesos i les forces policials macedònies se succeïren, deixant un balanç de dos morts. A més, el rector de la nova Universitat de Tetova era processat el maig de 1995, en ser considerat il·legal el centre universitari que regia, sota l'excusa que l'ensenyament superior en albanès contribuïa a la "desintegració de Macedònia", segons el primer ministre socialdemòcrata Branko Crvenkovski, que, paradoxalment, devia el seu càrrec a l'acord de govern signat amb els partits albanesos.⁵¹⁹

Els incidents derivats de les tensions nacionals eren recurrents. Si el 1995 fou la Universitat de Tetova el motiu de la discòrdia, el juliol de 1996 els incidents arribaren fruit del decret del primer ministre Crvenkovski que prohibia hissar la bandera albanesa en els edificis oficials i que ordenà retirar-la en aquelles localitats on onejava, evidentment, totes elles municipalitats amb majoria de població albanesa. L'afer de les banderes desencadenà novament uns disturbis que acabaren provocant un nou mort.

Les polítiques moderades dels partits albanesos eren cada cop més qüestionades per la seva població que veia com no únicament no cessava la seva marginació social sinó que s'augmentava per moments la repressió contra qualsevol expressió d'albanitat. Aquestes discussions al si de la comunitat albanesa propiciaren que, el 1994, es produís una escissió al si del Partit per a la Prosperitat Democràtica (PPD) que, liderada per Menduh Thaçi i Arbën Xhaferi, donà peu al naixement del Partit per a la Prosperitat Democràtica dels Albanesos (PPDSH, Partia per Prosperitet Demokratik e Shqiptareve) un partit que, el 1997, convergiria amb el Partit Democràtic Popular (PDP) per donar pas al naixement del Partit Democràtic dels Albanesos (PDSH, Partia Demokratike Shqiptare).

El nou PDSH es caracteritzà també per la defensa dels drets de la població albanesa, però mantenint una posició més radicalitzada que la del PPD, que era el seu partit rival al si de la comunitat albanesa. A més, es produïa una certa associació del PPD a la socialdemocràcia i del PDSH a la dreta conservadora, fruit dels pactes que el PPD havia realitzat i de la posició política dels integrants d'un i altre partit.

⁵¹⁹ HARTMANN, Florence. "Entre intégration et irrédentisme, la minorité albanaise est le pivot de la stabilité de la Macédonie" in *Le Monde*, 21 de març de 1996.

Una altra clivella que dividia a ambdós partits a finals dels 90, i que els diferenciava a ulls de la població albanesa a la qual s'adreçaven, era la de moderats i radicals. Mentre el PPD era considerat més moderat; el PDSH tenia la imatge d'un partit més radical i menys procliu a l'entesa amb els partits macedonis.

El 1998 es produí per primer cop l'alternança política a la Macedònia independent i la dreta nacionalista del VMRO-DPMNE, vernissada de democràcia-cristiana després del seu darrer congrés, arribà al govern després d'un pacte sorprenent amb el PDSH. La dreta nacionalista pactava amb els radicals albanesos, en un acord impensable només mesos abans.

El govern socialdemòcrata recolzat pel PPD, havia estat substituït per un govern conservador recolzat pel PDSH, paradoxalment el partit albanès amb un discurs més radicalment oposat a la participació governamental.

L'entrada del PDSH al govern no serví, com tampoc ho havia fet la participació del PPD, per millorar les condicions de vida de la població albanesa ni per modificar l'estructura de l'estat macedoni. És més, el conflicte bèl·lic de Kosova, i l'onada de refugiats albanokosovars que hagué d'acollir Macedònia, accentuaren les tensions. Com hem vist, Macedònia acollí aproximadament 240.000 refugiats kosovars, un volum de desplaçats que despertà les pors dels nacionalistes macedonis i que accentuà l'eterna enemistat entre eslaus macedonis i albanesos.

El resultat del conflicte de Kosova fou contemplat com un exemple pels sectors més radicalitzats de la població albanesa de Macedònia. Molts d'ells, fruit dels llaços familiars i nacionals entre la població albanesa d'arreu, havien participat com a combatents en la guerra de Kosova sota les ordres de l'UÇK, i l'experiència adquirida en el camp de batalla kosovar els serviria, posteriorment, per plantejar-se lliurar un combat similar a Macedònia reclamant fer complir els drets de la població albanesa.

La inestabilitat i l'estancament en la recerca d'una solució definitiva per a Kosova, que propiciava que alguns antics membres de l'UÇK volguessin tornar a situar de forma violenta sobre la taula la qüestió albanesa als Balcans per tal de trobar-hi una solució definitiva que passés per la independència de Kosova i per la integració en la futura república kosovar dels territoris que li són fronterers i tenen una majoria de població

albanesa, sumada a la situació de marginació social i econòmica de la població albanesa, al contagi de l'acció armada tant de l'UÇK a Kosova com de l'UÇPMB al Kosova Oriental, i a la manca de solucions que l'acció política havia aportat als albanesos de Macedònia, acabaren provocant que aquesta comunitat optés per la via de la lluita armada com a mitjà per a la reivindicació dels seus drets.

L'Exèrcit d'Alliberament Nacional dels albanesos de Macedònia

L'evidència que l'acció política, tant del PPD com del PDSH, no havia permès a la comunitat albanesa de Macedònia assolir l'objectiu de la igualtat de drets i la fi de la seva marginació, fou una de les principals raons que va empènyer als sectors més radicalitzats d'aquesta comunitat a engegar la lluita armada per fer valer el reconeixement dels seus drets.

L'escenari els era propici ja que l'arribada massiva de refugiats kosovars a Macedònia havia comportat també l'entrada al país de l'Exèrcit d'Alliberament de Kosova que establí bases de reraguarda i centres de provisió en els territoris macedonis fronterers amb Kosova, generalment de població majoritàriament albanesa. A més, l'UÇK kosovar havia enrolat a les seves files nombrosos albanesos de Macedònia, i l'èxit que havia assolit la guerrilla impulsà als territoris albanesos limítrofs amb Kosova, com el Kosova Oriental o Macedònia, a seguir el seu exemple.

Les arrels de l'Exèrcit d'Alliberament Nacional (UÇK, Ushtria Çlirimtare Kombëtare) dels albanesos de Macedònia, (que anomenarem UÇK-M, per distingir-lo així de l'UÇK entès com a l'Exèrcit d'Alliberament de Kosova), podem situar-les al voltant de 1999, coincidint amb la desmilitarització de l'UÇK.

L'adopció de l'acrònim d'UÇK per part de la nova guerrilla no fou un fet casual. Ans al contrari, la designació obeïa a la voluntat de mostrar una continuïtat en la lluita per l'alliberament i la unificació dels territoris poblats per albanesos seguint l'estela fixada per l'UÇK kosovar.

El principal punt de suport al naixement de l'UÇK-M foren els antics combatents de l'UÇK desmilitaritzats procedents de Macedònia, els antics arsenals de la guerrilla kosovar presents en territori macedoni, i el suport del mateix grup polític que havia

impulsat la creació de l'UÇK, el LPK, que ara concentraria part dels seus esforços en fer revifar la qüestió albanesa al conjunt dels Balcans activant guerrilles perifèriques.

L'UÇK-M començà a forjar-se, doncs, a finals de 1999, impulsat per un nucli de militants del LPK a la diàspora on destacava Ali Ahmeti, albanès de Macedònia que havia participat activament en la revolta de 1981 a Kosova i que posteriorment, des de l'exili, s'havia convertit en un destacat dirigent del LPK per assumir posteriorment funcions de comandament dins de l'UÇK. L'experiència militant dels combatents albanomacedonis de l'UÇK i l'armament de l'antiga guerrilla kosovar, afegits al desencís de la comunitat albanesa de Macedònia amb els partits que tradicionalment l'havien representat i que no havien aconseguit cap avenç palpable per la seva població, brindaren la combinació perfecta pel desenvolupament d'una insurgència armada albanesa a Macedònia.

Al llarg de l'any 2000, l'UÇK-M s'anà implantant paulatinament en diferents municipis macedonis de majoria albanesa situats a la frontera amb Kosova. El procés s'invertia i ara Kosova servia de reraguarda per a la incipient guerrilla que sortiria a la llum pública el gener de 2001. El moment no era casual sinó que el nou esclat guerriller es produïa en un context en el qual la comunitat internacional semblava oposar-se de forma taxativa a la independència de Kosova i a la revisió de les fronteres estatals als Balcans. El naixement de guerrilles perifèriques al Kosova Oriental i a Macedònia havia de servir, a ulls dels seus impulsors, vinculats als moviments nacionalistes albanesos que havien impulsat també l'UÇK kosovar, per tornar a posar sobre la taula la qüestió albanesa i propiciar una revisió de la qüestió de les fronteres balcàniques.

A l'igual que l'UÇPMB, l'UÇK-M seguí les pautes d'actuació de l'UÇK i pretenia reproduir-ne el model a Macedònia. El fet que l'activitat de la guerrilla kosovar hagués aconseguit forçar una intervenció internacional havia suscitat l'esperança de les seves successores en que la seva acció armada provocaria una repressió desmesurada i amb ella es produiria una nova intervenció internacional en defensa dels drets de la població albanesa.

L'UÇK-M intentà reproduir l'activitat de l'UÇK concentrant en aquest cas les seves accions armades contra integrants de la policia i les forces armades macedònies. La policia esdevingué un objectiu preferent de la nova guerrilla ja que se la considerava

un cos que exclouïa als albanesos i que havia estat protagonista dels diversos episodis de repressió extrema contra aquesta comunitat. Precisament una de les reivindicacions tradicionals dels partits albanesos de Macedònia era garantir l'accés proporcional de la seva comunitat albanesa a la policia de Macedònia, considerat un cos eslau i antialbanès.

No és estrany que el primer atac de l'UÇK-M, el 22 de gener de 2001, anés adreçat contra les forces de seguretat macedònies. De fet, els atacs contra patrulles de la policia macedònia serien recurrents a partir de la sortida a la llum pública de l'UÇK-M.

Malgrat la voluntat del govern macedoni de presentar l'UÇK-M com un grup "terrorista" que pretenia la independència de les zones poblades per albanesos a la Macedònia nordoccidental, l'UÇK-M sempre va presentar-se com una organització armada que lluitava per la igualtat de drets de la comunitat albanesa al si de l'estat macedoni. Malgrat aquesta definició, molts dels combatents de la nova guerrilla desitjaven deixar de pertànyer a un estat majoritàriament eslau i eren partidaris de la unificació amb Albània o bé amb la futura república independent de Kosova, però formalment la guerrilla sempre defensà que el seu era un combat per la igualtat de drets entre la població albanesa i la població eslava macedònia. En són un exemple les declaracions públiques dels seus dirigents:

"[L'Exèrcit d'Alliberament Nacional] no vol posar en perill l'estabilitat i la integritat territorial de Macedònia, però durà a terme un combat en forma de guerra de guerrilla fins que la població albanesa no guanyi els seus drets bàsics, fins que no siguem acceptats com un poble igual a l'interior de Macedònia"⁵²⁰

Entre gener i febrer de 2001, l'UÇK-M multiplicà els seus atacs contra les forces policials macedònies amb l'objectiu, proclamat pels seus dirigents, de forçar així una negociació que contemplés una reforma constitucional que acordés drets a la comunitat albanesa i la considerés una nació constituent de l'estat macedoni en peu d'igualtat als eslaus, la fi de la marginació social i econòmica de la població albanesa, i una reforma de les forces de seguretat macedònies que acabés amb la repressió,

⁵²⁰ WOOD, Paul. "Who are the rebels?" in *BBC News*, 20 de març de 2001.

especialment policial, i permetés als albanesos accedir al cos de forma proporcional a la població que representen. Un representant de l'UÇK-M justificava així la finalitat de les seves accions armades:

“Aquestes accions [els atemptats contra les forces de seguretat macedònies] tenen com a objectiu cridar l'atenció de la policia i del govern de Macedònia, per fer-los asseure en una taula i discutir per tal de resoldre el problema pacíficament”⁵²¹

La resposta dels eslaus macedonis a l'inici dels atemptats de l'UÇK-M no fou, però, acceptar la seva oferta de negociació sinó desencadenar una onada de repressió sense precedents contra la població albanesa arreu del país. Després de diversos atacs contra la policia macedònia i de l'accentuació del conflicte a partir de març de 2001, la població eslava macedònia prengué els carrers de diferents ciutats per atacar mesquites, comerços i cases particulars propietat d'albanesos. Aquests fets estenien el conflicte més enllà de les muntanyes frontereres amb Kosova, on l'UÇK-M s'havia fet forta, i traslladaven l'enfrontament als civils d'ambdues comunitats en ciutats com Skopje, Prilep o Bitola on ja no hi havia una majoria de població albanesa, fet que deixava pràcticament indefensos els integrants d'aquesta comunitat davant dels atacs de la població eslava.

El mes de març de 2001 marcà un salt qualitatiu en l'evolució del conflicte a Macedònia ja que l'UÇK-M passà dels petits atacs contra patrulles policials que havia realitzat entre gener i febrer, a prendre el control de bona part de les poblacions de la Macedònia nordoccidental, municipis fronterers amb Kosova i de majoria albanesa, i a arribar a pocs quilòmetres de distància de Skopje, la capital macedònia.

Aquest fet el permeté el creixement exponencial que tingué en pocs mesos l'UÇK-M que passà d'un grup inicial d'uns 200 combatents als 3.000 que tenia l'estiu de 2001.⁵²² L'evolució era similar a la de l'UÇK kosovar i estava propiciada per l'accentuació de la repressió macedònia que servia d'excel·lent campanya de reclutament per la guerrilla.

⁵²¹ WOOD, Paul. “Who are the rebels?” in *BBC News*, 20 de març de 2001.

⁵²² THOMAS, Nigel; MIKULAN, Krunoslav. *The Yugoslav Wars (2). Bosnia, Kosovo and Macedonia 1992-2001*. Pàg, 53.

La principal figura pública de l'UÇK-M, el seu comandant suprem i portaveu, Ali Ahmeti, assolí una gran popularitat entre la població albanesa que si bé no va enrolar-se massivament a la guerrilla sí que li donava un important suport que permeté que l'UÇK-M anés desplaçant als partits tradicionals com a representant de la comunitat albanesa de Macedònia. Tot i així, inicialment, l'UÇK-M no despertà els suports internacionals que desitjava i fou inicialment inclosa en la llista d'organitzacions terroristes realitzada pel Departament d'Estat dels Estats Units.⁵²³

A partir de març de 2001, tant l'UÇK-M com les forces macedònies s'embarcaren en una guerra de posicions llençant diversos atacs per controlar noves àrees en el cas de la guerrilla o per tal de fer-ne perdre el control als insurgents en el cas de les forces macedònies. Durant el mes de març l'UÇK-M intentà fer-se, sense èxit, amb el control de la ciutat de Tetova, tot i que mantingué les seves posicions estratègiques a les muntanyes que comuniquen Tetova amb Kosovo.

El 3 de maig de 2001, les forces macedònies realitzaren una contraofensiva a la regió de Kumanova, un altre dels bastions de la guerrilla, que tampoc assolí l'objectiu de desallotjar l'UÇK-M de les poblacions properes a la ciutat de Kumanova. Tot i així, l'exèrcit macedoni, davant la incapacitat de desallotjar les posicions ocupades per la guerrilla, accentuà els bombardeigs contra les poblacions albaneses que acollien els combatents de l'UÇK-M, provocant milers de desplaçats albanesos, que se sumaven als camperols macedonis que fugien de les zones sota control de la guerrilla.

El 8 de juny els rebels de l'UÇK-M materialitzaven la seva ofensiva més exitosa en conquerir Aracinovo (Haraçina, en albanès), una localitat de 7.000 habitants, situada tot just al nord de Skopje, als afores mateix de la capital. L'ofensiva d'Aracinovo tensà el conflicte, ja que situava la guerra a les portes de la capital del país, i accelerà la pressió internacional sobre el govern macedoni possibilitant l'obertura d'un procés negociador que acabà posant fi al conflicte, el mateix estiu de 2001.

En certa forma, com veurem, pot afirmar-se que l'UÇK-M assolí els objectius que s'havia plantejat amb la seva creació: en primer lloc fer seure a negociar l'estat

⁵²³ Entrevista de Hristo Ivanovski a Lawrence Butler, ambaixador dels EUA a Macedònia, setembre de 2001. Publicada a la pàgina web de l'Ambaixada dels Estats Units a Macedònia, http://macedonia.usembassy.gov/butlers_interview_sept_15th.html.

macedoni, i en segon, arribar a un acord que garantís la igualtat de drets de la població albanesa del país. El model de l'UÇK kosovar, tot i que en un conflicte força més modest, havia repetit el seu èxit.

Emblema de l'UÇK-M, inspirat de nou en el de l'UÇK

L'UÇK-M havia imitat en pràcticament tots els aspectes al seu homòleg kosovar. A l'igual que l'UÇPMB, la guerrilla albanesa de Macedònia s'havia dotat d'una insígnia pràcticament calcada a la de l'UÇK kosovar i d'una estructura militar inspirada també en la insurgència de Kosova. L'UÇK-M havia establert el seu quarter general a Sipkovic, una petita població muntanyosa situada 6 quilòmetres al nordoest de Tetova, i des d'aquesta posició estratègica es garantia una bona connexió amb Kosova, que servia de base de reraguarda per la guerrilla albanomacedònia. El comandament suprem de l'UÇK-M era en mans d'Ali Ahmeti, i l'Exèrcit d'Alliberament Nacional s'estructurava en 6 brigades, que tenien però, en terminologia militar, el tamany més aviat d'un batalló. Cadascuna d'aquestes brigades enquadrava uns 500 combatents fins arribar a la xifra de 3.000 que s'apunta com la més realista per quantificar els integrants de la guerrilla. Els comandaments de les brigades de l'UÇK-M procedien de l'UÇK i de l'UÇPMB, on havien forjat la seva experiència militar. Les sis brigades de l'UÇK-M concentraven la seva actuació a la zona nordoccidental del país, la poblada per albanesos. Mentre tres brigades (la 111, la 113 Imet Jashari, i la 114 Fadil Nimani – Tigar) actuaven a la zona de les muntanyes frontereres amb Kosova, el principal bastió

de la guerrilla; les altres tres ho feien a les regions de Tetova (la brigada 112 Karadak), de Skopje (brigada 115), i Gostivar (brigada 116).⁵²⁴

L'acord d'Ohrid i la pacificació de Macedònia

L'entrada, a principis de juny, de la guerrilla a Aracinovo havia portat el conflicte bèl·lic a les portes de Skopje i havia despertat totes les llums d'alarma. Les forces macedònies, recolzades per un govern d'unitat nacional format el 13 de maig, semblaven incapaces de derrotar militarment la guerrilla de l'UÇK-M i acusaven la comunitat internacional de complicitat amb els albanesos, per bé que algunes institucions, com el Departament d'Estat dels Estats Units, no havien dubtat en qualificar l'UÇK-M com una organització "terrorista".

La situació a Macedònia a l'inici de l'estiu de 2001 era especialment tensa. La guerrilla s'havia fet forta a les muntanyes frontereres amb Kosova, bombardejades sovint per l'exèrcit macedoni, i havia aconseguit avançar posicions arribant fins a les portes de la capital. Les principals ciutats macedònies de població mixta eslava i albanesa (sobretot la capital, Skopje, i Kumanova) veien com la guerra havia trencat tots els ponts entre comunitats i la tensió es palpava al carrer.

En aquest context explosiu, que amenaçava de convertir-se en una guerra civil d'àmplia escala, la comunitat internacional es decidí a intervenir a Macedònia segurament després de constatar que les forces macedònies eren incapaces de derrotar completament a la guerrilla i que aquesta no podia aspirar sinó a forçar el govern de Skopje a un procés negociador que desemboqués en el reconeixement dels drets de la comunitat albanesa.

La primera intervenció internacional en el conflicte macedoni arribà el mateix mes de juny, quan l'OTAN negocià la retirada de la guerrilla d'Aracinovo, que es feu efectiva el 24 de juny. Era un primer gest cap a la distensió ja que representava allunyar l'amenaça de guerra que pesava sobre la capital. Aquesta primera intervenció de l'Aliança Atlàntica provava la gran ascendència que l'OTAN tenia sobre els guerrillers

⁵²⁴ THOMAS, Nigel; MIKULAN, Krunoslav. *The Yugoslav Wars (2). Bosnia, Kosovo and Macedonia 1992-2001*. Pàg, 53-54.

albanesos, fonamentalment gràcies a la intervenció que aquest organisme havia realitzat a Kosova i que havia dut a l'UÇK a considerar-la la seva aliada.

L'OTAN no fou, però, l'únic organisme internacional que s'implicà en la gestió de la crisi. La Unió Europea i els Estats Units també participaren en la recerca d'una solució que evités una nova guerra a gran escala als Balcans, un cop apreses les lliçons de Bòsnia i de Kosova.

Si bé inicialment els contactes per obrir una negociació entre els rebels albanesos i el govern macedoni foren infructuosos degut als múltiples incompliments d'alto el foc i als recels mutus que les dues parts es professaven, a partir del mes de juliol s'iniciaren els contactes albano-macedonis a la residència del president macedoni a la vora del llac d'Ohrid.

La negociació començà mentre encara es produïen combats i a la mesa no hi era present l'UÇK-M. Paradoxalment, qui representava la comunitat albanesa en les negociacions eren els partits parlamentaris albanesos, el PDSH, representat per Arbën Xhaferi, el partit que havia signat el 1998 un acord de govern amb la dreta nacionalista macedonia del VMRO-DPMNE; i el PPD, representat per Ymer Ymeri. La guerrilla havia estat exclosa de la mesa negociadora però reconeixia als partits albanesos l'autoritat per arribar a un acord, si bé ambdós actors, els partits albanesos i l'UÇK-M, s'havien fet prèviament retrets mutus.

El diàleg fou propiciat pel mediador de la Unió Europea, François Léotard, i per l'emissari nordamericà, James Pardew, i es perllongà durant diverses setmanes fins que el 13 d'agost de 2001 es feia la cerimònia de signatura d'un acord.

L'acord se signà a la vora del llac d'Ohrid, un indret simbòlic ja que tot i que el pacte es rubricà a la residència del president macedoni, el d'Ohrid és un llac compartit tant per Macedònia com per Albània. El contingut de l'acord d'Ohrid evidenciava que el govern macedoni havia accedit al reconeixement de pràcticament totes les reivindicacions albaneses, de ben segur que pressionat pels mediadors internacionals i per l'amenaça de l'extensió de la guerra, a canvi del reconeixement de la integritat territorial Macedònia i del desarmament de l'UÇK-M.

La cerimònia de signatura de l'acord tingué lloc el 13 d'agost de 2001 i hi rubricaren la seva firma, de banda macedònia, el president, Boris Trajkovski; el primer ministre, Ljubco Georgievski, ambdós representants del partit al govern, el VMRO-DPMNE; a més de Branko Crvenkovski, dirigent de la Unió Socialdemòcrata Macedònia; per part albanesa els responsables de signar l'acord foren Arbën Xhaferi, del PDSH; i Ymer Ymeri, del PDP; tot acompanyat de la firma dels mediadors de la UE, François Léotard, i dels EUA, James Pardew.

L'acord d'Ohrid recollia la necessitat de modificar la Constitució macedònia (una modificació que es faria efectiva uns mesos després) per tal que es reconegués que Macedònia no era exclusivament l'estat del poble macedoni sinó "l'estat del poble macedoni, i de part del poble albanès, del poble serbi, del poble turc i del poble rom que viuen a Macedònia". L'acord reconeixia també la co-oficialitat de la llengua albanesa en les municipalitats on els albanesos representessin un mínim d'un 20% de la població, i l'ús dels símbols nacionals albanesos en aquelles municipalitats on els albanesos constituïssin la majoria de la població. La descentralització administrativa i la composició multiètnica de la policia foren alguns dels altres punts rellevants de l'acord, als quals caldria afegir la pèrdua de la situació de privilegi de l'Església ortodoxa macedònia, considerada, a partir de l'acord, en peu d'igualtat amb la resta de confessions existents al país. L'esperit de l'acord quedava resumit en els seus principis bàsics, que recollien les següents afirmacions:

"1.1. L'ús de la violència per assolir objectius polítics és rebutjada completament i de forma incondicional. Només les solucions polítiques pacífiques poden assegurar un futur estable i democràtic per a Macedònia.

1.2. La sobirania i la integritat territorial de Macedònia, així com el caràcter unitari de l'estat, són inviolables i han de ser preservades. No hi ha solucions territorials a les qüestions ètniques.

1.3. El caràcter multiètnic de la societat de Macedònia ha de ser preservat i reflectit en la vida pública.

1.4. Un estat democràtic modern en el seu curs natural de desenvolupament i maduració ha d'assegurar contínuament que la seva Constitució recull les necessitats de tots els seus

ciutadans i està d'acord amb els estàndards internacionals més elevats, que evolucionen de forma contínua.

1.5. El desenvolupament de l'autogovern local és essencial per encoratjar la participació dels ciutadans en la vida democràtica i per a la promoció del respecte per la identitat de les comunitats”⁵²⁵

Aquests principis bàsics que iniciaven el text de l'acord deixaven pas a sis apartats que feien referència als principals aspectes de discussió i acord entre les parts. El primer apartat feia referència al cessament de les hostilitats i contemplava el desarmament dels grups armats albanesos i la seva dissolució sota supervisió de l'OTAN. El segon impulsava el desenvolupament d'un govern descentralitzat; el tercer la no discriminació i el tractament igualitari, així com també una representació equitable en les institucions de l'estat, en l'administració i en la policia. El quart apartat feia referència als procediments parlamentaris especials; el cinquè a l'educació i a l'ús de llengües, garantint l'ensenyament en llengua albanesa i la seva co-oficialitat en les poblacions amb un mínim d'un 20% de membres d'aquesta comunitat. Finalment, un bloc destinat a l'expressió d'identitat reconeixia l'ús dels símbols de la comunitat albanesa, entre ells el de la bandera, en els edificis públics en aquells indrets on la comunitat albanesa constitueixi la majoria de la població.

Poc després de la signatura de l'acord, que la guerrilla aprovà tot i no haver participat formalment en les negociacions, l'OTAN posava en marxa una missió a Macedònia amb l'objectiu de recollir i destruir l'armament de l'UÇK-M. Aquesta operació s'anuncià el 22 d'agost de 2001 i es posà en marxa el 27 del mateix mes, quan les forces de l'OTAN iniciaren la recollida i la destrucció de les armes de la guerrilla. Complint l'acord d'Ohrid, poc després de l'inici de l'operació de destrucció de l'armament, Ali Ahmeti, comandant suprem de l'UÇK-M, anunciava des del quarter general de la guerrilla a Sipkovic la dissolució formal de l'Exèrcit d'Alliberament Nacional. Era la fi formal d'un conflicte bèl·lic que malgrat la seva poca durada havia situat Macedònia fregant el caos.

⁵²⁵ El text complet de l'Acord d'Ohrid en anglès, fet públic per l'agència d'informació oficial de la República de Macedònia, està disponible al següent enllaç: www.coe.int/t/e/legal_affairs/legal_cooperation/police_and_internal_security/OHRID%20Agreement%2013august2001.asp

El balanç de la “petita guerra”, com l’anomenaren alguns, no era comparable al del conflicte kosovar i deixava una xifra de pocs centenars de víctimes. L’Alternative Information Network quantificà les víctimes del conflicte el desembre de 2001 i establí que les forces de seguretat macedònies havien tingut 63 víctimes mortals, mentre que l’UÇK-M havia vist com morien durant els combats 64 dels seus guerrillers. A aquestes 127 víctimes militars, calia afegir-hi aproximadament 70 víctimes civils (60 albanesos i 10 macedonis), un balanç que deixava una xifra al voltant dels 197 morts en els aproximadament set mesos que durà el conflicte.⁵²⁶

Al marge de les víctimes mortals, cal afegir al balanç del conflicte macedoni la xifra de desplaçats com a conseqüència dels combats que anuncià l’ACNUR. L’agost de 2001 el conflicte macedoni havia provocat 170.000 desplaçats, 74.000 dels quals eren desplaçats interns.⁵²⁷ Tenint en compte la població de Macedònia, al voltant dels dos milions d’habitants, el conflicte bèl·lic de 2001 tingué un elevat impacte sobre la població ja que motivà el desplaçament de més d’un 15% dels seus habitants.

Un cop culminat el procés de desmilitarització de l’UÇK-M i després de l’anunci formal de la seva dissolució, Ali Ahmeti i els seus antics companys d’armes, tal i com havia succeït a Kosova després de la desmilitarització de l’UÇK, impulsaren la creació d’una nova força política per tal d’aplegar els militants i simpatitzants de l’UÇK-M, decebuts amb la pràctica dels partits albanesos tradicionals i convençuts que pertocava a una nova formació política gestionar l’aplicació de l’acord d’Ohrid que havia estat assolit, al cap i a la fi, gràcies a l’acció armada de la guerrilla.

El nou partit polític albanès que nasqué a partir de l’UÇK-M adoptà el nom d’Unió Democràtica per a la Integració (BDI, Bashkimi Demokratik për Integrim). La BDI adoptà un programa polític basat en l’aplicació completa dels continguts de l’acord d’Ohrid i en la defensa dels drets de la comunitat albanesa. Malgrat centrar el seu discurs polític en la defensa d’aquests drets, la BDI se situava propera a posicions socialdemòcrates, un fet que li valgué rivalitzar, al si de la comunitat albanesa, amb el

⁵²⁶ AIM. “What Do the Casualties of War Amount to?” in *Alternative Information Network (AIM)*, 25 de desembre de 2001.

⁵²⁷ UNHCR. “Profile of internal displacement: Macedonia”, United Nations High Commissioner for Refugees, 26 de febrer de 2004.

PDSH, partit considerat més aviat proper a posicions conservadores. La BDI també disputava el vot al PPD que havia ocupat fins aleshores l'espai socialdemòcrata dins del vot de la comunitat albanesa.

En les primeres eleccions en les quals pogué participar, la BDI, obtingué un resultat que la convertí en la força política hegemònica al si de la comunitat albanesa de Macedònia. En les eleccions legislatives macedònies del 15 de setembre de 2002, la primera cita electoral des del conflicte bèl·lic de 2001, la BDI obtingué un 11,9% del total dels vots i 16 diputats. Aquest resultat era tot un èxit ja que representava que la BDI havia obtingut prop d'un 60% del vot emès per la comunitat albanesa, un fet que la situava com l'organització més ben posicionada per parlar en nom de la població albanesa de Macedònia i per defensar-ne els seus drets.

El PDSH, principal rival de la BDI al si de la comunitat albanesa, es quedà amb un 5,2% del vots totals i 7 diputats; mentre que el PPD veia absorbit tot el seu espai per la BDI i sumava únicament un 2,3% dels vots i 2 diputats.

Els resultats provocaren que a Macedònia es produís de nou un acord de govern participat per una força política albanesa. El 1992 havia estat el PPD qui havia pactat el govern amb la Unió Socialdemòcrata; el 1998 el PDSH havia fet el mateix amb la dreta nacionalista del VMRO-DPMNE; i el 2002 arribà el torn a la BDI que arribà a un acord novament amb la Unió Socialdemòcrata per formar un govern amb l'encàrrec de posar en marxa els continguts de l'acord d'Ohrid.

La opció de la BDI, al marge de permetre l'entrada d'antics guerrillers al parlament macedoni, clarificava el panorama polític albanomacedoni que acabaria desembocant en la convergència entre la BDI i el PPD, que participaren conjuntament en una coalició per les eleccions legislatives de 2006, on també s'hi sumà la Lliga Democràtica dels Bosníacs, representant així l'espai albanès socialdemòcrata enfront del PDSH que vindria a representar l'espai conservador. Després de la cita electoral de 2006, arribaria de nou el torn del PDSH de pactar amb els conservadors del VMRO-DPMNE el govern de Macedònia.

El desenvolupament de l'acord d'Ohrid centrà l'activitat del govern de coalició participat per la BDI. Tot i que l'acord havia pacificat el país, la tutela internacional que

hi havia establert i les concessions que la comunitat eslava macedònia s'havia vist forçada a fer, en alguns casos a desgrat, provocà que determinats sectors d'eslaus macedonis manifestessin en diverses ocasions la seva oposició als acords de pau. Malgrat tot, entre 2002 i 2004 les protestes havien estat més aviat escasses. La voluntat manifestada pel govern macedoni de procedir a la descentralització de l'estat, l'únic punt dels acords d'Ohrid que encara no havia estat abordat, provocà un ressorgiment de la violència eslava, el juliol de 2004, davant l'anunci del pla de govern que pretenia concedir més poders locals a la comunitat albanesa. La localitat de Struga, de majoria eslava, fou escenari d'atacs generalitzats contra comerços de població albanesa i contra els partits del govern que havien aprovat les mesures descentralitzadores. En aquesta localitat la tensió fou extrema ja que la nova divisió administrativa que proposava el govern incorporava les zones rurals al municipi implicant que la població albanesa s'hi convertís en majoritària.

L'acord d'Ohrid aturà el conflicte bèl·lic i pacificà Macedònia, però no aconseguí fer desaparèixer les velles tensions entre eslaus i albanesos que, malgrat els seus governs de coalició, socialdemòcrates o conservadors, continuaven mantenint profunds recels mutus.

La dissidència armada albanesa

Des de 1993, amb el naixement de l'UÇK, el moviment nacional albanès havia comptat sempre amb organitzacions partidàries de la lluita armada com a mitjà per a assolir els seus objectius polítics. El triomf de l'estratègia de l'UÇK, que tot i no haver derrotat les forces sèrbies al camp de batalla havia aconseguit, a través de la intervenció internacional, fer-les fora de Kosova, havia servit de model a les guerrilles perifèriques que, després del conflicte bèl·lic kosovar, havien fet revifar la lluita armada pel reconeixement dels drets de la població albanesa al Kosova Oriental i a Macedònia.

A l'UÇK, dissolt el 1999, l'havien succeït l'UÇPMB, al Kosova Oriental; i l'UÇK-M, a Macedònia, seguint en ambdós casos una estratègia similar que acabà amb un procés negociador i uns acords de pau que, sense qüestionar-se les fronteres vigents,

reconeixien drets bàsics que fins aleshores la població albanesa d'aquests territoris havia vist com els eren vulnerats.

A més de l'UÇPMB i l'UÇK-M, a la perifèria dels territoris balcànics poblats per albanesos hi nasqué també un efímer grup guerriller, l'Exèrcit d'Alliberament de Çameria (UÇÇ, Ushtria Çlirimtare e Çamërisë) que pretenia actuar a l'Epirus, la zona nord de Grècia poblada per albanesos que aquests denominen Çameria. L'UÇÇ, que segons les autoritats gregues estava format per una quarantena d'activistes, no arribà a actuar ni a desestabilitzar el territori grec com feren els seus homòlegs de l'UÇPMB i de l'UÇK-M amb el Kosova Oriental i Macedònia, en part perquè el volum de població a qui pretenien representar era més aviat escàs i perquè Grècia era un estat membre de la UE i actuar-hi podia tenir conseqüències nefastes des del punt de vista de les aspiracions internacionals del conjunt de la causa albanesa.

L'existència de l'UÇÇ obeïa més aviat al fet de posar sobre la taula la qüestió albanesa en la seva globalitat, recordant que també hi havia un petit nucli poblat per albanesos al nord de Grècia.

L'emergència de l'UÇPMB i de l'UÇK-M havia traslladat el debat sobre la qüestió albanesa a les regions perifèriques i havia servit al moviment nacional albanès, al marge de fer respectar els drets de la seva població al sud de Sèrbia i a Macedònia, com una advertència a la comunitat internacional del que podia succeir si no es trobava una solució a l'estatut definitiu de Kosova, una qüestió que semblava estancada durant la postguerra kosovar.

Els acords de pau de Konculj i d'Ohrid havien posat fi, de forma respectiva, als conflictes del Kosova Oriental i de Macedònia, certificant la desmilitarització i la desaparició de les guerrilles de l'UÇPMB i de l'UÇK-M. Alguns sectors minoritaris d'ambdues organitzacions no acceptaren, però, els acords i propiciaren el desenvolupament d'un petit nucli de dissidència armada albanesa que es mostraria contrari al resultat dels processos de pau tant a Kosova, com al sud de Sèrbia i a Macedònia i que s'articulava en base a la reivindicació de la unificació nacional de tots els territoris albanesos en un únic estat, una idea que ja havien defensat els grups clandestins del moviment nacional albanès durant els anys 60, 70 i 80.

Inicialment, a la vall de Presheva nasqué l'Exèrcit d'Alliberament del Kosova Oriental (UÇKL) aplegant antics guerrillers de l'UÇPMB crítics amb l'acord de Konculj i partidaris de continuar el combat fins a la unificació dels tres municipis albanesos de Presheva, Bujanovac i Medvedja a Kosova. L'UÇKL no passà de ser una nova sigla i no va arribar a actuar ja que els seus promotors acabaren integrant-se al si de l'Exèrcit Nacional Albanès (AKSH, Armata Kombëtare Shqiptare), una organització armada albanesa dissident que sorgí a partir del rebuig a l'acord d'Ohrid.

L'AKSH es presentà en societat el 2001, poc després de la signatura de l'acord d'Ohrid, i el seu objectiu era aplegar, arreu dels territoris poblats per albanesos, combatents partidaris de la lluita armada per a la unificació nacional. Novament, l'emblema de l'organització armada s'inspirava clarament en el que havia adoptat l'UÇK amb l'objectiu d'establir-hi una certa continuïtat.

Emblema de l'AKSH, clarament inspirat en el de l'UÇK

A diferència del que havia passat amb les organitzacions armades que l'havien precedit (l'UÇK, l'UÇPMB, i l'UÇK-M), que tot i partir d'un petit nucli resistent molt polititzat, de marcades referències enveristes i partidari de la unificació nacional albanesa, havien

aconseguit aplegar milers de combatents sota la seva sigla i convertir-se en representants de la reivindicació dels drets dels albanesos en els seus respectius territoris l'AKSH no aconseguí superar mai aquest cercle militant clandestí d'inspiració enverista.

Les arrels de l'AKSH es trobaven en l'enverisme més extrem representat al llarg dels anys 80 i 90 per l'Organització Revolucionària Albanesa (ORSH, Organizata Revolucionare Shqiptare) i el Partit Revolucionari Albanès (PRSH, Partia Revolucionare Shqiptare), dues organitzacions clandestines d'inspiració marxista-leninista ortodoxa partidàries de la unificació nacional albanesa en un sol estat. L'ORSH i el PRSH, amb una incidència política pràcticament nul·la en les darreres dècades, impulsaren la creació, el 2001, del Front per a la Unitat Nacional Albanesa (FBKSH, Fronti i Bashkuar Kombetar Shqiptar), considerat el braç polític de l'AKSH.

El FBKSH pretenia convertir-se en un front que agrupés les forces progressistes albaneses partidàries de la unificació nacional. Aquest front fou impulsat pel PRSH i únicament aconseguí aplegar a les seves files a un altre petit partit d'escassa o nul·la influència, el Partit per a la Unitat Nacional (PUK, Partia e Unitetit Kombëtar), liderat per Idajet Beqiri.⁵²⁸ Beqiri, que posteriorment serà conegut amb el sobrenom d'Alban Vjosa i esdevindrà durant un temps el portaveu de l'AKSH, havia estat magistrat a l'Albània comunista d'Enver Hoxha, un fet que posava en evidència la filiació enverista del projecte del FBKSH. El president del Front, Gafurr Adili, un albanès de Macedònia que actuava amb el pseudònim de Velvet Vardari, havia estat, durant la dècada dels 80, un militant actiu del LPK a l'exili suís.

A partir de 2001, també des de l'exili, Beqiri i Adili, iniciaren l'activitat del FBKSH i de l'AKSH, les organitzacions que representaven la nova dissidència albanesa partidària de l'acció armada per a la unificació nacional de tots els seus territoris. Tot i tenir una militància més aviat escassa, ja que el FBKSH no tenia pràcticament activitat política pública més enllà de la seva pàgina web, i els efectius de l'AKSH es limitaven a 200

⁵²⁸ Entrevista amb Avni Klinaku, expresident del LKÇK. Pristina, juliol de 2007.

combatents,⁵²⁹ l'AKSH es convertí en una potencial amenaça per a l'estabilitat a la regió balcànica que els governs locals es prengueren força seriosament.

Inicialment, els dos bastions de l'AKSH foren Macedònia i el Kosova Oriental ja que els combatents que integraven la nova guerrilla eren antics membres de l'UÇPMB i de l'UÇK-M desencantats amb els resultats dels processos de pau. Al llarg de 2001 i 2002, l'AKSH realitzà diverses accions armades, en general de poca entitat, contra les forces policials sèrbies i macedònies.

Fins aleshores, la principal activitat de l'AKSH era el manteniment de la seva pàgina web (www.aksh.org, actualment clausurada) que servia d'element de propaganda i de mecanisme per a recaptar fons entre els elements de la diàspora desencisats amb l'evolució del procés de Kosova i amb els resultats dels processos de pau del Kosova Oriental i de Macedònia.

El 2003, les accions de l'AKSH feren el salt a Kosova, un fet que multiplicà la publicitat de l'organització malgrat la seva escassa militància. El fet d'actuar a Kosova implicava la consideració de les autoritats de l'UNMIK i de l'OTAN com a forces d'ocupació, un fet que succeïa per primer cop des de 1999 i que aniria guanyant adeptes a partir d'aquest instant entre els albanesos desencantats amb l'actitud de la comunitat internacional.

El 7 de març de 2003, dos militants de l'AKSH foren assassinats a trets per la policia sèrbia quan col·locaven una bomba a les dependències de la frontera administrativa de Kosova. El gest pretenia mostrar l'artificialitat de les fronteres que separaven al poble albanès, però l'acció tingué un final tràgic quan els militants que la realitzaven foren descoberts per una patrulla de la policia sèrbia que obrí foc.

La matinada del 12 d'abril de 2003, Hamze Behrami, membre del TMK, el Cos de Protecció de Kosova, moria mentre col·locava un artefacte explosiu a la línia de tren entre Kosovo Polje i Lesak, concretament al pont del ferrocarril al seu pas per Zveçan, un municipi situat al nord de Kosova, molt proper a la frontera sèrbia. L'AKSH pretenia, amb aquesta acció avisar a les instàncies internacionals de que Kosova "trencaria els

⁵²⁹ KAMBERI, Belgzim; XHARRA, Jeta. "AKSH-ANA: qui soutient la nouvelle guérilla albanaise ? " *in* Institute of War and Peace Reporting (www.iwpr.net), 25 de setembre de 2003.

l·ligams i els ponts amb Belgrad i recuperaria el nord de Mitrovica” tal i com afirmà Idajet Beqiri, portaveu de l’AKSH, en justificar l’acció armada.⁵³⁰

Behrami compaginava la seva activitat al si del TMK amb la seva militància a l’AKSH, un fet que suscità un intens debat a Kosova, especialment entre els representants internacionals presents al territori, sobre la composició del Cos de Protecció Civil, que veié cancel·lats tots els seus programes de formació a l’exterior i que fou objecte d’una investigació que acabà separant del cos a diferents integrants del mateix a qui s’atribuïen vincles amb organitzacions clandestines com l’AKSH.

La rellevància que l’atemptat de Zveçan assolí a Kosova quedà evidenciada amb la decisió de la UNMIK de considerar, a partir d’aleshores, l’AKSH com una “organització terrorista”. L’administració de les Nacions Unides a Kosova adoptà, arran de l’atemptat fallit protagonitzat per un membre del TMK, la següent directriu administrativa:

“Donat que l’AKSH ha reivindicat l’atemptat amb bomba del pont de Zveçan, comès el 12 d’abril de 2003, que tenia com a objectiu provocar la pèrdua de vides humanes civils i innocents i la destrucció de béns públics [...] i tenint en compte el contingut propagandístic de les seves publicacions i de la seva pàgina web, és evident que l’AKSH vol assolir els seus objectius mitjançant la violència i la força [...] per tant, en tant que autoritat responsable de la seguretat pública i del respecte a la llei i l’ordre a Kosova, designo l’AKSH com una organització terrorista”⁵³¹

L’adopció d’aquesta directriu passà a comportar que la militància a l’AKSH fos considerada, a partir d’aleshores, com un delictes a Kosova, un fet que valgué la detenció de diversos membres de l’organització armada en territori kosovar.

Amb tot, l’AKSH assolí una certa notorietat fruit de la decisió de la UNMIK, un fet que la popularitzà entre els cercles juvenils més polititzats, malgrat que aquesta popularitat no es traduí en un augment dels seus efectius ni del seu potencial de foc.

⁵³⁰ MATOSHI, Halil. “Kosovo: l’AKSH, une armée sans ennemi” in *Zëri*, 26 d’abril de 2003, traducció francesa publicada a *Le Courrier des Balkans*, 29 d’abril de 2003.

⁵³¹ UNMIK. *Directiva administrativa 2003/09*. UNMIK, Pristina, abril de 2003.

El combat de l'AKSH era essencialment propagandístic, d'aquí el paper central que la seva pàgina web jugava, mostrant imatges més pròpies de la guerra de Kosova durant els anys 1998 i 1999 que no pas de l'inici del segle XXI als territoris balcànics. L'AKSH, i el seu referent polític, el FBKSH, realitzaven constantment crides a la unitat nacional albanesa, objectiu que constituïa el nucli essencial del seu programa polític tal i com afirmava Vigan Gradica, cap de l'Estat Major de l'AKSH:

“Ens hem estructurat al si de l'AKSH per materialitzar la plataforma del FBKSH, plataforma que no reconeix els acords d'Ohrid i que reclama que els albanesos rebutgin la solució colonitzadora i reunifiquin els territoris i les poblacions albaneses en un únic estat, Albània”⁵³²

Gradica deixava entreveure el ressentiment de l'AKSH amb la comunitat internacional:

“A l'AKSH no li agrada la guerra, però ens ha estat imposada. L'estat colonial de la qüestió ens l'imposa. És aquest estat de misèria del poble albanès en cinc països limítrofs qui ens l'imposa. Mentre aquesta injustícia existeixi, si la lògica de la raó dels colonitzadors i de la comunitat internacional no funciona, la guerra és inevitable. [...] La nostra direcció política, el FBKSH, ha declarat en repetides ocasions, sobretot a la comunitat internacional, que la qüestió albanesa és, en primer lloc, assumpte dels albanesos! Hem decidit viure conjuntament, com ho volgué la natura, en un únic país, amb un territori reunificat. Ningú ens pot convèncer que seria millor unir-nos amb els serbis o els macedonis abans que amb nosaltres mateixos!”⁵³³

Tot i l'impacte en alguns sectors juvenils descontents, l'AKSH mantingué una activitat armada molt limitada, sense campanyes organitzades de violència continuada, que propicià que l'organització fos poc creïble en el seu conjunt. L'impacte propagandístic d'algunes de les seves imatges funcionava inicialment però perdia força en no tenir correspondència en l'àmbit de l'actuació militar.

⁵³² PAJAZITI, Naser. “Vigan Gradica: portaveu de l'AKSH: ‘Per un estat albanès unificat’” in *Lobi*, 8 de setembre de 2003, traducció francesa publicada a *Le Courrier des Balkans*, 11 de setembre de 2003

⁵³³ PAJAZITI, Naser. “Vigan Gradica: portaveu de l'AKSH: ‘Per un estat albanès unificat’” in *Lobi*, 8 de setembre de 2003, traducció francesa publicada a *Le Courrier des Balkans*, 11 de setembre de 2003

Guanyar notorietat i recollir la legitimitat del combat de l'UÇK era precisament l'objectiu d'unes imatges de combatents de l'AKSH a la Drenica que es feren públiques el 12 d'abril de 2004 durant un acte d'homenatge a dos antics soldats de l'UÇK morts en combat. Amb elles, l'AKSH pretenia escenificar que comptava amb el suport de la regió històricament més rebel de Kosova, el bressol de l'UÇK i epicentre del combat contra les forces sèrbies. La imatge, lluny de permetre guanyar suports a la guerrilla dissident, suscità la reacció irada d'antics dirigents de l'UÇK, entre ells Rexhep Selimi, un dels qui havia protagonitzat la primera aparició pública de l'UÇK, el novembre de 1997 a Llausha, a la mateixa Drenica, durant el funeral de Halit Geci. Selimi negà a l'AKSH la legitimitat per a presentar-se com a hereva de l'UÇK i l'acusà de mantenir activitats contràries als interessos albanesos i als de la població de la Drenica:

“El 12 d'abril d'enguany, tres homes emmascarats que pretenien representar l'AKSH van aparèixer durant una cerimònia pel cinquè aniversari de la mort de dos soldats de l'UÇK. La primera aparició de l'AKSH imita la forma en la qual l'UÇK es manifestà el 1997. Essent jo mateix un dels tres membres de l'UÇK del primer esdeveniment, vull subratllar-ne les diferències.

Quan l'UÇK va aparèixer públicament [...] Kosova estava ocupat pel règim de Milosevic i l'UÇK tenia un enemic ben definit. Al Kosova d'avui en dia no se sap massa bé qui és l'enemic de l'AKSH ni quins són els seus objectius. [...]

La població local recolzava fortament l'UÇK que, a més, gaudia d'un suport substancial de la comunitat internacional. Es diu avui que als pobles de la Drenica homes emmascarats que afirmen formar part de l'AKSH aturen els vehicles enmig de la nit, exigint verificar la identitat dels passatgers. [...]

Pel que fa al suport internacional, l'UÇK va saber triar el bon moment per agafar les armes per assolir la llibertat del seu poble. Avui, res no justifica una acció militar. Recomanar-la està passat de moda i no correspon amb el clima general i l'evolució dels esdeveniments a la regió.

La guerra justa de l'UÇK obtingué el suport de l'OTAN. Això vaa permetre tenir una política comuna i decidir conjuntament posar fi a les atrocitats del règim. Sembla que l'AKSH no està interessada a mantenir aquesta aliança entre el poble de Kosova i l'OTAN.

Per mi, les accions de l'AKSH no són necessàries, no tenen cap efecte, no tenen cap estratègia, i, sobretot, poden danyar la imatge de la guerra d'alliberament dels albanesos de Kosova”⁵³⁴

Que un home com Rexhep Selimi, antic integrant del grup de la Drenica de l'UÇK i combatent de la primera hora, desautoritzés tan taxativament l'AKSH evidenciava el rebuig que l'activitat dels dissidents provocava en els principals dirigents de l'UÇK, immersos en una nova estratègia d'alliberament que havia implicat la renúncia a lluita armada.

Amb tot, les tensions entre comunitats que encara es reproduïen a Kosova, al sud de Sèrbia i a Macedònia propiciaven que el discurs de l'AKSH, contrari al fet que els albanesos visquin al si d'estats multiètnics enlloc de fer-ho en un estat unificat, tingués encara algun ressò entre els sectors més decebutos del moviment nacional albanès. Era l'argument de Vigan Gradica, cap de l'AKSH:

“Ha arribat l'hora de ser raonable i parar de mentir a la gent amb la multiètnicitat. És un camí que ja van adoptar d'altres personalitats sense èxit. Un estat ètnic albanès als Balcans és la única solució.”⁵³⁵

Tot i que l'AKSH assolí la màxima notorietat en el període comprès entre 2001, després dels acords d'Ohrid, i 2003, tant la seva estructura armada com el seu front polític, el FBKSH, continuen existint. La majoria de les seves accions són de propaganda, com ho fou l'anunci, l'octubre de 2007, que alliberaria els enclavaments serbis del nord de Kosova si no ho feia el TMK; o l'anunci de les seves patrulles, també pel nord del territori kosovar, per protegir el país de les incursions de la Guàrdia del Tsar Lazar, un grup paramilitar serbi antialbanès que reclamava una nova guerra per tornar Kosova a Sèrbia.

⁵³⁴ SELIMI, Rexhep. “Armée Nationale Albanaise: méfiez-vous des contrefaçons” in Institute of War and Peace Reporting (www.iwpr.net), 20 de maig de 2004.

⁵³⁵ MERSELI, Nebi. “Que veulent les dirigeants de l'AKSH?” in *Korrieri*, 13 de setembre de 2003, traducció francesa publicada a *Le Courrier des Balkans*, 17 de setembre de 2003.

Al marge, però, de puntuals anuncis propagandístics que pretenen tocar la fibra dels nacionalistes albanesos més radicals, l'activitat de l'AKSH és pràcticament inexistent, un fet que certifica que la dissidència armada albanesa no ha estat capaç de definir una estratègia que acumuli forces més enllà de la seva denúncia dels resultats dels acords de pau.

XIX. KOSOVA, PROTECTORAT INTERNACIONAL

La lluita per Mitrovica

La fi de la guerra a Kosova havia comportat, de facto, l'establiment a la regió d'un protectorat internacional sota control militar de les tropes de la KFOR i sota control civil de la UNMIK.

La pacificació del territori kosovar va anar associada a la divisió dels territoris poblats majoritàriament per serbis, que s'acabaren convertint en enclavaments monoètnics protegits per les tropes internacionals. El somni d'un Kosova multiètnic, almenys a curt termini, s'ensorrava amb la consolidació d'aquests enclavaments que es resistien a reconèixer l'administració de les Nacions Unides en considerar-la favorable als interessos dels albanesos.

El principal d'aquests enclavaments, pel que fa al seu simbolisme i la seva extensió geogràfica, fou el de Mitrovica i el nord de Kosova. Aquesta ciutat (coneguda pels serbis amb el nom de Kosovska Mitrovica i pels albanesos senzillament com a Mitrovica, i que sempre havia tingut una població mixta albanesa i sèrbia, això sí amb una àmplia majoria albanesa que representava un 81,74% enfront del 10,44 serbi),⁵³⁶ es convertí en el cavall de batalla durant la postguerra entre nacionalistes serbis i albanesos, en bona part perquè el territori de la municipalitat de Mitrovica, que s'estén més enllà del terme de la ciutat, comprenia les mines de Trepça, la principal font de producció industrial de Kosova. En ser un territori delicat, la KFOR decidí situar-lo sota control francès, un exèrcit tradicionalment ben vist per la població sèrbia degut a l'aliança existent entre ambdós països durant la Primera Guerra Mundial.

El desplegament de les tropes franceses de la KFOR a Mitrovica es produí al mateix temps que el riu Ibar començava a dividir en dos la ciutat. Els serbis que vivien al sud del riu es desplaçaren al nord que, ràpidament, es convertí en zona sèrbia, tot i que alguns albanesos encara hi mantingueren la seva residència envoltats, però, de grans mesures de seguretat. Per contra, el sud de l'Ibar esdevingué zona albanesa, un fet que

⁵³⁶ Segons el cens de l'OSCE elaborat el 1998.

convertí Mitrovica en una ciutat completament dividida. La composició del nord i el sud de la ciutat deixen ben clara la seva divisió: les xifres de població de 2003 ens mostren un nord poblat per 13.402 serbis d'un total de 16.352 habitants, i un sud poblat per 65.012 albanesos d'un total de 65.912 habitants,⁵³⁷ és a dir, una fractura ètnica evident que fa de Mitrovica un paradigma de ciutat dividida.

El pont sobre l'Ibar escenificava aquesta divisió i ben poca gent s'aventurava a creuar-lo. Ans al contrari, els joves més radicalitzats d'ambdues comunitats se situaven a cadascun dels costats del pont per desafiar-se mútuament i per controlar el pas i supervisar així les seves respectives comunitats.

La divisió de Mitrovica propicià que el territori des del nord de l'Ibar fins a la frontera amb Sèrbia fos serbi i actués com si Sèrbia exercís formalment la seva sobirania. El nord de Mitrovica, que comprenia la part septentrional de la ciutat així com també d'altres municipalitats sèrbies, aplegava aproximadament 55.000 persones, una part significativa però minoritària dels 130.000 serbis que s'havien quedat a Kosova després de la guerra i que representaven aproximadament dues terceres parts dels serbis que poblaven el territori kosovar abans del conflicte bèl·lic.⁵³⁸

Mentre al nord de l'Ibar hi habitaven uns 55.000 serbis, al sud ho feien aproximadament 75.000. La diferència era que mentre els del nord controlaven un territori amb continuïtat geogràfica no només entre ell sinó també amb Sèrbia, els del sud vivien en enclavaments rodejats de població albanesa o en localitats de majoria albanesa protegits per les tropes internacionals. Aquesta diferència substancial definí una evolució diferenciada de la praxi política dels serbokosovars, essent els representants de la zona de Mitrovica i del nord de Kosova força més radicals en la seva negativa de negociació amb les autoritats de la UNMIK.

La lluita per Mitrovica marcà els primers temps del protectorat internacional i fou, segurament, una de les principals fonts de desestabilització no només de Kosova sinó de les regions limítrofs.

⁵³⁷ EUROPEAN STABILITY INITIATIVE. *A post-industrial future? Economy and society in Mitrovica and Zvecan*. ESI, Berlín i Pristina. Pàg. 2.

⁵³⁸ EUROPEAN STABILITY INITIATIVE. *The Lausanne Principal. Multiethnicity Territory and the Future of Kosovo's Serbs*. ESI, Berlín i Pristina, 2004. Pàg. 2.

El conflicte a Mitrovica es manifestà de forma violenta el 7 d'agost de 1999, quan greus enfrontaments entre serbis i albanesos a la ciutat provocaren el bloqueig del pont sobre l'Ibar per part de les tropes franceses. Els incidents de l'estiu de la postguerra començaren a visualitzar les postures de les diferents comunitats en relació a la ciutat. Mentre els albanesos reclamaven una ciutat unida, els serbis defensaven la partició i la integració del nord del riu Ibar a Sèrbia.

En imposar-se la partició de la ciutat, la comunitat albanesa, especialment sensibilitzada contra la divisió del país, impulsà mobilitzacions constants contra la divisió de Mitrovica que tingueren sovint un final violent ja fos mitjançant l'enfrontament amb la comunitat sèrbia de la ciutat o amb les tropes franceses de l'OTAN.

El setembre de 1999 una nova onada de violència interètnica provocà centenars de ferits, en el preludi del que seria la gran batalla per Mitrovica de febrer de 2000, quan les comunitats sèrbia i albanesa s'enfrontaren novament deixant aquest cop un balanç d'11 morts i centenars de ferits entre els quals 16 soldats francesos de la KFOR.

Amb l'objectiu de reclamar la reunificació de la ciutat, milers d'albanesos marxaren des de Pristina fins a Mitrovica per desfilar, el 21 de febrer de 2000, pels carrers de la ciutat dividida fins arribar al pont sobre l'Ibar, on l'actuació dels soldats francesos impedí que les prop de 50.000 persones que s'havien aplegat a la marxa creuessin a la ribera nord del riu.

La reivindicació de la integritat territorial de Kosova havia esdevingut una prioritat pel moviment nacional albanès que es negava a una partició de facto del seu territori que concedís la sobirania sèrbia al nord del riu Ibar.

El conflicte per Mitrovica, i la nul·la expectativa d'una resolució immediata de l'estatut de Kosova favorable a la independència d'aquest territori, cal situar-los a l'origen de l'extensió al Kosova Oriental i a Macedònia de la lluita armada protagonitzada per guerrilles vinculades al nacionalisme albanès.

L'actuació de l'UÇPMB i de l'UÇK-M no tingué, però, cap efecte sobre Mitrovica que continuà essent una ciutat dividida. El cas del Kosova Oriental sí que serví per suscitar un cert debat sobre la possibilitat d'intercanviar el nord de l'Ibar pels municipis

albanesos del sud de Sèrbia que no va arribar a quallar al si del moviment nacional albanès que continuà, majoritàriament, reclamant la integritat territorial de Kosova que, segons la seva visió, comprenia també el Kosova Oriental.

A partir de 2001, tot i apaivagar-se els conflictes recurrents que fins aleshores havia viscut la ciutat, Mitrovica i el nord de Kosova continuaren essent un focus latent de tensió que podia esclatar en qualsevol moment. Els sectors més radicalitzats del nacionalisme kosovar tingueren com a objectiu permanent la unificació de la ciutat i l'acció armada que intentà l'AKSH l'abril de 2003, dinamitant el pont de Zveçan, pretenia simbolitzar la unió de Mitrovica i el nord de Kosova al territori kosovar i la ruptura dels seus vincles amb Belgrad.

La tensió latent tornà a manifestar-se de forma especialment violenta el març de 2004, amb una nova onada de violència interètnica que evidencià que el conflicte intern de Kosova distava molt d'estar resolt. La proclamació de la independència de Kosova, el febrer de 2008, sacsejà de nou Mitrovica que fou escenari, a la part nord de la ciutat, de manifestacions i actes violents contraris a aquesta proclamació.

Des de la fi de la guerra de 1999, Mitrovica s'ha convertit, doncs, en un símbol de l'enfrontament entre les comunitats sèrbia i albanesa i la lluita per la seva sobirania ha esdevingut un dels principals focus de desestabilització de Kosova en la darrera dècada ja que Mitrovica ha estat a l'origen pràcticament de totes les onades de violència que des de la instauració del protectorat internacional han sacsejat la regió kosovar.

Canvis profunds a Sèrbia

Enmig de la batalla per Mitrovica, Sèrbia va ser escenari d'un profund canvi polític que modificà les coordenades balcàniques de forma preocupant per als interessos dels albanesos, fins aleshores aliats preferents de la comunitat internacional a la zona. Durant l'estiu de 2000, Slobodan Milosevic, que tenia un mandat presidencial no renovable fins el 2001, havia impulsat una reforma de la llei electoral iugoslava per tal de poder optar a la reelecció. Després d'aprovar-la, el president iugoslau anticipà les eleccions amb la convicció que això li permetria renovar el seu càrrec. El 24 de setembre de 2000, els serbis i els montenegrins foren cridats a les urnes per renovar la

presidència federal iugoslava. Slobodan Milosevic, que optava a la reelecció encapçalant la candidatura del Partit Socialista Serbi, s'enfrontà a Vojislav Kostunica, un vell opositor, de perfil nacionalista i conservador, antic militant del Partit Democràtic (DS) i posteriorment impulsor, en marxar d'aquesta formació, del Partit Democràtic de Sèrbia (DSS), que havia estat elegit per encapçalar la candidatura Oposició Democràtica de Sèrbia (DOS).

La candidatura DOS aconseguí aplegar 18 partits opositors, entre els quals el DS de Zoran Djindjic i el DSS de Vojislav Kostunica, amb l'objectiu de fer fora Milosevic de la presidència federal. Després d'una tensa campanya, el 24 de setembre la DOS proclamà que havia guanyat les eleccions per majoria absoluta dels vots i que, per tant, no era necessària una segona volta. Els resultats oficials publicats el 28 de setembre, però, situaven la DOS fregant la majoria absoluta amb un 48,96%, però obligaven a una segona volta entre Kostunica i Milosevic, que havia sumat el 38,62% dels sufragis. Aquests resultats, fets públics pel Comitè Electoral Federal, contenien nombroses irregularitats que suscitaron la indignació de l'oposició que cridà a la mobilització al carrer dels seus simpatitzants. Milosevic, per la seva part, pressionà per l'anul·lació del procés electoral, una decisió que prengué inicialment el Comitè Electoral, però que indignà els simpatitzants de la coalició opositora i fou un dels desencadenants de la revolta que visqué Belgrad el 5 d'octubre de 2000.

L'anunci de la supressió del procés electoral indignà els simpatitzants de la coalició opositora DOS, que ocuparen els principals carrers de la capital i que posteriorment prengueren a l'assalt la seu del Parlament federal iugoslau, al cor de la capital sèrbia. Els manifestants ocuparen també les seus de la ràdio i la televisió, davant la passivitat d'unes forces armades que es negaren a seguir les ordres de Milosevic i que arribaren fins i tot a confraternitzar amb els opositors.

La situació social i política esdevingué absolutament insostenible pel president Milosevic, que davant la revolta generalitzada va reconèixer la seva derrota electoral – que fins aleshores es negava a acceptar– i anuncià el seu abandonament del poder. Tot i que els seus partidaris consideraren els fets del 5 d'octubre com un cop d'Estat, Milosevic renuncià al poder sense oposar resistència i el 7 d'octubre de 2000, Vojislav Kostunica era investit formalment com a president federal de Iugoslàvia després del

reconeixement oficial de la seva victòria en les eleccions de setembre, amb uns resultats finals que li atribuïen un 50,24% dels vots.

Tot i que la posició de Kostunica i de l'oposició sèrbia respecte a Kosova distava molt poc de la de Milosevic i el SPS, la seva relació amb la comunitat internacional era diametralment oposada, un fet que neguitejà als albanesos de Kosova ja que entenien que Milosevic era un adversari declarat de la comunitat internacional mentre que Kostunica podia esdevenir-ne fàcilment un aliat. El canvi de govern a Belgrad, tot i no representar cap modificació en la reclamació de la serbianitat de Kosova per part de l'executiu iugoslau, marcà l'inici de la normalització en les relacions entre Iugoslàvia i la comunitat internacional, un fet que, analitzat des de la perspectiva dels albanesos de Kosova, jugava contra els seus interessos.

La deposició de Slobodan Milosevic deixava al seu darrere el balanç de més d'una dècada de gestió que havia endinsat Iugoslàvia en un estat de guerra permanent i en un aïllament internacional que havien incentivat les derives mafioses i corruptes al si de l'estat.

L'inici de l'any 2000 havia estat caracteritzat a Sèrbia pel retorn dels crims contra personalitats polítiques. El 15 de gener, era assassinat Zeljko Raznatovic, més conegut com a Arkan, criminal de guerra, líder paramilitar de la Guàrdia dels Voluntaris Serbis i del Partit per la Unitat Sèrbia, a més d'un aliat de Milosevic en els pitjors moments de les guerres de Croàcia i Bòsnia, on Arkan i els seus tristament cèlebres "tigres" havien comès múltiples crims i pillatges contra les poblacions croata i musulmana.⁵³⁹ Després d'Arkan, moriren també a trets Pavle Bulatovic, ministre de Defensa iugoslau assassinat el 7 de febrer, i Zivorad Zica Petrovic, amic íntim dels Milosevic i director de la companyia aèria iugoslava JAT, el 25 d'abril. Tots aquests crims quedaren sense

⁵³⁹ Són diverses les hipòtesis que apunten els motius de l'assassinat d'Arkan. Al marge de les teories que atribueixen el crim a rivalitats mafioses, diversos analistes han apuntat la possibilitat que Arkan fos assassinat perquè coneixia massa coses sobre els crims comesos a Croàcia i Bòsnia, i que el fet que estigués processat pel TPI de La Haia podia comportar que, a canvi de certs beneficis personals, pogués denunciar personalitats importants del règim serbi, com Slobodan Milosevic. Malgrat la detenció dels autors materials de la mort d'Arkan, les investigacions policials no han pogut aclarir les veritables raons i els autèntics comandataris del seu assassinat.

resoldre i evidenciaren que la deriva mafiosa existent a Sèrbia havia arribat al punt de poder provocar la mort del ministre de Defensa de l'estat.

De ben segur que la corrupció, el poder creixent de les màfies, la crisi econòmica i l'aïllament internacional, influïren de forma decisiva en la derrota de Milosevic a les urnes el 24 de setembre de 2000. Un guió que no entrava, però, en els plans del president iugoslau, que el juliol del mateix any havia modificat la Constitució federal, obrint així la possibilitat d'exercir dos nous mandats de 4 anys. Malgrat les seves previsions, Milosevic acusà amb duresa la crisi social que travessava el país, i una oposició agrupada a darrera hora que amb un presidenciable de marcat caràcter nacionalista aconseguí reeixir en l'intent de foragitar-lo del poder, un objectiu que l'oposició sèrbia feia temps que perseguia amb insistència.

L'accés de Kostunica a la presidència comportà un canvi radical en l'actitud de la comunitat internacional respecte Iugoslàvia. Tot just després d'arribar al poder, Kostunica intentà retornar Iugoslàvia a l'escena internacional i a tal efecte signà el Pacte d'Estabilitat per l'Europa del Sudest (el 26 d'octubre de 2000), presentà la candidatura iugoslava al Consell d'Europa (15 de novembre de 2000), i adherí la República Federal Iugoslava a les Nacions Unides (el 20 de novembre de 2000, renunciant a esdevenir l'única successora de l'antiga RSFI). Certament, les primeres mesures de Kostunica, que combinava el seu nacionalisme serbi pragmàtic amb la voluntat de reconciliar-se amb la comunitat internacional, gaudiren d'una notable popularitat que permeteren a la coalició opositora DOS guanyar les eleccions legislatives a la República de Sèrbia.

Fou precisament aquesta victòria la que permeté que Zoran Djindjic, opositor històric a Milosevic i, a diferència de Kostunica, amb un marcat perfil pro-occidental, es convertís en el nou primer ministre de Sèrbia. Aquesta situació motivà una bicefàlia en el poder entre el president federal, Vojislav Kostunica, un nacionalista conservador, i el primer ministre serbi, Zoran Djindjic, de perfil liberal i occidentalista. Els conflictes entre ambdues personalitats no trigaren en arribar: la detenció de Slobodan Milosevic, encara cap dels socialistes serbis, el primer partit de l'oposició, que tingué lloc l'1 d'abril de 2001, i la posterior sol·licitud d'extradició de l'expresident serbi que feu

arribar el TPI a les autoritats federals, provocaren un encès debat sobre la conveniència o no d'extradir Milosevic a La Haia.

Kostunica, que defensava un judici fet a Belgrad i per un tribunal serbi, recelava de lliurar Milosevic al TPI ja que, seguint la lògica nacionalista sèrbia, considerava aquest tribunal com una instància judicial amb especial interès en perseguir els crims serbis, sense utilitzar el mateix raser amb els altres actors implicats en la guerra.⁵⁴⁰ Djindjic, per la seva banda, pretenia que Milosevic fos jutjat a La Haia per poder tenir així accés als fons d'ajuts occidentals, principalment nordamericans, que posaven com a condició prèvia la col·laboració de les noves autoritats amb el TPI.

Finalment, Djindjic imposà la seva posició contra la voluntat de Kostunica i el 28 de juny de 2001 es feia efectiva l'extradició de Slobodan Milosevic al Tribunal Penal Internacional de La Haia per a l'antiga Iugoslàvia. Una extradició que suscità la indignació de l'oposició socialista i nacionalista, i que provocà una important crisi de govern, però que reforçà la posició de Djindjic i facilità l'arribada d'ajuts internacionals.

Tot i així, la normalització social i política a Iugoslàvia estava lluny d'arribar. A la tensió interna que havia provocat el cas Milosevic (i que provocava la viva oposició dels socialistes serbis a més dels ultranacionalistes, que encara representaven un segment important de l'electorat), calia afegir-hi la problemàtica de les relacions entre Sèrbia i Montenegro, en un context en el qual aquesta darrera república, presidida per Milo Djukanovic, mantenia les vel·leïtats separatistes que l'havien caracteritzat durant els darrers anys de govern de Milosevic i que estigueren a l'arrel del resultat del referèndum autodeterminista de maig de 2006 que certificaria la seva independència.

Les converses al voltant del futur de Iugoslàvia com a República Federal permeteren la signatura, el 14 de març de 2002, d'un acord entre Belgrad i Podgorica, la capital montenegrina, segons el qual Iugoslàvia desapareixia com a estat i en el seu lloc es creava la Unió de Sèrbia i Montenegro, un estat "provisional" amb una durada en

⁵⁴⁰ A propòsit del Tribunal Penal Internacional per a l'antiga Iugoslàvia, Vojislav Kostunica manifestà, el 5 de juliol de 2001, al diari italià *Corriere della Sera*: "El caràcter internacional d'aquest tribunal és discutible. (...)Representa més aviat interessos específics, especialment els dels americans, que no pas una pluralitat de països. (...) L'acta d'acusació de la qual Milosevic ha de respondre a La Haia és estereotipada, esquemàtica i buida".

principi de 3 anys, després dels quals les parts que el conformen podien revisar l'acord, que fou proclamat formalment el 4 de febrer de 2003, i que, paradoxalment, comportà la desaparició de la figura del president federal iugoslau, i per tant, la renúncia de Kostunica al seu càrrec.

El naixement de la Unió de Sèrbia i Montenegro com a estat comportà la dissolució formal de Iugoslàvia de la qual l'estat nouat es considerà hereu. Això feu que en la nova constitució, Sèrbia i Montenegro fes una menció explícita a la seva sobirania sobre Kosovo tot descrivint el nou estat federal com "l'estat de Montenegro i l'estat de Sèrbia que inclou la província autònoma de Voivodina i la província autònoma de Kosovo i Metohija, aquesta darrera actualment sota administració internacional d'acord amb la resolució 1244 del Consell de Seguretat de les Nacions Unides".⁵⁴¹

La vida d'aquesta nova Unió fou efímera ja que després dels 3 anys previstos, Montenegro proclamà la seva independència després d'haver celebrat un referèndum d'autodeterminació tal i com s'havia acordat en el text que creava la nova federació.

El procés de naixement de la Unió de Sèrbia i Montenegro, i amb ell el de defunció de la darrera Iugoslàvia, no permeté, però, regenerar la vida política sèrbia. Ans al contrari, Sèrbia ha viscut immersa en una crisi política constant que assolí el seu moment culminant el 12 de març de 2003 amb l'assassinat del primer ministre serbi, Zoran Djindjic, atribuït a grups mafiosos i que provocà la proclamació de l'estat d'urgència al país.⁵⁴²

⁵⁴¹ UNION OF SERBIA AND MONTENEGRO. *Constitutional Charter of the State Union of Serbia and Montenegro*. Belgrad, Union of Serbia and Montenegro, 2003. Pàg. 1. El text complet de la constitució de la Unió de Sèrbia i Montenegro en anglès pot ser consultat a l'enllaç: www.worldstatesmen.org/SerbMont_Const_2003.pdf.

⁵⁴² La mort de Djindjic ha estat atribuïda al clan mafiós de Zemun, un dels més poderosos de Iugoslàvia durant el període Milosevic. S'especula que l'anunci que Djindjic realitzà a principis de 2003, que parlava d'una àmplia campanya contra el crim organitzat, suposà el trencament dels acords que el mateix Djindjic havia assolit amb el clan de Zemun el 5 d'octubre de 2000, el dia de la revolta popular contra Milosevic, quan el dirigent opositor negocià la neutralitat del clan mafiós i dels Boines roges de la policia sèrbia, molts d'ells estretament vinculats al clan.

La proclamació de l'estat d'urgència tot just després de la mort de Djindjic permeté desplegar una vasta campanya de detencions contra els sectors mafiosos serbis que se saldà amb prop de 10.000 arrestats.

Des d'aleshores, i malgrat alguns progressos (com l'admissió de la Unió de Sèrbia i Montenegro al Consell d'Europa), la situació política estigué caracteritzada per una decepció creixent de l'electorat serbi que invalidà en repetides ocasions les eleccions presidencials degut a la manca de participació, que no arribà al 50% mínim exigít per la legislació. A més, l'escepticisme d'una població que no veia possibles millores en un futur immediat reduïa notablement les expectatives de les formacions tradicionalment oposidores i consolidava novament el vot nacionalista d'extrema dreta que en les següents cites electorals es convertí en la primera força política d'un país, això sí, amb un vot molt fragmentat. L'extremista Partit Radical Serbi (SRS), liderat per Vojislav Seselj, empresonat a La Haia en raó dels crims de guerra comesos per les milícies paramilitars que ell comandava a Croàcia i Bòsnia, canalitzà bona part del descontentament de la societat sèrbia.⁵⁴³ En les eleccions al Parlament de Sèrbia, el SRS obtingué un 27,3% dels vots i 82 diputats sobre 250, ocupant així bona part de l'espai polític nacionalista que deixava el Partit Socialista Serbi, que pràcticament desapareixia de la vida política malgrat que el difunt Slobodan Milosevic, empresonat a La Haia, obtingués en aquell moment una de les actes de diputat del seu partit.

Precisament la mort de Slobodan Milosevic a la seva cel·la de la presó de Sheveningen, el març de 2006, representà per Sèrbia la desaparició del principal referent de la seva política durant els darrers vint anys. El popular Slobodan fou acomiadat en un enterrament que comptà amb l'assistència de 50.000 persones, una evidència del suport que l'antic dirigent encara mantenia entre la població sèrbia, marcadament nacionalista com ho demostraven els darrers resultats electorals.

Els canvis produïts a Sèrbia a partir del 5 d'octubre de 2000 havien tingut importants conseqüències sobre Kosova. D'una banda, l'arribada al govern de Belgrad de l'oposició a Milosevic havia normalitzat mínimament la relació de Iugoslàvia amb la

Els dos principals dirigents del clan de Zemun foren abatuts per la policia que aconseguí així desmantellar un clan associat a les derives mafioses que caracteritzaren la Sèrbia dels anys 90.

⁵⁴³ El Partit Radical Serbi (SRS) obtingué un 27,3% dels vots en les eleccions legislatives de desembre de 2003 convertint-se en el primer partit serbi. A més el seu candidat a les eleccions presidencials de Sèrbia de juny de 2004, Tomislav Nikolic, fou el polític més votat en la primera volta amb un 30,1% dels sufragis i únicament s'inclinà en la segona volta davant de Boris Tadic, candidat del Partit Democràtic i actualment president serbi, tot i obtenir un 45,4% dels vots.

comunitat internacional, un fet que anava en detriment dels interessos dels albanokosovars que es consideraven els aliats preferents dels principals actors internacionals a la regió. L'accés de Kostunica i Djindjic al poder situava en els governs serbi i iugoslau a partidaris acèrrims de la serbianitat de Kosova però que oferien una imatge al món força diferent als estigmes que pesaven sobre Belgrad quan aquest era regit per Slobodan Milosevic.

Al marge dels canvis en el govern, cal ressenyar l'impacte que tingué sobre Kosova la refundació de Iugoslàvia en la Unió de Sèrbia i Montenegro i la posterior conversió d'aquests dos territoris en estats independents. Des de Kosova es llegí la creació de la USM com la dissolució de Iugoslàvia, l'estat al qual segons la resolució 1244 de les Nacions Unides pertanyia el territori kosovar, i, per tant, es considerà que la legitimitat per proclamar la independència havia augmentat. El naixement de l'estat de Montenegro, el 2006, acabà de ratificar la idea independentista dels albanokosovars, que esgrimien que no se'ls podia forçar a ells a ser els únics a conviure amb Sèrbia quan s'havien independitzat d'aquest territori fins i tot els pobles eslaus amb qui, històricament, més afinitat havia tingut.

Certament, els canvis a Sèrbia incidiren de forma remarcable en l'evolució política de Kosova, que si bé inicialment considerà el canvi de Kostunica per Milosevic com un factor contraproductiu pels seus interessos, a la llarga considerà que el procés de renovació profunda de Iugoslàvia que acabà donant pas al naixement dels estats independents de Montenegro i Sèrbia afavorí la seva pròpia estratègia independentista.

Les polítiques de la missió de les Nacions Unides

Un dels cavalls de batalla dels executius serbi i iugoslau, especialment durant l'època de Milosevic però també sota les regnes de Kostunica i Djindjic, fou posar en qüestió les polítiques desenvolupades per la missió de les Nacions Unides a Kosova, que consideraven partidistes i favorables al desenvolupament de l'estratègia independentista albanokosovar.

La UNMIK realitzà la seva tasca qüestionada de forma permanent des dels seus inicis pels representants de Belgrad i pels serbokosovars, i serà paulatinament blanc de les crítiques dels albanokosovars en considerar-la una tutela excessiva i un fre per a les seves aspiracions independentistes.

La missió de les Nacions Unides s'havia desplegat el juny de 1999, sota mandat de la resolució 1244, i si bé inicialment, durant un breu període de temps, havia estat comandada pel diplomàtic brasiler Sergio Vieira de Mello, el 30 de juny del mateix 1999, el francès Bernard Kouchner el rellevava com a representant especial del Secretari General de les Nacions Unides i, per tant, com a cap de la missió i màxima autoritat de Kosova.

La tria de Kouchner no era casual, ans al contrari. El francès havia estat un dels ideòlegs del concepte de l'intervencionisme humanitari que havia justificat la intervenció internacional a Kosova. Kouchner encapçalà la UNMIK de juny de 1999 a gener de 2001 i assentà les bases de l'actuació de la missió civil internacional que havia de reconstruir Kosova.⁵⁴⁴

El repte que afrontava la UNMIK era considerable ja que no només consistia en refer la convivència entre albanesos i serbis sinó que es tractava d'alçar de nou una administració. Des d'impulsar una nova policia a assegurar el servei d'escombreries o el funcionament del correu postal.

Des d'un principi, Kouchner fou considerat pels serbokosovars i per les autoritats de Belgrad com a excessivament proper a les posicions dels albanesos, un judici que no contribuí a canviar la situació de violència contra la població sèrbia que es produí durant la postguerra kosovar i que la UNMIK fou incapaç d'aturar.

Algunes de les decisions preses per Kouchner irritaren enormement a Belgrad, ja que, segons la interpretació dels governs serbi i iugoslau, anaven clarament encaminades a impulsar la creació d'un estat independent. El naixement del TMK, fruit de l'acord de Kumanova i de la desmilitarització de l'UÇK, fou vist amb molt recel des de Belgrad que

⁵⁴⁴ Bernard Kouchner repassa, entre d'altres, el seu període com a representant especial del Secretari General en la missió de les Nacions Unides a Kosova en la seva obra: KOUCHNER, Bernard. *Les guerriers de la paix*. París, Grasset, 2004.

veia en ell l'embrió d'un futur exèrcit kosovar. Milosevic, també posà el crit al cel quan la UNMIK decidí, el 3 de setembre de 1999, instaurar el marc alemany com a moneda de curs legal a Kosova juntament amb el dinar iugoslau. La mesura era fruit del caos monetari en territori kosovar on, de facto, el marc alemany, en ser la moneda que majoritàriament utilitzava la nombrosa diàspora albanesa, s'havia convertit ja en la moneda corrent, deixant de banda el dinar iugoslau, que els albanokosovars es negaven a utilitzar, i el leke albanès, enormement depreciat i incapaç de competir amb la moneda alemanya.

El gest d'adoptar el marc fou interpretat com un pas cap a la independència econòmica de Belgrad, un gest que havia estat adoptat, a més, per la UNMIK. La mesura acabà comportant que posteriorment, en desaparèixer el marc, l'euro es convertís en la moneda oficial i d'ús corrent a Kosova.

La mesura econòmica anà acompanyada d'altres mesures simbòliques, com l'adopció per a Kosova del prefix de telefonia mòbil 377, corresponent al Principat de Mònaco, renunciant així a formar part de la xarxa de telefonia mòbil iugoslava que funcionava amb el prefix 381. També cal afegir a aquestes mesures l'adopció d'una matrícula pròpia per a Kosova, diferent de les iugoslaves, sense cap distintiu nacional, però amb les inicials KS com a identificació, un fet que s'associava de nou, des de la part sèrbia, a la voluntat de crear, per a Kosova, un prefix automobilístic internacional homologable al dels estats existents.

Aquestes decisions indignaren la comunitat serbokosovar, que veia en elles un pas cap a la separació amb Sèrbia, i suscitaren un creixent recel cap a l'administració de les Nacions Unides que propicià que els serbokosovars continuessin utilitzant inicialment el dinar iugoslau, pràcticament desaparegut a les zones de majoria albanesa, les línies mòbils amb prefix iugoslau, i les matrícules iugoslaves amb els prefixos regionals i la bandera de l'estat federal.

Aquestes mesures inicials foren contemplades amb simpatia per la població albanesa, encara agraïda a la comunitat internacional per la intervenció militar que havia posat fi a la guerra. Tot i així, els recels entre l'administració internacional i sectors albanesos no trigarien a arribar, fruit, sobretot, de la lentitud en el procés de transferència de

competències, de l'excessiva tutela internacional, i de la posició d'uns i altres respecte al debat sobre el futur estatut polític de Kosova.

La gestió inicial de la UNMIK propicià la desaparició dels dos governs albanesos que vivien a Kosova, el liderat per Hashim Thaçi i el de Bujar Bukoshi i la LDK, que a partir de principis de l'any 2000 s'integraren en la estructura administrativa comuna provisional que governava formalment Kosova. Aquesta estructura hagué de salvar no pocs enfrontaments entre comunitats, ja que, per exemple, la violència interètnica de la postguerra, propicià la retirada dels representats serbis, el juny de 2000.

Sota mandat de Bernard Kouchner, es convocaren les primeres eleccions municipals, l'octubre de 2000, que deixaren la LDK com a partit victoriós en la contesa electoral, un fet que tranquil·litzà la comunitat internacional, temerosa d'haver-se d'entendre, en molts ajuntaments, amb els partits sorgits de la guerrilla. Amb tot, els ajuntaments sorgits de les eleccions municipals d'octubre de 2000 tenien encara unes competències molt limitades, fruit del monopoli pràcticament exclusiu del poder que exercia la UNMIK a Kosova.

El diplomàtic francès afegia al seu llegat la posada en marxa del Servei de Policia de Kosova (KPS, Kosova Police Service) sota l'auspici de la policia internacional de les Nacions Unides, que era qui formava el nou cos policial i qui garantia l'ordre públic en territori kosovar.

El 13 de gener de 2001, el danès Hans Haekkerup rellevava Kouchner com a representant especial de les Nacions Unides a Kosova havent d'afrontar la protesta dels serbokosovars que denunciaren els impostos establerts per la UNMIK a les mercaderies que circulaven entre Sèrbia i Kosova com un nou pas de la missió internacional cap al reconeixement de la independència kosovar, ja que contemplava com a estats diferenciats, tant a nivell fiscal com duaner, Sèrbia i Kosova. En el marc del mandat de Haekkerup es produïren les primeres eleccions legislatives, el novembre de 2001, els resultats de les quals deixaren una profunda crisi política a Kosova degut a les dificultats per elegir president i govern sense un acord entre el PDK i la LDK, que finalment s'acabaria produint sota els auspicis precisament de la UNMIK. La crisi es complicaria, però, per la dimissió, el 28 de desembre de 2001, de Haekkerup

que propicià que el 23 de gener de 2002 l'alemany Michael Steiner fos situat al capdavant de la missió kosovar de les Nacions Unides.

El mandat de Steiner s'estendria fins el juliol de 2003, quan fou substituït pel finlandès Harri Holkeri, que dimitiria el maig de 2004 per raons de salut i seria rellevat per Soren Jessen-Petersen el juliol de 2004. Entremig el nordamericà Charles H. Brayshaw havia assumit el comandament de la missió just abans dels nomenaments de Steiner, de Holkeri i de Jessen-Petersen.

Precisament Jessen-Petersen abandonà el càrrec el juny de 2006 i fou substituït momentàniament pel nordamericà Steven Paul Schook abans que assumissin el càrrec l'alemany Joachim Rücker (de setembre de 2006 a juny de 2008) i l'italià Lamberto Zannier (de juny de 2008 fins a l'actualitat).

En general, el càrrec de cap de la missió requeria en un diplomàtic europeu que era acompanyat per un diplomàtic nordamericà que assumia el rol de segona autoritat de la missió. Només de forma transitòria els nordamericans assumiren el comandament de la missió, sempre de forma interina a l'espera del nomenament d'un nou representant. Aquest fet evidenciava la rellevància que es pretenia donar en aquesta missió a la diplomàcia europea que, al cap i al a fi, afrontava així la resolució d'un conflicte que li era geogràficament molt proper.

Les violències interètniques que tingueren lloc el març de 2004 evidenciaren el fracàs d'alguns dels reptes de la UNMIK i forçaren un replantejament de les seves posicions. L'actuació de la missió internacional començava a ser ja durament criticada no només pels serbokosovars sinó per amplis sectors albanokosovars que veien en la UNMIK un fre a la independència del país i, fins i tot, un fenomen de neocolonialisme per l'excessiva tutela política que, a mode colonial, la missió internacional exercia sobre Kosova.

Els primers a mantenir postures contràries a les polítiques de la UNMIK havien estat els partits nacionalistes més radicalitzats, com el LPK, el LKÇK, o el FBKSH, però ràpidament, i fruit de la lentitud en el traspàs de competències a les autoritats kosovars, aquesta posició crítica s'estengué a personatges tan poc sospitosos de

simpaties enveristes o nacionalistes radicals com és el cas del periodista Veton Surroi. Surroi reflexionava el següent a propòsit de la UNMIK:

“Hi havia una paradoxa interna en la missió de les Nacions Unides. Estava aquí per construir una societat democràtica i la precondition bàsica per a això és l'autoritat de la llei. Però si les Nacions Unides són la llei suprema no permeten el desenvolupament d'una societat de l'autoritat de la llei perquè són l'autoritat final. El representant especial del Secretari General pot saltar-se qualsevol llei, perquè ell és l'autoritat final. Tenim, doncs, una mena de poder colonial postmodern.”⁵⁴⁵

Certament, la tutela de la missió de les Nacions Unides, i el seu poder sobre Kosova, foren segurament excessius, un fet que propicià que una missió que va ser rebuda amb entusiasme fos, en poc temps, contemplada amb recel. Són molts els errors que a la UNMIK s'imputen, i no rau en la voluntat d'aquesta obra fer-ne una anàlisi exhaustiva, però sí que convé ressenyar-ne alguns que expliquen el per què dels recels envers la missió. A l'esmentada lentitud en els transferències a les institucions kosovars, hi podem afegir la corrupció, la incapacitat per aturar la violència interètnica, la fallida en fer respectar els Drets Humans, especialment els de les minories, la incapacitat per establir-se en la zona nord de Kosova, de majoria sèrbia, la fallida econòmica de la regió, la implantació de màfies de tràfic de blanques, o fins i tot, en darrera instància la repressió política contra sectors dissidents, principalment vinculats als moviments nacionalistes albanesos. Part de les deficiències de la UNMIK són relatades per dos antics integrants de la missió, Iain Kin i Whit Mason, a l'obra *Peace at any price. How the world failed Kosovo*, que analitza amb detall l'evolució de la missió.⁵⁴⁶

Seria injust, però, no esmentar els notables progressos que la missió de les Nacions Unides també aconseguí instaurar a Kosova. Convé recordar que els seus integrants arribaren a un territori on no funcionava pràcticament res i que aconseguiren posar en funcionament nombrosos serveis civils que van permetre una millora substancial de les condicions de vida dels ciutadans i ciutadanes de Kosova, a més d'impulsar uns

⁵⁴⁵ JUDAH, Tim. *Kosovo. What everyone needs to know*. Oxford, Oxford University Press, 2008. Pàg. 97.

⁵⁴⁶ KING, Iain; MASON, With. *Peace at any price. How the world failed Kosovo*. Nova York, Cornell University Press, 2006.

processos democràtics i unes institucions que, amb totes les deficiències que se'ls poden atribuir, superaven àmpliament les experiències que en aquest sentit havia tingut en els darrers temps aquest territori.

L'evolució electoral al Kosova de la postguerra

Una de les funcions principals de la UNMIK era posar en marxa les institucions kosovars, un fet que propicià que el país visqués, durant la seva postguerra, en un cicle electoral pràcticament permanent. L'octubre de 2000 se celebraren les primeres eleccions municipals, el novembre de 2001 tingueren lloc les primeres eleccions legislatives, i, l'octubre de 2002, els kosovars foren cridats novament a les urnes per renovar els seus governs municipals.

Per tercer cop en només dos anys, el 26 d'octubre de 2002 Kosova vivia un procés electoral, el segon de caràcter municipal des de la fi de la guerra. A diferència del que havia succeït en les primeres eleccions locals d'octubre de 2000, aquest cop la comunitat sèrbia no boicotejà el procés electoral i presentà candidatures pròpies a tots els municipis on era present. Leposaviq, Zubin Potok i Zveçan, les tres localitats del nord de Kosova on al 2000 no hi havia hagut eleccions, elegiren consistori per primer cop en unes eleccions organitzades per l'OSCE sota l'auspici de la UNMIK.

La primera dada rellevant en analitzar els comicis locals de 2002 és que, tot i que la comunitat sèrbia presentà candidatures i no boicotejà el procés electoral, la participació fou únicament d'un 53,86%, una xifra molt llunyana del 79% que havia votat en les anteriors eleccions municipals de 2000 i del 64,3% que ho havia fet en les legislatives de 2001. L'augment espectacular de l'abstenció que s'havia produït a Kosova en dos anys reflectia un cert desencís de la població amb la política kosovar, especialment crispada, i amb la perspectiva incerta del futur estatut de la regió. En qualsevol cas, la dada de la participació comparada de 2000 a 2002 il·lustra de forma molt clara el desencís polític kosovar.

A les eleccions municipals de 2002 hi participaren 58 partits polítics i 9 candidats independents, tot i que poques forces polítiques abastaren amb les seves candidatures la majoria de les municipalitats kosovars. Els partits amb més implantació eren la LDK i

el PDK, que presentaven candidatures en 28 municipalitats i únicament no eren presents a les localitats de Leposaviq i Zveçan; seguits de l'AAK, que presentava llistes en 26 municipalitats, i de la Koalicija Povratak, la Coalició pel Retorn sèrbia que presentava candidatura en 23 municipalitats.

Al marge d'aquests quatre grans partits, algunes forces minoritàries, entre elles el LPK i el LKÇK, a més del Partit Liberal de Kosova, presentaren llistes en diverses municipalitats, obtenint, però, un resultat absolutament testimonial.

El còmput general dels vots certificava la victòria de la LDK, que esdevenia de nou la primera força política kosovar, tot i patir un retrocés evident en el seu percentatge de vot. El partit de Rugova obtingué el 44,6% dels sufragis emesos, lluny de 58% obtingut en les anteriors eleccions municipals. En segon lloc se situava el PDK que obtenia un 29,6% dels vots, una xifra lleugerament superior al 27,3% que havia obtingut l'octubre de 2000. En tercer lloc se situava l'AAK, amb un 8,8%, també per sobre del 7,7% obtingut en els anteriors comicis municipals. La Coalició pel Retorn sèrbia sumava un 2,2% dels sufragis, mentre que la resta de partits quedaven molt lluny de les que ja havien esdevingut les principals forces polítiques del país.⁵⁴⁷

Resultats de les eleccions municipals a Kosova del 26 d'octubre de 2002

Partit	Total de vots	Percentatge	Regidors	Variació respecte les eleccions de 2000
Lliga Democràtica de Kosova (LDK)	311.708	44,6%	406	-13,4%
Partit Democràtic de Kosova (PDK)	207.012	29,6%	283	+2,3%
Aliança pel Futur de Kosova (AAK)	61.824	8,8%	77	+1,1%
Coalició pel Retorn (KP)	14.220	2,2%	24	No es presentà

La resta de candidatures participants no assoliren el 2% dels vots totals emesos arreu de Kosova tot i que plegades obtingueren 104.635 vots que representaren un 15% dels sufragis.

⁵⁴⁷ OSCE MISSION IN KOSOVO. Resultats finals de les eleccions municipals del 26 d'octubre de 2002. Són consultables a l'enllaç: www.osce.org/documents/mik/2002/11/20461_en.pdf

Pel que fa a la valoració general dels resultats, un cop mencionat el fenomen de l'abstenció que, sens dubte, fou el fet més remarcable d'aquesta contesa electoral, cal esmentar la victòria de la LDK que la ratificava com a primer partit kosovar. Amb tot, la LDK, que obtenia un 51% del vot de la comunitat albanesa, patia un retrocés evident respecte les anteriors eleccions i si bé la distància que conservava respecte els seus principals competidors, el PDK i l'AAK, encara era àmplia, s'apuntava ja una tendència de retrocés electoral de la Lliga Democràtica i lleuger avenç de les forces sorgides de la guerrilla, que tot i així distaven encara molt del *sorpasso* que desitjaven Hashim Thaçi i els seus homes.

L'anàlisi per municipalitats dels resultats de l'octubre de 2002, a l'igual que succeí el 2000, ens deixà un retrat força fidedigne de la societat kosovar. La LDK obtenia la victòria en 19 municipalitats de les 30 que composaven Kosova. En 11 (Gjilan, Istog, Fushë Kosova, Mitrovica, Obiliq, Podujeva, Pristina, Suhareka, Ferizaj, Viti i Vushtrri) obtingué la majoria absoluta dels vots, mentre que en 8 (Deçan, Gjakova, Dragash, Klina, Kamenica, Rahovec, Peja i Prizren) havia de conformar-se amb la majoria simple, que en alguns casos no li permetria governar degut als acords entre les altres forces albaneses. La LDK conservava, doncs, bona part de la seva hegemonia municipal, escenificada en la seva victòria amb un 54,46% dels vots a Pristina, la capital del país, però això no evitava el seu retrocés en perdre percentatge de vot (sense anar més lluny a Pristina la LDK havia perdut més de 10 punts respecte les eleccions de 2000) i en perdre la majoria en 3 municipalitats on en les eleccions locals de 2000 havia esdevingut la primera força política.

El PDK, amb un lleuger augment percentual dels vots que caldria matisar per l'augment espectacular de l'abstenció, conservava el seu poder a la Drenica, autèntic feu de la formació de Thaçi. El PDK obtenia la victòria en 7 municipalitats, obtenint la majoria absoluta en 4 (Glllogovc/Drenas, Skenderaj, Shtime i Malisheva) i la relativa en 3 (Kaçanik, Lipjan i Novobërdë). Els resultats del PDK tornaven a ser espectaculars a Glllogovc/Drenas i Skenderaj on obtenia la victòria amb més d'un 80% dels vots, demostrant que el cor de la Drenica continuava essent el feu i el principal graner de vots del partit sorgit de l'UÇK.

L'AAK, per la seva part, no obtenia la majoria en cap municipi, però obtenia uns excel·lents resultats a la regió de Dukagjini, ja que pràcticament empatava amb la LDK a Deçan, la localitat d'origen de Ramush Haradinaj, on obtenia 15 regidors amb un 45,81% dels vots, pels 15 regidors per un 48,64% de la LDK, i on l'AAK governaria gràcies al regidor electe del PDK que inclinaria la balança del govern municipal en favor del partit de Haradinaj. L'AAK fou segona força política a les tres principals municipalitats de Dukagjini: Deçan (amb un 45,81%), Gjakova (amb un 23,24%) i Peja (amb un 30,32%). Aquests resultats representaven un augment remarcable del vot en aquesta regió i el fet que l'AAK comencés a qüestionar seriosament l'hegemonia política de la LDK en aquest territori.

Les forces polítiques sèrbies només obtenien majoria en quatre municipalitats: Leposaviq, Shtërpca, Zubin Potok i Zveçan. Curiosament, la Coalició pel Retorn, tot i ser la primera força política sèrbia en nombre de vots en el conjunt de Kosova, no aconseguí la majoria dels sufragis en cap d'aquestes localitats ja que el vot serbi estava enormement fragmentat com ho demostra, per exemple, el cas de Leposaviq on 8 partits i candidats diferents obtingueren representació en una municipalitat de població exclusivament sèrbia.

A Leposaviq la primera força política fou el Partit Democràtic de Sèrbia, el DSS de Vojislav Kostunica; mentre que a Shtërpca aquesta majoria corresponia al partit local Socialistes de Sirinicka Zupa (en una municipalitat sèrbia amb 9 partits i candidats representats). A Zubin Potok, la majoria relativa se l'endua novament el Partit Democràtic de Sèrbia, aquest cop en un consistori on sí que hi havia representades les forces polítiques albaneses. La darrera majoria sèrbia corresponia a Zveçan on recaigué a mans del Consell Nacional Serbi del Nord de Kosmet, en un consistori exclusivament serbi amb cinc formacions representades.

El fet que la Coalició pel Retorn fos la força més votada pels serbis però no obtingués cap majoria responia al fet que aquesta coalició era votada principalment pels serbokosovars que vivien en zones de majoria albanesa, mentre que els serbis del nord del país, situats en zones de majoria sèrbia, preferien votar opcions polítiques vinculades directament a Sèrbia, com era el cas del DSS de Kostunica, o propostes locals més radicalitzades com el Consell Nacional Serbi del Nord de Kosmet, un fet que

marcava una divisió evident entre la comunitat serbokosovar entre els qui vivien al nord de Mitrovica i els qui ho feien al sud del riu Ibar.

El procés electoral municipal de 2002 transcorregué amb total normalitat. Només un fet violent trasbalsà la jornada quan a Suhareka, on l'alcalde de la LDK, Uke Bytyqi, havia revalidat el càrrec amb majoria absoluta es produí un incident entre simpatitzants del PDK i la LDK que acabà amb la mort a trets de l'alcalde. L'incident es desenvolupà en estranyes circumstàncies ja que la tensió entre la LDK i el PDK no era especialment cruenta en aquest municipi, però tot i així evidencià les diferències existents entre els partits albanesos i el fet que la violència encara no havia desaparegut completament de la vida política kosovar.

Les eleccions municipals de 2002 representaren la tercera cita dels kosovars amb les urnes des de la fi de la guerra i evidenciaren fonamentalment dues qüestions: d'una banda la desil·lusió amb la política d'importants sectors socials, que es veia reflectida en una abstenció rècord que havia augmentat més de 20 punts en només dos anys; i de l'altra, un mapa polític caracteritzat pel domini de la LDK que retrocedia, però, posicions i veia com es retallava la distància que la separava del PDK i de l'AAK, que augmentaven lleugerament el seu percentatge de vot.

Les municipals de 2002 també evidenciaren que, malgrat les múltiples candidatures, la representació política dels albanesos de Kosova passava indefugiblement pels seus tres grans partits, la LDK, el PDK i l'AAK. Les forces polítiques provinents de la lluita clandestina obtingueren uns resultats insignificants, i mentre el LPK obtingué 4 regidors en tot Kosova, el LKÇK es quedà sense cap representant municipal, i això que ambdues formacions havien presentat candidatura en un nombre considerable de municipalitats. Semblava clar que l'espai d'aquests grups havia quedat absorbit pel PDK i l'AAK, en tant que partits que es proclamaven hereus del combat de l'UÇK.

Després de la cita del 26 d'octubre de 2002, els kosovars no es tornaren a trobar amb les urnes fins dos anys després, el 23 d'octubre de 2004, quan foren cridats a renovar l'Assemblea de Kosova elegida el novembre de 2001.

El clima en el qual es desenvoluparen les eleccions legislatives fou força diferent al de les anteriors municipals ja que Kosova acabava de viure, el març de 2004, un important

esclat de violència interètnica que provocà el boicot serbi a les eleccions. Novament, una de les principals dades a ressenyar del procés electoral de 2004 fou la participació, que va ser d'un 49,52%. La dada evidenciava, al marge del boicot serbi, el desencís existent entre la població albanokosovar. Les dades eren clares, durant el primer cicle electoral que havia comprès les municipals de 2000 i les legislatives de 2001, la participació havia estat del 79% i del 64,3% respectivament; mentre que en el segon cicle, que comprenia les municipals de 2002 i les legislatives de 2004, la participació s'havia situat en el 53,86% i en el 49,52% respectivament, xifres molt llunyanes a les eleccions immediatament precedents.

El boicot serbi no explicava el resultat, ja que també s'havia produït a les municipals de 2000 amb un 79% de participació, i calia buscar les claus de l'elevada abstenció en el desencís polític regnant al si de la comunitat albanesa fruit de la incertesa de l'estatut futur de Kosova i de la conflictivitat regnant entre les diferents opcions polítiques albanokosovars.

La participació només superà el 60% en dues municipalitats: Glllogovc/Drenas i Shtime, dos feus del PDK, que arribaren al 65%. El boicot serbi fou seguit massivament i deixà xifres de participació del 0,79% a Leposaviq o de l'1,89% a Zveçan, per citar els dos exemples més eloqüents del seguiment de la crida sèrbia a no participar en el procés electoral. Amb tot, i degut a l'assignació de diputats a les minories, les llistes sèrbies que participaven en les eleccions (la Llista Sèrbia per Kosovo i Metohija, i la Iniciativa Cívica Sèrbia) obtingueren representació a l'Assemblea malgrat haver sumat només uns escassos centenars de vots.

El boicot electoral no fou una exclusiva de la comunitat sèrbia ja que el LKÇK cridà també als albanesos a boicotejar les eleccions, si bé la incidència d'aquest moviment s'havia demostrat limitada en els anteriors processos electorals. El boicot li valgué al LKÇK perdre el representant que tenia a l'Assemblea de Kosova però evidenciava la seva voluntat de no reconèixer unes institucions emanades de la UNMIK, considerada cada cop més pels sectors més radicals del moviment nacional albanès de Kosova com una administració colonial d'ocupació.

Tot i els boicots, 33 candidatures, entre partits polítics i candidats independents, concorregueren a les urnes amb l'objectiu de ser presents a l'Assemblea de Kosova. La

victòria electoral recaigué, de nou, a mans de la LDK que obtingué 47 diputats i un 45,42% dels vots, una xifra pràcticament calcada a les eleccions de 2001, quan havia sumat el mateix nombre de diputats amb un 45,65% dels sufragis. La Lliga Democràtica, que s'havia presentat a la contesa amb el lema 'Llibertat, democràcia i independència', frenava el seu retrocés municipal de 2002 però no aconseguia obtenir la majoria absoluta i s'enfrontava a un escenari similar al de 2001, on les negociacions per elegir president i formar govern foren molt complicades.

En segon lloc se situava el PDK amb 30 diputats i el 28,85% dels vots, fet que li valia augmentar en 4 diputats la seva representació a l'Assemblea. El creixement del PDK no era excessiu en termes percentuals però representava que el principal partit de l'oposició escurcés de nou distàncies respecte la Lliga Democràtica. El PDK, amb Hashim Thaçi al capdavant, havia encapçalat la seva campanya amb el lema 'Ocupació, estatut i dignitat', fent incís en la necessitat de resoldre l'estatut final de Kosova però també en la voluntat de generar llocs de treball en un país amb un atur molt elevat i amb una endèmica feblesa econòmica. Aquest cop, a diferència de 2001, sí que fou Thaçi el candidat que encapçalà la llista del PDK i qui s'enfrontà a Ibrahim Rugova, el líder de la LDK que optava a repetir el seu càrrec com a president de Kosova.

La tercera posició correspongué a l'AAK de Ramush Haradinaj, que millorà lleugerament el seu resultat anterior obtenint 9 diputats i un 8,39% dels vots.

Pràcticament la única novetat electoral arribà de la mà del periodista Veton Surroi, que presentà candidatura sota la sigla del Partit Reformista ORA, una candidatura nascuda com una llista civil, que es convertí en un partit socialdemòcrata, partidari, com tots els partits albanokosovars, de la independència de Kosova. ORA obtingué 7 diputats i un 6,23% dels vots, convertint-se en la quarta força política del país.

La resta de llistes que concorregueren a les eleccions no aconseguiren superar el 2% dels vots, però tot i així, la llei electoral vigent permeté l'entrada de 17 partits a l'Assemblea de Kosova, en assignar 20 diputats a les minories i en permetre que el vot popular fes entrar partits al parlament sense arribar a l'1% dels vots.⁵⁴⁸

⁵⁴⁸ OSCE MISSION IN KOSOVO. Resultats finals de les eleccions a l'Assemblea de Kosova del 23 d'octubre de 2004. Són consultables a l'enllaç: www.osce.org/documents/mik/2004/11/3775_en.pdf.

Els resultats de les forces que obtingueren representació a l'Assemblea de Kosova foren els següents:

Resultats de les eleccions a l'Assemblea de Kosova del 23 d'octubre de 2004

Partit	Vots	%	Diferència de % respecte 2001	Diputats	Diputats minories
Lliga Democràtica de Kosova (LDK)	313.437	45,42%	-0,23%	47	-
Partit Democràtic de Kosova (PDK)	199.112	28,85%	+3,15%	30	-
Aliança pel Futur de Kosova (AAK)	57.931	8,39%	+0,56%	9	-
Partit Reformista ORA (ORA)	43.017	6,23%	-	7	-
Partit Albanès Democratacristià de Kosova (PSHDK)	12.427	1,80%	+0,82%	2	-
Partit Turc Democràtic de Kosova (KDTP)	8.353	1,21%	+0,21%	1	2
Partit de la Justícia (PD)	7.013	1,02%	+0,45%	1	-
Coalició Vakat	4.972	0,72%	-	1	-
Moviment Popular de Kosova (LPK)	4.526	0,66%	+0,10%	1	-
Partit Liberal de Kosova (PLK)	3.542	0,51%	+0,05%	1	-
Nova Iniciativa Democràtica de Kosova (IRDK)	2.658	0,39%	-0,11%	-	2
Partit Democràtic Ashkali de Kosova (PDAK)	2.555	0,37%	-0,06%	-	1
Partit de l'Acció Democràtica (SDA)	2.520	0,37%	-	-	1
Llista Sèrbia per Kosovo i Metohija	1.414	0,20%	-	-	8
Iniciativa Cívica Gora	1.358	0,20%	-	-	1
Partit Rom Unit de Kosova (PRBK)	1.049	0,15%	-0,19%	-	1
Iniciativa Cívica Sèrbia	369	0,05%	-	-	2

Els partits que malgrat presentar-se no obtingueren representació foren: Partit per a la Unitat Nacional Albanesa (UNIKOMB), Partit Nacional Democràtic Albanès (PNDSH), Nou Partit de Kosova (PReK), Alternativa Democràtica de Kosova (ADK), Partit Socialdemòcrata de Kosova (PSDK), Balli Kombëtar (BK), Unió Democràtica (UD), Iniciativa Ciutadana Front Nacional Democràtic (IQBKD), Partit Democràtic dels Ashkali Albanesos de Kosova (PDASHK), Partit de l'Acció Democràtica Bòsnia de Kosova (BSDAK), i Iniciativa Prizrensko-Dragaska.

A més no obtingueren representació les llistes encapçalades pels independents Belul Beqaj, Fuad Ramiqi, Riza Lluqa, Rame Dreshaj, i Xhevdet Rexhaj.

El resultat electoral deixà un escenari incert, similar al que s'havia produït el 2001 i que havia generat una crisi política que només havia pogut resoldre un acord entre les tres principals forces polítiques forçat per la UNMIK. Aquest cop la resolució de l'escenari no s'estengué tant com en el 2001 i fou propiciada per un pacte a dues bandes entre la LDK i l'AAK, que arribaren a un acord que permeté que Ibrahim Rugova revalidés el càrrec de president de Kosova i que Ramush Haradinaj, l'antic comandant de l'UÇK a la regió de Dukajini, fos nomenat primer ministre d'un govern de coalició entre la LDK i l'AAK.

L'acord situava la Lliga Democràtica i l'AAK com a forces de govern i deixava el rol d'oposició al PDK i a l'ORA, configurant un escenari on el govern era d'orientació més aviat conservadora, tot i la indefinició de l'AAK, i l'oposició de tendència més aviat progressista.

L'exercici de Ramush Haradinaj en el càrrec fou molt efímer, ja que després de ser nomenat el 3 de desembre de 2004, dimití el 7 de març de 2005, en ser inculpat pel Tribunal Penal Internacional per crims de guerra, càrrec del qual seria finalment absolt.

El març de 2005 fou convuls per l'executiu kosovar ja que al processament de Haradinaj, l'únic primer ministre en exercici que havia renunciat al seu càrrec per afrontar un procés per crims de guerra s'hi afegí l'atemptat que el 15 de març patí el president Rugova i del qual sortí il·lès. Semblava evident que la convulsió política, i les expressions de violència, encara no havien abandonat Kosova.

La inculpació de Haradinaj i la seva dimissió per afrontar el judici a La Haia no trencaren l'acord entre l'AAK i la LDK. Haradinaj fou substituït per Bajram Kosumi, antic

membre del PPK que s'havia integrat després de la guerra a l'AAK, que exercí el càrrec de primer ministre kosovar des del 23 de març de 2005 fins l'1 de març de 2006. Kosumi fou, al seu temps, substituït per Agim Çeku, antic comandant general de l'UÇK, comandant del TMK i figura de gran prestigi a Kosova. Çeku fou proposat per l'AAK tot i no ser militant del seu partit, i la seva figura suscità consens entre les diferents forces polítiques degut a l'orientació socialdemòcrata de Çeku i a la legitimitat que li atorgava haver estat comandant general de l'exèrcit d'alliberament.

Çeku exercí el càrrec des del 10 de març de 2006 fins a esgotar la legislatura, el 2008, quan decidí afiliar-se al minoritari Partit Socialdemòcrata de Kosova i intentar que aquest partit apropés posicions amb el Partit Reformista ORA, també d'orientació socialdemòcrata, sense tenir massa èxit en la seva empresa d'articular un partit progressista al marge del PDK.

L'esclat violent de març de 2004

El boicot electoral serbi a les eleccions legislatives de novembre de 2004 tenia la seva arrel en els incidents violents que, durant el mes de març del mateix any, sacsejaren Kosova i evidenciaren, cinc anys després de la fi de la guerra, que la tensió entre les comunitats albanesa i sèrbia continuava a flor de pell.

L'esclat violent de març s'inicià el dia 15 amb un incident a la localitat de Caglavica, situada dos quilòmetres al sud de Pristina, on habitaven dos centenars de serbis. En aquesta població el jove serbi Jovica Ivic fou atacat a trets per un grup de joves albanesos, fet que desencadenà la ràbia dels serbis de Caglavica i Gracanica que tallaren les carreteres que enllaçaven Pristina amb Skopje i Gjilan, respectivament. El bloqueig d'aquestes rutes, de gran importància econòmica per a Kosova, anà acompanyat de l'agressió contra alguns conductors albanesos i les tropes irlandeses de la KFOR que miraren d'obrir les carreteres. Era el primer avís de la tensió que en els propers dies es desencadenaria a Kosova i una mostra clara del descontentament serbi.

Sense estar directament relacionada amb els incidents, el 16 de març, just l'endemà dels fets de Caglavica, les associacions civils vinculades a l'UÇK (l'associació de veterans

de guerra, l'associació d'invàlids, i l'associació de familiars de desapareguts durant el conflicte bèl·lic) havien convocat una mobilització contra els processos judicials i les detencions d'antics membres de l'UÇK que s'havien produït recentment a Kosova i que havien inculpat destacats dirigents de l'antiga guerrilla. Aquestes entitats civils realitzaren manifestacions en totes les localitats kosovars que es desenvoluparen en un clima d'hostilitat manifesta cap a la UNMIK, considerada responsable dels processos contra els antics combatents. A Pristina, en la més multitudinària de les manifestacions, Faton Klinaku, en representació de les tres associacions convocants, afirmà que "els neocolonialistes de la UNMIK estan recolzant el crim organitzat i estant duent a terme les mateixes polítiques aplicades per Sèrbia". No era una afirmació aïllada, en la mateixa mobilització, però en aquest cas a Prizren, Faik Fazliu, representant de l'associació de veterans de guerra de l'UÇK, assegurà que "la continuació de la política discriminatòria de la UNMIK contra els membres de l'antic UÇK desestabilitzarà aquesta regió i la situació pot quedar fora de control com a conseqüència de la indignació i d'una revolta ciutadana".⁵⁴⁹ A Prizren, la marxa acabà amb l'atac amb pedres de la seu de la UNMIK, en una mostra més del rebuig creixent que l'administració internacional provocava entre els antics simpatitzants de l'UÇK.

Les mobilitzacions per denunciar els processos contra antics combatents de la guerrilla albanesa no acabaren en violència generalitzada però coincidiren en el temps amb dos incidents violents i, per tant, influïren tangencialment en l'estat d'ànim de la població albanesa desencisada cada cop més amb el paper de la missió internacional.

El mateix dia que els simpatitzants de l'antiga guerrilla es manifestaven arreu de Kosova contra la repressió als antics combatents, el 16 de març de 2004, el país coneixia la notícia de la mort de tres infants albanesos, ofegats al riu Ibar. Els tres nois caigueren al riu prop de la localitat de Cabrë, a la municipalitat de Zubin Potok, i la versió que s'estengué entre la comunitat albanesa afirmava que els infants van caure a l'aigua mentre fugien d'un grup de serbis que pretenia atacar-los. Els mitjans de comunicació albanòfons parlaren obertament d'assassinat. El diari *Epoka e re*, proper al PDK, obrí a tota pàgina la seva edició del 17 de març amb el titular "Els serbis maten tres nens albanesos al riu Ibar". Aquests mateixos mitjans entengueren que les morts

⁵⁴⁹ UNMIK Media Monitoring: Local Media, March 17, 2004. Pristina, UNMIK, 17 de març de 2004.

de l'Ibar formaven part de l'estratègia sèrbia de desestabilització de la regió que s'havia iniciat el dia abans a Caglavica.

La realitat dels fet succeïts a Cabrë era difícil d'establir ja que tothom l'interpretava en funció dels seus interessos. Un quart noi que sobrevisqué a l'incident afirmà que havien estat amenaçats des d'una casa sèrbia, però no confirmà que els seus companys s'haguessin ofegat fugint de la persecució d'uns serbis que pretenien agredir-lo.

El Consell de Defensa dels Drets Humans i les Llibertats, a través del seu president local a Mitrovica, Halit Berani, explicà així els incidents:

“Avui, cap a les 16h, a la localitat de Cabrë, a la municipalitat de Zubin Potok, mentre sis infants de la mencionada localitat estaven jugant, un grup de bandits serbis va atacar aquests nois, els bandits serbis duïen un gos i insultaven les mares albaneses dels infants mentre els forçaven a córrer per fugir. Dos nois aconseguiren amagar-se rere les arrels d'un arbre vora el riu Ibar, mentre els altres quatre van caure al riu. És sabut que l'Ibar, al marge de ser un riu molt profund, té molt corrent i una aigua molt freda. Molt probablement els infants no van poder nedar correctament. No hi ha cap informació sobre tres d'ells, mentre que el quart va sobreviure després d'arribar a l'altre costat del riu.

Estem acostumats a aquests bandits serbis. Pensem que això és una revenja pel que va passar a Caglavica, un cas que ha mostrat què pretenen fer els serbis quan la situació a Kosova es calmi”⁵⁵⁰

La versió del Consell de Defensa dels Drets Humans i les Llibertats, una entitat de gran prestigi degut a la seva trajectòria de denúncia de les vulneracions dels Drets Humans durant el règim de Milosevic, fou la versió assumida pel conjunt de la comunitat albanesa que interioritzà que la mort dels infants havia estat conseqüència directa de la voluntat sèrbia de desestabilitzar Kosova i de recuperar-ne el control perseguint de nou a la població albanesa.

⁵⁵⁰ HARASTZI, Miklós. *The role of the Media in the March 2004 Events in Kosovo*. Pristina, OSCE, abril de 2004, pàg. 10. Correspon a l'informe del representant de l'OSCE per la llibertat de premsa realitzat a partir de la cobertura mediàtica dels incidents de març de 2004 a Kosova.

La UNMIK intentà, a través del seu portaveu Tracy Becker, matisar la versió de Berani, tot explicant que no s'havia pogut establir encara una motivació ètnica a l'incident del riu Ibar, però el clima de tensió interètnica que vivia el país, amb un rebuig creixent al si de les comunitats albanesa i sèrbia del paper de la UNMIK, propicià que les declaracions de Becker no tinguessin excessiu crèdit. A posteriori, les investigacions no aconseguiren establir realment què havia passat aquella tarda del 16 de març al riu Ibar, però l'imaginari col·lectiu albanès, el mateix vespre dels fets, quedà convençut que els responsables de la mort dels infants eren serbis que s'havien dedicat a perseguir-los.

L'incident del riu Ibar, sumat al de Caglavica, encengueren la metxa del polvorí kosovar. El 17 de març la comunitat albanesa sortí als carrers per protestar per la mort dels tres infants. Les mobilitzacions foren especialment cruentes a Mitrovica, on milers d'albanesos intentaren creuar el pont sobre l'Ibar per accedir a la part nord de la ciutat, on els esperava un nombrós grup de serbis disposats a l'enfrontament. Les forces de la KFOR bloquejaren el pas dels manifestants albanesos pel pont en uns incidents que recordaren els que havia viscut aquest mateix indret el febrer de 2000.

Mitrovica fou l'epicentre de la violència interètnica del 17 de març que deixà un nou balanç tràgic. Com a mínim vuit persones, sis albanesos i dos serbis, havien mort com a conseqüència dels trets disparats durant uns enfrontaments que deixaven també més de 300 ferits.

La difusió de la notícia de les morts de Mitrovica indignà encara més la població albanesa que el 18 de març es llençà, arreu de Kosova, a atacar els enclavaments serbis i els símbols d'aquesta comunitat que encara perduraven a la regió. Com és lògic, els enfrontaments foren especialment greus en aquells territoris on hi havia població sèrbia, com és el cas de Caglavica, Lipljan, Pristina o la mateixa Mitrovica. El balanç de la jornada fou encara més tràgic que els precedents, 28 morts i 600 ferits, entre els quals 61 membres de les forces de la KFOR i 55 oficials de policia. A més calia afegir al recompte 110 cases i 16 esglésies ortodoxes destruïdes, una xifra que l'Església Ortodoxa Sèrbia augmentava fins als 22 edificis religiosos atacats, a més del desplaçament de prop de 3.600 persones, essencialment sèrbies, com a conseqüència

de la violència i de la incapacitat de les tropes internacionals de garantir-los la seguretat.⁵⁵¹

La violència s'aturà el 19 de març, però les conseqüències de l'esclat violent marcarien profundament l'evolució de Kosova. D'una banda, la comunitat sèrbia boicotejà les eleccions de novembre de 2004, però de l'altra, la UNMIK comprovà el fracàs del seu discurs multiètnic. Els fets de març de 2004 marcaren un punt d'inflexió en la missió internacional, fortament criticada per ambdues comunitats, que accelerà les converses serbo-albaneses per decidir el futur estatut de Kosova.

L'esclat violent de març de 2004 serví a les parts confrontades a Kosova per reafirmar els seus discursos. Vojislav Kostunica afirmava que "els esdeveniments del nord de Kosovo-Metohija revelen la veritable naturalesa del separatisme albanès, la seva naturalesa violenta i terrorista" i el seu ministre dels drets de les minories, Rasim Ljajic, afirmava "el que passa a Kosova confirma dues coses: el col·lapse de la missió internacional, i una derrota total de la comunitat internacional". Hashim Thaçi, per la seva part, insistia en la solució independentista tot "rebutjant la divisió ètnica de Kosova" i afirmant que "la independència és una condició prèvia per a l'estabilitat a la regió". Conscient de la gravetat del moment, Thaçi insistia en rebutjar la violència: "Kosova, l'OTAN i Occident no han lluitat per un Kosova només pels albanesos o per un Kosova dominat per la violència. La violència no és el camí per resoldre problemes, la violència només engendra més violència".

La violència de març de 2004 havia posat de manifest que, cinc anys després de la guerra, l'odi continuava profundament arrelat a la societat kosovar, un fet que forçava la missió internacional a defugir la construcció d'escenaris idíl·lics i accelerar les converses per a una resolució de l'estatut final de Kosova, una de les qüestions que més controvèrsia suscitava tant a Kosova mateix com, per descomptat, a Sèrbia i Montenegro.

⁵⁵¹ BBC. "Kosovo rioters burn Serb churches" in *BBC News*, 18 de març de 2004.

Del debat sobre l'estatut de Kosova al pla Ahtisaari

La resolució 1244 de les Nacions Unides, adoptada a la fi del conflicte bèl·lic de 1999, contemplava el desenvolupament futur d'un procés de discussió, tutelat per les mateixes Nacions Unides, sobre l'estatut final de Kosova.

Els fets succeïts en els darrers temps tant a Sèrbia com a Kosova, recomanaren donar inici a aquest procés amb l'objectiu d'evitar la desestabilització que per la regió podia comportar mantenir excessivament en el temps la indefinició de l'estatut de Kosova. La violència que havia esclatat el març de 2004 i el naixement de la Unió de Sèrbia i Montenegro, el 2004 havien estat determinants a l'hora de decidir posar en marxa el procés de debat sobre l'estatut polític definitiu que havia de tenir el territori kosovar.

El mandat d'iniciar el procés es produí després de la presentació de l'informe redactat pel comissionat de les Nacions Unides, Kai Eide, l'octubre de 2005. El text del diplomàtic noruec recomanava començar la discussió tot argumentant que "totes les parts necessiten claredat en allò que respecta a l'estatut futur de Kosova".⁵⁵² Al Consell de Seguretat de les Nacions Unides hi hagué consens al voltant de la necessitat de donar inici al procés, i el 24 d'octubre el president del Consell feia pública una resolució recolzant l'informe de Kai Eide i autoritzant l'inici de les discussions, tot afirmant que el seu objectiu era l'assoliment "d'un Kosova multiètnic i democràtic, que reforci l'estabilitat regional".⁵⁵³

Les converses s'iniciaren el febrer de 2006, encapçalades per l'enviat especial de les Nacions Unides, Martti Ahtisaari, antic president finlandès que encapçalava la UNOSEK, la Oficina de l'Enviat Especial de les Nacions Unides per a Kosova, una oficina amb seu a Viena i amb contacte directe amb l'OTAN, la UE i els Estats Units, a més del Grup de Contacte, que havia manifestat el seu interès en participar en la discussió.

⁵⁵² EIDE, Kai. "A comprehensive review of the situation in Kosovo", annex a la carta adreçada el 7 d'octubre de 2005 pel Secretari General al President del Consell de Seguretat, Consell de Seguretat de les Nacions Unides, Nova York, 7 d'octubre de 2005. L'annex de Kai Eide va datat el 13 de juny de 2005 i pot consultar-se a: <http://pbosnia.kentlaw.edu/kai-eide-report-N0554069.pdf>.

⁵⁵³ Consell de Seguretat de les Nacions Unides. "Statement by de president of the Security Council", S/PRST/2005/51. Consell de Seguretat de les Nacions Unides, Nova York, 24 d'octubre de 2005. El text és consultable a:

<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N05/566/34/PDF/N0556634.pdf?OpenElement>.

L'objectiu d'Ahtisaari era que les converses iniciades el febrer de 2006 poguessin fructificar en un acord a finals del mateix any, un objectiu que es revelà impossible vistes les diferències insalvables que apuntaven les parts en conflicte.

Les posicions eren força clares. Els albanesos només es mostraven disposats a acceptar la solució de la independència, negant-se també de forma vehement a acceptar qualsevol partició de Kosova. La posició sèrbia, per contra, es negava a renunciar a la seva sobirania sobre el territori kosovar i es mostrava frontalment oposada a la solució independentista i reclamava una àmplia autonomia en el marc de l'estat serbi. Conscient de la pressió internacional i de l'existència d'una aclaparadora majoria a Kosova favorable a la sobirania, Sèrbia proposava una solució que fos molt més que l'autonomia, però menys que la independència, és a dir, un ampli autogovern però sempre dins l'estat serbi.

El Grup de Contacte havia fet públic, el novembre de 2005, un document recollint els principis que al seu entendre havien de guiar el procés de debat sobre l'estatut final de Kosova. Aquests principis fonamentaven la posició d'aquest grup que afirmava que no es podia retornar a la situació prèvia a 1999, no podien modificar-se les fronteres de Kosova i, per tant, no podia haver-hi partició, i no podia haver-hi unió de Kosova a cap altre estat veí, en referència clara a la possibilitat de la unificació amb Albània que havien defensat històricament sectors del moviment nacional albanès de Kosova. A més, el Grup de Contacte rebutjava les decisions unilaterals, i la utilització de qualsevol forma de violència, tot apuntant que la resolució definitiva havia de ser recolzada pel Consell de Seguretat de les Nacions Unides.⁵⁵⁴

El repte d'arribar a un acord satisfactori per a les dues parts enfrontades semblava una quimera, ja que des d'un bon principi, tant albanesos com serbis havien definit unes posicions, la independència en el cas dels primers i l'autonomia en el dels segons, que consideraven inamovibles.

⁵⁵⁴ Grup de Contacte. *Guiding principles of the Contact Group for a settlement of the status of Kosovo*, Grup de Contacte, novembre de 2005. El text complert és consultable a: <http://www.unosek.org/docref/Contact%20Group%20-%20Ten%20Guiding%20principles%20for%20Ahtisaari.pdf>.

El primer diàleg directe entre albanesos i serbis tingué lloc a Viena el febrer de 2006 i Ahtisaari conduí el debat cap a la discussió sobre la descentralització dels governs locals, una qüestió de gran interès per les comunitats serbokosovars que habitaven en municipalitats d'àmplia majoria de població albanesa. Tot i així, els debats que se succeïren en les primeres trobades i que feren referència a qüestions econòmiques, de propietat, o de protecció de les minories, eludiren el nucli central de la discussió que no era sinó el debat sobre l'estatut final.

El 24 de juliol de 2006, Viena fou de nou l'escenari de les primeres converses al més alt nivell sobre el futur l'estatut kosovar. Per la banda sèrbia hi participaren el president Boris Tadic, i el primer ministre Vojislav Kostunica, mentre que per la part albanesa hi foren present el president de Kosova, Fatmir Sejdiu, que havia succeït feia pocs mesos el difunt Ibrahim Rugova, i el primer ministre kosovar, Agim Çeku. En aquesta trobada ambdues parts presentaren les seves propostes d'estatut final de Kosova, absolutament contraposades, sense arribar a cap acord, tot i que Ahtisaari valorà positivament que, per primer cop, els màxims dirigents de Sèrbia i Kosova haguessin parlat amb franquesa exposant les seves postures.

Les diferències entre albanesos i serbis continuaven essent insalvables. Mentre els primers només acceptaven una solució independentista, els segons es mantenien fermes en l'opció autonomista. Ni tan sols el procés d'independència de Montenegro havia modificat la postura sèrbia respecte a Kosova. L'executiu de Belgrad es mostrava inflexible defensant la seva sobirania sobre territori kosovar. En la nova constitució de la Sèrbia independent, que fou ratificada en referèndum l'octubre de 2006, s'inclouïa una referència prou explícita a Kosova ja que el preàmbul de la nova Carta Magna recollia el text següent: "Kosovo és una província autònoma de Sèrbia amb una autonomia significativa". Amb l'aprovació d'aquest text, en ple debat sobre l'estatut futur de Kosova, Sèrbia pretenia esgrimir l'argument que qualsevol decisió que comportés la secessió kosovar de Belgrad havia de ser considerada inconstitucional.

La fita marcada per Ahtisaari d'assolir un acord abans de la fi de 2006 semblava, doncs, difícilment abastable ja que les posicions de les parts en conflicte continuaven essent diametralment oposades. El diplomàtic finés havia rebut l'encàrrec d'elaborar un pla pel futur de Kosova que fos presentat a les parts per a la seva discussió amb l'objectiu

de reprendre així el debat que semblava estancat des de la trobada de juliol. Davant les dificultats que afrontava el procés, Ahtisaari, d'acord amb el Grup de Contacte, decidí, el 10 de novembre de 2006, posposar la presentació del seu pla i la represa del diàleg serbo-albanès fins després de les eleccions parlamentàries sèrbies que havien de celebrar-se el 21 de gener de 2007.

Les eleccions sèrbies de gener de 2007 encara complicaren més la situació ja que situaren com a primera força política els nacionalistes d'extrema dreta del Partit Radical Serbi, el partit de Vasilav Seselj, en aquell moment empresonat a La Haia, per davant del Partit Democràtic, de Boris Tadic, i del Partit Democràtic de Sèrbia de Vojislav Kostunica. El resultat serbi dificultava enormement la formació d'un nou govern i afegia nous entrebancs al ja de per si complicat procés de debat sobre el futur estatut de Kosova.

La fita d'un acord dialogat entre les parts semblava pràcticament impossible d'assolir per la qual cosa Martti Ahtisaari decidí presentar el pla que havia elaborat a les parts per tal que fos un document acceptat tant per Pristina com per Belgrad i pogués constituir la base de l'acord entre les parts.

El 2 de febrer de 2007, després d'haver presentat la seva proposta el 26 de gener a Viena, Ahtisaari feia arribar formalment als executius serbi i kosovar la seva proposta de resolució, coneguda popularment amb el nom de "Pla Ahtisaari", i formalment amb la denominació "Proposta integral d'acord sobre l'estatut de Kosova". A Belgrad, Vojislav Kostunica es negà a rebre a Ahtisaari argumentant que Sèrbia no tenia encara format el govern sorgit de les eleccions del 21 de gener i que, per tant, no hi havia mandat per discutir sobre el futur de Kosova. El gest de Kostunica, tot i l'excusa formal, no amagava el rebuig de Belgrad a un pla que el mateix primer ministre serbi considerava il·legítim i inacceptable. El president Tadic sí que rebé Ahtisaari però es reafirmà en la posició sèrbia de no acceptar sota cap condició la independència de Kosova.

A Pristina, els dirigents kosovars reberen de forma molt més afable a Ahtisaari en considerar que el pla era un primer pas cap al reconeixement de la independència de Kosova, un criteri que no compartien, però, alguns moviments populars que

reclamaven que la sobirania kosovar no havia de ser objecte de negociació sinó que havia de ser expressada mitjançant un referèndum autodeterminista.

La proposta d'Ahtisaari representava la concessió d'una independència tutelada per la comunitat internacional, com el diplomàtic finés reconeixia en l'informe elaborat pel Consell de Seguretat de les Nacions Unides, malgrat que el text del pla no contingués en cap cas la paraula independència. Ahtisaari rebutjava la reintegració de Kosova a Sèrbia en considerar que no era una opció viable donada l'oposició que generava en la immensa majoria de la població que habitava territori kosovar; també descartava una administració internacional permanent en considerar-la insostenible, i, per tant, apuntava que la única solució factible era la independència sota supervisió internacional.⁵⁵⁵

La "Proposta integral d'acord sobre l'estatut de Kosova", ja apuntava a una sobirania tutelada, garantint una presència militar internacional, que quedava recollida en els principis generals de la proposta que afirmaven el següent:

"1.1. Kosova serà una societat multiètnica que es governarà a si mateixa democràticament i respectant plenament el principi de la legalitat pel conducte de les seves institucions legislatives, executives i judicials. [...]

1.3. Kosova adoptarà una Constitució. La Constitució prescriurà i garantirà els mecanismes legals i institucionals necessaris per a que Kosova es regeixi pels més alts principis democràtics i per promoure la coexistència pacífica i pròspera de tots els seus habitants. [...]

1.5. Kosova tindrà dret a negociar i concertar acords internacionals i a sol·licitar la seva admissió en organitzacions internacionals. [...]

1.7. Kosova tindrà els seus propis símbols nacionals, entre ells una bandera, un segell oficial i un himne, que reflectiran el seu caràcter multiètnic.

1.8. Kosova no tindrà reivindicacions territorials contra cap Estat o part d'un Estat i no intentarà formar cap unió amb un Estat o amb una part d'un Estat. [...]

⁵⁵⁵ Consell de Seguretat de les Nacions Unides. "Informe del Enviado Especial del Secretario General sobre el estatuto futuro de Kosovo", S/2007/168. Consell de Seguretat de les Nacions Unides, Nova York, 26 de març de 2007. El text és consultable a: www.unosek.org/docref/carta_de_fecha-espaf10l.pdf.

1.10. S'insta a Kosova i a la República de Sèrbia a establir una comissió conjunta per facilitar aquesta cooperació i per establir i desenvolupar relacions de bon veïnatge.”⁵⁵⁶

Als principis generals que regien el document, i que apuntaven cap al reconeixement de la independència sense esmentar-la obertament, s’hi afegien tota una sèrie d’apartats que desenvolupaven la garantia dels Drets Humans i les llibertats fonamentals, els drets de les comunitats, dels desplaçats i dels refugiats, la descentralització dels governs locals, el sistema de justícia, la protecció del patrimoni cultural i religiós, i la propietat i els arxius. Especialment delicat era el tema de la seguretat, que la proposta resolvia proposant la creació d’una nova Força de Seguretat de Kosova, multiètnica i sense possibilitat de disposar d’armament pesat, que estaria tutelada per la presència militar internacional i que comportaria el desmantellament del TMK.

A més, la tutela de la independència kosovar quedava de relleu en la proposta d’Ahtisaari en proposar aquest un representant civil internacional per supervisar l’acord i la seva aplicació, l’establiment d’una missió europea de seguretat i defensa, sota direcció de la UE, i el manteniment de la presència militar internacional, subjecta a l’autoritat i a la direcció de l’OTAN.

El pla Ahtisaari fou frontalment rebutjat per les autoritats sèrbies, que consideraven que, malgrat la tutela internacional, el document concedia la independència a Kosova i situava aquest territori fora de la sobirania de Belgrad, l’únic punt respecte el qual les autoritats sèrbies no es mostraven disposades a transigir.

El pla fou molt més ben acollit a Pristina, on els principals partits s’hi mostraren favorables, tot i que socialment suscità un important rebuig canalitzat pel moviment Vetëvendosje! (Autodeterminació!) que reclamava, precisament, que la solució a la qüestió de Kosova no passava per cap tutela internacional que limités la sobirania kosovar sinó pel reconeixement del dret a l’autodeterminació i a l’exercici de la plena independència.

⁵⁵⁶ Consell de Seguretat de les Nacions Unides. “Propuesta integral de acuerdo sobre el estatuto de Kosovo”, S/2007/168/Add.1. Consell de Seguretat de les Nacions Unides, Nova York, 26 de març de 2007. El text és consultable a: www.unosek.org/docref/propuesta_integral-espa%F1ol.pdf.

Amb l'objectiu de trobar un punt d'acord en base al pla, Ahtisaari inicià una nova ronda de consultes entre les parts a Viena, el 21 de febrer de 2007, matisant la seva disposició a incloure els acords adoptats entre les parts a la seva proposta de document. Les converses seguiren el guió de les de 2006 i ni tan sols la trobada al més al nivell celebrada el 10 de març serví per desencallar una situació absolutament bloquejada per l'oposició frontal de les postures. Conscient que no hi havia possibilitat d'acord entre les parts, posicionades de forma clara en la independència i l'autonomia, el diplomàtic finés decidí traslladar la seva proposta al Consell de Seguretat de les Nacions Unides recomanant de forma explícita l'aprovació d'una independència tutelada per a Kosova.

El 26 de març, la proposta d'Ahtisaari era traslladada al Consell de Seguretat de les Nacions Unides. La proposta comptava amb el suport explícit de l'executiu kosovar, dels Estats Units i de la Unió Europea, però el rebuig serbi acabà decantant la posició de Rússia, membre permanent del Consell de Seguretat i amb dret a veto, cap al rebuig al pla d'Ahtisaari.

El veto rus impossibilità l'acord favorable del Consell de Seguretat i traslladà el bloqueig de les converses de Viena a les Nacions Unides, on Rússia representava els interessos serbis tot manifestant que no recolzaria cap acord que no comptés amb el suport de les dues parts, és a dir, de Pristina i Belgrad, una forma fina d'afirmar que si Sèrbia no acceptava l'acord, Rússia el vetaria permanentment al Consell de Seguretat.

La impossibilitat d'aprovar el Pla Ahtisaari, perllongava el debat sobre l'estatut de Kosova, travat aquest cop al més alt nivell diplomàtic mundial, i incitava a les autoritats de Pristina a fer un pas unilateral proclamant la independència, un gest que desagradava a la comunitat internacional però que semblava inevitable donada la impossibilitat, a tots els nivells, d'arribar a un acord sobre l'estatut final de la regió.

La mort de Rugova i el declivi de la LDK

L'inici del fracassat procés de debat sobre l'estatut futur de Kosova coincidí amb la mort de dos dels personatges que més rellevància havien adquirit en el conflicte kosovar durant les dues darreres dècades. El 21 de gener de 2006 moria, com a

conseqüència d'un càncer, Ibrahim Rugova, president de Kosova, i l'11 de març del mateix any ho feia Slobodan Milosevic, antic president serbi i iugoslau, d'un atac de cor. Si bé és cert que ambdues morts pràcticament coincidiren en el temps i foren conseqüència de malalties, al marge d'aquests punts en comú cal ressaltar que tingueren lloc en circumstàncies ben diferenciades. Mentre Rugova moria com a president del seu país, Milosevic ho feia en una cel·la a la presó de Scheveningen, a La Haia, imputat pel Tribunal Penal Internacional, entre d'altres, per crims contra la humanitat durant el conflicte bèl·lic de Kosova. Amb la mort de Rugova i Milosevic quedaven enrere els principals protagonistes del conflicte kosovar durant la dècada dels 90, precisament en un moment en el qual Kosova i Sèrbia afrontaven les negociacions per definir les seves futures relacions.

La mort de Milosevic provocà un sentiment agredolç entre els albanesos de Kosova. D'una banda no podien reprimir la seva alegria per la defunció del responsable de la política repressiva contra Kosova exercida des de Belgrad, però de l'altra contemplaven amb decepció com l'expresident Milosevic no havia pogut ser condemnat pels crims comesos per les forces sèrbies a Kosova. Aquest seria un sentiment compartit pel TPI, especialment per la seva fiscal, Carla del Ponte, que hagué d'afrontar el fet que un dels principals responsables de les guerres balcàniques dels anys 90 quedés sense sentència condemnatòria fruit de la seva mort.

A nivell polític, la defunció de Slobodan Milosevic tingué escassa repercussió. Si bé és cert que desenes de milers de simpatitzants de l'antic president assistiren al seu funeral a Pozarevac i als actes d'homenatge que es realitzaren a Belgrad, la influència de Milosevic era ja més aviat escassa i el seu Partit Socialista Serbi distava molt de ser la força política que havia estat anteriorment.

La mort que sí que tingué una important transcendència política fou la d'Ibrahim Rugova. En primer lloc, perquè Rugova morí mentre exercia el càrrec de president de Kosova, i en segon, perquè la seva desaparició desencadenà un important conflicte al si de la Lliga Democràtica que en marcaria el seu declivi.

La defunció d'Ibrahim Rugova, el gener de 2006, sacsejà profundament la societat kosovar ja que el difunt havia estat el personatge polític més rellevant del Kosova de les dues darreres dècades. De fet, Rugova era conegut popularment com "el pare de la

Nació” i a ell se li atribuïa l’inici del combat contemporani per la independència de Kosova, una legitimitat que li era qüestionada pels militants procedents del moviment clandestí, però que era socialment acceptada per la majoria de la població kosovar.

Tot i la seva popularitat, Rugova era un personatge controvertit. La seva conversió al catolicisme, el seu paper de líder inqüestionable de la LDK i de Kosova, i les pràctiques, de vegades autoritàries i clientelars, que la Lliga Democràtica havia realitzat, segurament, fruit de la seva aclaparadora hegemonia, suscitaven opinions enfrontades al voltant del personatge. Tot i així, tothom coincidia a destacar el paper que Rugova havia jugat en la lluita per la sobirania de Kosova, de la qual s’havia convertit, ell mateix com a persona, en tot un símbol.

Rugova, però, conservava intacte bona part del seu prestigi com a conseqüència del suport internacional rebut, un suport fruit de la percepció moderada del personatge enfront del radicalisme que representaven l’UÇK i els seus hereus.

Ibrahim Rugova, fundador de la LDK, el 1989, havia vist com la seva Lliga Democràtica passava de ser la força hegemònica del moviment nacional albanokosovar a veure com la guerrilla de l’UÇK qüestionava el seu paper. L’adveniment de la missió internacional i l’establiment d’institucions kosovars havien fet recuperar a la LDK el paper central en la política kosovar, esdevenint-ne de nou el principal actor polític, però l’hegemonia de Rugova i la seva Lliga Democràtica es veia amenaçada pel lleuger declivi que el partit patia elecció rere elecció en favor de les forces polítiques sorgides de la guerrilla.

El 2006, després de la mort de Rugova, la LDK era un partit molt diferent del que el president havia creat el 1989, que havia esdevingut pràcticament un moviment nacional que expressava l’anhel alliberador del poble de Kosova. Ben pocs companys de viatge li quedaven ja a Rugova al capdavant del partit que haguessin iniciat l’aventura de 1989. La LDK s’havia ressentit de forma especial de la pèrdua de Fehmi Agani, l’autèntic ideòleg de la desobediència civil pacífica i principal estrateg del partit, durant la guerra de 1999. Però amb el pas del temps havia vist com bona part dels seus dirigents de la primera hora abandonaven la formació decepcionats pel rumb que aquesta havia pres.

Per citar-ne algun exemple significatiu, podem esmentar la deserció, el 2003, d'Edita Tahiri, ministra d'afers exteriors amb Rugova i membre de la delegació albanesa a Rambouillet, que descontenta amb la LDK i la seva evolució liderà una escissió del partit que desencadenaria en la creació de l'Alternativa Democràtica de Kosova (ADK, Alternativa Demokratike e Kosovës). L'ADK de Tahiri participà a les eleccions legislatives de 2004 obtenint un resultat insignificant (un 0,44% dels vots emesos, és a dir poc més de tres-mil sufragis) que no inquietà la LDK, liderada encara per Rugova, però el fet que una persona de la rellevància de Tahiri, que havia estat ministra d'afers exteriors al primer executiu paral·lel kosovar i que, per tant, era una de les militants de la primera hora de la Lliga Democràtica, hagués decidit escindir-se del partit generava inquietud per la pèrdua de legitimitat que comportava.

De fet, a la mort de Rugova, només el president i la diputada Nekibe Kelmendi representaven a la direcció de la LDK la generació de militants que, el 1989, havien liderat la fundació del partit. A principis de 2006, la Lliga Democràtica era un partit força diferent al que havia estat el 1989. Segurament, un dels elements que més el cohesionaven era la figura d'Ibrahim Rugova, sense la qual era difícil imaginar-se l'existència de la LDK.

La mort de Rugova tingué, doncs, conseqüències funestes per a la Lliga Democràtica que inicià, a partir de gener de 2006, un fort declivi que l'acabaria desbancant del rol de principal força política de Kosova. Aquest declivi vingué definit per l'enfrontament que visqué la LDK pel poder un cop desaparegué Rugova, que l'havia exercit sense discussió des de la creació del partit.

Un cop mort el president, dues faccions s'enfrontaren al si de la Lliga Democràtica per succeir Rugova i controlar el partit. D'una banda, la liderada per Fatmir Sejdiu, i de l'altra, l'encapçalada per Nexhat Daci, ambdós diputats a l'Assemblea de Kosova per la LDK. El resultat de la lluita successòria fou favorable a Sejdiu, que fou proclamat successor de Rugova com a president de Kosova i també com a president de la LDK.

En perdre el debat successori, Nexhat Daci i els seus partidaris s'escindiren de la LDK i crearen, el gener de 2007, una nova força política, també d'orientació conservadora i pràcticament calcada a la LDK, que inicialment anomenaren Lliga Democràtica (LD, Lidhja Demokratike). La confusió evident que es podia generar entre la LD i la LDK

acabà provocant que la nova força política adoptés la denominació de Lliga Democràtica de Dardania (LDD, Lidhja Demokratike e Dardanisë). La LDD adoptà en nom de Dardania, una denominació que Ibrahim Rugova volia assignar a l'estat de Kosova, fent referència al la tribu, d'origen iliri o traci, segons la font, que, el segle I aC, poblà el territori balcànic.

Tant la LDK de Sejdiu com la LDD de Daci reclamaven l'herència política d'Ibrahim Rugova i de la LDK històrica, a més de ser ambdues forces polítiques d'orientació liberal conservadora. La seva divisió, però, accelerà el declivi electoral de la Lliga Democràtica que, en les properes eleccions, perdria la condició de primera força política. Amb la mort de Rugova, Kosova començava a dibuixar un nou mapa polític.

XX. EL NAIXEMENT D'UN NOU ESTAT

El tomb electoral de 2007

Amb el pla Ahtisaari vetat per Rússia, els kosovars foren citats de nou a les urnes aquest cop per elegir, de forma simultània, els seus representants a l'Assemblea de Kosova i als consells municipals. El 17 de novembre tingueren lloc unes noves eleccions legislatives i municipals, en un escenari caracteritzat pel debat incert sobre l'estatut final kosovar.

Les de novembre de 2007 eren les primeres eleccions sense la presència d'Ibrahim Rugova i oferien una perspectiva de resultat incert per a la LDK degut precisament a la desaparició de la figura del seu líder i a l'escissió produïda al partit arran de la lluita per la successió del president.

Les eleccions de 2007 presentaven algunes novetats en l'escenari polític kosovar respecte les conteses precedents. La primera, la celebració conjunta d'eleccions legislatives i municipals, segurament amb l'afany de reduir la creixent abstenció.

Pel que fa als comicis legislatius, els canvis respecte l'anterior cita, celebrada el 2004, eren força visibles. El canvi principal responia al sistema de partits, que s'havia vist substancialment modificat respecte les eleccions anteriors. Si el 2004 havia estat el Partit Reformista ORA, la força socialdemòcrata de Veton Surroi, qui s'havia presentat per primer cop a unes eleccions esdevenint el quart partit kosovar, el 2007 dues noves forces polítiques albaneses afrontaven, amb certes garanties d'èxit, la cursa per ser presents a l'Assemblea de Kosova. Eren la LDD, la Lliga Democràtica de Dardania, escindida de la LDK, i que participà a les eleccions en coalició amb el Partit Albanès Democratacristià de Kosova (que a les legislatives de 2004 havia obtingut un 1,8% dels vots i 2 diputats); i l'Aliança per un Nou Kosova (AKR, Aleanca Kosova e Re), un partit polític amb vocació centrista impulsat per Behgjet Pacolli, un multimilionari albanokosovar propietari del grup Mabetex, un conglomerat d'empreses dedicades a la construcció amb seu a Suïssa i amb importants contractes a l'Europa de l'Est. Tant la LDD com l'AKR comptaven obtenir una representació significativa a l'Assemblea de

Kosova. El partit de Pacolli havia realitzat una campanya amb aquest objectiu que l'havia dut a visibilitzar-se, des de la seva constitució, el març de 2006, pels carrers de Kosova i a comptar amb un suport creixent entre la ciutadania.

El canvis en el sistema de partits albanesos deixava un escenari on les principals forces amb aspiracions de ser presents de forma significativa al parlament kosovar eren les següents: el PDK i el Partit Reformista ORA, com a forces progressistes d'orientació socialdemòcrata; l'AKR i l'AAK, com a partits de centre, o en el cas de l'AAK més aviat de centre-dreta; i la LDK i la LDD, com a forces liberal conservadores.

En allò que respecta al sistema de partits també caldria esmentar la participació d'Edita Tahiri, veterana dirigent de la LDK escindida del partit el 2003 i impulsora de la fracassada Alternativa Democràtica de Kosova, a les llistes del PDK, així com també la participació a les eleccions del LKÇK, després del boicot que havia impulsat el 2004, que contrastava amb la decisió del LPK de no ser-hi present

A més dels canvis en el sistema de partits, les eleccions legislatives de 2007 afrontaven una novetat important respecte a les de 2004 i 2001. Els partits albanesos necessitaven un resultat mínim del 5% per poder accedir a obtenir representació a l'Assemblea de Kosova. Aquesta mesura, destinada a evitar la presència a la cambra de partits amb un percentatge de vot escàs, no s'aplicava als partits representants de les minories que podien accedir als 100 escons elegits per votació popular sense el límit del 5%, i, a més, als 20 escons destinats a les forces polítiques que representaven les minories.

L'establiment del 5% mínim deixaria fora de la cambra forces com el LPK, que havia estat present a l'Assemblea amb un diputat durant les dues legislatures anteriors, però que tenia pràcticament impossible assolir el 5% dels vots, un fet que explica la seva decisió de no participar al procés electoral.

Aquesta mesura intentava evitar una fragmentació excessiva de la cambra, un fet, però, molt difícil d'aconseguir degut a l'elevat nombre de partits presents al país i a la fragmentació del vot, també de les minories.

A les eleccions legislatives de 2007 hi participaren un total de 26 partits i candidats independents, si bé aquests darrers s'havien reduït considerablement com a

conseqüència de la nova legislació electoral. Tot i la presència de candidatures sèrbies, per garantir l'obtenció dels diputats assignats a les minories, la comunitat serbokosovar cridà de nou al boicot electoral, com ja havia fet el 2004, aquest cop en desacord amb el rumb que prenia el debat sobre l'estatut final de Kosova i amb l'argument, recolzat per Vojislav Kostunica, que les condicions per a la plena reintegració de la comunitat serbokosovar a la vida sociopolítica no estaven garantides.

La primera dada ressenyable de les eleccions legislatives de 2007 és la de la participació, que fou d'un 40,10%. De nou es produïa un descens significatiu de votants ja que en les legislatives de 2004 el percentatge de participació havia estat del 49,53, i en les del 2001 d'un 64,30%. El fet que només un 40,10% dels kosovars censats acudís a les urnes no podia ser explicat, com ja havia succeït amb anterioritat, pel boicot serbi sinó per la creixent desafecció de la comunitat albanesa amb la política institucional, explicada en bona part per la situació incerta de Kosova sense un estatut definit. Les dades de participació convertien l'abstenció, propera al 60%, en la gran guanyadora dels comicis kosovars.

Al marge de l'abstenció, l'altre gran triomfador de les eleccions legislatives de novembre de 2007 fou el PDK, que, per primer cop, es convertí en la primera força política de Kosova certificant un tomb històric que situava la LDK en segon lloc. El PDK obtingué 37 diputats i un 34,30% dels vots, augmentant en 7 diputats la seva representació anterior a la cambra i en pràcticament cinc punts i mig el seu percentatge de vot. És cert que el PDK distava molt de les xifres percentuals que anteriorment havia obtingut la LDK i que rondaven el 45% dels vots, però la fragmentació dels sufragis davant l'elevat nombre d'alternatives amb perspectives d'obtenir representació havien convertit el PDK en la primera força política, un resultat històric que certificava un objectiu que sempre havien cercat els hereus de l'UÇK, superar la LDK i convertir-se en la primera força política de Kosova.

En el segon lloc de la cursa electoral s'hi situava la LDK, la gran derrotada, que obtenia 25 diputats i un 22,60% dels vots. La Lliga Democràtica patia un greu daltabaix que la portava a perdre pràcticament la meitat dels seus anteriors 47 diputats i la meitat del

seu vot percentual. Semblava evident que la desaparició de la figura de Rugova i l'escissió viscuda pel partit havien estat lloses massa pesades de suportar.

En tercer lloc emergia l'AKR de Behgjet Pacolli que obtenia 13 diputats i un 12,30% dels vots, convertint-se en una de les grans sorpreses de la nit electoral. La seguien la coalició de la LDD i el Partit Albanès Socialdemòcrata de Kosova, que obtingué el quart lloc amb 11 diputats i un 10% dels sufragis. L'AAK de Ramush Haradinaj millorava els seus resultats anteriors, obtenint 10 diputats i un 9,6% dels vots, però se situava com a cinquena força política quan fins aleshores sempre havia ocupat el tercer lloc.

Juntament amb la LDK, l'altre gran derrotat de les eleccions legislatives de 2007 fou el Partit Reformista ORA que tot i recollir un 4,1% dels vots, no obtingué representació a la cambra pel mínim del 5% establert prèviament com a requisit per a l'obtenció de diputats. Veton Surroi es quedava sense acta de diputat, un fet que també sofrien d'altres petits partits albanesos que obtingueren, però, un percentatge de vot molt allunyat al del Partit Reformista ORA.⁵⁵⁷

La resta de llistes participants no arribaren al 2% dels vots, tot i així, l'assignació de diputats a les minories deixà una Assemblea de Kosova amb 18 partits representats, dels quals només 5 havien aconseguit superar el 5% dels sufragis exigits als partits albanesos.

Els resultats de les eleccions, i l'assignació de diputats que se'n derivà, foren els següents:

⁵⁵⁷ Central Electoral Comisión. *C&RC Election Results*. Pristina, CEC, 3 de desembre de 2007. Resultats oficials de les eleccions legislatives kosovars del 17 de novembre de 2007. El document pot ser consultat a: www.osce.org/documents/mik/2007/07/39006_en.pdf.

Resultats de les eleccions a l'Assemblea de Kosova del 17 de novembre de 2007

Partit	Vots	%	Diferència de % respecte 2004	Diputats	Diputats minories
Partit Democràtic de Kosova (PDK)	196.207	34,30%	+5,45%	37	-
Lliga Democràtica de Kosova (PDK)	129.410	22,60%	-22,82%	25	-
Aliança per un Nou Kosova (AKR)	70.165	12,30%	-	13	-
Lliga Democràtica de Dardania-Partit Albanès Democratacristià de Kosova (LDD-PSHDK)	57.002	10,00%	-	11	-
Aliança pel Futur de Kosova (AAK)	54.611	9,60%	+1,21%	10	-
Coalició Vakat	5.428	0,95%	+0,23%	1	2
Partit Turc Democràtic de Kosova (KDTP)	4.999	0,87%	-0,34%	1	2
Partit Democràtic Ashkali de Kosova (PDAK)	3.443	0,60%	+0,23%	1	2
Partit Democràtic Serbi de Kosovo i Metohija (SDSKM)	939	0,16%	-	-	3
Partit Independent Liberal (SLS)	855	0,15%	-	-	3
Partit de l'Acció Democràtica (SDA)	3.661	0,64%	+0,27%	1	1
Nova Iniciativa Democràtica de Kosova (IRDK)	2.121	0,37%	-0,02%	-	1
Iniciativa Cívica Gora (GIG)	1.227	0,21%	+0,01%	-	1
Partit Rom Unit de Kosova (PRBK)	600	0,10%	-0,05%	-	1
Unió d'Independents Socialdemòcrates de Kosovo i Metohija (SNSKM)	447	0,07%	-	-	1
Partit Serbi de Kosovo i Metohija (SKMS)	317	0,05%	-	-	1
Nova Democràcia (ND)	256	0,04%	-	-	1
Partit Popular Serbi (SNS)	224	0,04%	-	-	1

Els partits que, malgrat presentar-se, no obtingueren representació foren: el Partit Reformista ORA (ORA), el Partit de la Justícia (PD), el Moviment Popular per a l'Alliberament de Kosova (LKÇK), Balli Kombëtar (BK), el Moviment Força de Sèrbia de Kosovo i Metohija (PSS) i Opstanak Kosovskog Pomoravlja (OKP).

A més no obtingueren representació les llistes encapçalades pels independents Naser Kuka i Cemil Luma.

Els resultats electorals de novembre de 2007 deixaven dos grans triomfadors, el PDK i Hashim Thaçi. Amb tot, l'escenari postelectoral, a l'igual que el 2001 i el 2004, també era de difícil gestió, donat que el PDK, tot i ser la primera força, controlava únicament 37 diputats d'un parlament de 120, per la qual cosa es veia abocat a signar algun tipus d'acord amb la resta de forces polítiques si volia que Thaçi es convertís en primer ministre. L'escenari previ a novembre de 2007, on hi havia un president de la LDK i un govern en coalició de la LDK i l'AAK, és a dir, d'orientació de centre-dreta, mentre que l'oposició requeria a mans del PDK i ORA, les forces socialdemòcrates, no podia repetir-se donada la desaparició de la representació del Partit Reformista ORA i la irrupció de noves forces de centre i conservadores com l'AKR i la LDD.

La voluntat dels partits d'arribar ràpidament a un pacte de govern donada la conjuntura de Kosova, amb el seu estatut futur discutint-se a l'escena internacional, propicià que el 10 de desembre el PDK i la LDK signessin un acord que mantenia a Fatmir Sejdiu, de la Lliga Democràtica, a la presidència del país i permetia el nomenament de Hashim Thaçi, el líder del PDK, com a primer ministre i, per tant, cap del govern kosovar.

L'acord polític es rubricà a l'Assemblea de Kosova el 9 de gener de 2008 quan el parlament elegí Fatmir Sejdiu com a president enfront del candidat de l'AAK, Naim Maloku. Sejdiu hagué de ser elegit a la tercera votació, quan ja només era necessària la majoria simple dels vots per accedir al càrrec, i aplegà 68 vots enfront dels 39 que recollí el seu oponent.⁵⁵⁸ L'elecció de Hashim Thaçi com a primer ministre suscità un consens més ampli i el mateix 9 de gener, Thaçi accedia al càrrec amb el vot favorable

⁵⁵⁸ OSCE MISSION IN KOSOVO. *Pillar III (OSCE) Report 01/2008 on the Monitoring of the Assembly of Kosovo 1 December 2007 – 15 February 2008*. Pristina, OSCE Mission in Kosovo, febrer de 2008. Pàg. 4.

de 85 diputats i el contrari de 22. Amb Thaçi era elegit un govern de coalició format pel PDK i la LDK, on dels 15 ministeris, 7 eren per ministres del PDK, 5 per ministres de la LDK, i 3 serien nomenats posteriorment en ser reservats per a les minories, que finalment acabarien sent 2 ministres de Vakaf, en representació de la comunitat bòsnia, i 1 del SLS, en representació de la comunitat sèrbia.

L'objectiu del nou govern era molt clar, proclamar la independència de Kosova durant la primera meitat de 2008, un objectiu que suscitava el consens de totes les forces polítiques albaneses i que generà una àmplia il·lusió i que justificà l'ampli marge pel qual Thaçi fou elegit. Amb tot, a la pràctica, el PDK i la LDK tenen una majoria molt estreta a l'Assemblea de Kosova, on l'AKR, la LDD i l'AAK constituïen les forces principals del bloc d'oposició.

El nomenament de Hashim Thaçi al capdavant del govern kosovar representava un fita històrica, ja que comportava que l'antic dirigent polític de l'UÇK es fes càrrec de l'executiu de Kosova, un fet que no passava per alt a ningú i que representava una victòria política pòstuma del dissolt UÇK que veuria, a més, com el seu antic cap polític seria el responsable de la proclamació de la independència de Kosova.

El tomb electoral que s'havia produït el novembre de 2007 es manifestà també en les eleccions municipals que se celebraren de forma simultània a les legislatives, tot i que les peculiaritats de l'elecció deixaren les municipalitats en una certa bicefàlia entre els alcaldes i els presidents dels consells municipals, que no tenien perquè correspondre a la mateixa força política. A l'igual que succeïa amb les eleccions legislatives, que introduïren el mínim del 5% per accedir al parlament, les eleccions municipals estigueren subjectes a un nou marc normatiu la principal novetat del qual era una elecció directa de l'alcalde.

Les eleccions municipals de 2007 es desenvoluparen en dues voltes, la primera celebrada el 17 de novembre, coincidint amb les legislatives, i la segona el 8 de desembre. La primera volta elegia els membres dels consells municipals, és a dir els regidors als ajuntaments a qui corresponia triar el president del consell municipal, i en una papereta diferent també elegia l'alcalde que, en cas de no obtenir majoria absoluta, havia de ser triat, entre els candidats de les dues forces més votades, durant

la segona volta, en una fórmula que traslladava a l'àmbit municipal un sistema d'elecció presidencialista.

La crida sèrbia al boicot electoral es reproduí en les eleccions locals, i en els casos de les municipalitats de Leposaviq, Zubin Potok i Zveçan propicià que els alcaldes i els consells municipals electes no fossin representatius ja que foren elegits amb unes desenes escasses de vots, que en molts casos corresponien a la minoria albanesa que habitava aquestes municipalitats.

El boicot serbi tornava a situar les eleccions municipals en un escenari similar al de 2000, essent una contesa electoral pràcticament exclusiva de les forces polítiques albanokosovars.

La primera volta de les eleccions municipals situava el PDK com la primera força municipalista de Kosova, consolidant el tomb electoral que les eleccions legislatives ja havien suposat pel partit hereu de la guerrilla. Els resultats a les eleccions municipals havien deixat un resultat molt similar al de les legislatives, amb el PDK al capdavant, seguit de la LDK, l'AKR, la LDD i l'AAK. La distribució dels regidors electes en la primera volta dels comicis locals fou la següent:

Resultats eleccions als consells municipals de Kosova del 17 de novembre de 2007

Partit	Regidors	Variació en regidors respecte les eleccions municipals de 2002	Municipalitats on és primera força política	Variació en les municipalitats on és primera força política respecte 2002
Partit Democràtic de Kosova (PDK)	315	+32	19	+12
Lliga Democràtica de Kosova (LDK)	212	-194	6	-13
Lliga Democràtica de Dardània (LDD)	118	-	2	-
Aliança per un Nou Kosova (AKR)	97	-	0	-
Aliança pel Futur de Kosova (AAK)	92	+15	3	+3

El resultat de les municipals de 2007 deixava al PDK al capdavant en 19 municipalitats, exactament el mateix nombre de municipis on la LDK havia estat primera força política el 2002. El PDK consolidava el seu bastió a la Drenica, on continuava obtenint resultats espectaculars en alguns casos superiors al 80% dels vots (com és el cas de Skenderaj), i s'expandia per d'altres municipalitats prenent el lloc a la LDK com a força més votada. El PDK se situava al capdavant en 19 municipalitats: Gllgovc, Gjilan, Dragash, Kaçanik, Klina, Kamenica, Mitrovica, Lipjan, Novobërdë, Obiliq, Rahovec, Prizren, Skenderaj, Shtime, Shtërpca, Ferizaj, Viti, Vushtrri i Malisheva, un resultat que deixava el partit, sense cap mena de dubte, com la primera força municipal de Kosova.

La LDK retrocedia des de les 19 municipalitats on era la força més votada fins a conservar aquesta posició únicament en 6: Istog, Fushë Kosova, Podujeva, Suhareka, Zubin Potok i, sobretot, Pristina, la capital kosovar, que encara es resistia a l'avenç del PDK. El retrocés de la LDK era evident, i més tenint en compte que entre les municipalitats que controlava hi havia la de Zubin Potok, de majoria sèrbia, que

únicament havia caigut a les mans de la LDK pel boicot serbi ja que, en total, només havien acudit a les urnes 474 votants.

Per la seva banda, l'AAK ampliava el seu nombre de regidors, i tot i situar-se rere la LDD i l'AKR, aconseguia la majoria en 3 municipalitats a la regió de Dukagjini, l'autèntic fortí del partit de Haradinaj. L'AAK aconseguia la majoria a Deçan, Gjakova i Peja.

Finalment la LDD era la primera força en dos municipalitats, Leposaviq i Zveçan, però aquesta no era una dada significativa ja que ho era, en ambdós casos, obtenint només una vintena de vots que li assignaren la majoria de regidors gràcies al boicot serbi.⁵⁵⁹

En no existir la barrera del 5%, el Partit Reformista ORA i el Partit de la Justícia (PD) obtingueren actes de regidors en diferents consells municipals. El partit de Veton Surroi aconseguí convertir-se en la quarta força al consell municipal de Pristina, on obtingué 5 regidors. A més d'ORA i del PD, d'altres partits, com el LKÇK, aconseguiren actes de regidors en alguna de les municipalitats kosovars. El LKÇK obtingué 2 regidors a Rahovec, on fou la quarta força política, i 1 a Gjakova, que es convertiren en el principal referent institucional de les forces polítiques partidàries de la unificació albanesa.

El PDK, que expandia el seu poder municipal, i l'AAK, que guanyava per primer cop en les tres municipalitats principals de Dukagjini, foren els grans beneficiats de l'escissió de la LDK, que li havia fet perdre l'hegemonia que ostentava en bona part de les consells municipals kosovars en favor dels partits hereus de l'UÇK.

Al marge de les paperetes per elegir els regidors, els kosovars havien votat també de forma directa els alcaldes, però la fragmentació del vot existent propicià que la majoria de les 30 municipalitats haguessin de passar a la segona volta per tal d'elegir l'alcalde entre els dos candidats més votats en la primera, un fet que propiciava els acords entre forces polítiques per tal de reclamar als seus electors el vot en un sentit o en un altre en una segona ronda on els seus candidats no participaven directament.

⁵⁵⁹ OSCE MISSION IN KOSOVO. *C&RC Results. Municipal Assembly Elections 2007*. Pristina, OSCE – Central Electoral Commission, novembre de 2007. Consultable a: www.osce.org/documents/mik/2007/07/39009_en.pdf.

Únicament en 6 municipalitats la primera volta ja serví per designar l'alcalde en haver obtingut algun dels candidats la majoria absoluta dels vots. Entre aquestes 6 municipalitats hi havia 3 de les 4 que fins aleshores havien estat governades per partits serbis: Shtërpca, Zubin Potok i Zveçan. En aquests municipis la cridà al boicot realitzada per la comunitat sèrbia fou massiva i només es comptaren algunes desenes de vots, en molts casos emesos per la minoria albanesa. A Shtërpca el PDK es feu amb l'alcaldia amb 905 vots que representaven un 54,92% dels sufragis emesos. A Zubin Potok, el PDK també guanyà l'alcaldia amb 208 vots que representaven un 70,75% dels emesos. El PDK obtenia dues alcaldies de municipalitats de majoria sèrbia gràcies al boicot impulsat per aquesta comunitat. Malgrat tot, semblava caldr que el partit no podria governar en aquests municipis.

A Zveçan la força sèrbia G17+ es feu amb l'alcaldia únicament amb 4 vots, que representaven un 80% dels emesos, que en el cas de l'elecció de l'alcalde havien estat únicament 5.

A Leposaviq es produí un cas similar al de Zveçan, ja que només 5 votants acudiren a les urnes per elegir l'alcalde de la població. En aquest cas, els candidats de G17+ i de Gradanska Inicijativa Zajedno (GIZ) reberen dos vots cadascun, el que representava un 40% dels sufragis per cada candidat i implicava la necessitat de fer una segona volta que no arribaria, però, a realitzar-se.

Al marge de les localitats de majoria sèrbia, la primera volta elegí també als alcaldes de Gllgovc, on el candidat del PDK obtingué un 66,06% dels vots; de Novobërdë, on el candidat de la LDK es feu amb el 61,47% dels vots; i de Skenderaj, on l'alcalde del PDK assolí el 80,05% dels sufragis.

Dels 6 alcaldes elegits en la primera volta, 4 eren del PDK (els de Gllgovc, Skenderaj, Shtërpca i Zubin Potok), 1 de la LDK (el de Novobërdë) i 1 altre del G17+ serbi (el de Zveçan).⁵⁶⁰

⁵⁶⁰ OSCE MISSION IN KOSOVO. *C&RC Results. Municipal Mayoral Elections 2007*. Pristina, OSCE – Central Electoral Commission, novembre de 2007. Consultable a: www.osce.org/documents/mik/2007/07/39007_en.pdf.

La segona volta se celebrà el 8 de desembre de 2007 amb 23 alcaldies en joc, ja que 6 alcaldes ja havien estat elegits i a Zveçan no es dugué a terme la segona volta pel boicot serbi. El fet que hi hagués 23 alcaldies en disputa entres dos candidats representava una novetat a nivell electoral ja que comportava que les forces polítiques que no tenien candidats havien de decantar-se, i fer decantar el seu electorat, per un o altre. Poc abans de la segona volta, el PDK i l'AKR segellaren un acord amb l'objectiu de formar governs municipals allà on fos possible, un fet que implicava la voluntat de l'AKR de decantar-se pels candidats a alcalde del PDK.

Les eleccions a les alcaldies kosovars deixaren els següents resultats:

Resultats de les eleccions a les alcaldies de Kosova del 17 de novembre i el 8 de desembre de 2007

Partit	Número d'alcaldies
Partit Democràtic de Kosova (PDK)	18
Lliga Democràtica de Kosova (LDK)	7
Aliança pel Futur de Kosova (AAK)	3
G17+	1

L'alcaldia de Zveçan no fou elegida pel boicot serbi.

Les 23 alcaldies en disputa durant la segona volta es resolgueren de la següent forma: 14 foren pels candidats del PDK (Gjilan, Dragash, Kaçanik, Klina, Kamenica, Mitrovica, Lipjan, Rahovec, Prizren, Shtime, Ferizaj, Viti, Vushtrri, i Malisheva); 6 pels candidats de la LDK (Istog, Fushë Kosova, Obiliq, Podujeva, Pristina, i Suharekë); i 3 pels alcaldables de l'AAK (Deçan, Gjakova, i Peja).⁵⁶¹ El mapa d'alcaldes responia així, de forma molt similar, al dels consells municipals i certificava el tomb en el poder que s'havia produït entre el PDK i la LDK.

⁵⁶¹ OSCE MISSION IN KOSOVO. *C&RC Results. Municipal Mayoral Elections 2007*. Pristina, OSCE – Central Electoral Commission, desembre de 2007. Dades de la segona volta, consultables a: www.osce.org/documents/mik/2009/07/39027_en.pdf.

L'abstenció fou, novament, un dels fets més significatius de la segona volta de les eleccions municipals que registraren una participació del 31%, la més baixa des de la fi de la guerra, el 1999. La creixent abstenció es presentava com un dels problemes principals de l'escena política kosovar, que els principals partits confiaven resoldre amb la proclamació de la independència i la fi del debat sobre l'estatut de la regió.

El balanç general de les eleccions legislatives i municipals de 2007 ens deixava com a principal dada rellevant el fet que el PDK s'havia convertit en la primera força política de Kosova a tots els nivells. Era la que tenia més parlamentaris, més ministres, més regidors i més alcaldes, certificant així el seu *sorpasso* respecte a la LDK, un tomb que el partit sorgit de la guerrilla intentava des de 1999 i que finalment havia certificat el 2007, en un moment polític clau per a Kosova ja que el país es trobava immers en la fase final del debat sobre el seu futur estatut.

Que el PDK esdevingués la principal força política kosovar en aquest moment polític de gran transcendència no és una qüestió menor, ja que qualsevol tipus de decisió sobre el futur de Kosova era molt més fàcil de prendre amb els antics guerrillers al govern, ja que a ells els legitimava el combat lliurat durant la guerra per prendre algun tipus de decisió, com el fet d'acceptar, per exemple una independència tutelada i sense possibilitat de tenir exèrcit, que en cas de ser presa per la LDK hagués pogut comptar amb l'oposició de part del PDK que encara simpatitzava amb el discurs dels nacionalistes albanesos dissidents partidaris de l'exercici de l'autodeterminació com a via per arribar a la sobirania i, en alguns casos, de la unificació nacional albanesa.

El fracàs diplomàtic del pla Ahtisaari, l'avantsala de la independència

La victòria electoral del PDK s'havia produït en ple procés negociador sobre l'estatut futur de Kosova, en un moment en el qual la societat kosovar esperava amb incertesa una solució internacional a la seva qüestió abans de proclamar, de forma unilateral, la independència en cas que aquesta solució no arribés.

La confiança de Pristina en un acord al si de les Nacions Unides feia temps que havia deixat d'existir fruit del veto rus a donar suport a una proposta que no vingués avalada per les dues parts. A la pràctica, la decisió de Rússia impossibilitava l'acord ja que els

executius serbi i kosovar havien mostrat a bastament les seves discrepàncies en les qüestions fonamentals.

El pla Ahtisaari havia estat un intent de solució internacional al conflicte sobre l'estatut kosovar, però la virulència sèrbia a l'hora d'oposar-s'hi havia activat el veto rus al Consell de Seguretat i havia fet impossible que el pla del diplomàtic finés progressés. Moscou havia rebutjat fins a tres esborranys de resolució sobre Kosova debatuts al Consell de Seguretat, una dada que evidenciava la nul·la voluntat russa d'acceptar qualsevol tipus de solució que no comptés amb el vist-i-plau de Sèrbia.

El constant veto rus comportà que, el 20 de juliol de 2007, els Estats Units i els membres de la UE del Consell de Seguretat descartessin formalment un acord al si de les Nacions Unides. El pla Ahtisaari havia fracassat en no haver aconseguit el suport del Consell de Seguretat de les Nacions Unides, principalment a causa de l'oposició russa.

El fracàs del pla obria noves perspectives. El Secretari General de les Nacions Unides proposà la continuació del diàleg entre serbis i albanesos a la recerca d'un acord de darrera hora al qual s'hauria d'arribar abans del 10 de desembre de 2007. Aquesta nova negociació havia d'estar dirigida per una *troika* formada pels Estats Units, la UE i Rússia, i representava el darrer intent d'una sortida consensuada a la qüestió de l'estatut kosovar.

Per contra, el fracàs del pla com a conseqüència del veto rus havia fet emergir l'amenaça dels Estats Units i del Regne Unit de cercar una solució fora del marc de les Nacions Unides, en un escenari on Rússia no pogués vetar cap proposta.

Finalment, un tercer escenari esdevenia plausible, el d'una proclamació unilateral de la independència per part de l'Assemblea de Kosova. El novembre de 2005, abans de l'inici del procés negociador, el Grup de Contacte havia censurat expressament qualsevol gest de caràcter unilateral, en una advertència clara a Kosova que no acceptaria una proclama independentista que no hagués estat acordada en el marc del procés de debat sobre l'estatut kosovar definitiu, però l'evolució que havia tingut aquest procés invalidava en bona part aquella censura i obria la porta a una possible proclamació unilateral.

Un cop el 20 de juliol se certificà la impossibilitat d'un acord al si de les Nacions Unides, el primer ministre kosovar, Agim Çeku manifestà la seva voluntat de proclamar la independència de Kosova el 28 de novembre de 2007. La data no era casual, ja que coincidia amb la data de la Declaració de Vlora, l'acte formal de proclamació de la independència d'Albània, l'any 1912. Des d'aleshores, el 28 de novembre s'havia convertit en la diada nacional albanesa per excel·lència, celebrada no només a l'estat d'Albània sinó a tots els territoris poblats per albanesos.

L'anunci de la voluntat de Çeku de fer coincidir la independència de Kosova amb la d'Albània era argumentat de la següent forma pel primer ministre: "El 28 de novembre és una data de celebració dins de la nostra història, per això volem fer-la encara més majestuosa".⁵⁶²

De les tres opcions plantejades arran del fracàs del pla Ahtisaari, s'acabà imposant la que defensà el Secretari General de les Nacions Unides i que implicava la continuació del diàleg a la recerca d'un acord fins al 10 de desembre. Aquesta decisió impossibilitava que la proclamació de la independència de Kosova es produís el 28 de novembre, tal i com havia anunciat Çeku, ja que els Estats Units i la UE impulsaven el diàleg i aconsellaren a Pristina no realitzar actes unilaterals en ple procés negociador.

La *troika* formada pels EUA, la UE i Rússia inicià un nou procés de debat entre les parts que, com era previsible, finalitzà sense acord. Ni Kosova ni Sèrbia cediren respecte a les seves posicions d'independència en el primer cas i d'àmplia autonomia però sense independència en el segon, de tal forma que el 28 de novembre es donaren per trencades unes negociacions que semblaven, des del seu inici, abocades al fracàs. L'únic punt d'acord entre les parts semblava ser la voluntat d'evitar, en tots els casos, una deriva violenta que pogués tornar a encendre el polvorí kosovar.

L'arribada del 10 de desembre no feu sinó certificar un nou fracàs de l'opció negociadora, un fracàs que empenyia Kosova a la decisió unilateral de proclamar la independència. De fet, el mateix 10 de desembre ja havia estat contemplat com una data plausible per a aquesta proclama. Finalment, però, la proclamació s'acabaria postposant, tot i que les autoritats kosovars ja anunciaven obertament la seva voluntat

⁵⁶² "Kosovo tira pel dret", *Avui*, 21 de juliol de 2007, pàg. 11.

de procedir a la declaració de la independència de forma immediata. El president kosovar, Fatmir Sejdiu, en fracassar les negociacions de novembre de 2007, ja havia afirmat: “No podem donar la data exacta, però la proclamació es farà molt ràpidament”.⁵⁶³

Semblava clar que el fracàs del diàleg impulsat per la comunitat internacional no deixava més sortida que una proclamació unilateral d'independència, que els Estats Units, el Regne Unit i França s'havien mostrat disposats a recolzar.

El suport internacional jugava a favor de Pristina ja que després dels intents fallits per trobar una sortida negociada, una proclamació unilateral d'independència no només no seria vista com un acte de desafiament sinó que comptaria amb el vist-i-plau dels Estats Units i de bona part de la Unió Europea. El compte enrere cap a la independència havia començat.

No a la negociació, autodeterminació!

El fracassat procés negociador sobre l'estatut futur de Kosova havia comptat amb el suport de les principals forces albanokosovars. Aquests partits, representats pels càrrecs institucionals kosovars, havien defensat des d'un bon principi l'opció independentista fins al punt de considerar innegociable que la sobirania sobre Kosova s'exercís, ni que fos formalment, des de Belgrad. Tot i així, les forces polítiques albaneses havien vist amb bons ulls el pla Ahtisaari que comportava una independència restringida i tutelada per a Kosova. Aquells que, des de les organitzacions polítiques parlamentàries, hi eren mínimament crítics, consideraven la proposta formulada pel representant de les Nacions Unides com una solució pragmàtica que comptava amb el suport internacional i que representava una sobirania limitada però sota control de les instàncies internacionals i no de Belgrad.

Era fàcil imaginar que s'alcessin veus albanokosovars crítiques amb la proposta, que no representava una independència a l'ús sinó restringida i tutelada, com ja s'havien alçat

⁵⁶³ “Els serbis i els albanokosovars enterren el diàleg sense cap acord”, *El Periódico*, 29 de novembre de 2007, pàg. 11.

veus contra la gestió que la UNMIK feia del territori kosovar, considerant-la de caràcter neocolonial.

La principal de les veus crítiques contra el pla Ahtisaari i el procés de debat sobre l'estatut futur de Kosova fou el moviment Vetëvendosje!, un moviment popular nascut el 2005, abans de l'inici del diàleg albanó-serbi sobre el futur kosovar, que reclamava que el futur de Kosova no havia de ser negociat sinó que s'havia de resoldre mitjançant l'exercici del dret a l'autodeterminació.

Vetëvendosje! pot ser considerat el primer moviment social del Kosova de la postguerra amb un fort arrelament popular i presència arreu del país. Les bases per al desenvolupament de Vetëvendosje! ja feia temps que es covaven donat que aquest moviment havia sorgit fruit de l'evolució de la Kosova Action Network (KAN), un grup format el 1997 per activistes internacionals liderats per l'escriptora de literatura infantil Alice Maid que pretenia impulsar activitats ciutadanes a Kosova contra el règim de Milosevic i en favor dels Drets Humans, les llibertats, la igualtat i la justícia social.⁵⁶⁴

Entre els moviments que en un principi havia recolzat la KAN hi havia la Unió Independent d'Estudiants de la Universitat de Pristina (UPSUP), presidida des de juny de 1997, per Albin Kurti. El suport brindat per la KAN a la UPSUP propicià l'apropament de molts dels seus activistes a la xarxa internacional, entre els quals en destacava Kurti, que es mantindria estretament vinculat al projecte.

De fet, una de les campanyes més actives de la KAN fou la que reclamà, després de la guerra, l'alliberament dels presoners polítics albanesos empresonats en centres penitenciaris serbis, entre els quals hi havia Albin Kurti, arrestat a Pristina el 27 d'abril de 1999, després d'haver treballat a l'oficina del representant polític de l'UÇK, Adem Demaci. Kurti, juntament amb prop de dos mil presos polítics albanesos, fou traslladat a la fi de la guerra a un centre penitenciari serbi, i fou condemnat, en un judici celebrat el març de 2000, a 15 anys de presó considerat culpable d'activitats terroristes i conspiració contra l'estat. L'antic dirigent estudiantil va ser alliberat el 7 de desembre de 2001 després que Vojislav Kostunica li concedís un perdó que ell no havia demanat.

⁵⁶⁴ VETËVENDOSJE! *History of Lëvizja VETËVENDOSJE! (Movement for Self-Determination!)*. Pristina, www.vetevendosje.org, 2007.

L'alliberament de Kurti propicià el seu retorn a Kosova i la seva integració de nou a la Kosova Action Network, que el 2003, decidí establir-se a l'interior del país, deixant en un segon terme l'activisme internacional dels seus impulsors, tot construint des d'allí una xarxa ciutadana. Entre les activitats més destacades de la KAN cal destacar el suport que l'entitat donava a les famílies dels desapareguts durant la guerra, i l'impuls d'actes de desobediència entre aquests familiars.

El desenvolupament d'aquest tipus d'activitats propicià els primers xocs entre l'administració internacional i els activistes kosovars, majoritàriament joves, que omplien els edificis oficials amb fotografies dels desapareguts, tallaven carrers i carreteres i realitzaven audaçs actes de denúncia tot exigint el càstig als responsables de les matances durant la guerra i acusant de passivitat a la UNMIK.

L'acte polític que acabaria conduint al naixement del moviment Vetëvendosje! tingué lloc el 10 de juny de 2004, quan se celebraven els 5 anys de la fi de la guerra i de la promulgació de la resolució 1244 de les Nacions Unides. Els joves de la KAN convocaren una concentració al voltant del quarter general de la UNMIK a Pristina que aplegà un miler de persones que denunciaven la naturalesa colonial i, al seu entendre, antidemocràtica de la missió kosovar de les Nacions Unides. Era el primer cop que una mobilització popular denunciava la presència internacional a Kosova com un fre per a l'alliberament i el desenvolupament del país, i aquest acte representà l'arrel del que posteriorment esdevindria el moviment Vetëvendosje!. Albin Kurti, una de les ànimes de la KAN i posteriorment del moviment autodeterminista, s'expressava amb duresa criticant la missió de les Nacions Unides com un règim neocolonial:

“La UNMIK, que pregona la democràcia, és, ella mateixa, una institució antidemocràtica i neocolonial. No representa cap principi democràtic. És una construcció internacional on intervenen diferents estats poderosos que tenen els seus propis interessos. La UNMIK té el poder absolut a Kosova. No hi ha cap institució que no sigui creada i controlada per ella. El resultat és clar, som la regió més pobre d'Europa. La UNMIK saqueja el nostre país i ens nega el dret a l'autodeterminació.”⁵⁶⁵

⁵⁶⁵ CARPAT, Can. “Albin Kurti: the youthful symbol of non-violence” in *Axis Information and Analysis*, 24 de gener de 2006. Podeu consultar-lo a: www.axisglobe.com/article.asp?article=618.

L'acte de denúncia de la UNMIK en el cinquè aniversari de la resolució 1244 i de la fi de la guerra representà, a la pràctica, el naixement del moviment Vetëvendosje!. A partir d'aquest moment la KAN reiterà les seves denúncies contra la UNMIK posicionant-se contra la descentralització administrativa, que al seu entendre propiciava la partició del país, i en favor de les víctimes de les matances sèrbies i de la investigació dels crims i el processament dels seus responsables.

El següent pas fou, el juny de 2005, coincidint amb el sisè aniversari de la resolució 1244 que donava mandat a la UNMIK, impulsar una campanya orientada a denunciar el procés de debat sobre l'estatut futur de Kosova que ja s'albirava. La campanya popularitzà el lema *Jo negociata, Vetëvendosje!* (és a dir, No a la negociació, Autodeterminació!), que omplí els carrers de pobles i ciutats kosovars reclamant l'exercici del dret a l'autodeterminació. La consigna es pintà, fins i tot, als murs del quarter de la UNMIK a Pristina i esdevingué el símbol d'un nou moviment popular. Arran de la popularitat d'aquesta campanya el KAN decidí transformar-se, el juny de 2005, en el moviment Vetëvendosje! que ben aviat esdevingué un autèntic fenomen sociopolític arreu de Kosova aplegant prop d'una desena de milers d'activistes estructurats en 16 delegacions regionals a l'interior del país i en 6 representacions a l'estranger.

Pintada autodeterminista a Pristina amb el text "No a la negociació, Autodeterminació!"

El manifest fundacional de Vetëvendosje! establí de forma clara les seves principals reivindicacions: l'exigència del dret a l'autodeterminació com a exercici previ que legitimi la independència kosovar, i la seva negativa a considerar la llibertat de Kosova com a objecte de debat internacional. Aquestes dues reivindicacions se sintetitzaven en la consigna que havia donat peu al naixement del moviment i es recollien, de forma més àmplia, en el primer manifest que Vetëvendosje! feu públic:

“La llibertat no es dona. És un dret immediat i una necessitat bàsica. La llibertat no és negociable; és el desenvolupament lliure de les pròpies possibilitats. De les possibilitats d'un poble. La llibertat és el desenvolupament d'un mateix, la tria en llibertat del camí per construir un futur col·lectiu. L'autodeterminació dels pobles és la llibertat de l'individu. El contrari és la negació essencial de l'ésser humà com a ésser social. L'absència de llibertat és l'alienació.

Durant segles el nostre poble no ha estat lliure. [...] Després de la fi del bombardeig de l'OTAN, la sobirania *de-facto* de Sèrbia sobre Kosova fou suspesa i s'instal·là l'administració de la UNMIK.

L'administració de la UNMIK a Kosova és un règim no democràtic. Quina altra consideració pot tenir un sistema l'essència del qual és la negació de la voluntat popular? La durada indeterminada de la UNMIK i el govern de la seva llei s'ha fet insuportable. La seva presència és l'antítesi de la nostra autodeterminació. És per això que avui encara no tenim llibertat. [...]

La llibertat col·lectiva és una condició fonamental per a la llibertat individual. Quan no hi ha cap llibertat col·lectiva, la llibertat individual és només un esdeveniment accidental. La llibertat individual només pot ser realitzada mitjançant la completa llibertat social. És com a conseqüència de la manca de llibertat col·lectiva que baixa el nivell de vida del nostre poble. Hi ha 300.000 persones que passen gana a Kosova. Quan no hi ha llibertat, igualtat o justícia, la carència d'aliments és inevitable. Sense llibertat, la regressió econòmica i social està garantida. L'exercici del dret a l'autodeterminació no és una garantia per a l'èxit, però crea les condicions per a un desenvolupament lliure, i prendre responsabilitats augmenta la motivació per a l'èxit i la capacitat per millorar els errors.

Autodeterminació perquè és la compensació moral mínima a segles d'injustícia, de repressió de la identitat, de centenars de milers de maltractats, de desenes de milers d'assassinats, d'una vasta destrucció.

Autodeterminació, perquè la llibertat de la gent no ha de ser obligada; cada nació té dret a ser lliure de la colonització, a determinar la seva pròpia forma de desenvolupament. Cada nació ha de controlar els seus propis recursos naturals i econòmics, i ha de ser capaç de determinar lliurement la seva identitat i el seu autèntic esperit cultural.

Autodeterminació, perquè és un fet natural; nosaltres podem prendre decisions sobre el nostre futur de forma molt més eficaç que qualsevol que vulgui decidir en el nostre lloc.

Autodeterminació! Sense condicions! Fins a la separació final! Fins a l'alliberament complet del nostre país.”⁵⁶⁶

El naixement de Vetëvendosje! i el seu ràpid desenvolupament com a moviment social fortament arrelat comportaria l'aparició d'un nou actor polític que reclamava que el resultat de l'estatut final kosovar no fos conseqüència del debat serbo-albanès o de les discussions al Consell General de l'ONU sinó de l'exercici del dret a l'autodeterminació de la població de Kosova, una reivindicació que combinava amb la denúncia de la naturalesa neocolonial de la UNMIK.

La manca de legitimitat que Vetëvendosje! atorgava a la UNMIK arribà fins al punt que el moviment es negà a registrar-se legalment com a entitat degut a la seva negativa a acatar un marc legal imposat. Això convertia Vetëvendosje! en un moviment alegal malgrat tenir milers de militants i una forta implantació arreu del país.

Des d'un bon principi, Vetëvendosje! es caracteritzà per la originalitat de les seves accions, sempre no violentes, i amb un fort impacte entre la població. A la seva oposició a la descentralització considerant-la una forma amagada de partició de Kosova (una de les seves consignes era Descentralització = Partició, Partició = Guerra), el moviment hi afegí nombroses campanyes contra la UNMIK, algunes d'elles molt originals i vistoses, entre les quals cal destacar les accions decoratives els vehicles i edificis de les Nacions Unides, amb les lletres F i D, abans i després del famós UN, escrivint la paraula “fund” que en albanès significa “fi”; la campanya *12:44 Time's Up – UNMIK Go Home!* (12:44 S'ha acabat el temps –UNMIK torna a casa!) en una referència satírica a la resolució 1244 de les Nacions Unides; la campanya de vacunació

⁵⁶⁶ VETËVENDOSJE! *Manifesti*. Kosova, juny de 2005. Versió anglesa consultable a: www.vetevendosje.org/sh/index.php?option=com_content&task=view&id=889.

ciutadana contra el virus U1N2M4I4K, fent un joc de paraules entre la UNMIK i la resolució 1244; el repartiment de les normes d'evacuació de la missió internacional, simulant els consells a la població en casos d'emergència; o la popularització de consignes com "UNMIKistan", "UNMIKolonialism", l'esmentada "F-UN-D" (fi, en albanès) o "T-UN-G" (adéu, en albanès), que responien totes elles a la idea defensada, no sense un to d'humor evident, per Albin Kurti: "Combatem l'administració de les Nacions Unides en base als principis de les Nacions Unides per a la descolonització".⁵⁶⁷ Tot i que aquestes accions de Vetëvendosje! eren de caràcter no violent, li valgueren centenars de detencions entre els seus activistes.

Un cotxe de les Nacions Unides pintat amb les lletres F-UN-D, fi, en albanès, representant la voluntat del moviment autodeterminista de posar fi a la tutela internacional de Kosova

Al llarg de 2006, el moviment autodeterminista s'erigí en la principal veu crítica contra les negociacions de Viena. Vetëvendosje! s'oposava al diàleg tot argumentant que "les negociacions tenen sentit quan es duen a terme entre parts iguals i Kosova, ara mateix, no és contemplada de la mateixa forma que Sèrbia ja que no se li reconeix el dret a

⁵⁶⁷ CARPAT, Can. "Albin Kurti: the youthful symbol of non-violence" in *Axis Information and Analysis*, 24 de gener de 2006.

constituir un estat propi”.⁵⁶⁸ Pel moviment, doncs, no hi havia res a negociar, per definir l'estatut final de Kosova només calia reconèixer el dret a l'autodeterminació.

La presentació del pla Ahtisaari, el gener de 2007, accentuà l'activitat de Vetëvendosje! que s'erigí en el principal opositor albanès a la proposta del diplomàtic finès. El moviment per l'autodeterminació rebutjà obertament el pla, tot considerant que no es podia imposar una solució a Kosova que limités la seva independència a una tutela internacional. Les crítiques essencials al pla radicaven en que aquest no feia cap menció explícita a la independència, no garantia la integració a les Nacions Unides, no permetia la creació d'un exèrcit, creava una entitat territorial sèrbia i, sobretot, no reconeixia el dret a l'autodeterminació que havia de ser la base de qualsevol procés segons Vetëvendosje!. Les crítiques es recollien al butlletí del moviment en els següents termes:

“El pla Ahtisaari no crea un Kosova independent o sobirà. Divideix Kosova en dues entitats: una amb una majoria albanesa, regida per la UE; una altra amb una majoria sèrbia, controlada per Belgrad. Més que crear un estat on tots els ciutadans siguin iguals, el pla crea un territori dividit en blocs ètnics. Crea una entitat sèrbia vinculada horitzontalment i verticalment amb Belgrad. Fent això, aquest acord preserva el control directe de Belgrad sobre les noves municipalitats sèrbies i les ja existents, i dóna a Sèrbia mecanismes institucionals per influenciar i desestabilitzar els govern central de Kosova.

Les injustícies de l'Acord Ahtisaari

Ni independència ni sobirania: L'acord no menciona que la sobirania sèrbia sobre Kosova s'acabarà, deixant oberta la possibilitat de continuar amb la resolució 1244. No defineix Kosova com un estat, ni independent ni sobirà. L'anomena 'societat multiètnica' i 'territori'.

Sense seient a les Nacions Unides: L'article 1 autoritza Kosova a fer acords internacionals i a sol·licitar ser membre d'organitzacions internacionals. No ofereix la garantia de ser membre de les Nacions Unides que implica el reconeixement com a estat.

⁵⁶⁸ CARPAT, Can. “Albin Kurti: the youthful symbol of non-violence” in *Axis Information and Analysis*, 24 de gener de 2006.

Sense autodeterminació: L'acord no menciona el dret a un referèndum, excepte per prohibir-lo com a instrument de decisió a l'hora de fer lleis. Prohibeix qualsevol demanda o acte d'unió amb un altre estat, o part d'un altre estat.

Sense exèrcit: L'acord desmantella el TMK i el substitueix per una anomenada "força de seguretat" amb competències en crisis d'emergència i protecció civil. La seguretat continua essent responsabilitat del Representant Civil Internacional i de l'OTAN. [...]

Sense democràcia: El poble de Kosova no tindrà encara drets democràtics. Serà governat per un Representant Civil Internacional que no serà elegit pel poble i que serà immune a la persecució legal. Aquest Representant tindrà l'autoritat final sobre la seguretat, la llei i l'ordre públic. [...]

Una constitució imposada: El poble de Kosova haurà d'aprovar una constitució que no ha fet lliurement ell mateix.⁵⁶⁹

Tot just després que Ahtisaari hagués fet públic el pla, el moviment autodeterminista cridà a una manifestació, el 10 de febrer de 2007, pels carrers de Pristina per tal de mostrar l'oposició de sectors socials albanesos a la proposta del diplomàtic i per tal de reclamar de nou l'exercici del dret a l'autodeterminació. Milers de persones participaren a la marxa pacífica que fou bloquejada per la policia de Nacions Unides, que carregà i disparà contra els manifestants. El balanç fou tràgic ja que dues persones, Arbën Xheladini i Mon Balaj, moriren com a conseqüència dels trets disparats pels policies de la UNMIK mentre que una vuitantena més resultaven ferides.

La manifestació del 10 de febrer accentuà encara més el conflicte entre el moviment autodeterminista i la UNMIK. La policia de les Nacions Unides arrestà a Albin Kurti, que fou empresonat, un gest que impactà a bona part de l'opinió albanesa ja que el mateix jove havia estat empresonat de 1999 a 2001 per les autoritats sèrbies liderades per Milosevic. El simbolisme de l'empresonament de Kurti era evident i portà a Vetëvendosje! a organitzar actives campanyes en favor del seu alliberament i del processament dels policies responsables dels crims del 10 de febrer.

Malgrat la repressió soferta, Vetëvendosje! s'havia convertit en el principal moviment albanès d'oposició a la solució que a la qüestió kosovar defensaven els organismes

⁵⁶⁹ VETËVENDOSJE. "The Ahtisaari Agreement" in *Vetëvendosje! Newsletter form the Movement for Self-Determination!*, núm. 27, Pristina, 29 de gener de 2007.

internacionals. Contrari al diàleg de Viena, contrari al pla Ahtisaari, el moviment autodeterminista es mostraria també contrari a una proclamació unilateral d'independència sense haver exercit de forma prèvia el dret a l'autodeterminació en entendre que la legitimitat d'aquesta declaració es trobaria fonamentada en els suports internacionals que la permetrien, i no en la voluntat lliurement expressada del poble de Kosova.

Amb Vetëvendosje! es forjava la nova dissidència que, a l'igual que havia succeït al llarg de la història recent de Kosova, discreparia de la política predominant i reclamaria l'exercici del dret a l'autodeterminació i una independència sense tuteles ni restriccions.

La proclamació de la independència

El punt de vista de Vetëvendosje! contrastava amb el de l'executiu kosovar i el dels principals partits albanesos, que s'havien mostrat partidaris del pla Ahtisaari i de la seva negociació amb Sèrbia. El reiterat fracàs de les negociacions amb Belgrad, que s'havien allargat durant els anys 2006 i 2007, havien situat els representants institucionals kosovars en un escenari on la proclamació unilateral de la independència, d'acord amb els termes establerts pel diplomàtic Ahtisaari en el seu pla, comptava amb el suport explícit de les principals potències occidentals.

El resultat negatiu del darrer esforç negociador, certificat el 10 de desembre de 2007, quan s'exhauria el plaç establert pel Secretari General de les Nacions Unides per arribar a un acord, obria les portes a una decisió unilateral de Pristina, que fins aleshores havia estat vetada pels actors internacionals..

Les primeres dates que s'havien establert com a possibles per a la proclamació de la independència, el 27 de novembre i el 10 de desembre de 2007, deixaren pas a una nova cita amb la història pel 17 de febrer de 2008 que, aquest cop sí, acabaria materialitzant la declaració independentista kosovar.

Entre la certificació del fracàs negociador i la declaració d'independència, Kosova constituí, el 9 de gener de 2008, el seu nou govern fruit del parlament sorgit de les eleccions de novembre de 2007. Hashim Thaçi, l'antic cap polític de l'UÇK, esdevenia

primer ministre d'un executiu de coalició entre el PDK i la LDK, l'objectiu del qual era la proclamació immediata de la independència, una fita que comptava amb el suport dels Estats Units i de bona part de la UE.

El mateix Thaçi, pocs dies abans que l'Assemblea de Kosova proclamés la independència del país, argumentava els perquè d'aquesta decisió i agraià el paper de la UNMIK:

“La independència és aquí. El meu govern i el parlament kosovar, en estreta coordinació amb els nostres aliats, els EUA i la UE, la declararan en qüestió de dies. Hem negociat amb Belgrad i la comunitat internacional durant gairebé dos anys. S'ha avançat en alguns temes importants, com el retorn de refugiats, la descentralització i el patrimoni cultural. Però no hem aconseguit avançar en la qüestió fonamental, és a dir, el futur de Kosova. Tornem ara a un nou principi. Un Kosova independent és un fet. [...]

Kosova ha recorregut un llarg trajecte des de l'any 1999, quan l'OTAN va intervenir per aturar la repressió duta a terme per Slobodan Milosevic contra els independentistes albanokosovars. La missió de les Nacions Unides a Kosova és una estructura temporal que ens ha ajudat a construir i desenvolupar la nostra pròpia capacitat institucional. Kosova està agraït per la bona tasca portada a terme per la comunitat internacional fins avui, una tasca que ha fet possible que Kosova estigui a punt per al seu autogovern. [...]

Necessitem poder declarar la nostra independència i que aquesta sigui reconeguda. [...] La comunitat internacional, amb excepció d'alguns països, ha arribat a comprendre i també a recolzar el nostre legítim dret a ser un estat independent. Estic convençut que Kosova serà reconegut per una majoria de països europeus i pels Estats Units immediatament després de la nostra declaració d'independència. [...]

La visió del meu govern sobre la integració dels serbis va en la línia de les propostes detallades en el pla Ahtisaari: ens hem compromès a la descentralització, a l'acció afirmativa, als drets de propietat i a la representació favorable dels serbis al govern, així com a protegir els drets dels serbis perquè dirigeixin les seves qüestions locals.”⁵⁷⁰

El diumenge 17 de febrer de 2008, l'Assemblea de Kosova es reunia en una sessió extraordinària i, amb el vot unànim dels 109 diputats presents, dels 120 en total que té la cambra, aprovava la declaració d'independència de Kosova. El president de

⁵⁷⁰ THAÇI, Hashim. “A punt per a la independència” in *El Periódico*, 10 de febrer de 2008, pàg. 17.

l'Assemblea de Kosova, Jakup Krasniqi, antic portaveu de l'UÇK, signava la declaració acordada pel parlament que es reproduïx íntegrament tot seguit:

“L'Assemblea de Kosova,

Convocada en una reunió extraordinària el 17 de febrer, de 2008, a Pristina, la capital de Kosova,

Responent a la crida de la població a construir una societat que compleixi amb la dignitat humana i afirmi l'orgull i el propòsit dels seus ciutadans,

Compromesa a afrontar el llegat dolorós del passat recent amb un esperit de reconciliació i perdó,

Dedicada a protegir, promoure i complir la diversitat de la nostra gent,

Reafirmant el nostre desig d'esdevenir plenament integrats a la família de les democràcies euroatlàntiques,

Observant que Kosova és un cas especial que sorgeix de la desintegració no consensuada de Iugoslàvia i que no és un precedent per a cap altra situació,

Recordant els anys de disputa i violència a Kosova, que pertorbaven la consciència de totes les persones civilitzades,

Agraïda que el 1999 el món intervingués, acabant amb el govern de Belgrad sobre Kosova i situant Kosova sota administració interina de les Nacions Unides,

Orgullosa que Kosova hagi desenvolupat des d'aleshores ençà unes institucions funcionals i multiètniques de democràcia que expressen lliurement la voluntat dels nostres ciutadans,

Recordant els anys de negociacions promogudes a nivell internacional entre Belgrad i Pristina al voltant del nostre estatut polític futur,

Lamentant que cap resultat d'estatut mútuament acceptable fos possible, malgrat el compromís i la bona fe dels nostres líders,

Confirmant que les recomanacions de l'enviat especial de les Nacions Unides Martti Ahtisaari concedeixen un marc comprensiu a Kosova per al seu desenvolupament futur i d'acord amb els nivells europeus més elevats de respecte als Drets Humans i de bon govern,

Determinada a veure resolta la qüestió del nostre estatut per donar claredat a la nostra gent sobre el seu futur, superant els conflictes del passat i realitzant completament el potencial democràtic de la nostra societat,

Honrant tots els homes i dones que han fet grans sacrificis per construir un futur millor per a Kosova,

Aprova la

DECLARACIÓ D'INDEPENDÈNCIA DE KOSOVA

1. Nosaltres, els líders democràticament elegits pel nostre poble, declarem que Kosova és, d'ara en endavant, un estat independent i sobirà. Aquesta declaració reflecteix la voluntat del nostre poble i és en plena conformitat amb les recomanacions de l'enviat especial de les Nacions Unides Martti Ahtisaari i la seva Proposta Integral d'Acords sobre l'Estatut de Kosova.

2. Declarem que Kosova és una república democràtica, secular i multiètnica, guiada pels principis de no-discriminació i d'igual protecció davant de la llei. Protegirem i promourem els drets de totes les comunitats de Kosova i crearem les condicions necessàries per a la seva participació eficaç en els processos polítics i de presa de decisió.

3. Acceptem plenament les obligacions per a Kosova contingudes en el Pla Ahtisaari, i donem la benvinguda a l'estructura que proposa per guiar Kosova en els propers anys. Implementarem plenament aquestes obligacions incloent de forma prioritària la legislació inclosa en el seu Annex XII, especialment la que protegeix i promou els drets de les comunitats i els seus membres.

4. Adoptarem, tan aviat com sigui possible, una Constitució que salvaguardi el nostre compromís de respectar els Drets Humans i les llibertats fonamentals de tots els nostres ciutadans, tal i com són definits per la Convenció Europea sobre Drets Humans. La Constitució incorporarà tots els principis rellevants del Pla Ahtisaari i serà adoptada mitjançant un procés democràtic i deliberatiu.

5. Agraïm el suport continuat de la comunitat internacional al nostre desenvolupament democràtic a través de la presència internacionals establerta a Kosova en base a la

resolució 1244 (1999) del Consell de Seguretat de les Nacions Unides. Convidem i donem la benvinguda a una presència civil internacional per supervisar la implementació del Pla Ahtisaari, i a una missió jurídica dirigida per la Unió Europea. També convidem i donem la benvinguda a l'OTAN a mantenir el seu paper de lideratge de la presència militar internacional a Kosova i a implementar les responsabilitats que li assignen la resolució 1244 (1999) del Consell de Seguretat de les Nacions Unides i el Pla Ahtisaari, fins que les institucions de Kosova siguin capaces d'assumir aquestes responsabilitats. Cooperarem plenament amb aquesta presència per assegurar la pau futura, la prosperitat i l'estabilitat de Kosova.

6. Per raons culturals, geogràfiques i històriques, creiem que el nostre futur està unit a la família europea. Per això declarem la nostra intenció de realitzar tots els passos necessaris per tal de facilitar la plena integració a la Unió Europea tan aviat com sigui factible i d'implementar les reformes exigides per a la integració europea i euroatlàntica.

7. Expressem el nostre profund agraïment a les Nacions Unides pel treball que ha fet per ajudar-nos a la recuperació i la reconstrucció després de la guerra i a la construcció d'institucions democràtiques. Ens comprometem a treballar de forma constructiva amb les Nacions Unides i el seu treball en el període futur.

8. Amb la independència ens arriba l'obligació d'afiliació responsable a la comunitat internacional. Acceptem plenament aquesta obligació i respectarem els principis de la Carta de Nacions Unides, de l'Acta Final d'Hèlsinki, de l'Organització sobre Seguretat i Cooperació a Europa, i els principis i obligacions legals internacionals que marquen les relacions entre els estats. Kosova tindrà les seves fronteres internacionals tal i com s'estableix a l'Annex VIII del Pla Ahtisaari, i respectarà plenament la sobirania i la integritat territorial de tots els seus veïns. Kosova també s'abstindrà de l'amenaça o de l'ús de força de forma incoherent amb els propòsits de les Nacions Unides.

9. D'ara en endavant assumim les obligacions internacionals de Kosova, incloent-hi les concloes per la Missió d'Administració Interina de Nacions Unides a Kosova (UNMIK) i el tractat i les obligacions de l'anterior República Federal Socialista de Iugoslàvia a la qual estem lligats com a antiga part constituent, incloent-hi les Convencions de Viena sobre relacions diplomàtiques i consulars. Cooperarem plenament amb el Tribunal Penal Internacional per a l'antiga Iugoslàvia. Pretenem buscar l'afiliació a organitzacions internacionals, en les quals Kosova procurarà contribuir a la recerca de l'estabilitat i la pau internacional.

10. Kosova declara el seu compromís amb la pau i l'estabilitat a la nostra regió de l'Europa del sud-est. La nostra independència representa la fi del procés de dissolució violenta de Iugoslàvia. Aquest ha estat un procés dolorós, però treballarem incansablement per contribuir a una reconciliació que permeti a l'Europa del sud-est superar els conflictes del passat i forjar nous lligams de cooperació regional. Treballarem amb aquest objectiu juntament amb els nostres veïns per avançar cap a un futur europeu comú.

11. Expressem, en particular, el nostre desig d'establir bones relacions amb tots els nostres veïns, incloent-hi la República de Sèrbia amb qui tenim profunds vincles històrics, comercials i socials que procurarem desenvolupar en el futur proper. Continuarem els nostres esforços per contribuir a les relacions d'amistat i cooperació amb la República de Sèrbia, mentre promovem la reconciliació entre la nostra gent.

12. Afirmem, per la present, i de forma clara, específica, i irrevocable, que Kosova està legalment decidit a complir les provisions contingudes en aquesta Declaració, incloent-hi, especialment, les obligacions derivades del Pla Ahtisaari. En totes aquestes matèries, actuarem de forma coherent amb els principis del dret internacional i amb les resolucions del Consell de Seguretat de les Nacions Unides, incloent-hi la resolució 1244 (1999). Declarem públicament que tots els estats són subjecte de dret per donar suport a aquesta declaració, i els emplacem a fer-nos arribar el seu suport i la seva amistat.”⁵⁷¹

La declaració d'independència es produïa enmig d'un clima festiu arreu del país, a excepció dels territoris poblats majoritàriament per la minoria sèrbia, que s'oposà radicalment a la proclama independentista.

La nova República de Kosova també decidí, el 17 de febrer de 2008, adoptar una nova bandera nacional. Fins aleshores, les institucions paral·leles havien utilitzat sempre la bandera albanesa, vermella amb l'àguila bicèfala, i només Ibrahim Rugova havia intentat introduir una nova senyera, amb la inscripció Dardania, que no tingué, però, massa èxit.

Vist el caràcter multiètnic que havia de tenir el nou estat, l'Assemblea de Kosova optà per elegir una bandera que no pogués identificar-se a cap grup ètnic i per tant descartà

⁵⁷¹ ASSEMBLY OF KOSOVA. *Kosova Declaration of Independence*. Assemblea de Kosova, D-001, Pristina, 17 de febrer de 2008.

el fet d'utilitzar la mateixa bandera que Albània, com s'havia fet històricament. Després d'un concurs promogut per les Nacions Unides, el Kosova independent acabà adoptant com a bandera nacional una senyera dissenyada per Muhamer Ibrahim de fons blau, amb el mapa de Kosova en or, i sis estrelles blanques disposades en forma d'arc sobre el mapa que simbolitzen els sis grups ètnics principals de Kosova (albanesos, serbis, turcs, goranis, roms, i bosnis); una bandera molt políticament correcta, sense cap identificació ètnica i inspirada clarament en la de la Unió Europea.

Bandera oficial de la República de Kosova, adoptada per l'Assemblea de Kosova, el 17 de febrer de 2008, després de proclamar la independència.

En absència d'himne, i descartant utilitzar l'adoptat per les institucions paral·leles de Kosova que era l'*Himni i Flamurit*, el mateix himne d'Albània, la proclamació de la independència estigué acompanyada de les notes de l'europeu Himne a l'Alegria, tot i que posteriorment, el juny de 2008 i després d'un nou concurs, l'Assemblea de Kosova adoptà la cançó *Europa*, una composició sense lletra i sense cap consideració ètnica realitzada per Mendi Mengjiqi com a himne nacional kosovar.

Els símbols adoptats evidenciaven la voluntat de la nova república d'escenificar la seva multietnicitat, un dels punts en els quals havia insistit de forma especial al llarg del seu mandat la missió de les Nacions Unides.

Nou anys després de la fi de la guerra, Kosova havia proclamat la seva independència a través d'una declaració unilateral del seu parlament, on el PDK, partit sorgit de la guerrilla de l'UÇK, era la primera força política. Era la segona vegada que Kosova proclamava la independència, l'antiga Assemblea de Kosova, en els temps de les

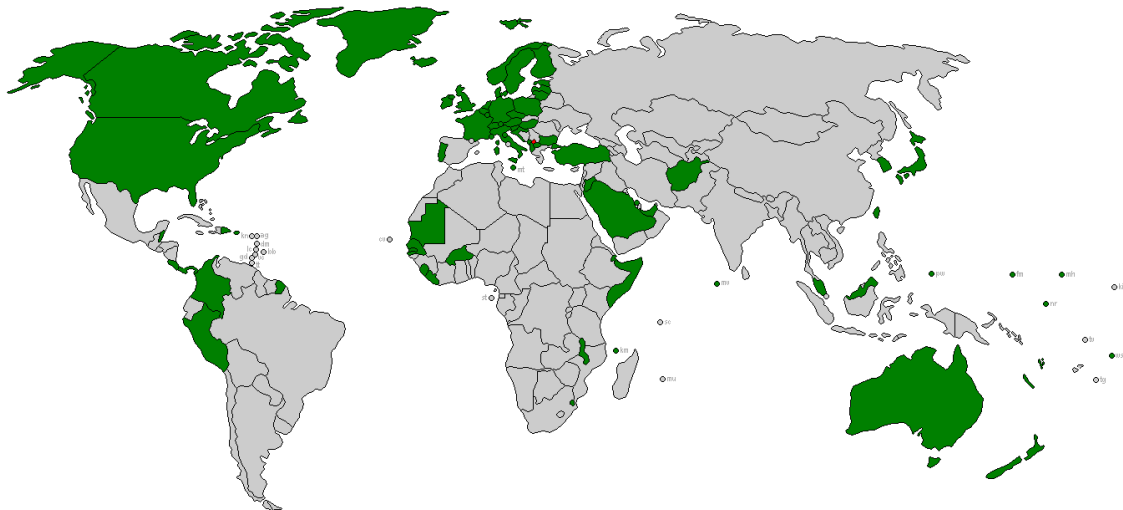
institucions paral·leles i de l'estratègia de la desobediència civil pacífica impulsada per la LDK, ja l'havia declarat el 22 de setembre de 1991. En aquella ocasió, la declaració independentista anà acompanyada d'un referèndum entre el 26 i el 30 de setembre del mateix any que ratificà de forma aclaparadora la decisió del parlament de proclamar la plena sobirania.

La declaració de 1991, però, comptà amb un escàs suport internacional i només Albània reconegué el nou estat de Kosova, una situació substancialment diferent a la viscuda el 2008, quan bona part de les principals potències occidentals s'afanyaren a reconèixer la independència de Kosova de forma immediatament posterior a la seva proclamació.

Una de les diferències substancials entre les proclames de 1991 i 2008 és el fet de sotmetre o no a referèndum la decisió presa pel parlament. El 1991, Kosova exercí el seu dret a l'autodeterminació i mitjançant un referèndum popular es decantà per l'opció independentista, legitimant l'acord pres pel parlament. El 2008, tot i les reclamacions del moviment autodeterminista reclamant un referèndum, la declaració fou realitzada exclusivament per l'Assemblea de Kosova, que es considerava legitimada per expressar la voluntat popular.

La declaració d'independència es feia d'acord amb el pla Ahtisaari, un fet que provocà el recel del moviment autodeterminista, crític amb la tutela i les restriccions que això comportava pel nou estat kosovar.

La diferència substancial amb la declaració de 1991 fou, però, el suport internacional que la de 2008 congregà. Si el 1991 només la veïna Albània havia reconegut la República de Kosova, la proclama de febrer de 2008 suscità uns suports força més amplis. El mateix dia de la proclamació, Costa Rica esdevingué el primer país a reconèixer Kosova. El 18 de febrer, l'endemà de la declaració independentista, els Estats Units, el Regne Unit, França, Turquia, Afganistan i, evidentment, Albània, ja reconeixien el nou estat de Kosova. Ben aviat s'afegiren desenes de països a la llista fins a completar els 69 estats membres de les Nacions Unides que, juntament amb Taiwan que no n'és membre, reconeixen, a juny de 2010, la independència de Kosova.

Mapa mundi amb els reconeixements internacionals que ha rebut la República de Kosova proclamada el 17 de febrer de 2008 assenyalats de color verd (Font: Wikipedia)

Els reconeixements internacionals congregats per Kosova són majoritaris al si de la Unió Europea (on 22 dels 27 països membres han reconegut el nou estat) i de l'OTAN (24 reconeixements de 28 països membres), on només l'Estat espanyol, Grècia, Xipre, Romania i Eslovàquia es negaren a reconèixer la nova república. Tot i que Kosova és un país majoritàriament musulmà, l'aliança evident amb els Estats Units ha reduït els suports al reconeixement de l'estat kosovar entre la comunitat àrab i islàmica. Al si de la Lliga Àrab només 5 dels 22 estats membres han reconegut la independència de Kosova; i al si de l'Organització de la Conferència Islàmica ho han fet 14 dels 57 estats membres.

La República de Kosova ha estat reconeguda per Albània, Macedònia i Montenegro, és a dir, tots els estats que tenen frontera amb ella a excepció de Sèrbia. Malgrat tot, l'objectiu d'esdevenir membre de les Nacions Unides es presenta complicat a curt termini ja que, tot i que 62 dels 192 estats membres han reconegut a Kosova, la possibilitat russa de veto dificulta la seva acceptació com a membre de l'ONU.

La declaració d'independència de Kosova suscità la reacció irada de la població serbokosovar, especialment al nord de Mitrovica, on els incidents es multiplicaren durant els dies posteriors a la proclamació. L'alegria entre la població albanesa contrastava amb la ira que demostraven els serbokosovars que realitzaren manifestacions violentes al nord de Mitrovica on es produïren atacs contra la frontera

serbo-kosovar i contra representants de les Nacions Unides. La violència dels serbis del nord de Kosova tenia com a objectiu forçar la partició del territori kosovar i integrar la zona sèrbia del nord del país a Sèrbia, i provocà la intervenció de les tropes de l'OTAN.

Malgrat la pacificació després de la ira dels primers mesos, el nord de Mitrovica impulsà un boicot al govern kosovar, i molt especialment al seu servei de policia, i decidí crear les seves pròpies institucions, vinculades a Sèrbia i sense cap obediència a Pristina. Així naixia, el juny de 2008, l'Assemblea de la Comunitat de Municipalitats de la Província Autònoma de Kosovo i Metohija, una cambra que aplegava els representants electes a les municipalitats sèrbies en les eleccions locals de l'11 de maig de 2008, que les poblacions nordkosovars de majoria sèrbia realitzaren al mateix temps que els municipis serbis, en un acte de desafiament a l'autoritat de Pristina. A la cambra, la força principal hi era l'extrema dreta nacionalista del Partit Radical Serbi de l'exparamilitar ara empresonat a La Haia Vojislav Seselj, amb 17 representants; seguida del Partit Democràtic de Sèrbia, la formació conservadora de Vojislav Kostunica, amb 13; del Partit Socialista Serbi, que antigament presidia Milosevic, amb 4 representants; del Partit Democràtic, amb 3; de G17+ i de la Iniciativa Cívica Gora amb 1 cadascun, a més de 4 independents.

La composició d'aquesta assemblea demostrava les posicions nacionalistes radicals i conservadores dels serbokosovars del nord de Mitrovica, que pretenien forçar la partició de Kosova davant l'evidència que era impossible retornar tot el territori kosovar sota sobirania sèrbia.

A Sèrbia, la reacció contra la proclamació de la independència de Kosova també fou irada i a partir del 17 de febrer, se succeïren les manifestacions sota la consigna "Kosovo és Sèrbia" convocades, fins i tot, pel mateix govern serbi com és el cas de la marxa que el 21 de febrer aplegà prop de dos milions de persones pels carrers de Belgrad i al final de la qual intervingueren el primer ministre Vojislav Kostunica i el líder de l'oposició Tomislav Nikolic, a més de representants polítics serbis de Bòsnia i de Montenegro i figures rellevants de la vida social sèrbia. El parlament de Kostunica a la fi d'aquesta marxa posà de manifest el seu nacionalisme i el simbolisme que Kosova tenia pel nacionalisme serbi:

“Què és Kosovo? On és Kosovo? Qui és Kosovo? Hi ha algú entre nosaltres que no sigui de Kosovo? Hi ha algú entre nosaltres que pensi que Kosovo no ens pertany? Kosovo, és el primer nom de Sèrbia. Kosovo pertany a Sèrbia. Kosovo pertany al poble serbi. Així és com ha estat sempre. Així és com serà sempre. No hi ha cap força, cap amenaça, cap càstig suficientment gran i horrible, per a que qualsevol serbi, en qualsevol moment, mantingui una posició diferent a la que afirma que Kosov és Sèrbia.”⁵⁷²

Entre les manifestacions n’hi hagué de violentes, com la crema de l’ambaixada dels Estats Units a Belgrad o els atacs contra delegacions diplomàtiques de països que reconeixien la independència de Kosova. No foren els únics episodis violents ja que els incidents als carrers serbis es repetiren al llarg del mes de febrer de 2008, en un context d’indignació general per la proclamació independentista. El nacionalisme serbi abanderà les protestes, però aquestes aconseguiren cohesionar la societat sèrbia al voltant de la reclamació de la sobirania de Kosova. Les declaracions del primer ministre Vojislav Kostunica, responsabilitzaven els Estats Units de la declaració independentista i consideraven Kosova un “fals estat”:

“Els Estats Units estan disposats a vulnerar l’ordre internacional per defensar els seus interessos militars. Avui, aquesta política de la força creu que ha triomfat establint un fals estat. El poble serbi mai aturarà la seva lluita per la llibertat. Mentre el poble serbi existeixi, Kosovo serà Sèrbia”⁵⁷³

El president serbi Boris Tadic, del Partit Democràtic, d’orientació socialdemocràtica i prooccidental, se sumà a la denúncia de la independència kosovar, un punt coincident entre tota la classe política sèrbia, tot anunciant que Sèrbia no la toleraria i faria tot allò possible per anul·lar-la:

⁵⁷² KOSTUNICA, Vojislav. “Kosovo is Serbia”, 21 de febrer de 2008. Parlament de Vojislav Kostunica a la manifestació del 21 de febrer de 2008. Publicat íntegrament a Wikisource i consultable al següent enllaç: http://en.wikisource.org/wiki/Kosovo_is_Serbia.

⁵⁷³ REUTERS. “Serbia condemns breakaway Kosovo as ‘false state’” in *Reuters.com*, 17 de febrer de 2008.

“Sèrbia no reconeixerà mai la independència de Kosovo i actuarà per tots els mitjans pacífics, diplomàtics i legals per anul·lar l’acte”⁵⁷⁴

Les paraules de Tadic es concretaren en una ofensiva internacional per evitar el reconeixement de la independència de Kosova i en la presentació d’un requeriment davant del Tribunal Internacional de Justícia de l’ONU per tal que aquesta dictamini si la declaració d’independència es feu d’acord amb la legislació internacional. L’Assemblea General de les Nacions Unides recolzà la petició sèrbia el 8 d’octubre de 2008 després d’una votació on el requeriment obtingué 77 vots favorables, 6 en contra i 74 abstencions en una decisió que representava una primera victòria diplomàtica sèrbia i que implicava els trasllat del requeriment al Tribunal Internacional d’un cas inèdit ja que implicava que, per primera vegada, aquesta cort hagués de deliberar sobre la independència d’un territori.

La resolució del tribunal, adoptada el 22 de juliol de 2010, representà un dur revés diplomàtic per a Sèrbia que confiava en que la sentència avalés la seva posició. El Tribunal Internacional de Justícia, que adoptà la resolució amb 10 vots favorables i 4 de contraris, afirmava:

“El dret internacional general no contempla prohibicions sobre les declaracions d’independència i, per tant, la declaració del 17 de febrer de 2008 no viola el dret internacional general. [...] La declaració no va contravenir la resolució 1244 del Consell de Seguretat de les Nacions Unides, que no prohibia declaracions d’independència de Kosova respecte a Sèrbia. [...] Per tant, cap norma aplicable del dret internacional ha estat violada.”⁵⁷⁵

La sentència, sense caràcter vinculant, tenia una inequívoca lectura política. A la pràctica, la decisió del Tribunal Internacional de Justícia legitimava la declaració

⁵⁷⁴ ALBA, Ana. “Kosovo, independent” in Avui, 18 de febrer de 2008, pàg. 14-15.

⁵⁷⁵ INTERNATIONAL COURT OF JUSTICE. *Accordance with International Law of the unilateral declaration of independence in respect of Kosovo*. La Haia, Tribunal Internacional de Justícia, 22 de juliol de 2010. Consultable íntegrament en el següent enllaç: www.icj-cij.org/docket/files/141/15987.pdf.

independentista kosovar i representava un inestimable suport a la recerca de nous reconeixements i a la demanda d'integració de Kosova a les Nacions Unides.

A nivell internacional, la sentència suscità certa controvèrsia ja que fou percebuda, des de territoris que reivindiquen la seva independència, com un aval a les declaracions independentistes unilaterals. El tribunal de l'ONU s'havia afanyat, però, en la seva mateixa sentència a especificar l'excepcionalitat de la situació kosovar i a esmentar que la declaració de Pristina havia tingut lloc en un context molt determinat. Aquest argument serví, entre d'altres, al Departament d'Estat dels EUA per negar que la fórmula de declaració independentista unilateral adoptada per Kosova servís en d'altres situacions de conflicte nacional.

La decisió del Tribunal Internacional de Justícia no modificà les posicions de Sèrbia i els seus aliats. Vuk Jeremic, el ministre serbi d'afers exteriors, manifestà de nou, després de la sentència, que "Sèrbia no reconeixerà mai la independència de l'autoanomenada República de Kosovo", al temps que el portaveu de la Duma russa, Leonid Slutski, alertava sobre les conseqüències funestes que podia tenir la decisió de la cort: "S'obre la caixa de Pandora dels separatismes i es preveuen perillosos fenòmens"⁵⁷⁶ La reacció sèrbia legitimava la idea que la resolució de la cort recolzava el procés independentista iniciat per Kosova el 2008.

De fet, el procés sobiranista de Kosova no s'havia limitat exclusivament a una proclama sinó que les institucions kosovars s'havien posat, a partir de febrer de 2008, en marxa per dotar-se dels elements propis que configuren un estat. Un dels més simbòlics fou l'aprovació de la Constitució de Kosova, que substituïa al marc constitucional que havia instaurat la UNMIK a partir de la resolució 1244 que havia permès el desenvolupament de les institucions d'autogovern, i que tingué lloc el 9 d'abril de 2008 per entrar en vigor el 15 de juny del mateix any.

En el seu preàmbul, la Constitució kosovar recollia el següent:

"Nosaltres, el poble de Kosova,

⁵⁷⁶ *Público*, 23 de juliol de 2010.

Determinat a construir un futur de Kosova com un país lliure, democràtic, amant de la pau que sigui la pàtria de tots els seus ciutadans;

Compromès amb la creació d'un estat de ciutadans lliures que garanteixi els drets de cada ciutadà, les llibertats civils i la igualtat de tots els ciutadans davant la llei;

Compromès amb l'estat de Kosova com un estat de benestar econòmic i prosperitat social;

Convençut que l'estat de Kosova contribuirà a l'estabilitat de la regió i del conjunt d'Europa creant relacions de bon veïnatge i cooperació amb tots els països veïns;

Convençut que l'estat de Kosova serà un digne membre de la família d'estats amants de la pau al món;

Amb la intenció de tenir l'estat de Kosova participant plenament en els processos d'integració euroatlàntica;

Solemnement, aprovem la Constitució de la República de Kosova.”⁵⁷⁷

Amb tot, alguns dels articles constitucionals s'inspiraven directament del pla Ahtisaari, com en el cas de la protecció de les minories o de la prohibició de les reclamacions territorials respecte a altres estats o els processos de fusió amb aquests. Alguns dels articles més significatius del text constitucional són els següents:

“Article 1. Definició de l'estat

1. La República de Kosova és un estat independent, sobirà, democràtic, únic i indivisible.
2. La República de Kosova és l'estat dels seus ciutadans. La República de Kosova exerceix la seva autoritat basada en el respecte dels Drets Humans i les llibertats dels seus ciutadans i de la resta de persones dins les seves fronteres.
3. La República de Kosova no mantindrà reclamacions territorials sobre cap estat o part d'un estat i no cercarà la unió amb ells.

Article 2. Sobirania [...]

2. La sobirania i la integritat territorial de la República de Kosova és intacta, inalienable, indivisible i protegida per tots els mitjans previstos en aquesta Constitució i en la llei. [...]

Article 3. Igualtat davant la llei

⁵⁷⁷ ASSEMBLY OF KOSOVA. Constitution of the Republic of Kosova. Assembleia de Kosova, Pristina, juny de 2008. El text complet de la constitució kosovar pot consultar-se a: www.kushtetutakosoves.info/repository/docs/Constitution.of.the.Republic.of.Kosovo.pdf.

1. La República de Kosovo és una societat multiètnica formada per albanesos i per altres comunitats, governada democràticament amb ple respecte a la llei a través de les seves institucions legislatives, executives i judicials. [...]

Article 5. Llengües

1. Les llengües oficials de la República de Kosovo són l'albanès i el serbi.
2. El turc, el bosni i el rom també tenen l'estatut de llengües oficials a nivell municipal i podran ser utilitzades oficialment a tots els nivells tal i com preveu la llei. [...]

Article 8. Estat secular

La República de Kosovo és un estat secular i és neutre en matèria de creences religioses.”

El text constitucional kosovar assumia les premisses del pla Ahtisaari i tancava les portes a la unificació albanesa, i a canvi insistia en la integritat territorial de Kosovo evitant una possible partició del territori per tal de cedir el nord de Mitrovica a Sèrbia. El fre del nou estat a qualsevol modificació de les fronteres i a la reunificació nacional albanesa impulsà una nova dissidència interna que, d'acord amb el nou Kosovo independent, no pretenia renunciar a la fita de la reunificació nacional albanesa.

La nova dissidència

Al capdavant dels grups dissidents cal situar-hi el moviment Vetëvendosje!. Sense reclamar obertament la unificació nacional dels territoris poblats per albanesos i centrant el seu discurs en la necessitat de l'exercici de l'autodeterminació com a pas per a la plena sobirania de Kosovo, aquest moviment discreparà obertament de la declaració d'independència centrant precisament els seus arguments en la manca d'un procés autodeterminista que recolzi la proclama, en la tutela que s'exerceix sobre el nou estat que fa que la independència sigui limitada, i, finalment, en l'existència d'entitats sèrbies al si del nou estat que qüestionen l'existència d'un Kosovo independent i unificat.

Enmig de l'eufòria kosovar fruit de la proclama del 17 de febrer de 2008, la del moviment Vetëvendosje! fou pràcticament l'única veu albanesa que s'alçà per denunciar les limitacions de la declaració. L'anàlisi de Vetëvendosje! de la declaració

independentista es recollí en un article sota el títol “La proclamació: un pas endavant, tres passos enrere” que argumentava el següent:

“L’anunci de la declaració d’independència i del seu reconeixement pels Estats Units, França i el Regne Unit és un pas endavant. Per primera vegada Kosova ha estat reconegut com un estat independent per part d’aquests significats estats del món.

Tanmateix, la declaració d’independència ha conduït Kosova tres passes enrere.

1) L’EULEX, amb la restricció directa de l’autodeterminació interna, en el sentit que Kosova no podrà governar-se a si mateix en el futur.

2) El paquet del pla Ahtisaari, amb la creació d’entitats autònomes sèrbies a l’interior de Kosova sota el control directe de Sèrbia.

3) La festa, l’eufòria creada per l’anunci, està sent utilitzada per distreure l’atenció de:

- La reacció de les estructures paral·leles de Sèrbia (la crema de la duana i de l’edifici de la policia a Leposaviq i Zveçan).
- El contraban apressat de la bandera, els emblemes nacionals i les lleis que es deriven del paquet d’Ahtisaari que han començat a ser aprovats sense debat. [...]

La independència descrita en aquesta declaració no inclou un exèrcit i no garanteix la integritat territorial ni un seient a les Nacions Unides. Així doncs, Kosova continua sense la capacitat de fet de defensar-se a si mateix a través del seu exèrcit i sense la defensa legal que es deriva d’esdevenir un subjecte internacional a través d’un seient a les Nacions Unides. Qualsevol atac eventual de Sèrbia contra Kosova, que no és un subjecte internacional segons la legislació internacional, no serà considerat com una agressió. [...]

La declaració d’independència és considerada com un acord entre alguns polítics locals i alguns representants internacionals i no com la independència d’un país amb un poble lliure. Només l’autodeterminació ens conduirà a la veritable independència, perquè aquesta independència sí que serà la decisió del poble.

La declaració del 17 de febrer és un pas endavant per a Kosova en l’aspecte de l’autodeterminació externa, però no per l’autodeterminació interna. En aquest sentit, res ha canviat. Kosova continuarà essent un país governat per una missió no democràtica instal·lada des de fora i no elegida des de dins.⁵⁷⁸

⁵⁷⁸ VETËVENDOSJE. “The Declaration: One step forward – three steps back” in *Vetëvendosje! Newsletter form the Movement for Self-Determination!*, núm. 82, Pristina, 18 de febrer de 2008.

Tot i reconèixer alguna virtut a la declaració, Vetëvendosje! considerava que més enllà del reconeixement internacional que havia suscitat i que representava un suport evident a la causa de l'alliberament nacional de Kosova, també calia analitzar els defectes derivats de la proclama, entre el quals citava les limitacions a la independència (insistint en la impossibilitat de Kosova de tenir un exèrcit i de tenir representació a les Nacions Unides), la manca de legitimitat de la proclama en no venir derivada de l'exercici de l'autodeterminació, i les entitats autònomes sèrbies creades a l'interior de Kosova que, a la pràctica, impedièn la integritat territorial.

Més enllà de la declaració, Vetëvendosje! també es mostrava molt crític amb els símbols adoptats pel nou estat. En concret, la nova bandera de Kosova suscità també el rebuig del moviment autodeterminista partidari d'utilitzar la tradicional bandera albanesa vermella i amb l'àguila bicèfala que, a més, fou predominant durant les celebracions independentistes. A propòsit del nou símbol nacional kosovar Vetëvendosje! afirmava:

“La nova bandera mostra el mapa de Kosova, representant la seva integritat territorial (la realitat del qual és la divisió). Només un altre país té una bandera que mostra el seu territori, és la de Xipre, que des de 1974 està també dividit en dues entitats polítiques. La nova bandera inclou dos colors, groc i blanc, que són colors de la bandera sèrbia. Cap dels colors albanesos (roig i negre) s'hi troba representant. També té sis estels que pretenen representar les sis comunitats de Kosova. Això implica que els albanesos, que són un 90% de la població, són una comunitat i no la majoria.”⁵⁷⁹

La crítica de Vetëvendosje! també es dirigí contra el nou text constitucional kosovar que considerava com un marc legal que propiciava “l'absència de sobirania i de democràcia a l'interior de Kosova”.⁵⁸⁰

⁵⁷⁹ VETËVENDOSJE. “The new flag of Kosova” in *Vetëvendosje! Newsletter form the Movement for Self-Determination!*, núm. 82, Pristina, 18 de febrer de 2008.

⁵⁸⁰ VETËVENDOSJE. “The Constitution. Analysis” in *Vetëvendosje! Newsletter form the Movement for Self-Determination!*, núm. 83, Pristina, 25 de febrer de 2008

El moviment autodeterminista es convertí en el principal exponent de la dissidència política albanesa a l'interior del nou estat de Kosova. Vetëvendosje!, esdevingut un moviment cada cop més popular i amb milers de joves a les seves files, exercí de veu interna crítica també amb posterioritat a la independència i un any després de la proclama valorava la situació tot afirmant que “la declaració d'independència no havia portat la independència a Kosova”. A continuació el moviment Vetëvendosje! argumentava els requisits que, al seu entendre, eren indispensables per a l'assoliment d'un estat independent:

“Perquè Kosova sigui un estat sobirà, independent, democràtic i amb integritat territorial ha de tenir:

- El dret a tenir un exèrcit.
- El control de la seva pròpia força de policia.
- El control dels seus propis recursos i un pla econòmic per al desenvolupament energètic i agrícola.”⁵⁸¹

Amb la seva reivindicació autodeterminista i les seves crítiques al nou estat kosovar i a la tutela internacional exercida sobre el mateix, Vetëvendosje! es convertí en el principal referent de la dissidència kosovar interna. Les marxes i els actes organitzats pel moviment autodeterminista aplegaven sovint també militants i simpatitzants dels partits polítics dissidents, partidaris de la unificació dels territoris albanesos, una reivindicació que explícitament mai ha realitzat Vetëvendosje! si bé molts dels seus militants veien amb simpatia.⁵⁸²

Tot i que Vetëvendosje! no l'assumís pròpiament, la reivindicació de la unificació de Kosova i Albània, explícitament prohibida pel pla Ahtisaari i per la mateixa constitució kosovar, continuà essent l'objectiu principal de les forces polítiques dissidents com ja ho havia estat des dels anys 50 i 60.

⁵⁸¹ VETËVENDOSJE. “Why Kosova’s declaration of independence has not brought us independence” in *Vetëvendosje! Newsletter form the Movement for Self-Determination!*, núm. 134, Pristina, 16 de febrer de 2009.

⁵⁸² Entrevista amb Rahman X., militant de Vetëvendosje! a Gjilan. Gjilan, juliol de 2008

La unificació de la població albanesa en un únic estat era una reivindicació que havia estat present a Kosova des del naixement de l'Albània independent. Durant la Iugoslàvia titista les reivindicacions albaneses havien basculat entre la reunificació amb Albània (la postura mantinguda pels sectors minoritaris i més radicalitzats) i la reivindicació d'una República de Kosova al si de la Iugoslàvia federal (una posició adoptada per la majoria de la població kosovar i molt present, fins i tot, al si de la Lliga dels Comunistes de Kosova, la filial local del partit únic al poder a Belgrad), una situació que podia assimilar-se a la del Kosova de finals del segle XX, on convivien els partidaris de la independència de Kosova amb una minoria que encara enyorava el somni de l'Albània ètnica i, per tant, defensava aplegar tota la població albanesa en un únic estat.

La *realpolitik* havia dut a molts partidaris de la unificació amb Albània a defensar la opció de la independència com a única solució viable degut a la posició de la comunitat internacional, radicalment contrària a la unificació. Tot i així, algunes forces polítiques amb escassa implantació però molt actives (a imatges de les seves predecessores durant els anys de la clandestinitat iugoslava) continuen defensant obertament la unificació de Kosova amb Albània. Les dues principals forces partidàries d'aquesta unificació eren el Moviment Popular de Kosova (LPK) i el Moviment Popular per a l'Alliberament de Kosova (LKÇK), dos organitzacions claus per entendre l'origen i l'evolució de l'UÇK i de l'estratègia armada per a l'alliberament de Kosova.

Amb la fi de la guerra, el 1999, tant el LPK com el LKÇK havien perdut la notorietat que havien assolit durant el conflicte bèl·lic i s'havien convertit en partits amb una presència testimonial, amb l'espai polític absorbit pels partits sorgits de l'UÇK. Malgrat tot, ambdues forces mantingueren la seva activitat i estigueren presents a l'Assemblea de Kosova, tot i que amb una representació testimonial, fins que aquesta establí, a les forces polítiques albaneses, el llindar mínim del 5% dels vots per assolir representació a la cambra kosovar.

La relació tant del LPK com del LKÇK amb les institucions kosovars engegades per la UNMIK no havia estat excessivament cordial. El LKÇK boicotejà les eleccions legislatives de 2004, i el LPK feu el mateix amb les de 2007. Tot i així, el LPK havia aprofitat la seva presència a l'Assemblea de Kosova per defensar el seu projecte d'unió de Kosova amb

Albània. Arran de la creació de l'efímer estat de la Unió de Sèrbia i Montenegro, el LPK proposà la creació de la Unió d'Albània i Kosova,⁵⁸³ un nou estat que aplegaria els territoris de Kosova i Albània. La iniciativa fou presentada a l'Assemblea de Kosova i també al govern albanès, el desembre de 2002, però no tenia cap possibilitat de prosperar degut al veto a la integració de Kosova a Albània exercit per la comunitat internacional.

Amb tot, el LPK evolucionà esdevenint una força menys crítica amb el Kosova independent arribant a assumir la declaració d'independència i el text constitucional kosovar. El maig de 2009, durant el seu congrés, el LPK acordà modificar la seva denominació per passar a esdevenir el Partit Socialista de Kosova (PSK, Partia Socialiste e Kosovës), una força socialdemòcrata agermanada amb el Partit Socialista d'Albània (hereu, recordem-ho del Partit del Treball d'Enver Hoxha) i amb voluntat d'integrar-se al Partit Socialista Europeu i a la Internacional Socialista. Presidit per Emrush Xhemajli, el mateix president del LPK, el nou PSK pretén esdevenir una força homologable als partits socialistes europeus, sense renunciar, però, a la seva història clandestina i a les dècades de lluita contra el règim de Belgrad que el partit duu a les seves esquenes, dos objectius difícils de compatibilitzar i que fan del PSK un partit força allunyat de la dissidència que havia demostrat el seu predecessor, el LPK, com ho demostren, per exemple, les seves converses amb el Partit Reformista ORA de Veton Surroi amb l'objectiu d'aplegar l'espai socialdemòcrata kosovar.

El LKÇK sí que ha mantingut el seu esperit contestatari al temps que defensava la unificació nacional de tota la població albanesa en un sol estat. Fruit dels canvis polítics esdevinguts a Kosova amb la proclamació de la independència, el LKÇK decidí, el setembre 2008, transformar-se en una nova força política, el Moviment per a la Integració i la Unificació (LIB, Lëvizja për Integrim dhe Bashkim). El canvi de denominació ja evidencia l'objectiu de la nova força: integrar i unificar tots els albanesos en un únic estat, a diferència de l'anterior denominació que feia referència a l'alliberament nacional de Kosova. Tot i estar implantat a Kosova, el LIB defensa la unificació de la població albanesa de Montenegro, del sud de Sèrbia, de Macedònia, de

⁵⁸³ LPK. *Unioni Shqipëri-Kosovë. Projekt për paqe të qëndrueshme integrim dhe zhvillim*. Pristina, LPK, 2003. Consultable a www.lpk-kosova.com/files/un_sh_k.doc.

Kosova, d'Albània i del nord de Grècia en un únic estat, per la qual cosa manté una oposició evident a la constitució kosovar que renuncia a qualsevol unió de Kosova amb un altre estat o territori. De fet, tant anteriorment el LKÇK com posteriorment el LIB han participat activament en les mobilitzacions de Vetëvendosje!.⁵⁸⁴

També de l'òrbita del LKÇK sorgí una nova força política partidària de la unificació albanesa, el Moviment per a la Unificació (LB, Lëvizja për Bashkim) impulsat per Avni Klinaku, antic president i fundador del LKÇK. El LB, com el seu nom indica també de forma clara, té com a objectiu principal l'assoliment de la unificació de tots els territoris poblats per albanesos. La nova força política manté una posició molt similar a la de Vetëvendosje! pel que fa a l'anàlisi de la independència de Kosova, tot denunciant l'absència de l'exercici del dret a l'autodeterminació i les limitacions d'una independència que no permet, per exemple, tenir un exèrcit propi.⁵⁸⁵

El programa polític establert pel Moviment per a la Unificació en el moment de la seva creació és una bona mostra de l'argumentari dels dissidents albanesos partidaris de la reunificació nacional:

"Programa polític del Moviment per a la Unificació (LB)

El Moviment per a la Unificació (LB) és una organització política que pretén resoldre la irresolta qüestió albanesa.

Objectius de l'organització

Considerant que:

-El poble albanès viu dividit entre diferents estats contra la seva voluntat i, com a conseqüència, la qüestió albanesa continua irresolta i no ha estat dirigida cap a una correcta solució;

-El poble albanès que viu a Kosova no exerceix la sobirania en el seu territori i el seu dret a l'autodeterminació no ha estat reconegut. Com a conseqüència d'aquesta situació, el futur

⁵⁸⁴ Entrevista a Afrim L., militant del LKÇK i del LIB. Pristina, juliol de 2008.

⁵⁸⁵ Entrevista a Avni Klinaku, fundador del LB, antic president del LKÇK. Pristina, juliol de 2007.

econòmic, polític i legal de Kosova és completament incert i continua essent part de la irresolta qüestió albanesa;

-Les terres albaneses a Macedònia, Sèrbia i Montenegro estan sota una ocupació clàssica i el seu alliberament no pot ser mai assolit a través d'institucions instaurades pels ocupants;

-Només estant unit en un únic estat el poble albanès pot explotar completament el seu potencial cap al desenvolupament econòmic, polític i cultural;

-Només amb una solució justa i completa de la qüestió albanesa, el poble albanès esdevindrà un factor de pau i un company en igualtat en el desenvolupament i les integracions europea i global.

I, considerant el dret legal i inalienable de les nacions a viure lliures i unides, d'acord amb el dret de les nacions a l'autodeterminació:

El Moviment per a la Unificació (LB) treballa per unir el poble albanès en un únic estat sobirà, lliure i democràtic.⁵⁸⁶

El LB, amb una implantació limitada i uns recursos militants més aviat escassos, manté, però, una intensa activitat. Tant el LB com el LIB, amb programes polítics pràcticament idèntics en allò que respecta la qüestió de la unificació albanesa, són organitzacions legals que mantenen una activitat pública especialment remarcable a Kosova, i que renuncien formalment, en la conjuntura actual, a la lluita armada com a mitjà per a l'assoliment dels seus objectius. Molt properes a l'activisme de Vetëvendosje! les seves accions van encaminades a suscitar el debat sobre la unificació, adoptant estratègies com la desobediència civil expressada en qüestions com la negativa a l'ús de la bandera oficial de Kosova.

⁵⁸⁶ LB. *Political draf-program of the Movement for Unification*. Pristina, Lëvizja për Bashkim, 2007.

Acte del Moviment per a la Unificació (LB), el 2008, pels carrers de Pristina. La pancarta reproduïx el lema "Kosova és Albània" i els activistes del LB utilitzen els símbols nacionals albanesos. (Fotografia: LB)

Al marge del LB i del LIB, cal esmentar, entre les forces partidàries de la unificació dels territoris poblats per albanesos, el FBKSH, el Front per a la Unitat Nacional Albanesa, una organització que continua essent partidària de la lluita armada com ho manifesta el fet que s'erigeixi en braç polític de l'AKSH, l'Exèrcit Nacional Albanès. El FBKSH manté una activitat clandestina cada cop més escassa, a l'igual que l'AKSH, que pràcticament ha abandonat l'activitat armada. Al marge de la promoció a través de la xarxa d'internet, és estrany veure presència del FBKSH als carrers d'alguna ciutat albanesa, ja sigui de Kosova, d'Albània o de Macedònia.

Entre els partits que defensen la unificació nacional de Kosova amb Albània cal fer esment també d'UNIKOMB, el Partit de la Unió Nacional Albanesa (Partia e Unitetit Kombëtar Shqiptar) que s'havia integrat inicialment a l'AAK de Ramush Haradinaj, com també ho feu el LKÇK, i que després ha mantingut una activitat política independent, si bé molt limitada degut a la seva poca implantació i a la seva escassa tradició activista; de Balli Kombëtar i Kosovès, el Front Nacional de Kosova, partidari de la unificació nacional però identificat amb posicions polítiques d'extrema dreta, tot el contrari que els hereus del LPK i del LKÇK, associats tradicionalment a l'extrema esquerra.

Fora de l'àmbit kosovar, cal esmentar, entre els partidaris de la unificació nacional, el PUK, el Partit per a la Unitat Nacional, una força política liderada per Idajet Beqiri que s'havia integrat al FBKSH i que, el 2005, impulsà, a Albània, una coalició de partits d'extrema esquerra partidaris de la unitat nacional albanesa.

L'aprovació de la Constitució de Kosova, que implicava la renúncia del nou estat a tenir ambicions sobre territoris propers (en una referència evident al Kosova Oriental, i a les zones poblades per albanesos de Montenegro i Macedònia) o a unir-se a un altre estat (una nova referència a la impossibilitat d'una unió amb Albània), no havia fet desaparèixer els partidaris de la unificació nacional albanesa malgrat l'exercici de política-realitat que molts d'ells feren recolzant la independència de Kosova i renunciant a la integració albanesa. Els grups partidaris de la unificació no tenien representació parlamentària ni acollien a les seves files una xifra considerable de militants, però la seva existència representava la continuïtat del que les autoritats iugoslaves anomenaven "l'irredemptisme albanès", grups polítics organitzats que pregonaven que la solució a la qüestió albanesa passava per la unificació nacional. Si no fos pel moviment Vetëvendosje!, un moviment social modern amb una forta implantació, una activitat notable i una presència que arribava fins a l'últim racó de Kosova, la seva existència seria un calc a les organitzacions clandestines dels anys 50 i 60. Amb tot, el paral·lelisme amb aquest període és evident: diversos grups organitzats d'albanokosovars dissentien de la situació política vigent al país (ja fos l'autonomia iugoslava o una independència tutelada) i s'organitzaven oferint com a alternativa la unificació nacional albanesa, una fita, però, que sembla políticament inassolible a curt i mitjà termini.

La caixa de Pandora

La proclamació independentista de Kosova, i el debat previ sobre el seu estatut futur que s'havia resolt sense acord entre les parts implicades, suscitaren un viu interès internacional que anava molt més enllà de la qüestió albanesa i balcànica i que centrava el seu interès en la forma de resoldre els conflictes de caràcter nacional. Pocs ho manifestaven de forma clara, però la por generalitzada era que una solució independentista per a Kosova obrís la caixa de Pandora i provoqués una reacció en

cadena en territoris també a la recerca de la plena sobirania. Només els partidaris del manteniment de Kosova sota sobirania sèrbia verbalitzaven de forma clara aquesta por. El president rus Vladimir Putin, el juny de 2007, en ple debat fallit sobre el pla Ahtisaari al qual Rússia s'oposava, afirmava que el reconeixement de la independència de Kosova donaria força als moviments independentistes europeus. Explícitament, Putin feia aquesta reflexió en una entrevista amb el diari francès *Le Figaro*, el 4 de juny de 2007:

“Som favorables al diàleg i a l'aplicació de la legislació internacional, que preveu el respecte a la integritat territorial dels estats. Si decidim preferir a aquest principi el de l'autodeterminació, cal fer el mateix arreu del món, especialment a Ossètia del Sud, a Abkhàzia i a Transnístria. A l'oest, aquesta solució desencadenarà els separatismes a Europa. Vegeu els casos d'Escòcia, de Catalunya, del País Basc...”⁵⁸⁷

Putin atiaava la por a l'extensió de l'independentisme per fer respectar la integritat territorial de Sèrbia i no reconèixer la independència de Kosova, que podia esdevenir un precedent per territoris aliats de Rússia com els que citava Putin (Ossètia del Sud, Abkhàzia i Transnístria, sota sobirania georgiana i moldava; és a dir, estats enfrontats al Kremlin) o per nacions de l'Europa Occidental (com Escòcia, Catalunya o el País Basc) amb l'esment de les quals Putin pretenia dissuadir de recolzar la independència kosovar al Regne Unit i a l'Estat espanyol. Curiosament, Putin no citava el cas de Txetxènia, un territori díscol i a la recerca de la independència al qual Rússia havia esclafat amb dues guerres durant la dècada dels 90, fent evident que el seu anàlisi responia a la defensa dels seus interessos i a la voluntat de debilitar els dels seus contraris.

La idea manifestada per Putin, que el reconeixement de la independència de Kosova esdevindria un precedent pels territoris que lluitaven per la seva sobirania, quallà al si de la comunitat internacional de tal manera que, quan Pristina realitzà la seva proclama independentista, els principals actors de l'escena internacional s'afanyaren a

⁵⁸⁷ NODÉ-LANGLOIS, Fabrice; ROUSSELIN, Pierre. “Poutine: ‘La Russie devra choisir des cibles en Europe’, in *Le Figaro*, 4 de juny de 2007.

argumentar que en cap cas el reconeixement de la independència kosovar constituïa un precedent al qual d'altres territoris podien aferrar-se, sinó que més aviat es tractava d'un cas aïllat que no era comparable amb cap altra situació internacional.

La Unió Europea, després de la reunió del seu Consell de Relacions Externes, que tingué lloc el 18 de febrer de 2008, tot just l'endemà de la declaració independentista kosovar, només es posà d'acord, en allò que respecta a la qüestió kosovar, en afirmar que la independència de Kosova no representava cap precedent. La UE donà llibertat als seus membres per decidir si reconeixien o no la independència, i només acordà un text conjunt per especificar que el cas kosovar no podia ser esgrimit com a precedent per cap altre territori:

“El Consell reitera l'adhesió de la UE als principis de la Carta de les Nacions Unides i a l'Acta Final de Helsinki, als principis de sobirania i d'integritat territorial i a totes les resolucions del Consell de Seguretat de les Nacions Unides. El Consell subratlla la seva convicció que, a la vista del conflicte de la dècada de 1990 i de l'estès període d'administració internacional sota la resolució 1244 de Nacions Unides, Kosova constitueix un cas *sui generis* que no posa en qüestió aquests principis i resolucions”⁵⁸⁸

La pressió d'estats com l'espanyol forçà la resolució que especificava que Kosova no podia ser considerat un precedent d'independència unilateral proclamada i reconeguda per bona part dels estats de la UE. La situació interna espanyola explica aquesta posició, secundada principalment per Grècia i Romania, per raons força diferents a les espanyoles.

No només la UE s'afanyà a negar que Kosova fos un precedent, també ho feren els Estats Units i les Nacions Unides, una mostra evident que el temor a destapar la caixa de Pandora de les nacions sense estat era ben present entre els principals actors internacionals. El Departament d'Estat dels EUA esgrimí, en un comunitat fet públic el 19 de febrer de 2008, que cada conflicte territorial era únic i que la independència unilateral de Kosova no podia ser utilitzada com a model per altres territoris per

⁵⁸⁸ EUROPEAN UNION. *EU Council Conclusions on Kosovo, 2851st External Relations Council meeting*. CL08-016EN. Brusel·les, EU, 18 de febrer de 2008.

resoldre les seves disputes ja que era fruit d'unes circumstàncies especials que no es repetien en d'altres territoris.⁵⁸⁹

El secretari general de les Nacions Unides, Ban Ki-Moon, també argumentava que cada cas de disputa territorial havia de ser analitzat en base a les seves circumstàncies, pròpies i úniques, i afirmava que Kosova tenia una situació que el convertia en un cas substancialment distintiu i diferent a la resta.⁵⁹⁰

L'afany en negar que Kosova fos un precedent obeïa al fet que la proclamació independentista kosovar s'havia convertit en un mirall pels països no reconeguts internacionalment. No en va, diversos territoris que lluitaven per la seva sobirania s'emmirallaren en el cas kosovar, utilitzant-lo, com a mínim, com a argument per a la defensa de la seva independència. Exhibiren arguments en aquest sentit representants del Quebec, de Transilvània, de Transnístria, d'Abkhàzia, d'Ossètia del Sud o de Palestina. Al marge de l'afinitat que tenien amb Kosova, en molts casos nul·la, donada la seva posició internacional propera a Rússia, molts d'aquests territoris exigiren per a ells el mateix tracte que s'havia donat a l'antiga autonomia iugoslava.

Alguns territoris de llarga tradició en la lluita pel reconeixement de la seva independència, com és el cas de Palestina o de la República Àrab Sahrauí Democràtica (RASD), aquesta darrera reconeguda per 45 estats, insistiren en el doble raser de la comunitat internacional a l'hora de resoldre determinats conflictes. Mentre Kosova era reconegut pels Estats Units i per bona part de les potències occidentals, les qüestions palestina i sahrauí continuaven, després de dècades de conflicte i de negociacions, encara irresoltes.

Eren les paradoxes de la política internacional que conduïen a situacions com la de Turquia, ferma defensora de la independència de Kosova, però incapaç de reconèixer els drets del Kurdistan sota ocupació turca. Certament, en la qüestió del reconeixement de la independència de Kosova, la posició i les aliances internacionals

⁵⁸⁹ "Kosovo autonomy is no precedent for other territorial conflicts - U.S.", in *Interfax*, Moscou, 20 de febrer de 2008.

⁵⁹⁰ "UN Secretary-General Ban Ki-moon: I wish to note that Kosovo is a highly distinctive situation", in *Interfax*, Moscou, 11 de març de 2008.

pesaven més que el respecte al dret dels pobles a l'autodeterminació i a la independència.

Els enemics internacionals utilitzaven Kosova per enfrontar-se, esgrimint que el cas kosovar, ara utilitzat per debilitar els aliats de Rússia, podia ser usat també per debilitar països de l'esfera occidental. El president cubà Fidel Castro s'afegia, des de la seva columna al diari *Granma*, a la idea de la caixa de Pandora tot afirmant que:

“No es pot jugar amb l'afer de les nacionalitats, ja que qualsevol s'adona que amb aquests antecedents [els de Kosova] el País Basc i Catalunya es podrien acollir a aquest principi dins de la Comunitat Europea, i són dues nacions de les més industrialitzades d'Espanya. També podrien fer el mateix els escocesos i els irlandesos.”⁵⁹¹

L'Estat espanyol fou un dels que visqué una polèmica política més àmplia arran de la qüestió kosovar. El govern espanyol es negà a reconèixer la independència de Kosova tot adduint la necessitat de respectar la legalitat internacional i evitar proclames unilaterals. Sembla prou clar que la raó de tal negativa, quan tots els seus aliats internacionals havien optat pel reconeixement, no rau en la voluntat espanyola d'erigir-se en garant de la legalitat internacional, sinó en la seva pretensió d'evitar a tota costa que el cas kosovar pugui convertir-se en un model per Catalunya i el País Basc. De fet, en aquests dos territoris es produïren notables reaccions favorables a la independència kosovar fins i tot al si dels governs autonòmics. Josep Lluís Carod-Rovira, vicepresident del govern català, felicità per carta al primer ministre kosovar Hashim Thaçi per la independència i per “l'etapa de llibertat que inicia el poble kosovar”.⁵⁹²

En plena campanya per les eleccions generals de març de 2008, l'Estat espanyol fou molt vehement contra la independència kosovar. Malgrat que l'executiu de Madrid insistia en que no eren comparables les situacions de Kosova i el País Basc o Catalunya, el cert és que la vehemència mantinguda pel govern espanyol respecte la qüestió

⁵⁹¹ CASTRO, Fidel. “Reflexiones de Fidel” in *Granma*, 29 de febrer de 2008.

⁵⁹² ARENAS, Sandra; RIBA, Tian. “El govern felicita Kosovo per carta per la independència” in *Avui*, 21 de febrer de 2008.

kosovar només pot ser entesa des de la por que a Madrid pot suscitar l'existència de precedents de processos sobiranistes reconeguts pels principals estats de la UE.

L'estabilitat existent a l'Europa occidental feia, però, molt difícil que la qüestió kosovar pogués erigir-s'hi en un referent. La situació diferia a l'Europa Oriental on l'impacte de la proclamació de la independència de Kosova hi fou força més elevat.

Ossètia del Sud i Abkhàzia, dos dels casos esgrimits pel president Putin com a part integrant de la caixa de Pandora que s'obriria en cas d'independència kosovar, foren els primers a reclamar el reconeixement internacional de la seva independència de Geòrgia. Tant Ossètia del Sud com Abkhàzia es mostraren molt crítics amb la posició internacional respecte a Kosova alineant-se amb les tesis de Sèrbia i Rússia, els seus aliats naturals. Malgrat tot, aquesta crítica no els impedí aferrar-se al cas kosovar, en ple debat sobre el seu estatut futur i amb l'opció de la proclamació unilateral de la independència ja sobre la taula, en una carta adreçada a les Nacions Unides:

“Si Kosova se separa de Sèrbia i la seva independència és reconeguda, emergirà una poderosa prova que els conflictes ètnics poden ser solucionats en base a d'altres principis que el del respecte a la integritat territorial. [...] Abkhàzia i Ossètia del Sud tenen dret a demanar la independència com Kosova”⁵⁹³

Després de la independència de Kosova, els dos territoris continuaren aferrant-se al precedent kosovar. El president d'Abkhàzia, Sergei Bagapsh, insistí en la idea de la doble moral internacional: “La promoció de Kosova pels Estats Units i alguns estats europeus cap a la declaració d'independència és una demostració visible de la política de doble raser”. Tot i així, afirmava que la independència de Kosova enfortia les raons de la independència d'Abkhàzia: “Estem fermament convençuts que ara tenim una base moral encara més forta pel reconeixement de la nostra independència”.⁵⁹⁴ Tot i la seva posició propera a Rússia, el ministeri d'afers estrangers d'Abkhàzia es mostrà disposat al reconèixer la independència de Kosova si el govern kosovar es mostrava disposat a reconèixer la d'Abkhàzia.

⁵⁹³ “Georgia breakaway provinces eye Kosovo as precedent”, in *Reuters*, 4 de juny de 2007.

⁵⁹⁴ “Prezident Sergey Bagapsh. Vypusk n°50-51”, in *Apsnyopress*, 18 de febrer de 2007.

Ossètia del Sud es mostrà força més vehement que Abkhàzia i el seu president, Eduard Kokoitv, es negà a comparar la seva regió amb Kosova tot adduint que els sudossets tenien “força més dret a tenir un estat propi que els albanokosovars, que han aconseguit la seva independència després de l’agressió de l’OTAN a Sèrbia”.⁵⁹⁵

Tot i les afirmacions de Kokoitv, el precedent kosovar despertà els anhels sudossets ja que el territori d’Ossètia del Sud fou escenari d’un conflicte bèl·lic entre les tropes independentistes sudossetes, ajudades per l’exèrcit rus, i l’exèrcit georgià durant l’estiu de 2008. Si bé és difícil establir una reacció directa entre la proclamació independentista de Kosova i la guerra a Geòrgia de l’estiu de 2008, sembla clar que el precedent kosovar serví per alimentar el desig independentista d’Ossètia del Sud i el suport brindat per Rússia a les seves autoritats rebels. De fet, després de la guerra, Rússia reconegué formalment les independències d’Ossètia del Sud i d’Abkhàzia, emulant el reconeixement que els EUA havien brindat a Kosova, una amenaça que els russos ja havien exhibit per intentar dissuadir els nordamericans de reconèixer Kosova.

Un altre focus on la declaració kosovar tingué un important impacte fou a Nagorno-Karabakh, una república autoproclamada poblada per armenis a l’interior de l’Azerbadjan i que ha estat font de conflicte en les darreres dècades entre els estats d’Armènia i de l’Azerbadjan. La república de Nagorno-Karabakh insistí en la necessitat que la comunitat internacional reconegui els estats establerts en base al dret a l’autodeterminació sense utilitzar dobles rasers que serveixin per alguns casos, com el de Kosova, però no per d’altres, com el de Nargorno-Karabakh mateix. Armènia s’afegia a la posició de la república de Nagorno-Karabakh tot argumentant que no valien dobles rasers i que el dret a la independència que s’havia reconegut a Kosova havia de prevaldre en la resta de conflictes nacionals. Azerbadjan, per contra, es mostrà absolutament contrari a la independència kosovar argumentant que era un acte il·legal contra la legislació internacional, un discurs pràcticament calcat al del govern espanyol ja que Azerbadjan també havia d’afrontar un problema independentista intern, en aquest cas el de la república karabakh.

A Transnístria, una autoproclamada república a l’est de Moldàvia, sense reconeixement internacional però independent de facto des de 1990, tot i simpatitzar

⁵⁹⁵ “South Ossetia wont recognize Kosovo” in *B-92*, 2 de setembre de 2008.

amb la Rússia de Putin, consideraren el cas kosovar com un model aplicable al seu territori per resoldre el seu conflicte nacional. El ministre d'afers exteriors de Transnístria afirmà que "la declaració i el reconeixement de Kosova són de fonamental importància ja que s'ha establert un nou model de resolució de conflictes basat en la prioritat del dret dels pobles a l'autodeterminació. Transnístria defensa que aquest model hauria de ser aplicable a tots els conflictes que tenen bases polítiques, legals i econòmiques similars".⁵⁹⁶

Una de les repercussions més notables de la independència de Kosova tingué lloc a la República Srpska de Bòsnia i Hercegovina. De fet, és el veto d'aquesta república el que ha impedit el reconeixement bosni de la independència kosovar, però allò més rellevant de l'afer no és l'impediment del reconeixement sinó la inestabilitat interna que genera a Bòsnia el fet que l'entitat sèrbia, la República Srpska, pretengui esgrimir el precedent kosovar com a argument per proclamar la seva independència o la seva integració a Sèrbia. El mateix parlament de la República Srpska adoptà una resolució negant-se a reconèixer la independència kosovar i afirmant que en el cas que una majoria d'estats de la UE i les Nacions Unides decidís reconèixer la independència de Kosova, la república sèrbia de Bòsnia argumentaria que això constituïa un precedent per modificar el seu estatut constitucional al si de Bòsnia i Hercegovina.

El cas de la República Srpska és un dels que més maldecaps genera a la comunitat internacional ja que aquesta és ben conscient que el dossier bosni dista molt d'estar solucionat i que en cas de reconèixer a aquesta república sèrbia la seva capacitat de decidir trencar el marc constitucional bosni, la ruptura seria immediata.

A la República Turca del Nord de Xipre (RTNX), un estat autoproclamat independent el 1974 i només reconegut per Turquia, hi ha qui ha reclamat també assolir el reconeixement internacional amb el qual ha comptat Kosova, si bé el procés intern per solucionar la qüestió xipriota provocà que els dirigents de l'autoproclamada república no insistissin en presentar el cas kosovar com un model per la RTNX.

Finalment, per repassar alguns dels principals conflictes de l'Europa Oriental i la seva relació amb Kosova, el ministre d'afers exteriors de la República Txetxena d'Ixkeria

⁵⁹⁶ "PMR Foreign Ministry: 'Kosovo sets new model for conflict solving'", in *Tiraspol Times*, 22 de febrer de 2008.

donà “la benvinguda a la declaració d’independència de Kosova sense qüestionar el dret del poble de Kosova a separar-se de l’estat que va terroritzar-lo”.⁵⁹⁷ Els independentistes txetxens, doncs, a través del seu govern a l’exili, recolzaven la independència kosovar i reclamaven per Txetxènia el mateix dret a decidir el seu futur, malgrat que Putin els hagués exclòs de la caixa de Pandora oberta arran de la declaració kosovar.

El repàs a les conseqüències de la declaració independentista de Pristina i del posterior reconeixement internacional del nou estat de Kosova revela la transcendència de la decisió kosovar, que anava més enllà de la qüestió albanesa o balcànica i que constituïa un argument en favor, o en contra, en funció de la interpretació interessada que es fes de la realitat sobre la qual volia aplicar-se el precedent kosovar, del dret de múltiples territoris del nostre planeta a decidir lliurement el futur. D’aquí, doncs, la insistència dels actors internacionals a presentar el cas de Kosova com una excepció i molt probablement la seva negativa a formalitzar la independència a través d’un procés d’autodeterminació que, erròniament, molts països creien veure en el model kosovar. L’administració internacional que convertia Kosova en un protectorat era l’argument principal que permetia a la comunitat internacional justificar el seu criteri divergent a l’hora de reconèixer o no determinats processos independentistes. En el fons, però, els criteris geopolítics primaven a l’hora de decidir, un fet que explicaria perquè la mateixa independència de Kosova, proclamada després d’un referèndum autodeterminista, no havia estat reconeguda per ningú, més enllà d’Albània, quan es declarà per primer cop, l’any 1991.

⁵⁹⁷ “Russian Chechen rebels hail Kosovo independence”, in *Reuters*, 17 de febrer de 2008.

XXI. CONCLUSIONS: L'ADVENIMENT DE L'ESTAT DE KOSOVA, EN PERSPECTIVA

El fracàs de Iugoslàvia

L'adveniment d'un estat kosovar independent, durant la primera dècada del segle XXI, és una fita històrica prou remarcable per cloure l'objecte d'estudi de la present tesi doctoral. Amb aquest canvi històric d'evident transcendència posem fi al fil narratiu que ens ha portat a analitzar la gènesi i l'evolució del moviment nacional albanès a Kosova, amb especial intensitat al llarg de la segona meitat del segle XX i els primers anys del XXI, el període comprès entre l'autonomia iugoslava i la fita d'un estat kosovar independent.

El moment històric de la independència de Kosova és també el moment que aquest estudi aprofita per fer balanç de l'evolució del nacionalisme albanokosovar i per treure conclusions sobre la trajectòria històrica d'aquest moviment polític atenent als condicionants que n'han anat definint la seva evolució. El que segueix són, doncs, les conclusions que posen fi a l'estudi i que intenten posar una mica més de llum sobre aquest moviment polític que ha acabat conduint al naixement de l'estat independent de Kosova. Certament, i com en aquestes mateixes conclusions apuntaren, la història del nacionalisme albanès als Balcans dista molt d'estar acabada, com també dista la fi del debat sobre la sobirania de Kosova vist la posició que ha adoptat la minoria serbokosovar un cop proclamat el nou estat independent. Amb tot, la declaració de 2008 representa una fita històrica de suficient transcendència com per a que ens serveixi de punt de referència a l'hora de fer balanç i de treure conclusions.

Fent balanç de l'evolució del moviment nacional albanès a Kosova, l'activitat del qual ha donat com a resultat el naixement d'un estat kosovar independent, no podem deixar de banda l'anàlisi de Iugoslàvia, l'estat en el qual es trobava enquadrat Kosova des de la fi de la Segona Guerra Mundial (i prèviament, també a la fi de la Primera, amb la conformació del Regne dels Eslaus del Sud) i, per tant, durant en el moment en el qual es produeix la gènesi del nacionalisme albanokosovar que acabarà conduint

Kosova a constituir-se en estat, tot i ser la voluntat romàntica d'aquest nacionalisme integrar-se a Albània per formar un únic estat per a la població albanesa.

Certament, es fa difícil pensar en una solució independentista per a Kosova sense el fracàs del projecte iugoslau. En bona part perquè el factor internacional, que com analitzarem posteriorment ha estat clau en el naixement de l'estat de Kosova, no s'hagués mostrat en cap cas partidari de la modificació de les fronteres iugoslaves. Els antecedents en aquest sentit eren molt clars, entre 1945 i 1991, i durant els primers instants dels conflictes bèl·lics balcànics de la dècada dels 90, la posició internacional comuna passava per reconèixer les fronteres i la integritat territorial de Iugoslàvia.

Aquest anàlisi ens porta a afirmar que el fracàs de Iugoslàvia com a projecte d'estat ha esdevingut un dels factors més importants a l'hora d'explicar per què ha nascut l'estat kosovar. És el fracàs de Iugoslàvia el que propicia que aquells sectors del moviment nacional albanokosovar que estan integrats a les estructures autonomistes al si de Iugoslàvia abandonin la seva voluntat de convertir Kosova en una república dins l'estat federal i es decantin per l'opció independentista, una posició que també abraçaran per realisme polític els fins aleshores partidaris de la unificació nacional amb Albània.

El fracàs de Iugoslàvia és el primer element a considerar a l'hora d'explicar l'evolució del moviment nacional albanès a Kosova i les fites que aquest aconsegueix assolir amb l'entrada del segle XXI.

El projecte estatal iugoslau, d'una complexitat poc habitual, no havia estat, però, construït amb la voluntat d'integrar-hi la població albanesa que hi vivia per fer-la sentir còmoda al si de la federació. Ans al contrari, la primera Iugoslàvia, la monàrquica, havia nascut fruit del desenvolupament del moviment paneslau, liderat en bona part per Sèrbia, i amb una gran capacitat d'influència als Balcans de principis del segle XX caracteritzats per les recents guerres contra l'Imperi Otomà.

Aquest moviment pretenia unificar els eslaus en un únic estat sense tenir en consideració que en alguns dels territoris que reclamava integrar en aquest futur estat hi havia un volum considerable de població no eslava, com és el cas de Kosova, poblat majoritàriament per albanesos. Els albanesos que vivien als regnes de Sèrbia i

Montenegro contemplaren el projecte paneslau com un projecte agressiu que no els tenia en consideració i que pretenia imposar-los viure en un estat de i per a eslaus.

El triomf del paneslavisme arribà amb la fi de la Primera Guerra Mundial quan, el 1918, nasqué el Regne dels Serbis, els Croats i els Eslovens, posteriorment convertit en el Regne de Iugoslàvia, és a dir el regnat dels eslaus del sud. El naixement de Iugoslàvia representava un triomf pel moviment paneslau però un nou fracàs pel moviment nacional albanokosovar, que ja havia patit una gran derrota el 1912 en quedar fora Kosova de les fronteres de l'Albània independent. La nova Iugoslàvia aplegava pràcticament tots els albanesos que s'havien quedat fora de les fronteres d'Albània però no els concedia cap mena de drets ja que el nou estat, si bé era multicultural, només considerava als pobles eslaus com a pobles constituents.

El Regne de Iugoslàvia existí entre 1918 i 1941 i durant aquesta breu existència, liquidada per l'ocupació nazi, no estigué exempt de tensions entre els seus integrants eslaus. El descontentament de part dels pobles que integraven Iugoslàvia amb un creixent nacionalisme serbi que s'afavoria de l'estructura estatal centralista propicià no pocs enfrontaments interns als quals calia afegir l'evident disconformitat de la població albanesa amb un estat que no només no els tenia en consideració per a res sinó que s'havia construït contra ells.

El parèntesi de 1941 a 1944 coincidí amb la Segona Guerra Mundial, el Regne de Iugoslàvia havia deixat d'existir i Kosova s'integrà a l'Albània ocupada pels feixistes italians, un fet que serví al nacionalisme serbi per presentar el moviment nacional albanès a Kosova com un aliat del nazisme i el feixisme.

Les bases de la nova Iugoslàvia federal i socialista que existiria després de la Segona Guerra Mundial s'establiren a la conferència del Consell Antifeixista d'Alliberament Nacional de Iugoslàvia celebrada a Jajce. Els partisans comandats per Tito definiren un estat federal format per sis repúbliques. Els albanesos de Kosova, molts dels quals també participaven a la resistència partisana, reclamaren el dret a constituir ells també una república i malgrat el compromís de Tito a reconèixer-los el dret a l'autodeterminació, el cert és que la nova Iugoslàvia federal i socialista s'estructurà, de nou, sense considerar als albanesos com una nació constituent amb dret a formar una república i, per tant, amb dret a decidir lliurement el seu futur com a poble.

La Iugoslàvia existent entre 1944 i 1991 s'esforçà un xic més que la seva predecessora en la recerca de l'encaix de la població albanesa al nou estat, tot i que inicialment la presència d'Aleksandar Rankovic al capdavant del ministeri de l'Interior impulsà una pràctica repressiva contra els albanesos que satisfieia els sectors més intransigents del nacionalisme serbi, contraris a concedir qualsevol tipus d'autonomia a un Kosova ja amb una àmplia majoria de població albanesa.

Sense arribar mai a concedir-li l'estatut de república, que portava associat el dret a la secessió, un dret que a Belgrad creien que Kosova exerciria de forma immediata per proclamar la seva independència i unir-se amb la veïna Albània, la Iugoslàvia titista concedí diferents graus d'autonomia a Kosova. El més ampli arribà amb la reforma constitucional de 1974 que li concedí l'estatut de província autònoma al si de la república de Sèrbia i que pràcticament li garantia els mateixos drets que les repúbliques, fins i tot, la participació amb veu i vot al Consell d'estat. El període de 1974 a 1981 propicià, per primer cop, que amplis sectors socials i polítics albanesos se sentissin còmodes al si de la Iugoslàvia federal i participessin activament en les seves estructures federals. La situació era, però, un miratge ja que la confrontació entre les comunitats albanesa i sèrbia que poblaven Kosova continuava oberta.

La mort de Tito el 1980 i la revolta kosovar reclamant l'estatut de república marcaren el principi de la fi de la Iugoslàvia federal i socialista. Les "zero possibilitats de sobreviure" que Ernesto Guevara havia afegit a l'eslògan oficial que presumia de la pluralitat interna de Iugoslàvia afirmant que el país tenia "sis repúbliques, cinc nacionalitats, quatre idiomes, tres religions, dos alfabetes, i un exèrcit" començaven a aparèixer com una realitat evident donada la impossibilitat, un cop desaparegut Tito i la legitimitat partisana que l'acompanyava, del manteniment d'un equilibri intern entre les repúbliques que la conformaven.

Els analistes sovint han afirmat que els conflictes iugoslaus comencen i s'acaben a Kosova, i no els falta raó. Kosova fou l'origen de la primera gran revolta post-titista (la de 1981), Kosova fou l'origen de bona part dels presoners polítics que tingué Iugoslàvia al llarg de la seva existència, Kosova fou el punt de partida, el 1987, de l'accés de Milosevic i del seu discurs nacionalista serbi al poder, Kosova fou el primer indret on

l'estructura administrativa de la Iugoslàvia federal fou modificada amb la supressió de la seva condició autònoma el 1989...

L'espurna de Kosova encengué Iugoslàvia i amb la metxa dels nacionalismes serbi i croat ben encesa l'antiga federació comença un procés gradual de desintegració que conduí de forma successiva a la independència a totes les seves repúbliques. Eslovènia, Croàcia i Macedònia, el 1991; Bòsnia i Hercegovina, el 1992; Montenegro i Sèrbia, el 2006, després d'haver constituït la Unió de Sèrbia i Montenegro, el 2003, i haver, per tant, acabat amb qualsevol referència a Iugoslàvia.

El naufragi del projecte iugoslau era una evidència a principis de la dècada dels 90 i fou aquest fracàs el que donà força a un moviment nacionalista albanokosovar que no estava disposat a acceptar que l'albanès, l'únic poble no eslau de Iugoslàvia, fos, paradoxalment, l'únic obligat a conviure amb Sèrbia quan era, objectivament, qui sempre s'havia oposat a qualsevol projecte paneslavista.

Sense analitzar el fracàs de la Iugoslàvia federal i socialista com a projecte d'estat, es fa difícil explicar l'evolució del nacionalisme albanokosovar que, de fet, viu durant la dècada coincident amb l'eclosió de Iugoslàvia el moment àlgid de la seva activitat reivindicativa amb el naixement de la Lliga Democràtica de Kosova i, posteriorment, de l'Exèrcit d'Alliberament de Kosova. El primer factor, doncs, a apuntar com a conclusió per explicar l'evolució del moviment nacional albanokosovar passa per constatar el fiasco del projecte iugoslau, un fracàs que és el primer element que obre la porta a una solució independentista per a Kosova.

De Prizren a Pristina: el nacionalisme albanès a Kosova

Prizren i Pristina són dues de les principals ciutats de Kosova. Prizren n'és la capital històrica, la ciutat kosovar més important durant l'època otomana, centre cultural i intel·lectual no ja només de Kosova sinó de pràcticament tots els territoris poblats per albanesos. Pristina, per contra, és l'actual capital i la ciutat amb més pes demogràfic del país. Sense una llarga tradició històrica, Pristina no va esdevenir la capital de Kosova fins el 1946, ja dins la nova Iugoslàvia socialista de Tito que li atorgà el rang de primera ciutat de la nova regió autònoma.

Prizren i Pristina són dues ciutats separades per escassament una seixantena de quilòmetres, i al fil de l'evolució d'aquestes dues ciutats també es pot escriure la història del nacionalisme albanès a Kosova, una història que separa les dues ciutats per un segle i tres dècades, exactament el temps comprès entre la constitució de la Lliga de Prizren, el 1878, i la declaració d'independència de Kosova a Pristina, el 2008.

El camí de Prizren a Pristina és la història del moviment nacional albanès a Kosova, una història que neix amb la constitució de l'esmentada Lliga de Prizren, la primera organització política que reclamava autonomia per als territoris albanesos integrats al si de l'Imperi Otomà. La Lliga de Prizren evolucionà des del seu autonomisme inicial a posicions obertament independentistes que reclamaven la constitució d'un estat-nació per als albanesos.

Prizren constituïa la pedra inicial del projecte nacionalista albanès que, a imatge dels nacionalismes del segle XIX, es forjà amb la voluntat de constituir un estat ètnicament homogeni per al poble albanès. Aquesta voluntat topava amb la resta de projectes nacionalistes que es desenvolupaven als Balcans, i, molt especialment, amb el serbi. Els nacionalismes albanès i serbi situaven Kosova a l'epicentre de dos discursos nacionals oposats de forma violenta. Tots dos reclamaven la sobirania de la seva nació sobre Kosova i tots dos pretenien imposar el seu projecte nacional, sempre ètnicament homogeni, sobre el seu adversari.

Finalment, i en allò que respecta Kosova, el nacionalisme serbi sortí vencedor de la disputa per la seva sobirania. L'aliança paneslava de Sèrbia amb Rússia donava als nacionalistes serbis un sòlid recolzament internacional amb el qual els albanesos no podien ni tan sols somniar.

La independència política que Albània assolí el 1912 certificava només una victòria a mitges del moviment nacionalista albanès. Si bé és cert que per primer cop existia un estat albanès sobirà, no ho és menys que les fronteres del nou estat deixaven fora més població albanesa que no pas n'inclouïen. En certa forma, podria afirmar-se que el nacionalisme albanès havia guanyat el seu combat contra l'Imperi Otomà, ja que s'havia deslliurat del seu jou i havia pogut construir el seu propi estat, però l'havia perdut contra els seus veïns eslaus, ja que aquests s'havien fet amb bona part dels territoris que eren majoritàriament poblats per albanesos.

La gran paradoxa de la independència albanesa es trobava, però, a Kosova. Aquest territori havia estat el bressol del nacionalisme albanès. A Prizren s'hi havia format el primer moviment polític nacionalista i els albanokosovars s'havien significat de forma especial en el combat contra l'ocupació otomana i per l'assoliment d'un estat albanès independent. Kosova havia estat clau en el procés independentista ja que Hasan Prishtina i els seus companys havien començat en aquest territori la lluita per l'alliberament del jou otomà sobre els territoris albanesos.⁵⁹⁸ El mateix Hasan Prishtina, kosovar d'origen, fou diputat al Parlament albanès i arribà a ocupar breument, el 1921, el càrrec de primer ministre del govern de Tirana.

La paradoxa era evident: la lluita nacionalista de la Lliga de Prizren i de Hasan Prishtina, iniciada a Kosova, havia comportat la creació d'un estat albanès independent que no comprenia el territori de Kosova.

Aquesta situació propiciava que el nacionalisme albanès, especialment a Kosova, desenvolupés la lògica del victimisme, un fet que ja havia caracteritzat el nacionalisme serbi en relació a aquest territori. De fet, els serbis celebraven com a data simbòlica la seva derrota enfront de les forces otomanes a Kosovo Polje, en la coneguda com a batalla del Camp de les Merles que tingué lloc el 1389, i que havia representat la fi de l'estat medieval serbi.

Aquest nacionalisme romàntic que alimentava el record de les grans derrotes partia d'una idea que atribuïa totes les pureses a la pròpia comunitat nacional: només els altres són culpables de crims, dels quals la pròpia comunitat és víctima; un fet que amaga que la pròpia comunitat ha estat també, al seu temps, responsable de violències contra la comunitat rival.⁵⁹⁹

El fet que Kosova quedés fora de les fronteres del nou estat d'Albània i fos integrat a Sèrbia alimentà un discurs contradictori al si del moviment nacional albanès a Kosova: la celebració d'una independència que els havia exclòs de l'estat albanès. Malgrat tot, el nacionalisme albanès a Kosova reconfigurà ràpidament el seu discurs i establí en la necessitat de la reunificació nacional amb Albània el seu principal objectiu vital.

⁵⁹⁸ SURROI, Veton. *Azem Berisha's one and only flight to the Castle*. Prishtina, Koha, 2005.

⁵⁹⁹ DÉRENS, Jean-Arnault. *Kosovo, année zéro*. Pàg. 335.

El mateix Hasan Prishtina, que havia liderat el combat contra els otomans, impulsà el Comitè Kosova i desplegà una intensa activitat diplomàtica durant la Primera Guerra Mundial, i els anys immediatament posteriors a aquesta, amb l'objectiu d'assolir la unificació nacional entre Kosova i Albània.

El naixement de Iugoslàvia, primer sota la forma del Regne dels Serbis, els Croats i els Eslovens, i posteriorment ja amb el nom que perduraria fins tot just entrat el segle XXI, certificà una nova derrota del nacionalisme albanokosovar. Els albanesos, majoritaris a Kosova, eren integrats en un estat que aplegava els eslaus del sud d'Europa, essent l'únic poble no eslau forçat a conviure-hi. Tot i la seva resistència, els albanesos foren integrats al nou projecte estatal i sotmesos als dictats de la política de Belgrad.

Només la Segona Guerra Mundial canvià momentàniament la correlació de forces, i fruit de la política iugoslava contrària a les forces de l'eix, la invasió alemanya propicià que Kosova fos integrada a l'Albània ocupada per l'Itàlia feixista. El somni de la reunificació entre Kosova i Albània es materialitzà entre 1941 i 1944 sota dominació de la Itàlia feixista i de l'Alemanya nazi. Certament, alguns sectors del nacionalisme albanokosovar optaren per col·laborar amb les tropes ocupants argumentant, precisament, que aquestes havien permès, per primer cop a la història, un procés de reunificació albanesa. Aquesta col·laboració, però, no fou ni molt menys majoritària i si bé els sectors més dretans del nacionalisme albanès, com ara Balli Kombetar, l'acceptaren de bon grat, el gruix del nacionalisme albanokosovar optà per afegir-se a la resistència partisana.

Ara bé, la situació que es produí entre 1941 i 1944 propicià la revenja d'un sector de la població albanesa (majoritàriament el que havia optat per col·laborar amb les autoritats ocupants) contra la minoria sèrbia que fins aleshores havia regit el país. Era un nou episodi que alimentava el victimisme nacionalista, en aquest cas serbi.

La victòria partisana a Iugoslàvia i a Albània, i la conversió d'aquests dos estats a una economia socialista, reordenà el nacionalisme albanès a Kosova i el situà decididament a l'esquerra. La figura d'Enver Hoxha influencià tot el moviment clandestí que nasqué a partir de la dècada de 1950 i que tingué en Adem Demaçi la seva principal figura pública. Fruit de diverses faccions i fusions, aquest espai, partidari de la unificació nacional amb Albània i d'ideologia marxista-leninista ortodoxa, acabà desencadenant

en el naixement del Moviment Popular de Kosova, el LPK, i posteriorment de l'Exèrcit d'Alliberament de Kosova, l'UÇK, protagonistes, com hem vist de l'estratègia de la lluita armada.

Al mateix temps, i molt especialment des de 1974, quan la reforma constitucional atorgà a Kosova l'estatut de província autònoma amb un ampli poder decisor, es desenvolupà un nacionalisme albanokosovar més pragmàtic, identificat inicialment amb el projecte de dotar a Kosova de l'estatut de república a l'interior de la federació iugoslava. Un nacionalisme que col·laborà en el desplegament de les polítiques autonomistes kosovars al si de Iugoslàvia i que, fruit del col·lapse d'aquest estat, s'estructurà fonamentalment al voltant de la Lliga Democràtica de Kosova, la LDK, que passaria amb el temps de defensar l'estatut de república per a Kosova a ser partidària de la independència kosovar.

Aquestes dues faccions del nacionalisme albanokosovar marcaren el destí del país durant la darrera dècada del segle XX i la primera del XXI. La LDK, amb una estratègia de desobediència civil pacífica, una posició ideològica més aviat conservadora i l'objectiu d'un estat kosovar independent; l'UÇK, amb la lluita armada com a bandera, una ideologia més aviat esquerranosa, i l'objectiu, de vegades dissimulat, d'obtenir la unificació nacional amb Albània.

El conflicte bèl·lic que finalitzà el 1999 marcaria el destí immediat de Kosova i, tot i la confrontació entre la LDK i els hereus polítics de l'UÇK, fou la seva activitat combinada la que els acabaria permetent escriure el darrer episodi històric protagonitzat pel nacionalisme albanokosovar: la proclamació, el 2008, des de l'Assemblea de Kosova a Pristina, d'un estat kosovar independent. 130 anys després que Prizren acollís el naixement de la primera organització política nacionalista albanesa, 96 anys després de la proclamació de la independència d'Albània a la localitat de Vlora, Pristina culminava una nova etapa pel moviment nacional albanokosovar: l'obtenció d'un estat independent per a Kosova.

L'UÇK, una guerrilla triomfant

Ja hem vist com el 17 de febrer de 2008, l'Assemblea de Kosova proclamava la seva independència. Ho feia un parlament presidit per Jakup Krasniqi i un govern encapçalat per Hashim Thaçi. Ambdós polítics, integrats a les files del PDK, havien estat figures significades de l'Exèrcit d'Alliberament de Kosova i havien format part del seu Estat Major. Krasniqi havia exercit les funcions de portaveu de la guerrilla, mentre que Thaçi n'era el seu representant polític.

La proclamació de la independència es produïa, doncs, en un context on les institucions kosovars estaven encapçalades per antics dirigents de l'UÇK, enquadrats ara al PDK, el principal partit sorgit de l'antiga guerrilla. En el moment de la declaració sobiranista, només el càrrec de president de Kosova, en mans de Fatmir Sejdiu, de la LDK, no es trobava en mans d'un PDK que aplegava la immensa majoria de la representació institucional del país. Tot i així, cal remarcar que Sejdiu era president en virtut d'un acord entre el PDK i la LDK que havia permès també l'accés de Thaçi al capdavant del govern kosovar.

Malgrat els molts matisos que es poden establir a la independència que Kosova assolí el febrer de 2008, és un fet inqüestionable que la proclama propicia el naixement d'un nou estat, amb enormes limitacions i amb una tutela europea a través de l'EULEX, però reconegut internacionalment pels principals països de l'escena mundial i, sobretot, allunyat de la sobirania sèrbia que al llarg de la dècada dels 90 havia estat exercida amb mà de ferro.

Fou precisament durant aquesta dècada quan els actuals regents polítics dels destins de Kosova promogueren la creació de l'UÇK, que havia d'enfrontar-se a un context advers a nivell internacional (ja que la incipient guerrilla només comptava amb el suport extern de l'Albània encara comunista de Ramiz Alia, trencat amb l'accés al poder del conservador Sali Berisha, proper a les posicions de Rugova i la LDK), a un context molt hostil a nivell serbi i iugoslau (amb Milosevic al poder i amb l'ultranacionalisme serbi en auge fruit dels conflictes que aquest afrontava a Croàcia i Bòsnia), i a una situació interna kosovar difícil (ja que la LDK exercia una completa hegemonia política i pregonava una estratègia de desobediència civil pacífica que pretenia deslegitimar la lluita armada).

L'UÇK, tot i haver adoptat formalment aquesta denominació el 1994, havia nascut el 1993 sota el nom d'Exèrcit de Kosova. Malgrat tot, la primera acció armada del grup que impulsaria la creació de l'exèrcit d'alliberament ja s'havia produït el 1992. Entre els fundadors de l'UÇK hi destacava el grup de la Drenica, on s'hi trobava Adem Jashari, el primer Comandant General de la guerrilla, i un jove Hashim Thaçi, aleshores militant del LPK i també membre actiu de la Unió d'Estudiants Independents de la Universitat de Pristina. De fet, l'actual primer ministre Thaçi, conegut aleshores amb el nom de guerra de *Gjarpëri* (Serp, en albanès), esdevingué ràpidament un dels principals responsables de l'UÇK, assumint inicialment la gestió dels recursos financers, de l'armament, i de l'allistament de voluntaris, incloent l'entrenament militar que s'oferia a aquests darrers a Albània.

De maig de 1993, quan es constituí formalment, a novembre de 1997, quan va fer la seva primera aparició pública, l'UÇK fou una organització armada clandestina que comptava amb uns escassos centenars de militants i que fins i tot era considerada per Ibrahim Rugova i la LDK com una maniobra dels serveis secrets serbis per criminalitzar l'estratègia de la desobediència civil pacífica, àmpliament majoritària entre el moviment nacional albanès de Kosova.

De 1993 a 1995 el suport a l'activitat de l'UÇK fou més aviat escàs i centrat en zones de forta tradició nacionalista, especialment a la Drenica. El fet que l'UÇK no s'hagués presentat públicament en limitava el suport i dificultava la seva expansió, ja que era un nucli militant força tancat procedent d'organitzacions clandestines com el LPK. Aquesta situació, afegida a que l'UÇK reivindicés les seves primeres accions armades mitjançant l'enviament de faxos als mitjans de comunicació i les agències de premsa, propicià que inicialment fos coneguda amb el nom d'"organització fax".

Semblava, doncs, difícil pensar, en aquells orígens de l'exèrcit d'alliberament, que aquesta organització armada pogués expulsar les forces sèrbies de Kosova i liderar posteriorment la proclamació de la independència del país. Les accions inicials de l'UÇK l'homologaven a una organització armada independentista clàssica, que actuava puntualment contra la policia sèrbia, l'exèrcit iugoslau, els refugiats serbis de les guerres balcàniques instal·lats a Kosova, i contra els albanesos col·laboradors de les autoritats sèrbies, causant un nombre reduït de baixes que desencadenaven una

àmplia repressió però que no feien presagiar que la guerrilla pogués derrotar militarment l'enemic o forçar-lo a un procés negociador.

Les circumstàncies històriques jugaren en favor dels interessos de la guerrilla. En primer lloc, l'acord de Dayton de 1995, i el fet que la solució a la qüestió bòsnia es produís situant Slobodan Milosevic com un dels garants de la pau a la regió i sense fer ni una sola menció a la qüestió kosovar, provocà una immensa decepció entre els albanesos de Kosova que havien confiat cegament en l'estratègia de la desobediència pacífica que pretenia acabar provocant una intervenció internacional en defensa dels seus interessos. Dayton havia evidenciat que aquesta intervenció no es produiria i, a més, havia reforçat la posició de Milosevic, principal responsable de la repressió a Kosova. Aquesta situació legitimava els defensors d'una estratègia de lluita armada per combatre el règim de Belgrad i alliberar Kosova.

Els partidaris de la lluita armada van créixer notablement a partir de 1995 ja que el missatge que els havia donat Dayton era ben clar, si no hi ha un conflicte bèl·lic, la comunitat internacional no intervindrà i el món no adreçarà els seus ulls a Kosova. Això és precisament el que intentaria l'UÇK, conscient de la dificultat de vèncer militarment a les forces sèrbies i iugoslaves, accentuar la seva activitat armada per fer augmentar la repressió sèrbia i centrar les mirades de la comunitat internacional a Kosova per forçar una intervenció que pogués, aquesta sí, derrotar les forces sèrbies.

La primera circumstància històrica que jugà en favor de l'UÇK fou, doncs, Dayton que legitimà a Kosova l'estratègia de la lluita armada vist que la de la desobediència pacífica, en marxa des de 1990, no havia produït el resultat desitjat, especialment en allò que respecta a la intervenció internacional.

La segona fita històrica que ajudà de forma notable la guerrilla fou la revolta popular que es produí a Albània, el 1997, com a conseqüència de la situació econòmica derivada de la fallida del sistema de piràmides financeres tolerat pel govern Berisha. En el marc d'aquesta revolta, els sublevats assaltaren les casernes militars albaneses, un fet que propicià l'entrada massiva d'armament a Kosova, augmentant el potencial de foc de l'UÇK.

Dues circumstàncies històriques externes a la guerrilla havien ajudat de forma crucial al seu desenvolupament. D'una banda l'acord de Dayton, el 1995, havia donat legitimitat política a la seva estratègia, fins aleshores criminalitzada per la resta del moviment nacional albanès; de l'altra, la revolta albanesa de 1997 li havia permès proveir-se d'un volum d'armament considerable que combinat amb l'augment dels recursos humans propiciat per la major legitimació de l'estratègia armada havien augmentat considerablement la capacitat operativa de l'UÇK.

Fou precisament en aquest moment, el 28 de novembre de 1997, quan l'UÇK sortí per primer cop a la llum pública, durant el funeral del mestre Halit Geci, mort a mans de les forces sèrbies durant la batalla de Llausha, un enfrontament que s'havia produït a la Drenica entre combatents de l'UÇK i les forces sèrbies. El funeral de Geci dissipà qualsevol dubte sobre la naturalesa de l'UÇK i serví per visualitzar el suport que la població albanesa li brindava. Més de 20.000 persones s'aplegaren al funeral i en el moment que els emmascarats aparegueren per adreçar-se a la multitud en nom de la guerrilla, aquesta esclatà en crits de suport a l'UÇK.

El suport de la població civil era clau per a l'estratègia militar que desenvolupava l'UÇK. La guerrilla es camuflava entre aquesta població i atacava unes forces sèrbies que responien amb una repressió desproporcionada que castigava la població civil que acollia a la guerrilla, generant així una major adhesió als postulats de l'UÇK i desenvolupant l'esquema clàssic d'acció-repressió-acció adoptat per bona part de les organitzacions armades clandestines d'arreu del planeta.

L'UÇK havia aconseguit guanyar suports, reclutar nous combatents, millorar el seu armament i estendre les seves accions armades, però tot i així no comptava encara amb cap mena de complicitat internacional, més enllà dels suports rebuts des de la veïna Albània, fonamentalment procedents de l'antic Partit del Treball, reconvertit amb el multipartidisme en Partit Socialista.

A nivell internacional, l'UÇK viva sota l'estigma de ser una guerrilla sorgida de grups marxistes-leninistes nostàlgics d'Enver Hoxha i partidaris de la unificació de Kosova amb Albània, una targeta de presentació poc recomanable en uns temps on imperava un nou ordre mundial ben allunyat de l'època bipolar. Fins i tot el Departament d'Estat dels EUA havia inclòs l'UÇK en el seu llistat d'organitzacions "terroristes", considerant-

lo com un factor de desestabilització als Balcans post-Dayton. A més, Robert Gelbard l'havia titllat obertament d'organització "terrorista" en un fet que fou interpretat per Belgrad com una llum verda a l'atac contra la guerrilla que es produí a Prekaz, a la Drenica, i que provocà la matança de la família Jashari, un dels tombants en l'evolució del conflicte ja que suposà, arran del suport popular congregat, la transformació de l'UÇK d'una organització armada clandestina en un exèrcit popular d'alliberament.

La coincidència d'interessos acabarà portant a aquesta guerrilla d'origen marxista-leninista a aliar-se amb el símbol per antonomàsia del poder militar capitalista, l'OTAN, amb l'objectiu de debilitar Slobodan Milosevic, enemic comú d'aquests estranys aliats.

Abans de l'inici de la guerra entre l'OTAN i l'exèrcit iugoslau, el març de 1999, l'UÇK i les forces de seguretat sèrbies ja havien protagonitzat importants enfrontaments, entre els quals en destaca l'esmentada matança de Prekaz, on el març de 1998, Adem Jashari, un dels guerrillers de la primera hora, era massacrada amb més de 50 membres de la seva família. Prekaz i Jashari es convertiren en símbols de la lluita kosovar i en un exemple per milers de joves que seguiren els seus passos integrant-se a l'exèrcit d'alliberament.

L'aliança entre l'UÇK i l'OTAN acabà provocant la retirada sèrbia de Kosova, després de l'acord signat entre els comandants de l'Aliança Atlàntica i els dirigents de l'exèrcit iugoslau a Kumanova. El juny de 1999, les tropes iugoslaves es retiraven de Kosova i els guerrillers de l'UÇK sortien dels seus amagatalls per celebrar "l'alliberament" del país. La seva no era una victòria completa, és cert, ja que la resolució 1244 de les Nacions Unides establia un protectorat internacional a la regió que continuava essent considerada una "autonomia" sèrbia. De facto, però, Kosova havia esdevingut un protectorat internacional absolutament independent de Sèrbia.

Sis anys després de la seva creació, l'UÇK es dissolia fruit d'un acord amb la comunitat internacional present a Kosova, i donava peu al naixement del TMK, el Cos de Protecció de Kosova, com a contrapartida a la desaparició de la guerrilla. El fet més rellevant era que tot i la seva existència efímera (6 anys de vida poden considerar-se efímers si els comparem amb d'altres organitzacions armades d'alliberament nacional), l'UÇK havia assolit un dels seus objectius principals: expulsar de Kosova a les tropes sèrbies. A més, els antics guerrillers de l'UÇK s'havien convertit en un referent per a la

població del Kosova de la postguerra. Ho demostren les polítiques de la memòria que es desplegaren després de juny de 1999 i que ompliren el país de monuments en record dels guerrillers morts en combat. El fet que el país s'omplís amb el record dels combatents caiguts evidenciava que Kosova tenia ben poc d'una "autonomia" sèrbia i molt d'un protectorat internacional a la pràctica independent de Belgrad. L'exemple més eloqüent, el centre de Pristina, just davant del Grand Hotel i del quarter general de l'UNMIK, acollia un monument a Zahir Pajaziti, un dels primers màrtirs de l'UÇK, integrant del grup de Llap, on s'hi reproduïa l'antic combatent armat amb un fusell AK-47.

Un dels molts monuments que recorden els màrtirs de l'UÇK arreu de Kosova i que s'erigiren a partir de juny de 1999.

A l'UÇK, desapareguda des de 1999, li quedava encara un objectiu pendent per esdevenir una guerrilla absolutament triomfant: l'assoliment de la independència del país. Si bé la fi de la guerra portà de nou a la LDK i a Rugova a dominar l'escenari polític kosovar, la mort d'aquest darrer i la divisió que es produí en conseqüència al si de la Lliga Democràtica, van permetre al PDK, el principal partit sorgit de la guerrilla, esdevenir la primera força política de Kosova i accedir als principals càrrecs de poder

institucional. Així, doncs, els antics guerrillers, com Thaçi o Krasniqi, se situaven al capdavant de Kosova en el moment en el qual el parlament kosovar proclamà formalment la independència el febrer de 2008.

El reconeixement que les principals potències occidentals concediren a aquesta proclama obria les portes al Kosova independent, malgrat les dificultats internes que el país havia d'afrontar i les crítiques que al procés independentista adreçaven alguns antics companys d'armes de l'UÇK.

El febrer de 2008, 9 anys després de la seva dissolució formal, l'UÇK assolí el seu gran objectiu polític (almenys el que havia declarat formalment, ja que molts dels seus integrants eren partidaris de la unificació nacional de tota la població albanesa en un sol estat), la independència de Kosova.

Aquesta proclamació convertia l'UÇK com una de les guerrilles més exitoses dels darrers temps: en tot just 6 anys (els compresos entre maig de 1993 i juny de 1999) havia aconseguit expulsar les forces sèrbies de territori kosovar, i només 15 anys després de la seva creació (i 9 després de la seva dissolució) la principal força política sorgida del seu si havia liderat la proclamació de la independència de Kosova, l'objectiu darrer pel qual s'havien alçat en armes els primers guerrillers en aquell ja llunyà 1993.

El model triomfant de l'UÇK havia creat escola i els albanesos del sud de Sèrbia, al Kosova Oriental, l'havien utilitzat com a referent a l'hora de crear l'UÇPMB; un fet similar al dels albanesos de Macedònia i el seu UÇK-M. En aquests casos ambdues guerrilles aconseguiren forçar un procés negociador que impulsà una sèrie de reformes legals per reconèixer els drets de la població albanesa, sense contemplar, però, com a fita assolible la independència o la reunificació amb Kosova o Albània, el desig darrer de bona part dels integrants d'aquestes guerrilles.

A l'igual que l'UÇPMB i l'UÇK-M reclamaven formalment el reconeixement dels drets de la població albanesa dels territoris del sud de Sèrbia i Macedònia però bona part dels seus integrants defensaven la unificació nacional albanesa, o com a mínim la integració a un Kosova independent; al si de l'UÇK s'havia produït un fenomen similar on si bé l'objectiu formal de la guerrilla era assolir la independència de Kosova, bona part dels seus integrants anhelaven la unificació nacional amb Albània per aplegar tota

la població albanesa en un únic estat. La *realpolitik*, però, acabà imposant la idea majoritària de defensar la independència com a solució factible, sense que aquest realisme polític acabés amb els defensors de la unificació albanesa que, tot i ser minoritaris, continuen fent sentir la seva veu.

Desobediència civil i lluita armada, estratègies complementàries

El paper de l'UÇK fou clau en l'adveniment de la independència kosovar. Es fa difícil imaginar un protectorat internacional com el que s'establí a Kosova a partir de juny de 1999 sense l'activitat prèvia de l'UÇK que derivà en una guerra oberta amb implicacions internacionals. Aquest és, certament, l'argument dels partidaris de l'estratègia armada d'alliberament nacional: que sense el combat desenvolupat per l'UÇK Kosova no hagués assolit mai la independència. I probablement és cert. Com hem dit, sense la contribució de l'UÇK es fa difícil imaginar que s'hagués reproduït l'escenari kosovar de 1999 a 2008 que ha acabat desembocant en la proclamació de la independència.

Tot i aquesta constatació, no és menys cert que l'estratègia de la desobediència civil pacífica també tingué un paper clau en la configuració del Kosova independent. De fet, és probablement la combinació d'ambdues estratègies al llarg dels anys compresos entre 1989 i 1999 el que ha establert una sòlida base per a la construcció d'un Kosova independent.

Al si del moviment nacional albanès a Kosova dins la Iugoslàvia socialista sempre han conviscut diferents estratègies nacionalistes. D'una banda destacaven els militants clandestins integrats en petites organitzacions partidàries de la unificació nacional albanesa; de l'altra, una part més significativa, amb integrants fins i tot a les files de l'oficialista Lliga dels Comunistes de Kosova, que defensaven per a Kosova l'estatut de república, dins la Iugoslàvia federal titista. La diferència en els objectius (mentre uns reclamaven l'alliberament de Kosova i la seva integració a Albània juntament amb la resta de territoris poblats per albanesos, els altres s'inclinaven per continuar integrats a Iugoslàvia però amb estatut de república i amb la consideració de nació constituent), quedava també palesa en els mitjans defensats per uns i altres. Els partidaris de la

unificació nacional advocaven per una estratègia rupturista on la lluita armada era considerada plenament legítima per a l'assoliment dels seus objectius polítics. Si bé inicialment els grups clandestins limitaren les seves accions a petits actes de desobediència que no poden ser considerats part d'una estratègia armada, en el seu imaginari la violència política estava plenament legitimada i era defensada amb vehemència. D'altra banda, els defensors de l'assoliment de l'estatut de república per a Kosovo eren partidaris d'actuar al si de l'estat iugoslau per assolir els seus objectius.

La reforma constitucional impulsada per Tito el 1974, i que concedí a Kosovo una substancial autonomia, fou saludada pel sector partidari de l'estatut de república que considerà un pas endavant considerable l'adopció de la nova Carta Magna. El reconeixement de la llengua albanesa, el desenvolupament de la Universitat de Pristina, o la permissivitat de Belgrad amb actes com la commemoració del centenari de la Lliga de Prizren, representaven una millora substancial defensada pels intel·lectuals albanesos i pels partidaris de l'estatut de república, que s'implicaren a fons en el desenvolupament de l'autonomia kosovar assolint importants càrrecs de responsabilitat dins l'estructura de l'estat.

El sector partidari de la unificació nacional albanesa no acceptà el nou marc constitucional i continuà advocant per una estratègia d'enfrontament obert amb Iugoslàvia. Fou durant aquest període quan nasqueren bona part de les organitzacions que acabarien confluint en la creació del Moviment Popular de Kosovo, el LPK, com és el cas del LNÇK, la OMLK, el FKP, o el PKMLSHJ. Es produïa, a més, al marge d'una divergència estratègica, una clara discrepància política ja que mentre els partidaris de l'estatut de república abraçaven la doctrina del socialisme autogestionari titista, els partidaris de la unificació albanesa combregaven amb el marxisme-leninisme ortodox d'Enver Hoxha.

La revolta de 1981 marcà un nou punt d'inflexió en l'evolució del moviment nacional albanokosovar que enfortí el moviment clandestí que s'estructurà en el que posteriorment seria el LPK, agrupant forces per la defensa de l'estatut de república per a Kosovo considerat com un primer pas cap al posterior objectiu de la unificació nacional albanesa.

La revolta kosovar de 1981, i la posterior repressió sèrbia, feu guanyar adeptes als grups clandestins que es convertiren en un actor polític a tenir en compte davant dels partidaris d'actuar respectant el marc legal iugoslau que veien qüestionada la seva estratègia fruit de la repressió que Belgrad havia desencadenat amb duresa contra les protestes albaneses.

Les dues estratègies del moviment nacional que van prevaldre durant la dècada dels 90, quedaren configurades a partir d'una altra fita històrica repressiva desencadenada per Belgrad contra el nacionalisme albanès: la supressió de l'autonomia kosovar ordenada per Milosevic el 1989. En aquest context, i amb l'arribada del multipartidisme fruit de l'esfondrament del socialisme real, el moviment nacional albanès quedà dividit novament en dos blocs: el que formava la recent nascuda Lliga Democràtica de Kosova, la LDK, que aplegava intel·lectuals i antics càrrecs autonòmics, però que es convertí en el veritable pal de paller del moviment; i el bloc integrat pel Moviment Popular de Kosova, el LPK, sorgit dels grups clandestins i convertit en la principal oposició a la LDK, tot i la seva feble implantació en comparació amb aquesta.

Mentre l'estratègia de la LDK passava inicialment per la defensa de l'estatut de república per a Kosova integrada dins de la Iugoslàvia federal, el LPK propugnava la independència kosovar i la posterior reunificació albanesa.

La LDK, però, modificaria ràpidament la seva posició inicial, partidària d'una república kosovar dins de la Iugoslàvia federal, per passar a defensar l'opció de la independència de Kosova. A més, la Lliga Democràtica articulava una estratègia basada en la desobediència civil pacífica que tenia com a objectiu subvertir l'ordre constitucional serbi i establir les bases per a la construcció de l'estat kosovar. La LDK impulsà un estat paral·lel, mancat de reconeixement internacional, però amb unes institucions electes i uns sistemes educatiu i sanitari al marge de la legalitat iugoslava, un fet que contribuí de forma notable al desenvolupament de la consciència nacional albanesa i a l'extensió del discurs independentista.

El LPK, per la seva part, es mostrà partidari de la independència de Kosova, sense renunciar al seu anhel d'unificació nacional albanesa, i divergint de la LDK en l'estratègia. Des de principis dels 90, el LPK es mostrà partidari d'una estratègia armada per alliberar Kosova. Ja a principis d'aquesta dècada, militants del LPK

participaren en camps d'entrenament militar a Albània i el 1993, impulsat per sectors vinculats a aquest moviment, naixia l'Exèrcit d'Alliberament de Kosova.

Les dues estratègies independentistes estaven ben definides. D'una banda, la majoritària LDK, partidària de la desobediència civil, de la no violència, i de la construcció d'una societat paral·lela a l'espera que l'estat kosovar fos reconegut fruit de la simpatia de la comunitat internacional, especialment dels Estats Units, per un procés pacífic que diferia de la resta que es produïen en territori balcànic. De l'altra, un minoritari LPK, al qual s'afegiria posteriorment el LKÇK, que comptaven amb l'UÇK com a principal exponent de la seva estratègia, que defensava que la independència de Kosova havia de ser assolida mitjançant la lluita armada.

La desobediència civil pacífica s'imposà com a estratègia preferent fins el 1998, quan el conflicte bèl·lic entre la guerrilla independentista de l'UÇK i les forces sèrbies s'estengué per Kosova provocant el recolzament obert de la població albanesa a les accions de l'exèrcit d'alliberament, al qual també manifestaren el seu suport les institucions paral·leles comandades per la LDK.

Fins el 1995, abans de l'acord de Dayton, la lluita armada comptava amb un suport escàs, limitat als grups clandestins. La resolució del conflicte bosni sense fer esment al kosovar, posà en qüestió una de les bases de l'estratègia no violenta que afirmava que renunciant al combat armat la comunitat internacional actuaria a Kosova per defensar els drets de la població albanesa. La realitat desmentí aquesta idea, i demostrà que la intervenció internacional només es produí precisament quan l'estratègia de la lluita armada guanyà pes.

A partir de 1997, quan l'UÇK sortí a la llum pública i mostrà que gaudia d'un gran suport a la Drenica, una zona de forta tradició nacionalista i de gran simbolisme en l'imaginari col·lectiu kosovar, la guerrilla guanyà adeptes i aconseguí armament que li serví per augmentar la seva capacitat operativa i la dimensió dels seus enfrontaments contra les forces sèrbies. No fou, però, fins a la matança de la família Jashari a Prekaz que l'UÇK esdevingué un veritable exèrcit popular d'alliberament, aplegant a les seves files desenes de milers de combatents.

Era un altre punt d'inflexió en l'evolució del moviment nacional albanokosovar, ja que semblava que els partidaris de l'estratègia armada superaven els de la desobediència civil pacífica.

Les estratègies eren complementàries i així ho percebia la població albanesa. Mentre l'UÇK i la LDK mantenien un enfrontament evident per l'hegemonia al si del moviment nacional albanès, la població els recolzava indistintament i no veia contradicció en exhibir un retrat de Rugova al costat d'un d'Adem Jashari o d'un emblema de l'UÇK. La complementarietat era clara ja que bona part dels integrants de la guerrilla de l'UÇK procedien de la LDK (un exemple prou eloqüent n'era el professor Jakup Krasniqi, que esdevingué portaveu de l'Estat Major de l'exèrcit d'alliberament) i s'havien forjat en la militància durant els primers anys 90 en la construcció de la societat paral·lela.

Fet i fet, en moments determinats, la diferència entre ambdues estratègies no era pas tan gran i el que es produïa era una lluita pel poder entre les dues organitzacions que les representaven. No en va, la LDK intentà posar en marxa la seva pròpia guerrilla, les Forces Armades de la República de Kosova (FARK), per tal de recuperar l'hegemonia que creia perduda en els temps del conflicte bèl·lic. Les FARK, tot i generar confusió, no aconseguiren desbancar a l'UÇK com a representants del poble albanès en armes i tingueren una rellevància més aviat escassa.

La fi del conflicte bèl·lic, el 1999, tornà a tergiversar els rols i situà de nou la LDK com a força principal del moviment nacional albanokosovar. La popularitat de la figura de Rugova, que semblava tocada per la seva aparició en plena guerra al costat de Slobodan Milosevic, recuperà la seva plenitud en part gràcies al suport d'una comunitat internacional que veia en Rugova i la LDK un soci més estable que no pas en els grups polítics sorgits de l'antiga UÇK.

El 2007, després d'un període, el comprès entre 1999 i el mateix 2007, on la LDK havia mantingut la seva condició de primera força política kosovar, el PDK, el principal partit sorgit de la guerrilla liderat per Hashim Thaçi, es convertí en el primer partit polític de Kosova.

L'exemple que certificava la complementarietat de les estratègies que defensaven tant la LDK com l'UÇK quedà de relleu en una dada anecdòtica que posa en evidència la

rellevància d'ambdues organitzacions en el desenvolupament del procés sobiranista kosovar: la independència de febrer de 2008 va ser proclamada per una Assemblea de Kosova presidida per un representant del PDK, amb un primer ministre del PDK, ambdós antics guerrillers, i amb un president del país de la LDK, tot amant amb un govern de coalició entre el PDK i la LDK. Una bona mostra que el paper que havien jugat aquestes dues organitzacions, bé la LDK i l'UÇK, per ser precisos, en el període comprès entre 1989 i 1999, havia estat igualment necessari per arribar a assolir l'objectiu independentista.

Per ser fidel a la seva història, el moviment nacional albanès mostrava de nou, davant la independència proclamada el 2008, estratègies divergents. D'una banda, els partidaris de la proclamació, entre els quals s'hi situaven el PDK i la LDK; de l'altra, els defensors de la independència a través de l'autodeterminació i, novament, els partidaris de la unificació nacional albanesa. Majoritaris els primers i minoritaris els segons. Una història que es repeteix, aquest cop no ja en una autonomia iugoslava sinó en un Kosova independent.

El factor internacional

Explicar l'èxit de l'UÇK i de les estratègies d'alliberament nacional basades ja sigui en la lluita armada o en la desobediència civil no és possible sense tenir en compte el factor internacional. La dimensió internacional és clau per entendre l'èxit de la guerrilla en el seu combat per foragitar les tropes sèrbies i per argumentar posteriorment l'adveniment de la independència kosovar.

Fins el 1998, Kosova havia centrat en ben poques ocasions l'atenció de la comunitat internacional, i això malgrat que el territori kosovar havia estat clau per explicar l'ascens d'un dels principals protagonistes dels conflictes balcànics de la dècada dels 90, el dirigent serbi Slobodan Milosevic. Un rumor popular explicava, ja aleshores, que els conflictes iugoslavs havien començat a Kosova, amb la supressió de l'autonomia el 1989, i que acabarien a Kosova. La comunitat internacional no semblà, vista la seva actuació, estar convençuda de la certesa d'aquesta predicció.

El fet que els albanesos de Kosova haguessin optat per una estratègia de desobediència civil pacífica i que, per tant, no arribessin trets de fusell des d'aquell territori amagava la qüestió kosovar rere els conflictes eslovè, croat i bosni, considerats per la comunitat internacional com de força més entitat que el kosovar. Tot i així, Kosova havia estat el territori on havia esclatat el polvorí balcànic i on primer s'havia manifestat el desig expansionista del nacionalisme serbi. La supressió de l'autonomia, la imposició de l'estat d'urgència i la revolta protagonitzada pels albanesos havien suscitat la simpatia d'Eslovènia i Croàcia, que el 1990, decidiren retirar les seves unitats policials federals que actuaven a Kosova. Era un gest d'independència respecte a la política nacionalista sèrbia dirigida des de Belgrad, el preludi d'unes diferències insalvables que acabarien conduint a la proclamació de les independències eslovena i croata.

L'inici de la dècada dels 90 fou escenari d'un seguit de declaracions independentistes que iniciaren la desaparició de Iugoslàvia. Primer foren Eslovènia i Croàcia, que proclamaren les seves independències el juny de 1991; les seguí Macedònia, que ho feu el setembre del mateix any; a l'octubre s'hi afegia Kosova després d'haver realitzat un referèndum clandestí. Bòsnia, veient que la desaparició de Iugoslàvia era un fet, proclamà la seva independència el gener de 1992.

Tots aquests processos havien seguit un mateix procediment, un referèndum on una majoria dels electors s'havia expressat de forma clara en favor de la sobirania, i una posterior proclamació del parlament declarant la independència. La diferència substancial entre Eslovènia, Croàcia, Macedònia, Bosnia i Herzegovina i Kosova era que aquesta darrera no tenia l'estatut de república, un fet que esdevingué cabdal per reconèixer o no les proclames independentistes.

La comunitat internacional, que inicialment no s'havia mostrat partidària de modificar les fronteres exteriors de Iugoslàvia, acabà acceptant que aquestes fronteres fossin modificades però posà com a nova condició que havien de ser respectades les fronteres internes de les repúbliques iugoslaves. És a dir, que Macedònia, per exemple, tenia dret a la independència però que Kosova no.

Aquesta doctrina provocà que mentre les independències d'Eslovènia, Croàcia, Macedònia i Bòsnia foren reconegudes per una multitud de països, Kosova només

obtingué el reconeixement d'Albània, un fet anecdòtic donada l'escassa rellevància internacional d'un país que a més, en el moment del reconeixement de Kosova, tenia encara un govern comunista.

La comunitat internacional girà l'esquena inicialment a Kosova i a l'estratègia de desobediència civil pacífica impulsada per la LDK i Ibrahim Rugova. Malgrat que aquest darrer confiava en que els Estats Units i les potències occidentals acabarien intervenint en defensa dels drets trepitjats de la població albanesa, aquest fet no arribà mai a produir-se. És més, en contrast amb l'estratègia no violenta que predominava a Kosova, Croàcia i Bòsnia lliuraren una cruenta guerra contra les tropes sèrbies que concentrà l'atenció de la comunitat internacional. Especialment el cas bosnià, on les atrocitats foren terribles, centrà una activitat diplomàtica internacional que es mostrà inoperant per aturar una guerra que s'allargà de 1992 a 1995 i que generà molt mala consciència entre els actors internacionals ja que s'hi produí un autèntic genocidi a les portes de l'Europa pròspera sense que la comunitat internacional intervingués a temps per aturar-lo.

Al marge de Macedònia, tota la resta de repúbliques iugoslaves que havien proclamat la seva independència havien estat escenari d'un conflicte bèl·lic. A Eslovènia fou molt breu, d'una setmana escassa de durada, ja que Sèrbia no tenia població en aquesta república i Belgrad només plantejà el primer pols amb una república independentista amb l'objectiu d'intentar mantenir les fronteres exteriors de l'estat federal; a Croàcia, amb un volum important de població sèrbia, la guerra ja fou més intensa i s'allargà entre 1991 i 1992 deixant bona mostra de la cruesa que podien arribar a atendre els conflictes iugoslaus; finalment, a Bòsnia la guerra es perllongà entre 1992 i 1995 i assolí el zenit de crueltat durant els conflictes iugoslaus.

La cruesa de la guerres de Cròacia i Bòsnia, combinades amb la importància que per l'imaginari col·lectiu serbi tenia Kosova, considerada pels nacionalistes serbis com el bressol de la seva pàtria, feien presagiar que en cas d'optar per la via del conflicte armat, Kosova podria ser un escenari similar a Bòsnia pel que fa a la naturalesa cruenta del conflicte.

La majoria del moviment nacional de Kosova optà per l'estratègia no violenta confiant en que en el moment de solucionar els problemes balcànics, els Estats Units i les

principals potències occidentals tindrien en consideració també la qüestió kosovar. Aquest moment arribà el 1995 amb la celebració de la conferència de Dayton i no només no es posà sobre la taula el debat sobre Kosova sinó que es considerà a Slobodan Milosevic, el principal responsable de la repressió, com un dels garants de la pau a la regió, fruit de l'acord que els havia permès obtenir a Bòsnia, el conflicte que, per la seva crueltat, centrava l'atenció de tota la comunitat internacional, delerosa de posar-hi fi a qualsevol preu.

Dayton llença un missatge clar a Kosova, sense lluita armada difícilment la qüestió kosovar es convertiria en prioritària per a la comunitat internacional. Un missatge que legitimà les posicions d'un incipient UÇK i que assentà les bases pel debilitament de l'hegemonia que fins aleshores exercien Rugova i la LDK.

Malgrat tot, Kosova tingué escassa rellevància internacional fins a l'aparició pública de l'UÇK, a finals de 1997. I l'aparició de la guerrilla no modificà substancialment el tracte que la comunitat internacional dispensava a Kosova, ans al contrari, els Estats Units la consideraren una organització terrorista i així ho manifestà, a principis de 1998, el diplomàtic nordamericà Robert Gelbard, en un acte que semblà donar llum verda a Belgrad per acabar amb la guerrilla.

Els excessos del règim de Belgrad, però, donaren el tomb a la truita i el que havia estat una autorització tàcita per actuar contra la guerrilla es convertí en una denúncia oberta dels excessos del règim serbi, que havia provocat una matança a Prekaz de més d'una cinquantena de persones.

Kosova comptà aquí amb el pes de la història recent als Balcans per guanyar-se el suport de la comunitat internacional. La guerra de Bòsnia era molt recent en la memòria com per consentir de nou un conflicte de característiques similars, amb les tropes sèrbies, de nou, com a principals protagonistes de la repressió. D'aquí que quan la guerrilla de l'UÇK i les tropes sèrbies augmentessin els seus combats al llarg de 1998, la comunitat internacional es posés en marxa per evitar la repetició d'una nova Bòsnia tot just tres anys després de l'assoliment de la pau en aquest territori.

El precedent bosnià jugà en favor de Kosova. El fet que Slobodan Milosevic fos de nou protagonista d'una guerra, que es tornés a parlar de les milícies paramilitars sèrbies de

personatges tan sinistres com Arkan o Seselj, que la neteja ètnica i les consignes dels ultranacionalistes serbis tornessin a esbombar-se amb força pels Balcans... tot plegat generava un estat d'opinió al si de la comunitat internacional partidari d'intervenir ràpidament per solucionar el dossier kosovar.

No es pot menystenir tampoc el factor geopolític, i la pertinença de Milosevic i la seva Iugoslàvia, a un bloc de països allunyats de les posicions dominants entre les potències occidentals, una situació que, sens dubte, accentuà la voluntat internacional d'intervenir per evitar els seus excessos, i que no es produeix quan qui n'és responsable és un ferm aliat dels interessos de les principals potències d'Occident.

Conscient d'aquesta situació, l'UÇK jugà a provocar les forces sèrbies sabent que la seva resposta seria desmesurada i podria acabar desencadenant una intervenció internacional. Són els factors exposats prèviament els que expliquen que la comunitat internacional intervingués decididament en l'afer kosovar forçant les converses de Rambouillet i Kléber, i posteriorment desencadenés una intervenció militar per tal d'aturar l'activitat de les forces sèrbies i expulsar-les de Kosova.

El factor internacional fou clau pel resultat de la guerra entre l'UÇK i les forces sèrbies. Si la guerrilla pogué aparèixer triomfal als carrers kosovars, el juny de 1999, fou, bàsicament, per la intervenció internacional.

També fou clau el factor internacional per entendre el reconeixement de la independència de Kosova proclamada el febrer de 2008. El protectorat internacional, de facto independent de Belgrad, que s'havia establert a Kosova havia de tenir alguna sortida i pels Estats Units i les principals potències europees, l'opció de retornar Kosova a sobirania sèrbia, quan fins i tot Montenegro havia decidit independitzar-se de Belgrad, semblava absolutament inviable. La manca d'acord entre les parts, acabà decantant els EUA i bona part de la UE per la solució del reconeixement de la independència proclamada després del fracàs de les converses serbo-albaneses al voltant del pla Ahtisaari.

Quan Kosova havia proclamat per primer cop la seva independència, el 1991, cap potència occidental l'havia reconegut. El 2008, en canvi, foren pràcticament totes les que reconegueren la República de Kosova, quan paradoxalment el 1991 la seva

proclama sí que havia estat refrendada pel poble en un referèndum i el 2008 s'havia limitat a una declaració institucional del seu parlament. La diferència entre l'èxit d'una i altra proclamació no és sinó el factor internacional, clau per la independència de 2008 i el resultat de la guerra de 1999, i que el 1991 encara no s'havia definit obertament per la defensa dels drets dels albanesos i havia apostat per no crear noves fronteres dins de Iugoslàvia, més enllà de les que existien entre les repúbliques federades, una decisió que pretenia no obrir la porta al reconeixement, per exemple, de la República Sèrbia de la Krajina i l'Eslavònia Oriental, o la de la República Srpska de Bòsnia, totes dues entitats sèrbies situades, respectivament, a l'interior de Croàcia i de Bòsnia.

Més enllà de l'activitat d'un triomfant UÇK, o de les diferents estratègies d'alliberament definides pel moviment nacional albanès a Kosova, el factor internacional fou la veritable clau per explicar el resultat de la guerra de 1999 i l'èxit en el reconeixement de la independència de 2008.

La persistència de la qüestió albanesa als Balcans

La independència de Kosova ha estat presentada pels seus defensors com un factor de pau i estabilitat als Balcans. Certament, es feia difícil imaginar que dos milions d'albanesos fossin forçats a viure sota sobirania sèrbia, quan tots els pobles eslaus, fins i tot els montenegrins, que ho comparteixen pràcticament tot amb els serbis, havien decidit separar-se'n. L'opció de la independència semblava inevitable i més tenint present el resultat del conflicte de 1999, que si bé sobre el paper havia convertit Kosova en un territori serbi que havia de dotar-se d'una àmplia autonomia, a la pràctica s'hi havia establert un protectorat internacional independent de Belgrad.

En certa forma, la independència de Kosova venia a posar fi a la qüestió albanesa, una problemàtica que havia sacsejat els Balcans al llarg del segle XX i que tenia la seva arrel en el reconeixement de l'estat d'Albània i de les seves fronteres, a la conferència de Londres de 1913, que havia deixat més de la meitat del poble albanès fora del nou estat d'Albània.

La independència albanesa, que havia estat proclamada a Vlora el 28 de novembre de 1912, havia pretès incloure tots els territoris poblats per albanesos, però les guerres

balcàniques i la posterior reordenació internacional de les fronteres en aquest territori havien frustrat el somni d'aplegar tota la població albanesa en un únic estat. La manca d'aliances internacionals dels albanesos, tradicionalment associats als turcs dels quals ara s'independitzaven, fou determinant a l'hora d'establir les noves fronteres del seu estat, que foren força més favorables a Sèrbia que comptava amb el ferm suport de Rússia, el seu fidel aliat eslau.

El fet d'haver assolit la independència amb unes fronteres mutilades que deixaven fora del nou estat un nombre considerable d'albanesos fou percebut com un greuge per aquest poble, i és precisament aquest greuge el que se situa a l'arrel de l'existència de la qüestió albanesa als Balcans.

Des del mateix moment en el qual Kosova i els territoris poblats per albanesos a Montenegro i Macedònia, a més dels del nord de Grècia, foren separats de la nova Albània independent, els nacionalistes albanesos d'aquests territoris organitzaren la resistència per tal d'alliberar-se i integrar-se a l'estat d'Albània. Aquesta reivindicació d'unificació nacional entre uns territoris poblats majoritàriament per albanesos i entre els quals existia continuïtat territorial amb l'estat d'Albània responia a la voluntat de completar la independència albanesa en els termes que havia estat proclamada a Vlora, però començà a ser titllada pels seus estats veïns, que veien amenaçada la seva integritat territorial en cas de produir-se aquesta unificació, de projecte expansionista que pretenia construir la "Gran Albània". Aquest ha estat un terme tradicionalment controvertit que els nacionalistes albanesos sempre han rebutjat. Al seu entendre no existeix la "Gran Albània" sinó l'"Albània ètnica" o l'"Albània natural", un matís que diferencia un projecte expansionista, com per exemple el de la "Gran Sèrbia", que pretén controlar territoris, com Kosova, on la seva població hi és minoritària, sotmetent a la població d'altres orígens, d'un projecte que el que pretén és aplegar en un únic estat la població albanesa allà on és majoritària, uns territoris entre els quals hi ha continuïtat geogràfica i que si estan ubicats en estats diferents és únicament pel greuge a l'hora d'establir les fronteres albaneses a la conferència d'ambaixadors de Londres de 1913.

No ha ajudat gaire, però, a la consideració negativa del projecte de la "Gran Albània" (o de l'"Albània ètnica") que l'únic precedent d'unificació nacional albanesa, que, de fet,

només comprenia Kosova i Albània, es produís durant l'ocupació feixista i nazi. El 1941, amb Albània ocupada per la Itàlia feixista i Iugoslàvia per l'Alemanya nazi, la nova reordenació de les fronteres iugoslaves que establiren les potències de l'eix, unificà per primer cop Kosova i Albània. Un precedent de curta durada, ja que només es mantingué de 1941 a 1944, però que serví per associar la idea de la unificació albanesa als ideals feixistes, un fet que servia per carregar encara més de consideracions negatives el projecte de la "Gran Albània", considerat ja de per si expansionista.

Pel poble albanès era profundament injust que perquè els feixistes i els nazis haguessin unificat Kosova i Albània qualsevol proposta en aquest sentit quedés internacionalment deslegitimada. La mateixa resistència partisana kosovar havia reclamat a la Conferència de Bujan el dret de Kosova i els territoris poblats per albanesos a Iugoslàvia a l'autodeterminació, una opció que contemplava la possibilitat de decidir lliurement el seu futur que la majoria de partisans albanesos a Iugoslàvia desitjaven veure associat a un estat d'Albània que aplegués a tota la població albanesa. Un desig que, malgrat les seves discrepàncies ideològiques, compartien tant els feixistes de Balli Kombetar com els partisans comunistes.

La qüestió albanesa després de la Segona Guerra Mundial estigué marcada per l'estigma del període feixista i per la consideració de reaccionàries de les reivindicacions de caràcter nacional en un estat socialista i federal com era la Iugoslàvia de Tito.

Malgrat tot, més de dos milions d'albanesos continuaven habitant a Iugoslàvia sense que fossin considerats en peu d'igualtat amb d'altres poblacions, com per exemple l'eslovena, ja que els albanesos no eren considerats una nació constituent ni havien obtingut el dret a tenir la seva pròpia república dins de la federació que anava formalment associat al reconeixement del dret a la secessió. Aquest fet despertava el temor de Belgrad que considerava que atorgar l'estatut de república a Kosova, comprenent dins aquesta república també els territoris poblats per albanesos a Montenegro, al sud de Sèrbia i a Macedònia, implicaria de forma immediata la seva secessió de Iugoslàvia per passar a integrar-se a l'estat d'Albània.

La qüestió albanesa durant l'existència de la Iugoslàvia titista se centrà en la reivindicació de l'estatut de república per a Kosova i la resta de territoris albanesos

com a pas previ a la independència i a la unificació nacional albanesa en un únic estat. Aquesta reivindicació estava basada en el dret dels pobles a l'autodeterminació, una constant en les reclamacions del moviment nacional albanès. Els nacionalistes albanesos consideraven que el poble albanès havia de tenir dret a autodeterminar-se per decidir si continuava formant part de Iugoslàvia o si, per contra, pretenia integrar-se a l'estat d'Albània. L'opció de la independència de Kosova no fou considerada amb seriositat fins a l'esclat de Iugoslàvia a principis dels 90, quan aquesta idea guanyà força entre els kosovars, en bona part per l'aïllament al qual havia estat sotmesa Albània al llarg de les darreres dècades i en ser considerada una opció més viable que no pas la constitució d'un estat unificat que seria etiquetat per la comunitat internacional com la "Gran Albània" i que tenia el precedent negatiu del període nazi i feixista.

El poble albanès en el seu conjunt no arribà mai a autodeterminar-se. En tot cas ho feu parcialment quan Kosova votà en favor de la seva independència en un referèndum el setembre de 1991. També foren escenari de referèndums, durant el 1992, els territoris poblats per albanesos a Macedònia, al sud de Sèrbia i a Montenegro, on les comunitats albaneses optaren per l'autonomia al si dels estats de Macedònia i Iugoslàvia, sense que aquesta fos reconeguda per les autoritats centrals d'ambdós països.

El problema d'aquestes consultes populars és que no foren reconegudes i els seus resultats no tingueren una materialització pràctica. Tot i així demostraren que els albanesos estaven disposats a aplicar-se una bona dosi de *realpolitik* renunciant, a curt termini, a l'objectiu d'unificació nacional i establint com a objectius immediats la independència de Kosova i el reconeixement de l'autonomia de les poblacions albaneses a Montenegro, al sud de Sèrbia i a Macedònia.

La ignorància d'aquests objectius acabà provocant l'emergència de conflictes bèl·lics en tots aquests territoris a excepció de Montenegro. A Kosova, l'UÇK esdevingué la guerrilla que reclamà la retirada de les tropes sèrbies i la independència del territori; un exemple que seria posteriorment seguit al sud de Sèrbia per l'UÇPMB i a Macedònia per l'UÇK-M, amb unes reivindicacions associades al reconeixement de la igualtat de drets de la població albanesa en aquests territoris, un reconeixement que, en produir-se, acabà provocant el desarmament d'aquestes guerrilles, formades per militants que,

més enllà de la igualtat de drets, el que anhelaven era la unificació dels seus territoris com a mínim a un Kosova independent.

Amb l'entrada del segle XXI la qüestió albanesa als Balcans continua generant incertesa. Certament, Kosova ha esdevingut un estat independent, però un estat multiètnic on, formalment, els albanesos són considerats en peu d'igualtat a la resta d'ètnies minoritàries que habiten al país, una idea que no concorda exactament amb el que els nacionalistes albanesos defensaven per a aquest territori. Amb tot, la independència alliberava Kosova del domini serbi, una situació que tot el moviment nacional considerava necessària i enormement positiva.

El fet que la independència de Kosova no tanqui la qüestió albanesa als Balcans queda de relleu en constatar l'existència del grups polítics que, al Kosova independent, continuen reclamant la unificació nacional com a fita per al poble albanès. Tot i que aquests grups són minoritaris, és evident el fil conductor que pot establir-se entre ells i totes les resistències nacionals que els albanesos de fora d'Albània han desplegat des de 1913 per reclamar la unificació dels seus territoris. A més, la independència kosovar podria ser considerada una solució definitiva en cas que amb ella es resolgués també la qüestió albanesa a Montenegro, al sud de Sèrbia i, sobretot, a Macedònia, però la sobirania kosovar no té cap implicació per aquests territoris que a més veuen com la constitució de Kosova, auspiciada pel pla Ahtisaari, tanca la porta a la seva possible annexió al Kosova independent.

Les autonomies amb el reconeixement de la igualtat de drets que reclamaven els albanesos en aquests territoris no s'han materialitzat i, al marge d'una legislació que, teòricament, contempla la igualtat però que té una escassa aplicació pràctica, hi ha hagut escassos passos endavant cap a l'autonomia i la igualtat de drets.

La solució a la qüestió albanesa als Balcans basada en el reconeixement del dret a l'autodeterminació, com havia reclamat tradicionalment el moviment nacional albanès, a través de figures intel·lectuals significades, com és el cas de Rexhep Qosja, ha estat formalment descartada, un fet que permet afirmar que aquesta qüestió està lluny d'haver estat satisfactòriament resolta. Aquesta autodeterminació no ha estat ni tan sols aplicada al cas kosovar, segurament per tal de no establir un precedent en un context internacional destinat precisament a evitar que el model kosovar pugui ser

adoptat per d'altres moviments d'alliberament nacional com a referent pel seu propi procés.

Si bé els canvis respecte els anys compresos entre 1913 i 1999 són palpables, la qüestió albanesa als Balcans no ha quedat resolta amb la independència de Kosova. Macedònia n'és segurament ara el principal focus de conflicte, i malgrat l'acord tancat a Ohrid que pretesament reconeix la igualtat d'albanesos i eslavomacedonis, la realitat dista molt d'aquesta igualtat, una situació que es reproduïx al sud de Sèrbia i, en menor mesura, a Montenegro. La independència kosovar és un significatiu pas endavant però no una solució definitiva que fa que la qüestió albanesa deixi de ser un maldecap per a un territori tan convuls com el balcànic.

Autodeterminació?

L'adveniment de la independència kosovar, el febrer de 2008, no ha estat, paradoxalment, fruit d'un exercici autodeterminista com tradicionalment reclamava el nacionalisme. Si analitzem els processos independentistes kosovars de 1991 i de 2008, existeixen entre ells substancials diferències en el procediment que converteixen la independència de 1991 en força més democràtica en el seu procedir que no pas la de 2008. Expliquem-nos. El 1991, l'Assemblea de Kosova havia proclamat la independència el 22 de setembre, i l'havia formalitzat el dia 19 del mes d'octubre, després de sotmetre la decisió a un referèndum que comptà amb la participació del 87% del cens del país i uns vots favorables a la plena sobirania del 99,87%. La immensa majoria de la població de Kosova es mostrava partidària de la independència i només la minoria sèrbia, que havia boicotejat el referèndum, s'hi manifestà contrària.

El procés independentista partia de la proclamació que l'Assemblea de Kosova havia fet el 2 de juliol de 1990, declarant la República de Kosova al si de la Iugoslàvia federal i la posterior proclamació, el setembre de 1990, de la Constitució kosovar de Kaçanik. De l'opció de la república kosovar al si d'una Iugoslàvia federal s'havia passat ràpidament, vistes les independències eslovena i croata, a l'opció nítidament independentista, amb la voluntat de construir un Kosova completament independent de Belgrad.

El procés de 1991 era, doncs, un evident exercici d'autodeterminació de Kosova. L'Assemblea havia adoptat una decisió independentista (el 22 de setembre de 1991), però havia decidit sotmetre-la a la voluntat popular expressada mitjançant un referèndum autodeterminista (celebrat entre el 26 i el 30 de setembre de 1991), per passar posteriorment, un cop conegut el resultat d'aquesta consulta, a proclamar formalment la independència mitjançant una nova declaració del parlament (el 19 d'octubre de 1991). L'Assemblea de Kosova, aleshores un organisme paral·lel al sistema legal iugoslau degut a la supressió de l'autonomia que havia declarat el règim de Milosevic, es considerava dipositària de la voluntat popular però entenia que una decisió de la transcendència que té una declaració d'independència havia de ser refrendada pel poble de Kosova, que en última instància era el dipositari de la sobirania i, per tant, les seves decisions estaven per sobre de les del parlament.

La proclamació independentista kosovar de 1991 sí que pot ser considerada fruit d'un procés d'autodeterminació ja que la seva declaració formal s'havia basat en una consulta popular on el poble de Kosova havia pogut expressar el seu desig sobiranista.

La gran feblesa de la independència kosovar de 1991 fou, paradoxalment, la gran fortalesa que tingué posteriorment la independència de 2008, i que no és altra que el reconeixement internacional a la proclama independentista. El 1991, només Albània reconegué la independència de l'autoproclamada República de Kosova. Tota la resta d'actors internacionals rebutjaren reconèixer Kosova seguint la doctrina establerta després del reconeixement de les independències d'Eslovènia i Croàcia que afirmava que les fronteres internes de les repúbliques iugoslaves eren inviolables i que, per tant, aquells territoris que, com Kosova, no comptéssim amb l'estatut de república al si de la Iugoslàvia federal, no tenien dret a formalitzar la seva independència i que aquesta fos reconeguda internacionalment.

Tot i que el procés independentista de 1991 havia estat conseqüència de l'exercici del dret democràtic a l'autodeterminació, el fet que només Albània (un estat molt debilitat, encara amb els hereus d'Enver Hoxha al capdavant de l'estat, i amb un greu conflicte intern) reconegué la independència acabà deixant la declaració en paper mullat, almenys pel que respecta a la construcció d'un estat amb visibilitat internacional. Si bé és cert que el moviment nacional albanokosovar utilitzà el

referèndum i el seu resultat com a base per a la legítima construcció d'un estat paral·lel a l'interior de Kosova, no ho és menys que la manca de suports internacionals a aquest estat clandestí en debilità enormement el seu desenvolupament.

El procés independentista de 2008, en canvi, responia a uns paràmetres completament diferents als de 1991 i, com hem esmentat, tenia el seu punt fort en els suports internacionals a la declaració que foren els que permeteren realitzar-la i que aquesta tingués èxit en la seva empresa.

És important ressaltar que el procés de 2008 no fou fruit del reconeixement del dret a l'autodeterminació, que formalment no s'exercí, sinó d'una proclamació unilateral d'independència realitzada per l'Assemblea de Kosova (el 17 de febrer de 2008) sense comptar amb la ratificació del poble kosovar mitjançant un referèndum o una consulta popular. Aquest fet estableix la gran diferència entre els processos de 1991 i 2008. Mentre que el primer respongué a l'exercici d'autodeterminació del poble de Kosova, el segon fou una proclama sense el recolzament formal de la població expressat a través d'un referèndum autodeterminista.

Les raons de la negació de l'exercici del dret a l'autodeterminació en el procés independentista de 2008 les apunta de forma clara el polític Carlos Taibo al seu article "Autodeterminaciones"⁶⁰⁰ on afirma que la negativa a la convocatòria d'un referèndum autodeterminista no responia a la por per un resultat desfavorable, ja que era prou clar que en cas d'haver-se realitzat una consulta popular l'opció de la independència hagués obtingut un suport majoritari, ni al temor a mostrar la desafecció per les institucions kosovars de la minoria sèrbia, que ja havia boicotejat el referèndum de 1991 i bona part de les eleccions realitzades durant la postguerra, sinó precisament a una "subtil pressió externa encaminada a evitar que, en els fets, una fórmula d'autodeterminació servís d'esperó a iniciatives similars en d'altres indrets".

La tesi de Taibo apunta que la negació de l'exercici del dret a l'autodeterminació del poble kosovar durant el procés independentista de 2008 fou establerta per la comunitat internacional amb l'objectiu d'evitar un precedent que pogués ser invocat per d'altres territoris en una situació de conflicte de caràcter nacional.

⁶⁰⁰ TAIBO, Carlos. "Autodeterminaciones" in *Público*, 18 de febrer de 2009.

El principal punt fort de la independència de 2008, el suport internacional, constitueix, també, el seu principal defecte, ja que aquest suport internacional condicionà la forma de la proclamació independentista i li restà legitimitat democràtica ja que evità un referèndum autodeterminista que hagués visualitzat el suport popular a l'opció de la independència.

El que succeí a Kosova el febrer de 2008 no fou un procés independentista convencional sinó un procés tutelat per la comunitat internacional que recolzà la declaració unilateral del parlament kosovar, després d'haver-la prohibit repetidament, només quan el procés negociador del pla Ahtisaari fracassà i es contemplà aquesta solució com l'opció menys dolenta de les que hi havia sobre la taula.

La denúncia del moviment autodeterminista Vetëvendosje! del procés independentista es fonamentava, precisament, en la manca de legitimitat popular expressada a través de l'exercici d'autodeterminació, i en la tutela que la comunitat internacional exercia sobre el nou estat limitant-ne la sobirania.

Ni la declaració d'independència, ni la posterior Constitució de Kosova han estat sotmeses a referèndum popular, tot i que impliquen un canvi substancial per a la situació kosovar i per a la seva població. L'exercici de l'autodeterminació podia ser perillós per establir un precedent per territoris també en situacions de conflicte nacional, com afirmava Taibo, i també perquè podia servir per expressar la crítica de la població kosovar a alguns dels continguts imposats per la comunitat internacional com és el fet que Kosova no pugui tenir exèrcit o que no tingui dret a plantejar la integració d'altres territoris al nou estat o unificar-se amb una altra entitat estatal.

El procés que es produí a Kosova el 2008 fou una independència tutelada, on la comunitat internacional, i molt especialment els Estats Units i les principals potències occidentals, dictaren el guió sense oferir a la població la possibilitat d'expressar la seva voluntat a través de l'autodeterminació. La comunitat internacional imposà a Kosova un procés negociador amb Belgrad sobre l'estatut kosovar, li imposà l'acceptació del pla Ahtisaari, i, finalment, li dictà el moment oportú en el qual havia de proclamar la independència i la forma en la qual ho havia de fer. L'autodeterminació no entrava en el guió perquè una de les obsessions de la comunitat internacional era, precisament, no establir un precedent que pogués ser invocat per d'altres territoris amb aspiracions

sobiranistes. Kosova, doncs, s'havia de limitar a una proclamació independentista que seria recolzada pels principals actors internacionals. Això sí, la declaració s'havia de fer acceptant les limitacions imposades, que restringien enormement la capacitat d'actuació de Kosova com a estat independent.

En realitat, la independència de 2008 no respongué a la voluntat popular (si bé és cert que la immensa majoria de la població kosovar celebrà de forma entusiasta la proclamació) ja que no estigué refrendada pel poble de Kosova en un referèndum autodeterminista. L'autodeterminació continua essent una assignatura pendent a Kosova de difícil gestió per part de la comunitat internacional. No només per què pugui establir un precedent per d'altres territoris sinó per què el dret a l'autodeterminació, el dret dels pobles a decidir lliurement el seu futur, no pot ser restringit ni tutelat i, per tant, escoltar la voluntat sobirana del poble de Kosova implica obrir les portes a contemplar la possibilitat de la unificació amb altres territoris, si el poble kosovar així ho expressa, i obrir-les també al fet que Kosova tingui plena sobirania sobre el seu territori i tingui llibertat per desenvolupar les polítiques que consideri convenientes al seu territori, incloses les de defensa.

La identitat kosovar

El debat sobre l'estatut futur de Kosova, on la postura albanesa defensava com a única opció viable la independència, es desenvolupà en paral·lel a un debat intern kosovar (bé, de fet fonamentalment albanokosovar), on es discutia l'existència o no d'una identitat kosovar. Els albanesos de Kosova s'havien definit tradicionalment com a albanesos, exactament la mateixa definició que utilitzaven els albanesos d'Albània, de Macedònia, de Montenegro o del sud de Sèrbia. L'albanitat, la pertinença a la comunitat albanesa, era el signe identitari distintiu de totes aquestes poblacions. La seva divisió en dos estats, Albània i Iugoslàvia, no havia modificat aquesta percepció ja que els albanesos que habitaven a Iugoslàvia no defugien la seva identitat albanesa, sinó que pretenien reforçar-la i exposar-la com el seu principal tret distintiu.

Fins a finals del segle XX, doncs, la qüestió de la identitat kosovar ocupava ben poc els debats del moviment nacionalista albanès a Kosova. La lluita pel reconeixement de

l'estatut de república per a Kosova, per la integració en aquesta república dels territoris veïns poblats per albanesos, i per la consideració dels albanesos com a nació constituent a la federació evidenciaven que els albanesos que habitaven a Iugoslàvia tenien molt clar que la seva nació era l'albanesa i que, en tot cas, el seu estat era el iugoslau.

La proclamació independentista de 1991 s'havia fet sota una premissa identitària clarament albanesa. Kosova era albanès, sense menystenir que hi habitaven d'altres comunitats nacionals, un fet que els arquitectes de l'estat paral·lel tenien ben present, que eren considerades, però, comunitats minoritàries, i per tant Kosova s'identificava amb els símbols tradicionals albanesos: la bandera vermella amb l'àguila bicèfala negra i l'*Himni i Flamurit* (L'Himne a la Bandera), l'himne nacional d'Albània dedicat precisament a lloar la seva ensenya.

Tots els partits nacionalistes albanesos de Kosova utilitzaren sempre la simbologia nacional albanesa, amb la qual s'identificaven obertament. L'UÇK recollia la bandera albanesa en el seu emblema, un fet recurrent en bona part de les organitzacions del moviment nacional. Kosova era, per a la majoria de la seva població, un territori albanès.

El conflicte bèl·lic de 1998-1999 donà una dimensió internacional al conflicte kosovar i aquest fet generà que comencés a utilitzar-se de forma recurrent l'adjectiu kosovar per definir els habitants de Kosova. Paradoxalment, en la majoria dels casos aquesta designació, kosovar, es referia únicament als albanesos de Kosova, deixant la denominació de serbis pels serbokosovars, és a dir els serbis que habitaven en aquest territori. Certament, la de kosovar no havia estat una denominació que els habitants de Kosova utilitzessin fins aleshores per identificar-se: o bé es definien com a albanesos, o bé com a serbis, o bé com a integrants d'alguns dels altres grups ètnics que vivien a Kosova però, en cap cas, com a kosovars.

Essent formalistes, el terme kosovar designaria tots els habitants de Kosova independentment de la seva adscripció identitària, mentre que els termes albanokosovar o serbokosovar farien referència als albanesos o als serbis que viuen a Kosova. Tot i així, tot sovint, com hem dit, s'utilitzà el terme kosovar per designar

únicament els albanokosovars, una denominació que aquests, en principi, rebutjaven ja que pretenien ser identificats com a albanesos.

El debat al voltant de la qüestió identitària kosovar començà a desenvolupar-se amb una certa intensitat a partir de 1999, amb la instauració d'una administració internacional que incentivà l'ús del terme kosovar ja que designava tots els habitants de Kosova sense distinció ètnica. L'ús del terme kosovar s'anà assentant i generalitzant, si bé el principal tret identificatiu dels kosovars continuava essent si eren albanesos o serbis (o d'una altra comunitat ètnica).

Entre els albanesos de Kosova, el fet que la unificació nacional amb Albània fos expressament vetada per la comunitat internacional i que aquesta no contemplés com a hipòtesi el naixement d'un estat de Kosova pràcticament monoètnic albanès propicià el desenvolupament de la necessitat de crear un estat kosovar multiètnic on precisament el fet de ser kosovar fos el nexa d'unió entre les diferents comunitats nacionals que l'habitessin.

Val a dir que entre Albània i Kosova s'havia produït, durant els anys del comunisme, una important fractura com a conseqüència de la separació entre aquests territoris que propicià que tinguessin un desenvolupament completament diferent. Pràcticament podríem afirmar que el retrobament entre els albanesos d'Albània i els de Kosova tingué lloc durant la guerra de 1999, quan Albània acollí centenars de milers de refugiats procedents de Kosova. L'experiència no fou, per molts refugiats, excessivament positiva ja que comprovaren l'endarreriment que en alguns aspectes vivia Albània, un fet que provocà un cert rebuig a la idea d'unificació nacional i que reforçà la singularitat kosovar dels trets identitaris albanesos, que tot i així era compartida amb els territoris del nord d'Albània, pertanyents al dialecte geg.

Les circumstàncies polítiques de la postguerra kosovar desenvoluparen aquest debat. El president Ibrahim Rugova intentà imposar uns nous símbols nacionals, de marcada identitat albanesa, però sense generar al seu voltant un consens ni obtenir el vist-i-plau de la comunitat internacional.

Bandera proposada per Ibrahim Rugova, el 2000, amb la llegenda "Dardania" i l'àguila bicèfala albanesa en primer terme.

El 29 d'octubre de 2000, Rugova presentava una nova bandera de Kosova que no rebé mai la consideració d'oficial, de color blau amb un anell daurat al mig a dins del qual s'hi reproduïa un fons vermell i l'àguila bicèfala albanesa amb la llegenda "Dardania" que evidenciava la seva voluntat de presentar Dardània com una possible denominació de Kosova, evocant una de les tribus descendents dels iliris que poblaren l'actual territori kosovar des del segle VI aC.

La proposta de bandera de Rugova no tingué èxit i els albanokosovars continuaren utilitzant la bandera albanesa per identificar Kosova. Els serbokosovars, per la seva banda, rebutjaven qualsevol símbol kosovar en considerar-lo un pas cap a la independència del territori, i s'aferraven a la utilització dels emblemes nacionals serbis.

Ni la bandera ni la denominació de Dardània, que només ha adoptat el partit polític Lliga Democràtica de Dardània (LDD), nascut precisament després de la mort de Rugova com una escissió de la LDK que reclama la herència política de qui en fou el seu principal dirigent, no tingueren èxit però obriren el debat sobre la identitat i els símbols kosovars. Un dels primers escenaris que recolliren aquesta discussió fou la revista *Java*, que arran de la decisió de Rugova d'impulsar uns símbols kosovars, obrí el debat sobre l'existència de la identitat kosovar a les pàgines de la seva publicació.⁶⁰¹ El debat, és cert, només ocupava els albanokosovars, que davant la perspectiva d'assolir

⁶⁰¹ Les contribucions a aquest debat, publicades entre 2001 i 2005, és a dir, quan l'estatut definitiu de Kosova encara distava d'estar resolt, foren posteriorment aplegades al següent llibre: DD.AA. *Who is Kosovar? Kosovar Identity [A debate]*. Pristina, Java, 2005.

un estat kosovar independent s'afanyaven a fer compatible la seva identificació albanesa amb una identificació kosovar que permetés que les altres comunitats ètniques se sentissin còmodes al si del futur estat independent i poguessin afirmar la seva kosovarietat.

El nacionalisme albanès tradicional negava l'existència d'una identitat kosovar, entenent per identitat els elements que configuren la identificació nacional. Al seu entendre, els albanesos de Kosova eren albanesos, amb especificitats territorials que no modificaven, però, allò substancial de la seva condició nacional.

Certament, el debat sobre la identitat kosovar és un debat complex ja que pretén crear una identitat compartida per als habitants d'un nou estat que ja tenen les seves pròpies identitats nacionals perfectament definides.

La independència de Kosova ha revifat aquest debat identitari però ha mostrat també la impossibilitat de pretendre construir Kosova com un estat-nació. En primer lloc, perquè no pot ser-ho, en tot cas ho seria Albània, que és la nació amb la qual s'identifiquen la majoria dels habitants de Kosova; i en segon, perquè una de les condicions internacionals al reconeixement de la independència de Kosova ha anat precisament orientada a la creació d'un estat multiètnic amb un respecte escrupolós als drets de les diferents comunitats.

Aquest ha estat precisament el patró que ha guiat l'establiment dels nous símbols nacionals kosovars que pretenen ser ètnicament neutres. És el cas de la nova bandera, amb uns colors que evoquen els de la Unió Europea i amb sis estels iguals que representen les sis comunitats ètniques que habiten Kosova. Tot i que la bandera, que al cap i a la fi representa el Kosova independent, ha estat assumida amb entusiasme per bona part de la població albanesa, i ha estat rebutjada, precisament per independentista, per la minoria sèrbia; els grups albanesos autodeterministes i partidaris de la unificació nacional l'han rebutjada en considerar-la una imposició internacional que no reconeix el caràcter àmpliament majoritari de la població albanesa a Kosova i que no recull, a més, cap símbol propi de la seva comunitat.

El nou himne kosovar és, també, una bona mostra dels elements que han de configurar aquesta nova identitat, que pot ser considerada com a fictícia. El nou estat ha adoptat

com a himne la cançó *Europa*, una composició de nova creació i sense lletra que tampoc no pot ser associada a cap grup ètnic.

Sembla, doncs, com si el nou estat de Kosova tingués la necessitat de construir-se una identitat pròpia, artificial i políticament correcta, que permetés identificar-s'hi a tots els seus habitants. L'èxit d'aquesta empresa és francament difícil, ja que l'adscripció dels albanokosovars a aquests nous símbols identitaris es produeix únicament per què aquests representen la independència de Kosova, mentre que el rebuig dels serbokosovars a aquests símbols es produeix també precisament per això, per què representen la sobirania kosovar, una situació que rebutgen amb fermesa. En conseqüència, es fa difícil parlar de l'existència d'una identitat kosovar compartida per tots els habitants de Kosova. Tot i l'intent per forjar-la, les identitats nacionals ja existents, fonamentalment l'albanesa i la sèrbia, continuen servint com a element identificador de les comunitats que poblen Kosova, molt per davant de la seva condició de "kosovars".

És viable l'estat de Kosova?

La proclamació, i el posterior reconeixement, de la independència de Kosova han revifat el debat sobre la viabilitat d'aquest nou estat; un debat que ha estat una constant durant tot el procés de discussió del seu estatut definitiu. Un dels arguments clàssics dels opositors a la independència de Kosova era precisament la seva manca de viabilitat, política i econòmica.

Des del punt de vista polític, la independència de Kosova sembla la millor solució, si més no la menys dolenta pels interessos de la comunitat internacional. En primer lloc, perquè és molt difícil imposar a dos milions d'albanesos a viure sota sobirania sèrbia, quan s'han independitzat de Belgrad fins i tot els montenegrins, culturalment gairebé idèntics als serbis. En segon, perquè la modificació de les fronteres estatals, i per tant la possibilitat d'una unificació entre Kosova i Albània, ha estat formalment prohibida pels actors internacionals participants en el conflicte pel precedent, encara més perillós al seu entendre que la mateixa independència kosovar, que aquesta unificació generaria.

Políticament, doncs, sembla que la viabilitat de la independència de Kosova està garantida. Certament, la seva serà una independència limitada, sotmesa als dictats de l'EULEX, la missió europea que tutela l'administració kosovar, i amb importants restriccions que s'han exposat a bastament de forma prèvia, però sembla prou clar que les institucions polítiques del Kosova independent, sorgides a partir de les institucions provisionals d'autogovern establertes per la UNMIK, estan en condicions de garantir la viabilitat política de la independència de Kosova.

L'única ombra de dubte al respecte rau en la capacitat de les institucions de govern kosovars d'imposar la seva llei a les zones de majoria sèrbia, especialment al nord de Mitrovica, on, *de facto*, impera la llei sèrbia. La imposició internacional de descentralització, precisament per tal de garantir que les comunitats sèrbies tinguin una àmplia autonomia dins de l'estat kosovar, és una arma de doble fil, ja que consolida la divisió del país i permet que el govern de Pristina no tingui autoritat en els territoris serbis que, en una estratègia de comú acord amb Belgrad, posen en marxa processos polítics destinats a evidenciar que la legislació que hi impera és la sèrbia i no la kosovar.

Els grans dubtes sobre la viabilitat d'un Kosova independent no sorgeixen, però, quan es contempla l'existència d'aquest estat des d'un punt de vista polític sinó quan es fa referència als seus aspectes econòmics. Durant el procés de debat sobre l'estatut final de Kosova, Belgrad utilitzà de forma recurrent l'argument que amb la independència el caos econòmic s'apoderaria de la regió obrint les portes de Kosova a la màfia. El ministre d'afers estrangers Vuk Jeremic argumentava que "un Kosova independent estarà econòmicament aïllat de Sèrbia i no tindrà cap possibilitat econòmica de sobreviure, per tant, es convertirà en un indret de revoltes socials i baralles de sang entre els mateixos albanesos";⁶⁰² una anàlisi apocalíptica a la qual se sumava el president Boris Tadic afirmant que l'estat de Kosova "només podrà sobreviure mitjançant el tràfic de drogues, de persones i d'armes".⁶⁰³

⁶⁰² *Kosova Report*, www.kosovareport.blogspot.com, 20 de juny de 2005.

⁶⁰³ MOORE, Patrick. "Analysis: Serbia's President Rejects Independence for Kosova" in *Radio Free Europe / Radio Liberty*, www.rferl.org, 28 de gener de 2005.

Sobta que l'argument de Belgrad fos que la independència condemnaria a Kosova a la pobresa ja que, precisament, mentre aquest territori es trobava sota sobirania iugoslava es convertí en un dels indrets més pobres d'Europa.

El 1989, l'any de la supressió de la seva autonomia, Kosova comptava amb un índex d'atur del 57%, insòlit en un país teòricament encara socialista, que certificava que l'economia kosovar estava absolutament destrossada.

El 2001, pràcticament a l'inici de la postguerra després d'una dècada de dominació sèrbia sobre territori kosovar, el Banc Mundial certificava que Kosova era un país completament immers en la pobresa. Un 11,9% de la seva població total vivia en una situació d'extrema pobresa,⁶⁰⁴ mentre que un 50,3% ho feia en una de pobresa absoluta.⁶⁰⁵

Crida l'atenció que vistes les dades econòmiques generades per la dominació sèrbia sobre Kosova, les autoritats de Belgrad puguin exhibir la impossibilitat de sobreviure econòmicament d'un Kosova sobirà com un argument de pes per oposar-se a la independència. De fet, si algú havia condemnat Kosova a la pobresa aquest havia estat precisament el règim serbi, que havia abocat a l'atur i a la misèria a bona part de la seva població.

La pròpia estructura de Kosova, amb famílies molt extenses i amb un fort sentiment de solidaritat, ha permès el desenvolupament d'economies familiars de subsistència sustentades en els sous dels membres de la família que treballen i, sobretot, en l'entrada de divises de familiars emigrats en països centreeuropeus a la recerca d'una millor feina. L'elevat índex d'amuntegament dels habitatges kosovars, amb una població mitjana de 6,5 persones per habitatge, explica també com el nucli familiar serveix de refugi per garantir la cobertura de les necessitats bàsiques d'allotjament i manutenció.

⁶⁰⁴ En situació d'extrema pobresa hi viuen aquelles famílies que estan per sota del nivell de pobresa d'aliments, un nivell definit pel cost d'una cistella d'aliments amb 2100 calories per dia i per adult. En situació de pobresa absoluta, en canvi, s'hi situen les famílies amb un consum diari per sota d'1,5 dòlars per persona.

⁶⁰⁵ WORLD BANK. *Kosovo Poverty Assessment. Volume II: Estimating Trends from Non-comparable Data. Report n° 39737-XK*. World Bank, 3 d'octubre de 2007. Pàg. 27.

Les xifres econòmiques resultants del domini serbi sobre Kosova foren lleugerament millorades durant el període d'administració internacional, que permeté relançar tímidament l'economia kosovar, centrada, però, bàsicament, en proveir serveis a les desenes de milers de militars i civils internacionals desplegats a Kosova.

El 2005, les xifres d'atur a Kosova arribaven al 41,5% de la població activa, i si bé s'havien reduït des del 55% que es registrà el 2002, continuaven essent les més elevades dels Balcans. L'atur castigava amb especial duresa a les dones, que el 2005 tenien un índex de desocupació del 60,5% (que només 3 anys abans, el 2002, havia estat del 74,5%).⁶⁰⁶

L'administració internacional havia millorat molt lleugerament respecte el desastre econòmic que havia comportat per Kosova el règim serbi. Tot i així, el 2005 la pobresa extrema havia augmentat fins al 15,2%, mentre que la pobresa absoluta s'havia reduït a un 37%.⁶⁰⁷ La dades continuaven essent molt il·lustratives de la situació econòmica viscuda per Kosova, una situació desastrosa només alleujada per l'estructura familiar i l'entrada de divises des de la diàspora per contribuir al sosteniment econòmic de la família.

El punt de partida del Kosova independent és, doncs, el d'una situació econòmica caracteritzada per un elevat atur proper gairebé a la meitat de la població activa, i per una pobresa endèmica que afecta un volum considerable de ciutadans i ciutadanes. La població de Kosova ve definida, a més, per la seva extrema joventut, que fa que la meitat dels seus habitants siguin menors de 25 anys.

És cert que el punt de partida econòmic del Kosova independent és molt complex i que la seva viabilitat econòmica és difícil d'establir. L'optimisme del govern kosovar, que confia en atreure inversors i en convertir-se en un punt clau del comerç balcànic donada la cruïlla de camins que s'estableix en el seu territori entre Albània, Sèrbia i Macedònia, ha de ser matisat per la realitat econòmica actual del país, que és francament desastrosa.

⁶⁰⁶ UNPD KOSOVO. *Early Warning Report. Kosovo April-June 2007*. Pristina, UNPD, Pàg. 36

⁶⁰⁷ WORLD BANK. *Kosovo Poverty Assessment. Volume II: Estimating Trends from Non-comparable Data. Report n° 39737-XK*. World Bank, 3 d'octubre de 2007. Pàg. 27.

El debat sobre la viabilitat econòmica del Kosova independent està mal plantejat. Donats els antecedents econòmics d'aquest territori, no són pas els partidaris i els arquitectes de la independència els qui han de justificar que aquesta opció serà econòmicament viable. Si una cosa ha quedat clara és que el Kosova sota sobirania sèrbia ha estat un desastre econòmic i ha abocat a l'atur i a la pobresa a bona part dels seus ciutadans i ciutadanes. Per què cal ara que el Kosova independent justifiqui la seva viabilitat econòmica quan els antecedents immediats demostren que Kosova, en aquest sentit, no n'ha sigut mai de viable? No caldria, potser, conformar-se, senzillament, amb que el nou estat independent millorés substancialment els nivells d'ocupació i en reduís els de pobresa, sense pretendre analitzar la viabilitat econòmica de l'estat kosovar en base als paràmetres utilitzats per mesurar el desenvolupament de d'altres estats que tenen una estructura econòmica que a Kosova li manca?

És difícil establir si Kosova serà econòmicament viable, el que no ho és tant és afirmar que l'estat independent millorarà substancialment la situació econòmica que Kosova ha viscut en les dues darreres dècades, bàsicament perquè és difícil viure en pitjors condicions que les que aquest territori ha hagut d'afrontar durant la seva història recent.

La independència, el darrer episodi?

La declaració d'independència del 17 de febrer de 2008, i el reconeixement internacional que se n'ha derivat, tanca un capítol en la història de la qüestió kosovar i albanesa als Balcans. No és clar, però, que sigui l'últim episodi que s'escrigui sobre aquesta qüestió, ja que la independència kosovar deixa diversos interrogants oberts que poden conduir el país a un futur incert.

Amb la declaració d'independència, Kosova comença un nou període de la seva història caracteritzat per un estatut internacional incert, amb un important i qualificat reconeixement de la comunitat internacional però que dista de ser majoritari a les Nacions Unides (on, recordem-ho, només 69 estats dels 192 membres han reconegut la independència kosovar), i de permetre la plena integració de Kosova a l'escena internacional. Per tant, tot i ser un país independent, amb uns suports internacionals

remarcables entre els quals cal citar els Estats Units i la majoria d'estats de la Unió Europea, Kosova continua a la recerca d'ampliar els seus reconeixements amb l'objectiu de poder optar en un futur a ser un estat membre de les Nacions Unides, un objectiu complicat mentre no se solucionin les profundes discrepàncies amb Sèrbia o mentre es mantingui el veto rus, dues circumstàncies que previsiblement no es modificaran a curt o mig termini.

La situació kosovar genera incertesa ja que Kosova no és, formalment, un estat independent, o almenys no és independent al nivell que ho són la resta d'estats del món actual. Les limitacions imposades a la independència kosovar, exemplificades de forma molt eloqüent en el veto a un exèrcit propi, que vindria a ser un dels símbols tradicionals de la sobirania dels estats, generen incertesa a nivell intern. L'alegria del poble albanès de Kosova, la principal comunitat constituent del nou estat, es fonamenta essencialment en el fet d'haver-se alliberat de la tutela de Belgrad, però haver deixat d'estar sota sobirania sèrbia (un fet que *de facto* ja s'havia produït el juny de 1999, però que formalment no s'assolí fins a la declaració d'independència) no amaga que Kosova encara no pot regir completament els seus destins. La independència tutelada que imposava el pla Ahtisaari fou acceptada per la majoria de la classe política kosovar perquè garantia el suport internacional, almenys de les principals potències occidentals, al nou estat de Kosova; però la seva acceptació ha implicat el desenvolupament de missions internacionals, com l'EULEX, que limiten de forma clara la sobirania del nou estat, considerat, metafòricament, com a menor d'edat.

La limitació de la independència és una font d'inestabilitat interna ja que propicia el desenvolupament d'una dissidència que si bé no és significativa a nivell polític parlamentari, sí que té una forta implantació social, escenificada pel moviment autodeterminista Vetëvendosje! que reclama, precisament, l'exercici de l'autodeterminació i el dret a la plena independència, sense limitacions per a la constitució d'un exèrcit, sense prohibicions de federació o unió amb altres territoris o estats, i sense una tutela jurídica forana.

L'existència del moviment autodeterminista, segurament el principal moviment social kosovar, i d'un moviment partidari de la unificació de tots els territoris albanesos,

representant per organitzacions polítiques com el LB o el LIB, força més minoritari però políticament molt actiu, evidencien que existeix, a l'interior de Kosova, un sector crític amb la forma que ha adoptat el procés sobiranista kosovar. Que aquests moviments tinguin, en l'actualitat, un pes polític limitat i les seves reivindicacions siguin contràries als plans de la comunitat internacional per a la regió no és cap garantia per a que no es desenvolupin i capitalitzin el descontentament que a mida que la independència tutelada mantingui la seva situació d'incertesa es generarà a Kosova. La història recent d'aquest territori ens ha ensenyat que sectors minoritaris, com ho era en el seu moment el LPK quan impulsà la creació de l'UÇK, poden, en funció de l'evolució de la situació del país, capitalitzar el descontentament i créixer fins a esdevenir organitzacions referents en la vida política del país com ho fou en el seu moment l'UÇK i com ho són en l'actualitat els partits que sorgiren de l'antiga guerrilla un cop aquesta es dissolgué formalment.

Certament, la independència de Kosova no ha solucionat la qüestió albanesa als Balcans. La seva proclamació representa un pas endavant important cap a la seva resolució, però el fet que aquesta independència hagi estat condicionada a una renúncia formal a qualsevol tipus d'ambició territorial sobre els territoris albanesos de Montenegro, del sud de Sèrbia o de Macedònia, i a la unificació amb Albània, ha estat percebuda per determinats sectors del moviment nacional com una certificació de la divisió del poble albanès. És probable que, mentre aquesta situació de divisió es perpetui, existeixin moviments dissidents que reclamin la unificació. La seva incidència dependrà de la situació política, social i econòmica en la qual hauran de viure aquestes poblacions albaneses que, en cas de no assolir una situació digna, poden ser potencialment un focus de desestabilització dels Balcans.

La fi del segle XX i l'inici del segle XXI han estat caracteritzats per una eclosió violenta de la qüestió albanesa, evidenciada en els conflictes bèl·lics de Kosova (1997-1999), del sud de Sèrbia (2000-2001) i de Macedònia (2001), que han acabat resolent-se amb la independència tutelada sota supervisió internacional en el primer cas, i amb un acord per al reconeixement dels drets de la població albanesa en els dos següents.

Els passos endavant per al moviment nacional albanès són, doncs, considerables, però no han implicat l'assoliment del somni d'unificació que aquest moviment ha mantingut

al llarg de tot el segle XX. Aquesta unificació, a la qual els partidaris de la *realpolitik* ja han renunciat, continua guiant l'activitat de petits grups molt militants que poden ser, potencialment, un factor d'inestabilitat considerable si no es produeix una millora substancial en les condicions de vida de les poblacions albaneses balcàniques.

Però al marge de la incertesa internacional i de la dissidència interna de determinats sectors del moviment nacional albanès hi ha un tercer factor que fa presagiar una font potencial de conflicte per al nou estat de Kosova i que no és altra que la postura que ha adoptat la minoria serbokosovar davant la proclamació d'independència.

La negativa de la comunitat sèrbia a reconèixer la independència, manifestada de forma especialment violenta durant les setmanes posterior a la declaració, genera un problema intern evident a les autoritats de Pristina que posa en perill la integritat territorial de Kosova. El fet que els serbokosovars optessin per crear institucions pròpies, com l'Assemblea de la Comunitat de Municipalitats de la Província Autònoma de Kosovo i Metohija, estretament vinculades amb Belgrad i realitzessin actes de fort simbolisme, com realitzar les eleccions municipals a les municipalitats sèrbies de Kosova el mateix dia que se celebraven a Sèrbia, evidencia la seva posició favorable a la recuperació de la sobirania sèrbia sobre Kosova o, en el pitjor del casos, a una partició del territori kosovar per integrar el nord de Mitrovica a Sèrbia.

La partició de Kosova és un escenari sovint evocat però que compta amb escassos suports més enllà del nacionalisme serbi radical. En primer lloc, perquè no soluciona la problemàtica dels serbis de Kosova ja que una part important d'aquests no viuen al nord de Mitrovica, la part del territori kosovar que suposadament s'integraria a Sèrbia, sinó que ho fan en enclavaments situats al sud del riu Ibar. La partició, per tant, continuaria deixant una part significativa dels serbokosovars en un territori fora de sobirania sèrbia. En segon lloc, perquè la partició de Kosova en base a criteris ètnics comportaria que els albanesos de Macedònia, de la vall de Presheva i de Montenegro reclamessin fer el mateix, un escenari que la comunitat internacional no vol contemplar ja que s'estendria a d'altres territoris balcànics com poden ser la República Srpska o el territori croat de Herzeg Bosna, tots dos a la conflictiva Bòsnia i Hercegovina.

La partició formal de Kosova no sembla un escenari plausible a curt termini, però l'establiment de municipalitats sota criteris ètnics, a les quals el pla Ahtisaari pretenia donar més autonomia per tal de satisfer a la comunitat serbokosovar, ja ha establert una partició interna que fa que a la pràctica Kosova sigui un país dividit entre una immensa majoria de territoris de població albanesa, amb presència d'altres comunitats ètniques, sota sobirania del nou estat de Kosova, i unes municipalitats de majoria sèrbia, formalment sota sobirania kosovar, però a la pràctica amb unes institucions pròpies estretament vinculades a Sèrbia i sense cap relació amb Pristina.

El risc de la partició i de l'enfrontament entre comunitats ètniques continua ben viu a Kosova i és un dels principals reptes d'un estat que ha donat bona mostra de voler convertir-se en multiètnic però que continua immers en un clima de desconfiança mútua entre les comunitats albanesa i sèrbia, que mantenen, a més, postures polítiques antagòniques que fan difícil que ambdues puguin convergir en el desenvolupament de la independència d'un estat de Kosova multiètnic.

Els reptes que afronta la qüestió kosovar després de la proclamació sobiranista es concreten, doncs, en la incertesa internacional del seu estatut, en la discrepància interna fruit de l'establiment d'una independència tutelada, i la problemàtica de la divisió interna com a conseqüència de l'establiment de municipalitats en base a criteris ètnics i a la no acceptació de la independència per part de la comunitat serbokosovar. Uns reptes que ens apunten que és força probable que la independència no sigui el darrer episodi de la tempestuosa qüestió kosovar.

XXII. DOCUMENTACIÓ I BIBLIOGRAFIA

Arxius

Arkivi i Institutit të Historisë së Kosovës (Arxiu de l'Institut d'Història de Kosova),
Pristina

Arkivi i UÇK-së (Arxiu de l'UÇK), Pristina

Arkivi i LDK-së (Arxiu de la LDK), Pristina

Arkivi i LPK-së (Arxiu del LPK), Pristina

Arkivi i LKÇK-së (Arxiu del LKÇK), Pristina

Arxius personals de militants entrevistats de la LDK, del LPK, del LKÇK i de l'UÇK,
Kosova

Arkivi Qendror Shtetëror i Shqipërisë (Arxiu Central Estatal d'Albània), Tirana

Arkivi i Institutit të Historisë (Arxiu de l'Institut d'Història), Tirana

Biblioteka Kombëtare dhe Universitare e Kosovës (Biblioteka Nacional i Universitèria
de Kosova), Pristina

Centre d'Estudis Internacionals de Barcelona (CIDOB), Barcelona

Centre de Documentació del Centre Internacional Escarré per a les Minories Ètniques i
les Nacions (CIEMEN), Barcelona

Arxiu de la Fundació Solidaritat UB – Observatori de la Solidaritat, Barcelona

Arxiu de l'ONG Plataforma x Kosovo, Barcelona

Arxiu de l'ONG Acció Solidària-Igman, Barcelona

Documents d'organismes internacionals

Nacions Unides

Missió de les Nacions Unides a Kosovo (UNMIK)

Organització per a la Seguretat i la Cooperació a Europa (OSCE)

Alt Comissionat de les Nacions Unides per als Refugiats (UNHCR)

Tribunal Penal Internacional per a l'Antiga Iugoslàvia (ICTY)

Banc Mundial

Fonts orals

Entrevistes realitzades a Kosova, entre juny de 1999 i juliol de 2009, als següents grups professionals (en alguns casos, i a petició dels propis entrevistats, no se'ls identifica amb noms i cognoms):

Alumnes de primària, secundària i de la Universitat de Pristina:

- Albana S., alumna de secundària de Pristina
- Sokol T., alumne de secundària de Peja
- Hashim V., alumne de secundària de Gjilan
- Bashkim Thaçi, alumne de primària de Gjilan
- Afrim Hoti, alumne de la Facultat d'Història de la Universitat de Pristina i president de la Unió Independent d'Estudiants de la Universitat de Pristina (UPSUP)
- Xhevahire Gashi, alumna de la Facultat d'Econòmiques de la Universitat de Pristina i membre de la UPSUP
- Arsim Selimi, alumne de la Facultat de Medicina de la Universitat de Pristina
- Vjosa Abazi, alumna de la Facultat d'Art de la Universitat de Pristina
- Abedin Selimi, alumne de la Facultat de Ciències Polítiques de la Universitat de Pristina i membre de la UPSUP
- Kutjim Kërveshi, alumne de la Facultat de Medicina de la Universitat de Pristina
- Ilir Kastrati, alumne de la Facutat d'Educació de la Universitat de Pristina

- Jeta Kiseri, alumna a la Facultat de Medicina

Professors de la Universitat de Pristina:

- Zejnel Kelmendi, rector de la Universitat de Pristina
- Xhevdet Thaçi, professor de la Facultat d'Educació
- Hajredin Kuçi, vicerector i professor de la Facultat de Dret
- Shprese Qamili, professora de la Facultat d'Educació
- Arsim Bajrami, professor a la Facultat de Dret
- Ismet Temaj, professor de la Facultat de Matemàtiques i Ciències Naturals
- Naxhi Kuçani, professor a la Facultat de Matemàtiques i Ciències Naturals
- Zeqir Demi, professor de la Facultat d'Educació

Personal de Biblioteca Nacional i Universitària de Kosova:

- Mehmet Gërguri, director de la BNUK
- Ramadan Beshiri, cap de publicacions periòdiques de la BNUK
- Shemsedin Morina, responsable de la sala de lectura de la BNUK

Mestres de l'escola primària paral·lela:

- Teuta Thaçi, mestra en una escola de Peja
- Fatmir Gashi, mestre a l'escola de Vrella
- Zhefer Morina, mestre a l'escola d'Istog

Professors d'ensenyament secundari al sistema paral·lel:

- Ilir Selimi, professor d'història en un institut de Ferizaj
- Albiona Hajrullahu, professora de matemàtiques en un institut de Peja

- Raif Nehoda, professor d'història en un institut de Prizren

Metges:

- Ekrem Gashi, metge a l'Hospital Universitari de Pristina
- Agon Tahiri, metge en un centre d'atenció primària de Prizren

Treballadors municipals:

- Gani Hyseni, treballador a l'ajuntament de Ferizaj
- Famir Q., treballador a l'ajuntament de Pristina

Refugiats durant la guerra:

- Xhafer Thaçi, refugiat a Tirana durant la guerra
- Smir T., refugiat a Macedònia durant la guerra
- Edita Islami, refugiada a Tirana durant la guerra
- Zijadin Rasheti, refugiat a Tirana durant la guerra

President i col·laboradors de la Federació de Futbol de Kosova:

- Sabri Hashani, president de la Federació de Futbol de Kosova (FFK)
- Alban Fejzullah, treballador de la FFK

Treballadors de la ràdio Vala Rinore:

- Ekrem Çitaku, director de la ràdio Vala Rinore
- Efrem Gashi, redactor de la ràdio Vala Rinore

Hostelers i professionals de la restauració:

- Mehmet S., treballador del Grand Hotel de Pristina
- Agim T., veí del carrer Nenë Tereza de Pristina, on s'ubica el Grand Hotel
- Agon Rashiti, propietari del kebapstore 'Studenti' de Pristina

Emigrats:

- Bujar Thaçi, emigrat albanokosovar establert a la ciutat suïssa de Zurich
- Abedni Gashi, emigrat albanokosovar establert a la ciutat alemanya de Frankfurt

Treballadors internacionals de la Missió de les Nacions Unides a Kosovo (UNMIK):

- Thomas Ziokowski, responsable d'educació superior de la UNMIK
- Jordi Capdevila, treballador de la secció de reconstrucció de la UNMIK

Cooperants a Kosova:

- Lluís L., logista de l'ONG CIEMEN-Acció Solidària
- Joan Carles C., responsable del camp de refugiats "Alberg Catalunya" a Tirana i logista de l'ONG CIEMEN-Acció Solidària

Soldats de la KFOR:

- Javier F.; soldat del destacament de l'exèrcit espanyol desplegat a Istog
- François S.; soldat del destacament de l'exèrcit francès desplegat a Mitrovica

A més també s'inclouen entre les fonts orals entrevistes realitzades, durant el mateix període, a militants de les següents organitzacions del moviment nacional albanès a Kosova. A l'igual que en el cas anterior, i de forma molt més recurrent en el cas dels militants clandestins, bona part dels entrevistats desitgen no ser identificats amb el

seu nom complet o veritable per la qual cosa es procedeix a esmentar únicament el nom de pila o bé el nom que proporcionen els entrevistats per ser identificats.

Lliga Democràtica de Kosova (LDK)

- Ekrem S, militant de la LDK
- Zeqir Demi, militant de la LDK
- Fatmir Gashi, militant de la LDK
- Edita Tahiri, militant de la LDK i responsable de relacions internacionals

Exèrcit d'Alliberament de Kosova (UÇK)

- Avdi Podvorica, combatent de l'UÇK
- Asim R., combatent de l'UÇK
- Shaban S., combatent de l'UÇK
- Adem S., combatent de l'UÇK i militant del LKÇK
- Rexhep S., combatent de l'UÇK
- Afrim K., combatent de l'UÇK
- Efrem Z., combatent de l'UÇK
- Adem L., combatent catòlic de l'UÇK
- Afrim Hoti, membre de l'UPSUP i combatent de l'UÇK
- Adedim Selimi, membre de l'UPSUP i combatent de l'UÇK

Exèrcit d'Alliberament Presheva, Medvedja i Bujanovac (UÇPMB):

- Ramë Xhaferi, combatent de l'UÇPMB

Exèrcit d'Alliberament Nacional (UÇK-M):

- Sabri Krasniqi, combatent de l'UÇK-M
- Mehmet N., combatent de l'UÇK-M
- Sadik K., combatent de l'UÇK-M

Moviment Popular de Kosova (LPK):

- Emrush Xhemajli, president del LPK i diputat a l'Assemblea de Kosova
- Agron Veseli, militant del LPK
- Gani K., militant del LPK
- Florim S., militant del LPK
- Sadik R., militant del LPK

Moviment Nacional d'Alliberament de Kosova (LKÇK):

- Avni Klinaku, president del LKÇK
- Sabit Gashi, president del LKÇK
- Adem S., militant del LKÇK
- Afrim L., militant del LKÇK

Unió Independent d'Estudiants de la Universitat de Pristina (UPSUP):

- Afrim Hoti, president de la UPSUP
- Abedin Selimi, membres de la UPSUP
- Xhevahire Gashi, membres de la UPSUP

Partit Democràtic de Kosova (PDK):

- Hajredin Kuqi, vicepresident del PDK
- Ferdane Tahiri, militant del PDK

- Asllan Rashiti, militant del PDK

Aliança pel Futur de Kosova (AAK):

- Efrem Z., militant de l'AAK i excombatent de l'UÇK

Partit Reformista ORA (ORA):

- Rrahim Sejdiu, militant d'ORA

Lliga Democràtica de Dardania (LDD):

- Sahit Avdiu, militant de la LDD i membre del seu Consell Nacional

Balli Kombetar (BK):

- Besnik Pllana, militant de BK i responsable del seu fòrum de joventut

Vetëvendosje!:

- Rahman X., militant de Vetëvendosje!

Front per a la Unitat Nacional Albanesa (FBKSH):

- Kushtrim K., militant del FBKSH

Moviment per a la Unificació (LB):

- Avni Klinaku, president i fundador del LB

Moviment per a la Integració i la Unificació (LIB):

- Afrim L., militant del LIB

- Adem S., militant del LIB

Bibliografia

Libres:

ABATE, Alberto L'. *Il Kosovo ed il conflitto serbo-albanese: attività e proposte per la mediazione e la risoluzione nonviolenta*. Florència, Università di Firenze, 1997.

ABATE, Alberto L'. *Kosovo: una guerra annunciata*. Molfetta, La Meridiana, 1999.

ACADEMY OF SCIENCES OF THE REPUBLIC OF ALBANIA, INSTITUTE OF HISTORY. *The Truth on Kosova*. Tirana, Encyclopaedia Publishing House, 1993.

ACADÉMIE DES SCIENCES DE L'ALBANIE. *La plate-forme pour la solution de la question nationale albanaise*. Tirana, Shkenca, 1998.

ADAM, Bernard (dir.). *La guerre du Kosovo. Éclairage et commentaires*. Brusel·les, Éditions Complexe, 1999.

AJGERAJ, Gëzim. *Rruga e lirisë*. Prizren, Safir Berisha, 2002.

ALBRIGHT, Madeleine. *Madam Secretary: A Memoir*. Nova York, Miramax Books, 2003.

AMNESTY INTERNATIONAL. *Yugoslavia. Ethnic Albanians – Victims of Torture and Ill-Treatment by Police*. Nova York, Amnesty International, 1992.

AMNESTY INTERNATIONAL. *Yugoslav Prisoners of Conscience*. Londres, Amnesty International, 1985.

AMNESTY INTERNATIONAL. *Amnesty International Report 1992*. Londres, Amnesty International, 1992.

AMNESTY INTERNATIONAL. *Yugoslavia: Ethnic Albanians – Victims of Torture and Ill-Treatment by Police*. Nova York, Amnesty International, 1992.

- AMNESTY INTERNATIONAL, *Yugoslavia: Police violence in Kosova province – The victims*. Setembre de 1994, EUR/70/16/94.
- AMNISTIA INTERNACIONAL. República Federativa de Yugoslavia. *Crisis de derechos humanos en la provincia de Kosovo*. Amnistia Internacional, Londres, 1998.
- ANGOSO, Ricardo. *Kosovo: la herida abierta en los Balcanes*. Madrid, Ikonos Press, 2006.
- ANGOSO, Ricardo. *Kosovo: las semillas del odio : cuando se rompen las fronteras de Europa*. Villaviciosa de Odón, Plaza y Valdés, 2009.
- BAJRAKTARI, Jusuf *et altri*(eds.). *The Kosova Issue – A Historic and Current Problem*. Tirana, Institute of History – Tirana, Institute of History – Prishtina, 1996.
- BALENCIE, Jean-Marc; LA GRANGE, Arnaud de (eds.). *Mondes rebelles. Guérillas, milices, groupes terroristes*. París, Éditions Michalon, 2001.
- BALL, Patrick (et altri). *Killings and Refugee Flow in Kosovo. March – June 1999. A Report to the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia*. Washington, American Association for the Advancement of Science, 3 de gener de 2002.
- BANAC, Ivo. *The National Question in Yugoslavia. Origins, History, Politics*. Ithaca, Cornell University Press, 1984.
- BANAC, Ivo (ed.). *Eastern Europe in Revolution*. Nova York, Cornell University Press, 1992.
- BASHA, Sabile. *Lëvizja ilegale patriotike shqiptare në Kosovë*. Pristina, Rilindja, 1998.
- BATAKOVIC, Dusan T. *Kosovo. La spirale de la haine. Les faits, les acteurs, l'histoire*. Lausana, L'Age d'Homme, 1998.
- BATAKOVIC, Dusan T. *Kosovo. Un conflit sans fin?* Lausana, L'Age d'Homme, 2008.
- BATT, Judy (ed.). *Is there an Albanian Question?* París, Institute for Security Studies – European Union, *Chaillot Paper*, núm. 107, 2008.
- BEHLULL, Beqaj. *Ethnicity in Post-Communism: The Albanians in the Post-Communist Transformation of Yugoslavia*. Belgrade, Institute of Social Sciences, 1996.

- BERISHA, Ibrahim (et al.) *Albanian Democratic Movement in Former Yugoslavia: Documents 1990-1993*. Pristina, 1993.
- BERISHA; Ibrahim. *Serbian Colonialization and Ethnic Cleansing of Kosova*. Pristina, Kosova Information Center, 1993.
- BIA – SECURITY INFORMATION AGENCY. *Albanian Terrorism and Organized Crime in Kosovo and Metohija*. Belgrad, BIA – Security Information Agency, 2003.
- BIEBER, Florian; DASKALOWSKI, Zidas (eds.). *Understanding the War in Kosovo*. Londres, Franck Cass, 2003.
- BOGDANOVIC, Dimitrije. *Knjiga o Kosova*. Belgrad, Acadèmia Sèrbia de les Ciències i les Arts, volum DLXVI, 1985.
- BONAMUSA, Francesc. *La Europa del Danubio. Vol. I. 1815-1848*. Madrid, Eudema, 1996.
- BONAMUSA, Francesc. *La Europa del Danubio. Vol. II. 1849-1918*. Madrid, Eudema, 1993.
- BONAMUSA, Francesc. *Pueblos y naciones en los Balcanes. Siglos XIX-XX*. Madrid, Editorial Síntesis, 1998.
- BYLYKBASHI, Ilaz. *555... Kosovë. Kronikë 1981-1995*. Pristina, Rilindja, 1996.
- CABANES, Pierre et Bruno. *Passions Albanaises. De Berisha au Kosovo*. París, Odile Jacob, 1999.
- CAPLAN, Richard. *Europe and the Recognition of New States in Yugoslavia*. Cambridge, Cambridge University Press, 2005.
- CAPLAN, Richard. *International Governance of War-Torn Territories: Rule and Reconstruction*. Nova York, Oxford University Press, 2005.
- CLARK, Howard. *Civil resistance in Kosovo*. Londres, Pluto Press, 2000.
- CLARK, Wesley. *Waging Modern War: Bosnia, Kosovo and the Future of Combat*. Nova York, Public Affairs, 2001.

- CLÉMENT, Sophia. *La prévention des conflits dans les Balkans: le Kosovo et l'ARY de Macédoine*. París, Institut d'Études de Sécurité de l'UEO, Cahiers de Chaillot, núm.30, 1997.
- CHARRETTE, Pierre De. *Les Oiseaux noirs du Kosovo. Un juge à Pristina*. París, Michalon, 2002.
- CHICLET, Christophe; RAVENEL, Bernard (dirs.). *Kosovo: le piège*. París, L'Harmattan, 2000
- CHOMSKY, Noam. *El nuevo humanismo militar: lecciones de Kosovo*. Ciutat de Mèxic, Siglo XXI, 2002.
- COMMITTEE FOR COLLECTING DATA ON CRIMES COMMITTED AGAINST HUMANITY AND INTERNATIONAL LAW. *Victims of Albanian terrorism in Kosovo-Metohija (Killed, kidnapped, and missing persons, Jan. 1998 - Nov. 2001)*. Belgrade, Serbian Government, 2001.
- COUNCIL FOR HUMAN RIGHTS OF PRISTINA. *The Frozen Smiles: Violence Against Children in Kosova*. Pristina, The Council for Human Rights, 1992.
- CUETO, Carlos de. *El conflicto de Kosovo : un escenario de colaboración de actores civiles y militares*. Madrid, Editorial Biblioteca Nueva, 2006.
- ÇEKU, Ethem. *Mendimi politik i lëvizjes ilegale ne Kosovë 1945-1981*. Pristina, Brezi'81, 2003.
- ÇEKU, Ethem. *Shekulli i ilegales. Proceset gjyqësore kundër ilegales ne Kosovë. Dokumente*. Pristina, Brezi'81, 2004.
- DENITCH, Bogdan. *Ethnic Nationalism: The Tragic Death of Yugoslavia*. Minneapolis, University of Minnesota Press, 1994.
- DE WAELE, Jean-Michel; GJELOSHAJ, Kolë (eds.). *De la question albanaise au Kosovo*. Brusel-les, Éditions Complexe, 1999.
- DD.AA. *Sobre los acontecimientos de Kosova*. Tirana, 8 Nëntori, 1981.
- DD.AA. *El Consejo Popular de la Región Autónoma de Kosova-Metohia 1943-1953*. Pristina, 1955.

- DD.AA. *Albania*. Tirana, 8 Nëntori, 1989.
- DD.AA. *Le Kosovo-Metohija dans l'histoire serbe*. Lausana, L'Age d'Homme, 1990.
- DD.AA. *What the kosovars say and demand. Vol. III*. Tirana, 8 Nëntori, 1991.
- DD.AA. *Le Kosove sous l'occupation serbe*. Ginebra, Centre d'Information de la République de Kosove, 1995.
- DD.AA. "Albania-Kosovo", monogràfic de *Cuadernos de África-América Latina*, núm. 30. Madrid, Sodepaz, 1998.
- DD.AA. *Informe sobre el conflicto y la guerra de Kosovo*. Madrid, Ediciones del Oriente y del Mediterráneo, 1999.
- DD.AA. *Who is Kosovar? Kosovar Identity [A debate]*. Pristina, Java, 2005.
- DEMI, Zeqir. *The importance of the Education Council of the Republic of Kosova to school independence in Albanian*. Pristina, The Council of Education of Kosova, 1998.
- DEMI, Zeqir. *Zhvillimi i sistemit edukativ dhe arsimor në Kosova mbi bazat e legjislacionit arsimor 1945-1990*. Pristina, Shtëpia Botuese Libri Shkollor, 2005.
- DENAUD, Patrick; PRAS, Valérie. *Kosovo. Naissance d'une lutte armée UÇK. Entretiens avec Bardhyl Mahmuti représentant politique de l'Armée de Libération du Kosovo*. Paris, L'Harmattan, 1999.
- DÉRENS, Jean-Arnault. *Balkans: La crise*. Paris, Gallimard, 2000.
- DÉRENS, Jean-Arnault. *Kosovo, année zéro*. Paris, Paris-Méditerranée, 2006.
- DÉRENS, Jean-Arnault. *Le piège du Kosovo. Nouvelle édition de Kosovo, année zéro*. Paris, Éditions Non Lieu, 2008.
- DÉRENS, Jean-Arnault; GESLIN, Laurent. *Comprendre les Balkans: Histoire, sociétés, perspectives*. Paris, Éditions Non Lieu, 2007.
- DI LELLIO, Anna (ed.). *The case for Kosova. Passage to independence*. Londres, Anthem Press, 2005.
- DJUKIC, Slavoljub. *Izmedju slave i anateme: Política biografija Slobodana Milosevica*. Belgrad, Filip Višnjić, 1994.

- DOGO, Marco. *Kosovo. Albanesi e Serbi. Le radici del conflitto*. Lungro di Cosenza, Marco Editore, 1992.
- DREZOV, K. GOKAY; B.; KOSTOVICOVA, D. (eds.). *Kosovo: Myths, Conflict and War*. Keele, Keele European Research Centre, 1999.
- DUIJZINGS, Ger; JANJIC, Dusan; MALIQI, Shkëlzen. *Kosova-Kosova, confrontation or coexistence*. Nimega, Peace Research Centre – University of Nijmegen, 1996.
- DUIJZINGS, Ger. *Religion and the politics of indentity in Kosovo*. Hurst & Company, 2000.
- DYKER, David. *Yugoslavia: Socialism, Development and Debt*. Londres, Routledge, 1990.
- ELSHANI, Gafurr. *Ushtria Çlirimtare e Kosovës: dokumente dhe artikuj*. Aarau, Zëri i Kosovës, 1998.
- FÉRON, Bernard. *Yugoslavia, orígenes de un conflicto*. Barcelona, Salvat, 1995.
- GARAPON, Antoine; MONGIN, Olivier (eds.). *Kosovo: un drame annoncé*. París, Michalon, 1999.
- GRUENWALD, Oskar; ROSENBLUM-CALE, Karen (eds.). *Human Rights in Yugoslavia*. Nova York, Irvington Publishers, 1986.
- GAUME, Myriam. *Kosovo: la guerre cachée*. París, Mille et une nuits, 1999.
- HADRI, Ali. *Lëvizja Nacional-çlirimtare në Kosovë 1941-1945*. Pristina, Rilindja, 1971.
- HAJRIZIT, Mehmet. *Histori e një organizate politike dhe demonstratat e vitit 1981*. Tirana, Toena, 2009.
- HALIMI, Kadri. *Shkëndija e lirisë*. Pristina, 1995.
- HALIMI, Emin. SHALA, Ajnishahe. *The Jasharis. The story of a resistance*. Skenderaj, Rilindja, 2000.
- HAMZAJ, Bardh. *A narrative about war and freedom. Dialog with the commander RamushHaradinaj*. Pristina, Zeri, 2000.
- HASANI, Enver. *Self-Determination, Territorial Integrity and International Stability: The Case of Yugoslavia*. Viena, National Defence Academy, 2003.

- HEINEMANN-GRÜDER, Andreas; PAES, Wolf-Christian. *Wag the Dog: The Mobilization and Demobilization of the Kosovo Liberation Army*. Brief 20. Bonn, Bonn International Center for Conversion, 2001.
- HOLBROOKE, Richard. *To end a war*. Nova York, Random House, 1999.
- HONDIUS, Fritz. *The Yugoslav Community of Nations*. La Haia, Mouton, 1968.
- HOSMER, Stephen T. *The Conflict Over Kosovo: Why Milosevic Decided to Settle When He Did*. Santa Monica, Rand Corporation, 2001.
- HOCKENOS, Paul. *Homeland Calling. Exile Patriotism and the Balkan Wars*. Londres, Cornell University Press, 2003.
- HOXHA, Enver. *Los titistas*. Tirana, 8 Nëntori, 1983.
- HUBRECHT, Joël. *Kosovo: établir les faits*. París, Éditions Esprit, 2001.
- HUMAN RIGHTS WATCH. *Humanitarian Law Violations in Kosovo*. HRW, Nova York, 1998.
- HUMAN RIGHTS WATCH. *Abuses against Serbs and Roma in the new Kosovo*. Nova York, Human Rights Watch, 1999.
- HUMAN RIGHTS WATCH, *Under orders. War crimes in Kosovo*. Nova York, Human Rights Watch, 2001.
- HUMANITARIAN LAW CENTRE. *Albanians in Serbia. Preševo, Bujanovac and Medveđa*. Belgrad, Humanitarian Law Centre, 2002.
- HUNTINGTON, Samuel P. *El choque de civilizaciones y la reconfiguración del orden mundial*. Barcelona, Paidós, 1997.
- IGNATIEFF, Michael. *Virtual war*. Londres, Vintage, 2001.
- INDEPENDENT INTERNATIONAL COMMISSION ON KOSOVO. *The Kosovo Report: Conflict, International Response, Lessons Learned*. Oxford, Oxford University Press, 2000.
- INTERNATIONAL CRISIS GROUP. *Kosovo Spring*. ICG, Pristina – Sarajevo, 1998.
- ISMAJLI, Rexhep. *Kosovo and the Albanians in Former Yugoslavia*. Kosova, Kosova Information Center, sense data.

- JAKUPI, Ali. *Dy shtete shqiptare dhe bashkim kombetar*. Prishtina, Qendra per Informim e Kosoves, 1995.
- JAKUPI, Gani (ed.). *Un paréntesis en el silencio. Kosovo: reflexiones en el umbral de una guerra*. Madrid, Catarata, 2001.
- JANDOT, Gabriel. *L'Albanie d'Enver Hoxha (1944-1985)*. París, L'Harmattan, 1994.
- JANJIC, Dusan; MALIQI, Shkëlzen. *Conflict or dialogue: Serbian-Albanian relations and integration of the Balkans*. Subotica, Open University, 1994.
- JERKOVIC, Nebojsa (ed.). *Kosovo and Metohija and Integral Parts of the Republic of Serbia and FR of Yugoslavia: Documents and Facts*. Belgrad, Review of International Affairs, 1995.
- JEVTITCH, Athanase. *Dossier Kosovo*. Lausana, L'Age d'Homme, 1991.
- JUDAH, Tim. *The Serbs. History, myth & the destruction of Yugoslavia*. Essex, Yale University Press, 2000.
- JUDAH, Tim. *Kosovo. War and Revenge*. Londres, Yale University Press, 2002.
- JUDAH, Tim. *Kosovo. What everyone needs to know*. Nova York, Oxford University Press, 2008.
- KATULIS, Brian. *US Diplomacy towards Kosovo: 1989-1999*. Woodrow Wilson Case Study n. 2. Nova Jersey, Princeton University, Woodrow Wilson School of Public and International Affairs, 2000.
- KAPLAN, Robert D. *Fantasmas balcánicos. Viaje a los orígenes del conflicto de Bosnia y Kosovo*. Barcelona, Ediciones B, 1999.
- KING, Iain; MASON, With. *Peace at any price. How the world failed Kosovo*. Nova York, Cornell University Press, 2006.
- KOLA, Paulin. *The search for Greater Albania*. Londres, Hurst & Company, 2003.
- KOLIQI, Hajrullak. *The survival of the University of Prishtina*. Prishtina, University of Prishtina, 1997.
- KOSTOVICOVA, Denisa. *Parallel worlds: response of Kosovo Albanians to loss of autonomy in Serbia, 1986-1996*. Keele, Keele University, 1997.

- KOSUMI, Bajram. *Koncept për mendimin e ri politik*. Pristina, Brezi '81, 2001.
- KOUCHNER, Bernard. *Les guerriers de la paix*. Paris, Grasset, 2004.
- KRASNIQI, Jakup. *Kthesa e Madhe. Ushtria Çlirimtare e Kosovës*. Pristina, Buzuku, 2006.
- KRSTIC-BRANO, Branislav. *Kosovo: Facing the Court of History*. Amherst, Humanity, 2004.
- LAURENT, Eric. *Guerre du Kosovo. Le dossier secret*. Paris, Plon, 1999.
- LIZIN, Anne Marire (ed.). *Kosovo, l'inévitable indépendance*. Brusel-les, Éditions Luc Pire, 2007.
- MAGAS, Branka. *The Destruction of Yugoslavia: Tracking the Break-up 1980-92*. Londres, Verso, 1993.
- MALCOLM, Noel. *Kosovo: A short history*. Londres, Papermac, 1998.
- MALIQI, Shkëlzen. *Kosova. Separate worlds*. Pristina, Dukagjini, 1998.
- MALOKU, Enver (ed.). *Expulsion of Albanians and Colonisation of Kosova*. Pristina, Qendra per Informim e Kosoves, 1997.
- McALLESTER, Matthew. *Beyond the Mountains of the Damned: The War Inside Kosovo*. Nova York, New York University Press, 2002.
- MERTUS, Julie A. *Kosovo. How myths and truths started a war*. Berkeley, University of California Press, 1999.
- MILOSEVIC, Slobodan. *Les années décisives*. Lausana, L'Age d'Homme, 1990.
- MILOSEVICH, Mira. *El trigo de la guerra. Nacionalismo y violencia en Kosova*. Madrid, Espasa, 2001.
- MOROZZO, Roberto. *Albania. Le radici della crisi*. Milà, Guerini, 1997.
- MOROZZO, Roberto . *Kosovo-Albània la guerra a Europa : origens, evolució i actualitat d'un conflicte ètnic*. Barcelona, Icària, 2001.
- MOTES, Mary. *Kosova, Kosovo: Prelude to War, 1966-1999*. Homestead, Redland Pr Inc, 1999.

- MOUVEMENT POUR UNE ALTERNATIVE NON VIOLENTE. *La résistance civile au Kosovo*. Paris, MAN, 1994.
- O'NEIL, William G. *Kosovo: An Unfinished Peace*. Boulder, Lynne Rienner Publishers, 2001.
- ORTAKOVSKI, Vladimir. *Interethnic relations and minorities in the Republic of Macedonia*. Skopje, Sts. Cyril and Methodius University, 2001.
- PAX CHRISTI INTERNATIONAL. *Kosova: The conflict between Serbs and Albanians*. Brusel-les, Pax Christie Interantional, 1995.
- PEARL, Daniel. *At Home in the World. Collected Writings from The Wall Street Journal*. Nova York, Simon & Schuster, 2002.
- PERRITT JR., Henry H. *Kosovo Liberation Army. The inside story of an insurgency*. Chicago, University of Illinois Press, 2008.
- PETKOVIC, Milan V. *Albanian Terrorists*. Balkania.net, 1998.
- PETROVIC, Ruza; BLAGOJEVIC, Marina. *The migrations of Serbs and Montenegrins from Kosovo and Metohija*. Belgrad, Serbian Academy for Sciences and Arts, 1992.
- PETTIFER, James (ed.). *The New Macedonian Question*. Londres, Palgrave, 2001.
- PETTIFER, James. *Albania & Kosovo. Blue Guide*. Londres, A&C Black, 2001.
- PETTIFER, James. *A concept for a new realty. Dialogue with Hashim Thaçi*. Pristina, no consta editor, 2001.
- PETTIFER, James. *Kosova Express. A journey in wartime*. Londres, Hurst, 2005.
- PETTIFER, James; VICKERS, Miranda. *Albania: From Anarchy to Balkan Identity*. Nova York, New York University Press, 2000.
- PETTIFER, James; VICKERS, Miranda. *The Albanian Question. Reshaping the Balkans*. Londres, I.B. Tauris, 2007.
- PIPA, Arshi; REPISHTI, Sami. *Studies on Kosova*. Nova York, Boulder, East European Monographs, núm. 155, 1984.
- PLLANA, Nusret. *Rruga e lirisë. The path to freedom*. Pristina, Rilindja, 2000.

- POLLO, Staefanq; PUTO, Arben. *The history of Albania from its origins to the present*. Londres, Routledge, 1981.
- POULTON, Hugh. *The Balkans: Minorities and States in Conflict*. Londres, Minority Rights Groups, 1991.
- POULTON, Hugh. *Kosovo: oppression of ethnic Albanians*. Londres, Minority Rights Group, 1993.
- POULTON, Hugh, TAJI-FAROUKI, Suha (eds). *Muslim Identity and the Balkan State*. Londres, Hurst, 1996.
- PRIFTI, Peter. *Kosovo in Ferment*. Cambridge, MIT Center for International Studies, 1969.
- PRIFTI, Peter. *The Kosovo*. Cambridge, MIT Center for International Studies, 1972.
- PROVVISIONATO, Sandro. *Uck: l'armata dell'ombra. L'esercito di liberazione del Kosovo. Una guerra tra mafia, politica e terrorismo*. Roma, Gamberetti, Editrice, 2000.
- QOSJA, Rexhep. *La question albanaise*. París, Fayard, 1995.
- RAMET, Sabrina P. *Nationalism and Federalism in Yugoslavia, 1962-1991*. Bloomington, Indiana University Press, 1992.
- RAMET, Sabrina P. *Balkan Babel. The disintegration of Yugoslavia from the death of Tito to ethnic war*. Boulder, Westview Press, 1996.
- RAVENEL, Bernard. *Kosovo. Une guerre de gauche*. Villeurbanne, Golias, 1999.
- REINECK, Janet. *The past as Refuge: Gender, Migration and Ideology among Kosova Albanians*. Berkeley, University of California, Tesi doctoral, 1991.
- REKA, Blerim. *UNMIK as an international governance in post-war Kosova: NATO's interevntion, UN administration and Kosovar aspirations*. Pristina – Tirana – Skopje, Logos-A, 2003.
- REPUBLIC OF MONTENEGRO. *Census of population, households and dwellings, 2003. Population. National or ethnic affiliation*. Podgorica, Republic of Montenegro Statistical Office, 2004.

- RODAS, Ignacio. *La guerra de los Balcanes y nuestros propios criminales*. Barcelona, Ediciones Curso, 1999.
- ROUX, Michel. *Les Albanais en Yougoslavie, minorité nationale, territoire et développement*. París, Maison des Sciences de l'Homme, 1992.
- ROUX, Michel. *Le Kosovo. Dix clés pour comprendre*. París, La Découverte, 1999.
- RUGOVA, Ibrahim. *La question du Kosovo. Entretiens avec Marie-Françoise Allain et Xavier Galmiche*. París, Fayard, 1994.
- SALIHU, Kurtesh. *The Origin, Position, and Development of the Socialist Autonomous Province of Kosova*. Pristina, Center for Marxist Studies, 1982.
- SAMPER, José Ramón. *Hamallaj, crónicas desde un campo de refugiados de Kosovo*. Alacant, Aguaclara, 2001.
- SANU – SRPSKA AKADEMIJA NAUKA I UMETNOSTI. *Memorandum of the Serbian Academy of Sciences and Arts*. Belgrad, SANU, 1995.
- SCHNABEL, Albrecht; THAKUR, Ramesh (dirs.). *Kosovo and the challenge of humanitarian intervention*. Nova York, United Nations University, 2000.
- SCHWANDER, Stephanie; FISCHER, Bernd J. (eds.). *Albanian identities: History and Myth*. Londres, Hurst, 2002.
- SCHWARTZ, Stephen. *Kosovo: background to a war*. Londres, Anthem, 2000.
- SCOTTO, Giovanni; ARIELLI, Emanuele. *La guerra del Kosovo*. Roma, Riuniti, 1999.
- SEGURA, Antoni. *Aproximació al món islàmic: Des dels orígens fins als nostres dies*. Barcelona, Pòrtic, 2000.
- SEGURA, Antoni. *Más allá del islam. Política y conflictos actuales en el mundo musulmán*. Madrid, Alianza, 2001.
- SEGURA, Antoni. *Senyors i vasalls del segle XXI. Una explicació fonamental i clara dels conflictes internacionals*. Barcelona, La Campana, 2004.
- SELL, Louis. *Slobodan Milosevic and the Destruction of Yugoslavia*. Durham, Duke University Press, 2002.

- SHOUP, Paul. *Communism and the Yugoslav National Question*. Nova York, Columbia University Press, 1968.
- SIGLER, Johh. *A look at the Albanian Nationalism and the KLA*. Essays and Commentary on Contemporary Middle Eastern Issues, www.eccmei.net, 2000.
- SILBER, Laura; LITTLE, Alan. *The death of Yugoslavia*. Londres, Penguin – BBC, 1995.
- SKENDI, Stavro. *The Albanian National Awakening 1878-1912*. Princeton, Princeton University Press, 1967.
- SPAHIU, Nexhmedin. *Serbian tendencies for partitioning of Kosovo*. Budapest, Central European University, 1999.
- STOJANCEVIC, Vladimir. *Serbia and the Albanians in the 19th and early 20th centuries*. Belgrad, Serbian Academy of Sciences and Arts, 1990.
- TAHIRI, Edita. *The Rambouillet Conference. Negotiating process & documents*. Peja, Dukagjini, 2001.
- TAIBO, Carlos. *Para entender el conflicto de Kosova*. Madrid, Catarata, 1999.
- TAIBO, Carlos. *Ni OTAN ni Milosevic. El balance en la izquierda después de Kosova*. Madrid, Catarata, 2000.
- TAIBO, Carlos. *La desintegración de Yugoslavia*. Madrid, Catarata, 2000.
- TAIBO, Carlos. *Bòsnia, Kosovo, Txetxènia. Qüestió nacional, conflictes i intervencional*s. Barcelona, Edicions de 1984, 2000.
- TAIBO, Carlos. *Guerra en Kosova. Un estudio sobre la ingeniería del odio*. Madrid, Los Libros de la Catarata, 2001.
- THAÇI, Toger Naser. *Memorial Complex Adem Jashari, Prekaz*. Pristina, TMK, 2004.
- THOMAS, Nigel; MIKULAN, Krunoslav. *The Yugoslav Wars (2). Bosnia, Kosovo and Macedonia 1992-2001*. Oxofrd, Osprey Publishing, 2006.
- THOMAS, Robert. *Serbia under Milosevic. Politics in the 1990s*. Londres, Hurts & Company, 1999.
- THOMPSON, Mark. *A Paper House: The Ending of Yugoslavia*. Londres, Hutchinson Radius – Vintage, 1992.

- UNITED NATIONS. *UN Inter Agency Assessment Mission to Southern Serbia*. UN, Abril de 2001.
- US DEPARTMENT OF STATE. *Ethnic Cleansing in Kosovo: An Accounting*. Washington, US State Department Report, desembre de 1999.
- VEIGA, Francisco. *Els Balcans. La desfeta d'un somni, 1945-1991*. Vic, Eumo Editorial – Universitat de Girona, 1993.
- VEIGA, Francisco. *La trampa balcánica*. Barcelona, Grijalbo, 2002.
- VEIGA, Francisco. *Slobo. Una biografía no autorizada de Milosevic*. Barcelona, Debate, 2004.
- VICKERS, Miranda. *Between Serb and Albanian: A history of Kosova*. Nova York, Columbia University Press, 1998.
- VICKERS, Miranda. *The Albanians: A Modern History*. Londres, I.B. Tauris, 2001.
- VUKSANOVIC, Aleksandar; LÓPEZ, Pedro; ROSA, Isaac. *Kosovo. La coartada humanitaria*. Madrid, VOSA, 2001.
- WALLER, Michael; DREZOV, Kyril ; GÖKAY, Bülent (eds.). *Kosovo. The Politics of Delusion*. Londres, Routledge, 2001
- WELLER, Marc. *The crisis in Kosovo 1989-1999: From the Dissolution of Yugoslavia to Rambouillet and the Outbreak of Hostilities*. International Documents and Analysis, Volume I. Cambridge, Cambridge Universtiy Press, 1999.
- WEST, Richard. *Tito and the Rise and Fall of Yugoslavia*. Londres, Sinclair-Stevenson, 1994.
- WEYMOUTH, Tony; HEING, Stanley (dirs.). *The Kosovo crisis. The last American war in Europe*. Harlow, Reuters, 2001.
- YELEN, Anne. *Kossovo, 1389-1989. Bataille pour les droits de l'âme*. Lausana, L'Age d'Homme, 1989.
- ZEJNULLAHU, Safet. *War for Kosova. Commander Remi speaks*. Pristina, Zeri, 2001.
- ZOGAJ, Agim. *Dëshmi për rrugën e lirisë*. Pristina, Zeri, 2000.

ZORGBIBE, Charles. *Histoire des relations internationales. 1962 à nos jours*. Paris, Hachette, 1995.

Articles i documents:

ALBANIAN AMERICAN CIVIC LEAGUE. "The Albanian American Civil League changing history for twenty years", consultat a la pàgina web de l'AACL (www.aacl.com), el gener de 2008.

AMNISTIA INTERNACIONAL. "Muerte bajo custodia", document d'AI EUR 70/008/1997, amb data 24 de febrer de 1997.

AMNISTIA INTERNACIONAL. "Muertes bajo custodia, torturas y malos tratos", document d'AI EUR 70/35/98/s, amb data juliol de 1998.

ANTIC, Zdenko. "Serbian problems" in *The South Slav Journal II*, núm. 4, 1988/89. Pàg. 16-17.

ARMILLOTTA, Giovanni. "Kosova: alla ricerca di una patria. Tra epopea ed ingiustizia, il martirio di un popolo eroico" in *L'altra Europa*, núm. 5, volum II, 1990. Pàg 21-24.

ASSEMBLY OF KOSOVA. *Kosova Declaration of Independence*. Assemblea de Kosova, D-001, Pristina, 17 de febrer de 2008.

ASSEMBLY OF KOSOVA. *Constitution of the Republic of Kosova*. Assemblea de Kosova, Pristina, juny de 2008.

AYUSO, Javier. "Las guerras del fin de siglo" in *El País Semanal*, 10 de febrer de 1991

BIBERAJ, Elez. "Kosovo, the struggle for recognition", in *Conflict Studies*, núm. 137, Londres, Institute for the Study of Conflict, 1982.

BIBERAJ, Elez. "Kosova: The Balkan Power Keg" in *Conflict Studies*, núm. 258, Londres, Institute for the Study of Conflict, 1993.

BKDSH. *The program of the Albanian National Democratic Alliance, BKDSH*. Pristina, BKDSH, 1992.

- BOBI, G. “Kosovska ‘drama’ i kominternovski ‘greh’” in GABER, Slavko ; KUZMANIC, Tonci. *Zbornik Kosova - Srbija - Jugoslavija*. Ljubljana, Knjižnica revolucionarne teorije, 1989.
- CALIC, Maire-Janine. “Européaniser ‘l’autre Europe’” a *Le Monde Diplomatique*, edició francesa, juliol de 1999, pàg. 11.
- CARPAT, Can. “Albin Kurti: the youthful symbol of non-violence” in *Axis Information and Analysis*, 24 de gener de 2006.
- CHICLET, Christophe. “Aux origines de l’Armée de Libération du Kosova” in *Le Monde diplomatique* (edició francesa), maig de 1999, pàg. 6-7
- CHOSSUDOVSKY, Michel. “Kosovo ‘freedom fighters’ financed by organised crime” in *World Socialist Web Site*, www.wsws.org, 10 d’abril de 1999.
- COUNCIL FOR DEFENSE OF HUMAN RIGHTS AND FREEDOMS. *Quarterly Report January-March, 1998*. Pristina, 17 d’abril de 1998.
- EUROPEAN STABILITY INITIATIVE. *The Lausanne Principal. Multiethnicity, Territory and the Future of Kosovo’s Seris*. Berlín – Pristina, ESI, 2004.
- EUROPEAN STABILITY INITIATIVE. *A post-industrial future? Economy and society in Mitrovica and Zvecan*. Berlín – Pristina, ESI, 2004 .
- FISK, Robert. “Serb army unscathed by NATO” in *The Independent*, 21 de juny de 1999.
- FRONTI POPULLOR PER RËPUBLIKEN E KOSOVËS. *Tezat rreth Fronti Popullor për Republikën e Kosovës*. Document que recull les tesis, redactat per Hyseni i Hajrizi. Kosova, 1981.
- GASHI, Alush. *The impact of “Ethnic Cleaning” on the Medical Profession and Provision of Health Care*. Conferència pronunciada davant l’Acadèmia de les Ciències a Washington el 19 de maig de 1993.
- GREEN, Joseph. “The demonization of the Albanians” in *Communist Voice*, núm. 21, 15 d’agost de 1999.
- HARASTZI, Miklós. *The role of the Media in the March 2004 Events in Kosovo*. Pristina, OSCE, abril de 2004.

- HARTMANN, Florence. “Entre intégration et irrédentisme, la minorité albanaise est le pivot de la stabilité de la Macédonie” in *Le Monde*, 21 de març de 1996.
- HEDGES, Chris. “Notes from the underground on another Balkan rift”, *The New York Times*, 11 de maig de 1997.
- HUMAN RIGHTS WATCH. “Northwestern Bosnia: Human Rights Abuses during a Cease-Fire and Peace Negotiations”, in *A Human Rights Watch Short Report*, vol. 8, núm.1, febrer de 1996.
- HUMAN RIGHTS WATCH. *Persecution Persists: Human Rights Violations in Kosovo*. HRW, Vol. 8, No. 18 (D), desembre de 1996.
- HUMAN RIGHTS WATCH. *Kosovo War Crimes Chronology. January 1998 – April 1999*. Nova York, Human Rights Watch, abril de 1999.
- HUMAN RIGHTS WATCH. *Civilian Deaths in the NATO Air Campaign*. Human Rights Watch, volume 12, número 1 (D), febrer de 2000.
- INTERNATIONAL COURT OF JUSTICE. *Accordance with International Law of the unilateral declaration of independence in respect of Kosovo*. La Haia, Tribunal Internacional de Justícia, 22 de juliol de 2010.
- IOM. *Socio-Economic and Demographic Profiles of Former KLA Combatants Registered by IOM*. Pristina, IOM Kosovo, 21 de gener de 2000.
- JARVIS, Christopher. “The Rise and Fall of Albania's Pyramid Schemes” in *Finance & Development: A Quarterly Magazine of the IMF*, març de 2000, volum 37, número 1.
- JEREMIC, Vuk. “Past and future status of Kosovo”, intervenció de Vuk Jeremic davant del Comitè de Relacions Internacionals de la Cambra de Representants dels Estats Units, 18 de maig de 2005.
- JUDAH, Tim. “The Kosovo Liberation Army (KLA-UÇK)” in *Journal of International Affairs*, setembre-novembre, 2000.
- KADARÉ, Ismaïl. “El infierno lleva por nombre Kosova” in *El País*, 30 d'abril de 1999.

- KAMBERI, Belgzim; XHARRA, Jeta. "AKSH-ANA: qui soutient la nouvelle guérilla albanaise ? " in *Institute of War and Peace Reporting* (www.iwpr.net), 25 de setembre de 2003.
- KELMENDI, Nekibe. "Kosova under the burden of the Serbian discriminatory laws". Pristina, 1992
- KUSOVAC, Zoran. "Another Balkans Bloodbath – Part Two" in *Jane's Intelligence Review*, març de 1998.
- LATIFI, Driton. "Before and after the war". Parlament de Driton Latifi a la "World Conference of Sports Media" celebrada a Copenhage, l'any 2000.
- LB. *Political draf-program of the Movement for Unification*. Pristina, Lëvizja për Bashkim, 2007.
- LPK. *Lëvizja Popullore e Kosovës 1982-2002. 20 vjet veprimtari*. Internet, www.lpk-kosova.com, febrer de 2002.
- LPK. *Unioni Shqipëri-Kosovë. Projekt për paqe të qëndrueshme integrim dhe zhvillim*. Pristina, LPK, 2003.
- MALIQI, Shkëlzen. "Albanian Self-Understanding Through Non-Violence: The Construction of National Identity in Opposition to the Serbs" in *Journal of Area Studies*, núm 3, 1993.
- MALIQI, Shkëlzen. "The Albanian Movement in Kosova" in DYKER, David; VEJVODA, IVAN (eds.) *Yugoslavia and After: A Study in Fragmentation, Despair and Rebirth*. Nova York, Longman, 1996.
- MATOSHI, Halil. "Kosovo: l'AKSH, une armée sans enemmi" in *Zëri*, 26 d'abril de 2003, traducció francesa publicada a *Le Courier des Balkans*, 29 d'abril de 2003.
- MERSELI, Nebi. "Que veulent les dirigeants de l'AKSH?" in *Korrieri*, 13 de setembre de 2003, traducció francesa publicada a *Le Courier des Balkans*, 17 de setembre de 2003.
- MOORE, Patrick. "Whither Serbia?" *Radio Free Europe Research*, Volum 13, Número 48, Part 2. 2 de desembre de 1988.

- MOROZZO DELLA ROCA, Roberto. *Community of St. Egidio in Kosovo*. Comunità di Sant'Egidio, Peaceworks, www.santegidio.org, 30 de maig de 1998.
- OBRADOVIC, Vukasin. "What is Happening in the South of Serbia?" in *AIM*. Podgorica, 4 de març de 2000.
- OCAÑA, Juan Carlos. "El 'cisma' yugoslavo, 1948" in OCAÑA, Juan Carlos. *Historia de las Relaciones Internacionales del Siglo XX*. Internet, Historiasiglo20.org, 2003.
- OSMANI, Kadri. *Në vend të reagimit,- një përmirësim Fejtonit ekskluziv të gazetës "Zëri i ditës", i datës 29 mars 2004: Dokumente sekrete për Kosovën të viteve 1983-1992*. Pristina, TN, 30 de març de 2004.
- PAJAZITI, Naser. "Vigan Gradica: portaveu de l'AKSH: 'Per un estat albanès unificat'" in *Lobi*, 8 de setembre de 2003, traducció francesa publicada a *Le Courier des Balkans*, 11 de setembre de 2003.
- PEÑA, Charles V. "Al Qaeda: The Balkans Connection" in *Mediterranean Quarterly*, núm. 16, 2005
- REPISHTI, Sami. "Human Rights and the Albanian Nationality in Yugoslavia" in GRUENWALD, Oskar; ROSENBLUM-CALE, Karen. *Human Rights in Yugoslavia*. Nova York, Irvington Publishers, 1986.
- SAVICH, Carl. "Eyewitness to genocide in Kosovo: Kosovao-Metohija and the Skenderber Division". Internet, www.serbianna.com, 23 d'octubre de 2000.
- SAVICH, Carl. "Kosova during World War II, 1941-1945 and genocide in Kosova: The Skenderberg SS Division". Internet, www.serbianna.com, 28 de novembre de 2000.
- SAVICH, Carl K. *Greater Albania: Explained*. Internet, www.serbianna.com, 12 d'abril de 2001.
- SAVICH, Carl. "Kosovo's nazi past: the untold story". Internet, www.serbianna.com, 27 de juny de 2004.
- SEGURA, Antoni. "Més enllà de la llei" in *El Periódico de Catalunya*, 19 de febrer de 2008.

- SELIMI, Rexhep. "Armée Nationale Albanaise: méfiez-vous des contrefaçons" in *Institute of War and Peace Reporting* (www.iwpr.net), 20 de maig de 2004.
- SPIEGEL, Paul B.; SALAMA, Peter. "War and mortality in Kosovo, 1998–99: an epidemiological testimony" in *The Lancet*, volum 355, número 9222.
- STAVLJANIN, Dejan. "Kosovo Crosses the Brink" in *Transitions*. Vol. 5. Praga, juliol de 1998. Pàg. 64.
- SURROI, Veton. "Kosovo's Fascism: Albanian's Shame" in *Balkan Crisis Report*, 25 d'agost de 1999
- UNHCR. "Profile of internal displacement: Macedonia", United Nations High Commissioner for Refugees, 26 de febrer de 2004.
- UNION OF SERBIA AND MONTENEGRO. *Constitutional Charter of the State Union of Serbia and Montenegro*. Belgrad, Union of Serbia and Montenegro, 2003.
- UNMIK. *Constitutional Framework for Provisional Self-Government*. UNMIK/REG/2001/9. UNMIK, Pristina, 15 de maig de 2001.
- UNPD KOSOVO. *Early Warning Report. Kosovo April-June 2007*. Pristina, UNPD, 2007.
- US DEPARTMENT OF STATE. *Kosovo Timeline. Chronology of events 1989-1999 relating to the crisis in Kosovo*. US Department of State, Washington, 21 de maig de 1999.
- US SENATE REPUBLICAN POLICY COMMITTEE. "The Kosovo Liberation Army: Does Clinton Policy Support Group with Terror, Drug Ties?". Washington, US Senate Republican Policy Committee, 31 de maig de 1999.
- VETËVENDOSJE! *History of Lëvizja VETËVENDOSJE! (Movement for Self-Determination!)*. Pristina, www.vetevendosje.org, 2007.
- VICKERS, Miranda. "The status of Kosovo in Socialist Yugoslavia" in *Bradford Studies on South Eastern Europe*, núm. 1, Bradford, 1994.
- WORLD BANK. *Kosovo Poverty Assessment. Volume II: Estimating Trends from Non-comparable Data. Report nº 39737-XK*. World Bank, 3 d'octubre de 2007.

Videografia

- BIALIS, Laura; EALER, John. *View from the bridge: Stories from Kosovo*. Sirena Films LLC, 2007.
- BOCCHI, Giancarlo. *Kosovo anno zero*. International Media Productions, 1999.
- BOCCHI, Giancarlo. *Kosovo, nascita e morte di una nazione*. International Media Productions, 2000.
- COLLON, Michel; STOJILKOVIC, Vanessa. *Los condenados de Kosovo*. Documental autoproduït pels autors, 2000.
- DEBORD, Bernard. *Kosovo, l'année d'après*. Cinétévé, 2001.
- DVORAK, Václav. *Stolen Kosovo*. Ceska Televize, 2008.
- HÄSLER, Georg; HOSTETTLER, Juerg. *Independence Day - Kosovo auf dem Weg in die Unabhängigkeit*. 3Sat, 2009.
- LITTLE, Alan. *Moral Combat. NATO at War*. BBC, 2000.
- MALAGURSKI, Boris. *Kosovo: Can you imagine?* Malagurski Cinema, 2009.
- MARKER, Chris. *Un maire au Kosovo*. Arte, 2000.
- MOLDOVÁNYI, Ferenc. *Deza-Femijet (Kosovo 2000)*. Engram Film, 2001.
- MORENO, Juan Antonio. *Kosovo, la última cicatriz de los Balcanes*. Noestamosdepasso, 2009.
- RACA, Sunaj. *Kosova: Desperate Search*. Lara Entertainment, 2006.
- SIMKIN, Michael; MACQUEEN, Agnus; MITCHELL, Paul (dirs.). *The Death of Yugoslavia*. BBC, 1995.
- SIMPSON, Moira. *Kosovo: Fragile Peace*. National Film Board of Canada, 2002.
- QOSJA, Isa. *Kukumi*. Cinequest, 2005.
- QUIRIJNS, Klaartje. *The Brooklyn Connection. How to build a Guerrilla Army*. Amago, 2005.
- ZEKA, Milaim. *Ky është Adem Jashari?* RTK, 2002.

Publicacions periòdiques

Alternativa Informativa Mreza

Apsnyopress

Avui

Axis Information and Analysis

Balkan Crisis Report

BBC News

BCR

Borba

Bota e re

Bujku

Buletini Informativ

CNN.com

Conflict Studies

Corriere della Sera

Çlirimi

El País

El Periódico de Catalunya

FIBS, Daily Report

France Presse

Granma

Institute of War and Peace Reporting

Interfax

Jane's Defence News

Jane's Intelligence Review

Koha

Koha ditore

Korrieri

Kosova Communication

Kosova Crisis Centre News

Kosova Daily Report

Kosova Report

Kosovapress

Lajmëtari e lirisë

Le Figaro

Le Monde

Liria

Lobi

Monthly Report – Balkan Peace Team

National Post

Nedelni Telegraf

NIN

Oslobodjendje

Proleter

Radio Free Europe / Radio Liberty

Reuters.com

Rilindja

Studime Historike

The Independent

The New York Times

The New York Times International

Tiraspol Times

Vetëvendosje! Newsletter form the Movement for Self-Determination!

Vojno delo

Vreme News Digest Agency

Zëri

Zëri e Kosovës

Zëri i Popullit